

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ULUBEY HALKBİLİMİ MONOGRAFİSİ

ULUBEY FOLKLORE MONOGRAPHY

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
Mustafa Eren
ORCİD: 0000-0003-4153-2671

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif Korkmaz

GİRESUN-2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 23/03/2021 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora öğrencisi Mustafa EREN'in "Ulubey Halkbilimi Monografisi" başlıklı tezini incelemiş olup aday 12/04/2021 tarihinde, saat 15.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ	
Üye	Prof. Dr. Necip Fazıl DURU	
Üye	Doç. Dr. Mustafa BAKIRCI	
Üye	Doç. Dr. Abdulkadir ÖZTÜRK	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN	

ONAY

……/…../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum "Ulubey Halkbilimi Monografisi" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/04/2021

Mustafa EREN

ÖN SÖZ

Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşim yerlerinden biri olan Ulubey, bölgeyi fetheden Hacıemiroğulları tarafından Ordu'dan daha önce merkez olarak kullanılmıştır. Yörede yaşayan yaşlıların Ulubey'e hâlâ "Merkez" demesi bu yüzdendir. Ulubey adı burayı fetheden beyliğin hükümdarına verilen Uluğ Bey unvanından gelmektedir.

Ulubey yöresi fetihten önce ve sonraki yaşamıyla kültürel açıdan birçok zenginliği içerisinde barındırmaktadır. Bu zenginliklerin gün yüzüne çıkarılıp incelenmesi gerekliliği bizi bu monografi çalışmasını yapmaya itmiştir. Üniversite yıllarındayken temelini attığımız yöreye ait derleme çalışmalarımızın tarihi 1997 yılına kadar inmektedir. Bu çalışmaya şu hatırayla başlandı diyebilirim:

Yıllar önce Rizeli üniversite arkadaşım bana "Nerelisin?" diye sorduğunda "Orduluyum" cevabını verdim.

- "Bana çay toplamaya amele lazım ayarlayabilir misin?" diye sordu. Ben de: "Tabi ki ayarlarım." dedim. Arkadaşım bana:

- "Ama mümkünse Ulubeyli olsun." dediğinde şaşırarak "Neden?" diye sordum. Ben zaten Ulubey'den amele bulacaktım ama merak etmiştim. Bana şöyle cevap verdi:

- "Rize'de hemen herkes Ulubeyli amele ister. Onlar dürüst ve çalışkandır." O gün bu sözler beni gururlandırmıştı. Yöreden derleme yaptıkça arkadaşımın ne kadar haklı olduğunu gördüm. Ulubeylilerin böyle algılanmasına neden olan şey gelenek ve göreneklerine yüzyıllardır bağlı kalmalarıydı.

Ulubey yöresi ile ilgili ilk derleme çalışmalarım Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenciyken başladı. Halk Edebiyatı hocamız Prof. Dr. Ali ÇELİK, 2. ve 3. sınıfta bizlere derleme ödevleri vermişti. 1997 ve 1998 yıllarında kendi köyüm olan Yukarıkızılen Köyü'nde bu derleme ödevlerini teyple kasetlere ses kaydı alarak yaptım. Bu kasetleri de yöresel ağızla olduğu gibi yazıya geçirdim. 2014 yılında ödev olarak hazırladığım çalışmayı "Bir Köy Var Yukarda" adıyla kitap olarak yayımladım. 2017 yılında doktora öğrenimime başlayınca yöreden derleme çalışmalarına devam ederek bunları makale ve bildiri olarak çeşitli dergilerde yayımladım ve sempozyumlarda sundum. 2018

yılında tez konum, danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ hocamın önerisiyle Ulubey yöresinin halkbilimi ürünlerinin derlenmesi ve değerlendirilmesi olarak belirlendi ve yaklaşık üç yıllık zorlu bir derleme ve analiz süreciyle bu çalışma ortaya çıkmıştır.

İlk başta çalışmanın her aşamasında ilgi ve desteğini eksik etmeyen, bu çalışmanın önemine inanan ve beni cesaretlendiren saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif KORKMAZ'a teşekkürü borç bilirim.

Çalışmamızı destekleyen ve gerekli izinleri veren Ordu Valiliği, Ordu Milli Eğitim Müdürlüğü, Ulubey Kaymakamlığı, Ulubey Belediyesi, Ulubey İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Ulubey Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve diğer katkısı olan kurumlarımıza ve muhtarlıklarımıza teşekkür ederim.

Ayrıca alan araştırmaları sürecinde desteklerini gördüğüm Ordu Altınordu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nden öğrencilerime, haritaların hazırlanmasında Coğrafya öğretmeni Adem ÇELİK'e, halk kültürü ve derleme konusunda ufkumuzu genişleterek zengin derleme arşivini bizlere açan Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali ÇELİK hocama, 1990'lı yıllarda yaptığı derlemelerle birçok masal ve efsanemizi kaybolmaktan kurtaran ve tezimize de kaynaklık eden Edebiyat öğretmeni Gülseren KARAKAYA'ya, Ordu ve Ulubey'le ilgili yaptığı derlemelerle merhum Sıtkı ÇEBİ'ye, kültür ve turizme olan katkıları ve Ulubey derlemeleriyle araştırmacı yazar Muzaffer GÜNAY'a, Ordu ve Ulubey'in tarihi ve kültürü ile ilgili çalışmaları ile Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ, Prof. Dr. Necati DEMİR ve Prof. Dr. Abdullah EREN'e teşekkür ederim.

Bir numaralı kaynak kişim olan sözlü kültür aktarıcısı annem Ayşe Eren'e; geleneksel el sanatlarından kilim, dastar, bağcak, kolan ustası ve âdeta yaşayan tarih olan halam Ayşe Baybaba'ya; geleneksel mutfak ve beslenme kültürü bölümünde faydalandığım kardeşim Şeker Eren Yılmaz'a ve bütün kaynak kişilerime; çalışma sürecinde beni destekleyen kahrımı çeken eşim Özgül'e, çocuklarım Kutay, Furkan ve Mirza'ya şükranlarımı sunarım.

Mustafa EREN

Giresun-Nisan 2021

ÖZET

ULUBEY HALKBİLİMİ MONOGRAFİSİ

Doktora-2021, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Ulubey, Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşimlerinin görüldüğü yerlerden biridir. 1380'li yıllarda bölgeyi fetheden Hacıemiroğulları tarafından Ordu'dan daha önce merkez olarak kullanılmıştır. Ardından 1427 yılında Osmanlı devletinin Hacıemiroğulları Beyliği'ni almasıyla Osmanlı Devleti yönetimine girmiştir ve 1 Nisan 1958 yılında idari yapısı ilçe haline dönüştürülmüştür. Ordu ilinin ilçesi olan Ulubey'in 35 köyü ve 6 mahallesi bulunmaktadır.

Ulubey ilçesinin halkbilimi monografisini içeren bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yörenin tarihi, coğrafi yapısı, beşeri, sosyal ve ekonomik durumu belgeler ve araştırmalar ışığında incelenmiştir.

İkinci bölümde "masal, efsane, hikâye, türkü, ilahi, mâni, tekerleme, fıkra, bilmece, atasözleri ve deyimler, alkış ve kargışlar, halk şairleri, yöresel ağız özellikleri" alt başlıklarının yer aldığı sözlü kültür ürünleri karşılaştırma yöntemiyle tip, motif, varyant analizleri yapılarak değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise "törenler, halk inanışları, halk hekimliği, çocuk oyunları, halk takvimi, halk meteorolojisi, halk hukuku ve töre, halk matematiği, yöresel giyim kuşam, yöresel el sanatları, yöresel mimari, yöresel mutfak ve beslenme kültürü, yaylacılık ve hayvancılık kültürü, halk oyunları" bölümlerinin yer aldığı gündelik hayat ve halk bilgisi ürünleri derlenerek incelenmiştir. Bu ürünlerin Türk kültüründeki yeri diğer bölgelerdeki benzerleriyle karşılaştırmalar yapılarak ortaya konulmuştur.

Son olarak çeşitli araştırmalardan, derlenen malzemelerden ve gündelik konuşmalardan elde edilen Ulubey yöresi sözlüğü hazırlanarak unutulmaya yüz tutmuş birçok yöresel kelime kayıt altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulubey, Halkbilimi, Folklor, Kültür, Monografi.

ABSTRACT

ULUBEY FOLKLORE MONOGRAPHY

Philosophy of Doctorate-2021, Department of Turkish Language and Literature

Ulubey is one of the places where the first Turkish settlements were seen in the Black Sea Region. Even earlier than Ordu, Ulubey was used as a center by Hacıemirogulları who conquered the region in the 1380s. Then, in 1427, when the Ottoman state took over the Hacıemiroğulları Principality, it became under the rule of the Ottoman State and on April 1, 1958, its administrative structure was transformed into a district. Ulubey, which is a district of Ordu province, has 35 villages and 6 neighborhoods.

This study, which includes the folklore monograph of Ulubey district, consists of three main sections. In the first part, the history, geographical structure, human, social and economic situation of the region are examined in consideration of documents and researches.

In the second part, verbal culture products with the subheadings of "tales, legends, stories, folk songs, divine, quatrain, rhymes, jokes, riddles, proverbs and idioms, prayer and curse, folk poets, local dialect features" are compared to type, motif, variant. It has been evaluated by making analysis.

In the third part, “ceremonies, folk beliefs, folk medicine, children's games, folk calendar, folk meteorology, folk law and custom, folk mathematics, local clothing, local handicrafts, local architecture, local cuisine and nutrition culture, transhumance and livestock culture, folk dances” sections, daily life and folklore products were compiled and examined. The place of these products in Turkish culture has been revealed by making comparisons with similar products in other regions.

Finally, the Ulubey region dictionary, which was obtained from various researches, compiled materials and daily speeches, was prepared and many local words that were about to be forgotten were recorded.

Key Words: Ulubey, Folklore, Culture, Monograph.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖN SÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **III**
ABSTRACT ..... **IV**
İÇİNDEKİLER DİZİNİ ..... **V**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **XV**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **XVII**
RESİMLER DİZİNİ ..... **XVIII**

GİRİŞ **1**
I. KONU VE KAVRAMLAR **1**
II. TEZİN AMACI **3**
III. TEZİN ÖNEMİ **4**
IV. KURAMSAL ÇERÇEVE **5**
V. METODOLOJİ (YÖNTEM) **12**

1. BÖLÜM **19**

ARAŞTIRMA SAHASININ TARİHÎ COĞRAFİ BEŞERİ SOSYAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ **19**

1.1. ULUBEY'İN TARİHİ **19**
1.1.1. Hacıemiroğulları Döneminde Ulubey ve Yöresi 21
1.1.2. Osmanlılar Döneminde Ulubey 23
1.2. ULUBEY'İN COĞRAFYASI **25**
1.3. ULUBEY'İN BEŞERİ DURUMU **27**
1.4. ULUBEY'İN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI **28**

2. BÖLÜM **31**

SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ **31**

2.1. MASALLAR **31**
2.1.1. Ulubey Masallarının Tip Tasnifi 34
2.1.2. Ulubey Masallarının Motif Yapısı 35
2.1.3. Ulubey Masallarının Varyantları ve Epizot, Motif Mukayesesi 47
2.1.3.1. İki Kardeş Masalı'nın Varyantları 48
2.1.3.2. Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Varyantları 53
2.1.3.3. Tilki ile Değirmenci Masalı'nın Varyantları 56
2.1.3.4. Üç Akıl Masalı'nın Varyantları 62
2.1.4. Ulubey Masalları 68
2.1.4.1. Padişah Masalı 68
2.1.4.2. Üç Kardeş Masalı 69
2.1.4.3. Dev Ana Masalı 70
2.1.4.4. Ok Kıran Mustafa Masalı 70
2.1.4.5. İki Kardeş Masalı 72
2.1.4.6. Padişah ile Vezir Masalı 75
2.1.4.7. Akıllı ile Deli Masalı 76
2.1.4.8. Azrail ile Fakir Masalı 77
2.1.4.9. Dev Kuş 79
2.1.4.10. Keloğlan Masalı 80
2.1.4.11. Kel Ahmet 80
2.1.4.12. Balıkçı ile Hanımı Masalı 81
2.1.4.13. Tilki ile Değirmenci Masalı 82

2.1.4.14. Üç Akıl Masalı ... 83
2.1.4.15. Ağa ile Hanımı Masalı ... 89
2.1.4.16. Baba ile Oğlu Masalı ... 92
2.1.4.17. Kel Mıstafa Masalı ... 93
2.1.4.18. Doymayan Adam ... 97
2.1.4.19. Nazar Masalı ... 98
2.1.4.20. Nuskacı ... 98
2.1.4.21. Fanti ... 98

2.2. EFSANE, MENKIBE VE MEMORATLAR ... 99
2.2.1. Ulubey Efsane, Menkıbe ve Memoratlarının Tip Tasnifi ... 101
2.2.2. Ulubey Efsane, Menkıbe ve Memoratlarının Motif Yapısı ... 102
2.2.3. Ulubey Efsaneleri ... 112
2.2.3.1. Şeyhler Köyü Efsanesi ... 112
2.2.3.2. Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi ... 112
2.2.3.3. Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi ... 113
2.2.3.4. Sarı Sâdık Efsanesi ... 114
2.2.3.5. Cami Efsanesi ... 115
2.2.3.6. Kara Veli Değirmeni Efsanesi ... 116
2.2.3.7. Talkın Efsanesi ... 117
2.2.3.8. Paşa Puarı Efsanesi ... 118
2.2.3.9. Gelin ile Yılan Efsanesi ... 119
2.2.3.10. Vade Yeli Efsanesi ... 120
2.2.3.11. Gala Kalesi Efsanesi ... 121
2.2.3.12. Elikçioğlu Efsanesi ... 121
2.2.3.13. Gelin Kayası Efsanesi ... 121
2.2.3.14. Ezan Tepesi Efsanesi ... 122
2.2.3.15. Kar Yalağı Efsanesi ... 123
2.2.3.16. Ermeni Kalesi Efsanesi ... 123
2.2.3.17. Evliya Tepesi Efsanesi ... 124
2.2.3.18. Işıklı Taş Efsanesi ... 124
2.2.3.19. Düldül Taşı Efsanesi ... 124
2.2.3.20. Şifalı Su Efsanesi ... 125
2.2.3.21. Emin Gölü Efsanesi ... 125
2.2.3.22. Vasiyet Gölü Efsanesi ... 126
2.2.3.23. Esenbe Gölü Efsanesi ... 126
2.2.3.24. Kör Öküz Efsanesi ... 127
2.2.3.25. Al Basma Efsanesi ... 127
2.2.4. Ulubey Menkıbeleri ... 128
2.2.4.1. Sallah Gocaman Menkıbesi ... 128
2.2.4.2. Büyük Mehmet Efendi ile Cinnî Menkıbesi ... 128
2.2.4.3. Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi ... 129
2.2.4.4. Davul Menkıbesi ... 130
2.2.4.5. Tevfik Hoca Menkıbesi ... 131
2.2.4.6. Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi ... 133
2.2.4.7. Müderris Abdullah Efendi'nin Mucizesi Menkıbesi ... 133
2.2.4.8. Sarığı Büyük Hoca Menkıbesi ... 134
2.2.4.9. Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi ... 134
2.2.4.10. Salih Derviş ve Kore Savaşı Gazisinin Annesi Menkıbesi ... 135
2.2.4.11. Salih Derviş ve Kamyon Menkıbesi ... 135
2.2.4.12. Salih Derviş ve Hastalık Menkıbesi ... 135
2.2.4.13. Salih Derviş ve Seçim Menkıbesi ... 136
2.2.4.14. Salih Derviş ve Çorba Menkıbesi ... 136
2.2.4.15. Salih Derviş ve Kıyafeti Menkıbesi ... 136
2.2.4.16. Salih Derviş ve Namaz Menkıbesi ... 136
2.2.4.17. Salih Derviş ve Yetim Menkıbesi ... 137
2.2.4.18. Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi ... 137
2.2.4.19. Molla Süleyman Efendi Menkıbesi ... 137

2.2.4.20. Akdin Babanın Kedisi Menkıbesi 138
2.2.5. Ulubey'den Derlenen Memoratlar 139
2.2.5.1. Salih Derviş ve Rüya Memoratı 139
2.2.5.2. Değirmende Cinler Memoratı 140

2.3. HİKÂYELER 140
2.3.1. İki Genç Hikâyesi 141
2.3.2. İmam Hikâyesi 143
2.3.3. Sâ Söz Kesiyok Sen Malı Yay 144
2.3.4. Eğik Bardak 144
2.3.5. Değirmene Zahra Götürme Yarışı 144
2.3.6. Halil Değirmende 145
2.3.7. Değirmen Sırası 145
2.3.8. İki Arkadaş Hikâyesi 146
2.3.9. Küp 147
2.3.10. Bir Yol Hikâyesi 149
2.3.11. İnce Mehmet Pehlivan Hikâyesi 150
2.3.12. Gara Veli Hikâyesi 151
2.3.13. Molla Ahmet ve Öğretmen 151
2.3.14. İncilli Çavuş Hikâyesi 151
2.3.15. Atatürk ve Gürcüler 152
2.3.16. Kızılen Kayası 152
2.3.17. Gülizar Hikâyesi 153
2.3.18. Düğün Okuma ve Bomba Hikâyesi 156
2.3.19. BMC Kamyon 157
2.3.20. Bidoncu Hikâyesi 158
2.3.21. Deli Selim Hikâyesi 161
2.3.22. Davulcu ile Gırnatacı Hikâyesi 162
2.3.23. Cumhuriyet Taşı Hikâyesi 162

2.4. TÜRKÜLER 164
2.4.1. Ulubey Türküleri 166
2.4.1.1. Aşk Türküleri 167
2.4.1.1.1. Ulubey'in Yeşil Düzü 167
2.4.1.1.2. Ulubey'in Güzeli 168
2.4.1.1.3. Sıra Sıra Saksılar 168
2.4.1.1.4. Sen Dine Benim Sözümü 169
2.4.1.1.5. Altunu Eridürüm 170
2.4.1.1.6. Ulubey'den Yukarıya 170
2.4.1.2. Olay Türküleri 171
2.4.1.2.1. Acı Portakal 171
2.4.1.2.2. Veli'nin Hanımları Türküsü 172
2.4.1.2.3. Şu Depenin Başında 173
2.4.1.3. Keder Dert ve Hastalık Türküleri 174
2.4.1.3.1. Düğüm Attım Sicime 174
2.4.1.4. Öğretici ve Öğüt Verici Türküler 174
2.4.1.4.1. Çaya İndim Çizme İlen 174
2.4.1.5. Ölüm Türküleri (Ağıtlar) 175
2.4.1.5.1. Derenin Gıyısında 175
2.4.1.6. Kişiler Üzerine Söylenmiş Türküler 176
2.4.1.6.1. Tufan 176
2.4.1.7. Yiğitlik Türküleri ve Tarihi Olayları Konu Edinen Türküler 177
2.4.1.7.1. Doksan Üç Harbi 177
2.4.1.7.2. Rus Harbi 177
2.4.1.8. Tabiat Türküleri 178
2.4.1.8.1. Çaldağı 178

2.4.1.9. Tören Türküleri (Kına Türküleri) 180
2.4.1.9.1. Çambaşı'na Çıktım Anam Kına Türküsü-1 180
2.4.1.9.2. Çambaşı'na Çıktım Anam Kına Türküsü-2 181
2.4.1.10. Ramazan Davulcusu veya Dömbelekçi Türküleri 182
2.4.1.10.1. Dömbelekçi Türküleri 182
2.4.2. Yakma Türküler 184
2.4.2.1. Benim Kadersiz Köyüm 185
2.4.2.2. Muhabbet 187
2.4.2.3. Kamil Destanı 188
2.4.2.4. Yalan 190
2.4.2.5. Yokuşun Başı-1 191
2.4.2.6. Yokuşun Başı-2 192
2.4.2.7. Korona 193

2.5. İLAHİLER 193
2.5.1. Yuyarlar Seni 194
2.5.2. Seher Yeli 195
2.5.3. Yanarım 196

2.6. MÂNİLER 197
2.6.1. Sevda Mânileri 198
2.6.2. Öğüt Mânileri 207
2.6.3. Ramazan Mânileri 208

2.7. TEKERLEMELER 210
2.7.1. Sayışma (Oyun) Tekerlemeleri 211
2.7.2. Bağımsız Tekerlemeler 212

2.8. FIKRALAR 213
2.8.1. Oruç 214
2.8.2. Pekmez 214
2.8.3. Asıl Gâvur Sizin Anāzmış 214
2.8.4. Kadıncık'tan Tuttuğunuzu Getirin 215
2.8.5. Komşunu Nasıl Bilirsin? 215
2.8.6. Komşularımızı Sayın 215
2.8.7. Abdest Al Gel 216

2.9. BİLMECELER 216

2.10. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER 218
2.10.1. Atasözleri 218
2.10.1.1. Mâni Şeklinde Olan Atasözleri 219
2.10.1.2. Cümle Şeklinde Olan Atasözleri 219
2.10.2. Deyimler 222

2.11. ALKIŞ VE KARGIŞLAR 228
2.11.1. Alkışlar 228
2.11.2. Kargışlar 229

2.12. HALK ŞAİRLERİ 231
2.12.1. Talat Pamuk (Âşık Pamuk) 232
2.12.2. Tahsin Türkmen (Âşık Yalnızî) 239
2.12.3. Ali İhsan Baki 242
2.12.4. Kör Osman (Halk Ozanı) Hocaoğlu Köyü 244
2.12.5. Destancı Kürdoğ (Hami Çavuş, Hakkı'nın Hami) 244

2.13. YÖRESEL AĞIZ ÖZELLİKLERİ 245

3. BÖLÜM 247

GÜNDELİK HAYAT VE HALK BİLGİSİ 247

3.1. TÖRENLER 249
3.1.1. Hayatın Geçiş Dönemine Ait Törenler 249
3.1.1.1. Doğum 249
3.1.1.1.1. Doğum Öncesi 250
3.1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma 251
3.1.1.1.1.2. Çocuğun Sağlıklı ve Güzel Doğması İçin Uygulanan Pratikler 252
3.1.1.1.1.3. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini 253
3.1.1.1.2. Doğum Anı, Sonrası ve Çocukluk Dönemi 254
3.1.1.1.3. Ad Koyma 257
3.1.1.1.4. Sünnet 259
3.1.1.1.5. Kırklama ve Kırk Basmasına Karşı Önlemler 259
3.1.1.1.6. Al Basmasına Karşı Önlemler 260
3.1.1.1.7. Askerlik 262
3.1.1.2. Evlenme 262
3.1.1.2.1. Evlenme Biçimleri 264
3.1.1.2.2. Evlilik Çağı, Yaşı, Kısmet Açma, Evlenme İsteği 264
3.1.1.2.3. Kız İsteme, Şerbet İçme, Söz Kesme 265
3.1.1.2.4. Nişan 268
3.1.1.2.5. Düğüne Davet ve Hazırlık 269
3.1.1.2.6. Kına Gecesi 271
3.1.1.2.7. Bohça (Gecelik) Götürme, Sofra Tutma 278
3.1.1.2.8. Gelin Alma, Gelin İndirme 279
3.1.1.2.9. Nikâh, Gerdek 284
3.1.1.2.9. Duvak Düğünü 285
3.1.1.2.10. Kavum (Teklif), Yımırta Yemeye Gitme 285
3.1.1.2.11. Damat Yakma 286
3.1.1.3. Ölüm 286
3.1.1.3.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler 287
3.1.1.3.2. Ölüm Anı ve Sonrası 287
3.1.1.3.3. Ölü Yıkama, Kefenleme ve Tabuta Koyma 288
3.1.1.3.4. Cenaze ve Defin İşlemi 288
3.1.1.3.5. Definden Sonraki İşlemler 289
3.1.2. Kutlama Törenleri 289
3.1.2.1. Bayramlar 289
3.1.2.1.1. Dinî Bayramlar 290
3.1.2.1.2. Millî Bayramlar 292
3.1.2.1.3. Mevsimlik Bayramlar 292
3.1.2.1.3.1. Mayıs Yedisi (Yedi Mayıs, Yirmi Mayıs) 292
3.1.2.1.3.2. Hıdırellez 297
3.1.2.1.3.3. Nevruz (Mart Dokuzu) 298

3.2. HALK İNANIŞLARI 299
3.2.1. Günlük Hayat, Tabiat ve Doğa Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları 300
3.2.1.1. Gökyüzü ve Astronomik Olaylarla İlgili Halk İnanışları 301
3.2.1.2. Yağmur, Şimşek, Gök Gürültüsü, Kar Gibi Hava Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları 302
3.2.2. Zaman ve Günlerle İlgili Halk İnanışları 303
3.2.2.1. Yıl Sırtı 303
3.2.2.2. Gücük ve Gücük Yedisi 304
3.2.2.3. Kesük Baş Günü 304
3.2.2.4. Mart Bozma, Mart Kırma, Yılbaşı Bozma 304

3.2.2.5. Mart Dokuzu (Nevruz) 305
3.2.2.6. Abrul Beşi 305
3.2.2.7. Çürüklük Ayı 305
3.2.3. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları 306
3.2.4. Bitkiler, Cansız Maddeler, Eşyalar, Aletler ve Besinlerle İlgili Halk İnanışları 308
3.2.5. Bereket, Uğur ve Uğursuzluk ile İlgili Halk İnanışları 310
3.2.6. Su, Irmak ve Göl ile İlgili Halk İnanışları 311
3.2.7. Nazar ve Nazardan Korunma ile İlgili Halk İnanışları 312
3.2.8. Evliya Olarak Bilinen Kutsal Yerler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili Halk İnanışları 314
3.2.9. Ocak Olarak Bilinen Yerlerle İlgili Halk İnanışları 317
3.2.9.1. Mum Dökme Ocağı 318
3.2.9.2. Kurşun Dökme Ocağı 318
3.2.9.3. Yılancık (Yılancuk), Ürfiye Ocağı 318
3.2.9.4. Veli Hatip Ocağı 319
3.2.10. Büyü, Sihir, Çalınma ve Talih Bakma ile İlgili Halk İnanışları 319
3.2.11. Muska (Nuska) ile İlgili Halk İnanışları 320
3.2.12. Cin, Şeytan ve Meleklerle İlgili Halk İnanışları 322
3.2.13. İnsan Cinsiyeti, Vücudu ve Davranışları ile İlgili Halk İnanışları 323
3.2.14. Mitolojik Varlıklar ile İlgili Halk İnanışları 324
3.2.14.1. Al, Al Karısı, Al Kesme ile İlgili Halk İnanışları 324
3.2.14.2. Goncolos (Karabasan) ile İlgili Halk İnanışları 327
3.2.15. Dağlar, Kayalar ve Ağaçlar ile İlgili Halk İnanışları 327
3.2.16. Rüya ile İlgili Halk İnanışları 328

3.3. HALK HEKİMLİĞİ 329
3.3.1. İnsan Hastalıklarında Halk Hekimliği 330
3.3.1.1. Yeni Doğan Bebekler İçin Halk Hekimliği 330
3.3.1.2. Yeni Doğan Bebeğin Kırklanması 330
3.3.1.3. Geç Konuşan veya Konuşamayan Çocukların Tedavisi 331
3.3.1.4. Yürüyemeyen ya da Geç Yürüyen Çocuklarda Ayak Bağı Kesme 332
3.3.1.5. Çocuklarda Basıklık ve Tedavisi 333
3.3.1.6. Gelin, Damat Basıklığı 335
3.3.1.7. Sarılık 335
3.3.1.8. Kırık Çıkık 336
3.3.1.9. Siğil 336
3.3.1.10. Yılancık (Yılancuk) 337
3.3.1.11. Pamukçuk 338
3.3.1.12. Göbek Düşmesi 339
3.3.1.13. Karın Ağrısı 339
3.3.1.14. Kulak Ağrısı 340
3.3.1.15. Grip (Baş Ağrısı, Burun Tıkanıklığı) 340
3.3.1.16. Çıban 340
3.3.1.17. Ürfiye 341
3.3.1.18. Boğmaca 341
3.3.1.19. Yanık ve Isırgan Yanığı 342
3.3.1.20. Kanamalar 343
3.3.1.21. Parpulama 343
3.3.1.22. Sancı Oklama 343
3.3.2. Hayvan Hastalıklarında Halk Hekimliği 344
3.3.2.1. Çon, Çon Kesme 344
3.3.2.2. Kesme Kesme 344
3.3.2.3. Koyunlarda Uyuz 345
3.3.2.4. Arı Hastalıkları 345

3.4. ÇOCUK OYUNLARI 345
3.4.1. Çocuk Oyunları Tekerlemeleri (Sayışmalar) 347
3.4.2. Çötüre (Torik, Morrik, Tonbala, Tokuç) 352

3.4.3. Çelik Çomak 353
3.4.4. Gömme Çelik 354
3.4.5. Suldur Çelik 354
3.4.6. Terlik (Pilaç, Çaruk) Oyunu 354
3.4.7. Kız Oyunu 355
3.4.8. Mık (Çivi) Oyunu 355
3.4.9. Tiki Taka (Çivili Futbol) 355
3.4.10. Dikik Oyunu 356
3.4.11. Çukur (Kuyu) Oyunu 356
3.4.12. Menekşe 357
3.4.13. Çiçek Değirmeni 357
3.4.14. Gizlembeç, Mayalamaca (Saklambaç) 358
3.4.15. Köşe Kapmaca 359
3.4.16. Hırsız Polis Oyunu 359
3.4.17. Pıt Oyunu 359
3.4.18. Ceyranlama 359
3.4.19. Patlanguç 360
3.4.20. Şakıldak 360
3.4.21. Dömbelek 360
3.4.22. Fırıldak (Çıkırık), Cevizli Fırıldak 361
3.4.23. Cirit 361
3.4.24. Yay 361
3.4.25. Tetikli (Kurmalı) Yay 362
3.3.26. Mızıka 363
3.4.27. Dilli Düdük (Dilli Gaval) 363
3.4.28. Sucuk (Su Tabancası) 363
3.4.29. Hama Mıstık 363
3.4.30. Tek mi Çift mi? 364
3.4.31. Fındıktan Topaç 364
3.4.32. Fındıktan Vızıldak (Fırıldak, Pırıldak, Vız Vız) 364
3.4.33. Fındık Yuvarlamaca 365
3.4.34. Mıs Oyunu 365
3.4.35. Kara Gülmez Oyunu 365

3.5. HALK TAKVİMİ 365

3.6. HALK METEOROLOJİSİ 367
3.6.1. Koca karı Soğuğu 368
3.6.2. Gündönümü Fırtınası (Mart Dokuzu) 368
3.6.3. Abrul Beşi Soğuğu 369
3.6.4. Vade Yeli 369
3.6.5. Gücük Yedisi Fırtınası 369
3.6.6. Çürüklük Ayı 370
3.5.7. Sarı Buz Fırtınası 370

3.7. HALK HUKUKU VE TÖRE 370
3.7.1. Kişisel İşlerde Keşikle İmece Usulü (Adam Ödünçleme) 371
3.7.2. Köyün Ortak İşleri İçin Yapılan İşler 372
3.7.3. Kız Kaçırma 372

3.8. HALK MATEMATİĞİ 373

3.9. YÖRESEL GİYİM KUŞAM 374
3.9.1. Kadın Giyimi 375
3.9.2. Erkek Giyimi 376

3.9.3. Kendir İpi 377

3.10. YÖRESEL EL SANATLARI 377
3.10.1. Nacakçılık ve Nacakçı Harun Usta 378
3.10.2. Nakışlı Çorap 381
3.10.3. Bağcak Dokumacılığı 381
3.10.4. Kolan Dokumacılığı 381
3.10.5. Dastar Dokumacılığı 382
3.10.6. Kilim Dokumacılığı 382
3.10.7. Kanaviççe (Kanaviça) İşleme 384
3.10.8. Değirmencilik 385
3.10.9. Değnekçilik ve Değnekçi Salih Elibol 387
3.10.10. Saraciye, Derici Mustafa Usta 388
3.10.11. Körüklü Çizme Ustası Türkay Yavaş 389
3.10.12. Sobacı, Kandilci Ferhat Usta 390
3.10.13. Şelek (Göcek, Sepet), Hey, Gıdık, Sele 390
3.10.14. Semercilik 391
3.10.15. El Değirmeni 392

3.11. YÖRESEL MİMARİ 392
3.11.1. Evler 393
3.11.2. Serendi, Serenti, Serente (Serender) 395
3.11.3. Köm (Tam, Samanlık), Çit, Sayfan (Sayvan) 396
3.11.4. Su Değirmenleri 397
3.11.5. Ulubey Yöresinde Koruma Altındaki Kültür Varlıkları 398

3.12. YÖRESEL MUTFAK VE BESLENME KÜLTÜRÜ 400
3.12.1. Çorbalar 401
3.12.1.1. Pancar (Kara Lahana) Çorbası 401
3.12.1.2. Fasille Çorbası (Gapçuk Pāla, Gapçuk Fasille) 401
3.12.1.3. Mısır (Darı) Çorbası 402
3.12.1.4. Patates Çorbası 402
3.12.1.5. Isırgan Çorbası 402
3.12.1.6. Soğanlı Domates Çorbası 403
3.12.1.7. Baldıran Çorbası 403
3.12.1.8. Un Çorbası 403
3.12.1.9. Kabak Çorbası 403
3.12.1.10. Balık Çorbası 404
3.12.2. Yemekler 404
3.12.2.1. Mısır Unu Yağlaşı (Darı Unu Yağlaşı, Fırın Unu Yağlaşı, Bulamaç, Kuymak) 404
3.12.2.2. Nivik 404
3.12.2.3. Kihniç 405
3.12.2.4. Şükrücen 405
3.12.2.5. Melocan 405
3.12.2.6. Pohmul 405
3.12.2.7. Tirmit (Kirmit) 406
3.12.2.8. Kıyma Fasulye Yemeği 406
3.12.2.9. Fasulye Kızartması 406
3.12.2.10. Öğmeç 406
3.12.2.11. Hamur Sirkelisi 407
3.12.2.12. Galdirik Mıhlaması 407
3.12.2.13. Galdirik Sarması 407
3.12.2.14. Melocan (Diken Ucu, Belocan, Melevcen) Kavurması 408
3.12.2.15. Pezik Boranası 408
3.12.2.16. Pezik Kavurması 408
3.12.2.17. Hoşgıran Kavurması 409
3.12.2.18. Yeşil Soğan Mıhlaması 409

3.12.2.19. Hamsi Buğulama 409
3.12.2.20. Hamsi Ekmeği 410
3.12.2.21. Hamsi Kızartması 410
3.12.2.22. Hamsili Pilav 410
3.12.2.23. Isırgan Yağlaşı 411
3.12.2.24. Turşu Kavurması 411
3.12.2.25. Turşu Kızartması 412
3.12.2.26. Turşu Gayganası 412
3.12.2.27. Turşu Suyu (Turşu Tiridi) 412
3.12.2.28. Kuymak 413
3.12.2.29. Kirmit Közlemesi 413
3.12.2.30. Kirmit Kavurması 413
3.12.2.31. Kabak Sütlemesi 414
3.12.2.32. Kabak Kurusu Yoğurtlaması 414
3.12.2.33. Pancar Sarması (Mısır Unlu) 414
3.12.2.34. Pancar Sarması (Pirinç veya Bulgurlu) 415
3.12.2.35. Pancar Döşeme (Takışlama, Depükleme, Dible) 415
3.12.2.36. Posul 416
3.12.3. Düğün Yemekleri 416
3.12.3.1. Keşkek (Gendeme- Gendüme) 416
3.12.3.2. Gürcüce 417
3.12.3.3. Et Yahnisi 418
3.12.4. Tatlı ve Börekler 419
3.12.4.1. Dal Gatmar Tatlısı 419
3.12.4.2. Çalmaç 419
3.12.4.3. Un Helvası (Pekmez Helvası, Koz Helvası) 419
3.12.4.4. Ceviz Helvası (Terzōn Helva) 419
3.12.4.5. Oklō Çıkartması (Burgu Tatlısı) 420
3.12.4.6. Kurdele Tatlusu 420
3.12.4.7. Kabak tatlısı 420
3.12.4.8. Şehriye Kızartması 421
3.12.4.9. Fındıklı Baklava 421
3.12.4.10. Su Böreği 422
3.12.5. Pekmez ve Reçeller 422
3.12.5.1. Armut ve Elma Pekmezi 422
3.12.5.2. Dut Pekmezi 422
3.12.5.3. Fındık Çileği Reçeli 423
3.12.5.4. İncir Reçeli 423
3.12.5.5. Ayva Reçeli 423
3.12.6. Turşular 423
3.12.6.1. Fasulye Turşusu 424
3.12.6.2. Pancar Turşusu 424
3.12.6.3. Pırasa Turşusu 424
3.12.6.4. Galdirik Turşusu 425
3.12.6.5. Kiraz Turşusu: 425
3.12.6.6. Şalak Turşusu 425
3.12.6.7. Cacık Turşusu 426
3.12.6.8. Taflan Turşusu 426
3.12.7. Kışlık Hazırlıklar 426
3.12.8. Ekmek Çeşitleri 426
3.12.8.1. Kül Çöreği 426
3.12.8.2. Mısır Ekmeği 427
3.12.8.3. Bileki Ekmeği 427
3.12.8.4. Ramazan Pidesi 427

3.13. YAYLACILIK VE HAYVANCILIK KÜLTÜRÜ 428
3.13.1. Yaylaya Göç 429

3.13.2. Yaylada Hayat ve Halk Mimarisi 430

3.14. HALK OYUNLARI 430
3.14.1. Halk Dansları 430
3.14.2. Seyirlik Halk Oyunları 432
3.14.2.1. Yüzük Kimde Oyunu 433
3.14.2.2. Yumurta Oyunu 434
3.14.2.3. Karakucak Güreşi 434

ULUBEY YÖRESİ SÖZLÜĞÜ 436
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 467
KAYNAKÇA 476
KAYNAK KİŞİLER 487
YER VE KİŞİ ADLARI DİZİNİ 494
EKLER 500
ÖZ GEÇMİŞ 611

KISALTMALAR DİZİNİ

A.	: Anonim
a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
akt.	: Aktaran
Bil.	: Bilimler
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C	: Cilt
cm	: Santimetre
çev.	: Çeviren
Ens.	: Enstitü
HAGEM	: Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
haz.	: Hazırlayan
i.g.	: İsmi gizlenmiştir
KK	: Kaynak Kişi
km	: Kilometre
m	: Metre
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MFAD	: Milli Folklor Araştırma Dairesi
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
No.	: Numara
S	: Sayı
s.	: Sayfa
Sos.	: Sosyal
TDAV	: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TTK	: Türk Tarih Kurumu
t. y.	: Tarih yok
Ünv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
Yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
yy.	: Yüzyıl

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: İki Kardeş Masalı ile Oduncu Hasan Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu. 53

Tablo 2: Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Varyantlarının Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu. 56

Tablo 3: Tilki ile Değirmenci Masalı ile Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu. 60

Tablo 4: Üç Akıl Masalı ile Üç Öğüt Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu. 68

Tablo 5: Kaynak Kişiler Tablosu 493

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 500
Resim 2: Ulubey Meydanı'nda Salı Pazarı 1963 Yılı (Kaynak: Ulubey Belediyesi).. 500
Resim 3: Ulubey'de Bayram (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 501
Resim 4: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 501
Resim 5: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 502
Resim 6: Ulubey'den Tarihi Bir An (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 502
Resim 7: Ulubey'in İlçe Oluşu (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 503
Resim 8: Ulubey'in Gençleri (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 503
Resim 9: Yolculukların Kamyonla Yapıldığı Yıllar (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 504
Resim 10: Ulubey'de Yoka Açan Kadınlar (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 504
Resim 11: Ulubey'in Çocukları (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 505
Resim 12: Ulubey Meydanı (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 505
Resim 13: Ulubey'de Eğitim (Kaynak: Ulubey Belediyesi) 506
Resim 14: Sisler içinde Ulubey ve Şayip Tepesi (Mustafa Doğan Arşivi) 506
Resim 15: Uçaktan Çekilmiş Ulubey Yöresini Gösteren Fotoğraf (Mustafa Doğan Arşivi) 507
Resim 16: Kızılın Ülya Köyü Muhtarı Mehmet Eren'in Millet Mektebi Diploması 1929 Yılı. 507
Resim 17: Salih Derviş Türbesi 508
Resim 18: Salih Derviş'in Sürekli Yanında Taşıdığı İbriği ve Tası 508
Resim 19: Yukarıkızılen Köyü'nde Bulunan Cumhuriyet Taşı 509
Resim 20: Damarlı Köyü'nde Bulunan Evliya Ağacı 509
Resim 21: Geleneksel Beşikte Yatan Çocuk 510
Resim 22: Ulubey'de Askere Uğurlama 510
Resim 23: Nişan Töreni 511
Resim 24: 1966 Yılına Ait Bir Davetiye 511
Resim 25: Gelin İndirme 512
Resim 26: Takı Takma Töreni 512
Resim 27: Düğün Yemeği Hazırlayan Kadınlar 513
Resim 28: Bayramlaşma Halkası 513
Resim 29: Kurban Kesimi ve Etlerin Pay Edilmesi 514

Resim 30: Pıllâ Bōcük 514
Resim 31: Isırgan Otu 515
Resim 32: Nivirgen Otu 515
Resim 33: Eğmeli (Tetikli) Yay 516
Resim 34: Yay 516
Resim 35: Fındıktan Topaç 517
Resim 36: Fındıktan Vızıldak (Fırıldak, Vız Vız) 517
Resim 37: Çötüre Oyununda Kullanılan Top (Torik, Fis) 518
Resim 38: Mızıka 518
Resim 39: Dilli Düdük.(Dilli Gaval) 519
Resim 40: Patlanguç 519
Resim 41: Cevizden Yapılmış Fırıldak (Çıkırık) 520
Resim 42: Sucuk (Su Tabancası) 520
Resim 43: Sucuğun Parçaları 521
Resim 44: Papatyadan Tac 521
Resim 45: Derede Oynayan Çocuklar 522
Resim 46: İmece Usulüyle Pancar Sarması Sarma 522
Resim 47: Arefe ve Bayram Günleri Birçok Köyde Davet Verilir 523
Resim 48: Arefe Günü Fındıklı Baklava Yapılır 523
Resim 49: Fındıklı Baklava İçin Çalışanlar 524
Resim 50: Bel Belleme İmecesi (Kaynak: Sevgi Eren) 524
Resim 51: Bel Belleme İmecesi (Kaynak: Sevgi Eren) 525
Resim 52: Çıtırmanlar 525
Resim 53: İmece Usulü Yün Ditme 526
Resim 54: Yorgan Göbüme 526
Resim 55: İmece Usulü Sarma Sarma 527
Resim 56: Fındık İmecesi 527
Resim 57: Fındık Bahçesinde Yemek 528
Resim 58: Bāşak Yaparak Kendi Fındık Harmanını Kuran Çocuklar 528
Resim 59: Ulubey'de Aile ve Yöresel Kıyafetler 529
Resim 60: Yöresel Kıyafetleriyle Ulubeyli Aile 529
Resim 61: Peştemal 530

Resim 62: Ordu Yöresinde Yaygın olarak Kullanılan Sekiz Köşe Şapka ve Bu Köşelerin Anlamları 530
Resim 63: Ulubey'de Salı Pazarı 531
Resim 64: Nacak 531
Resim 65: Değnekçi Salih Elibol 532
Resim 66: Değnekçi Salih Elibol'un Yaptığı Değnekler 532
Resim 67: Değnekçi Salih Elibol'un Değneklere Yaptığı Meşe Ağacı ve Sarmaşık Motifleri 533
Resim 68: Ulubey'in Emektarı Sobacı (Kandilci) Ferhat Şensöz 533
Resim 69: Ferhat Usta'nın Yaptığı Kandil 534
Resim 70: Ferhat Usta'nın Dükkânının Camında Geleneksel Eşyalar 534
Resim 71: Saraç Mustafa Duyan 535
Resim 72: Mustafa Duyan'ın Saraciye Dükkânı 535
Resim 73: Saraç Mustafa Duyan'ın Yaptığı Başlık 536
Resim 74: Saraç Mustafa Duyan'ın Yaptığı Telefon, Bıçak, Çakmak Kılıfları 536
Resim 75: Körüklü Çizme Ustası Türkay Yavaş ve Yaptığı Çizmeler 537
Resim 76: Türkay Yavaş Usta'nın Yaptığı Körüklü Çizme Şeklinde Kalemlik 537
Resim 77: Ateş (Elektrik) Değirmeni ve Değirmenci Mithat Aktaş 538
Resim 78: Elektrikle Çalışan Değirmen (Ataş Değirmeni) 538
Resim 79: El Değirmeninin Üst Taşı 539
Resim 80: Kilim, Dastar ve Bağcak Dokuyan: Çubuklu Köyünden Ayşe (Eren) Baybaba 539
Resim 81: Bağcak ve Çorap 540
Resim 82: Bağcak 540
Resim 83: Bağcaklarda Kullanılan Motifler 541
Resim 84: Kolan Dokuyan Fatma Eren 541
Resim 85: Kolan 542
Resim 86: Serendi Anahtarı, Bıçak vb. Sapına Takmak İçin Örülen İp. 542
Resim 87: El Örmesi İplerle Yazılan Ulubey Yazısı 543
Resim 88: Kargu (Bağcak ve kolan dokumada renkli ipleri birbirinden ayırır) 543
Resim 89: Kücü (Bağcak ve kolan dokumada renkli ipleri birbirinden ayırır) 544
Resim 90: Kılıç (Bağcak ve kolan dokumada örgüyü sıkılaştırmada kullanılır) 544

Resim 91: El Örmesi Yün Çorap 545
Resim 92: İp Eğiren Kadınlar. Nazmiye Oğurlu, Hanife Eren 545
Resim 93: Ulubey Yöresine Ait Bir Kilim. Dokuyan: Ayşe Baybaba..... 546
Resim 94: Kilim Dokuyan Arife Baki 546
Resim 95: Arife Baki'nin 1960'lı Yıllarda Dokuduğu Kilim (Hayat Ağacı, Pıtırak, Çam Ağacı, Koçboynuzu vb. Motifler) 547
Resim 96: Arife Baki'nin Yıllar Sonra Aynı Motiflerle Dokuduğu Kilim (Hayat Ağacı, Pıtırak, Çam Ağacı vb. Motifler) 547
Resim 97: Geleneksel Motiflerle Dokunmuş Çantalar (Çam Ağacı ve Pıtırak Motifleri). 548
Resim 98: Ulubey Yöresine Ait Bir Dastar. Dokuyan: Ayşe Baybaba..... 548
Resim 99: Yün Çorap Ören Kadın. Ayşe Baybaba..... 549
Resim 100: Fındık Tarımında Kullanılan Eşyalar. Soldan Sağa: Hey, Dokuma Sepet, Sepet, Çalı Süpürgesi 549
Resim 101: Şelek (Göcek, Sepet), Gıdık,Sele, Hē (Hey) Ustası Arif Eğrek (Hocaoğlu Köyü) (Mustafa Eğrek Arşivi) 550
Resim 102: Hocaoğlu Köyünden Mustafa Eğrek Yapımı Şelekler (Göcek, Sepet) (Mustafa Eğrek Arşivi) 550
Resim 103: Çocuklar Fındık Hasadı Yaklaşınca Kendilerine Sepet Ördürürler..... 551
Resim 104: Semer (Kaynak: Mustafa Oğurlu) 551
Resim 105: Semer Ustası Salih Köroğlu (Ulubey, Belenyurt Köyü) (Kaynak: Mustafa Oğurlu) 552
Resim 106: İğne Oyalı Çember..... 552
Resim 107: Hayat Ağacı İşlemeli Yastık Kılıfı 553
Resim 108: Kanaviçe İşlemeli Karyola Eteği 553
Resim 109: Kanaviçe İşlemeli Yastık Kılıfı 554
Resim 110: Ulubey Çukur Mahallesinde Dumanlı Sokağında Gaçō Ali Usta'nın Kendisi İçin Yaptığı Ev (Bülent Aksoy Arşivi)..... 554
Resim 111: Ulubey-Ören Köyünden Muskalı Dolma Örgülü Bir Ev. (Kaynak: Medet Aktaş) 555
Resim 112: Ulubey-Yukarıkızılen Köyünden Bir Ev ve Çıkması 555
Resim 113: Çakatura Dolma (Göz Dolma) Duvar 556

Resim 114: Ulubey Çukur Mahallesinde Dumanlı Sokağında Gaçō Ali Usta'nın Evinin Mutfağı (Bülent Aksoy Arşivi) 556
Resim 115: Serendi 557
Resim 116: Serendilerde Çandı Tahtalarının Uçları Birbirine Geçirilir 557
Resim 117: Altı Ahır Olarak Kullanılan Köm (Tam, Samanlık) 558
Resim 118: Şahinkaya Köyü, Hocaoğlu Değirmeni 558
Resim 119: Ohtamış Köyü, Aziz Ağa Değirmeni 559
Resim 120: Oyumgürgen Köyü Gala Irmağı ve Değirmeni (Mustafa Doğan Arşivi) 559
Resim 121: Su Değirmeninin İçi 560
Resim 122: Su Değirmeni Teknesi 560
Resim 123: Çardak (Set) Üstünde Yemek Yiyen Aile ve Sofra 561
Resim 124: Mısır Çorbası 561
Resim 125: Yoğurt İlave Edilmiş Mısır Çorbası 562
Resim 126: Gapçuk Pāla Yemeği 562
Resim 127: Pancar Çorbası 563
Resim 128: Keşkek 563
Resim 129: Isırgan Yağlaşı 564
Resim 130: Soğanlı Domates Çorbası 564
Resim 131: Pancar Çorbası ve Galdirik Gavurması (Pembe Nermin Yılmaz Arşivi) 565
Resim 132: Pancar Diblesi (Takışlaması) 566
Resim 133: Pancar Sarnası Saran Kadın 566
Resim 134: Pancar Sarması (Mısır Unlu) 567
Resim 135: Pancar Sarması (Pirinç ya da Bulgurlu) 567
Resim 136: Üzüm Yaprağı Sarması 568
Resim 137: Kıyma Fasille Yemeği 568
Resim 138: Fasille Kavurması 569
Resim 139: Fasille Kızartması 569
Resim 140: Melōcan Kavurması 570
Resim 141: Pezük Kavurması 570
Resim 142: Mantar Kavurması 571
Resim 143: Mantar Kavurması 571
Resim 144: Fasille Turşu Kavurması 572

Resim 145: Pırasa Turşusu Kızartması 572
Resim 146: Kara Pancar Turşusu Kavurması 573
Resim 147: Dürme (Beyaz) Pancar Turşu Kavurması 573
Resim 148: Yayla Pancarı Turşusu Kavurması 574
Resim 149: Su Böreği 574
Resim 150: Fındıklı Baklava 575
Resim 151: Un Helvası (Pekmez Helvası, Koz Helvası) 575
Resim 152: Cevizli Helva (Ulubey'de "Terzōn Helva" Olarak Bilinir) 576
Resim 153: Hamsi Kızartması (Hamsi Tava, Mısır Unlu ve Tereyağlı) 576
Resim 154: Mısır Ekmeği 577
Resim 155: Tereyağlı Buğday Ekmeği 577
Resim 156: Ramazan Pidesi 578
Resim 157: Çangal Diken Kadın 578
Resim 158: Köy Biberi Kurutma 579
Resim 159: Kıyma Fasille Kurutma 579
Resim 160: Dene Fasille Kurutma (Pāla) 580
Resim 161: Gıtnak Kurutma (Badut Fasillenin Kurutulmuşu) 580
Resim 162: Gapçuk Fasille Kurutma 581
Resim 163: Galdirik Ayıklayan Kadın 581
Resim 164: Ağcabaş (Sakarca) 582
Resim 165: Melōcan 582
Resim 166: Nivik (Muzaffer Günay Arşivi) 583
Resim 167: Armut Pekmezi Yapımı (Bekmez İndirme) 583
Resim 168: Bidonlara Vurulmuş Fasille Turşuları 584
Resim 169: Ulubey Yöresine Özgü Kırmızı Ekşi Elma 584
Resim 170: Töngel 585
Resim 171: Kuş Burnu (Çayı Yapılır) 585
Resim 172: Orman (Dağ, Gürgen, Yayla) Mantarı (Kirmidi) 586
Resim 173: Tavuk Mantarı (Kirmidi) 586
Resim 174: Fındık Kirmidi 587
Resim 175: Saccak (Sac Ayağı) 587
Resim 176: Geleneksel Bakır Sini ve İbrik 588

Resim 177: Bileki Taşı 588
Resim 178: Kavran (Gavran) 589
Resim 179: Geleneksel Mutfak Eşyaları (Kaynak: Yavuz Yiğit) 589
Resim 180: Geleneksel Bakır Kepçeler (Kaynak: Nedim Eren) 590
Resim 181: Geleneksel Bakır Bakraç ve Kirpikli Tas (Kaynak: Hayrulnisa Serarslan) ... 590
Resim 182: Tunçtan Yapılma Yüz Yıllık Döğecek (Havan) (Kaynak: Egemen Eren) 591
Resim 183: Üf Üf Çiçeği (Şeytan Tüyü, Karahindiba) 591
Resim 184: Üç Yapraklı Yonca 592
Resim 185: Yayladan Geri Dönüş 592
Resim 186: Akinek Yaylası (Kirazlık ve Çağlayan Köyü) (Kaynak: Adem Çelik) 593
Resim 187: Taş Örme Yayla Evi 593
Resim 188: Yayla Evi 594
Resim 189: Yayla Puarı (Beyaz Ot Çeşmesi, Elma Alanı Sapağı) (Kaynak: Adem Çelik) 594
Resim 190: Büyükbaş Hayvan Ahırı (Mandıra) 595
Resim 191: Yaylada Ahır (Afır) 595
Resim 192: Bağlak (Yayla Evinin Yanında Bostan Olarak Kullanılan ve Ot Biçilen Etrafı Çevrili Yer) 596
Resim 193: Yayla Evi Mutfağı 596
Resim 194: Yaylada Peynir Yapan Kadın 597
Resim 195: Yayla Evi Soba ve Sekmenler 597
Resim 196: Ağıl (Yaylada Koyunların Geceleri Bekletildikleri Yer) 598
Resim 197: Salma (Yaylada Koyunların Dinlenmeye Bırakıldıkları Yer) 598
Resim 198: Kelif (Ağıl veya Salmanın Kenarında Çobanların Yattıkları Dinlendikleri Küçük Ev) 599
Resim 199: Yaylada Tuz Yalağı 599
Resim 200: Yaylada Hayvanların Kendilerini Kaşımaları İçin Çakılan Kazıklar ... 600
Resim 201: Yaylada Su Yalağı 600
Resim 202: Koyun Kırkma (Kırkım) 601
Resim 203: Varget (Döngeri, Çek Git, Göç) Çiçeği 601
Resim 204: Yaylada Eşşek Dikeni Denilen Ot 602
Resim 205: Yaylada Kendiliğinden Yetişen ve Semer Yapımında Kullanılan Semer Otu 602

Resim 206: Yaylada Köy Göçüren Denen Ot 603
Resim 207: Mor Avu (Kara Avu) 603
Resim 208: Sarı Avu 604
Resim 209: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Namazlık Taşı 604
Resim 210: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Dibek Taşı 605
Resim 211: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Binek Taşı 605
Resim 212: Geçek 606
Resim 213: Sarı Sadık Evliyası Olarak Bilinen Yer (Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü) 606
Resim 214: Üçleme (Üçüz) Fındık 607
Resim 215: Ulubey'in Emektarlarından Tır Remzi.. 607
Resim 216: 09.07.2017 Tarihinde Düzenlenen Güzelyurt (Şayip) Güreş Şenliği ... 608
Resim 217: Şayip Tepesi Şifalı Su (Mustafa Doğan Arşivi) 608
Resim 218: Ohtamış Şelalesi (Mustafa Doğan Arşivi) 609
Resim 219: Kadıncık Şelalesi ve Değirmeni (Mustafa Doğan Arşivi) 609
Resim 220: Prof. Dr. Necati Demir'in Ulubey'in Kurucusu Uluğ Bey'in Mezarının Bulunması ile İlgili Basın Açıklaması (Ulubey Belediye Başkanı İsa Türkcan ve Araştırmacı Yazar Muzaffer Günay ile Birlikte) 610

GİRİŞ

Halkbilimi monografileri, üzerinde çalışılan toplumların gündelik hayat ve halk bilgisi ürünleri ile sözlü kültürünü inceleyen çalışmalardır. Bu monografilerde ilk önce üzerinde çalışılacak yörenin tarihi, coğrafi, beşeri, sosyal ve ekonomik yönden incelemesi yapılır. Yörenin bu tür özellikleri kültür ürünlerinin şekillenmesine etki eder. Yöresel mimari, mutfak ve beslenme kültürü, el sanatları, yaylacılık, halk takvimi ve meteorolojisi, yöresel giyim kuşam gibi kültürel özellikler bunların başında gelir. Sedat Veyis Örnek, Türkçe karşılığı halkbilimi olan folkloru: "Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilim" olarak açıklar.[1]

Monografi ise Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme" olarak tarif edilir.[2] Bu tanımlamalardan hareketle halkbilimi monografilerinin araştırma yapılacak alanın kültür ürünlerinin araştırılması ve incelenmesini esas aldığını söyleyebiliriz.

I. KONU VE KAVRAMLAR

Halkbilimini de içine alan kültür kavramı yerli ve yabancı birçok bilim adamı tarafından tanımlanmıştır. Ziya Gökalp kültürü hars olarak nitelendirir ve "halkın ananelerinden teamüllerinden, örflerinden, şifahi ve yazılı edebiyatından, lisanından, musikisinden dininden, ahlâkından, bedii ve iktisadi mahsullerinden ibarettir" diye açıklar.[3]

İbrahim Kafesoğlu, kültürü kısaca: "Belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar" olarak tanımlamaktadır.[4] Tuncer Baykara ise Türk kültürünü, Türk'ün meydana koyduğu, hayat ve yaşama tarzı olarak niteler.[5]

B. Malinowski'ye göre kültür, âletlerden ve tüketim mallarından, çeşitli toplumsal gruplaşmalar için yapılan anayasal belgelerden, insana özgü düşün ve becerilerden, inanç ve törelerden oluşan bütünsel bir toplamdır.[6] Kültürel gelenek

---

[1] Sedat Veyis Örnek, **Türk Halkbilimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977. s.15.
[2] Türk Dil Kurumu Sözlüğü, https://sozluk.gov.tr/ (14.04.2020: 01. 45)
[3] Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, (haz. Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul 1976. s. 96.
[4] İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yay. (40. bs.), İstanbul 2016. s. 16.
[5] Tuncer Baykara, **Türk Kültürü**, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul 2003. s. 15.
[6] Bronislaw Malinowski, **İnsan ve Kültür**, çev. Doç. Dr. Fatih Gümüş, Verso Yay. Ankara 1990. s. 39.

toplumun beslenme, üreme ve sağlığını koruma gereksinimlerinin karşılanması için bir kuşaktan sonrakine aktarılır. Bu aktarımın sağlanması için her bir kültürde eğitsel nitelikli yöntemler ve mekanizmalar bulunur.[7]

Bu tanımlamalar çoğunlukla kültürün bir toplumun hayat ve yaşam tarzı olduğu ve öğrenme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarıldığı ile ilgilidir. Öğrenme yoluyla aktarılan bu bilgi, beceri ve davranışlar sözlü ve yazılı edebiyatı, gündelik hayatta karşımıza çıkan gelenekleri, çocuk oyunları, el sanatları, mimari, giyim kuşam, mutfak ve beslenme alışkanlıkları gibi birçok alanı kapsamaktadır. Kültürün bir milletin kalıtsal değil öğrenilmiş olan maddi ve manevi hayat formlarından oluştuğunu söyleyebiliriz. Milli kültür ise ayrı vatanlarda yaşasalar da aynı milletin tarih boyunca meydana getirdiği davranış biçimleri ve hayat tarzlarıdır.

Kültürü oluşturan millet ise Ziya Gökalp'e göre: "Ne ırkın, ne kavmin, ne coğrafyanın, ne politikanın, ne de inancın belirlediği bir topluluk değildir. Dilce, dince, ahlâkça ve güzellik duygusu bakımından ortak olan yani aynı terbiyeyi almış fertlerden oluşan bir topluluktur." Bu doğrultuda Gökalp, Türk köylüsünün milleti "Dili dilime uyan, dini dinime uyan." olarak algıladığını da belirtir.[8] Bu tanımlamalar bizi millet olmanın bir ırk birlikteliği değil de yaşam ve kültür birlikteliği olduğu sonucuna götürür. Milleti bir araya getiren ve devamını sağlayan kültür, gelenek ve görenekleri de içine alan bir yapıya sahiptir. Gelenek, folklorun hemen her alanında karşımıza çıkar. El sanatları geleneği, mutfak ve beslenme geleneği, çocuk oyunları geleneği, mâni söyleme geleneği gibi. Bu gelenek ve görenekler, örfler, sözlü ve yazılı edebiyat halkbilimi ya da yaygın anlamıyla folklorun alanına girmektedir.

Folklor (halkbilimi) kavramı çok geniş bir alanı kapsadığından birçok bilim adamı tarafından birbirini tamamlayan tanımlamalar yapılmıştır. Jack Goody, folkloru sadece azınlıkların okuma yazma bildiği geri kalanların okuryazar olmadığı karmaşık kültürlerdeki sözlü faaliyetler olarak tanımlar. Ona göre bu faaliyetler etraftaki inançların ve destan gibi yazılı ürünlerin etkisi altındadır.[9]

Pertev Naili Boratav'ın folklor tanımı folklorun ilerlemiş toplumların içinde nispeten geri kalmış toplumlarda ortaya çıkmış olması itibariyle Jack Goody ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda Boratav, folkloru:

---

[7] Malinowski, **a. g. e.**, s. 40.
[8] Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, s. 18.
[9] Jack Goody, **Mit Ritüel ve Söz**, Küre Yay. çev. Damla Sezgi, İstanbul 2018. s. 55, 56.

> İlerlemiş toplumların içinde nispeten daha geri kalmış halk tabakalarının 1- İstihsal ve istihlâk tekniklerini; maddi yaşama şartlarını ve şekillerini ve bunlara bağlı merasim âdet ve ananelerini, 2- Düşünüş ve inanış sistemlerini ve bunlara bağlı müesseseleri, 3- Sanat ibdalarını, cemiyetin bugünkü merhalesine nazaran eski merhalelerden kalan izlerini inceleyen bir bilim dalı.

şeklinde tarif eder. [10] Boratav bu ifadelerde, folklorun bir milletin üretim ve tüketim tekniklerini, günlük yaşamını ve bu yaşama ait geleneklerini, inanışlarını, sanatsal faaliyetlerini kısacası geçmişten gelen izlerini inceleyen bir bilim dalı olduğunu aktarmaktadır.

Bu tanımlamalardan folklor da denen halkbiliminin halkın meydana getirdiği masal, efsane, türkü, mani gibi sözlü kültür ürünleri ile gündelik hayatta karşımıza çıkan çocuk oyunları, el sanatları, giyim kuşam, mimari, mutfak ve beslenme kültürü, halk oyunları, törenler ve inanışlar gibi maddi ve manevi kültürel ürünleri kapsadığını anlamaktayız.

II. TEZİN AMACI

"Ulubey Halkbilimi Monografisi" adlı bu çalışmada Ulubey ve yöresinde yüzyıllardır yaşayan ve yaşatılan kültür ürünlerinin derlenip kayıt altına alınması ve bu ürünlerin Türk kültürü içindeki yerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu ürünlerin çoğu günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur. Burada yapılan çalışma ile gün yüzüne çıkarılan ve kayıt altına alınan kültürel mirasımız böylece gelecek nesillere aktarılacak ve yaşatılacaktır.

Ziya Gökalp, vatanın tanımını yaparken asıl vatanın millî kültür olduğunu toprak parçasının bu millî kültürün zarfı olduğunu ifade eder.[11] Remzi Oğuz Arık ise "Coğrafyadan Vatana" adlı eserinde Türk tarihini bir denize benzetir. Bu tarihin üzerinde oluştuğu toprakların ilk bakışta değersiz bir coğrafya olarak görüldüğünü bu coğrafyaya ruh veren ve onun vatan olmasını sağlayan unsurların atalarımızın atlarının nal izleri ve insanlarımızın hayat hikâyeleri olduğunu belirtir.[12] Üzerinde yaşadığımız toprak parçasını vatan yapan bu kültürel mirasımızın korunması ve yaşatılması gerekmektedir.

---

[10] Pertev Naili Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, İstanbul-Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı XII, Arkadaş Basımevi, İstanbul 1939. s. 5.
[11] Gökalp, **Türkçülüğün Esasları,** s. 82.
[12] Remzi Oğuz Arık, **Coğrafyadan Vatana**, MEB Basımevi, İstanbul 1989. s. 1, 17.

Nail Tan'a göre folklorun amacı halk kültürünü araştırıp inceleyerek millî kültür birliğini sağlamak, mahallî kültürün millî kültür ve evrensel kültür içerisindeki yerini belirleyerek insanlığın ortak kültürel mirasına katkıda bulunmaktır.[13] Karadeniz Bölgesi'nin Türkleşmesinde anahtar rolü olan Ulubey zengin bir kültürel geçmişe sahiptir. Bu çalışmayla Ulubey ve yöresinin kültürel birikimi ortaya çıkarılmaya çalışılmış bu kültürün millî ve evrensel kültür içindeki yeri benzetmeler ve karşılaştırmalar yapılarak folklor disiplini içerisinde incelenmiştir.

III. TEZİN ÖNEMİ

Ulubey Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşim merkezlerinden biridir ve Karadeniz Bölgesi'nin Türkler tarafından fethedilmesine öncülük etmiştir. Bölgeyi fetheden Hacıemiroğulları Beyliği'nin bir dönem merkezi de olan Ulubey aynı zamanda Karadeniz Bölgesi'ne İç Anadolu'dan gelen Türk akınlarının giriş kapısı konumundadır. Ordu ili Ulubey ilçesinin araştırma sahası olarak seçilmesinin nedeni hem bu zengin tarihi ve kültürel geçmiş hem de bölgede yaşayan biri olmamızdan kaynaklanmaktadır.

Halkbilimi çalışmaları yaşayan, kaybolmaya yüz tutmuş veya kaybolmuş kültür ürünlerini ortaya çıkarmayı ve yaşatmayı hedeflerler. Burada amaç toplumda kültürel birliğin sağlanması ve bu kültür ürünlerinin gelecek nesillere aktarılmasıdır. Millet olmak, bu ortak kültürel değerler etrafında birleşmek demektir. Bu kapsamda Ulubey yöresinden halkbilimini ilgilendiren masal, efsane, türkü, mani; törenler, halk inanışları, çocuk oyunları vb. yirmi yedi alanda derlemeler yapılmıştır. Daha önce gün yüzüne çıkmamış birçok ürün derlenerek kayıt altına alınmıştır.

Ulubey'den derlenen sözlü kültür ürünlerinin ve halk bilgisi ürünlerinin Türk dünyasıyla ve Anadolu coğrafyasıyla benzerlikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ulubey Masal ve efsaneleri yüzyıllardır süregelen motifleri geleceğe taşımaktadırlar. Derlenen masallarda "hayvan motifleri, sihir, olağanüstülükler, devler, imtihanlar, aldatmalar ve cemiyet motifleri" çoğunluktadır. Bu masallarda "kuş, balık, köpek, at, tilki, sihirli elma, sihirli üzüm, sihirli nar, sihirli eşyalar, sihirli halı, sihirli keçe, sihirli kapı" en çok kullanılan motiflerdendir.

---

[13] Nail Tan, **Folklor (Halk Bilim) Genel Bilgiler**, Kitap Matbaacılık, İstanbul 2003. s. 10

Derlenen hikâyelerin çoğu günlük hayatta yaşanmış olaylardan oluşur ve aynı zamanda memorat niteliği taşırlar. Yörede mâni söyleme ve türkü yakma geleneğinin hâlâ devam ettiğini görmekteyiz. Dil özellikleri ve özellikle yörede oynanan çocuk oyunları ile ilgili Dîvânu Lugâti't-Türk'le yöre arasında birçok benzerlikler karşımıza çıkmaktadır. Örneğin örseyen ineklerin tosuna götürüldüğünde tosunun inekle çiftleşmesi için yörede kullanılan "re re re, şe şe şe" ifadesi Dîvânu Lugâti't-Türk'te "arra arra arra" olarak geçmektedir. Açıklaması ise erkek eşeğin dişi eşekle çiftleşmesi için tekrarlanan söz şeklindedir.[14] Tüm Türk dünyasının ortak oyunu olan "mangala" Dîvânü Lugâti't Türk'te "Köçürme Oyunu" olarak geçer ve bu oyun Ulubey ilçesinde "çukur (kuyu)" oyunu olarak karşımıza çıkar. Bu gibi örnekler bu yöreye yerleşimlerin kaynağının Dîvânu Lugâti't-Türk'ün derlendiği bölge olan Orta Asya olduğunu göstermektedir.

IV. KURAMSAL ÇERÇEVE

Halkbilimi çalışmalarında kültür ürünlerinin derlenmesi ve incelenmesinde ilk önce araştırma sahasının sınırları belirlenmektedir. Ancak kültürel sınırlar coğrafi sınırlarla örtüşmemektedir. Bu nedenle araştırma sahası için yöre tabirinin kullanılması daha uygundur. Yöre denildiğinde sadece ismi geçen yer değil bu yerin çevresi de kastedilmektedir. Sözlü tarih araştırmacısı Stephen Caunce, komşuları birbirinden bıçak gibi kesip ayıran gerçek bir kültürel sınır olmadığını bir bölgenin kültürünün bir yönü tamamen benzersiz olabilirken diğer yönünün komşu olsun olmasın diğer taraftakilerle benzer olabildiğini aktarmaktadır.[15] Bu doğrultuda derlenen malzemelerin bir kısmı Ulubey ilçesinin haricinde Gölköy, Kabadüz, Altınordu gibi çevre ilçelerin köylerinden elde edilmiştir.

"Ulubey Halkbilimi Monografisi" adlı bu çalışmada, Türkiye'de folklor ürünlerinin incelenmesinde yaygın olarak kullanılan "Tarihi- Coğrafi Fin Metodu" da denen karşılaştırmalı teoriden ve "İşlevsel Kuram"dan faydalanılmıştır. Tarihi-Coğrafi Fin Metodu (Karşılaştırmalı Teori), Finlandiya'da doğup tüm dünyaya yayılmıştır. Kurucusu Julius Krohn'dan dolayı Krohn yöntemi olarak da bilinir. Bu yöntemde elde

---

[14] Mahmud el-Kâşgarî, **Dîvânü Lugâti't Türk**, çev. Serap Tuba Yurtsever, Seçkin Erdi, Kabalcı Yay. İstanbul 2007. s. 151.

[15] Stephen Caunce, **Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi**, çev. Bilmez Bülent Can, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 2001. s. 57.

edilen ürünlerin kökenini ve yayılış sahasını varyantlardan yararlanarak açıklamak esastır.[16] Bu yayılım milletlerin kökenini belirlemede de etkili olur. Finlilerin Ruslardan bağımsızlık mücadeleleri bu yöntemin gelişmesinde etkili olmuştur.[17] Folklorun öncülerinden Antti Aarne (Masalların Tip Kataloğu) ve Stith Thompson'un masalların tip kataloğu üzerine yaptığı çalışmalar bu yöntemin ürünüdür.[18]

Tarihi-Coğrafi Fin Metodu'nun (Karşılaştırmalı Teori) amacı, bir anlatının varyantlarını inceleyerek ilk metne (urform) ulaşmaktır.[19] İlk metnin nasıl oluştuğu varyantlardan hareketle belirlenmeye çalışılır. İlk metinler suya atılan bir taşın bıraktığı izler şeklinde yayılırlar.[20] Bu yayılım esnasında ana motiflerin değişmeden devam ettiği görülmektedir. Türkiye'de en çok kullanılan Teori, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu'dur. Bu metotla elde edilen ürünlerin benzer metinleri (varyant), motif mukayeseleri ve en eski metinleri (urform) üzerinde durulmuştur.[21] Tarihi- Coğrafi Fin Metodu Türkiye'de Milli Mukayese Yöntemi olarak Türk dünyası folklor ürünlerinin karşılaştırılması amacıyla kullanılmıştır.[22]

Tarihi-Coğrafi Fin Metodu (Karşılaştırmalı Teori) özellikle sözlü kültür ürünlerinde benzerlik ve farklılıklardan hareketle bir anlatının tarihi derinliğini tespit etmeye çalışır. Bu yapılırken anlatının yapısı, epizot ve motifleri derinlemesine incelenir ve benzerleriyle karşılaştırmalar yapılır. Bu yöntemle yapılan bir araştırmada varyantların belirlenmesinde ve incelenmesinde epizot ve motifler önemli yer tutar.

Ulubey'den derlenen masalların yapısı incelenerek tip tasnifi yapılmıştır. "Balıkçı ile Hanımı Masalı" ile "Tilki ile Değirmenci Masalı" hayvan masalları arasında yer almaktadır. Derlenen masalların çoğu asıl halk masalları grubuna girmektedir. Padişah, Üç Kardeş, Dev Ana, Ok Kıran Mustafa gibi masallar olağanüstü özellikler gösteren asıl halk masallarıdır.

Ulubey Masallarının motif yapısı incelendiğinde bu masalların Stith Thompson'un motif indeksinde bulunan motif sınıflandırmasına büyük ölçüde uyduğu görülmektedir. Derlenen masallarda hayvan motifleri, sihir, olağanüstülükler, devler,

---

[16] Julius Krohn, Kaarle Krohn, **Halk Bilimi Yöntemi**, çev. Günsel İçöz, TDK Yay. Ankara 2004. s. VII- VIII.
[17] Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yay. Ankara 2007. s. 105.
[18] Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yay. Ankara 2008. s. 118, 119.
[19] M.Öcal Oğuz, **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Akçağ Yay. Ankara 2000. s. 13.
[20] Ekici, **a. g. e.,** s. 106.
[21] Oğuz, **a. g. e.,** s. 15.
[22] Oğuz, **a. g. e.,** s. 21.

imtihanlar, aldatmalar ve cemiyet motifleri çoğunluktadır. Hayvan motiflerinde kuş, balık, köpek, at ve tilki motifleri ön sırada yer alır. Olağanüstülük ve sihir motifleri masalların çoğunda yer alır. Sihirli elma, sihirli üzüm, sihirli nar, sihirli eşyalar, sihirli halı, sihirli keçe, sihirli kapı en çok kullanılan sihir motiflerindendir.

Ulubey'den derlenen masallardan "İki Kardeş Masalı"nın, Erzincan yöresinden derlenen "Oduncu Hasan Masalı" ile epizot ve motif benzerliği olduğu tespit edilmiştir. Bu masallardaki sihirli kuş, sihirli halı, sihirli değnek gibi ortak motifler ve olay örgüsü bu iki masalın varyant olduğunu bize göstermektedir. Aynı şekilde Ulubey'den derlenen "Balıkçı ile Hanımı Masalı" ile Grim Kardeşler tarafından derlenen "Balıkçı ile Hanımı Masalı" sihirli balık, kral-padişah, cezalandırılan aşırı istek motiflerinin ortaklığı dolayısıyla birbirinin varyantı olarak kabul edilebilirler. Varyant olarak belirlenen bir diğer masal ise "Tilki ile Değirmenci Masalı"dır. Ulubey'den derlenen "Tilki ile Değirmenci Masalı" ile Ankara yöresinden derlenen "Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı" hem olay örgüsü hem de benzer motifleri itibariyle varyant olarak belirlenmiştir. Bu iki masalda konuşan tilki, devden kurtulma, kötü talihin iyiye gitmesi, krallar, şehzade prens, prenses motifleri ortaktır. Farklı motif ise masalda Ankara yöresinde konuşan ayı yer alırken Ulubey yöresinde dev yer almaktadır. Ulubey'den derlenen "Üç Akıl Masalı" ile Artvin yöresinden derlenen "Üç Öğüt Masalı" da epizot ve motif benzerlikleri itibariyle varyant olarak kabul edilmiştir.

Ulubey'den derlenen efsanelerde ise çoğunlukla kehanet gösteren, sihirli hayvan motifleri, sihir ve olağanüstülük motifleri ile dinî motifler yer almaktadır. Dinî motiflerin yer aldığı efsaneler çoğunlukla menkıbelerdir. Yöreden derlenen hikâye, türkü, ilahi, mâni gibi sözlü kültür ürünlerinde ve gündelik hayat ve halk bilgisi ürünlerinde de Tarihi-Coğrafi Fin Metodu yöntem ve teknikleriyle incelemeler yapılmıştır. Ulubey yöresinden derlenen türküler bu doğrultuda aşk, olay, keder, öğretici, ölüm, tören ve dömbelekçi türküleri gibi bölümlere ayrılmıştır. Bu sınıflandırmalar yapılırken derlenen ürünlerin diğer kültür coğrafyaları ile benzerlik ve farklılıkları da tespit edilmiştir. Bu benzerliklerden birisi yöreden derlenen "Sen Dîne Benim Sözümü" türküsü ile Hayrettin Günay tarafından Giresun'dan derlenen "Tamzara'nın Üzümü" türküsünün ezgi ve söz benzerliğidir.

Yöreden derlenen mâniler şekil ve konu yönünden incelenmiştir. Mânilerin çoğu klasik mâni şekline uygundur ancak sekiz heceli ve abcb kafiyeli mâniler de bulunmaktadır. Mâniler, sevda mânileri, öğüt mânileri ve Ramazan mânileri olarak gruplara ayrılmıştır. Ordu ili Ramazan mânileri üzerine Ahmet Caferoğlu ve Taner Can-Salih Turhan'ın çalışmaları vardır. Bu çalışmalardaki mâniler 4- 5 dörtlükten oluşmaktadır ve hemen hemen birbirinin aynıdır. "Şekerim var ezilecek/Tülbentlerden süzülecek…", "Şekerim var ezilecek/ İnce bezden süzülecek…" gibi. Bu farklılıklar diğer dörtlüklerde de anlam bütünlüğü bozulmadan devam etmektedir.

Tarihi-Coğrafi Fin Metodu (Karşılaştırmalı Teori) derlenen malzemenin "tarihi derinlik ve coğrafi genişlikte, dil ve kültür sınırlarına bağlı kalmaksızın bütün varyantlarından yararlanarak ilk şekline ulaşmayı" [23] amaçlamaktadır. Bu yöntemin varyantları değersiz kılarak ilk metne ulaşmaya çalışması eleştirilen bir yönü olmuştur.[24] Ayrıca insanı dikkate almama, folkloru sosyo-kültürel bağlamından ayrıştırma, folkloru bitmiş tükenmiş ölü metinler olarak görme bu yöntemin olumsuz olarak görülen yönlerindendir.[25]

M. Öcal Oğuz, bu yöntemle ilgili eleştiriler doğrultusunda "Biyografi ve doğru metin aramanın yerine her anlatıyı kendi ortamı içinde anlamlı ve gerekli kabul ederek, söylenene, anlama, nasıl söylendiğine, kimlere söylendiğine dikkat çeken çalışma yöntemleri oluşturulmalıdır," diyerek derlenen malzemelerin yapısı ve işlevi üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir.[26] Bu da bizi İşlevsel kurama götürür.

İşlevsel kuram, ele alınan metni anlatılan ortam, dinleyiciler ve anlatıcı ile beraber değerlendirir. Yayılma ve köken sorunlarından kaçınır.[27] İşlevsel kuramın hareket noktası halk edebiyatı metinlerinin kendileri değil bu metinlerin oluştuğu ve aktarıldığı ortamdır. Anlatıcının bu ürünleri yaratma, aktarma, kullanma nedenleri; dinleyicilerin bunları dinleme, anlama ve kullanma nedenleri işlevsel halk bilimi yönteminin temel sorunlarını oluşturmaktadır. B. Malinowski, Franz Boas, Ruth Benedict ilk işlevsel kuramcılardandır.[28]

---

[23] Oğuz, **a. g. e.,** s. 65.
[24] Oğuz, **a. g. e.,** s. 66.
[25] Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, s. 115, 143.
[26] Oğuz, **a. g. e.,** s. 87.
[27] Richard M. Dorson, **Günümüz Folklor Kuramları**, çev. Selcan Gürçayır, Yeliz Özay, Geleneksel Yay. Ankara 2006. s. 33- 39.
[28] Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 74.

"Ulubey Halkbilimi Monografisi" adlı bu çalışmada çocuk oyunları, halk hekimliği, halk takvimi ve meteorolojisi, yöresel el sanatları, mimari, giyim kuşam, mutfak ve beslenme kültürü gibi alanlarda işlevsel kuramın metni esas alan değil yaratma, kullanma nedenleri ve kullanıldıkları ortamı sorgulayan yönteminden faydalanılmıştır. Ulubey'den derlenen oyunlarda yörenin doğasına uygun malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Çötüre oyununda kullanılan düz taşlar; çelik çomak, dikik, cirit ve yay oyunlarında kullanılan sopa şeklinde fındık dalı parçaları bunlara örnek olarak gösterilebilir. Patlanguç, şakıldak, fırıldak, mızıka, dilli düdük gibi oyunların malzemeleri de yörede yetişen bitkilerden ve ağaçlardan elde edilmektedir. Bazı oyunların malzemeleri ise yörede bolca yetişen fındıktır. Tek mi çift mi, topaç, vızıldak, fındık yuvarlamaca bu oyunlar arasındadır. Bu oyunların çoğu genellikle fındık bahçelerinde ve harman denilen yerlerde inek otlatırken oynanmaktadır. Bu durum halkbilimi ürünlerinin ortaya çıkmasının ve yaşamasının oluştuğu ortam ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Fındık bahçeleri ve harmanlar olduğu müddetçe ve hayvancılık devam ettikçe bu oyunlar da unutulmadan oynanmaya devam edecektir.

Yörede nacak, kilim, dastar, bağcak, değnek, şelek, semer gibi yöresel el sanatları geleneğine ait ürünler hâlâ üretilmeye devam etmektedir. Nacakçılık Ulubey yöresine özgü bir sanat hâlini almıştır. Motif işlemeli nacaklar tarım aleti olma özelliğinden sıyrılarak süs eşyası hâlini almıştır. Kilim, dastar ve bağcak dokumacılığı 1950'lerde yaygınken günümüzde yok olmaya yüz tutmuştur. Kilimlerin ve nacakların üzerinde geleneksel Türk motiflerine rastlanmaktadır. Bunlardan yıldız, pıtrak, hayat ağacı, gül ve koçbaşı motifleri özellikle kilimlerde görülmektedir. Nacaklarda ise dört yapraklı menekşe, ağaç, dal ve lale motifleri yaygındır.

Yöresel mimari ürünleri olan evler, serendiler, kömler, çitler ve su değirmenleri bölgenin yer şekillerine ve iklimine uygun olarak şekillenmiştir. Dağınık yapılaşma hem yörenin dağlık olması ve hem de herkesin kendi fındık bahçesi veya tarlasının başına ev yapmasından kaynaklanmaktadır. Geleneksel evlerde mutfak önemli bir yere sahiptir. Çardak, ocak ve gizli banyo burada bulunur. Gizli banyolar yöresel mimari ürünü olan evlerde ocağın yanına bitişik yapılır. Bu banyolar ocaktan dolayı bir nevi hamam görevi görürler. Bu gizli banyolar, günümüzde yatak odalarında bulunan

ebeveyn banyosu denilen banyoların ilk hâlidir diyebiliriz. Folklor bilim dalı halkın ürettiği bu ve benzeri ürünleri belirli kuramlar çerçevesinde incelemektedir.

Folklorun bir bilim dalı olarak benimsenmesi 1846 yılında İngiliz Folklorcu William John Thoms (1803-1885)'un Londra Atheneum Dergisinde "Folk Lore (Folklor)" başlıklı yazısını yayımlamasıyla olmuştur. Bu nedenle Thoms, folklor terimini kullanan ilk bilim adamıdır.[29] Ardından folklor adı 1891 yılında Uluslararası Folklor Kongresinde bir bilim dalı olarak kabul edilmiş ve bu tarihten sonra tüm dünyada yayılmıştır.[30]

Folklorun Türk Dil Kurumu Sözlüğündeki karşılığı halk bilimidir. Türk halk bilimi ile ilgili ilk örnekler Orhun Abideleri (8.yy.), Kutadgu Bilig (11.yy.), Dîvânu Lugâti't-Türk (11.yy.), Dede Korkut Kitabı (14-15.yy.), Babürname (16.yy.), Seyahatname (17.yy.) gibi eserlerde yer almaktadır.[31]

Türkiye'de Folklor (Halk Bilimi) alanında ilk çalışmalar Ziya Gökalp, Fuat Köprülü ve Rıza Tevfik tarafından yapılmıştır.[32] Bu çalışmalarda folklorun tanımı, halk medeniyeti açısından önemi ve bir bilim dalı olarak çalışma alanları üzerinde durulmuştur.

> Ziya Gökalp, Halka Doğru Dergisi'nin 23 Temmuz 1913 tarihli 14. Sayısında "Halk Medeniyeti-1, Başlangıç" adlı yazısını yayınlamıştır. Ziya Gökalp burada Halkiyat terimini, halk bilimini ifade etmek için kullanmıştır. Fuat Köprülü, İkdam Gazetesi'nin 6 Şubat 1914 tarihli 6091 sayılı nüshasında "Yeni Bir İlim: Halkiyat-Folklore" adlı yazısında halkiyat ve folklor terimlerini kullanmıştır. Rıza Tevfik, Peyam Gazetesi'nin 5 Mart 1914 tarihli 20 numaralı ekinde "Folklor, folk-lore" adlı yazısında folkloru hikmet-i avam olarak açıklamıştır.[33]

Ziya Gökalp, folklor karşılığı halkiyat terimini kullanmasının yanında çeşitli dergilerde yayınladığı makalelerde ve kitaplarında halk bilimine sık sık değinmiş, halk biliminin Türk kültürü bakımından taşıdığı önemi ve tarih, edebiyat ve toplumbilimle ilişkisini belirtmiştir.[34]

---

[29] Gülin Öğüt Eker, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, **Dünya Halkbilimi Çalışmaları Tarihi**, Milli Folklor Yay. Ankara 2003. s. 1.
[30] Tan, **a. g. e.,** s. 27.
[31] Tan, **a. g. e.,** s. 32.
[32] Oğuz, **a. g. e.,** s. 12.
[33] Ekici, **a. g. e.,** s. 15.
[34] Örnek, **a. g. e.,** s. 24.

Daha sonra Türkiye'de 1 Kasım 1927'de Anadolu Halk Bilgisi Derneği (Bir süre sonra Türk Halk Bilgisi Derneği adını almıştır.) kurulmuş, Halk Bilgisi Mecmuası (1928-1932) yayınlanmıştır. 1924 Yılında İstanbul Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi Dekanı Fuat Köprülü tarafından Türkiyat Enstitüsü kurularak folklor araştırmaları bilimsel bir zemine oturtulmuştur. 19 Şubat 1932 yılında Halkevleri kurulmuş buralarda derleme çalışmaları yapılmıştır. Ardından Pertev Naili Boratav ve Mehmet Kaplan'ın Halk Edebiyatı alanında üniversitelerde yaptıkları çalışmalar folklorun ülkemizde gelişmesine vesile olmuştur.[35] 1966 yılında Milli Folklor Araştırma Enstitüsü'nün kurulması, Anakara ve Gazi üniversitelerinde kurulan Halk Bilimi bölümleri ile folklor alanındaki çalışmalar gelişerek devam etmiştir.

Türkiye'de 1932 yılında halkevlerinin açılmasıyla beraber ilk köy ve kasaba halkbilimi monografileri oluşturulmaya başlamıştır. Yapılan bu halkbilimi monografileri halkevlerinin dergilerinde yayımlanmıştır.

Ordu'da halk bilimi alanında yapılan ilk çalışma, Türkçe Öğretmeni Sıtkı Can'ın 1945 yılında yayımladığı "Çocuk ve İlgili İnanmalar" adlı eseridir. Ardından Ahmet Caferoğlu, 1946 yılında Karadeniz ve Ordu yöresinden yaptığı derlemeleri "Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar" adlı eserinde yayımlamıştır. Ordu yöresi folklor ürünlerinin derlenip yayımlanması araştırmacı yazar Sıtkı Çebi ile hız kazanmıştır. Sıtkı Çebi'nin "Ordu Efsaneleri", "Ordu Folklorundan Damlalar" ve "Ordu Evliyaları" adlı eserleri Ordu ve Ulubeyle ilgili birçok folklor ürününü gün yüzüne çıkarmıştır. Sıtkı Çebi, Ulubey'le ilgili monografik çalışmasını, "Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey" adıyla 1995 yılında yayımlamıştır. Araştırmacı yazar Muzaffer Günay, 2004 yılında "Yakın Dönem Ordu Evliyalarından Ulubeyli Salih Derviş" ve 2016 yılında "Bütün Yönleriyle Ulubey" adlı eserleriyle Ulubey yöresinin tarihi ve kültürüne ışık tutmuştur.

Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız, 1985 yılında "Ordu Kazası Sosyal Tarihi"[36], 1992 yılında Ünal Üstün ile beraber "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri"[37], 2001 yılında komisyon hâlinde "Dünden Bugüne Ordu İli"[38], 2002

---

[35] Ekici, **a. g. e.,** s. 16, 17.
[36] Bahaeddin Yediyıldız, **Ordu Kazası Sosyal Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1985.
[37] Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1992.
[38] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001.

yılında Ünal Üstün ile beraber "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-II 1485 Tarihli Tahrir Defteri"[39], 2018 yılında "Ordu Tarihinden İzler"[40] isimli çalışmalarını yayımlamıştır.

Prof. Dr. Necati Demir, 2001 yılında "Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler- Sözlük)"[41], 2006 yılında "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler"[42], 2007 yılında "Hacıemiroğulları Beyliği"[43] adlı çalışmalarıyla ve bunların yanında birçok makale ve bildirileriyle yörenin tarihi ve kültürüne hizmet etmiştir.

Taner Can ve Salih Turhan, 2006 yılında "Ordu'nun Dereleri Ordu Türküleri"[44] adıyla Ordu yöresi türkülerini notalarıyla beraber yayımlamışlardır. 2017 yılında Hikmet Pala, "Ordu Şayip (Güzelyurt) Köyü Tarihi"[45] adlı eseriyle Ulubey'in Güzelyurt Köyü'nün monografisini yapmıştır. 2019 yılında Hüseyin Naim Güney, "Geçmişten Günümüze Ordu Kenti" adlı çalışmasıyla Ordu yöresinin tarihi ve kültürünü ele almıştır.[46] Bu çalışmaların yanında yöre ile ilgili birçok kitap, tez, makale ve bildiri de yer almaktadır.

V. METODOLOJİ (YÖNTEM)

Halkbiliminin kaynakları konusunda farklı görüşler vardır. Boratav halkbiliminin kaynaklarının "anketler, gazete ve mecmualardan alınan bilgiler, kitaplardan elde edilen bilgiler, maddi kültür mahsullerinin fotoğrafları" olduğunu belirtir.[47] Sedat Veyis Örnek ise "yazılı kaynakları (Orhun Yazıtları, Dîvânu Lugât-it Türk, Kutadgu Bilig, Dede Korkut Hikâyeleri vb.), sözlükleri, ağız derlemelerini, edebiyat yapıtlarını (roman, öykü, tiyatro, şiir, gezi yazıları vb.), süreli yayınları ve görsel kaynakları (sinema, televizyon, resim, şenlikler vb.)" halk biliminin kaynakları arasında gösterir.[48]

---

[39] Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-11 1485 Tarihli Tahrir Defteri**, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 2002.
[40] Bahaeddin Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, OBB Kültür Yay. Ordu 2018.
[41] Necati Demir, **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, TDK Yay. Ankara 2001.
[42] Necati Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, TTK Yay. Ankara 2006.
[43] Necati Demir, **Hacıemiroğulları Beyliği**, Neden Kitap Yay. İstanbul 2007.
[44] Taner Can, Salih Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, Ordu Belediyesi Kültür Yay. Ankara 2006.
[45] Hikmet Pala, **Ordu Şayip (Güzelyurt) Köyü Tarihi**, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.
[46] Hüseyin Naim Güney, **Geçmişten Günümüze Ordu Kenti**, Gece Kitaplığı Yay. Ankara 2019.
[47] Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, s. 13.
[48] Örnek, **a. g. e.,** s. 29- 55.

Nail Tan Türk folklorunun kaynaklarını sözlü kaynaklar, yazılı kaynaklar ve maddi kültür kaynakları olarak açıklar. Sözlü kaynaklar derleme yapılacak kişilerdir. Nesilden nesle sözle aktarılan malzemeler bu kişilerden derlenebilir. Yazılı kaynaklar Orhun Abideleri (8. yy.), Kutadgu Bilig (11. yy.), Dîvânu Lugati't-Türk (11. yy.), Dede Korkut Kitabı (14-15. yy.) gibi Türk tarih ve kültürüne ait ilk örneklerin yer aldığı eserlerdir. Maddi kültür kaynakları ise müzelerde veya evlerde bulunan halı, kilim, kap-kacak, yiyecek ve içeceklerimiz, giysilerimiz gibi folklorumuzu yansıtan unsurlardır.[49]

Folklor da denen halkbilimi ürünlerinin elde edilip incelenmesinde kullanılan birçok yöntem ve teknik vardır. Bunlar arasında sözlü kaynaklardan bilgi elde etmenin en önemli yolu derlemedir. Paul Thompson'a göre derlemecilik sözlü tarih araştırması yapmaktır. O, sözlü tarih çalışmalarının yerel tarihsel belleğin ortaya çıkarılması ve müzeleşme konusunda katkılar sunduğunu belirtir.[50] Stephen Caunce de sözlü tarihin, geleneksel topluluklarda insanları birbirine bağlayan ve onların kimlik duygusuna katkıda bulunan folklor ve popüler kültürü ortaya çıkarıp incelediğini belirtir. Derlemecilik de denen sözlü tarih araştırmaları; atasözleri, halk şarkıları, destanlar ve halk hikâyeleri gibi malzemelerin toplanması ve korunması üzerine yoğunlaşmıştır.[51] Halk kültürünü araştırmanın ilk aşaması bu ürünlerin derlenmesidir.

Bates'e göre derlemede araştırmacının seçtiği sorun, geniş ölçüde bireyin eğitildiği kuramsal bakış açısına dayanmaktadır ve kuramlar bilimsel araştırmanın omurgasını oluşturur.[52] Bunun yanında yapılan her yeni alan araştırması yeni kuramlara ve yöntemlere yol açmaktadır.[53]

Halkbilimi ürünlerinin kaynak kişilerden derlenmesinde görüşme (mülakat), gözlem ve anket yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar arasından en çok kullanılan yöntem, görüşme (mülakat) yöntemidir. Bu yöntemde kaynak kişiye sorulacak sorular ön araştırmalar yapılarak yörenin özelliklerine göre önceden hazırlanır. Kişiye araştırma yapılan konu ipuçları verilerek hatırlatılır. Bu nedenle bu yönteme

---

[49] Tan, **a. g. e.,** s. 79-85.
[50] Paul Thompson, **Geçmişin Sesi Sözlü Tarih**, çev. Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1999. s. 170, 171.
[51] Caunce, **a. g. e.,** s. 49.
[52] Daniel G. Bates, **21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji İnsanın Doğadaki Yeri**, İstanbul Bilgi Ünv. Yay. İstanbul 2009. s. 20.
[53] Bates, **a. g. e.,** s. 34.

yönlendirilmiş mülakat yöntemi de denir.[54] Nail Tan yönlendirilmiş mülakatı buldurmaca soruları diye niteleyerek halk biliminin bütün alanlarını kapsayan mülakat sorularını hazırlamıştır.[55]

Anket yöntemi ise önceden hazırlanmış anket sorularının belli bir guruba verilmesi ve soruların cevaplanmasının istenmesi şeklindedir.[56] Anket ve mülakat yöntemleri, birincil kaynaklardan bilgi toplamak için kullanılır. Mülakat yöntemine derinlemesine görüşme de denir. Bu yöntemin anket yönteminden farkı alınan bir cevaba bağlı olarak daha derinlere inilebilmesidir.[57]

Gözlemde araştırmacının araştırma yaptığı grupla birlikte bir süre yaşaması veya o gruptan birisi olması gerekir. John Van Maanen buna katılımlı gözlem adını vermektedir.[58] Alan araştırması yaparken katılımlı gözlemde sorun, doğal çevresi içinde yakalanmaya çalışılır. Araştırmacı veya derlemeci bu doğal çevreye uyar ve araştırma konusunun geçtiği gündelik yaşama katılır.[59]

Alan çalışması ve veri toplamada katılarak gözlem yöntemi, antropologların en çok kullandığı yöntemdir. Araştırmacı gözlem yapacağı gruba girer onlarla birlikte yaşar buna angaje olmak da denebilir. Bu yaklaşımın öncüsü B. Malinowski'dir. Katılarak gözlem yöntemi içine girilen toplumun önemsiz gibi görünen ama aslında önemli olan günlük tartışmalarını, şakalaşmalarını, aile sahnelerini, gelenek ve göreneklerini doğal ortamında görmemize yardımcı olur.[60]

Çalışmamızda derleme yapılırken, "katılımlı gözlem" ve "mülakat" (derinlemesine görüşme, yönlendirilmiş mülakat, buldurmaca soruları) metotlarından faydalanılmıştır. Araştırma sahasında yaşayan birisi olarak katılımlı gözlemin yöre halkıyla iletişime geçmemize objektif ve derinlemesine inceleme yapmamıza faydası olduğu inancındayız. Derlenen malzemeler ise ilk önce şekil ve konu olarak, sonra benzerleriyle karşılaştırmalar yapılarak, anlatıcı, anlatım ortamı, anlatı ilişkisi içerisinde değerlendirilmiştir.

---

[54] Ekici, **a. g. e.,** s. 71
[55] Tan, **a. g. e.,** s.123- 153.
[56] Örnek, **a. g. e.,** s. 56- 60.
[57] A.Hamdi İslamoğlu, Ümit Alnıaçık, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul 2014. s. 213.
[58] John Van Maanen, **Alanın Hikâyesi**, çev. A. Erkan Koca, Atıf Yay. Ankara 2017. s. 2, 3.
[59] Philipp Mayring, **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş**, çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, BilgeSu Yayınları, Ankara 2011. s. 59.
[60] Bates, **a. g. e.,** s. 37- 38.

Katılımlı gözlem yöntemi derleme yapılacak konuda samimi ve içten bilgiler almada faydalı olmaktadır. "Ulubey Halkbilimi Monografisi"nin hazırlanmasında çoğunlukla bu yöntem kullanılmıştır. Hayatın geçiş dönemine ait törenlerden özellikle evlenme gelenek ve göreneklerinin derlenmesinde bir hatta birkaç düğüne katılarak burada yaşananların doğal sürecinde derlenmesi çalışmanın daha doğru ve özgün olmasını sağlamıştır. Yaylacılık gelenekleri, el sanatları, çocuk oyunları ve mutfak ve beslenme kültürü gibi alanlarda da daha doğru bilgi almanın yolu katılımlı gözlem yöntemidir. Çocuk oyunlarının derlenmesinde mülakat veya anket yöntemiyle doğru bilgi alınamadığı tespit edilmiştir. Çünkü çocuk, genç veya herhangi bir kaynak kişiye bir oyun sorulduğunda oyunun kurallarını hatırlayamadığı görülmüştür. Katılımlı gözlem yöntemiyle "Gelin bu oyunu beraber oynayalım" dendiğinde ise oyun baştan sona kendi akışı içerisinde devam etmiş ve böylece derlemeler yapılmıştır.

Mülakat yönteminin doğru ve etkili kullanılabilmesi için yöre ile ilgili önceden yapılmış çalışmaların bilinmesi ve yörenin tanınması gerekmektedir. Bu doğrultuda yöre ile ilgili yazılan eserler ve tanınmış kişilerden ön bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler mülakat sorularının hazırlanmasında kullanılmıştır. Mülakat soruları hazırlanırken konu ile ilgili genel soruların yanında buldurmaca soruları da denilen ipuçları kaynak kişiye verildiğinde daha faydalı olduğu görülmüştür. Buldurmaca sorusunun ardından sorulan sorularla derinlemesine bilgiler elde edilmiştir. Örneğin bir kaynak kişiye: "Aklında bir masal var mı? Bana anlatır mısın?" şeklinde sorulan bir sorunun cevabı genellikle: "Yok." şeklinde olacaktır. Ama bu soruyu: "Sizin oralarda bir dev veya tilki ile ilgili bir anlatı varmış, biliyor musun? Bana anlatır mısın?" diye sorduğumuzda genellikle cevap alınmıştır. Bu yöntem buldurmaca soruları veya yönlendirilmiş mülakat olarak adlandırılmaktadır.

Alanda yapılmış diğer çalışmalar ve yörede bu alanda önceden yapılmış çalışmalar tespit edilerek işe başlandı. Bu konuda Prof. Dr. Ali ÇELİK'in arşivi yöre ile ilgili derlemeler açısından önemli bir kaynak oldu. Bu arşivden Prof. Dr. Abdullah EREN'in ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni Gülseren KARAKAYA'nın yöre ile ilgili derleme ödevlerine ulaşıldı. Aynı zamanda halkbilimi konu başlıkları ile ilgili mülakat soruları hazırlandı. Ordu Valiliği, Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ulubey Kaymakamlığı, Ulubey Belediyesi ve Ulubey İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınarak köylere gidildi. Hangi köyde kiminle görüşüleceği önceden

sorulup araştırılarak öğrenildi. Bunun yanında Ordu Endüstri Meslek Lisesinden yöre ile bağlantılı öğrencilerden ve onların velilerinden doğrudan veya dolaylı olarak derlemeler yapıldı. Bu derlemelerde çoğunlukla hazırladığımız mülakat kâğıtları kullanıldı.

Ordu'da yaşayan Ulubeyliler ve kahvehaneleri derleme yapılan diğer önemli alanlardandır. Derlemeler, mülakat şeklinde bazen ses kaydı yapılarak bazen kâğıtlara yazılarak bazen de gözlem yöntemiyle yapıldı. 2020 yılında başlayan pandemi nedeniyle yüz yüze mülakat zorlaşınca sosyal medya ve iletişim araçlarıyla derleme faaliyetlerine devam edilmiştir. Sosyal medyada Ulubey yöresinin kültürü ile ilgili önemli paylaşımlar yapan ve geniş bir üye kitlesi bulunan "Dünden Bu Güne Ulubey de Hayat" grubu takip edilerek buradan faydalanılmıştır.

Yöreden derlenen malzemelerin bazıları anlatıcının ifadelerine bağlı olarak orijinalleriyle yazıya geçirilirken, bir kısmı da daha anlaşılır olması için yazı diline çevrilmiştir. Ancak yapılan bu düzeltmelerde diyaloglara dokunulmamış, diyaloglar olduğu gibi yöresel dille verilmiştir. Yöresel ağız özellikleri korunan metinlerde uzun ünlüler "ā (Ā), ē (Ê), ī (Ī), ī̇ (İ), ō (Ō), ō̤ (Ō̤), ū (Ū), ṳ̄" şeklinde transkripsiyon harfleriyle gösterilmiştir. Gündelik Hayat ve Halk Bilgisi bölümünde törenler, halk inanışları, halk hekimliği gibi alanlarda gelenekler köyler arasında karşılaştırmalar yapılarak verilmiştir. Evlenme törenleri ve yemek kültürü gibi bazı alanlarda ise gelenekler aktarılandan sonra kaynak kişinin ifadeleri yöresel ağızla olduğu gibi yazılmıştır.

Derlemelerde kaynak kişilerin numaraları derlenen malzemenin sonunda verilmiş, kaynak kişilerin ayrıntılı bilgileri ise tezin son kısmında kaynak kişiler tablosunda yazılmıştır. Masal, efsane, hikâye gibi kapsamlı derlemelerde derleyen kişi başkasıysa kaynak kişi tablosuna derleyen olarak kaydedilmiştir. Muska, büyü, ocak gibi konularda ve toplum tarafından ayıp olarak nitelendirilebilecek meselelerle ilgili derlenen bazı malzemelerin kaynak kişileri verilmemiş veya ismi gizlenmiştir. Kaynak kişi numarası bulunmayan kısımlar ise katılımlı gözlemle edindiğimiz izlenimler, kendi yaşadıklarımız ve dinlediğimiz sohbetlerden elde edilen verilerdir. Bu verilerden bazıları anonim olarak nitelendirilmiştir. Kız kaçırma, kavga, kadın erkek ilişkileri gibi bazı alanlarda yapılan derlemelerde, derlenen malzemelerde geçen isimler ya gizlenmiş ya değiştirilmiş ya da teze alınmamıştır. Masal, efsane, türkü, düğün

gelenekleri gibi bazı alanlarda 1990'lı yıllarda yaptığımız derlemeler "Bir Köy Var Yukarda" adlı kitabımızda yayımlanmıştır. Bu eserden alınan metinler düzenlenerek hem kitap hem de derlenen kişi kaynak olarak gösterilmiştir. Ordu ilinin 2013 yılında büyük şehir olması nedeniyle bütün köyler mahalle statüsü kazanmışlardır ancak yöre halkı hâlâ köy tabirini kullanmaktadır. Bu nedenle tezimizde önceden köy olan yerleşim yerleri yine köy olarak nitelendirilmiştir.

Derlenen folklor ürünlerinin tasnifi ile ilgili farklı görüşler vardır. Paul Sebillot'un "Folklore de France" (1904-1907) adlı eserinde halk bilimi konu başlıkları "Gök ve Yer, Halk ve Tarih" gibi alanlara ayrılmıştır. 1914 yılında yayınlanan Londra Folklor Cemiyeti El Kitabı'nda Charlotte Burne "itikatlar ve uyulması gereken kurallar, âdetler, hikâyeler, şarkı sözleri vb." konu başlıklarına yer vermiştir. İsviçreli bilim adamı Hoffmann Krayer'in 1917-1919 yılları arasında yayınladığı halk bilimi konu başlıkları (kadroları) eşya, kılık kıyafet, halk hekimliği vb. gibi bölümleriyle daha ayrıntılı ve günümüze uygundur.[61]

Türkiye'de Halk Bilim kadroları ilk olarak 1927-1928 yıllarında Halk Bilgisi Derneği tarafından geliştirilmiştir. "Muhite, Eve Dair Bilgiler, Sanatlara ve Mesleklere Dair Bilgiler vb." ana başlıklardan oluşan bu kadro zamanla yetersiz kalmıştır. [62] Daha sonra 1976 yılında Milli Folklor Araştırma Dairesi (HAGEM) 100'lük Kodlama ile halk bilimi ürünlerini konu başlıklarına ayırmıştır. Bu kodlama "Genel Konular, Dil-Anlatım, Âşık-Tekke Edebiyatı, Anlatmalar, Halk Mimarisi, Halk Mutfağı vb." yirmi tane başlıktan oluşmaktadır. Her başlık bir harfle belirtilmiş ve her harfin altında on tane 100'lük alt başlık bulunmaktadır. Bu çalışmanın motiflere, ayrıntılara kadar inen şekli HAGEM tarafından "Halk Kültürü Belleği Kümeleme Kılavuzu" adıyla 2001 yılında yayımlanmıştır.[63]

Boratav, ilk baskısı 1942 yılında yapılan eserinde folklor malzemelerinin ana başlıklarını "halk edebiyatı, âdet ve merasimler, inanışlar, halk örf ve teamülleri ve halk ilimleri (astronomi, halk hekimliği vb.)" olarak sıralar.[64] Sedat Veyis Örnek, halk

---

[61] Sait Evliyaoğlu, Şerif Baykurt, **Türk Halkbilimi**, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, Ankara 1987. s. 29- 32.
[62] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 56- 69.
[63] Tan, **a. g. e.,** s. 15-19.
[64] Pertev Naili Boratav, **Türk Halk Edebiyatı Dersleri**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay. İstanbul 2000. s. 52- 54.

bilimi monografisinde olması gereken konuları daha da genişleterek yirmi beş alt başlığa ayırmıştır.[65]

"Ulubey Halkbilimi Monografisi" adlı çalışmamızın hazırlanmasında Sedat Veyis Örnek'in "Halk Bilimi Kadrosu Konu Başlıkları" ve Dursun Yıldırım'ın "Öğrenci Çalışma Planı Taslağı"ndan faydalanılmıştır.[66] Bu doğrultuda, tezimizde halk bilimi üç ana başlık etrafında incelenmiştir. İlk olarak halk bilimi monografisi çıkartılan bölgenin "tarihi, coğrafi, beşeri, sosyal ve ekonomik" yönden incelemesi yapılmıştır. Ardından ikinci bölümde "masal, efsane, menkıbe, memorat, hikâye, türkü, ilahi, mâni, tekerleme, fıkra, bilmece, atasözleri ve deyimler, alkış ve kargışlar, halk şairleri, yöresel ağız özellikleri" alt başlıklarının yer aldığı sözlü kültür ürünleri bölümü yer almıştır. Üçüncü bölüm ise "törenler, halk inanışları, halk hekimliği, çocuk oyunları, halk takvimi, halk meteorolojisi, halk hukuku ve töre, halk matematiği, yöresel giyim kuşam, yöresel el sanatları, yöresel mimari, yöresel mutfak ve beslenme kültürü, yaylacılık ve hayvancılık kültürü, halk oyunları" bölümlerinin yer aldığı gündelik hayat ve halk bilgisi ana başlığı altında toplanmıştır. Son bölümde yöresel kelimelerin yer aldığı sözlük, sonuç ve değerlendirme, kaynakça, kaynak kişiler, yer ve kişi adları dizini yer almaktadır. Ekler kısmında ise yöre ile ilgili resimler bulunmaktadır.

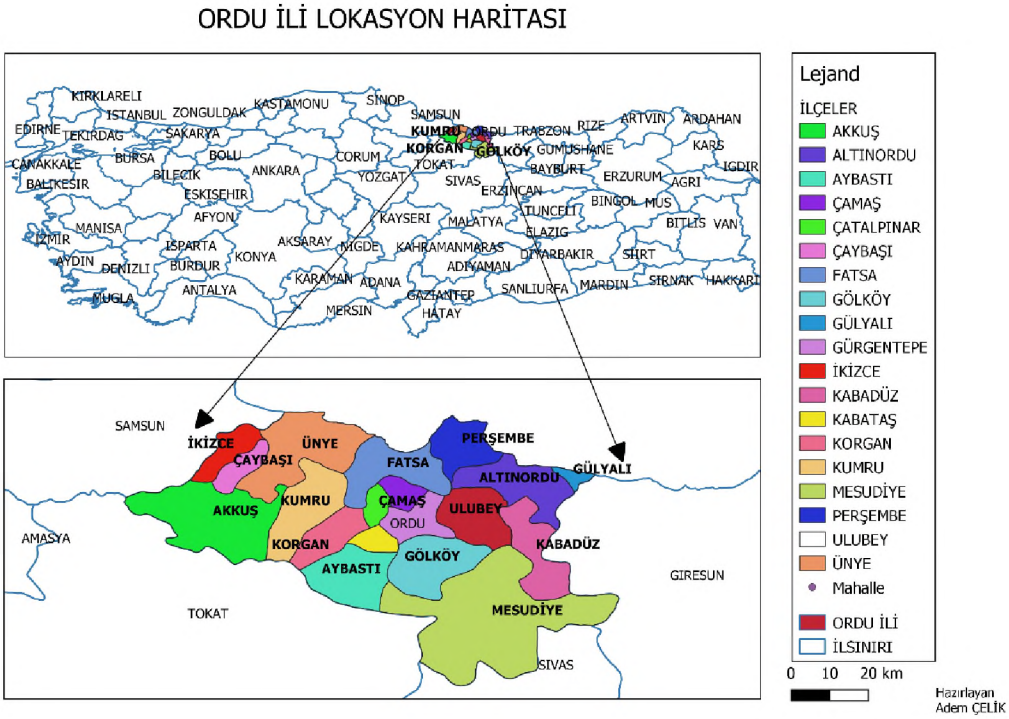
---

[65] Örnek, **a. g. e.,** s. 17-20.
[66] Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, s. 50- 61

1. BÖLÜM
ARAŞTIRMA SAHASININ TARİHÎ COĞRAFİ BEŞERİ SOSYAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

1.1. ULUBEY'İN TARİHİ

Ulubey'in Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşim yerlerinden biri olduğu gerek bir takım yazılı kaynaklardan gerekse sözel tarih çalışmalarından anlaşılmaktadır. Büyüklerin günümüzde bile Ulubey'e hâlâ "Merkez" demesi bunun bir kanıtıdır. Bölgeyi fetheden Hacıemiroğulları, Ordu'ya inmeden önce burayı fethederek beyliğin merkezi yapmışlar, merkeze de burayı fetheden beyliğin hükümdarına verilen unvan olan Uluğ Bey adını vermişlerdir.[67]

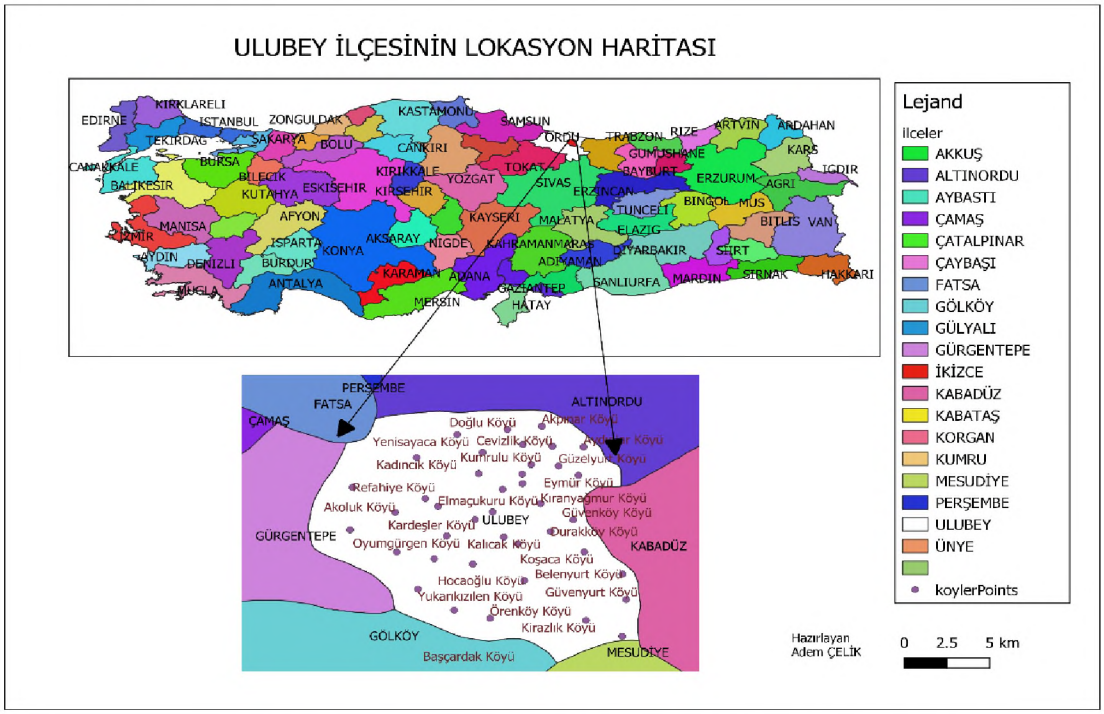
Harita 1: Ordu İli Lokasyon Haritası

Ordu il merkezine en yakın ilçelerden biri olan Ulubey'in 35 köyü ve merkeze bağlı 6 mahallesi bulunmaktadır. Ulubey, il merkezine 20 km uzaklıktadır. Ulubey'in idari birim olarak yüz yıllara dayanan bir geçmişi olduğunu tarihi kaynaklarda

[67] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 65.

görmekteyiz. Ulubey'in Kardeşler Köyü'ne bağlı İnönü mevkisindeki sütunsuz kaya mezarı ve diğer köylerdeki küçüklü büyüklü kaya mezarları tıpkı Ordu ve yakın çevresindeki kaya mezarları gibi 2000-2.500 yıllık bir geçmişe sahiptirler. Bu antik mezarlar, MÖ 3. yy. ile MS 3. yy. da yaşayan topluluklar ve kavimlere işaret etmektedir.[68] Aynı şekilde ilçede yer alan Çubuklu, Kızılen, Sayaca ve Elmaçukur kaleleri de o dönemlerden kalmadır.

Ordu yöresinde ilk yerleşimlerin izleri MÖ 400 yılına kadar gider. Bu yıllarda Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Halibler ve Tibarenler gibi Yunan asıllı olmayan yerli halk yaşamaktadır. Milattan önceki yıllarda bölge Miletliler, Persler, Mekedonyalı İskender ve komutanlarının hâkimiyeti altındadır. Ardından Pontus Devleti (MÖ 280-MS 63), Roma İmparatorluğu (63- 395), Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu (395-1461), Trabzon İmparatorluğu (1204-1461) yörede etkili olmuştur.[69] Oğuzların bu bölgeye gelmesinden önce bölgede Kuman, Kıpçak ve Peçenek Türk boylarının bulunduğunu Necati Demir çalışmasında aktarmaktadır.[70]

Harita 2: Ulubey İlçesi Lokasyon Haritası

[68] Mithat Baş, **İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi**, Yason Yayınları, Ankara 2014. s. 61.
[69] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 46.
[70] Necati Demir, **Hacıemiroğulları Beyliği**, s. 20.

1.1.1. Hacıemiroğulları Döneminde Ulubey ve Yöresi

Ulubey'in tarihini anlamak için Ordu ilinin tarihini bilmek gereklidir. Ordu tarihi ile ilgili Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün ve Necati Demir tarafından önemli çalışmalar yapılmıştır. Bahaeddin Yediyıldız, "Ordu Tarihinden İzler" adlı eserinde Ordu yöresinin ilk olarak fethinin 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından Tarabzon'la beraber yapıldığı görüşünü çürüterek fethin 1380'lerde Hacıemiroğulları Beyliği tarafından yapıldığını belirtmiş, araştırmalara yeni bir ışık tutmuştur.[71]

Ordu ili ve yöresinde bilinen ilk Türk yerleşmeleri Malazgirt Savaşı sonralarına rastlar. Oğuz Türkleri buralara yerleşmeye başlayarak bölgenin fethedilmesine zemin hazırlarlar. Ardından Danişmendliler Anadolu'nun kuzeyinin büyük bölümünü fethederek ilk başkentlerini Sivas'a kurarlar. Buradan da Karadeniz'i fethedebilmek için başkentlerini Niksar'a taşırlar. 1105 yılında Danişmendliler Ordu ve yöresini fethetmek için yola çıkarlar ancak Aybastı'nın Perşembe Yaylası'ndan öteye geçemezler geri dönerler. Buradan Ordu ilinin ilk fetihlerinin Danişment Gazi ve oğulları tarafından yapıldığı sonucuna varılmaktadır. [72]

Danişmendli ordusunun pusuya düşürüldüğü ve Danişment Gazi'nin yaralandığı yer bugün hâlâ Perşembe Yaylasında (Aybastı) ziyaret yeri olarak durmaktadır. Buraya bir mescit ve şehitlik yapılmıştır.[73] Selçukluların 1178 yılında Danişmendlileri yıkması sonucu bölge Anadolu Selçukluların hâkimiyeti altına girer ve Hacıemiroğulları Beyliği oluşmaya başlar.[74]

Anadolu 11. yy. da Selçuklular döneminde Türk iskânına açılmış güçlü bir Müslüman Türk medeniyeti ortaya çıkmıştır. Selçuklular, Karadeniz'e hâkim olabilmek için de Trabzon Devleti üzerine seferler düzenlemişledir. Aynı zamanda 1243 yılında Anadolu'nun İlhanlılar tarafından istilasıyla beraber bölgeye çok sayıda Türk aşireti göç etmiştir. Bu aşiretler İlhanlıların zayıflaması üzerine Anadolu'da birçok Türk beyliği kurmuşlardır (13-14. yy.).[75]

---

[71] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 45.
[72] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 73.
[73] Demir, **Hacıemiroğulları Beyliği**, s. 39.
[74] Demir, **Hacıemiroğulları Beyliği**, s. 45.
[75] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, **s**. 47, 48.

Bu beyliklerden birisi de ilerde Ulubey'i de merkez olarak kullanacak olan Hacıemiroğulları Beyliği'dir. Merkezi Ordu olan Ünye'den Giresun'a kadar uzanan Orta Karadeniz Bölgesi 1270'lerden 1380'lere kadar Hacıemiroğulları ve diğer Türk gruplarının mücadeleleri sonucunda fethedilebilmiştir.[76]

Hacıemiroğulları Beyliği bölgede hâkimiyet kurabilmek için Trabzon Devleti'yle sürekli çatışma halindedir. Tarabzon Devleti 1277 yılında Sinop'a saldırmış ancak Çepni Türkleri tarafından bozguna uğratılmıştır. Bu olay Çepni Türklerinin Karadeniz Bölgesi'nin orta ve doğu kısmına yayılmalarına vesile olmuştur. Aynı zamanda sahilden yukarda bulunan Türk grupları sahillere inmeye başlamışlardır. Bu yerleşme hareketi yaklaşık yüz yıl sürmüştür.[77]

Çepniler, 1297 yılında Ünye'yi fethederek doğuya doğru ilerlemişler, Trabzon'a fetihler düzenlemişlerdir. Bu arada Hacıemiroğulları Beyliği de Trabzon'a baskınlar düzenlemektedir. Bu seferler sırasında Türkler doğuya doğru yerleşmeye başlamışlardır.[78] 1313 yılında Hacıemiroğulları beyliğini kuran Hacı Emir'in babası Bayram Bey'in bölgede bir pazarı ele geçirdiği ile ilgili bilgiler vardır. Bayram Bey'in buyruğundaki Türkmenlerin çoğunun Çepniler olduğunun düşünüldüğünü Faruk Sümer ifade etmektedir.[79] Faruk Sümer'e göre Çepnilerin bölgedeki bu zaferleri onların hem kalabalık hem de teşkilatlı bir topluluk olduklarını göstermektedir. Bu zaferler neticesinde Çepniler doğuya doğru ilerleyerek Samsun'u ve Ordu'yu fethederek Ordu ve civarında Bayramlu Beyliği'ni kurmuşlardır.[80]

1386 yılında Hacıemiroğulları Beyliği'nin başına geçen Hacı Emir Bey'in oğlu Süleyman Bey, Giresun'u fethederek Ordu'nun da içinde bulunduğu Orta Karadeniz Bölgesini tamamen yönetimi altına almış ve böylece bu bölgede yoğun bir Türk iskân hareketi yaşanmıştır.[81] Hacıemiroğulları Beyliği'nin ilk merkezi Milas (Mesudiye)'ın Kale Köyü civarı idi. Sonradan beylik merkezi olarak Ulubey (Sevdeşlü) kullanılmıştır. Bugün Ulubey'in Sevdeş adlı bir köyünün bulunması ve bölge halkının bugün dahi Ulubey'i merkez olarak nitelemeleri buna işarettir. Ardından beyliğin

---

[76] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 46, 47.
[77] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 49.
[78] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 49- 51.
[79] Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatları, Destanları**, TDAV Yay. İstanbul 1992. s. 242.
[80] Faruk Sümer, **Çepniler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul 1992. s. 13, 130.
[81] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 52, 53.

merkezi bugünkü Ordu'nun kurulduğu yerin kenar mahallesi olan Eskipazar'a taşınmıştır. [82]

Hacıemiroğulları yönettikleri bölgeyi on altı divana ayırmışlardır. Bu divanların her birinin bir divanbaşı bulunmaktaydı. Bu divanbaşılar beylik hükümdarının yönettiği genel meclisin üyeleriydi. Beylik hükümdarına da Uluğ Bey deniyordu. Ulubey ilçesinin hem bir dönem bu beyliğin merkezi olması hem de burayı fetheden Sevdeş Bey'e Uluğ Bey denilmesi nedeniyle Uluğ Bey (Ulubey) adını almış olabileceği düşünülmektedir.[83]

Bölgenin fethi sırasında askerlerin başında bulunan komutanların adları fethettikleri yerlere verilerek idari birimlerin adları oluşturulmuştur. 1455 yılındaki tahrir defterinde Ulubey'in adının "Sevdeşlü nam-ı diğer Ulubey" olarak geçmesi de bunun sonucundadır.[84] Yöreyi fetheden Uluğ Bey'in mezarı ile ilgili çeşitli söylentiler olsa da 2020 yılına kadar bu mezar gün yüzüne çıkarılamamıştır.

Prof. Dr. Necati Demir tarafından yapılan araştırmalar sonucunda Ulubey ilçesine adını veren Sevdeş Bey (Uluğ Bey)'in mezarı Ulubey ilçesinin Çukur Mahallesi'ne bağlı Hacettepesi mevkisinde gür çam ormanlarının arasında 2020 yılında tespit edilmiş ve basına duyurulmuştur (bk. Resim: 220).

1.1.2. Osmanlılar Döneminde Ulubey

Ordu yöresi, 1427 yılında Osmanlıların egemenliği altına girmiştir. 1455 yılında yazılan tahrir defterlerine göre Ordu yöresinin resmi adı "Vilâyet-i Canik-i Bayramlu me'a İskefsir ve Milas"tır. Ulubey yöresi bu kayıtlarda Ordu vilayetinin bir alt birimi olarak "Niyâbet-i Geriş-i Sevdeşlü nam-ı diğer Ulubeğlü, takrîr-i Kethüda (Sevdeşlü, diğer adıyla Ulubeylü, Gerişi Niyabeti)" adıyla geçer. Ulubey'in kayıtlarda geçen ilk adı budur.[85]

Osmanlı devletinin 1427'de Hacıemiroğulları Beyliğini alması ve devamında Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethi Çepnilerin doğuya doğru ilerleyip yerleşmelerini sağlamıştır.[86]

---

[82] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 57, 58.
[83] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 65.
[84] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 66.
[85] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 54- 56.
[86] Demir, **Hacıemiroğulları Beyliği**, s. 83.

Ordu yöresi yazılı kayıtlarda ilk olarak 1455 tarihli tahrir defterinde "Vilâyet-i Bayramlu Me'a İskefsir ve Milas" şeklinde geçer. Bu defterde Ordu'ya bağlı bölük, nahiye ve niyabet adıyla 22 yerleşim yeri bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Niyâbet-i Geriş-i Sevdeşlü ve Nâm-ı Diğer Ulubeğlü adıyla bugünkü Ulubey ilçesidir. 1455 yılındaki tahrir defterinde Ulubey'e bağlı 30 köy bulunmaktadır. Bu köyler: "Toraman (Akoluk'un bir mahallesi), Çon (Çukur Mahallesi'nin bir bölümü), Şeyh Abdullah (Şıhlar), Kızılin (Aşağı ve Yukarıkızılen), Tağlıca (Belenyurt'un bir bölümü), Oktamış (Ohtamış), Mağara (Gürgentepe'ye bağlı Tikenlice Köyü), Hatuncuk (Kadıncık), Katırköy (Akoluk), Gürlavuk (Tikenlice'nin Küllük Mahallesi), Harami (Kabadüz'e bağlı Harami Köyü), Güraklas, Bahaeddin (Yolbaşı), Yağmurlu me'a Taşluca (Kıranyağmur), Koylu (Kuylu), Turaköy (Durak Köy), Dölbendlü (Durak Köyünün Mahallesi), Ulubeğlü (Ulubey), Karakoca (Karakoca), Çonkara bi ismi Gülbeleni (Çonkara), Çukurcak (Çukur Mahallesi), Uzunmahmud (Uzunmahmut), Karlıcak (Kalıcak Köyü), Halidlü, Diladun, Unduz bi ismi Gülbeleni (Gündüzlü Mahallesi), Futuni, Danişmendköy bi ismi Kovancı (Kabadüz'ün Harami Köyünün bir mahallesi), Turuddi (Turut), Karaağaç (Kabadüz Karaağaç Köyü)"dür. Ayrıca bugün Ulubey'e bağlı olan Fındıklu (Fındıklı), Esenbeğlü (Çatallı Mahallesindeki Esenbey Gölü civarı olabilir), Eymür, Kumlulu (Kumrulu) köyleri 1455 yılı tahrir kayıtlarında niyâbet olarak geçen Niyâbet-i Geriş-i Şayiblü adıyla bugünkü Şayip (Güzelyurt)'e bağlıdırlar.[87] 1485 tarihli tahrir defterinde 1455 yılı tahrir kayıtlarına ilave olarak Bedirlü ve Sevdeşlü (Eski nahiye merkezi bugünkü Kardeşler Köyü) köyleri kayıt altına alınırken Ulubeğlü listeden çıkarılmış böylece köy sayısı 31'e yükselmiştir.[88] Bu defterlerde yer alan köyler ve bugünkü köyler büyük oranda birbirinin aynısıdır.

1455 ve 1485 yıllarına ait tahrir defterlerinde "Niyâbet-i Geriş-i Sevdeşlü nâm-ı diğer Ulubeğlü" olarak adlandırılan Ulubey 1547'den itibaren Nahiye-i Ulubey adını almıştır. İlk yerleşim yeri eski adı Sevdeş olan bugünkü Kardeşler Köyü'dür. Daha sonra nahiye merkezi Gündüzlü'ye taşınmıştır.[89]

---

[87] Yediyıldız, Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, s. 263- 284.
[88] Yediyıldız, Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-11 1485 Tarihli Tahrir Defteri**, s. XXVIII, XXIX.
[89] Yediyıldız, **Ordu Kazası Sosyal Tarihi**, s. 27.

"1642-1643 Karahisar-i Şarki Sancağı Mufassal Avarız Defteri kayıtlarında birimin idari adı "Kaza-i Ulubeğ" olarak yer almıştır. Bu dönemde de birime 35 köy ve bir mezranın bağlı olduğu görülmektedir."[90]

Ulubey, Osmanlı'nın son dönemlerinde yapılan idari düzenleme ile 1870 yılında Hapsamana (Gölköy) ile birleştirilerek Ulubey mea Hapsamana adında bir nahiye olarak teşkilatlandırılır ve bu dönemdeki ilk nahiye müdürü Ali Ağa'dır. Ancak iki yıl sonra tekrar ayrılır.[91] Ulubey ile Gölköy'ün ayrılmasından yedi yıl sonra 1879 yılında Ulubey'in merkezi Gündüzlü bölgesinden, Bahaeddin Köyü'ne (Yolbaşı) taşınmıştır. Bu dönemlerdeki nahiye müdürleri Behram Ağa (1873), Mehmet Efendi (1875), Tevfik Efendi (1876), Aziz Ağa (1877), Ahmet Efendi (1878), Abdülaziz Ağa (1879), Boğuk zade Ahmet Efendi (1880)'dir. Ordu-Sivas yolunun 1885'te açılması üzerine nahiye 1905 yılında Bahaeddin Köyü'nden alınarak tekrar eski yerine Merkez'e taşınmıştır.[92] Merkez olarak adlandırılan yer bugünkü Gündüzlü ve Çatallı mahallelerinin birleştiği Ulubey'in kurulduğu yerdir. Ulubey nahiyesi, 4 Aralık 1920 tarihine kadar Trabzon vilayetine bağlı olan Ordu kazasına bağlı idi. Ordu kazası, 1. Dünya Savaşı yıllarında savaş nedeniyle Trabzon vilayetinden ayrılarak kısa bir süreliğine Tirebolu ve Giresun kazaları ile beraber Canik Sancağı'na da bağlanmıştır (24 Temmuz 1333- 2 Ağustos 1920). 4 Aralık 1920 tarihinde Ordu kazası Trabzon vilayetinden ayrılarak müstakil sancak olmuştur. 4 Nisan 1921 yılında ise Ordu, il statüsüne kavuşmuş[93] ardından yapılan düzenlemelerle Ulubey'in idari yapısı, 1 Nisan 1958 tarihinde Ordu iline bağlı ilçe hâline dönüştürülmüştür (bk. Resim: 7).

1.2. ULUBEY'İN COĞRAFYASI

Ulubey, Ordu il merkezinin güneyinde yer alır. Ordu, Gölköy, Mesudiye, Sivas karayolunun üzerindedir ve Ordu merkeze olan uzaklığı 22 km'dir. "İlçe merkezinin rakımı 586 m olsa da köylerde 1.600 m'ye ulaşan dağlar vardır, yüzölçümü 304 km^2'dir."[94] İlçenin doğusunda Altınordu ve Kabadüz, batısında Gürgentepe, kuzeyinde

---

[90] http://www.serander.net/karadeniz-kulturu/karadeniz-tarihi/655-ulubey-ilcesinin-1905-yilinda-merkeze-tasinmasina-dair.html (24.11.2017; 00.23), Adnan YILDIZ, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Uzmanı.

[91] http://www.orduhursesgazetesi.com/mobil/kose-yazisi/1089/ulubey-ilcesi-tarihi-1.html (24.11.2017; 00.30), Muzaffer Günay.

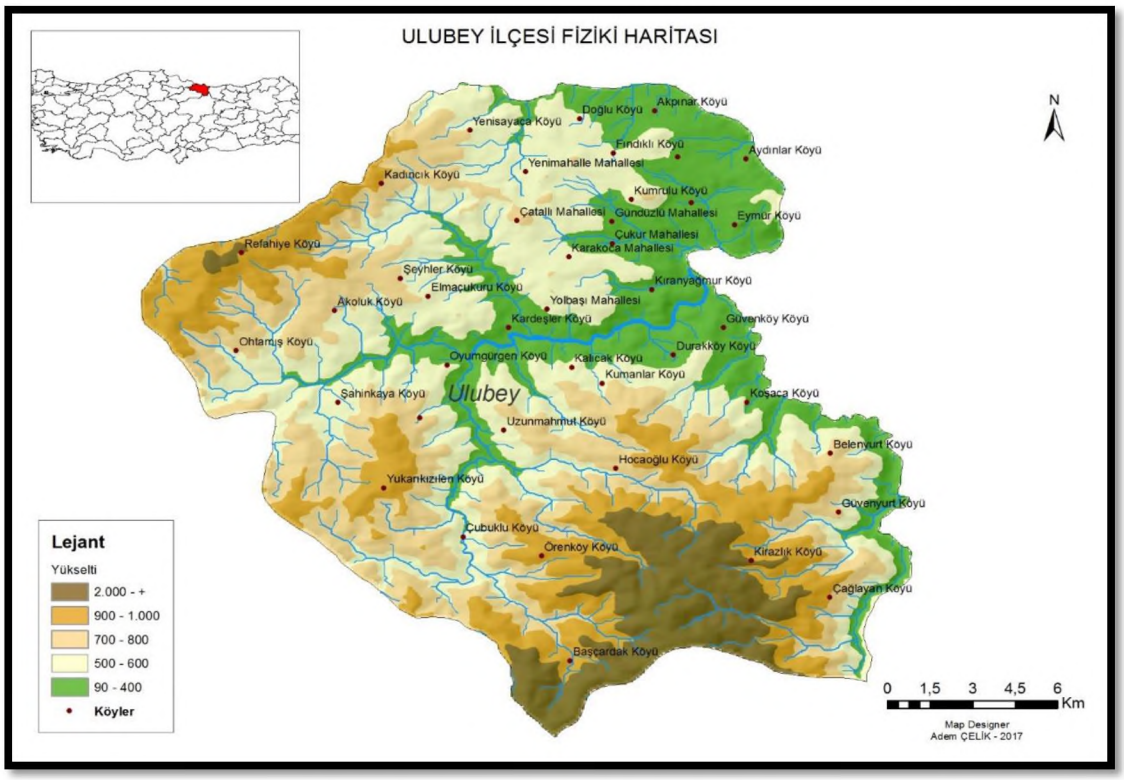
[92] Sıtkı Çebi, **Bütün yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey,** Ulubey Belediye Başkanlığı Yay. Ulubey 1995. s. 37, 38.

[93] Baş, **a. g. e.,** s. 456.

[94] Muzaffer Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, Ofis Yay. İstanbul 2016. s. 33- 43.

Perşembe ve Altınordu, güneyinde Gölköy ve Mesudiye yer almaktadır. Ulubey'in günümüzde 41 mahallesi bulunmaktadır. Bunlardan 35'i köy statüsündeyken Ordu'nun büyükşehir olmasıyla beraber mahalleye dönüşmüşlerdir.

Bu köy ve mahalleler harf sırasına göre: "Akoluk, Akpınar, Aydınlar, Başçardak, Belenyurt, Cevizlik, Çağlayan, Çatallı (Mahalle), Çubuklu, Çukur (Mahalle), Doğlu, Durak, Elmaçukur, Eymür, Fındıklı, Gündüzlü (Mahalle), Güvenköy, Güvenyurt, Güzelyurt, Hocaoğlu, Kadıncık, Kalıcak, Karakoca (Mahalle), Kardeşler, Kıranyağmur, Kirazlık, Koşaca, Kumanlar, Kumrulu, Ohtamış, Oyumgürgen, Ören, Refahiye, Şahinkaya, Şekeroluk, Şıhlar, Uzunmahmut, Yenimahalle (Mahalle), Yenisayaca, Yolbaşı (Mahalle) ve Yukarıkızılen'dir."

Harita 3: Ulubey İlçesi Fiziki Haritası

Ulubey ilçesi zengin doğal güzelliklere sahiptir. Bunlardan en önemlileri: Sayacabaşı Mesire Yeri, Ohtamış Şelalesi ve Küpkaya Kanyonu'dur. Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü kayıtlarında Ulubey söyle anlatılmaktadır:

> Kaya mezarları, Sarpdere'deki kemer köprüleri ile Şeyh Abdullah ve Salih Derviş ziyaretgâhları tarihsel ve kültürel zenginliklerini oluşturmakta, iç ve dış turizm açısından da önem arz etmektedir. İlçede üç tane çeşme, üç tane

köprü ve ayakları, bir tane kaya mezarı ve bir tane de mescit olmak üzere sekiz tane de tescilli kültür varlığı bulunmaktadır.[95]

1.3. ULUBEY'İN BEŞERİ DURUMU

Ordu ilinin kültürel sınırları doğuda Giresun'un batı varoşlarına, batıda Bolaman Çayı ve Aybastı ilçesinin batı sınırı boyunca giderek Kelkit Vadisine inen hatta güneyde Reşadiye ve Mesudiye'yi içine alan Kelkit Vadisine kadar olan bölgeye, kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanmaktadır.[96]

Bazı kaynaklarda Ordu ve yöresinin genellikle Çepni Türklerinden oluştuğu yazılmaktadır ancak Fatih devri tahrir defterlerinde geçen Oğuz, Döğer, Eymür, Karkın, Alayundlu, Bayadı, Bayındır, İğdir gibi Oğuzların boy adlarının yer adları olarak kullanılması burada Çepnilerden başka birçok Oğuz boyunun da var olduğunu gösterir.[97] Bunların yanında 93 Harbi denen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında ve sonrasında yöreye göç eden Gürcüler, Ulubey yöresinin kültürel zenginliğini oluştururlar.

1800'lü yıllarda Ulubey, Ordu kazasına, Ordu kazası da Trabzon vilayetine bağlı idi. 1878 tarihli yıllıkta yer alan verilere göre Ulubey nahiyesi genelinde 35 köy ve 1.582 hane mevcuttur. O tarihlerde yapılan nüfus sayımlarında sadece erkekler sayıma tabi tutulurdu. Buna göre nahiyenin nüfusu toplam 5.019 olup Müslüman ve gayrimüslim nüfus şu şekilde tespit edilmiştir: İslam 3.926, Ermeni 875, Rum 218'dir. Bu rakama kadın ve çocukları da dâhil edersek 1878 yılında Ulubey'in nüfusu 15.000 civarındadır.[98]

1938 yılında ise Ulubey'e bağlı köy sayısı 33, hane sayısı 2.500 toplam nüfusu 16.533'tür.[99] Günümüzde ilçede 35 köy ve 6 mahalle (Çatallı, Çukur, Gündüzlü, Karakoca, Yenimahalle, Yolbaşı) bulunmakta iken Ordu ilinin büyükşehir statüsüne geçmesiyle beraber bütün köyler mahalleye dönüştürülmüş ve böylece Ulubey ilçesinin 41 mahallesi olmuştur. Ancak yöre halkı hâlâ çoğunlukla köy tabirini kullanmaktadır. 2018 yılının nüfus verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 26.737'dir.

---

[95] https://ordu.ktb.gov.tr/TR-106771/ulubey.html (22.09.2019: 22.29)
[96] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 191.
[97] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 138, 139.
[98] Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, s. 24.
[99] http://www.serander.net/karadeniz-kulturu/karadeniz-tarihi/655-ulubey-ilcesinin-1905-yilinda-merkeze-tasinmasina-dair.html, (24.11.2017: 00.23) Adnan YILDIZ, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Uzmanı.

Bunun %48,3'ü erkek, %51,7'si kadındır. Nüfusun en kalabalık olduğu köy 1825 kişiyle Yukarıkızılen Köyü'dür. Onu 1.749 kişiyle Çatallı Mahallesi, 1.559 kişiyle Ohtamış Köyü takip eder. En az nüfusa sahip köyler Başçardak (137 kişi), Kumrulu (141 kişi) ve Yolbaşı (168 kişi)'dır.[100]

1.4. ULUBEY'İN SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Ulubey ilçesi hem bir dönem beylik merkezi olması hem de Ordu il merkezine yakınlığı nedeniyle köklü bir tarihi geçmişe sahiptir. 1879 tarihli yıllıklarda ilçede 6 tane medrese, 23 tane değirmen, 17 tane fırın bulunduğu belirtilmektedir. 1881 yıllığında ise medrese sayısı 4'e inmiştir ve diğerlerinin sayısı aynıdır. 1888 yılında medrese sayısı artarak 7'ye çıkmıştır. Bu tarihte medrese bulunan köyler ve öğrenci sayıları şu şekildedir:

Fındıklı (50 öğrencili), Çukur (60 öğrencili), Sevdeş (Kardeşler, 32 öğrencili), Şıhlar (30 öğrencili), Kızılin (36 öğrencili), Ohtamış (24 öğrencili), Kuylu (O dönem Ulubey'e bağlı iken günümüzde Altınordu'nun sınırları içerisindedir ve 37 öğrencisi vardır.)[101] İlçede eski tarihlerden itibaren bir okuma kültürü olduğunu görmekteyiz. 1800'lü yıllarda Kızılin, Ohtamış, Şıhlar gibi uzak köylerde de medrese olması bunun göstergesidir.

Ulubey'in Yukarı Kızılen Köyü'nde 1832 yılında, Aksaray'dan buraya gelen Kuru Halil Efendi tarafından bir medrese açıldığı kaynaklarda belirtilmektedir. Müderris Halil Efendi'den sonra oğlu Büyük Mehmet Efendi ve torunu Küçük Mehmet Efendi burada müderrislik yapmıştır. Daha sonra bu medresede Kahraman Efendi (1903-1906) ve Müderris Abdullah Efendi dersler vermişlerdir.[102]

Ulubey'de kurulan diğer medreseler ve hocaları Güzelyurt Medresesi (Veli Molla Ali), Sevdeşlü (Kardeşler) Medresesi (Molla Süleyman Efendi), Şeyhler Medresesi (Mahmud Efendi), Ohtamış Medresesi, Aşağı Kızılen (Şahinkaya-Gölarası) Medresesidir.[103]

1900'lü yılların başlarında Ulubey'in Akpınar, Çukurköy ve Yolbaşı köylerinde Sıbyan okullarının kurulduğu 1913 yılında Ulubey'in merkezinde bir

---

[100] https://www.nufusu.com/ilce/ulubey_ordu-nufusu (22.09.2019: 18.44)
[101] Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, s. 24- 26.
[102] Komisyon, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi**, Ordu Valiliği MEM Yay. Ordu 1998. s.15,16.
[103] Komisyon, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi**, s. 20.

rüştiyenin açıldığı 1915 yılında Akpınar'da bir ilkokul (iptidai) ve ortaokulun birleştirilerek tek bir okul hâline getirildiği kaynaklarda geçmektedir.[104]

Cumhuriyet döneminde Ulubey'de 1924 yılında Kızılen, 1928 yılında Durak, Şeyhler, 1929 yılında Yolbaşı köylerinde üç yıl eğitim veren ilkokullar açılmıştır. Yine bu tarihlerde ilçede 1924 yılında Akpınar'da, 1926 yılında Merkez'de beş yıllık eğitim veren ilkokullar açılmıştır (bk. Resim: 16).[105]

Cumhuriyetin 75. yılına gelindiğinde Ulubey'de 72 tane okulun bulunduğu ve bu okullarda 3.583 öğrencinin öğrenim gördüğü bilinmektedir.[106] Bu sayılar köyden kente göç, taşımalı eğitim vb. nedenlerle düşmüştür. Günümüzde Ulubey'de bir anaokulu üç ilkokul, dört ortaokul ve üç tane de lise bulunmaktadır. Bu okulların öğrenci sayısı 1420 civarındadır. Ayrıca 2008 yılında kurulan Ordu Üniversitesi Ulubey Meslek Yüksekokulu, Finans-Bankacılık ve Sigortacılık, Gazetecilik ve Habercilik, Gıda İşleme ve Veterinerlik gibi bölümleriyle yükseköğretim yapmaktadır. Zengin içeriğiyle İlçe Halk Kütüphanesi 1981 yılından beri hizmet vermektedir. Ulubey İlçe Halk Kütüphanesinde 10.760 adet kitap ve süreli yayınlar mevcuttur.

Ulubey'de 1960'lı yıllardan beri geleneksel hâle gelen köyler arası futbol turnuvaları düzenlenmektedir. 1966 yılında kurulan Ulubey Belediye Spor yeşil siyah renkleriyle sahalarda mücadele etmektedir. 2019-2020 sezonunda Bölgesel Amatör Lige (BAL) yükselmiştir (bk. Resim: 8). Ulubey'in ilk kaymakamı Necdet Uçan (1958) ve ilk belediye başkanı Ali Baykal (1958-1960)'dır.

Osmanlılar döneminde Ordu'da tarım ekonomisi hâkimdi ve çoğunlukla hububat tarımı yapılıyordu. 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar yörede sadece buğday ve arpa ekilirken daha sonraları mısır, mercimek, fiğ ve burçak tarımı da yaygınlık kazanmıştır. Arıcılık ise 1455 yılından itibaren artarak devam etmiştir. Hayvancılık 1500'lü yıllarda yükselişe geçmiş ancak 1600'lü yıllardan itibaren azalmıştır.[107]

Ordu'da yaşam 1390'lardan 1960'lara kadar tarım ve hayvancılığa bağlı olarak yazın yaylak denen yaylalarda, baharda güzlek denen orta kesimde, kışın kışlak denen köylerde geçmektedir.[108]

---

[104] Komisyon, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi** s. 22.
[105] Komisyon, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi** s. 41.
[106] Komisyon, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi** s. 74,75.
[107] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 77,78.
[108] Yediyıldız, **a. g. e.,** s. 79.

Ordu yöresinde ilk fındık bahçelerinin dikiminin 1812-1815 yıllarına kadar gittiği kaynaklarda belirtilmektedir. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında bölgeye yerleşen göçmenler fındık dikimini yaygınlaştırmışlardır.[109]

Günümüzde en önemli geçim kaynağı fındık olan Ulubey'de mısır ekili alanlar günden güne azalmakta mısırın yerine fındık dikilmektedir. 2015 yılı Ordu Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre ilçe genelinde 15.930 kg fındık üretilmektedir. Bunun yanında arıcılık, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık da önemli gelir kaynaklarındandır.[110] 2019 yılı TÜİK verilerine göre bal üretimine Ordu ili Türkiye'de 1. sırada yer almaktadır. Ulubey ilçesi ise 316 işletme ve 2.284 ton bal üretimi ile Ordu ili içerisinde 2. sırada yer almaktadır.[111] Son yıllarda kivi üretimi de yaygınlaşmıştır. İlçede istihdama büyük ölçüde katkı sağlayan bir tane fındık fabrikası, bir tane silah fabrikası ve bir tane de tekstil atölyesi bulunmaktadır.

---

[109] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, C. 9, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982- 1983. s. 6284.
[110] Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, s. 34.
[111] www.ordutb.org.tr. Ordu Ticaret Borsası, Arıcılık Raporu, Ağustos 2020. (31.03.2021: 14.49)

2. BÖLÜM
SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ

Halk yaşamının ve geleneklerinin kısacası halk kültürünün konuşma diliyle yazıya aktarılmadan nesilden nesle aktarılmasına sözlü kültür denir. Dilden dile aktarılan sözlü kültür ürünleri zamanla değişime uğrayabilirler. Bu değişimler varyant denen eş metinleri oluşturur. Kubilay Aktulum'a göre, her kültür bir ana metnin devamı olarak masal, efsane ve fıkra gibi sözlü ürünleri değişik bağlamlarda ve dönemin koşullarına uygun olarak ister istemez zamanla birtakım dönüşümlere de başvurarak yinelemiştir.[112] Sözlü kültür ürünleri ait olduğu topluma göre şekillenip değişerek o toplumu tanımada bizlere yardımcı olurlar.

Sözlü kültür ürünleri yöreden derlenen: "Masal, Efsane-Menkıbe-Memorat, Hikâye, Türkü, İlahi, Mâni, Tekerleme, Fıkra, Bilmece, Atasözleri ve Deyimler, Alkış ve Kargışlar, Halk Şairleri ve Yöresel Ağız Özellikleri" bölümlerinden oluşmaktadır. Bu ürünlerin çoğu sözlü gelenek yoluyla aktarılmaktadır. Köyden kente göç ve teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle son yıllarda bu aktarımların azaldığı ve sözlü kültür ürünlerinin çoğunun sadece yaşlıların hafızasında yaşadığı gözlenmiştir.

2.1. MASALLAR

Boratav masalı; "nesirle söylenmiş, dinlik ve büyülük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan anlatılar" olarak tanımlar.[113]

Masallar, Anonim Halk Edebiyatı'nın en yaygın türlerinden biridir. Masal, Habeşçede "mesl", Âramicede "maslâ", İbranicede "mâsâl", Arapçada "mesel, mâsal" olarak kullanılmaktadır ve Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Türk boylarındaki lehçe ve ağızlarda ise Çuvaş Türklerinde "hallap", Kazak, Kırğız ve Kazan Türklerinde "ertek, ertegi", Doğu Türkistan Türklerinde "çocek" denmektedir.[114]

Halk masalları ile ilgili çalışmalar 1807 yılında Eloi Johanneau'nun "Halk Masalları Hakkında Mülahazalar" ve 1826 yılında Walckenaer'in Perrault'a atfedilen "Peri ve Sergüzeşt Masallarının Menşeleri" hakkındaki mektubu ile başlar. 1813

---

[112] Kubilay Aktulum, **Folklor ve Metinlerarasılık**, Çizgi Kitabevi, Konya 2013. s. 99.
[113] Pertev Naili Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yay. İstanbul 1992. s. 75.
[114] Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay. (14. bs.), Ankara 2016. s. 368.

yılında Almanya'da başlayan Grimm kardeşlerin çalışmaları daha sonra tüm dünyaya yayılır.[115]

Masalların kökeni hakkında farklı görüşler vardır. Hindo Avrupaî ve Tarihî nazariyecilere göre masallar Hindistan kaynaklıdır. Etnografik nazariyecilere göre ise masallar mitolojilerin değil medeni hayatın ürünleridir. Gaston Paris bu görüşlere yenisini ilave ederek masalların Hint olduğu kadar Babil, Mısır, İran, Yunan ve diğer milletler kaynaklı olduğunu savunur.[116] Masallar arasındaki varyant, epizot ve motif benzerlikleri bu masalların birbirine tarihi bağlarla bağlı olduğunu gösterir.[117]

Antti Aarne, masalların tip kataloğu üzerine çalışan ilk bilim adamıdır. Krohn'lar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif etmiştir. Aarne, masalları beş ana gruba ayırmış ve bu ana gruplara 1-2.500 arasında numaralar vererek sınıflandırma yapmıştır. Aarne'nin öğrencisi olan Stith Thompson bu sınıflandırmayı yeniden düzenleyerek masalları "Hayvan Masalları, Günlük (Asıl) Masallar, Fıkralar ve Anekdotlar, Formülle Başlayan Masallar ve Sınıflandırmaya Girmeyen Diğer Masallar" şeklinde ana başlıklara ayırmış, ardından bu ana başlıklara 1-2.500 arası numaralar vererek "Halk Masalı (The Folktale)" adlı eserinde yayımlamıştır.[118]

Stith Thompson, Halk Edebiyatı Motif İndeksi (The Motif İndeks of Folk Litareture) adlı altı ciltlik eserinde halk edebiyatı motiflerini "Mitolojik Motifler, Hayvanlar, Yasak (Tabu), Sihir (Büyü), Ölüm, Olağanüstülük, Devler, vb." yirmi iki ana başlığa ayırmıştır.[119]

Türkiye'de, masallarla ilgili ilk motif çalışmasını Pertev Naili Boratav yapmıştır. Boratav, Wolfram Eberhard ile birlikte tespit ettikleri 378 masal tipini ve bu masalların motiflerini "Typen Türkhischer Volksmärchen" isimli kitapta yayınlamışlardır.[120]

Boratav masalları "1- Harikulade Hikâyeler (dev, peri), 2- Realist Hikâyeler (karı koca, hırsız), 3-Tuhaf Hikâyeler, 4-Kahramanları hayvan olan hikâyeler" olarak tasnif eder.[121] Milletlerarası masal kataloğunda ise masallar "Hayvan Masalları, Asıl

---

[115] Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, s. 215, 216.
[116] Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, s. 216- 218.
[117] Boratav, **Folklor ve Edebiyat,** s. 220.
[118] Artun, **a. g. e.,** s. 68, 69.
[119] Artun, **a. g. e.,** s. 69, 70.
[120] Wolfram Eberhard, Pertev Naili Boratav, **The Typen Turkischer Volksmarchen**, Weisbaden, 1953.
[121] Boratav, **Folklor ve Edebiyat**, s. 216.

Masallar (olağanüstü, gerçekçi), Güldürücü Hikâyeler (nükteli fıkralar, yalanlamalar) ve Zincirlemeli Masallar" olarak gruplara ayrılmıştır.[122]

Joseph Campbell, "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" adlı eserinde dünya üzerindeki masallarda karşımıza çıkan ana olayları; "kahramanın yola çıkışı, erginlenme (sınavlar), dönüş ve anahtarlar (imgeler)" olarak sınıflandırmıştır. Bir kahraman olağan dünyadan çıkarak olağanüstülükler dünyasına doğru ilerler, bu yolculuk esnasında masalsı güçlerle karşılaşır ve bu karşılaşmalar zaferle sonuçlanır. Böylece kahraman bu gizemli maceradan diğerlerine karşı üstünlük sağlayan bir güçle geri döner.[123] Bu yolculuk ve macera masalların omurgasını oluşturur.

Ulubey ve yöresinde masallar ile ilgili ilk çalışma Necati Demir tarafından yapılmıştır. Necati Demir, "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX" adlı eserinde Ulubey'den "Çoban ile Padişah" (Kumanlar) masalına yer vermiştir.[124]

Ulubey masallarının bazıları halk hikâyesi niteliğindedir. Halk hikâyelerinde olduğu gibi bu masallarda da gerçek hayattan izler görülür. Kahramanları gerçek veya gerçeğe yakın kişilerdir. "Üç Akıl Masalı, Akıllı ile Deli Masalı, Doymayan Adam Masalı ve Nuskacı Masalı" halk hikâyesi niteliği gösteren masallar arasındadır. Ulubey yöresinde sözlü gelenekte heka, hikâye, masal olarak adlandırılan masalların çoğunda tekerleme yer almaz. Dev Ana isimli masal "Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken…" tekerlemesi ile başlar. Ok Kıran Mustafa Masalı'nda giriş tekerlemesi "Evvel evvel iken zaman zaman iken…" şeklindedir. Sonuç bölümünde "Muhammed'e Salavat, bu da burda bitti, ben unları havurda yolda bıraktım, onu orda bıraktım" gibi ifadeler yer alır. Derlediğimiz masalları anlatırken biz kulaktan dolma şu tekerlemeyi kullanmaktayız:

"Dē eski zamanlarda,
Fındıklar tekleme olmadan,
Toplanip çuvallara dolmadan,
Işgınlar gartlaşmadan,
Yaykınlar gölgelemeden,
Herkesin gendünce haklı,

---

[122] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 78.
[123] Joseph Campbell, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, çev.: Sabri Gürses, İthaki Yay. İstanbul 2019. s. 35
[124] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 129, 130.

Fasille turşusunun küplerde saklı,

Olduğu günlerde bir adam varımış…"

Ulubey masallarında mekân olarak çoğunlukla "başka bir ülke, beyaz dünya, memleket, bir köy" ifadeleri kullanılır. Kel Ahmet Masalında mekân, masalın anlatıldığı Ören Köyü'dür. Üç Akıl Masalı'nda kahraman, İstanbul'da çalışmış köyüne dönmektedir. Doymayan Adam Masalı'nda mekân, Çatak'ta bulunan bir değirmendir. Fanti Masalı, Elmaçukuru Köyü'nde geçer.

Derlenen masallarda zaman belirsizdir. Duyulan geçmiş zaman ifadeleri kullanılır. Masallar "Bir Kel Mahmut varmış. Bir evde bir oğul bir baba varmış. Eski zamanlarda vb." gibi ifadelerle başlar. Masallarda konu "çocuğu olmayan padişah, devler, evlenme imtihanları, altın yumurtlayan kuş, keloğlan, balıkçı, üç akıl, vefa, muska, nazar, kardeşler arası anlaşmazlıklar vb." üzerine kuruludur.

2.1.1. Ulubey Masallarının Tip Tasnifi

Ulubey yöresinden derlenen masallar, Stith Thompson'un tip tasnifine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:[125]

1- Hayvan Masalları: Balıkçı ile Hanımı, Tilki ile Değirmenci.

2- Asıl Halk Masalları (Günlük Masallar):

a- Olağanüstü Masallar: Padişah, Üç Kardeş Masalı, Dev Ana Masalı, Ok Kıran Mustafa, İki Kardeş Masalı, Padişah ile Vezir Masalı, Azrail ile Fakir Masalı, Dev Kuş, Kel Ahmet Masalı, Balıkçı ile Hanımı Masalı, Tilki ile Değirmenci, Üç Akıl Masalı, Ağa ile Hanımı Masalı, Baba ile Oğlu Masalı, Kel Mıstafa Masalı, Nazar Masalı, Fanti.

b- Dinî Masallar: Bu türe ait masala rastlanmamıştır.

c- Realist Masallar: Akıllı ile Deli, Keloğlan Masalı.

3- Fıkralar: Doymayan Adam, Nuskacı.

Ulubey masalları arasında Stith Thompson'un sınıflandırmasındaki zincirleme masallar (formülle başlayan masallar) ve sınıflandırmaya girmeyen diğer masallar grubuna giren masallara rastlanmamıştır.

---

[125] Stith Thompson, **The Types of The Folktale**, Helsinki 1964.

2.1.2. Ulubey Masallarının Motif Yapısı

Stith Thompson, motifi şöyle tanımlar: "Motif, bir masaldaki en küçük unsur olup bu unsur gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahiptir." Halk bilimi alanında ilk derleme çalışmalarından birini yapan Mehmet Tuğrul ise motifi resimlerdeki şekiller, müzikteki sesler, rakstaki hareketler ve anlatı ürünlerindeki küçük olaylar olarak açıklar.[126] S. Thompson motifi; "Tanrılar, olağanüstü hayvanlar, cadı, dev, peri, hain üvey anne, gözde olan en küçük çocuk", "büyülü objeler, acayip inanmalar, olağanüstü görenekler" ve "tek tek olaylar" olmak üzere üçe ayırmaktadır. Bu tanımlamalardan motif olmanın en önemli şartının motifin gelenekten gelmesi gerektiği olduğunu ve motiflerin masalı yaşatan unsurlar olduğunu görmekteyiz.[127]

Ulubey yöresinden derlenen masallar, Stith Thompson'un Halk Edebiyatı Motif İndeksi (The Motif İndeks of Folk Litareture) adlı altı ciltlik eserinde[128] yer alan motif tasnifine göre aşağıdaki şekilde motiflere ayrılmıştır. Motif tasnifleri yapılırken Stith Thompson'un indeksinde bulunmayan ama Türk masallarında bulunan motiflerin başına (T) harfi konmuştur. Bu yapılırken Ruhi Kara'nın 1996 yılında Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu danışmanlığında hazırladığı "Erzincan Masalları" adlı doktora tezinden[129] ve Ali Berat Alptekin'in "Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı" adlı eserinden[130] faydalanılmıştır:

A. Mitolojik motifler

B. Hayvanlar

B 100- B 199 Sihirli Hayvanlar

B 170. Sihirli Kuşlar, balıklar, sürüngenler vb.

Dev Kuş Masalında kuşları yılandan kurtaran adamın dileğini Dev Kuş yerine getirir.

B 172. Sihirli Kuş

Padişah Masalı'nda iki kanadının altında iki kâğıt olan beyaz bir kuş gelir.

İki Kardeş Masalı'nda altın yumurtlayan kuş vardır.

---

[126] Mehmet Tuğrul, **Mahmutgazi Köyü'nde Halk Edebiyatı**, Millî Eğitim Yay. İstanbul 1969. s. 66.
[127] Ekici, **a. g. e.,** s. 112, 113.
[128] Stith Thompson, **Motif İndex of Folk-Litarature**, C. VI. İndiana Unv. U.S.A. 1955-1958.
[129] Ruhi Kara, "Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)", Atatürk Ünv. Sos. Bil. Ens. Erzurum 1996. Yayımlanmamış Doktora Tezi.
[130] Ali Berat Alptekin, **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yay. Ankara 1997.

İki Kardeş Masalı'nda kuş padişah seçmekle görevlidir. Kuş kimin başına konarsa o padişah olacaktır.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda kuş kimin başına konarsa o kişi padişah olacaktır.

B 175. Sihirli Balık

Balıkçı ile Hanımı Masalı'nda yunus balığı gelip adamla konuşur.

B 182. Sihirli Köpek

Dev Ana Masalı'nda adamın geçmek zorunda olduğu kapıda bir köpek ve at vardır.

B 184. 1. Sihirli At

Dev Ana Masalı'nda adamın geçmek zorunda olduğu kapıda bir köpek ve at vardır.

Üç Akıl Masalı'nda ırmaktan geçmek zorunda olan adamın yanına gelen heybeleri altın dolu kırat.

B 200- B 299 İnsan Özelliği Gösteren Hayvanlar

B 211.2.5. Konuşan Tilki

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda değirmenciye yoldaş olan ve onu evlendiren tilki.

B 290. İnsan Özelliği Gösteren Diğer Hayvanlar

Fanti Masalı'nda vücudu insan, başı hayvan olan bir varlık eve bacadan girerek bebeği almak ister.

C. Yasak

D. Sihir

D 600- D699 Çeşitli Değişim Olayları

D 900- D 1299 Sihirli Nesnelerin Çeşitleri

D 950. Sihirli Ağaç

Fanti Masalı'nda eve giren Fanti isimli varlık elma ağacından yapılan bir kazıkla kazıklanır ve yaralanır. Daha sonra yakalanıp öldürülen Fanti'nin mezarının başına ham elma fidanı dikilir.

D 980. Sihirli Meyveler ve Sebzeler

D 981.1. Sihirli Elma

Padişah ile Vezir Masalı'nda Padişah, adamdan bir cennet elması ister. Adam bu elmayı havuza gelen cennet kızlarından alır.

D 981.8. Üzüm

Ok Kıran Mustafa Masalı'nda kral Mıstafa'dan bir salkım üzüm getirmesini ister.

(T) D 981.8.1. Sihirli İncir

İki Kardeş Masalı'nda Dünya Güzeli kaçınca kardeşlerden biri biri siyah biri beyaz iki sihirli incir götürür. Kara incir boynuz yaparmış.

D 981.12. Sihirli Narlar

Üç Kardeş Masalı'nda mağaradaki dervişin kardeşlere verdiği üç nar. Bu narları yiyen kardeşlerin dilekleri kabul olur.

D 1150. Sihirli Eşyalar

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri devin sihirli kamçısını alır. Bu kamçı insanı eşek yapar.

D 1155. Sihirli Halı

İki Kardeş Masalı'nda kardeşler yolda sihirli halı (keçe) için kavga ederler.

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri Dünya Güzeli'ni de yanına alarak sihirli halıyla Adalar Ülkesi'ne gider.

(T) D 1155.1. Sihirli Keçe

İki Kardeş Masalı'nda keçe dünya güzelini görünmez yapar.

D 1170. Sihirli Mutfak Alet ve Eşyaları

Üç Kardeş Masalı'nda yanmayan üç kaşık.

D 1138. Sihirli Kapı

Dev Ana Masalı'nda adamın geçmek zorunda olduğu iki kapı vardır.

D 1300- D 1599 Sihirli Nesnelerin Fonksiyonları

D 1500. Hastalıkları İyileştiren Sihirli Nesneler

Üç Kardeş Masalı'nda bir dana kesilir ve dananın etleri yaranın üzerine sürülür. Böylece yara iyileşir.

Dev Kuş Masalı'nda adamın kesilen bacağındaki yaralar, Dev Kuş'un tükürüğü ile iyileşir.

F. Olağanüstülükler

F 110- F 199 Çeşitli Diğer Dünyalar

F 110. Diğer Dünyalara Seyahat

Üç Akıl Masalı'nda üç arkadaş çalışmak için İstanbul'a gider. Arkadaşlardan biri Üç lira On Kuruş Kırmızı Lira ile geri dönüş yolculuğuna başlar.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda çoban karısını ağanın aldığını görünce memleketi terk eder.

F 130. Diğer Dünyalarda İskân

Dev Kuş Masalı'nda adam Beyaz Dünya isimli bir dünyada yaşarmış bu adam Dev Kuştan Kara Dünya'ya gitmeyi ister.

F200- F 399 Periler ve Cinler

F 200. Periler (Cinler)

Kel Ahmet Masalı'nda Kel Ahmet Ecinni'yi vurur.

Fanti Masalı'nda vücudu insana kafası hayvana benzeyen bir varlık bir ışık halinde bacadan aşağı eve girer.

F 220. Peri (cin)'lerin Yaşadığı Yer

Kel Ahmet Masalı'nda Kel Ahmet'i sorgu için Ecinnilerin yaşadığı değirmene götürürler.

F 300. Perilerle Evlenme veya İrtibat Kurma

Padişah ile Vezir Masalı'nda dilenci kendisine cennet elması getiren cennet kızına dokunur ve kendisine âşık eder, evlenirler.

F 500- F 599 Olağanüstü İnsanlar

F 500. Olağanüstü İnsanlar

Üç Kardeş Masalı'nda mağarada bulunan yaşlı adam.

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda Çam Savuran önüne gelen bütün ağaçları büker, Yer Dinleyen kulağını yere dayayarak bütün sesleri duyar, Seyrek Basan bir adımıyla bir diyardan öbürüne gider, Irmak Kurutan bir içimde bir ırmağı kurutur.

Üç Akıl Masalı'nda memleketine dönen adamın önüne bir liraya bir akıl dağıtan gocaman çıkar.

Üç Akıl Masalı'nda memleketine dönen adama yardımcı olmaya çalışan kırata binmiş adam.

Baba ile Oğlu Masalı'nda oğluna kızarak ilenen baba.

Doymayan Adam Masalı'nda Deli İssîn bir kazan çorba, dokuz ekmek yer.

Nazar Masalı'nda dede bakıp gördüğü her şeyi nazarlamaktadır.

(T) F 505. Olağanüstü Kız

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda kralın kızı bir diyardan bir diyara uçarak gitmektedir.

F 575. 1. Harikulade Güzellikte Kadın

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri Dünya Güzeli'nin memleketine gider.

F 600- F 699 İnsanlar ve Olağanüstü Güçler

F 660. Olağanüstü Hünerler

İki Kardeş Masalı'nda altın yumurtlayan kuşun başı ve yüreğini yiyen kardeşler her uyuyup uyandıklarında başlarının altında altın bulurlar.

F 700- F 899 Olağanüstü Yerler ve Eşyalar

F 700. Olağanüstü Yerler

Üç Kardeş Masalı'nda yaşlı adamın bulunduğu mağara

F 730. Olağanüstü Odalar

Üç Akıl Masalı'nda adamın köyde misafir edildiği oda. Odanın duvarları cesetlerle doludur.

F 810. Olağanüstü Ağaçlalar, Bitkiler, Meyveler vs.

İki Kardeş Masalı'nda fakir adamın ormanda bulduğu altın yumurta

F 900- 1099 Olağanüstü Hadiseler

F 980. Olağanüstü Hayvanlar

F 980. 2. Olağanüstü Kuş

İki Kardeş Masalı'nda altın yumurtlayan kuş ve padişah seçiminde görev alan kuş.

F 1068. Realist Rüya

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda Mıstafa, gördüğü rüyayı söylemediği için dayak yer. Rüyasında sağ omuzunda ay sol omzunda güneş vardır. Ay kralın kızı, güneş padişahın kızıdır.

G. Devler

G 300- G 399 Diğer Devler

G 360. Devler ve Canavarların Hususiyetleri

Ağa ile Hanımı Masalı'nda canavar, ağa ile hanımının çocuğunu çalar.

G 370. Çeşitli Devler

Dev Ana Masalı'nda günde beş altı koyun yiyen dev ana vardır.

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri zincirle bağlı bir dev görür. Devi kurtararak sihirli kamçısını alır.

Padişah ile Vezir Masalı'nda dilenci dev suya eğilip kızı alırken kellesini keser ve öldürür.

Dev Kuş Masalı'nda köye su vermeyen ve her gün bir kız yiyen devi adam öldürür.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda, tilki ile değirmenci prensesi alıp dönerken bir devin sarayına uğrarlar.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda ağa, çobanı para vererek devin yanına gönderir.

Kel Mıstafa Masalı'nda, Kel Mıstafa'yı devin yanına cübbesini, atını ve ulu kavağını almaya gönderirler.

G 500- G599 Mağlup Edilen Dev

G 550. Devden Kurtulma

Dev Ana Masalı'nda ana babasını iyileştirmek için devin kapısından geçmek zorunda olan adam, devin sütünü içerek ondan kurtulur.

Dev Kuş Masalı'nda köye su vermeyen ve her gün bir kız yiyen devi adam öldürür.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda tilki deve: "Seni eşkıyalar bastı, alafın içine saklan." diyerek onu korkutur. Alafın içine saklanan devi yakarak öldürür.

H. İmtihanlar

H 200- H 299 Doğruluk İmtihanları

H 240. Doğruluk ile İlgili Diğer İmtihanlar

Padişah Masalı'nda beyaz kuşun padişaha üç öğüt vermesi ve bunları yaparsa çocuğunun olacağını söylemesi.

Üç Akıl Masalı'nda gocaman, memleketine dönen adama üç akıl verir. Bunlar: "Üstüğe farz olmayan sā sorulmıyan konuda gonuşma, dibini görmedūn göle dalma, gızımı al diyenin gızını alma"dır.

H 300- H 499 Evlenme İmtihanları

H 310. Evlilik İmtihanları (Erkekler için)

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda kral padişahı üç şeyle imtihan eder. Bunlar atlar, bir odun dalı ve oktur.

H 400. Namus İmtihanları

Üç Akıl Masalı'nda karısını babasının evine düğüne gönderen adam karısını denemek için o köye gider ve düğün evinden bir kadınla altın karşılığı yatmak istediği haberini gönderir. Bu haberi duyan kadınlar arasından kendi eşi, altınları alır ve bu durumu kabul eder.

H 500- H 899 Zekâ Testleri

H 690. Miktar ve Ağırlık Bilmeceleri

Doymayan Adam Masalı'nda Sāk isimli değirmenci Deli İssīn'e:

-Değirmenin bendine döner kendi kendine, bir batman zahra üğülene kadar ne kadar su vurur bendine? diye sormuş. Deli İssīn biraz düşündükten sonra:

-Ben bir ufacık kantarım, ne eksilir ne artarım. Sen kablarsın ben de tartarım, demiş. Böylece imtihanı kazanmış.

H 770. Tanımlama Bilmeceleri

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda kral padişahı üç şeyle imtihan eder. Bunlar atlar, bir odun dalı ve oktur. Meydana üç at bırakılır ve bunlardan anaç, ilk kulun ve son kulun olanların hangileri olduğu sorulur. Bir dalın ince ve kalın tarafının neresi olduğu sorulur.

H 900- H 999 Cesaret İsteyen İşlerle İlgili İmtihanlar

H 960. Kabiliyet veya Akıl Yoluyla Yerine Getirilen Vazifeler

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda kral padişaha bir ok göndermiştir. Bu oku kim kırarsa kızı o alacaktır. Oku kimseler kıramaz. Mıstafa zindandan getirtilir ve padişahın kızıyla bir plan yaparak oku kırar; Mıstafa oku kırarken kız soyunacak Mıstafa da bunu görünce daha da güçlenerek oku kıracaktır.

Padişah ile Vezir Masalı'nda Padişah, dilenciden cennet elması getirmesini ve devi öldürmesini ister.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda ağa çobanı devin yanına gönderir.

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa'yı devin yanına cübbesini, atını ve ulu kavağını almaya gönderirler. Bunları yapmazsa onu öldüreceklerdir.

H 1000- H1199 Vazifelerin Özelliği

H 1090. Olağanüstü Sürat Gerektiren Vazifeler

İki Kardeş Masalı'nda sihirli halı için kavga eden kardeşleri, diğer iki kardeş ok atarak imtihan eder. Atılan oku ilk kim getirirse sihirli halı onun olacaktır.

H 1500- H 1549 Tahammül İmtihanları

H 1500. Tahammül İmtihanları (Sabır)

Ağa ile Hanımı Masalı'nda Allah (cc) zengin ağaya bir bela vereceğini bunu gençlikte mi yoksa gocalıkta mı istediğini sorar.

H 1550-H 1569 Karakter İmtihanları

H 1550. Karakter İmtihanları

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda tilki değirmenciyi padişah yapar, padişahın kızıyla evlendirir, devin sarayına oturtur. Bu iyiliklerine karşı tilki kendisine nasıl davranılacağını anlamak için hastalık numarası yapar. Değirmenci ona bakmaz saraydan atmak ister. Tilki, gerçeği açıklayacakken değirmencinin pişman olmasıyla vazgeçer.

J. Akıllılar ve Aptallar

J 200- J 499 Seçimler

J 200. Seçimler

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa ile kardeşleri, afırdaki malları bölüşeceklerdir. Eski afıra giden mallar diğer kardeşlerin, yeni afıra gelenler ise Kel Mıstafa'nın olacaktır ancak bir yaşlı goca öküz hariç hepsi eski afıra gider.

J 2650. Acemi Aptallar

Akıllı ile Deli Masalı'nda deli ağzına sinek konan akıllının ağzına sineği öldürmek için balta ile vurur.

K. Aldatmalar

K 0- K 99 Aldatma ile Kazanılan Müsabakalar

(T) K 93. İmtihanı Kazanmak İçin Hile Yapma

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa, devin kavağını keserken yakalanınca Kel Mıstafa'yı içine koymak için tabut yapıyorum der. Ölçü alalım diyerek devi bu tabutun içine koyar ve onu kandırarak tabutun üzerine kapak kapatıp çiviler.

K 500- K699 Aldatma Yoluyla Kaçma

K 500. Aldatma Yoluyla Tehlike Veya Ölümden Kaçma

Akıllı ile Deli Masalı'nda deli koyunların hepsini öldürür. Akıllı ağaya durumu belli etmemek için bütün ölü koyunların keleklerini koça takarak ahıra götürür.

Azrail ile Fakir Masalı'nda fakir Azrail'i "Üç rekât namaz kılayım da canımı öyle al." diyerek kandırır. Namazın birinci rekâtını kılar diğerlerini kılmaz.

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa, devden kurtulmak için önce kestiği öküzün etini bolca tuzlayıp yanına alır ve devin yanına gider. Deve: "Beni şu kehin başında ye." diyerek onu bir kehin başına götürür. "Şu eti yiyeyim de beni öyle ye." der. Bu arada elindeki tuzlu eti devin yüzüne vurarak onun kehten aşağı düşmesini sağlar.

K 1800. Tebdil-i Kıyafet veya hayal şeklinde aldatma

K 1810. Hile ile Kıyafet Değiştirme

Padişah ile Vezir Masalı'nda kız erkek kılığına girer.

K 2300. Diğer Aldatmalar

Keloğlan Masalı'nda köylüler Keloğlan'a nasıl zengin olduğunu sorar. O da bir göl var, dibinde mal mülk var atlayın alın demiş. Bütün köylüler bu göle atlayıp ölmüşler.

L. Kaderin Ters Dönmesi

L 100- L 199 Talihi Yaver Gitmeyen Kahraman

L 140. Kötü Talih İyiye Gider

Keloğlan Masalı'nda Keloğlan'ı kehten atarak öldüreceklerdir ancak Keloğlan durumu farkeder ağanın yatağına girer kendisi yerine ağayı kehten atarlar. Keloğlan ağanın karısını ve bütün malını mülkünü alır zengin olur.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda padişahın kızını alan değirmenci tilki sayesinde öldürdükleri devin sarayına yerleşir.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda kuş, çobanın başına üç kere konar, böylece çoban padişah olur.

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa'nın koca yaşlı öküzü gürgen ağacının kökünü sökerek bir bakraç altının bulunmasını sağlar. Böylece Kel Mıstafa zengin olur.

L 400- L 499 Kibir Aşağılık Getirir

L 420. Cezalandırılan Aşırı İstek

Balıkçı ile Hanımı Masalı'nda balıkçının hanımı Allah (cc) olmayı isteyince bütün malı mülkü kaybolmuştur.

M. Geleceğin Tayini

N. Şans ve Kader

N100- N169 Şans ve Talihin Tabiatı

N 110. Açılan Şans ve Talih

Ağa ile Hanımı Masalı'nda çobanın başına konan kuş onun padişah olmasını sağlar.

N 400- N 499 Şanslı Kazalar

(T) N 402. Kazaen Zengin Olma

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa, öküzü kıra koyvermeye götürür. Onu bir meşe köküne bağlayarak iş.meye gider ancak öküz meşe kökünü söker. Sökülen meşe kökünde bir bakraç altın vardır.

P. Cemiyet

P 0- P 99 Krallık ve Asilzadelik

P 10. Krallar (Padişah)

Padişah Masalı'nda çocuğu olmayan padişah.

Padişah ile Vezir Masalı'nda padişah ve vezirin çocuğu olmaz.

Ok Kıran Mustafa Masalı'nda Mıstafa'yı zindana attıran padişah ve padişaha rakip olan kral vardır.

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri padişah olur.

Padişah ile Vezir Masalı'nda kıza âşık olan padişah vardır.

Balıkçı ile Hanımı Masalı'nda balıkçının karısı padişah ve imparator olur.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda tilki padişahın yanına giderek kızını ister.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda başına üç kere kuş konan çoban padişah olur.

P 30. Prensler

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda değirmenci padişahın oğlu olarak tanıtılır.

P 40. Prensesler

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda, Mıstafa padişahın kızıyla işbirliği yapar. Aynı masalda kralın kızı da Mıstafa'ya eş olur.

Padişah ile Vezir Masalı'nda padişahın kızı, sevdiği vezirin oğlu öldürülünce evden kaçar.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nda prenses değirmenci ile evlenir.

P 100- P199 Diğer Sosyal Sınıflar

P150. Zengin Adamlar

Üç Kardeş Masalı'nda zengin bir adam ve üç oğlu vardır.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda zengin bir ağa vardır.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda çobanın karısına havas eden ağa vardır.

P 160. Dilenciler

Padişah ile Vezir Masalı'nda kız handa dilenci ile karşılaşır.

P 600- P 699 Âdetler

P 634. Ziyafetler

Üç Kardeş Masalında zengin adamın üç oğlu kırk gün ziyafet verir.

Q. Mükâfat ve Cezalar

Q 400- Q 599 Cezaların Çeşitleri

Q 433. Hapsederek Cezalandırma

Ok Kıran Mıstafa Masalı'nda Mıstafa, rüyasını krala anlatmadığı için zindana atılır.

Q 450. Zalim Cezalar

Kel Mıstafa Masalı'nda Kel Mıstafa, kendisini öldürüp altınlarını almaya çalışan kardeşlerini öldürür ve bütün mallarını ve karılarını alır.

Q 451. Başı Vurularak Öldürülme

Ağa ile Hanımı Masalı'nda padişah olan çoban hanımını alan ağanın başını cellat ettirir.

Q 458. Döverek (Kamçılayarak) Cezalandırma

Üç Akıl Masalı'nda karısının namussuzluğunu gören adam karısını ve karısının ailesini nacak küpüsüyle döver.

Q 551.3.2.6. Eşeğe Çevirerek Cezalandırma

İki Kardeş Masalı'nda adam sihirli kamçıyla kendisini kandıran dünya güzelini eşeğe çevirir.

R. Esirler ve Kaçaklar

S. Anormal Zulümler

T. Cinsiyet

T 0-T 99 Aşk

T 22.1. Doğmadan Önce Evlenecekleri Belirlenen Sevgili

Padişah ile Vezir Masalı'nda padişah ile vezirin çocuğu olmaz. Eğer çocukları olursa da birbirleriyle evlendirecekleri hususunda sözleşmişler.

T 100- T 199 Evlilik

T 110. Olağandışı Evlilik

Padişah ile Vezir Masalı'nda dilenci padişahın kızı ile evlenir, ardından cennet kızıyla ve devden kurtardığı kızla evlenir.

U. Hayatın Tabiatı

V. Din

V 0- V 99 Merasimler

V 50. Dua

V 56. Azrail ile Fakir Masalı'nda canını almaya gelen Azrail'e fakir: "Üç rekât namaz kılayım da canımı öyle al." der.

V 60. Cenaze Merasimleri

Fanti Masalı'nda öldürülen Fanti, mezara kıbleye ters gelecek şekilde gömülür.

V 200- V 299 Mukaddes Şahıslar

V 200. Mukaddes Şahıslar

Azrail ile Fakir Masalı'nda fakirin canını almaya gelen Azrail.

V 220. Azizler, Evliyalar

Üç Akıl Masalı'nda memleketine dönen adamın önüne çıkan ve akıl dağıtan gocaman.

V 380. Çeşitli Dini İnanışlar

Nuskacı Masalı'nda, nuskacının hastalıkları iyileştirdiğine inanılır.

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

X0- X 10 Yenilginin Mizahı

X 10. Yenilginin Mizahı

Nuskacı Masalı'nda nuskacı üç bağ ot göndermeyen adama çok kızmış ve kâğıda bir şeyler yazarak nuska haline getirip oğlana vermiş göndermiş. Nuskayı alan adam boynuna takmış ve hemen iyileşmiş. Aradan birkaç gün geçince nuskada ne yazdığını merak etmiş ve nuskayı açmış. Nuskada şöyle yazıyormuş:

"Eşiğine beşiğine damak ettin üç bağ otuna

Falcının köpeğinin bacağı girsin babanın gı.ına…"

Z. Çeşitli Motif Grupları

Z0- Z 99 Formüller

Z 71. Formülistik Sayılar

Z 71. 1. Formülistik Sayı 3

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri ceza olarak Dünya Güzeli'ni üç gün eşek olarak dolaştırır.

Üç Akıl Masalı'nda memleketine dönen adama gocaman üç akıl verir.

Üç Akıl Masalı'nda memleketine dönen adam üç lira on kuruş kırmızı lira kazanmıştır.

Ağa ile Hanımı Masalı'nda kuş çobanın başına üç kez konarak onu padişah yapar.

Kel Mıstafa Masalı'nda, Kel Mıstafa'nın babası Mahmut'un üç oğlu vardır.

Nuskacı Masalı'nda nuskacı dişi ağrıyan adamdan ona iyileştirme muskası yazmak için üç bağ ot ister.

Z 71.12. Formülistik Sayı: 40

Üç Kardeş Masalı'nda zengin adamın üç oğlu kırk gün ziyafet verir.

Dev Kuş Masalı'nda kuş, adamdan kırk gün kırk gece yetecek yiyecek ister.

(T) Z 71.12.0.1. Kırk Gün Kırk Gece Düğün

İki Kardeş Masalı'nda kardeşlerden biri Dünya Güzeli'yle kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir.

2.1.3. Ulubey Masallarının Varyantları ve Epizot, Motif Mukayesesi

Tarihi Coğrafi Fin Kuramına göre masallar tıpkı göle atılan bir taş gibi dalgalarla yayılırlar.[131] Bu dalgalar eş metin de dediğimiz varyantları meydana getirmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde varyant: "Masal, efsane, bilmece, oyun, gelenek vb. bir metnin, bir eserin, bir olayın aslından az çok ayrılan değişik biçimli olanı, değişke." olarak tarif edilmektedir. Aynı sözlükte varyantın diğer bir anlamı ise "Bir yol şebekesi üzerinde, belli bir noktadan ayrılarak başka bir noktadan aynı yolla birleşen ikinci derecedeki yol." şeklindedir.[132] Öcal Oğuz varyant kelimesinin Türkçedeki karşılığının "eş metin" olması gerektiği üzerinde durur.[133] Bir masalın varyant veya varyantlarının belirlenmesinde o masalı oluşturan epizot ve motiflerine bakılması gerekmektedir. Epizot ve motiflerdeki benzerliklere bakarak farklı

---

[131] Çobanoğlu, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, s. 122.
[132] https://sozluk.gov.tr/ (14.04.2020: 01. 45)
[133] M. Öcal Oğuz, "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu", **Milli Folklor** S. 42, s. 3.

coğrafyalardan derlenen iki veya daha fazla masalın birbirinin eş metni yani varyantı olup olmadığını söyleyebiliriz.

Epizot, Türkçe Sözlük'te: "Bir roman veya hikâyedeki olay" olarak tanımlanmaktadır. Türk Halk Edebiyatı Sözlüğünde ise: "Destan, Hikâye, Masal gibi türlerde bir metnin birbirinden ayrılan ancak asıl konuya bağlı parçalarına verilen ad." olarak ifade edilir. Ayrıca epizoda bilim dünyasında bölüm, olay halkası ve olay sırası gibi adlar da verilmektedir.[134] Motif ise yukarıda "Ulubey Masallarının Motif Yapısı" bölümünde ayrıntılı olarak belirtildiği gibi gelenekten gelen ve bir masalın kaybolmayan en küçük unsuru olarak tarif edilmektedir.

2.1.3.1. İki Kardeş Masalı'nın Varyantları

Ulubey yöresinden derlenen "İki Kardeş Masalı" ile Erzincan yöresinden 1993 yılında derlenen "Oduncu Hasan Masalı"[135] epizot ve motiflerindeki benzerlikler nedeniyle varyant olarak değerlendirilebilir.

Erzincan Yöresinden Derlenen "Oduncu Hasan Masalı"nın Epizotları:

-Oduncu Hasan ile oğlu odun keserken bir kuş yumurtası bulur ve pazarda satarlar.

-Yumurtanın değerli olduğunu anlayan pazarcılar Oduncu Hasan'dan kuşu getirmesini isterler. Ama Oduncu Hasan kuşu vermez.

-Oduncu Hasan'ın karısını seven Molla kadından kuşu kesmesini ister.

-Hizmetçi çocuklara haber verir

-Çocuklar kesilen kuşun başını ve yüreğini yerler.

-Çocuklar evden ayrılırlar.

-Padişahlık seçimi yapan Devlet Kuşu büyük kardeşin başına konar. Büyük kardeş padişah olur.

-Küçük kardeş bir eve misafir olur.

-Her sabah yastığının altında bir altın bulur.

-Küçük kardeş Dünya Güzeli'nin yanına gider.

-Dünya Güzeli, küçük kardeşin ağzından kuşun yüreğini çıkarır.

-Küçük kardeş başka iki kardeşten sihirli post, sopa ve sofra alır.

---

[134] Doğan Kaya, **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,** Akçağ Yay. Ankara 2007. s. 313.
[135] Ruhi Kara, "Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)", Atatürk Ünv. Sos. Bil. Ens. Erzurum 1996. Yayımlanmamış Doktora Tezi. s. 476.

-Dünya Güzeli bunları da küçük kardeşin elinden alır.

-Küçük kardeş bir bahçede büyük hurmaların boynuz çıkardığını, küçük hurmaların boynuzları yok ettiğini fark eder.

-Büyük hurmayı Dünya Güzeli'ne yedirir.

-Dünya Güzeli'nin boynuzları çıkar.

-Eğer sihirli sopa, post ve sofrayı verirse boynuzları yok edeceğini söyler ve yapar.

-Küçük kardeş, sihirli sopayla Dünya Güzeli'ne vurarak onu eşek yapar.

-Padişah olan ağabeyi, küçük kardeşi bulur.

-Küçük kardeş sopayı tekrar vurarak Dünya Güzeli'ni eşeklikten kurtarır.

-Küçük Kardeş Dünya Güzeli ile evlenir.

Ulubey'den Derlenen "İki Kardeş Masalı"nın Epizotları:

-Çok fakir bir adam eşeğiyle ormana odun kesmeye gider.

-Bir kuşun kalktığı yuvadan bir yumurta alır.

-Bu yumurtayı pazarda 10 kuruşa satar.

-Ertesi gün bir daha gider yine 10 kuruşa satar.

-Oduncunun eşi kuşu eve getirelim der, getirirler.

-Kadının oynaşı kadından kuşu kesmesini kuşun başı ile yüreğini saklamasını ister.

-Kadın kuşu keser başı ile yüreğini saklar ancak okuldan gelen çocuklar bunları yerler.

-Kadın çocukları döver, çocuklar kaçar.

-Ormanda uyuyan çocuklar uyandıklarında başlarının altında altın bulurlar.

-Ormanda giderken kavga eden diğer kardeşlerden sihirli halı ve keçeyi alıp bölüşürler.

-İki kardeş bir çeşme başında yol ayrımında ayrı ayrı yollara giderler.

-Kuşun başını yiyen büyük kardeş bir ülkede kuşun başına konmasıyla padişah olur.

-Padişah olan diğer kardeşi aratır bulamaz. Ayrıldıkları yerdeki çeşmenin üzerine bir yazı yazarak nöbetçi bırakır.

-Kuşun ciğerini yiyen küçük kardeş başka bir ülkede terzi çırağı, ardından ünlü bir terzi olur.

-Dünya güzeli bu terziye elbise diktirir.

-Dünya Güzelini tanımak için elbiseyi dar veya bol dikerek onun yanına gelmesini sağlar.

-Küçük kardeş Dünya güzelini Sihirli halıya oturtarak Adalar Ülkesi'ne götürür.

-Küçük kardeşin başının altında her sabah altın olduğunu gören Dünya Güzeli ondan kuşun etini kusmasını ister ve bu eti yutar.

-Dünya Güzeli sabah görünmez yapan sihirli keçe ve sihirli halıyla kaçar.

-Küçük kardeş kızı takibe başlar. Yolda sihirli incirler toplar. Kara incirler boynuz çıkarır, ak incirler boynuzları yok eder.

-Küçük kardeş yolda gördüğü devi zincirden kurtarır karşılığında sihirli kamçıyı alır.

-Küçük Kardeş, Dünya Güzeli'nin Sarayına gelir, kendisini incir satıcısı olarak tanımlar. Siyah incir yiyen Dünya Güzeli'nin boynuzları çıkar.

-Küçük kardeş, Dünya Güzeli'ne: "Yediğin eti kusup sihirli halı ve keçeyi verirsen boynuzları yok ederim." der ve beyaz incir vererek boynuzları yok eder.

-Küçük kardeş kıza sihirli kamçıyla vurarak onu eşek yapar.

-Küçük kardeş üç gün eşekle taş taşır.

-Küçük kardeş ağabeyiyle ayrıldıkları çeşmeyi görür. Oradaki yazıyı okur. Çeşmenin başında bulunan nöbetçi onları saraya padişahın yanına götürür.

-Padişah olan ağabeyi ile kavuşurlar. Küçük kardeş, eşeğe tekrar sihirli sopayla vurarak eşeği Dünya Güzeli'ne dönüştürür.

-Padişah Kardeşi ile Dünya Güzeli'ni evlendirir. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

İki Kardeş Masalı'nın bu iki varyantı epizot ve motifleri bakımından karşılaştırıldığında şu tablo karşımıza çıkar:

Erzincan'dan Derlenen "Oduncu Hasan Masalı"	**Ulubey'den derlenen "İki Kardeş Masalı"**
Oduncu Hasan ile oğlu, odun keserken bir kuş yumurtası bulur ve pazarda satarlar.	Çok fakir bir adam eşeğiyle ormana odun kesmeye gider. Bir kuşun kalktığı yuvadan bir yumurta alır. Bu yumurtayı

	pazarda 10 kuruşa satar. Ertesi gün bir daha gider yine 10 kuruşa satar.
Oduncu Hasan'ın karısını seven Molla kadından kuşu kesmesini ister.	Kadının oynaşı kadından kuşu kesmesini kuşun başı ile yüreğini saklamasını ister.
Çocuklar kesilen kuşun başını ve yüreğini yerler. Çocuklar evden ayrılırlar	Kadın kuşu keser başı ile yüreğini saklar ancak okuldan gelen çocuklar bunları yerler. Kadın çocukları döver, çocuklar kaçar.
------	Ormanda giderken kavga eden diğer kardeşlerden sihirli halı ve keçeyi alıp bölüşürler. İki kardeş bir çeşme başında yol ayrımında ayrı ayrı yollara giderler
Padişahlık seçimi yapan Devlet Kuşu büyük kardeşin başına konar. Büyük kardeş padişah olur.	Kuşun başını yiyen büyük kardeş bir ülkede kuşun başına konmasıyla padişah olur.
Küçük kardeş bir eve misafir olur. Her sabah yastığının altında bir altın bulur. Küçük kardeş Dünya Güzeli'nin yanına gider. Dünya Güzeli küçük kardeşin ağzından kuşun yüreğini çıkarır.	Kuşun ciğerini yiyen küçük kardeş başka bir ülkede terzi çırağı, ardından ünlü bir terzi olur. Dünya güzeli bu terziye elbise diktirir. Dünya Güzeli'ni tanımak için elbiseyi dar veya bol dikerek onun yanına gelmesini sağlar. Küçük kardeş Dünya Güzeli'ni sihirli halıya oturtarak Adalar Ülkesi'ne götürür. Dünya Güzeli ondan kuşun etini kusmasını ister ve bu eti yutar.
Küçük kardeş başka iki kardeşten sihirli post, sopa ve sofra alır. Dünya Güzeli bunları da küçük kardeşin elinden alır.	Dünya Güzeli sabah görünmez yapan sihirli keçe ve sihirli halıyla kaçar.
Küçük kardeş bir bahçede büyük hurmaların boynuz çıkardığını, küçük hurmaların boynuzları yok ettiğini fark eder. Büyük hurmayı Dünya Güzeli'ne	Küçük kardeş, kızı takibe başlar. Yolda sihirli incirler toplar. Kara incirler boynuz çıkarır, ak incirler boynuzları yok eder.

yedirir. Dünya Güzeli'nin boynuzları çıkar. Eğer sihirli sopa, post ve sofrayı verirse boynuzları yok edeceğini söyler ve yapar.	
------	Küçük kardeş, yolda gördüğü devi zincirden kurtarır karşılığında sihirli kamçıyı alır.
Küçük kardeş, sihirli sopayla Dünya Güzeli'ne vurarak onu eşek yapar.	Küçük kardeş Dünya Güzeli'ne: "Yediğin eti kusup sihirli halı ve keçeyi verirsen boynuzları yok ederim." der ve beyaz incir vererek boynuzları yok eder.
Küçük kardeş, sihirli sopayla Dünya Güzeli'ne vurarak onu eşek yapar.	Küçük kardeş, kıza sihirli kamçıyla vurarak onu eşek yapar. Küçük kardeş, üç gün eşekle taş taşır.
Padişah olan ağabeyi, küçük kardeşi bulur. Küçük kardeş sopayı tekrar vurarak Dünya Güzeli'ni eşeklikten kurtarır.	Küçük kardeş ağabeyiyle ayrıldıkları çeşmeyi görür. Oradaki yazıyı okur. Çeşmenin başında bulunan nöbetçi onları saraya padişahın yanına götürür. Padişah olan ağabeyi ile kavuşurlar. Küçük kardeş eşeğe tekrar sihirli sopayla vurarak eşeği Dünya Güzeli'ne dönüştürür.
Küçük Kardeş, Dünya Güzeli ile evlenir.	Padişah Kardeşi ile Dünya Güzeli'ni evlendirir. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar.
Benzer Motifler: B 172. Sihirli Kuş D 1155. Sihirli Halı D 1254. Sihirli Değnek (Sopa) F 575.1. Harikulade Güzellikte Kadın F 660. Olağanüstü Hüner F 810. Olağanüstü Yumurta	**Benzer Motifler:** B 172. Sihirli Kuş D 1155. Sihirli Halı D 1254. Sihirli Değnek (Kamçı) F 575.1. Harikulade Güzellikte Kadın F 660. Olağanüstü Hüner F 810. Olağanüstü Yumurta

F 980.2. Olağanüstü Kuş P 10. Padişah Q551.3.2. Eşeğe Çevirerek Cezalandırma	F 980.2. Olağanüstü Kuş P 10. Padişah Q551.3.2. Eşeğe Çevirerek Cezalandırma
------	**Farklı Motifler:** D 981.8.1. Sihirli İncir G 370. Devler H 1090. Olağanüstü Sürat Z 71. 1. Formülistik Sayı 3 (T)Z 71.12.0.1. Kırk Gün Kırk Gece Düğün

Tablo 1: İki Kardeş Masalı ile Oduncu Hasan Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu.

Bu iki masalda "Sihirli Kuş, Sihirli Halı, Sihirli Değnek (Sopa), Harikulade Güzellikte Kadın, Olağanüstü Hüner, Olağanüstü Yumurta, Olağanüstü Kuş, Padişah, Eşeğe Çevirerek Cezalandırma" motifleri ortaktır. Her iki masalda da ormanda odun kesilirken kuş yumurtası bulunur ve satılır. Kesilen kuşun etini çocuklar yer ve evden uzaklaşırlar. Her iki masalın sonunda da dünya güzeli küçük kardeşle evlenir. Olay örgüsündeki ve motiflerdeki bu benzerlikler bu iki masalın varyant olduğunu göstermektedir.

2.1.3.2. Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Varyantları

Balıkçı ile Hanımı Masalı, Grimm Kardeşler tarafından derlenen masallar arasında yer almaktadır ve Ulubey yöresinden derlenen Balıkçı ile Hanımı Masalı'yla motif ve epizot benzerlikleri gösterdiğinden bu iki masal birbirinin varyantıdır. [136]

Girim Kardeşlerin "Balıkçı ile Hanımı Masalı"ndaki Epizotlar[137]:

-Fakir bir balıkçı bir pisi balığı yakalar.

-Pisi balığı kendisinin balık değil büyü yapılmış bir prens olduğunu söyler.

-Pisi balığı balıkçıdan kendisini bırakmasını ister.

-Balıkçı pisi balığını bırakır.

---

[136] Mustafa Eren, **"Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Ordu ve Grimm Kardeşler Varyantlarının Epizot ve Motif Mukayesesi"** Karadeniz Zirvesi 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 25-26 Nisan 2020 Ordu (UBAK), Tam Metin Bildiri Kitabı, Yay. Tar:15.05.2020, s. 320-325. Özet Kitabı s. 67. Bu bölümden bildiri üretilerek yayımlanmıştır.

[137] https://www.grimmstories.com/tr/grimm_masallari/balikci_ve_karisi (9.10.2019: 11.40)

-Balıkçı durumu evde karısına anlatır.

-Karısı neden balıktan bir şey istemedin der

-Balıkçıyı karısı tekrar göle gönderir.

-Balıkçı gölün kıyısına gelince pisi balığını bir şiirle çağırır.

-Pisi balığı gelir.

-Balıkçı olanı biteni anlatır, karısının bir ev istediğini söyler.

-Pisi balığı git eve oldu bile der.

-Balıkçı eve gelir karısı çok memnundur, evde her şey vardır.

-Balıkçının karısı birkaç gün sonra bu evden sıkılır taştan yapılma şato ister.

-Göle gider gölün rengi masmavidir.

-Balıkçı gider durumu pisi balığına anlatır.

-Pisi balığı git oldu der.

-Karısı çok memnundur.

-Balıkçının karısı gece kral olmak istediğini söyler.

-Balıkçı tekrar göle gelir, suyun rengi siyaha yakındır.

-Pisi balığını çağırır. Olanı biteni anlatır. Eşinin kral olmak istediğini söyler.

-Pisi balığı git oldu der. Balıkçı eve gelir, karısı kral olmuştur.

-Balıkçının karısı bu sefer de imparator olmak istediğini söyler.

-Balıkçı bu sefer göle gitmek istemez ancak karısı: "Ben kralım gideceksin." der.

-Balıkçı göle gider su simsiyah ve pistir, pisi balığını çağırır.

-Olanı biteni anlatır. Pisi balığı, git imparator oldu der. Balıkçı eve gelir karısı imparator olmuştur.

-Kadın bu sefer de Papa olmak ister. Balıkçı kabul etmek istemese de zorla gider.

-Hava rüzgârlı ve bozuktur. Balıkçı gider durumu balığa anlatır. Karısı, Papa olur.

-Kadın yine mutlu değildir bu sefer Tanrı olmak ister.

-Balıkçı gitmek istemese de Papa olan karısı onu zorla gönderir.

-Havada müthiş bir fırtına vardır.

-Balığı çağırır karısının Tanrı olmak istediğini söyler.

-Balık şöyle cevap verir: "Sen eve git, her şeyi yok oldu eski barakasında otursun."

Ulubey'den Derlenen "Balıkçı ile Hanımı Masalı"ndaki Epizotlar:

-Fakir bir balıkçı deniz kenarına balık tutmaya gider

-Balıkçı bir tane yunus balığı yakalar.

-Yunus balığı kendisini bırakırsa ne isterse yapacağını söyler ve lâzım olduğu zaman "Ey Yunus!" diye çağırmasını ister.

-Balıkçı karısını padişah yapmasını ister ve yunus balığını bırakır.

-Balıkçının karısı padişah olur.

-Balıkçının karısı padişahlıktan sıkılır ve kocasından balığa söylemesini kendisini imparator yapmasını ister.

-Balıkçı tekrar gider balığı çağırır ve karısının imparator olmak istediğini söyler.

-Balıkçının karısı imparator olur. Bir süre sonra imparatorluktan sıkılarak Allah olmak istediğini söyler.

-Balıkçı gider durumu yunus balığına anlatır.

-Yunus balığı: "Git oldu bak." der.

-Balıkçı eve gelir bakar ki her şey kaybolmuş eski hâline dönmüş.

Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın bu iki varyantı epizot ve motifleri bakımından karşılaştırıldığında şu tablo karşımıza çıkar:

Grimm Kardeşlerin "Balıkçı ile Hanımı Masalı"	**Ulubey'den Derlenen "Balıkçı ile Hanımı Masalı"**
Olay göl kenarında geçer.	Olay deniz kenarında geçer.
Yakalanan balık pisi balığıdır.	Yakalanan balık yunus balığıdır.
Pisi balığı büyü yapılmış bir prenstir.	------
Balıkçı pisi balığını o anda serbest bırakır. Eve gidip karısının baskısıyla geri göle döner.	Balıkçı yunus balığından padişah olmayı ister ve serbest bırakır.
Balıkçı balığı şiirle çağırır.	Balıkçı balığı: "Ey Yunus!" diye çağırır.
Kadının 1. İsteği güzel bir evdir.	Adamın 1. isteği padişah olmaktır ama olamaz, karısı olur.

Kadının 2. İsteği kral olmaktır.	Kadının 2. isteği imparator olmaktır.
Kadının 3. İsteği imparator olmaktır.	Kadının 3. İsteği Allah olmaktır.
Kadının 4. İsteği Papa olmaktır.	------
Kadının 5. İsteği Tanrı olmaktır.	------
Kadın Tanrı olmayı istediği için her şeyi yok olur, eski hâline döner.	Kadın, Tanrı olmayı istediği için her şeyi yok olur, eski hâline döner.
Benzer Motifler: B.175. (Sihirli Balık), P 10. (Kral-Padişah), L 420. (Cezalandırılan Aşırı İstek)	**Benzer Motifler:** B 175. (Sihirli Balık), P 10. (Kral-Padişah), L 420. (Cezalandırılan Aşırı İstek)

Tablo 2: Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Varyantlarının Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu.

Her iki masalda "sihirli balık, kral-padişah, cezalandırılan aşırı istek" motifleri ortaktır. Grim Kardeşler'in Balıkçı ile Hanımı masalında kadının beş tane isteği vardır. Bunlar sırasıyla: Güzel bir ev, kral, imparator, papa ve Tanrı olmaktır. Ulubey yöresinden derlenen masalda ise kadının üç tane isteği vardır. Bunlar sırasıyla: Padişah, imparator ve Allah olmaktır. Kadınların istekleri hemen hemen birbirinin benzeridir. Motiflerdeki ve olay örgüsündeki bu benzerlikler bu iki masalın birbirinin varyantı olduğunu göstermektedir.

2.1.3.3. Tilki ile Değirmenci Masalı'nın Varyantları

Ulubey yöresinden derlenen "Tilki ile Değirmenci Masalı" ile Ankara yöresinden 1943 yılında İlhan Başgöz tarafından derlenen "Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı"[138] epizot ve motif benzerlikleri itibariyle varyanttır.

Ankara Yöresinden Derlenen "Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı"nın Epizotları:

-Bir Keloğlan vardır. Keloğlan bir değirmenciye çırak olur.

-Değirmencinin değirmenden kazandığı hakkı bir tilki sürekli yer.

-Keloğlan tilkiyi yakalar, tilki yalvarır. Sana bir iyilik edeceğim bırak beni der.

-Keloğlan tilkiyi bırakır.

-Tilki Yemen padişahının yanına gider.

-Çimenci padişahının oğlu için senin kıza dünür geldim der.

[138] Pertev Naili Boratav, **Az Gittik Uz Gittik**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969. s. 321-326.

-Padişah Çimenci padişahının oğlunu görmek ister.

-Tilki ve Keloğlan etraftan fes toplarlar

-Padişahın yanına giderken topladıkları fesleri bir ırmağa atarlar.

-Tilki padişahın yanına giderek damadı olacak Çimenci padişahının oğlunu ve askerlerini su götürdüğünü damadının canını zor kurtardığını ama üstünün başının yırtıldığını söyler.

-Padişah pencereden bakar suda yüzen fesleri görür.

-Keloğlan'a padişah elbiseleri yollar.

-Keloğlan elbiseyi giyer ama bu elbiseye hayran hayran bakar. Padişah şüphelenir. Tilki: "Elbisesini beğenmedi ondan dolayı bakıyor." der. Padişah, daha güzel elbiseler verir.

-Bu sefer elbiselerin cebinde para da vardır. Keloğlan bu paraları saça saça padişahın huzuruna çıkar.

-Padişah, kızı verir. Düğün yapıp peşinizden göndeririz der.

-Tilki ve Keloğlan geri döner. Yolda ayıların evine varırlar. Tilki, ayılara: "Arkamızdan kalabalık ordu geliyor." diyerek onların otların altına saklanmalarını sağlar ve ot höbeğini yakar.

-Tilki ve Keloğlan ayıların sarayına yerleşir. Gelin alayı buraya gelir.

-Tilki, Keloğlan ve karısı mutlu bir hayat yaşarlar.

-Bir gün tilki ölü numarası yapar. Keloğlan'ın karısı ona üzülür ve ağlar. Keloğlan da: "Onun için ağlama tut kuyruğundan at dışarı der." ve atarken tilkinin kuyruğunu koparır.

-Tilki, gerçeği açıklar. Keloğlan'ın karısı ağlar.

-Keloğlan, tilkiyi öldürmeye gider bulamaz.

-Karısına tilkinin yalan söylediğini söyler. Kadın sesini çıkarmaz.

-Tilki ise ormanda kendisiyle kuyruksuz diye dalga geçen diğer tilkileri üzüm yemeye götürür.

-Tilki, diğer tilkilerin kuyruğunu birbirine ve bir ağaca bağlar. Bekçi gelince hepsinin kuyruğu kopar.

-Tilki, diğer tilkilere: "Ben de sizin gibi böyle bir oyuna geldim kuyruğum koptu." der.

Ulubey'den Derlenen "Tilki ile Değirmenci Masalı"nın Epizotları:

-Su değirmeni olan bir değirmenci vardır.

-Tilki değirmene gelir değirmenciye yardım eder. Beraber yer içerler.

-Tilki değirmenciye seni ben evlendireceğim der ve yola çıkarlar.

-Yolda giderken saraya yakın bir ırmakta tilki değirmencinin elbiselerini suya bırakır.

-Tilki padişahın sarayına gider: "Komşu ülkenim padişahın oğlu sizin kızınızı istemeye gelirken elbiselerini su götürdü." der ve yeni kral elbiseleri alır. Değirmenciye giydirir.

-Kızı alır dönerler. Yolda deve rastlarlar.

-Tilki deve, seni eşkıyalar bastı der. Dev alafın içine saklanır. Tilki alafı yakar.

-Devin sarayına yerleşirler.

-Sarayda mutlu bir şekilde yaşarlar.

-Tilki, numaradan hastalanır.

-Değirmencinin karısı tilkiye güzel bakar ancak değirmenci bakma ona kapı dışarı at der.

-Tilki, buna çok üzülür ve gerçeği açıklayacağını söyler.

-Tilki, gerçeği söylemez alır başını gider.

Tilki ile Değirmenci Masalı'nın bu iki varyantı epizot ve motifleri bakımından karşılaştırıldığında şu tablo karşımıza çıkar:

Ankara Yöresinden Derlenen "Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı"	**Ulubey Yöresinden Derlenen "Tilki ile Değirmenci Masalı"**
Bir Keloğlan vardır. Bir değirmenciye çırak olur. Değirmenden kazandığı hakkı bir tilki sürekli yer. Keloğlan tilkiyi yakalar, tilki yalvarır. Sana bir iyilik edeceğim bırak beni der. Keloğlan tilkiyi bırakır. Tilki Yemen padişahının yanına gider. Çimenci padişahının oğlu için senin kıza dünür geldim der. Padişah Çimenci padişahının oğlunu görmek ister.	Su değirmeni olan bir değirmenci vardır. Tilki değirmene gelir değirmenciye yardım eder. Beraber yer içerler.

Tilki ve keloğlan etraftan fes toplarlar. Padişahın yanına giderken topladıkları fesleri bir ırmağa atarlar.	Yolda giderken saraya yakın bir ırmakta tilki değirmencinin elbiselerini suya bırakır.
Tilki padişahın yanına giderek damadı olacak Çimenci padişahının oğlunu ve askerlerini su götürdüğünü damadının canını zor kurtardığını ama üstünün başının yırtıldığını söyler. Padişah pencereden bakar suda yüzen fesleri görür. Keloğlana padişah elbiseleri yollar. Keloğlan, elbiseyi giyer ama bu elbiseye hayran hayran bakar. Padişah şüphelenir. Tilki elbisesini beğenmedi ondan dolayı bakıyor der. Padişah daha güzel elbiseler verir. Bu sefer elbiselerin cebinde para da vardır. Keloğlan bu paraları saça saça padişahın huzuruna çıkar.	Tilki padişahın sarayına gider. Komşu ülkenim padişahın oğlu sizin kızınızı istemeye gelirken elbiselerini su götürdü der ve yeni kral elbiseleri alır. Değirmenciye giydirir.
Padişah kızı verir. Düğün yapıp peşinizden göndeririz der.	Kızı alır dönerler.
Tilki ve Keloğlan geri döner. Yolda ayıların evine varırlar. Tilki ayılara arkamızdan kalabalık ordu geliyor diyerek onların otların altına saklanmalarını sağlar ve ot höbeğini yakar. Tilki ve Keloğlan ayıların sarayına yerleşir. Gelin alayı buraya gelir. Tilki, keloğlan ve karısı mutlu bir hayat yaşarlar.	Yolda deve rastlarlar. Tilki deve seni eşkıyalar bastı der. Dev alafın içine saklanır. Tilki alafı yakar. Devin sarayına yerleşirler.
Bir gün tilki ölü numarası yapar. Keloğlanın karısı ona üzülür ve ağlar. Keloğlan da onun için ağlama tut	Tilki numaradan hastalanır. Değirmencinin karısı tilkiye güzel bakar

kuyruğundan at dışarı der ve atarken tilkinin kuyruğu kopar.	ancak değirmenci: "Bakma ona kapı dışarı at." der.
Tilki, gerçeği açıklar. Keloğlanın karısı ağlar.	Tilki buna çok üzülür ve gerçeği açıklayacağını söyler. Tilki, gerçeği söylemez alır başını gider.
Keloğlan tilkiyi öldürmeye gider bulamaz. Karısına tilkinin yalan söylediğini söyler. Kadın sesini çıkarmaz.	------
Tilki ise ormanda kendisiyle kuyruksuz diye dalga geçen diğer tilkileri üzüm yemeye götürür. Tilki diğer tilkilerin kuyruğunu birbirine ve bir ağaca bağlar. Bekçi gelince hepsinin kuyruğu kopar.	------
Tilki diğer tilkilere: "Ben de sizin gibi böyle bir oyuna geldim kuyruğum koptu." der.	------
Benzer Motifler: B 211.2.5. Konuşan Tilki G 550. Devden Kurtulma (Ayıdan) L 140. Kötü Talih İyiye Gider P 10. Krallar (Padişahlar) P 30. Şehzade Prens P 40. Prensesler	**Benzer Motifler:** B 211.2.5. Konuşan Tilki G 550. Devden Kurtulma L 140. Kötü Talih İyiye Gider P 10. Krallar (Padişahlar) P 30. Şehzade Prens P 40. Prensesler
Farklı Motifler: B 211.2.3. Konuşan Ayı H 1550. Karakter İmtihanları	**Farklı Motifler:** G 370. Çeşitli Devler H 1550. Karakter İmtihanları

Tablo 3: Tilki ile Değirmenci Masalı ile Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu.

Ulubey yöresinden 1997 yılında derlediğimiz "Tilki ile Değirmenci Masalı"nın epizotları ve motifleri ile İlhan Başgöz tarafından 1943 yılında Ankara yöresinden derlenen "Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı"nın epizot ve motifleri karşılaştırıldığında yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi benzerlikler dikkat çekicidir. Farklılıklar ise olay örgüsünü pek fazla etkilemeyen ve masalı süsleyen yardımcı unsurlardır.

Ulubey yöresinden derlenen masalda dev varken Ankara yöresinden derlenen masalda devin yerini ayı almıştır. Ulubey yöresinden derlenen masalda tilki değirmenciyi evlendirmeye götürürken Ankara yöresinden derlenen masalda değirmencinin çırağı olan Keloğlan'ı evlendirmeye götürmüştür. Masalın sonunda ise Ulubey yöresinden derlenen masalda tilki gerçeği değirmencinin karısına açıklamaktan vazgeçerken Ankara yöresinden derlenen masalda Keloğlan tilkiyi dışarı atarken tilkinin kuyruğu kopar. Kuyruğu kopan tilki gerçeği Keloğlan'ın karısına açıklar.

Ulubey yöresinden derlenen masal, tilkinin gerçeği açıklamaktan vazgeçip evden ayrılmasıyla biterken Ankara yöresinden derlenen masalda kuyruğu kopan tilki ormana kaçar. Ormanda diğer tilkiler onunla kuyruksuz diye dalga geçince onlara bir oyun kurarak onların da kuyruklarının kopmasına seyirci olur. Tilki, kuyruğu kopan diğer tilkilere: "Ben de sizin gibi böyle bir oyuna geldim kuyruğum koptu," der ve masal biter.

Burada dikkat çekici nokta karakter imtihanının her iki masalda da olması ama farklı sonuçlanmasıdır. Ulubey yöresinden derlenen masalda tilki yaptığı iyiliklere karşı değirmenciyi test eder. Numaradan hastalanır ve değirmencinin kendisine sahip çıkıp çıkmayacağına bakmak ister. Değirmenci bu imtihanda başarısız olur, tilkiyi kapı dışarı atmak ister. Tilki bu duruma çok üzülür ama yine de değirmencinin yuvasını bozmaz, gerçeği açıklamayarak alır başını gider. Burada karakter imtihanını tilki kazanmış değirmenci kaybetmiştir. Diğer masalda ise tilki gerçeği açıklar. Keloğlan karısına tilkinin yalan söylediğini söyleyerek bu durumdan kurtulur. Her ikisi de karakter imtihanını kaybeder. Bu iki masaldaki benzerlikler bu iki masalın eş metin yani varyant olduğunun göstergesidir. Bu da bu iki masalın aynı kökten doğup yayıldığını bize göstermektedir. Varyantlardaki aşırı benzerlikler varyant olarak şekillenmenin günümüze yakın bir dönemde gerçekleştiğini de gösterir.

2.1.3.4. Üç Akıl Masalı'nın Varyantları

Üç akıl, üç öğüt veya üç nasihat temeline dayanan masallar Anadolu ve diğer Türk coğrafyalarında karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi Azerbaycan'dan derlenen "Bilge Dede'nin Oğluna Üç Öğüdü" masalıdır. Bu masalda geçen öğütler: "Kendini bilmez insanlardan ödünç para alma, devlet kapısında görev yapan yetki sahibi insanların dostluğuna fazla güvenme, sırrına sahip çık ve gerekirse eşine dahi söyleme" şeklindedir.[139] Millî Edebiyat dönemi hikâyecimiz Ömer Seyfettin'in de "Üç Nasihat" isimli bir hikâyesi vardır. Ömer Seyfettin'in hikâyesindeki üç nasihat: "Yolunu izini bilmediğin yere gitme, emanete hıyanetlik etme, karını kendin gitmediğin yere gece yatısına göndermedir."[140] Burada geçen olaylar da üç akıl ve üç öğüt masalarıyla benzerlikler göstermektedir.

Diğer bir üç öğüt masalı Artvin ili Yusufeli ilçesi Darıca Köyü'nde öğretmenlik yaparken Abdullah Arslan tarafından, Kadir Ağa isimli bir kişiden derlenen "Üç Öğüt Masalı"dır.[141] Bu masal epizot ve motif benzerlikleri itibariyle Ulubey yöresinden derlenen "Üç Akıl Masalı" ile varyant olarak kabul edilebilir. [142]

Artvin Yöresinden Derlenen "Üç Öğüt Masalı"nın Epizotları:

Hayrettin Tokdemir'in "Artvin Yöresi Folkloru" adlı kitabında yer alan bu masalın başında ve sonunda tekerleme vardır.

Zengin bir ağa ve oğlu Kasım vardır. Ağa oğlunu komşu köyden bir kızla evlendirir. Ağa ölmek üzereyken oğluna üç öğüt vasiyet eder. Bu öğütler şunlardır:

1- Atını emanet olarak hiç kimseye verme,

2- Sonradan görme hiç kimseden borç para alma,

3- Karını yalnız başına bir yere gönderme.

Ağa ölür. Komşusu, Kasım'dan atını ödünç ister. Ne yaptı ne dediyse Kasım'dan atı alır. Kasım atı verir ama babasının öğüdünün tutup tutmadığını test etmek için komşusunu takip eder. Komşusu ata hor davranır at ölür. Kasım bu bir babam haklı çıktı der.

---

[139] R. Seyfi Yurdakul, **Azerbaycan'dan Masallar**, MEB Yay. Ankara 2017. s. 26.
[140] Ömer Seyfettin, **Bütün Eserleri Hikâyeler 2**, Dergâh Yay. İstanbul 2017. s. 108-119.
[141] Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Türk Yay. Ankara 1993. s. 513-517.
[142] Mustafa Eren, "Üç Akıl Masalının Ulubey (Ordu) ve Yusufeli (Artvin) Varyantının Mukayesesi". **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi** (Aralık 2018): Cilt 1, Sayı 1, Sayfa 35-44. Bu bölümün hazırlanmasında yayımlanan bu bildirimizden faydalanılmıştır.

Bir gün Kasım'ın başı daralmış acil paraya ihtiyacı olmuştur. Zengin komşusu "Ben sana veririm" der. Kasım, parayı alır ama babasının öğüdü aklındadır parayı harcamaz saklar. Aradan birkaç gün geçmeden komşusu alacağını almak için kapıya dayanır. Bir sürü laf söyleyerek parasını geri alır. Kasım bu ikinci öğütte de babam haklı çıktı der.

Aradan yıllar geçer Kasım'ın bir oğlu olur. Bir gün kayınçosu gelir yanlarına ana babasının bacısını çok özlediğini köylerinde de düğün olduğunu söyleyerek bacısını götürmek için Kasım'dan izin ister.

Kasım eşini yollar ama babasının öğüdü aklındadır. Kıyafet değiştirerek, karısının köyüne gider. Köyün kenarında eski bir evde yaşayan nenenin yanına gider. Neneye para verir. Beraber düğüne gidip dönerler.

Kasım neneye düğünde oynayan kendi eşini tarif ederek kendisine getirmesini ister. Neneye kıza vermesi ve kendisi için bolca altın verir. Nene kızı alır gelir, yanlarında kundaktaki çocuk da vardır.

Kız Kasım'ın yanına çıkar, Kasım'da hiç hareket olmadığını görünce uyur. Sabah uyandığında adam da çocuk da yoktur. Kızın annesi: "Hastalandı öldü diyelim." der. Bir odun parçasını kefenleyip gömerler.

Bir iki gün sonra Kasım gelir. Olanları öğrenir. Mezarı açar odun parçasını görünce. Kaynanası: "Çocuk çürümemiş odun olmuş." der. Kasım karısını alıp evine götürür. Orada çocuğunu gören kadın bayılır. Kasım ona su vurup ayıltır. Ağlamaya başlayan çocuğa meme vermesini söyler.

Ardından Kasım olanları anlatır. Karısı şeytana uyduğunu söyler ve af diler Kasım affeder. Babasının üç öğüdü de doğru çıkmıştır.

Ulubey'den Derlenen "Üç Akıl Masalı"nın Epizotları:

Üç Akıl Masalı Ordu ili Ulubey ilçesi Yukarıkızılen Köyü'nden 1932 doğumlu Vali lakaplı Osman Uğurlu (Merhum)'dan derlenmiştir.

Masalın girişinde ve sonucunda tekerleme yoktur.

Üç arkadaş İstanbul'a çalışmaya giderler. İkisi iş bulamaz birisi bulur. İş bulan adam üç lira on kuruş para kazanır. Yaya bir şekilde memleketine gelmeye başlar.

Önüne bir kocaman çıkar, "Ben bir liraya bir akıl satıyorum," der. Adam belki lazım olur diye bir lirayı verir ve akılı alır. Akıl "Üstüğe farz olmayan, sā sorulmayan konuda konuşma" dır.

Aradan zaman geçer başka bir kocaman ortaya çıkar. Adam bu akılı da bir lira vererek alır. Akıl "Dibini görmedüğün göle dalma" dır.

Aradan biraz zaman geçer yine başka bir kocaman çıkar. Akıl "Gızımı al diyenin kızını alma"dır.

Adamın geriye on kuruşu kalmıştır. Bir ırmağın kenarına gelir, çok sel olmaktadır karşıya geçemez. Yanına kır ata binmiş bir adam gelir "Bin atımın sârısına (arkasına) geçelim." der. Adamın aldığı akıl aklına gelir. "Dibini görmedüğün göle dalma." Ata binmez. Atlı adam atıyla suya girer, su adamı alır götürür. At, öğüt dinleyen adamın yanına gelir. Adam, atın heybelerine bakar içi altın doludur.

Adam yoluna devam eder. Gece yarısı bir köye misafir olmak ister. Adamı misafir odasına götürürler. Kapıda bir bekçi bekler. Girdiği odanın dört duvarı adam kellesiyle doludur. Kapıyı açıp neden buranın böyle olduğunu sormaz. Aldığı öğüt aklına gelir. "Üstüğe farz olmayan, sâ sorulmayan konuda konuşma." Sabah olunca giderken köylülerden birisi oradan canlı çıkan tek kişinin kendisi olduğunu söyler: "Eğer merak edip sorsaydın ölecektin." der.

Adam köyüne evine gelir. Parası çoktur, giyinir kuşanır. Çevreden kızımı al seni evlendirelim diye konuşmaya başlarlar. Bunlardan bir tanesini beğenir. Uzak bir köyden bir kızla evlenmeyi kabul eder ancak bir şartı vardır. Eşini babasının evine göndermeyecektir. Bu şartı kız ve ailesi kabul eder.

Evlenirler aradan yıllar geçer bir çocukları olur. Kadının bacısının düğünü vardır. Kadın yalvarır yakarır adamı ikna eder, şartından vazgeçirir. Babasının evine bacısının düğününe gider.

Adam karısını çocuğuyla beraber gönderir ama aklı onlarda kalır. Bir plan düşünür. O köye gidecek yaşlı bir kadına dört kırmızı lira verecek, düğün evinden gönül eğlendirmek için en güzelinden bir kadın isteyecektir. Bunu yaparak yaşlı kadının evine yerleşir.

Adam biraz sonra bir bakar ki yaşlı kadının yanında kendi karısı ve çocuğu olduğu halde eve doğru gelmektedirler.

Kadın gelir tanımadığı kocasının yanına yatar. Dönüp dururken kadın uyur.

Adam kalkar çocuğunu da alıp kaçar.

Sabah olduğunda kadın çocuğunu arar bulamaz. Kadın bağırır çağırır. Ailesinin yanına gider.

Düğün bitince kadın, annesi ve babası adamın köyüne giderler. Çocuk öldü derler, ağlayıp dururlar.

Kadın ve annesi evin içine girince çocuğu görürler sevinç çığlıkları atarlar.

Arkadan damat gelir. Bunlara: "Çocuğu nerde yitirdiniz?" diyerek bağıra çağıra üvenderenin nacağın küpüsünü vurmaya başlar. Eşi ve eşinin anne babası terliksiz kaçar.

Adam: "Üç lira verdim üç akıl aldım, ikisinden fayda buldum. Üçüncüde gızımı al diyenin gızını alma demişti bana yaşlı adam bu akılı tutmadım zarar gördüm." der.

Çocuğuyla beraber yaşamaya devam ederler.

Üç Akıl Masalı'nın bu iki varyantı epizot ve motifleri bakımından karşılaştırıldığında şu tablo karşımıza çıkar:

Artvin Yöresinden Derlenen "Üç Öğüt Masalı"	**Ulubey Yöresinden Derlenen "Üç Akıl Masalı"**
Zengin bir ağa ve oğlu Kasım vardır. Ağa, oğlunu komşu köyden bir kızla evlendirir. Ağa, ölmek üzereyken oğluna üç öğüt vasiyet eder. Bu öğütler şunlardır: 1- "Atını emanet olarak hiç kimseye verme." 2- "Sonradan görme hiç kimseden borç para alma." 3- "Karını yalnız başına bir yere gönderme."	Üç arkadaş İstanbul'a çalışmaya giderler. İkisi iş bulamaz birisi bulur. İş bulan adam üç lira on kuruş para kazanır. Yaya bir şekilde memleketine gelmeye başlar. Önüne bir kocaman üç kez çıkar: "Ben bir liraya bir akıl satıyorum," der ve bu şekilde üç akıl verir. Bu akıllar şunlardır: 1- "Üstüğe farz olmayan, sâ sorulmayan konuda konuşma." 2- "Dibini görmedüğün göle dalma." 3- "Gızımı al diyenin kızını alma."
Ağa ölür. Komşusu, Kasım'dan atını ödünç ister. Ne yaptı ne dediyse Kasım'dan atı alır. Kasım, atı verir ama babasının öğüdünün tutup tutmadığını test etmek için komşusunu takip eder.	Bir ırmağın kenarına gelir, çok sel olmaktadır karşıya geçemez. Yanına kır ata binmiş bir adam gelir: "Bin atımın sârısına (arkasına) geçelim," der. Adamın aldığı akıl aklına gelir. "Dibini görmedüğün göle dalma." Ata binmez.

Komşusu ata hor davranır at ölür. Kasım: "Bu bir babam haklı çıktı." der.	Atlı adam atıyla suya girer su adamı alır götürür. At, öğüt dinleyen adamın yanına gelir. Adam atın heybelerine bakar içi altın doludur.
Bir gün Kasım'ın başı daralmış acil paraya ihtiyacı olmuştur. Zengin komşusu: "Hay hay ben sana veririm." der. Kasım, parayı alır ama babasının öğüdü aklındadır parayı harcamaz saklar. Aradan birkaç gün geçmeden komşusu alacağını almak için kapıya dayanır. Bir sürü laf söyleyerek parasını geri alır. Kasım: "Bu ikinci öğütte de babam haklı çıktı." der.	Adam yoluna devam eder. Gece yarısı bir köye misafir olmak ister. Adamı misafir odasına götürürler. Kapıda bir bekçi bekler. Girdiği odanın dört duvarı adam kellesiyle doludur. Kapıyı açıp neden buranın böyle olduğunu sormaz. Aldığı öğüt aklına gelir. "Üstüğe farz olmayan, sâ sorulmayan konuda konuşma." Sabah olunca giderken köylülerden birisi oradan canlı çıkan tek kişinin kendisi olduğunu söyler: "Eğer merak edip sorsaydın ölecektin." der.
------	Adam, köyüne evine gelir. Parası çoktur, giyinir kuşanır. Çevreden: "Kızımı al seni evlendirelim." diye konuşmaya başlarlar. Bunlardan bir tanesini beğenir. Uzak bir köyden bir kızla evlenmeyi kabul eder ancak bir şartı vardır. Eşini babasının evine göndermeyecektir. Bu şartı kız ve ailesi kabul eder.
Aradan yıllar geçer Kasım'ın bir oğlu olur. Bir gün kayınçosu gelir yanlarına ana babasının bacısını çok özlediğini köylerinde de düğün olduğunu söyleyerek bacısını götürmek için Kasım'dan izin ister.	Evlenirler aradan yılar geçer bir çocukları olur. Kadının bacısının düğünü vardır. Kadın yalvarır yakarır adamı ikna eder, şartından vazgeçirir. Babasının evine bacısının düğününe gider.
Kasım, eşini yollar ama babasının öğüdü aklındadır. Kıyafet değiştirerek,	Adam karısını çocuğuyla beraber gönderir ama aklı onlarda kalır. Bir plan

karısının köyüne gider. Köyün kenarında eski bir evde yaşayan nenenin yanına gider. Neneye kıza vermesi ve kendisi için bolca altın verir.	düşünür. O köye gidecek, yaşlı bir kadına dört kırmızı lira verecek, düğün evinden gönül eğlendirmek için en güzelinden bir kadın isteyecektir. Bunu yaparak yaşlı kadının evine yerleşir.
Nene, kızı alır gelir, yanlarında kundaktaki çocuk da vardır.	Adam biraz sonra bir bakar ki yaşlı kadının yanında kendi karısı ve çocuğu olduğu halde eve doğru gelmektedirler.
Kız, Kasım'ın yanına çıkar, Kasım'da hiç hareket olmadığını görünce uyur sabah uyandığında adam da çocuk da yoktur. Kızın annesi hastalandı öldü diyelim der. Bir odun parçasını kefenleyip gömerler.	Kadın gelir tanımadığı kocasının yanına yatar. Dönüp dururken kadın uyur. Adam kalkar çocuğunu da alıp kaçar. Sabah olduğunda kadın çocuğunu arar bulamaz. Kadın bağırır çağırır. Ailesinin yanına gider.
Bir iki gün sonra Kasım, gelir. Olanları öğrenir. Mezarı açar odun parçasını görünce. Kaynanası: "Çocuk çürümemiş odun olmuş." der. Kasım, karısını alıp evine götürür. Orada çocuğunu gören kadın bayılır. Kasım, ona su vurup ayıltır. Ağlamaya başlayan çocuğa meme vermesini söyler.	Düğün bitince kadın, annesi ve babası adamın köyüne giderler. Çocuk öldü derler, ağlayıp dururlar. Kadın ve annesi evin içine girince çocuğu görürler sevinç çığlıkları atarlar. Arkadan adam gelir. Bunlara çocuğu nerde yitirdiniz diyerek bağıra çağıra üvenderenin nacağın küpüsünü vurmaya başlar. Eşi ve eşinin anne babası terliksiz kaçar.
Ardından Kasım, olanları anlatır. Karısı şeytana uyduğunu söyler ve af diler Kasım, affeder. Babasının üç öğüdü de doğru çıkmıştır.	Adam üç öğüdün ikisini tutmuş birini tutmamıştır, çocuğuyla beraber yaşamaya devam ederler.
Benzer Motifler: H 240. Doğrulukla İlgili İmtihanlar H 400. Namus İmtihanları Z 71.1. Formülistik Sayı: 3	**Benzer Motifler:** H 240. Doğrulukla İlgili İmtihanlar H 400. Namus İmtihanları Z 71.1. Formülistik Sayı: 3
Farklı Motifler:	**Farklı Motifler:**

P 150. Zengin Ağa	B 184. 1. Sihirlli At F 110. Diğer Dünyalara Seyahat F 500. Olağanüstü İnsanlar F 730. Olağanüstü Odalar Q 458. Döverek Cezalandırma V 220. Azizler Evliyalar

Tablo 4: Üç Akıl Masalı ile Üç Öğüt Masalı'nın Epizot ve Motif Karşılaştırma Tablosu.

Her iki masalda da "Doğrulukla İlgili İmtihanlar, Namus İmtihanları, Formülistik Sayı 3" motifleri ortak iken Üç Akıl Masalı'nda "Sihirlli At, Diğer Dünyalara Seyahat, Olağanüstü İnsanlar, Olağanüstü Odalar, Döverek Cezalandırma, Azizler Evliyalar" motifleri Üç Öğüt Masalı'nda "Zengin Ağa" motifi farklı motiflerdir. Masalın özünü oluşturan "Doğrulukla İlgili İmtihanlar, Namus İmtihanları, Formülistik Sayı 3" motiflerinin ortak olması bu iki masalın varyant (eş metin) olduğunu gösterir. Benzer olan motifleri bir ırmak olarak düşünürsek farklı olan diğer motifler ana ırmağa su taşıyan dereler gibidirler. Benzer olan ana motifler ana ırmaklar gibi hiç değişmezken farklı motifler dereler gibi bazen kurur bazen de yön değiştirirler.

2.1.4. Ulubey Masalları

2.1.4.1. Padişah Masalı

Eski zamanlarda bir padişah varmış. Bu padişahın hiç oğlu yokmuş. Padişah bu duruma çok üzülüyormuş. Bu nedenle Allah'a çok dua ediyormuş. Yine bir gün el açmış dua ederken pencereye beyaz bir kuş konmuş. Eğer oğlunun olmasını istiyorsan bunları yapacaksın diyerek iki kanadının altından iki kâğıt çıkarmış. Bu kâğıtlarda üç öğüt yazıyormuş. Birincisi ülkede yaşayan bütün fakir halkın karnını doyur, imiş. Padişah dört bir tarafa haber salmış bütün fakirlerin karnını doyurmuş. İkinci öğüt ülkede yaşayan bütün hayvanların serbest bırakılması imiş. Padişah bunu da yapmış. Üçüncü öğüt bundan sonra adaletli olmaya bir karıncayı bile incitmemeye yemin edeceksin, imiş. Padişah bunu da yapmış. Aradan dokuz ay geçmiş, padişahın nur topu gibi bir oğlu olmuş. Padişah ülkesini bu oğlana bırakmış (KK: 4).

2.1.4.2. Üç Kardeş Masalı

Zengin bir adamın üç oğlu varmış. Adam oğullarına köydeki halka 40 gün ziyafet vermelerini hiç aç kimse kalmamasını söylemiş. Çocuklar üç gün sonra babalarının yanına gelip: "Biz çok yorulduk bırakalım ziyafet vermeyi." demişler. Babaları da: "Tamam." demiş. "Getirin kaşıkları da şuraya yığın yakalım." demiş. Çocuklar kaşıkları getirmişler. İhtiyar adam kaşıkları yakmış sadece üç kaşık yanmamış. Adam çocuklarına:

- Demek ki biz üç kişinin karnını doyurmuşuz, demiş ve ölmüş.

Adam ölenden sonra çocukları bütün malını satıp savmışlar. Fakir düşmüşler. Kendi köylerinde çalışmaya utandıkları için başka bir yere gitmeye karar vermişler. Yola çıkmışlar giderken bir mağaraya rast gelmişler. Mağarada yaşlı bir kocaman bir masa ve masanın üzerinde üç nar varmış. İhtiyar adam namazı kılandan sonra bunlara: "Sizin dileğiniz nedir?" diye sormuş.

Büyük olan ağabey ve ortanca çocuk:

- Bizim dileğimiz zengin olmak, derler. Küçük çocuk ise:

- Benim dileğim güzel bir kızla evlenmek, der.

Yaşlı adam masanın üzerindeki narları bunlara verir ve yemelerini ister. Çocuklar narları yerler. Adam onlara: "Tamam dileğiniz kabul oldu gidin." der. Aradan yıllar geçer iki oğlan zenginleşir. Küçük oğlan ise güzel bir kızla evlenir.

Yaşlı adam bir gün bu üç oğlanın köyüne gider. Çok zengin olan büyük oğlanın kapısını çalar. Üstü başı pis diye eve sokulmaz. Ortanca oğlandan da aynı muameleyi görür. Küçük çocuğun kapısına gider:

- Gannım aç, nolusun bā bişi verin size Tanrı misafiri olim, der.

Küçük çocuk o ihtiyarı misafir olarak kabul eder. Yaşlı adamın ağzı burnu sakatmış. Tabağının ayrılmasını istese de küçük çocuk ve eşi buna izin vermez, beraber yemek yerler. Yaşlı adam yaralarının iyileşmesi için tek şartın çobanlık yapan, evin üçüncü çocuğu olan, karısı güzel olan birinin ahırındaki dananın kesilip yaralarına sürülmesi olduğunu söyler. Çoban ve karısı bunun kendileri olduğunu anlarlar ve ahırdaki danayı keserek ihtiyarın yaralarına sürerler. İhtiyarın yaraları iyileşir.

Gece uyurlar sabah uyandıklarında kesilen dananın sapasağlam ahırda olduğunu görürler. İhtiyar ise evden gitmiştir. Arar bulamazlar. Aradan birkaç gün

geçer. İki ağabey tekrar fakirlerler küçük kardeş ise zenginleşir. Üçü beraber tekrar ihtiyarın mağarasına giderler. İhtiyar onlara:

- Siz fakilledīz, zenginlīz getti. Sizin zenginlīzi güccük gardaşīz aldı. Beni eve almadīz güççük gardaşīz eyilik yaptı bā. Zenginlik güççük gardaşta, der (KK: 5).

2.1.4.3. Dev Ana Masalı

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, ben anamın babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir dev varmış. Bu deve Dev Ana derlermiş. Bu Dev Ana önüne geleni yermiş. Günde beş altı tane koyun yermiş. O köyde yaşayan bir adam varmış, bu adamın ana babası çok hastaymış. Adamın ana babasının hastalıktan kurtulması için bir kapıdan geçmesi gerekiyormuş. Bu kapıda da Dev Ana ve bekçileri varmış. Kapının diğer tarafında başka bir ülke varmış. Adam hem bu ülkeyi merak ediyor hem de ana babasının iyileşmesini istiyormuş.

Adam, Dev Ana'nın oğlunun yanına gitmiş. Ben bu kapıdan nasıl geçerim yoksa anam babam ölecek demiş. Devin oğlu o kapıdan geçmenin bir şartı var, demiş. Bu da Dev Ana'nın sütünü emmek, demiş. Bir gece Dev Ana uyurken adam gidip gizlice Dev Ana'nın sütünü emmiş. Dev Ana uyandığında: "Sen benim oğlum oldun, bundan sonra ne yaparsan yap." demiş. Adam o kapıdan girmiş, diğer ülkeye geçmiş. Burada bir kapı daha varmış. Bu kapının önünde köpek ve at varmış. Adam köpeğe et, ata ot vermiş, at ve köpek buna çok memnun olmuşlar kapıyı açmışlar. Adam öbür ülkeye girmiş. Anne babası iyileşmiş, kendisi de çok zengin olmuş (KK: 6).

2.1.4.4. Ok Kıran Mustafa Masalı

Evvel evvel iken zaman zaman iken hocanın birisi okul okuturmuş. Çocuklara şöyle demiş:

- Çocuklar rüya görürseniz hayrola demeden kimseye anlatmayınız.

Aradan zaman geçmiş çocuklardan birisi gece rüya görmüş. Çocuğun adı Mustafa'ymış. Sabahleyin annesine rüya gördüğünü söylemiş. Annesi söyle falan dediyse de çocuk rüyasını söylememiş. Annesi de çocuğu dövmüş. Çocuk ağlayarak okulun yoluna düşmüş. Yolda babasına rastlamış. Babası neden ağladığını sorunca olanları anlatmış. Babası bana söyle oğlum rüyayı, demiş. Ama çocuk yine söylememiş. Çocuğu babası da dövmüş. Çocuk okula varmış, hocası neden ağladığını

sorunca olanı biteni anlatmış. Hocası da rüyayı bana anlat deyince anlatmamış. Hoca da çocuğu bir güzel dövmüş. Çocuk artık dayanamamış köyünü terk etmiş.

Gide gide bir başka memlekete varmış. O memlekette padişah buna sormuş, çocuk olanı biteni anlatmış. Padişah bana söyle rüyanı dediğinde ona da anlatmamış. Padişah da çocuğu dövdürüp zindana attırmış. O memlekette bir padişah bir de kral varmış ikisinin de güzeller güzeli birer kızı varmış. Kral padişaha üç tane at göndermiş. Bunlardan hangisi anaç, hangisi ilk kulun, hangisi son kulun bunları bilirsen kızımı sana veririm bilemezsen kızını alırım diye haber göndermiş. Padişah bütün kasapları toplamış ama kimse bilememiş. Kız krala gitmek istemiyormuş. Babasına zindandaki çocuğa da soralım demiş. Babası tamam deyince kız hemen gizlice zindana giderek olanı biteni Mustafa'ya anlatmış. Mustafa da o çok kolay bir soru bunu bulmanın yolu şöyle:

- Atları bir meydana çekin, üç gün arpa yedürün heç su vermen, üçüncü günün sonunda başlarını boşlan, ilk çıkan anası, ikinci çıkan ilk kulun son çıkan son kulundur, demiş. Böyle yapmışlar ve doğru çıkmış. Kral ikinci şart olarak bir dal yollamış bunun neresi ince yeri neresi kalın yeri bilen kızı alır demiş. Padişah bütün ormancıları toplamış hiçbiri bilememiş. Kız yine zindana gidip Mustafa'ya sormuş. Mustafa şöyle demiş:

- Bunu bir akarsuya avkuru gine bırakın, hangi tarafı öne gelürse orası kalın yeridür.

Bu da doğru çıkmış. Kral üçüncü şart olarak bir ok yollamış. Bu oku kırarsan kızımı alırsın kıramazsan kızını alırım demiş. Padişah ülkedeki tüm pehlivanları askerleri toplamış, kimse kıramamış. Kız, tekrar zindana inmiş. Deli Mustafa'ya durumu anlatmış. Deli Mustafa bu çok zor, demiş. Ama buradan çıkarsam yaparım demiş. Kız zorla babasını ikna etmiş. Deli Mustafa kıza:

- Beni sarayın meydanına bırakın oku da elime verin. Sen sarayın balkonuna benim görebilecēm bi yere çık. Ben oku elime alınca yüzünü aç, sonra boynundan okarısını, sonra göğsünden okarısını sırasıyla aç, demiş. Aynen öyle yapmışlar. Deli Mustafa oku eline almış bir gözü kızdaymış, kız açıldıkça Mustafa oku daha sıkı büküyormuş ve sonunda oku kırmış.

Padişah Deli Mustafa'yı yanına çağırmış. Kralın kızını almak senin hakkın git al dönüşte de bana uğra demiş. Deli Mustafa yola çıkmış ona artık Ok Kıran Mustafa

diyorlarmış. Yolda giderken Çam Savuran ile karşılaşmış bu adam bütün ağaçları bükebiliyormuş. Arkadaş olmuşlar giderken Yer Dinleyen ile karşılaşmışlar Yer Dinleyen kulağını yere dayar bütün konuşulanları duyabilirmiş. Üçü beraber giderken Seyrek Basan ile karşılaşmışlar Seyrek Basan bir tepeden öbürüne adım atabiliyormuş. Dördü beraber giderken Irmak Kurutan ile karşılaşmışlar, Irmak Kurutan bir ırmağın suyunu içebiliyormuş. Beşi beraber giderken büyük bir sel olmuş, bir ırmağın kenarında kalmışlar. Irmak Kurutan suyu içmiş ve karşıya geçmişler. Karşıda bir köy varmış oraya gitmeye karar vermişler. Yer Dinleyen yeri dinlemiş köydekilerin tehlikeli insanlar olduğunu öğrenmiş. Kendilerine zehirli yiyecekler vereceklerini öğrenmiş. Köye varmışlar, köylüler bunları boş bir eve götürüp yemek vermişler misafir etmişler. Misafirler yemekleri pencereden dışarı dökmüşler. Adamlar gelmiş bakmış ki ölen kalan yok geri gitmişler. Yer Dinleyen tekrar yeri dinlemiş. Kralın evi yakın diye köylülere emir verdiğini duymuş. Köylüler evi yakmışlar. Irmak Kurudan içtiği ırmağı geri püskürtmüş, yangın sönmüş. Bakmışlar ki bunlardan kurtuluş yok. Kral bunlara haber yollamış kırk günlük yolda üzüm var ben kızımı yollayacağım siz kızımdan evvel bana bir salkım üzüm getirirseniz kızımı Mustafa'ya vereceğim, diye. Kralın kızı da tılsımlıymış uçarmış. Yer Dinleyen yeri dinlemiş, kız çoktan uçmuş gitmiş üzümün dibinde şarkı söylermiş. Hemen Seyrek Basan atılmış arkadaşlarını sırtına almış. Bir adımda oraya varmışlar. Üzüm salkımları çok yüksekte olduğundan Çam Savuran bir çam ağacını savurarak bir potak üzümü almış. Bu arada kız da kralın sarayına varmak üzereymiş. Tam pencereden içeri girecekken Seyrek Basan bir adımda sarayın kapısına gelmiş. Mustafa elindeki salkımı krala vermiş. Kız da içeri girmiş.

Kral kızını Deli Mustafa'ya vermiş. Deli Mustafa dönüşte padişahın yanına uğramış. Padişahtan ilk önce sağlığını istemiş vermeyince kızını istemiş. Padişah da vermiş. Deli Mustafa iki kızı da yanına almış onlarla evlenmiş. O geceki rüyası böylece gerçek olmuş. Rüyasında sağ tarafından ay, sol tarafından güneş girip omzuna konmuşmuş. Padişahın kızı ay, kralın kızı güneşmiş (KK: 7).

2.1.4.5. İki Kardeş Masalı

Vaktiyle çok fakir bir adam varmış. Bu adam eşeğiyle ormandan odun toplar pazarda satar geçimini böylece sağlarmış. Bir gün bir ağacı keserken ağaçtaki

yuvasından bir kuş uçmuş. Adam yuvaya bakmış orada tavuk yumurtası büyüklüğünde bir yumurta varmış. Pazarda yürürken yumurtayı gören birisi on kuruşa almış. Adam çok şaşırmış bu yumurtanın bu kadar para etmesine. Ertesi gün gene oduna gitmiş, o yuvadan yine kuş kalkmış ve yumurtayı almış adam. Pazarda tekrar on kuruşa satmış on kuruş o zamanlar büyük paraymış. Adam akşam eve gelince eşi:

- Adam sen get bu guşu gece yuvada dut, eve aluşturalım, evde yumurtlasın. Böylece geçünü giderük, demiş.

Adam gitmiş kuşu getirmiş. Kadının da bir oynaşı varmış, bu kuşu öğrenmiş. Oynaşı kadına demiş ki:

- Sen bu kuşu kes, başinen yüreğini bā bırak geri kalan yerini siz yen, demiş.

- Kocana da çocuklar oynarken guşu vurdu guş öldü dersin, demiş.

Kadın kuşu kesmiş. Başı ve yüreğini tereğe bir tabağın içine bırakmış. Akşam çocuklar okuldan gelince çok acıkmışlar o terekteki etin birini biri diğerini öbürü yemiş. Kadın eve gelince etleri görememiş, durumu öğrenince çocukları dövmüş, çocuklar da ormana kaçmışlar. Anneleri babalarına çocukların kuşu öldürdüğünü ve kaçtıklarını söylemiş. Adam ne kadar aradıysa çocuklarını bulamamış. Çocuklar gece ormanda uyumuşlar, sabah kalktıklarında başlarının altında birer avuç altın varmış. Aynı durum ertesi gece de devam etmiş. Her yatmaya çocukların başının altında birer avuç altın para oluyormuş. Çocuklar çok zengin olmuşlar.

Ormanda giderken yol ikiye ayrılıyormuş. Burada kavga eden yedi kardeş görmüşler. Bu kardeşler bir keçe ve halıyı bölüşemiyorlarmış. Keçe ve halı sihirliymiş. Keçeyi başına takan görünmez olur, halıya binen halının üstünde uçarak her yere gidermiş. Kardeşlerden biri ben sizi barıştıracağım demiş. Bir ok atacağım o oku kim alıp gelirse bunlar onun olacak demiş. Oku atmış o yedi kardeş okun peşinden gitmiş. Diğer iki kardeşten küçüğü bunları yanına alarak orada ayrılmışlar biri bir tarafa diğeri öbür tarafa gitmiş. Kuşun başını yiyen bir padişahın memleketine varmış. Orada bir samanlıkta saklanmaya başlamış. O sırada o ülkede padişahlık seçimi varmış. Bir kuşu koy verirler kimin başına konarsa o padişah olurmuş. Kuş sürekli gelip samanlığın üstüne konarmış. Gelmiş bakmışlar samanlıkta bir adam var onu padişah yapmışlar. Padişah olan kardeş, adamlarını göndererek kardeşiyle ayrıldığı yol ayrımına bir çeşme yaptırmış, yanına da iki nöbetçi dikmiş. Bu çeşmeden su içip "Ah gardaşım seni nerde bulim" diyen biri olursa tutup bana getirin, demiş.

Kuşun ciğerini yiyen kardeş ise gide gide bir dünya güzelinin memleketine gitmiş. Orada bir terziye çırak olmuş. Ardından ünlü bir terzi olmuş. Dünya güzeli bu terzinin ününü duymuş. Adamlarını göndererek kendisine bir elbise dikmesini emretmiş. Terzi elbiseyi dikmiş ama bilerek bir karış kısa yapmış. Dünya güzeli tekrar göndermiş, bu sefer de bir karış uzun yapmış. Amacı dünya güzeli ile tanışmakmış. Bu da olmayınca terzi dünya güzeli kendisi gelsin ölçü alıp yapayım demiş.

Dünya güzeli gelmiş terziye, terzi sihirli halının üzerine dünya güzelini oturtmuş, kendisi de üzerindeyken. Halım bizi Adalar Ülkesine götür demiş. Halı bu ikisini götürmüş. Orada yatmışlar kalktıklarında terzinin başının altında bir avuç altın para yine olmuş. Kız olan biteni terziden öğrenmiş. Terziye kuşun başını kusmasını kendisinin yiyeceğini söylemiş. Terzi de bunu yapmış kuşun başını kız yemiş. Yatmışlar bu sefer kızın başının altından bir avuç altın para çıkmış. Terzi uyuduğunda kız görünmez yapan keçeyi alarak halıya binip kaçmış. Adam uyandığında kızı ve halıyı, keçeyi göremeyince çok üzülmüş. Adada yapayalnız kalmış. Bir kütüğe binerek denize açılmış. Gece gündüz gitmiş bir kıyıya çıkmış. Orada taşın üzerinde iki incir görmüş. Bu incirlerin biri ak biri kara imiş. İlk önce kara inciri yemiş, başında boynuzlar çıkmış. Sonra ak inciri yemiş boynuzlar kaybolmuş. Oradan bir sepet ak bir sepet kara incir toplayarak yoluna devam etmiş. Yolda bir zincirle bağlı bir dev görmüş. Dev adama beni kurtarırsan sana bu kamçımı veririm demiş. Bu kamçıyla istemediğin kişiye bir vurursun eşek olur. Bir vurursun kurtulur, demiş. Adam devi çözmüş kamçıyı almış. Yoluna devam etmiş. Dünya güzelinin sarayının önüne gelmiş. İncir satarım diye bağırırmış. Dünya güzeli bunu duyunca adamlarına bana incir alın demiş. Adam kara incirlerden biraz vermiş. Dünya güzeli yer yemez tavana kadar uzayan boynuzları olmuş. Kız bağırmaya başlamış, incirciyi bulun diye. Adamları bulup getirmişler. Kız incirciyi tanıyamamış. İncirci kıza yediği kuşun kafasını kusarsa ve sihirli halı ile keçeyi verirse bu dertten kurtulacağını söylemiş. Kız kusmuş, sihirli halı ve keçeyi vermiş. İncirci bunları alınca kıza bir kamçı vurmuş kız eşeğe dönüşmüş. Yılarını eline almış saraydan çıkmış. Yolda sırtında taş taşıyanlara siz bırakın ben eşeğimle taşırım demiş. Üç gün eşeğiyle taş taşımış. Sonra eşeğini de alıp giderken ikiye ayrılan bir yolun kenarında bir çeşme görmüş. Çeşmenin yanında iki tane de nöbetçi varmış. Eşek de kendi de çok susamışlar zaten. Adam eşek su içerken çeşmenin bulunduğu yerin yıllar önce kardeşiyle ayrıldıkları yer olduğunu hatırlamış:

- Ah gardaşım seni nerde bulim, demiş. Bunu duyan nöbetçiler adamı ve eşeğini alıp padişahın yanına götürmüşler.

Padişah sarayın kapısında kardeşini karşılamış, birbirlerine sarılmışlar. Padişah kardeşine:

- Seni buranın en güzel gızînen evlendürelim, demiş. Kardeşi ise:

- Gerek yok benim eşek eşek değil, dünyanın en güzel kızı, demiş. Eşeğe kamçıyla bir vurmuş eşek güzel bir kıza dönüşmüş.

Padişah kardeşini dünya güzeliyle evlendirmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. "Ben unları havurda yolda bıraktım." (KK:7)

2.1.4.6. Padişah ile Vezir Masalı

Bir ülkede bir padişahla ile vezir varmış. İkisinin de çocuğu olmuyormuş. Bunlar aralarında sözleşmişler. Çocukları olursa birbirleriyle evlendireceklermiş. Aradan bir zaman geçmiş. Padişahın kızı vezirin de oğlu olmuş. Bunlar büyümüşler evlenecek çağa gelmişler. Kızla oğlan birbirine âşık olmuş. Ancak padişah ben kızımı vezire vermem diye tutturmuş. Padişah oğlanı öldürtmek için onu bir düğüne okumaya göndermiş, peşinden de iki adamını göndererek onu öldürmelerini emretmiş. Oğlanı derede öldürmüşler. Çocuğun öldüğünü duyan kız babasının atına binip kaçmış. Kız erkek kılığında bir handa yatarken bir dilenci onu fark etmiş. Benden sana zarar gelmez diyerek atına bindirip köyüne götürmüş. Boş bir eve yerleşmişler. Kız dilenciye biraz altın vermiş. Git pazardan kap kaçak al evi donatalım, demiş. Dilenci bir hey bakır alıp gelmiş evi donatmışlar. Kızla dilenci yatmışlar. Sabah evin önünde otururken oranın padişahı atla gezintiye çıkmışmış. Kızı görmüş âşık olmuş, aşkından bayılmış. Padişahı saraya götürmüşler, adamlarına:

- U adamı öldürün garî ben alıcam, demiş. Adamları da bu adamdan bir cennet elması isteyelim getiremezse öldürelim diye bir bahane bulmuşlar. Adama bunu söylemişler, adam çok üzülmüş, eşine durumu açıklamış eşi de buna bir çözüm bulmuş:

- Zabanan evin havuzuna cennet kızları yüzmeye gelü, üstlerini çıkariyollar. Birisinin üstüne oturusun cennet elması verüsēz galkarım dersin. Öteküler gider elmî alur, demiş.

Sabah olmuş adam havuzun başında beklemeye başlamış cennet kızları gelmiş yüzermiş. Kıyafetleri kenardaymış. Adam gitmiş bir tanesinin kıyafetinin üstüne oturmuş. Cennet kızları elbiselerini giymeye gelmişler. Bir tanesi adama kıyafetimin üstünden kalk demiş adam kalkmamış. Adam cennet elması istemiş. Cennet kızı:

- Bacım gidin birīz bā elma getürün, demiş. Öbür kızlar elmayı getirmişler ancak elmayı verirken adamın bir yerine dokunma demişler. Ancak Cennet kızından elmayı alırken adam kızın eline dokunmuş. Cennet kızı acayip bir hale bürünmüş. Adamın peşine düşmüş, adam da onu evine götürmüş ikinci eşi olmuş. Cennet elmasını da padişaha göndermiş.

Padişah hepten delirmiş. Bu adamın iki karısını da alacağım demiş. Adamlarına gidin söylen ülkemde bir dev var onu öldürürse canını bağışlarım öldürmezse eşlerini alırım, demiş.

Adam bunu duyunca çok üzülmüş. Ben bu işi yapamam demiş eşine. Eşi ise ona:

- Devin yanda bir su var zabahları dev bu suya bir gız aliye, sen get oraya gizlen, dev suya eğilince kafasına vurusun, demiş. Adam aynısını yapmış devin kellesini omuzuna almış giderken ordan bir kız bağırmış:

- İnsanoğlu babamı öldürdün de beni kime bırakıyon, demiş. Adam devin kızını da almış gelmiş. Devin kellesini padişaha göndermiş. Üç tane eşi olmuş. Padişah gene sinirlenmiş. Bir plan daha yapmış, adamlarına:

- Bir davet verelim, herkese yemek verelim bu adamın yemēne zehir katalım, garıları bā galsın, demiş. Adamları dediğini yapıyorlar, sofralar kuruluyor. Eşi adama:

- Sana plan kuracaklar zehirli yemek verecekler. Ben tavana çıkar ses yaparım. Sen de padişah okarı bakarken önündeki tabā gendü önüne çek, seninkini onun önüne ver, demiş.

Adam eşinin dediklerini yapmış. Padişah ölmüş. Adam padişahın karısını da alıp saraya kurulmuş, padişah olmuş (KK: 7).

2.1.4.7. Akıllı ile Deli Masalı

Biri akıllı biri deli iki kardeş varmış. Akıllı olan evin işlerini yapar, deli olan ise koyun yayarmış. Deli koyun yayarken elma ağacına çıkmış, elmayı silkeleyerek dibine dökmüş. Koyunlara da elmaları yen fakat bana birer tane bırakın demiş.

Koyunlar bütün elmaları yemişler, hiçbiri elma bırakmamış. Sadece koçun boynuzunda iki elma kalmış. Deli ağaçtan inmiş, bütün koyunların boynunu kesmiş, koça dokunmamış. Deli akıllı kardeşine haber vermiş. Akıllı kardeş durumu görünce çok sinirlenmiş. Bu durumu ağaya hissettirmeden halletmeliyiz demiş. Koyunların keleklerini sökmüşler. Bütün kelekleri koça takmışlar. Akşamüstü büyük bir gürültüyle koçu ahıra sokmuşlar. Ağa koyun sürüsü geldi sanmış. Akıllı ile deli ise gece boyunca ölü koyunları ahıra taşımışlar. Sonra ağanın yanına çıkıp:

- "Paramızı ver biz işi bırakıyok," demişler.

Ağa paralarını verirken deli:

- "Ben koyunları ikişer ikişer taşıdım, daha çok para isterim." deyince ağa şüphelenmiş, ahıra gitmiş bakmış ki bütün koyunların başı kesilmiş. Arkasına dönmeden deli ile akıllı kardeş oradan kaçmışlar.

Yolda çok yorulmuşlar bir ağaca çıkıp uyumaya başlamışlar. Onlar orda uyurken kervancılar gelmiş ağacın dibinde mola vermişler. Akıllı ile deli yukardan i.ermiş, aşağıdan kervancılar yağmur yağıyor sanarlarmış. Deli yukardan pantolonunu çıkarıp atmış aşağıya, kervancılar korkup yanlarında ne var ne yok bırakıp kaçmışlar. Akıllı parayı almış, deli kıyafetleri. Daha sonra aralarında paylaşmışlar. Yine yolda giderken bir çeşmenin başında uykuya dalmışlar. Deli uyanmış bakmış ki akıllının ağzı açık dişinde de bir sinek var. Elindeki baltayla sineğe vurmuş, sinek ölmüş ama akıllının da dişleri dökülmüş. Böylece yaşayıp gitmişler (KK: 8).

2.1.4.8. Azrail ile Fakir Masalı

Zamanında bir fakır varımış, hicret etmiş, çalışmiye getmiş. Yirmi yıl galmış çalışmada. Yirmi yıl dolunca dönmüş melmeketine. Evüne gelürümüş. Gelüken evünün garşısına gelmiş. Evün önde bi deliganni odun keserimiş. Adamın şimdi fikri bozulmuş. Merisem u hicret edip giderken hanımı hamile imiş. U bi ōlan çocuğu olmuş. Uyumuş odun kesen. Biraz dā gelmiş evü busulamış. Bir gelmiş gelmiş Azrâil garşısına geçmiş:

- "Adım atma rūhū teslim alıcam," demiş.

- "Gardaşım ben fakiridim, yirmi yıl oldu, hicret ettim gettim. Yirmi yıl dolunca geri döndüm evüme gidiyom. Çelik çocumu görmedim. Benim ruhumu niye alıyon sen?" demiş.

- "Yok, Allâh'ın emri. Rūhū teslim edecen."

U vakit buğalmış bu. Dāca Azrail'i baş edemeyince demiş ki:

- "Allâh'a bir vakit namaz gılmadım, bir vakit namazım yok. Allah'ım bā, bir vakit, namaz gılma müsâdesi versin. Allah'a bi vakit namaz olsun gılim. Yirmi yıldır bi ibadetim yok." demiş.

Azrail Allah'a gidiye diye ki:

- "Yârabbi senin sualından hekmet olmaz. Senin bu gulun sā bi boyun bükiye. Bi vakit namaz gılim, bā bi vakit namaz müsâdesi versin Allah'ım diye." demiş.

- "Get u guluma müjdele üç rekât namaz gılsın," demiş.

Gelmiş demiş ki Azrail:

- "Sā müjde. Sen bi rekât namaz müsâdesi istedin Allah sā üç rekât namaz gılma müsâdesi verdi." demiş.

U vakit sevünmüş u adamcuvaz, u abdas etmiş, namaza durmuş bi rekâtını gılmış; iki rekâtını gılmamış, Azrail ōle beklerimiş. Nayeti Azrail demiş ki:

- "Gardaşım namazı tamamla rūhū gabzedicem."

- Gardaşım sen benden ne istiyon, yâv. Benim Allah'ım bā üç rekât namaz gılma müsâdesi verdi mi?" demiş.

- "Verdi. Tamamla rūhū gabzedicem," demiş Azrail.

Adam:

- "Gardaşım. Allah bā, üç rekât namaz gılma emri verdīse bi rekâtını şimdik gıldım; iki rekâtını da kırk sene sōna gılıcam. Senin derdin ne?" demiş.

Azrail şaşurdiye ē Allah'ın emri var, üç rekât namaz gılacak u da gılmiye, Nāyeti Allah'a gidiye, diye ki:

- "Yârabbi senin hekmetinden sûal olmaz, sen u guluğa üç rekât namaz gılma müsâdesi ettin, bi rekâtı gıldı, iki rekâtı gılmadı. Bā cuvap etti ki sen benden ne istiyon? Benim Allah'ım bā üç rekât namaz müsâdesi etti mi? Etti. Bi rekâtı şindik gıldım iki rekâtı da kırk sene sōra gılacam diye, ben şaşurttum, yârabbi." demiş.

- "Sen get u guluma müjdele. Uğa ben kırk sene ömür verdim," demiş Allah(c.c.).

Geliye diye ki Azrail:

- "Sā müjde. Allah'am sā kırk sene ömür verdi," diye.

Adam galkiye evüne variye bi oturiye. Hanımını taniye çocū tanıyamiye. Düşünmüş düşünürümüş adamcuvaz; elini yüzüne vurmuş düşünürümüş. Hanımı ānamış demiş ki:

- "Sen niye düşünüyon," demiş yâv.

Demiş ki düşündūm şu demiş:

- "Bu deliganni tanıyamadım da. Unuçun düşünüyom." demiş.

Hanımı demiş ki:

- "Sen gurbete hicret ettin, giderken ben hamile idim; halis mūlis ōlumuz, ōlundur senin."

U vakit çocūna sarılmış. Ōlinen de tanışmış, hanımınen de tanışmışlar, otumuşlar (KK: 13).[143]

2.1.4.9. Dev Kuş

Beyaz dünyada bir adam varmış. Bu adam bir gürgen ağacının dibinde dinlenirken karşı ağacın dalında bir kuş yuvası olduğunu ve bu yuvadaki yavruların bağrıştığını görmüş. Bir yılan onları tam yiyecekken adam gidip yılanı öldürmüş, yavruları kurtarmış. Civcivler durumu büyük dev kuşa anlatmışlar. Dev kuş adamı bulmuş adama: "Senin dileğin nedir, söyle yerine getireyim." demiş. Adam da: " Ben kara dünyaya gitmek istiyorum." demiş. Dev eğer kendisine kırk gün kırk gece yetecek et getirirsen seni götürürüm, demiş. Adam et bulamamış. Et bulursam sana haber veririm diyerek yola koyulmuş. Giderken yolda ağlayıp bağıran insanlar görmüş. Ne olduğunu sorduğunda burada bir devin yaşadığını ve kendilerine su vermediğini her su aldıklarında bir kızı kurban verdiklerini öğrenmiş. Adam devin yerini oradakilerden öğrenmiş. Devin yanına giderek devi öldürmüş. Köylüler adama ne dilerse yapacaklarını söylemişler. Adam da kırk gün kırk gece yetecek et istemiş. Köylüler eti temin etmişler. Adam tekrar gürgen ağacının dibine gitmiş. Kuşu çağırmış eti bulduğunu söylemiş. Eti kuşun sırtına yükleyip yola çıkmışlar. Yolda et bitmiş. Adam kuşa haber vermeden kendi bacağından et keserek yedirmiş. Kuş adamı kara dünyaya getirip indirmiş bakmış ki adam topallıyor yürüyemiyor. Durumu öğrenmiş ve adamın bacaklarına tükürmüş. Adam iyileşmiş ve muradına ermiş (KK: 8).

---

[143] Mustafa Eren, **Bir Köy Var Yukarda**, Altınpost Yay. Ankara 2014. s. 37-39.

2.1.4.10. Keloğlan Masalı

Keloğlanı bir köyden kovmuşlar. O da gidip uzak bir yerde bir ağanın yanına misafir olmuş. Ağa ile hanımına yıllarca çalışmış. Aradan zaman geçince ağa ile hanımı artık keloğlana ihtiyaçlarının kalmadığını ve onu köyün yanındaki dereden aşağı atacaklarını kendi aralarında konuşurken Keloğlan duymuş. Bir gece ağa tuvalete çıkınca Keloğlan usulca gidip ağanın hanımının yanına yatmış. Hanıma demiş ki:

- Holdur hop. Ağanın karısı da:

- Kaldır at, diye cevap vermiş. Gecenin karanlığında kadın ve Keloğlan kalkıp ağayı yakalamışlar ve ırmağa götürüp köprüden aşağı atmışlar. Kadın sabah olduğunda durumu anlamış ama iş işten geçmiş. Keloğlan ağanın bütün malını mülkünü koyununu alarak köyüne doğru yola çıkmış. Köylüler Keloğlan'ı böyle zengin bir halde görünce çok şaşırmışlar. Keloğlana bu malı mülkü nereden aldığını sormuşlar. O da bir yerde bir göl var oraya atlayınca dibinde mal mülk her şey var, demiş. Köylüler bizi de götür deyince onları oraya götürmüş. Hepsi tek tek atlayıp vırk vırk demeye başlamışlar. Böylece Keloğlana yaptıklarının cezasını çekmişler (KK: 9).

2.1.4.11. Kel Ahmet

Eski zamanlarda Ören Köyü'nde Kel Ahmet adında bir adam varmış. Bir gece yarısı bu adamın evine davul zurnalarla ecinniler gelmiş. Ecinnilerin kiminin kulağı ağzının yanında, kiminin burnu kaşının üstündeymiş. Kapıya vurmuşlar. Kel Ahmet bunları içeri almamış. Ecinniler de evin çatısına çıkıp padar tahtalarını sökerek, bacadan girmeye çalışmışlar. Kel Ahmet de evinde bulunan kara barut doldurma çift düdük tabanca ile iki el ateş etmiş. Ecinnilerden biri yaralanmış. Bunun üzerine ecinniler Kel Ahmet'i alıp Kara Eğme Değirmeni'ne mahkemeye götürmüşler. Mahkeme başkanı Kel Ahmete:

- Haklıysan seni eve gönderirim, haklı değilsen Çatak Değirmeni'nde idam edileceksin, demiş.

Kel Ahmet olanı biteni anlatmış, ben gece evimde uyurken beni rahatsız ettiler, demiş. Ecinnilerin hâkimi diğer ecinnilere: "-Bu doğru mu?" diye sormuş. Diğer ecinniler doğru deyince, hâkim:

- Adamı geri götürün evine bırakın, demiş. Kel Ahmet'i evine götürüp bırakmışlar (KK: 10).

2.1.4.12. Balıkçı ile Hanımı Masalı

Adamın birisi balık dutmiye getmiş, deniz kenarına varmış. Bakarkan Yunus balığı çıkmış garşısına:

- "Avcı beni öldürme ne istersen vericem sana" demiş. " Ne istersin?" dediğinde adam:

- "Ben padişahlık istiyom yapıyon mu?" demiş. Yapamamış.

- "Ailemi padişah yap."demiş. Olmuş ailesi, padişah olmuş. Sōra, bi zaman sōra:

- "Beni geri goyver denize, lâzım olduğum gibi: Ey Yunus! diye bā çār ben senin çārdun yerde bulunurum," demiş.

Yunus balığı getmiş, goyvermiş. Ailesi de padişah olmuş adamın avcının. Avcının hanımı demiş ki:

- "Ben imparator olucam sen balığa sōle beni imparator yapsın," demiş.

Sōra balıkçı dutmuş getmiş balığa çārmış:

- "Ey! Yunus senin padişah yapdūn hanım senden imparatorluk istiye."

- "Get oldu." demiş.

Gelmiş bakmış kı evler değişmiş; hanım imparator olmuş. Bōle hüküm edip dökerken hanım demiş ki avcıya gocasına:

- "Herif sen get, u balığa de ben Allah olucam."

- "Hanım Allah olunur mu? Allah birdür." demiş, gocası.

- "Senin boynū burdururum! Ben Allah olucam balığa sōle."

Balığa çārmış:

- "Senin imparator yapdūn hanım senden Allah olmak istiye."

- "Tamam get, Allah oldu get."

Gelmiş bakmış kı balıkçı; hanımın sarayı, oralar, askerler batmış getmiş; Allah'lığı istedū içün olamamış… İnsanoğlu doymak bilmez (KK: 13).[144]

[144] Eren, **a. g. e.,** s. 40,41

2.1.4.13. Tilki ile Değirmenci Masalı

Eskiden su dermenci adamın bi dermeni varımış. Dermende hak almak uçun dermencimiş. Evü ocā yōmuş orda zahra gelür ūdürümüş, gelmez dermende yatarımış. Buğa bi dilki arkadaş olmuş. Onūnan barabar çörek yaparımış; azık. Orda yeller yatarlar galkarkan demiş ki dilki:

- "Senin, Evün ocān yok mu? Zahra geliye ūdüyon; zahra olmiye yatıyon."

Dermenci:

- "Yok evüm ocām ben bekârım." demiş.

- "Bekâr mısın?"

- "Bekârım." demiş.

- "Gel seni ben everecem." demiş, dilki.

Dermeni gapatmışlar gide gide dilkinin peşine düşmüş, dermenci hakcı. Varmışlar bi ırmā, ırmā varmışlar ırmakda şindi soyunmuşlar. Hakcı elbisesini gafasına saruk yapmış, ırmakdan geçerken, yüzgeç dilki öne geçmiş. Hemen dilki bunun gafasından sarū almış, atmış ırmā. Adam galmış ana üryen. Irmān öte yanna geçmiş, ırmān öte yanda bi saray varımış. Sen burda çumuk demiş.

Varmış saraya demiş ki dilki:

- "Pâdişâhın ōlu geliyodu, elbisesini su götüdü, bi elbise istiyom sizden" demiş.

Oğa bi elbise vermişler. Padişahın ōlu demiş ya oğa bi elbise vermişler. Gēnmiş guşanmış her şeyine gadar, gıravatına gadar. Varmış pâdişâhın ōlu ya orda misafir olmuşlar. Dilki unlara dūllük yapmış u sarayın sahibine:

- "Bu padişahın ōlu sizin gızı istiye." demiş...

Bi söz iki olmamış kesişmişler biçişmişler gızı ata bindümüşler. Güyō (damat) ilerde at ortada gide gide; gide gide... Dermeni mermeni geçmişler gelmişler uzun bi yere, dev zamanimiş.

Varmış sen burda dur demiş, dilki. Avcının omuzuna bi deynek dakmış, tüfek hesabında. Gelin de attan inmiş. Deve demiş ki dilki:

"Basıldın saklan seni ē hükümet bastı. Seni eşkıyalar bastı." demiş.

- "Ne yapim nere gidim." demiş dev.

Dilki bakmış kı devün yürē yarılmış, gorkmuş:

- "Alafin içine get." demiş.

Alaf höbē varımış yarım alaf höbē, alafin içine getmiş oriye girdū gibi dilki alafi yakmış devü yakmış. Devün sarayına getümüş dermencī oturtmuş, gelini oturtmuş. Unları urda evermiş.

Sōra ē bi zaman sōra u dilkiye bi hızmat ediye gelin ki... Ulā dilki demiş ki:

- "Ben bi hastalanim de bakalım bā bu hızmatı yapacak mı?" demiş yāv, gelin uçun. Bu şimdi dilki, bi hasta oliye küllükde arkadaş. Sümüklü, oralarda sürükleniye evü pis ediye derken, āzını açmış da gelin süt guyarımış, dilkinin āzına.

Demiş ki u dērmenci:

- "Sen ne yapıyon? Bırak unu" demiş.

Emme kadın kocasının demenci oldūnu, bilmiye padişah ōlu saniye.

U dermenci demiş ki tekrar:

- "Ne yapıyon neye hızmat ediyon?"

- "Hayvan hastalandı da uğa. Süt guyyom āzına" demiş, hanımı.

- "Ulâ una bi daş govū da fazladan dut bacāndan at gübürlükden aşşa." demiş yāv, dermenci şindi.

Dilki dēmenciye bu gadar eyülü yapmış, devin sarayına oturtmuş dērmencinin yapdūna bak.

Dilki demiş ki u zaman:

- "Seni derenin delüklerinden, sōkdan isden gurtardım da, padişahın gızīnen everdim de, seni devün sarayına oturtdum da, haklısın sen bi hakçīdin, dermencīdin…"

- "U zaman neyidi?" demiş, hanım şindi u gelin.

- "Neyidi bu padişahın ōlu diyodun, dermenci mīdi?"

- "Yok yok, ben gızdım da ōle diyom." demiş, dilki. Sonra almış başını getmiş...

U da orda bitti şimdi (KK: 13).[145]

2.1.4.14. Üç Akıl Masalı

Üç arkadaş İstanbul'a çalışmiye getmişler. İkisi heç iş bulamamış, bi tanesi çalışmış iş bulmuş. Üç lira on guruş gırmızı lira bulmuş, gazanmış. Demiş ki arkadaşlarına: -"Haydi gidelim." Unlar da demişler ki:

---

[145] Eren, **a.g.e.** s. 42, 45.

- "Biz heç para gazanamaduk sen gazandın biz nası gidelim, bizim harçlīmız yok demişler."

Demiş ki:

- "Harçlīğız yōsa size harçlık verim."

- "Ê harçlık veriyon bize emme köyde istemen mi?"

- "İsterim." demiş.

- "Ê u zaman ne bulacuk." demişler.

- "Ōliye bā müsāde edin ben gidim." demiş.

- "Müsāde senin." demişler.

Çıkmış şimdi, u üç lira on guruş gazanan adam.

Biraz gelüken yaya geliye tâbi öne bi gocaman çıkmış; demiş ki gocaman:

- "Ben bi liriye bi akıl satıyom." demiş.

Adam:

- "Ulā beniminen gelen arkadaşlarım, kırk para gazanamadı, ben üç lira on guruş gazandım, belki bi hayıllı akıl verüsün bā. Al şu bi lirī, ver." demiş.

Demiş ki gocaman:

- "Üstüğe farz olmıyan, sā sorulmıyan konuda gonuşma."

Ula ben bunu biliyodum paramı ver demiş emme; gocaman gayıb olmuş ōle ēdinüb dökerken.

Biraz dā sōra bi gocaman dā çıkmış ōne demiş ki:

- "Bi liriye bi akıl satıyom."

Demiş ki zāt da:

"Bi denesini verdim ne hayır gördüm, al dayı demiş."

Bi lira vermiş, demiş ki gocaman:

- "Dibini görmedīn göle dalma." demiş. Ula ben unu biliyodum demiş emme gocaman gine gaybolmuş.

Biraz dā getdükden sōra, bi gocaman dā çıkmış ōne, demiş:

- "Bi liriye bi akıl satıyom."

- "Ōle de yütüdüm bōle de al dayı." demiş.

Demiş ki gocaman:

- "Gızımı al diyenin gızını alma." demiş.

Adam bāriye emme on guruşunan galmış. Daha da geri dönmiye.

Döne döne, gele gele gele, yaya geliye bi āşam namazīnen bi ırmā çatiye ki ōle de yāye. Irmak bulanmış öte geçecek ırmān öte tarafına, geçicek yer bulamiye ōle düşünüken āşam namazı da olmuş. Okardan aşşā gır ata binmiş bi adam gelmiş selam vermiş:

- "Aleykümselam."

- "Ne bekliyon?" demiş

- "Öte geçicem de geçek bilmiyom." demiş u akıl alan adam.

Gır atlı adam:

- "Bin atımın sārısına ben de öte geçicem, gidelim." demiş.

Adam akıl alan adam atın sârısına binmiş, gerisine atın, ē ırmān içerisine ācuk girmesinen barabar, ırmān atın üstünden su geçmiye başlamış yani çok derinimiş ırmak. O zaman ben bi lira verdim de akıl aldım; dibini görmedūn göle dalma dedīdi ba herif, ben nere gidiyom demiş attan atlamış emme su bunu bi garmış gatmış. Kenara çıkmış herif.

U atın üstündeki adam giderketleri, su atın üstündeki adamı almış, atın dā aklı kesmemiş adamı su götümüş. At geri dönmüş, u akıl alan adam ata sahip çıkmış. Atta da terki hebesi varımış, bakmış kı hebenin gözleri gırmızı lira dolu. O gece orda galmış tabi yāmur diğmiş; su durmuş nerden geçeceni bulmuş, ırmā geçmiş.

Gediye evüne gediye... Tabi bi köye variye, āşam da olmuş tabi zaman geçmişdür. İstanbul'dan yüriyelek geliye. Herif orda diyo ki:

- "Beni misâfir eder misiz; ben bu gece misafir olmak istiyom, size." diye.

- "Olur misafir ederük seni, diyolar."

Fakat misafir odaları varımış atı bakıyolar, atı rāt ediyolar. Adamı götüriyolar misafir odasına, adam, oturiye bakiye ki u odanın dört tarafı okardan aşşa adam kellesi asuluk. Gelen gomşulardan köyden gelen bi gucak odununan gelürümüş. Yemek gelmiş yemişler, efendim sohbet etmişler, herkesin uykusu gelmiş. Adam deseymiş ki:

- "Bu kelleler bu adam kelleleri nenin nesi niye kesdīz bu nenin nesi?" deseymiş unun da kellesini keseceklermiş. Adam akıl aldūndan, sorulmadūndan, üstüne farz olmadūndan, gonuşmadūndan orda bi çā atlamış. U gece yatmış ötekiler getmiş. Zabānan olmuş atını almış giderken, köyden birisi demiş ki:

- "Nerde yattın arkadaş bu gece?"

- "Ben misafir odasında yattım."

- "La oriye şindiye gadar cannı girip de cannı çıkan yōdu, sen nasıl ordan sırrı bozdun nası çıkdın?"

- "Gardaşım ben bi lira verdim akıl aldım, üstüme sorulmıyan lafa cuvap vermīcem üstüme farz olmıyan lafi gonişmīcam diye, onūçun çıkdım." demiş.

Bu tabi ordan gurtulmuş, gelmiş köyüne ev yapdumuş. Geyinmiş guşanmış. Herkes buğa sā gızımı vericem derimiş. U da haniye gızımı al diyenin gızını alma dedīdi ya; yok falan nayeti, bu uzak bi yerden köyünden iki mukdallık aşşadan bi yerden bunun hısım akrabaları mı varıdı ne, adam bunu gandumuş gızımı verim sā dīn. U da demiş ki:

- "Gızī alurum emme bi şartım var gabul edersen."

- "Ne şartın demiş?"

- "Gızī yanığa gomam, ben de varmam."

- "Ê sen al bizim gızımızı da yanımıza gelmezsen gelme, biz varuruk gızımızın yanına." demişler.

Nēse evlenmiş bu dūn yapmışlar, bunun bi çocū olmuş aradan yıllar geçmiş. Bunun balduzunu satmak uçun dūn yapmışlar. Dūnleri varımış bunu u güyoyu dūne okumuşlar. Getmiye ya, garısı da bunu gandururumuş yalvarmış gidelim herif fīlen, bu da getmem demiş.

- "Ê bā izin ver, ben gidim." demiş, hanımı.

- "Get demiş." adam.

Getmiş…

Adam garısını çocūyunan barabar göndermiş babası gile. Garısı dūne gettükden sōra bunun aklına bişe gelmiş, bi gunnazlık. Demiş ki:

- "Şu köye gada inim de, u köyden bi gocagarı birini gönderim dūn evünden en güzelinden bā bi kadın getüsün diye." demiş.

- "Bi hatun bulabiliyom mu, garı bulabiliyom mu bakim, gönderim." demiş kendi kendine.

Getmiş orda bi gocagarı bulmuş. Yani u dūn evünün biraz berisinde. Demiş ki:

- "Sā al demiş, dört dene gırmızı lira veriyom dūn evünden en güzelinden bā bi garı getü, burda zevk yapıcam." demiş.

Garı bayılmış, gocagarı gırmızı lira dört lira alacak. Odasını ayırmış, yatanı sermiş u deliganının, getmiş dün evüne. Gocagarı en güzelinden bi garı ariye. Gucända bi çocuk bu gız kimin, bu garı kimin nesi? Bizim gızımız demiş dün sahipleri. Niye sordun:

- "Yāv benim orda bi deliganı var da, bu deliganı bā dört gırmızı lira verdi bā dün evünden güzelinden bi garı getü burda zevk yapıcam dedi zabā gadar." dedi.

- "Ê verümüsüz gönderümüsüz?"

- "Gızımız giderse verük." demişler.

- "Êr demiş gızīz giderse, siz verirsez size demiş üç lirasını size vericem, bi lirası benim olucak."

- "Tamam demiş göndermişler."

U gocagarı gucanda çocuk, garı dedü garı çocünan barabar üç gişi geliyollar...

Adam bi bakıyo ku pencereden ārı gelen garı gocagarının gettü garı gendü garısı. Yıkıliye, maffoliye…

Gocagarı:

- "Aha oda gızım gir." diye.

Adam öte çandiye döniye, garı geliye soyuniye adamın yatāna yatiye, kim oldünu bilmiye, çocünu da yanna aliye, o yan dön bu yan dön garı uyumuş. Garı uyudü gibi adam galkmış çocünu almış garī bırakmış getmiş gettükden sōra evüne varmış tabi garı uyanmış. Bakmış ne adam var ne çocü var. U gendī getüren gocagariye demiş ki:

- "Neriye getti adam benim çocüm da gayıb olmuş."

U da demiş ki:

- "Goynundā adamın nere gettünü bilmiyon da bā mı soruyon?"

Ordan çīrı barı varmış bobası gile:

- "Garı noldu!"

- "Bōle bōle oldu, adam ne bā döndü ne de kim oldünu bildim, ne de… Çocümu da almış ben uyumuşum tabi. Getmiş."

- "La deme yav."

Orda hayıfsinif mayıfsinif dökerken, dünü yapdukdan sōra, gızı, garısı, gızın babası getmişler. Gızının evüne varmışlar; güyoları da gapının önde odun keserimiş:

- "Selâmunaleyküm." "Aleykümselâm"

Bakmış adam:

- "Dayı çocuk nerde?"

- "Ê olum sā ömüller çocūn öldü."

- "Ne zaman bā niye demedīz?"

- "Canım sā niye diyelim? Seni birden gine gasefetliyelim, gider de derük dedük. Allah'ın emrini bilmez deyisin, çocūn vefat etti." demişler

Adam bi iki hayıfsınmış… Garısīnen gaynanası içeri girmişler, bakmışlar kı çocuk içerde ocak başında oyniye. La bunlar şindik bi sevinç bi haykırma derken, babalī sormuş ku güyoya:

- "Unlar neye güliye."

- "Ben ne bilim amca gir de bak."

Varmış bakmış:

- "Neye gülüyosūz siz noldu?"

- "Ê baksana çocūmuza."

- "Siz başıza gelicē düşünmüyosūz da çocuğa bak diyosūz, çocū öldü dedük, çocū guyladuk dedük, bu çocū nerde yütüdük? Bu çocū bu adam nerde bulmuş? Bunu aklīza getümiyosūz da; siz başıza gelice düşünmiyosūz da gülüp oynuyosūz…" demiş.

Güyö az sōna gelmiş, ses sakinleşmiş, herkes başı derdine düşmüş.

- "U ne u ē…"

- "Çocūmuz."

- "Bu yittīdi ya, öldīdi ya, bu buriye nerden geldi? Bu çocū nerde yütüdūz."

Veriye üvenderenin nacān küpüsünü…

Dayı, üç akıl aldım, üç lira verdim. İkisinden fayda buldum. Gızımı al diyenin gızını alma dedi bā herif ben de aldım zarar gördüm. Çocūmu ba bırak da gızī gısrāvı al da yit buralardan demiş.

Telliksiz gaçmışlar (KK: 13).[146]

[146] Eren, **a. g. e.,** s. 46, 54.

2.1.4.15. Ağa ile Hanımı Masalı

Cenâb-ı Allah'ın sevdū bi gulu çok zengin bi ağa varımış. Allah da çok severimiş. Demiş ki ey gulum, Allah'amız (c.c.):

- "Sā bi belā vericem fakat seni bildüve bırakacam, sana gençlikde mi verim gocalıkda mı hangi zaman istiyon?" demiş. Adam da düşünmüş demiş ki:

- "Yâ Allah (c.c.), sen bā ne vericēsen gençlikde ver. Ben ihtiyarlīnci sabredemem günaha dūcar olurum." demiş.

Adam çok zenginimiş adamın bereketi kesilmiş; malını parasını yerini yurdunu yemiş içmiş. Adamın bi dene çocū varımış, yerde anca yöriye, ē bi de anasının gucānda varımış, dünya yüzünde iki ōlan çocū varımış adamın. Bunlar tabi fakır galmışlar zefil galmışlar yoksuzluk münasebetiyle yurdunu terk etmişler.

Giderken bi ormana dōru anca yöriyen ōlan çocūnu cenavar almış getmiş. Yanlarından getdükden sōra tabi bunlar Allah'dan olduna razılar heç sesetmiyollar gasefet etmiyollar.

Giderkenleri hanıminen barabar bi ırmān üstünde, dal köprüden geçerken hanımın gözü akmış gundakda çocuk ırmā düşmüş. Uğa da razılar bunlar şimdi gide gide, bunlar bi köye çatmışlar u ağa bi çoban eskiden sığırtmaç dellerimiş bi çoban olmuş orda hayvan yayarımış.

Hanımını da tabi bi eve bırakmış bu. U köyde de çök büyük bi ağa varımış, ağa bu çobanın hanımını görmüş hanıma havas etmiş, hanımı almak istemiş. Çobanı yanıma gönderin demiş, ağa fikrini demiye tabi. Çobana o zamanın parasinen bi para vermiş ki, devlerin arasına gelinemiyecek bi aksaklık yere çobanı göndermiş. Çoban tabi bi ay felen gelemedū gibi, o da getti ganduriye u hanımı, çobanın hanımını ā aliye tabi. Bu çoban bi zaman sōra geliye bakiye ki hanımı yok:

- "Noldu bizim hanıma la."

- "Seni götüren adam, gönderen adam aldı senin hanımı."

Uğa da razı çoban…

Çoban şimdi gidiye gidiye bi şehere çatiye bi melmekete çatiye, şehere. Bütün dünyanın adamları orda, galabalık. Şimdi o zamanlarda da padişah ölmüş de padişah dikeceklerimiş de o zaman padişahlık oyunan değilimiş.

Guş goyverüllerimiş guş kimin gafasına üç kere gonarsa padişah u olurumuş. Şimdi guşu tabi sātı zamanı dakkası geldükden sōra guşu goyvermişler. Guş varmış

u çoban olanın başına gonmuş guş. Hanımını ağanın aldū adamın başına gonmuş guş. Demişler ki:

- "Sen nerelisin?"

- "Ben felen yerlīm." adam hışır fırkıl bi adam.

- "Sen padişahlık becerebülü müsün de geldin lâ buriye?"

- "Ben padişahlık oldūnu ne biliyom yāv ben bi nasip arıyom, ben ne padişahı yāv."

Bunu almışlar uzak bi yere adamı saklamışlar; guşu bi daha goyvermişler, guş getmiş uçmuş gonmuş, getmiş adamın oldū binanın üzerine gonmuş guş tabi adamın girecek bi yeri yok ya ordan oyun iki.

Üç kere gonarsa bi adamın başına padişah olurumuş. Ondan sōra bunu daha bi uzak yere gönderiyollar, bırakıyollar guşu goyveriyollar, guş uçiye goniye variye gine adamı buliye:

- "Tamam gardaşım oyun üçe gadar, ister becer ister becerme hak senin."

Getürüyollar padişaha köşke yerleştürüyollar. Padişah orda hüküm edip dökerken, u hanımını alan ā var ya padişahın yanına ziyarete gelmiş, u padişanan āşama gadar laf etmişler. O ā izin istemiş getmiye. Padişah demiş ki:

- "Vazife dolayısiyle bu gün sohbet edemedük, birbirimize hızmat edemedük, bu gece bā misafir olacaksın ē yarın gidersin."

Demiş ki ağa:

- "Evümde kimsem yok bi ailem var gece çok gorkiye." demiş.

Demiş ki padişah olan çoban:

- "Senin ailene bekçi asker gönderim, unlar bu gece nöbet dutarlar uğa, sen aklığa bişe gelmesin."

Demiş ki ağa:

- "Padişahım bi gadına iki dene asker löbet dutar mı?"

Demiş ki padişah olan çoban:

- "Ōle asker gönderürürüm kü senin hanımığa gıl gada bi zarar olusa senin bıçağa mısmılım."

Gurtulamamış, padişah gomamış adamı "mısmılım celletim senin pıçağa celletim."

Demiş ki:

- "Falancı falancı askerler getsinler, bu beyin evine misafir olsunlar löbet dutsunlar." U askerler getmişler, varmışlar...

Sōra izlī ān evünü bulmuşlar demişler:

- "Anne, biz sana senin ān senin beyin, padişaha misafir oldu. Bu gece bizi sana löbet dutmaya gönderdiler, geldük padişahan emrīnen. Eğer bizi içeri alusan alusun almazsan, bu ayakda seni beklīcük bu gece."

Demiş ki u ān hanımı:

- "Ōlum niye dışarda bekliyosūz, benim gibi bi ihtiyar gadın uçun içeri gelin." Bunları içeri odiye almış.

Tabi gadın bunlara bi yemek hazırlarkan, askeller de birbirlerini tanımıyollar ya; kadın sormuş:

- "Sen nerelisin senin anan boban var mı yavrum?"

- "Ben felan yerlim arkadaş benim bobam anam yok, benim babamınan anam aclıkdan, fakıllıkdan, yoksullukdan melmeket terketmiş giderken, cenavar beni onların yandan almış götürmüş, bi çifçiye çatmış çifçi beni cenavarın elinden alımış, böyütmüş askere gelmişim." demiş. Ötekine de sormuş:

- "Sen nerelisin, senin anan baban var mı?"

- "Yāv benim de anam babam yok. Benim anamınan bobam da aclıkdan, yoksullukdan, fakırlıkdan melmeket terketmiş giderken, anamın gözü akmış gundak ırmā düşmüş. Irmak gaka sürīklī sürmüş dēmenin süzgecinde galmışım, hakcı gelmiş su kesildū gibi bakmış dermenin süzgecinde bi gundak var. Beni almış böyütmüş ben de askere gelmişim benim babam anam yok." demiş.

O zaman gadın bunların evvelden kaybettikleri oğulları olduğunu anlamış. Tabi bunların ikisi de bu gadının elinden geçmiş.

Gadın varmış ōlum siz benim ōlumsuz, sarılmış, u demiş yok ana o demiş var olum, u yan buyan u gece yemī içmī bırakmışlar. Sevincinen, gadın gucāna aliye durmuyollar itişi gakışı zabā garşı bunlar uykiye dalmışlar. Gadın bunların ortalarında gadının golları askellerin başının altında. O tabi padişahın yanındaki ahlaksız adam var ya hanımın gocası bi fırsattan istifade zabahdan geliye bakiye pencereden ārı, ulā ān hanımı askerlerin arasında açuk saçuk yatıyollar. Padişah da dedidi ya sā cellatım senin hanımığa bi zarar olusa dedīdi.

Variye diye ki:

- "Paddişahım askerlerin ortasında benim hanım açuk saçuk."

- "Ula deme yāv."

Hemen bi manga asker gönderiye padişah olan çoban. Bunun da dedū dōru mu bakıyollar dōru. Askerleri, garī alıyollar, getüriyollar.

Padişah da saati maati dolmadan köşküne otumuş, bunların ifadesini alıcak. Şimdi:

- "Padişahım askeller geldi."

- "Felancı gelsin." demiş gapıcı.

Gapī gōzladukan. Gadın bakmış kı köşkde eski gocası değil mi? Gapi itikliye u geri getmiye, gapıcı gomiye bi güldürtü getmiş:

- "Nedür u güldürtü nevu yāv!" demiş padişah.

Demiş ki asker:

- "Padişahım gadını geri edemiyok, gadın gapī gıriye."

- "Çocuklarıma sebep oldu unu cellat etdūrüm, çekilsin ordan." demiş padişah.

Gariyi baş edememişler:

- "Kimi cellat ettürüyon?" demiş. Girmiş içeri.

- "Falan yerden geçerken elimizden canavarın aldū Ahmedimiz değil mi? Çifçi almış elinden cenavarın böyütmüş askere gelmiş. Falan yerden geçerken, dal köprünün üzerinden elimden düşüdūmüz Memed'imiz değil mi, gundağı ırmak sürmüş derenin süzgecinde galmış hakcı almış büyütmüş bu da Mēmedimiz değil mi? Bunları Allah bize gavuştudu bizim de gavuşmamızı isterim, yanındaki haksızın cellatını isterim demiş.

Allah bunları birbirine gavuştumuş (KK:13).[147]

2.1.4.16. Baba ile Oğlu Masalı

Bi evde bi ōl, bi boba varımış, kadın isminde kimse yōmuş. Gocaman ihtiyarımış tâbi, ōlu büşürü yellerimiş, yur geyellerimiş.

---

[147] Eren, **a. g. e.,** s. 55- 60.

Zamanında oğlu gaybolmuş. Benim ōlum nerde gördüne soriye filen, ihtiyar zāt. Senin ōlun demişler, bankiye māmur oldu demişler.

- "Ūla galdım düzde desene." demiş, gocaman.

- "Ūla bi ōlumun yanna doru gedim." demiş.

Bi zaman sōra ōlunun yanna giderken, bankanın edrafına doru bobası dolaşukan, ōlu pencereden ârı bobasını görmüş. Tâbi bobası yunacak, yıkanacak, hışır; ōlunun gırafat boynunda, löküs elbise, māmur arkadaşlarının yanında filan. Tâbi gocamanın geldünü istemiyodu, emme geliye gocaman. Gocaman tâbi ōlunun odasına varip gapi açdū gibi, ōlu demiş ki:

- "Geri get geri." demiş, bobasını azarlamış.

O zaman gocaman geri dönmüş de bi basamak basmış, ikincide geriden çārmışlar.

- "Ōluğa ilendin mi?" demişler.

- "İlenmedim." demiş.

- "Ōlun gözleri kör oldu." demişler.

- "Ōluğa sāp çık." demişler.

- "İlenmedimidi de bī gaba gine soludumudu." demiş (KK: 13).[148]

2.1.4.17. Kel Mıstafa Masalı

Bi Kel Mahmut varmış. Bunun üç ōlu varımış, ōlunun iki tanesini evermiş, birisini everemezimiş; yani kimse almamış bunu. Tabi Mahmut ölmüş, Mahmut öldükden sōra gardaşcak üçü bir durukan, o everemedükleri adamdan öteki evliler bunu irdelemişler, bunu ayırmışlar, una heç mal mul bişē vermemişler. İnekleri bölememişler. Kel Mıstafa:

- "Size bişi dīm, malı goyverelim, yayılımdan gelen sizin afırīza giden sizin afırıza getsin; benim afırıma giden benim afırıma gelsin." demiş.

Razı olmuşlar. Tabi hayvanlar eski afırına gider gelü, tabi u yeni afıra gelür mü? Ötekilerin işine eyi gelmiş. Şimdi bakıyollar gelen eski afıra gidiye. Bi goca ala

---

[148] Eren, **a. g. e.,** s. 68, 69.

öküz, u bekâr gardaşlarının o Kel Mıstafa'nın afırına girmiş, hani ikrah edilecek bekâr gardaşlarının afırına girmiş.

Tamam gardaşım hesap gasap dōru. Ula ben demiş bu goca öküzü kessem eti yenmez, goşşam çifte getmez bu gızmış öküzün boynuna yılar dakmış, götümüş öküzü bi gıra goyvermiye götümüş. Götüdū gibi ordan da bi su dökünesi gelmiş de öküzü bi guru meşe köküne balamış. Su dökünmüş gelmiş bakmış kı öküz meşe kökünü sökmüş, getmiş ula bakmış kı kökün dibinde bi barkaç var barkacın gapānı açiye ki içi gırmızı lira dolu. Öküz senin ayān bā uğurlu geldi diye, öküzün şeyinden ipinden u meşe kökünü sökiye öküzünü süriye getüriye afırına bāliye.

O parī üçe böliye, üç gardaşıdı ya üçe böliye, çāriye bōle bōle oldu diye. Bu öküz de bu parī üçe böliye gendü parasını gendüye aliye; öteki gardaşlarının hakını veriye. Tabi u Kel Mıstafa garısı yok güzzeti yok, bi masrafı yok. Para ōle duriye, ötekiler yemişler içmişler Mıstafanın parasında gözleri galmış. Bunlar şimdi demişler ki:

- "Sen devin, devin cübbesini alacan gelecen bize."

Gardaşlar darbe yapmışlar Kel Mıstafi'ye paranın sahibi Mıstafi'ye.

- "Getümezsen seni öldürürük."

Kel Mıstafa siye siye varmış, devin evünün etrafına. Dev gelmiş cübbesini erük ācına bırakmış atını almış afıra götümüş, hemen cübbī Kel Mıstafa almış gaçmış. Ama tabi gıymetli cübbe, kürk. Ordan getümüş; aha, demiş.

Ula dev başlamış şimdi kürkü aramiye. Varmışlar demişler ki gardaşları:

- "Bizim Kel Mıstafa aldı senin kürkü yāv unda." demişler.

Dev şimdi Kel Mıstafa'nın peşine düşmüş emme Kel Mıstafī bi türlü bi duzā getüremiye. Bırakmış dev bunun peşini.

Şimdi demişler ki:

- "Sen, devin atını çalip bize getürecen."

Ula gurtulamamış, öldüriyollar adamı. Adam şimdi varmış bakmış, ne dev var ne atı var yalnız behnide iki alaf bā yatiye. U Kel Mıstafa varmış, alaf bālarının altına yatmış.

Dev getümüş atı bālamış afıra, sarayına çıkmış atın üstündeki odasına çıkmış, emme devin atı var ya adamı güğe çıkardiye ki Kel Mıstafī depsin, ısırsın deyin ata gönderiyollar bunu.

Şimdi u alafın altında at alafı yerken Kel Mıstafa bi homarurumuş at bi gafasını dırang ettürürümüş tavana.

Ula atım sa noldu diye dev iniye aşşa at alafi yiye, yāv noldu sa filan, atı bi okşiye filan çıkiye eve. O Kel Mıstafa, atın altında o alafın altında bi daha homariye at küt küt tavana iki kere dā vuriye, geliye ula hayvanım sā noldu gine at yiye.

Getüriye bi gucak alaf daha atın önüne bırakiye Mıstafa'nın üstüne, bu şimdi çıkiye okarı. Bi daha homarmasinen, at oyun üçe gadar sā bi dayak atim de diye sen var rāt et diye dev eline bi odun aliye geliye vuriye, at eskisi gibi yiye, vura vura atın iflanı kesmiş.

Arkadaş dev gidiye, yat burda günū̄ gördün diye Kel Mıstafa atı çeziye dōru gardaşlarına eletiye, gardaşlarına eletiye aha at diye. Ula diye gardaşım atı düve düve öldürtmüş, bi de atı almış gelmiş. Gardaşları geliye diye ki deve:

- "Gardaşım senin atī bizim Kel Mıstafa getüdü."

- "Ula bu bā yetti." diye dev.

Dev ıslahat galduriye bunun peşine asker şu bu gine yakaliyamıyollar. Gine yanna galiye Kel Mıstafa'nın.

Kel Mıstafiye diyollar kı:

- "Sen gidecen devin çöplünün ōnde, ulu bi gavak varımış, bu gavā kesicen."

Allah, Allah... Eline aliye bi balta dayı Kel Mıstafa variye gavā Bismilâhi ya Allah diye Kel Mıstafa dırang u yandan bu yandan kesiye. Dev diye ki:

- "Ne yapıyon sen diye."

- "Bu gavā kesicem." diye.

- "Bu gavā kesicem Dev Bey" diye.

- "Bi anasını avradını s.kdüm Kel Mıstafa var, etmedūnü bā bırakmadı. Bu gavā kesicem tomuracam, bunu oyucam Kel Mıstafī buriye yaturacam, üstünü çakacam." diye.

- "Ula uğa benim de hayıfım varıdı, seninde mi hayıfın var?" diye, dev.

Dev de geliye yardım ediyollar, gavā tomuruyollar, kesiyollar oyyollar. Şimdi tabi üstüne çakıcā tātī de hazılliye kesiye biçiye filan diyo ki deve, diyo ku:

- "Dev Bey, bu Kel Mıstafa senden daha arkalıdur, daha güvetlidür, daha uzundur. Sen yat bakim sen bu şeye, bu pete sıyabiliyon mu bakalım?"

Dev bi yatiye biraz omuzları sıkı geliye, diye ki u zaman:

- "Senden daha arkalıdur."

Biraz dā oyyollar, dev şimdi yatiye. Kel Mıstafa:

- "Dev Bey bunun biraz gıyları yoka oldu. Bunu buriye çakdūmuz zaman bi genneşüse seni de geberdü bu Kel Mıstafa, bī yat çakim. Sen bī genneş sen gurtulamazsan bu da bunu gıramaz, yırtamaz." diye.

Şimdi dev yatiye devin altından okarı çaka çaka hırtlāna gada getüriye. Deve diyo ki:

- "Kel Mıstafa benim, cübbē alan benim, atī alan da benim, gavağı kesip seni buriye çaka çaka guyliyan da benim yat burda." diye bırakiye gidiye.

Diyo ki gardaşlarına:

- "Gardaşım, cübbī getü dedīz gettüm, atı getü dedīz gettüm, gavā yık dedīz yıkdım, devi de içine guydum çaka çaka, anasını ālattım geldim." diye.

Tamam lā, bunlar gidiyollar gardaşları, devün üstünden u gapakları sökiyollar. Devi çıkardıyollar emme dev dā bunu yutmiye. Arkadaş bütün askeri Mıstafa'nın peşine dakiye.

Mıstafa baktı kı işi harap. Mıstafa öküzü kesiye dayı, öküzü kesiye, öküzün uylunu omuzliye, geliye devin sarayının ōne. Dev diye ki:

- "U ne?"

Tābi adam Mıstafī, barabar çalıştılar Mıstafī taniye. Kel Mıstafa:

- "Dev Bey, cübbē göttüm, atī götüdüm, gavā yıkduk, seni u daleverīnen uriye guyladım şēttim. Senden gorkuma seksen kiloyudum, altmış kiloya, yetmiş kiloya indim, öküzü kesdim, bu uylū on kilo getdüm sā gurban."

- "Eyi yapdın diye." dev.

- "Fakat beni yīcen emme, gel şu gaşın, bi gaş varımış evün öte yanda, sarayın öte yanda, orda ye de benim ganımı efendim de u bu çīnamasın" diye.

Oriye getüriye. Dev emme, dā bunu affetmīcek, geberdicek. Şimdi orda diyo ki Kel Mıstafa:

- "Dev Bey! Sen bā müsaade et şu eti yīm de, kilomu doldirim ben de hakkın galmasın."

- "Eyi," diye dev.

Dā gaçmiye imkânı mı var asker edrafî kesmiş şetmiş. Bu şetmiş eti yariye bi pakit duzu çıkardiye, etin içerisine doldiriye.

Şimdi dev bakiye, devin suratına doru bu uylū bi çarpmasînen devün gözlerine duz doliye, arkadaş. Dev şimdi dā gözünü açamiye uzluma Kel Mıstafî ariye. Ulan gaşın başına varmasînen dev üstünden aşşa küllüm kütük gidiye ū çī oliye arkadaş. Kel Mıstafa Diyo ku gardaşlarına:

- "Devün cübbesini al gettüm, atını al gettüm, gavānı kes kestim, devi şimdi gaşdan aşşa attım. Bak bā mal vermediz, para vermedîz. Ben öküzü gıra goyvermiye götürüken, öküzü bāladım kökün altında bi barkaç para buldum; sizin ne hakkız varıdı bunda, üçe böldüm size verdim, siz unu yediz bendeki hakka gözüzü gakdız. Deve yedüricedîz, ille ki beni yedüreceksîz de u pari yiceksîz. Size de deve yapdūmu size yapim." diye. Gardaşlarını bıçakliye, geberdiye. Garılarını aliye otiriye Kel Mıstafa (KK: 13).[149]

2.1.4.18. Doymayan Adam

Deli İssîn lakaplı birisi Çatak'ta bulunan değirmene gitmiş. Zahrasını değirmene bırakmış. Değirmenci Sāk isimli Müslüman olmayan çok zengin birisiymiş. Ne kadar yese doymayan Deli İssîn Sāk'a:

- "Bugün beni doyur sana akşama kadar çalışayım." demiş. Sāk:

- "Çalışmana gerek yok, sana bir soru soracam bilirsen karnını doyururum." demiş. Deli İssîn kabul etmiş. Sāk:

- "Değirmenin bendine döner kendi kendine, bir batman zahra üğülene kadar ne kadar su vurur bendine?" demiş. Deli İssîn biraz düşündükten sonra:

- "Ben bir ufacık kantarım, ne eksilir ne artarım. Sen kablarsın ben de tartarım." demiş. Sāk bu cevaba çok şaşırmış ve kazandın demiş. Deli İssîn'i evine götürmüş. Deli İssîn bir kazan çorbayı dokuz ekmekle yemiş. Sāk Deli İssîn'e bir batman da zahra vererek yol etmiş (KK: 27).

---

[149] Eren, **a. g. e.,** s. 61-67.

2.1.4.19. Nazar Masalı

Köyün birinde bir dede varmış. Bir kişi veya o kişinin malı mülkü nazarlanacağı zaman dede çağrılır, buna bak denirmiş. O da bakar nazarlarmış. Böyle bir zamanda köyden birisi dedeye demiş ki: "Gel sen bizim köyde zengin, kervanı olan bir adam var, onu nazarla sana şu kadar altın vereceğim." Tamam, demiş dede. Bir tepenin başına çıkmışlar. Karşıki tepeden o adamın kervanı geçiyormuş. Dede, gözü bozuk olduğu için kervanı göremezmiş. Yanındaki adam sürekli: "İşte orada kervan geçiyor, nazarlasana." Dedikçe, dede: "Göremiyorum." dermiş. En son dayanamamış dede: "Sende nasıl göz var nasıl görüyorsun o kadar uzak yeri?" deyince yanında bulunan adamın gözü nazarlanmış ve kör olmuş. Böylece kötülük yapayım derken kendisi gözünden olmuş (KK: 28).

2.1.4.20. Nuskacı

Adamın birinin dişi ağrıyormuş, oğlunu nuskacıya göndermiş, oğlum git bir nuska yazdır da dişimin ağrısı geçsin demiş. Nuskacı oğlana: "Babana söyle ona nuska yazarsam üç bağ otunu alırım." demiş.

Oğlan babasına söylemiş. Babası da: "Olmaz veremem sen selam söyle falcıya yazsın." diye haber göndermiş.

Nuskacı bu duruma çok kızmış ve kâğıda bir şeyler yazarak muska hâline getirip oğlana vermiş göndermiş. Nuskayı alan adam boynuna takmış ve hemen iyileşmiş. Aradan birkaç gün geçince nuskada ne yazdığını merak etmiş ve nuskayı açmış. Nuskada şöyle yazıyormuş:

"Eşiğine beşiğine damak ettin üç bağ otuna

Falcının köpeğinin bacağı girsin babanın gı.ına." (KK: 28)

2.1.4.21. Fanti

Elmaçukuru Köyü'nde bir ev varmış. Yaşlı bir adam bu evin bacasında geceleyin bir ışık görmüş. Bu ışığın içindeki vücudu insana benzeyen ama kafası hayvan olan Fanti adındaki bir yaratıkmış. Fanti o evdeki yeni doğmuş bir bebeğe musallat olmuş.

Köylü bir araya gelerek Fanti'yi öldürmek istemişler. Evde bebeği yalnız bırakıp dışarda bir yere gizlenmişler. Fanti bacadan girecekken onu elma kazığıyla

kazıklamışlar. Ama Fanti yaralı olarak kaçmış. Kan izini takip ederek Akoluk Köyü'ne kadar gitmişler. Bu köyde yaratığı yakalamışlar. Fanti'yi öldürerek kıbleye ters bir şekilde oraya gömmüşler. Başına da bir daha çıkmasın diye ham elma fidanı dikmişler (KK: 30).

2.2. EFSANE, MENKIBE VE MEMORATLAR

Şükrü Elçin efsaneyi "insanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen, zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin ortaya çıkmasında az çok rolü olan masallardır" şeklinde tanımlar. Dilimize Farsça "fesâne, efsâne" kelimelerinden geçmiştir. Efsaneye Arapçada "ustûre-esâtîr", Yunancada "mit, mitos" adı verilir.[150]

Efsanelerin en önemli özelliği inanış konusu olmasıdır. Efsanede geçen olaylar masalların aksine gerçekten olmuş diye kabul edilir. Efsanelerde çoğu zaman bir tarihî olay gerçekliğin dışına çıkılarak anlatılır ve sonlarının çoğunlukla acıklı bitmesiyle masaldan ayrılırlar.[151] Efsaneler menkıbe ve memorat türleriyle de yakından ilişkilidir. Kaynakların çoğunda menkıbe ve memoratlar efsane başlığı altında verilir ancak son yıllarda bu türlerin kendine has tanımlamaları yapılarak efsanelerden ayrılmışlardır.

Tarikat kurucularının, mezhep imamlarının veya diğer mühim dinî şahsiyetlerin hayatlarını, mücadelelerini, kerametlerini anlatan manzum veya mensur eserlere menâkıb-nâme denir.[152] Menâkıb-nâmeler Tekke ve tasavvuf edebiyatının bir türüdür. Arapça "mankaba" kelimesinin çoğulu olan menâkib sözü, bir insanın fazilet, hüner ve meziyet gibi övünülecek vasıflarını ifade eder. İslam dünyasında yakın zamana gelinceye kadar çeşitli sahalarda ünlenmiş insanların övünülecek vasıflarından bahseden kitaplar yazılmıştır. Menkıbeler daha çok İslami alanda öne çıkmış kişilerin hayatları hakkında yazılır. Danişmendnâme, Battalnâme ve Saltuknâme bu türden eserlerdir.[153] Menkıbeler bilim dünyasında genellikle efsanelerin bir türü olarak değerlendirilir ve sınıflandırılır. Dinî veya bir şahıs etrafındaki anlatı olması (Hoca Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş Velî, Hacı Bayram Veli vb.) onu diğer efsane türlerinden ayırmada yardımcı olur.[154]

---

[150] Elçin, **a. g. e.,** s. 314.
[151] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 98, 99.
[152] Abdurrahman Güzel, Ali Torun, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yay. (5. bs.), Ankara 2008, s. 385.
[153] Ahmet Eflâkî, **Ârîflerin Menkıbeleri**, çev. Tahsin Yazıcı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964. s. X, XI
[154] Ali Berat Alptekin, **Efsane ve Motifleri Üzerine**, Akçağ Yay. (2. bs.), Ankara 2014. s.15.

Memoratlar ise, yaşanan tabiatüstü olay veya tabiatüstü varlılarla kurulan iletişim olarak tarif edilir. Burada önemli olan bu iletişimi yaşayan veya ondan dinleyen bir kişinin olayı anlatmasıdır. Kısacası şahsi ve kişisel olması memoratı efsaneden ayırmış olur. Eğer anlatılan olay yaşayan veya yaşayanın anlattığı bir kişi tarafından dile getirilmezse bu efsaneye girer. Birçok kaynakta efsane olarak tanımlanan memoratları ayrı bir tür olarak ilk ele alan İsveçli halk bilimci Von Sydow'dur.[155] Özkul Çobanoğlu memoratları; "Cinler, alkarısı, ağırlık basması (karabasan, congoloz vb.), Hızır, yatırlar, rüya görme, nazar değmesi inancı, ölüler, büyü, fal ve falcılık, tam tanımlanamayan olağanüstü bir güç, modern kent yaşamı (ruh çağırma, astral yolculuk, ufo) ile kurulan iletişim biçimleri ve yaşandığına inanılan olaylar" şeklinde on iki gruba ayırmıştır.[156]

Efsanelerin sınıflandırılması ile ilgili ilk çalışmalar Antti Aarne (Fin Köken Efsaneleri ve Varyantları Kataloğu) ve Th. Christiansen (Gezgin Efsaneler) tarafından yapılmıştır. Türkiye'de ise Saim Sakaoğlu (Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu) ve Metin Ergun (Türk Dünyası Efsanelerinde Şekil Değiştirme Motifi) efsane tipleri ile ilgili önemli çalışmalar yapmışlardır.[157]

Milletlerarası Halk Anlatısı Kurumu efsaneleri "Yaradılış Efsaneleri; Tarihlik Efsaneler (Menkıbeler bu gruba girer); Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler; Dinlik Efsaneler" olarak dört ana bölüme ayırmıştır.[158]

Pertev Naili Boratav, Türk efsanelerini Milletlerarası Halk Anlatısı Kurumunun tasnifini daha da sadeleştirerek şu başlıklar altında toplamıştır:

1. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler
2. Tarihi efsaneler
3. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler
4. Dini efsaneler[159]

Efsane türünün bu sınıflandırmalarında menkıbe ve memoratlar ayrılmamış hepsi birlikte efsane başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu tasnifin 3. Bölümünde yer

---

[155] Özkul Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yay. Ankara 2003. s. 21.
[156] Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları,** s.77-82.
[157] Alptekin, **Efsane ve Motifleri Üzerine**, s. 20, 21.
[158] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 100.
[159] Saim Sakaoğlu, **Efsane Araştırmaları**, Kömen Yayınları, Konya 2013. s. 35- 36.

alan Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler başlığı hem menkıbe hem de memoratla ifade edilebilecek türden anlatıları içermektedir.[160]

Ulubey ve yöresinde Efsanelerle ilgili ilk çalışmalar Sıtkı Çebi ve Necati Demir tarafından yapılmıştır. Sıtkı Çebi "Ordu Efsaneleri" adlı kitabında Ulubey'e ait veya Ulubey'de anlatılan "Kara Veli Değirmeni, Ohtamış, Şeyhler, Vasiyet Gölü ve Vade Yeli" efsanelerini derleyerek yazıya geçirmiştir.[161] "Bütün Yöneleriyle Dünden Bugüne Ulubey" adlı eserinde ise bunlara ilave olarak "Salah Koca Evliyası Efsanesi" yer alır.[162] Necati Demir "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX" adlı eserinde "Taş Kesilen Çiftçi (Kumanlar), Tekirkaya (Yolbaşı- Durak), Cin Değirmeni (Durak-Kalicak), Kara Veli Değirmeni (Yukarı Kızılin), Değirmen Teknesi (Kumanlar), Karlıcak (Kalicak), Vasiyet Gölü (Sayacabaşı), Esenbey Gölü (Çatallı), Katır Köyü (Akoluk), Davun Mezarlığı (Kirazlık), Davun (Kumanlar), Kervankıran Yıldızları (Kumanlar), Süt Taşması (Kumanlar), Yufka Ekmeği (Kumanlar), Hıdırellez (Kumanlar), Elik Keçisi 1 (Durak), Elik Keçisi 2 (Çubuklu), Molla Süleyman Efendi (Kardeşler), Salah Koca (Şahinkaya), Mehmet Efendi Hazretleri (Yukarıkızılen), Karaağaç Evliyası (Durak), Lapa Evliyası (Kumanlar- Durak), Şeyh Abdullah 1, 2, 3, 4 (Şeyhler), Mısırın Ortaya Çıkışı (Kumanlar), Cin (Kalicak) ve Solucanların Gözünün Kör Olması (Kumanlar)" efsanelerine yer vermektedir.[163]

Ulubey Efsaneleri çoğunlukla köye yerleşmiş bir evliya ve onun yaptıkları, Cami, değirmen, puar (pınar), serendi, kahramanlık, kale, tepe, göl, kaya, taş, su, yalak, al üzerinedir. Menkıbelerde evliya, derviş, molla olarak tabir edilen dindar şahsiyetler ve onların mucizevi hayatı anlatılır. Memoratlarda ise konu, olayları bizzat yaşayanların anlattığı rüya ve cinler üzerinedir.

2.2.1. Ulubey Efsane, Menkıbe ve Memoratlarının Tip Tasnifi

Ulubey derlenen efsanelerin bir kısmını Pertev Naili Boratav'ın efsane tasnifine göre şöyle sınıflandırabiliriz:

---

[160] Çobanoğlu, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, s. 17.
[161] Sıtkı Çebi, **Ordu Efsaneleri Ordu Folklorundan Damlalar**, Ordu Çevre Vakfı Kültür Yay. Ordu 2001. s. 20-21, 33-35, 39-40, 42-44, 63-68.
[162] Çebi, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey**, s. 122- 123.
[163] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 52- 72.

1. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler: Ulubey yöresinde bu sınıflandırmaya dâhil olan efsaneye rastlanmamıştır.

2. Tarihi efsaneler: Şeyhler Köyü Efsanesi, Sarı Sadık Efsanesi, Gala Kalesi Efsanesi, Vasiyet Gölü Efsanesi.

3. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler: Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi, Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi, Sarı Sadık Efsanesi, Cami Efsanesi, Kara Veli Değirmeni Efsanesi, Talkın Efsanesi, Paşa Puarı Efsanesi, Gelin ile Yılan Efsanesi, Vade Yeli Efsanesi, Elikçioğlu Efsanesi, Gelin Kayası Efsanesi, Ezan Tepesi Efsanesi, Kar Yalağı Efsanesi, Ermeni Kalesi Efsanesi, Evliya Tepesi Efsanesi, Işıklı Taş Efsanesi, Düldül Taşı Efsanesi, Şifalı Su Efsanesi, Emin Gölü Efsanesi, Esenbe Gölü Efsanesi, Kör Öküz Efsanesi, Al Basma Efsanesi, Sallah Gocaman Menkıbesi, Büyük Mehmet Efendi ile Cinnî Menkıbesi, Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi, Davul Menkıbesi, Tevfik Hoca Menkıbesi, Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi, Müderris Abdullah Efendi'nin Mucizesi Menkıbesi, Sarığı Büyük Hoca Menkıbesi, Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi, Salih Derviş ve Kore Savaşı Gazisinin Annesi Menkıbesi, Salih Derviş ve Kamyon, Salih Derviş ve Hastalık, Salih Derviş ve Seçim, Salih Derviş ve Çorba, Salih Derviş ve Kıyafeti, , Salih Derviş ve Namaz, Salih Derviş ve Yetim, Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi, Molla Süleyman Efendi Menkıbesi, Salih Derviş ve Rüya Memoratı, Değirmende Cinler Memoratı.

4. Dini efsaneler: Talkın Efsanesi.

2.2.2. Ulubey Efsane, Menkıbe ve Memoratlarının Motif Yapısı

Ulubey yöresinden derlenen efsanelerin bazılarının, Stith Thompson'un "Halk Edebiyatı Motif İndeksi (The Motif İndeks of Folk Litareture)" adlı altı ciltlik eserinde[164] yer alan motif tasnifine göre tasnifleri şu şekildedir (Motif tasnifleri yapılırken Stith Thompson'un indexinde bulunmayan ama Türk efsanelerinde bulunan motiflerin başına (T) harfi konmuştur. Bu yapılırken Ruhi Kara'nın 1996 yılında Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu danışmanlığında hazırladığı "Erzincan Masalları" adlı doktora

[164] Stith Thompson, **Motif İndex of Folk-Litarature**, C. VI. İndiana Unv. U.S.A. 1955-1958.

tezinden[165] ve Prof. Dr. Ali Berat Alptekin'in "Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı" adlı eserinden[166] faydalanılmıştır.):

A. Mitolojik motifler

B. Hayvanlar

B 100- B 199 Sihirli Hayvanlar

B 140. Kehanet Gösteren Hayvanlar

Şeyhler Köyü Efsanesinde, padişahın devesi uçuruma düşer. Deve, Şeyh Abdullah'ın sözü ile kalkar ve oradan kurtulur.

Kör Öküz Efsanesi'nde sahibinden ayrılan öküzün ağlayarak kör olması ve yıllar sonra sahibini tanıması.

B 150. Olağanüstü Kehanet Gösteren Hayvanlar

Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi'nde, camiye kütük taşıyan geyikler.

Elikçioğlu Efsanesi'nde, bebeği büyüten Elik Keçisi denilen hayvan.

B 176. Sihirli Sürüngenler

Gelin ile Yılan Efsanesi'nde, serendide bulunan ve dibek taşını koruyan yılan.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Efsanesi'nde, hocanın ders yaptığı yere gelerek öğrencileri korkutan yılan.

B 180. Sihirli Dört Ayaklı Hayvanlar

B 182. Sihirli Köpekler

Gala Kalesi Efsanesi'nde, kaleyi bekleyen ve geçit vermeyen köpekler.

Emin Gölü Efsanesi'nde, insanları Emin'in öldüğü göle götüren ve orada gece gündüz bekleyen köpek.

B 184. Sihirli At

Düldül Taşı Efsanesi'nde, Hz. Ali'nin uçan Düldül adlı atı.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, yılana vuran hocayı sorgulamaya götürmek için kırata binmiş bir adam gelir.

Sallah Gocaman Menkıbesi'nde köye gelen dervişin beyaz bir atla gelmesi.

B 535. Bakıcı (emziren) Hayvan

Elikçioğlu Efsanesi'nde, elik keçisi denilen hayvan bebeği emzirir ve büyütür.

C. Yasak

---

[165] Ruhi Kara, "Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Ünv. Sos. Bil. Ens. Erzurum 1996.

[166] Ali Berat Alptekin, **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yay. Ankara 1997.

D. Sihir

D 670. Büyü Kuvveti ile Uçma

Sallah Gocaman Menkıbesi'nde Sallah Gocaman'ın tabutunun uçarak mezarlığa gitmesi.

D 800- D 1699 Sihirli Objeler (Nesneler)

D 800. Sihirli Nesne

Cami Efsanesi'nde, kütük taşıyan meleklerin boynundaki altın boyunduruk.

Gala Kalesi Efsanesi'nde, köpekleri yakalayan tuzak heyler.

Al Basma Efsanesi'nde, Al'ın çocuğun ciğerini sökerken kullandığı eyiş.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, cinler Büyük Mehmet Efendi'nin cebine bir avuç kömür koyar. Bu kömürler aslında altındır.

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, kırklarla savaşa giden Tevfik Hoca'nın postu kaldırması ve postun altından savaşı izlemesi.

Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi'nde, denizin ortasına serilen ve Tevfik Hoca'nın üzerinde oturduğu post.

D 930. Sihirli Kaya Parçasının Özellikleri

Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi'nde, Salih Derviş ve Ulubey halkı yağmur yağması için dereden topladıkları taşları ıslatırlar ve yağmur yağar.

D 980. Sihirli Meyveler ve Sebzeler

D 981. 8. Sihirli Üzüm

Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi'nde, üçler Tevfik Hoca'ya bir mendil içinde siyah üzüm verirler. Bu üzümleri Tevfik Hoca babasına verince üzümler altın olmuştur.

D 1700- D 2199 Sihirli Güçler ve Belirtileri

D 1750. Sihirli Gücün Diğer Özellikleri

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, yaralanan Tevfik Hoca'nın yaraları kırkların başının sıvatlamasıyla iyileşmesi

E. Ölüm

E 0- E 99 Diriltme

E 0. Diriltme

(T) E 0.1. Ölünün Hareket Etmesi

Sallah Gocaman Menkıbesi'nde Sallah Gocaman'ın teneşir tahtasında hoca kendisini yıkarken dönmesi.

E 200- E 299 Ölüden Gelen Kötülükler

E 210. Ölü sevgilinin Kötü Niyetle Geri Dönüşü

Kar Yalağı Efsanesi'nde, ölen kadın kocası tekrar evlendi diye geri döner ve onları öldürmek ister.

F. Olağanüstülükler

F 200- F 399 Periler ve Cinler

F 200. Periler (Cinler)

Büyük Mehmet Efendi ile Cinnî Menkıbesi'nde, Büyük Mehmet Efendi'nin cinnî talebesi vardır.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, cin yılan kılığında hocanın ders yaptığı yere gelir.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, Büyük Mehmet Efendi cinlerin büyüğü ile karşılaşır.

Değirmende Cinler Memoratı'nda kabağın cin zannedilmesi.

F 400- F 599 Ruhlar ve Şeytanlar

F 490. Diğer Ruhlar ve Şeytanlar

Al Basma Efsanesi'nde, bacadan girerek çocuğun ciğerini eyiş sapıyla sökmeye çalışırken yakalanan Al.

F 500. Olağanüstü İnsan

Şeyhler Köyü Efsanesi'nde, deve ile konuşarak onu ayağa kaldıran Şeyh Abdullah.

Sarı Sadık Efsanesi'nde, bir gürültüyle savaşa giden Sarı Sadık ve erenleri.

Sarı Sadık Efsanesi'nde, elinde altın güğümüyle bir gelin ıhlamurun olduğu yere girer çıkar.

Kara Veli Değirmeni Efsanesi'nde, taşınması imkânsız olan bir taşı taşıyan Kara Veli.

Talkın Efsanesinde, ölü olduğu halde hocayla konuşan Mehmet Efendi.

Evliya Tepesi Efsanesi'nde, yeşil ışıklar hâlinde savaşa giden evliyalar.

F 700- F899 Olağanüstü Yerler ve Eşyalar

F 713 Olağanüstü Göl

Vasiyet Gölü Efsanesi'nde, Roma Kralı'nın hazinelerini sakladığı göl.

Emin Gölü Efsanesinde, Emin'in kaybolduğu göl.

Esenbe Gölü Efsanesi'nde Hz. Hızır'a yardım etmeyen Hasan Bey ve diğer zenginlerin sülüğe dönüştüğü göl.

F 770. Olağanüstü Binalar ve Eşyalar

Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi'nde, haksızlık yapıldığında kan akan değirmen.

Ermeni Kalesi Efsanesi'nde, kaleye kimse giremez ve girenler de ölür. Buranın bir bekçisinin olduğuna inanılır.

Evliya Tepesi Efsanesi'nde, Evliya Tepesi'nin evliyaların namaz kıldıkları ve yaşadıkları bir yer olduğuna inanılır.

F 800. Olağanüstü Kayalar ve Taşlar

Işıklı Taş Efsanesi'nde, taşın arkasında şehit olan askerin kanı taşın üzerine döküldüğü için taş geceleri ışık saçmaktadır.

Düldül Taşı Efsanesi'nde, Hz. Ali'nin Düldül adlı atının ayak izini taşıyan taş.

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, cinler Büyük Mehmet Efendi'nin cebine bir avuç kömür koyar. Bu kömürler aslında altındır.

F 810. Olağanüstü Ağaçlar, Bitkiler, Meyveler

Elikçioğlu Efsanesi'nde, ikiz çocuklardan birinin kovuğuna bırakıldığı Gürgen ağacı.

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, Tevfik Hoca babasına hurma getirir.

F 900- F 1099 Olağanüstü Hadiseler

Cami Efsanesi'nde, caminin yerinin melekler tarafından kütüklerin yerinin değiştirilerek belirlenmesi.

Kara Veli Değirmeni Efsanesi'nde, Kara Veli'nin taşınması imkânsız bir taşı birkaç defa değirmenin oluğuna getirip bırakması.

Paşa Puarı Efsanesi'nde, Veli Hatip'in karısının hamurdan nal ve mıh yapması.

Paşa Puarı Efsanesi'nde, paşanın askerleriyle giderken Paşa Puarı denilen yerde ölmesi.

Gelin ile Yılan Efsanesi'nde, serendide yılanı gören gelinin ben yılan gördüm demesiyle dibek taşın kaybolması.

Gelin Kayası Efsanesi'nde, gelin ve gelin alayının ırmaktan geçerken taş olması.

Ezan Tepesi Efsanesi'nde, çocuğun ve babasının ezan okudukları yerde onların ölmesine rağmen hâlâ ezan sesi duyulması.

Ezan Tepesi Efsanesi'nde, ezan sesi gelen tepeye yaklaşılınca sesin kesilmesi.

Kar Yalağı Efsanesi'nde, kadının dua etmesiyle beraber kaçtığı adamla birlikte yerin içine girmeleri.

Ermeni Kalesi Efsanesi'nde, evliyaların yeşil ışıklar içinde savaşa gitmeleri.

Şifalı Su Efsanesi'nde, şifalı suyu içen adamın ağzından kanlar boşalması ve hemen iyileşmesi.

Emin Gölü Efsanesi'nde, köpeğin insanları Emin'in öldüğü gölün başın getirmesi ve gece gündüz orada beklemesi.

Esenbe Gölü Efsanesi'nde Hasan Bey ve diğer zenginlerin bulunduğu tepenin çöküp göle dönüşmesi ve Hasan Bey ve diğer zenginlerin sülüğe dönüşmeleri.

Al Basma Efsanesi'nde, adamın karısı Al kılığında bacadan eve girer.

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, Tevfik Hoca'nın kırklarla savaşa gitmesi.

Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbe'sinde, Tevfik Hoca'nın denizin ortasında postun üzerinde gemiyi iteklemesi.

F 900. Kerametler

Şeyhler Köyü Efsanesi'nde, Şeyh Abdullah'ın uçurumdan uçan deveyi ayağa kaldırması.

Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi'nde, değirmende haksızlık yapılırsa değirmenin taşından kan akması.

Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi'nde, değirmene hakçı bakmaya başlayınca değirmenin eski özelliğinin kaybolması.

Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi'nde, caminin kerestelerinin geyikler tarafından taşınması

Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi'nde, Şeyh Abdullah'ın geyikleri kaçıran insanlara nesliniz sönsüz diyerek ilenmesi ve o insanların nesillerinin sönmesi

Sarı Sadık Efsanesi'nde, Sarı Sadık'ın bir gürültüyle savaşa gitmesi.

Talkın Efsanesi'nde, Mehmet Efendi'nin ölü olduğu hâlde mezardan hocayla konuşması.

Vade Yeli Efsanesi'nde, fakir adamın kızının: "Es vade yeli es, gâvuru müslümandan kes." demesiyle havanın açması ve ortalığın yeşermesi.

Esenbe Gölü Efsanesi'nde Hz. Hızır'a yardımcı olmayan Hasan Bey ve diğer zenginlerin sülüğe dönüşmeleri.

Davul Menkıbesi'nde, Küçük Mehmet Efendi'nin bu köye artık davul girmesin diye dua etmesine rağmen davul sokulması ve bu davulun patlayarak yarılması.

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, bahçede çalışırken Tevfik Hoca'nın babasına suyu hemen getirmesi.

Müderrris Abdullah Efendi'nin Mucizesi Menkıbesi'nde, halk Müderrris Abdullah Efendi'den mucize ister o da elindeki kazığı gökyüzüne doğru atar ve kazık orada kalır.

Sarığı Büyük Hoca Menkıbesi'nde; Mustafa Derviş, Kahraman Efendi'ye koltuğunun altından baktırarak mezarlıktaki ölülerin durumunu gösterir.

Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in ıslak ve çamurlu yerlere otursa da üstünün ıslanmaması ve çamur olmaması.

Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in üç adımda Kore'ye varması.

Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in atılan mermileri eliyle geri göndermesi.

Salih Derviş ve Kore Savaşı Gazisinin Annesi Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in pancar sarmasını soğumadan askere götürmesi.

Salih Derviş ve Kamyon Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in kendisini arabaya almayan kamyoncudan evvel yayladan çarşıya gelmesi.

Salih Derviş ve Seçim Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in seçim sonuçlarını tahmin etmesi ve olacakları önceden söylemesi.

Salih Derviş ve Kıyafeti Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in çamurlu yerlere otursa da üzerinin çamur olmaması.

Molla Süleyman Efendi Menkıbesi'nde, Molla Süleyman Efendi'ye değirmende sıra verilmeyince değirmenin taşı durur, çalışmaz. Tekrar çağırıp sıra verdiklerinde değirmenin taşı dönmeye başlar.

F 980. Hayvanlarla ilgili olağanüstü olaylar

Şeyhler Köyü Efsanesi'nde, Şeyh Abdullah'ın konuşarak deveyi kaldırması.

Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi'nde, caminin kerestelerinin geyikler tarafından taşınması.

Düldül Taşı Efsanesi'nde, Hz. Ali'nin atı Düldül'ün uçması.

F 1068. Realist Rüya

Şifalı Su Efsanesi'nde, kadın rüyasında Hızır'ı görür. Hızır ona şifalı suyun yerini tarif eder.

Salih Derviş ve Rüya Memoratı'nda, Tokatlı birisi rüyasında Salih Derviş'i görür ve Ulubey'e türbesine ziyarete gelir.

G. Devler

H. İmtihanlar

H 900- H 999 Cesaret İsteyen İşlerle İlgili İmtihanlar (Vazife)

H 900. Zorla Verilen Vazife

Paşa Puarı Efsanesi'nde, Paşa'nın Veli Hatip'ten 80 sarat, 90 dorat, 100.000 gıratın nalını mıkını yaratmasını istemesi.

H 1550- H 1569 Karakter İmtihanları

H 1550. Karakter İmtihanları

Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi'nde, Salih Derviş yağmur yağması için taş ıslatacak olanlarda üç şart arar. Bunlar: Zina yapmamış olmak, ikindi namazını kazaya bırakmamış olmak ve Kazım Karabekir ile beraber savaşmış olmaktır.

J. Akıllılar ve Aptallar

K. Aldatmalar

L. Kaderin Ters Dönmesi

M. Geleceğin Tayini

N. Şans ve Kader

N 500- N 599 Meydana Çıkarılan Sahipsiz Hazine

N 510. Sahipsiz Hazine Nerededir.

Vasiyet Gölü Efsanesi'nde, gölde olduğu söylenen hazine.

P. Cemiyet

P 0- P 99 Krallık ve Asilzadelik

P 10. Krallar (Padişah)

Şeyhler Köyü Efsanesi'nde, Padişah Sultan Murat Ordu üzerinden Sivas'a geçmektedir.

Vasiyet Gölü Efsanesi'nde, hazinesini göle saklayan kral.

P 50. Soylular (Silahşör, Şovalye)

Paşa Puarı Efsanesi'nde, Veli Hatip'in hanımına göz koyan paşa.

Vade Yeli Efsanesi'nde, fakir adamın kızını zengin bir gâvur ister.

Q. Mükâfat ve Cezalar

Q 10- Q 99 Mükâfatlandırılmış İşler

Q 20. Mükâfatlandırılmış Saygı ve Hürmet Göstermeler

Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi'nde, Büyük Mehmet Efendi cinlerin büyüğüne saygı gösterip onu öpünce cebine bir avuç kömür konur. Bu kömürler aslında altındır.

Q 200- Q 399 Cezalandırılmış İşler

Q 200. Cezalandırılmış İşler

Gelin Kayası Efsanesi'nde, babasının çekinti taşını isteyen kızın gelin alayı ile beraber taş olması.

R. Esirler ve Kaçaklar

S. Anormal Zulümler

S 0- S 99 Zalim Akrabalar

S 10. Zalim Anne Baba

Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi'nde Tevfik Hoca babasından zulüm görür.

T. Cinsiyet

T0- T 99 Aşk

T 24. Aşka Düşme

Emin Gölü Efsanesi'nde, Emin aşkına karşılık bulamaz ve aşk hastalığına yakalanır, aklını kaybeder.

U. Hayatın Tabiatı

V. Din

V 200- V 299 Mukaddes Şahıslar,

(T) V 206. Hz. Hızır

Şifalı Su Efsanesi'nde, kadın rüyasında Hz. Hızır'ı görür. Hz. Hızır ona şifalı suyun yerini gösterir.

Esenbe Gölü Efsanesi'nde Hasan Bey ve diğer zenginlerden yardım isteyen Hz. Hızır'dır.

(T) V 206.1. Yardımcı Derviş

Salih Derviş ve Hastalık Menkıbesi'nde, Salih Derviş'in yanına 18 yaşında bir veli gelir ve hastalığını iyileştirir.

V 220. Azizler, Evliyalar

Şeyhler Köyü Efsanesi'nde, Deve Uçuğuna yuvarlanan deveyi bir sözüyle oradan kaldıran Şeyh Abdullah.

Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması, Salih Derviş ve Kore Savaşı Gazisinin Annesi, Salih Derviş ve Kamyon, Salih Derviş ve Hastalık, Salih Derviş ve Seçim, Salih Derviş ve Çorba, Salih Derviş ve Kıyafeti, Salih Derviş ve Namaz, Salih Derviş ve Yetim, Salih Derviş ve Yağmur Duası menkıbelerinde ve Salih Derviş ve Rüya Memoratı'nda Salih Derviş.

Molla Süleyman Efendi Menkıbesi'nde, keramet sahibi olan Molla Süleyman Efendi.

V 230. Melekler

Cami Efsanesi'nde, kütükleri caminin yapılacağı yere taşıyan melekler.

V 290. Diğer Mukaddes Şahıslar

Sarı Sadık Efsanesi'nde, yediler ve kırklar denilen kişiler ıhlamur ağacının altında namaz kılmaktadırlar.

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde, Tevfik Hoca Kırklarla arkadaş olur.

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motif Grupları

Z 0- Z 99 Formüller

Z 71. Formülistik Sayılar

Z 71. 1. Formülistik Sayı 3

Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi'nde ermişler üç kişidir.

Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi'nde, Salih Derviş taşları ıslatacak olanlarda üç şart arar.

Z 71.12. Formülistik Sayı: 40

Tevfik Hoca Menkıbesi'nde Tevfik Hoca, Kırklarla arkadaş olmuştur.

2.2.3. Ulubey Efsaneleri

2.2.3.1. Şeyhler Köyü Efsanesi

Vaktiyle Padişah Sultan Murat'ın askerleri, Ordu-Gölköy yolu ile Sivas istikametinde gidiyorlarmış. Bugünkü Şeyhler Köyü'nün yanından geçen "Sarp Dere" isimli küçük bir derenin aktığı vadiden ilerlerken, develerden biri dereye yuvarlanmış, yerinden kalkamayacak derecede yorulmuş. Padişahın adamları deveyi düştüğü yerden çıkarmaya uğraşmışlar fakat başaramamışlar. Deveyi olduğu yerde bırakıp gitmek de olmayacağından, bu işi yapabilecek adam aramışlar. Bir köylü: "Bu işi civarda keçilerini otlatan Şeyh Abdullah becerebilir", demiş. Askerler keçi çobanını karşı ormanda bulmuşlar, alıp getirmişler.

Şeyh Abdullah, devenin yuvarlandığı çukura inmiş ve boynunu okşadıktan sonra:

- Kalk ya mübarek! Muhannetlik etme! demiş.

Deve, bu sözler üzerine eski gücüne kavuşarak yerinden kalkmış. Şeyh Abdullah, deveyi yularından tutup yukarı getirmiş. Devenin düştüğü bu çukura, ondan sonra "Deve Uçuğu" denilmiş ve halen böyle söylenmekte.

Padişah, bu yardımına karşılık Şeyh Abdullah'a isteğini sorarak onu mükâfatlandırmak istediğini bildirmiş. Şeyh Abdullah, keçilerini otlatmak için mera tahsis edilmesini dilemiş. Padişah, derhal o havalinin hudutlarını tespit ettirerek Şeyh Abdullah'a vermiş. İşte, bu yer bugünkü Şeyhler Köyü'nün hudutları içinde kalmaktadır. Padişah, fermanında bu yeri "Şeyh Abdullah Kariyesi" olarak da belirtmiştir. Bu isim yakın zamana kadar kullanılırmış. Yüzyıl öncesine kadar tapu ve defter kayıtlarında "Şeyh Abdullah Kariyesi" yazılı imiş.[167]

2.2.3.2. Şeyh Abdullah'ın Değirmeni Efsanesi

Ulubey İlçesi'nin Şeyhler Köyü'nde, Şeyh Abdullah'a ait "türbe" ile ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmeyen bir "kütük cami" ve "değirmen" bulunmaktadır. Şeyh Abdullah Kariyesi'ndeki caminin yanında bir tekke varmış ve bu tekkenin büyük bir de aş kazanı varmış ki, burada bütün yolculara, fakir fukaraya devamlı yemek dağıtılırmış. Bu kazanın yakın zamanlara kadar burada olduğu söylenmektedir.

---

[167] Çebi, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey**, s. 117.

Köyde Şeyh Abdullah'a ait olduğu söylenen bu değirmenin bazı özellikleri olduğu rivayet edilmektedir. Seferberlik yıllarına kadar bu değirmende "hakçı" bulunmazmış. Herkes "zahrasını" öğütür, çuvalına doldurur, alır gidermiş. Değirmende bir tamir ihtiyacı olursa, köylüler elbirliği ile bunu giderirlermiş. Bir kimse, bu değirmende başkasının sırasını veya hakkını alamazmış, eğer böyle bir şey olursa değirmenin oluğundan un yerine kan akarmış.

Seferberlikten sonra değirmene hiç kimse bakmaz olmuş. Değirmen bozulmaya yüz tuttuğu için buraya bir "hakçı" tayin etmiş köylüler. Fakat o günden sonra da değirmenin bu özelliği kaybolmuş.[168]

2.2.3.3. Şeyh Abdullah Mescidi Efsanesi

Rivayete göre, Şeyh Abdullah, padişah tarafından kendisine bağışlanan arazinin gelirleriyle bir tekke yaptırmış. Bir de "Küçük Cami" adı verilen kalın kerestelerle bir mescit inşa etmek istemiş.

Bir sabah köylüler meydanda bir yığın ağaç bulunduğunu görmüşler ve ertesi sabah, daha sonraları bu ağaç yığının çoğalmakta olduğunu fark etmişler. Ağaçların oraya geceleri birileri tarafından getirildiği muhakkak imiş, fakat nasıl getirildiği bir türlü anlaşılamıyormuş.

Bir gece, köylüler bu sırrı anlamak için ormanın kuytu bir yerine saklanıp, etrafı gözlüyorlarmış. Bu köylüler, günümüzde "Çötele" adıyla anılan mahallenin halkı imişler. Gece yarısına doğru ormandan Şeyh Abdullah'ın bir geyik sürüsüyle, arkalarında ağaç kütükleri olduğu halde geldiğini görmüşler. Geyiklerin boyundurukları ve zelveleri gümüştenmiş.

Geyikler birden karşılarında Çötelelileri görünce ürküp, kaçmaya başlamışlar. Bu durumu gören Şeyh Abdullah büyük bir üzüntü ile köylülere dönerek şöyle söylemiş:

- İlahi Çötele, nesliniz sönsün!..

Rivayet olunur ki, Çötele Mahallesi'nden hayatta bir kişi bile kalmamış. Burasının kalabalık bir mahalle olduğu, "Kırk Gelin Mezarlığı" adıyla anılan büyük bir mezarlığın mevcudiyetinden anlaşılmaktadır.

Şeyh Abdullah geyikleriyle taşıttığı kerestelerle burada bir mescit yapmış. [169]

---

[168] Çebi, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey,** s. 117-118.
[169] Çebi, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey**, s. 118.

2.2.3.4. Sarı Sâdık Efsanesi

Sarı Sâdık aslında Türk Dünyasının Sarı Saltuk diye bildiği derviştir.[170] 13.yy'ın ikinci yarısında İslam'ın Balkanlara girişine ve buraların Türkleşmesine öncülük eden gerçek hayatı efsaneleşmiş bir şahsiyettir.[171] Kaynaklarda Sarı Saltuk'un on iki tane türbesinin olduğu anlatılmaktadır. Saltuk-nâme'de geçen ifadelere göre Sarı Saltuk sağlığında müritlerine, kendisi öldüğünde on iki tane tabut yapılmasını ve bu tabutların isteyen bey ve krallara verilmesini söyler. Bu tabutların gittiği yerler; Tatar Hanı, Eflâk, Boğdan, Rus, Macar, Polonya, Çek, Bosna, Hırvat, Gırnata, Babadağ (Romanya) ve Edirne'dir.[172]

Birçok yerde türbesinin olduğuna inanılan Sarı Saltuk'un bir türbesinin de Sarı Sâdık adıyla Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'nde bulunduğu hem birtakım tarihi kayıtlardan hem de yöre halkının anlatılarından hareketle söylenebilir. Sarı Sâdık bu bölge yaşamıştır ve evliya olarak bilinir. Mezarının bulunduğuna inanılan yer ziyaret yeri hâline gelmiştir. Ordu Evliyaları üzerine araştırmalar yapan Sıtkı Çebi, Sarı Sadık'ın 1893 tarihli Trabzon Salnamesi'nde adının geçtiğini belirtmektedir.[173]

Yöre halkı tarafından hakkında çeşitli rivayetler anlatılan Sarı Sâdık'ın Niğde'den Ordu ilinin Ulubey ilçesinin Yukarıkızılen Köyü'ne geldiği söylenmektedir. Ayrıca yöre halkı Sarı Saltuk'a söyleyiş kolaylığı dolayısıyla Sarı Sâdık adını vermiştir. Yukarı Kızılen Köyü Sarı Sâdık Evliyası, Tepeköy Mahallesi yol ayrımındadır (bk. Resim: 213).

Sarı Sâdık'ın 1455 yılındaki tahrir defterinde adı Saltuk Oğlu Şeyh Saru (Şeyh Saru v. Saltuk me'a evlâd nâm-ı hasan ve Ali, mukata'a) olarak geçer, toprağının olduğu ve vergi ödediği kayıtlıdır.[174] 1485 tarihli tahrir defterinde ise Saltık oğlu Ali'nin (Ali v. Saltık) adı geçmektedir.[175]

---

[170] Daha geniş bilgi için bk. Mustafa Eren, "**Ordu'da Bir Sarı Sâdık (Saltuk) Ocağı ve Anlatıları**", Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2021, S. 25, s. 126-139. Bu bölümden makale üretilerek adı geçen dergide yayımlanmıştır.

[171] A. Yaşar Ocak, "**Sarı Sadık, Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü**", TTK Yay. Ankara 2002. s. VII.

[172] Şükrü Haluk Akalın, "**Ziyaretgâhı Rumeli'de Sarı Saltuk'un İzleri ve Ohrideki Sveti Naum/ Sarı Saltuk**", 1. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri, Prizren 12-14 Aralık 1998. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay. (221-244).

[173] Sıtkı Çebi, **Ordu Evliyaları**, Ensar Vakfı Ordu Şubesi Yayını No: 1, Ordu [t.y.], s. 28.

[174] Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 1992. s. 266.

[175] Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-11 1485 Tarihli Tahrir Defteri**, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara 2002. s. 260.

Yukarıkızılen'de Sarı Sâdık denilen yerde eskiden bir Ihlamur (Çığlık) ağacı varmış. Sarı Sadık'ın mezarının burada olduğuna inanılır ve buraya evliya denir. Gözü dönen, topaç olan, hasta olan kişiler Sarı Sadık'a götürülür, oraya bırakılırmış. Bir müddet orada bekletilen çocuk iyileşirmiş. Bu büyük ıhlamur ağacı okul yapılınca yıkılmıştır. Burada "Yediler" ve "Kırklar"ın da olduğuna inanılmaktadır.

Anlatılanlara göre, Yediler ve Kırklar denilen evliyalar Ağca Puarı denilen yerde abdest alıp sonra Sarı Sâdık evliyasının olduğu yerde namaz kılmış, kendilerini izleyen kişiye de: "Sen de gel peşimizde dur namaz kıl." demişlerdir.

Başka bir anlatıya göre ise Yunan harbinin yapıldığı zamanlarda köyde büyük bir gürültü çıkmış. Bu gürültü köyün halkını çok korkutmuş. O zaman köyün kadınları bu gürültüyü sormak için hocanın yanına gitmişler. Hoca ise: "Sarı Sâdık ordusunu aldı harbe gitti bu gürültü onun gürültüsüydü." demiş.

İnanışa göre Sarı Sâdık namaz kılmayanı bulunduğu yere yaklaştırmazmış. Sarı Sâdık evliyasına yakın bir yerde bir gece domuz bekleyenler elinde altın güğümle bir gelin görmüşler. Bu gelin, yakınlardaki bir çeşmeden altın güğüme su doldurup Sarı Sâdık evliyasının olduğu yere gitmiş ve gözden kaybolmuş (KK: 122).

Köyden yaşlı bir kadın Sarı Sâdık evliyasının bulunduğu yere gelmiş ve uyumuş. Onu oradan kaldırıp yolun karşısına bırakmışlar. Sen daha buraya gelme bizim işimiz var demişler. Sarı Sadık'ın olduğu yere otlatılan hayvanlar girerse kimse almak için oraya girmez hayvanın kendi kendine çıkması beklenirmiş. Burada yetişen töngel ağaçlarının meyvesi toplanmazmış (KK: 1, 12).

Bu bölgede define olduğu ile ilgili çeşitli söylentiler de çıkmıştır. Köylülerden biri olan Ahmet Eren, bir gün buraya definecilerin geldiğini ve Evliya olarak bilinen yeri eşmeye çalıştıklarını gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca definecilerden birinin ilk kazmayı vurduğunda büyük bir gök gürültüsü duyulduğunu ikinci kazmada ise şimşeklerin çaktığını daha sonra definecilerin burada arama yapmaktan vazgeçerek kaçtıklarını anlatmaktadır (KK: 137).

2.2.3.5. Cami Efsanesi

Yukarıkızılen Köyü Camisi bundan 700 sene evvel yeniden yapılmak istenmiş. Halk keresteleri hazırlamış Eski Cuma Yanı denilen bir yere taşımış. Ancak sabah gidip baktıklarında kerestelerin orada olmadığını görmüşler. Keresteler

bugünkü caminin olduğu yerdeymiş. Çok şaşırmışlar ve tekrar keresteleri Eski Cuma Yanı'na götürmüşler. Ancak sabah kerestelerin tekrar orada olmadığını görmüşler. Keresteler bugünkü caminin olduğu yerdeymiş. Bu sefer aralarından biri keresteleri bir daha taşıyalım gece bekleyelim demiş. Öyle de yapmışlar. Gece bekleyenler bir de ne görsün. Melekler altın boyunduruklu geyiklerle sabaha kadar keresteleri oradan taşımışlar. Bunun üzerine halk camiyi bugünkü caminin olduğu yere yapmaya karar vermiş (KK: 133).[176]

2.2.3.6. Kara Veli Değirmeni Efsanesi

Yukarıkızılen, Ulubey İlçesi'ne bağlı bir köydür. Kızılen, Melet Irmağı'nın kolu olan Sarpdere'ye birçok akarsuyun katıldığı derin vadiler arasında kurulmuştur. Bu derelerin kimi çoşkun bir şekilde akmakta, kimi de tepelerin eteklerinden sessiz sessiz Sarpdere'ye doğru yoluna devam etmektedir.

Bu akarsulardan bir kaçının yolu üzerinde değirmenler bulunmaktadır. Bunlardan birinin, adı efsaneleşmiştir âdeta. Kara Veli Değirmeni derler, bu değirmene.

Kızılenliler, köyün kenarından geçen derelerden birinden istifade ederek, büyücek bir değirmen kurmak istemişler.

Burada evvelce de bir değirmen varmış. Fakat hemen her yıl, kara sularıyla taşan dereler, arkları yıkmakta, dağıtıp değirmeni çalışamaz hale getirmekte imiş. Kızılenliler, devamlı şekilde sel baskınına uğrayarak yıkılan bu ufak değirmenin yerine, daha dayanıklısını yapmağa karar vermişler. Kısa zamanda, eskisinden daha büyük bir değirmen inşa etmişler. Sıra arka gelmiş. Değirmene akacak suyu, kayaları oyarak, derin ve geniş bir arkın içerisine almışlar. Civarda bu kadar sağlam bir başka değirmen, arkı olmadığından Kızılenliler, artık bundan sonra sel baskınlarıyla değirmenlerinin bozulmayacağını düşünerek sevinmişler.

O yıllarda, köyün tenha bir köşesinde kendi halinde yaşayan biri varmış. Kimi kimsesi yokmuş. Nereden geldiği de bilinmezmiş. Köylüler, bu garibi hor görür, rastladıkları zaman onunla konuşmak dahi istemezlermiş.

Değirmen yapılırken, bu garip kişi köylülerin yanına uğramış; bir süre yapılanları seyretmiş. Sonra da, yine geldiği gibi, sessizce oradan ayrılıvermiş.

---

[176] Eren, **a. g. e.,** s. 17

Yine böyle bir gün, köylüler bu garip kişinin yanlarına gelerek, hiç kimseye danışmadan, onlardan izin almadan, büyük bir kayayı yalnız başına iteleye, yuvarlaya değirmenin bulunduğu yere taşımak istediğini görmüşler. O ise, etrafındakilerin şaşkın bakışları arasında bu kayayı değirmenin arkasında, arkın yönüne oturtmuş ve oradan uzaklaşıp gitmiş.

Kızılenliler, kocaman kaya parçasının arkın ön kısmına konulmasının manasız olduğuna inanarak, onu arkın önünden çekip, dereye yuvarlamışlar; arkın kazı çalışmalarına devam etmişler.

Ertesi sabah işlerinin başına dönen köylüler, iri kayayı yine eski yerinde, yani arkın üzerinde bulmuşlar. Bu kadar büyük bir kayanın aşağıdaki dereden bir kişi tarafından alınarak, değirmenin yukarısına çıkarılmasının mümkün olamayacağını düşünen Kızılenliler, hele bekleyelim, bakalım. Bunda belki de bir hikmet vardır, diyerek kayayı yeni yerinde bırakmışlar. Aradan nice yıllar geçmiş, nice seller olmuş. Ark bir defa dahi yıkılmamış, seller değirmene ulaşamadan bu kayanın yanında etrafa yayılıp, değirmene tehlikeli olmaktan çıkmış. Kızılenliler değirmenin sel afetlerinden kurtulmasındaki kerameti, o koca kayada bulmuşlar ve buna "Kerametli Taş" adını vermişler.

Köylülerin ilgilenmedikleri, değer vermedikleri o kendi halinde yaşayan garip kişi ise, kayayı buraya koyduğu günden sonra bir daha ortalıkta görülmemiş. Kızılen'den ayrılıp bilinmeyen bir yere gittiği ağızdan ağıza dolaşır olmuş.

Kızılenliler, bu garibi de "Kara Veli" diye anmaya başlamışlar; değirmene de bu ad verilmiş çevre köylülerce.

O gün bu gündür Kara Veli'nin kerametli taşı, Yukarıkızılen Köyü'ndeki Kara Veli Değirmeni'nde, bütün köylüler tarafından kıymetli bir emanet gibi korunmaktadır. Bu taş halen, Kara Veli'nin koyduğu yerde durmaktadır ve herkes burada kaldığı müddetçe, değirmenin de hiçbir selden zarar görmeyeceğine inanmaktadır.[177]

2.2.3.7. Talkın Efsanesi

Yukarıkızılen Köyü'nde eskiden Acemler yaşarmış. Daha sonra Poyrazoğulları köye hâkim olmuş. Halil Efendi Oğulları'nın dedesi olan Halil Efendi

[177] Çebi, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey**, s. 120- 121.

1700'lü yıllarda bu köye gelmiş. Kendisi tahsilli birisiymiş. Poyrazoğulları onu köye imam yaparak arazi vermişler. Halil Efendi'nin oğlu Mehmet Efendi Tokat'a giderek medresede ilim tahsil etmiş. İcazetini almış gelmiş. Köye medrese yaptırmış. Bugünkü eski okulun olduğu yerde yapılan medreseye çeşitli yerlerden mollalar gelmişler. Bu mollalar burada yetişerek büyük âlim olmuşlar. Mehmet Efendi zamanı gelip bu dünyadan göçünce müderris arkadaşları onun cenazesine gelmişler. Bu arkadaşlarından üç tanesi Perşembeliymiş. Arkadaşları Mehmet Efendi'nin mezarının başında talkın verme meselesi yüzünden tartışıyorlarmış. Aralarında kura çekmişler. İçlerinden biri talkın vermeye başlayınca mezardan şu ses duyulmuş:

- "Ê... Hocam başıyannıma geldin de ne bārıyosun 40 gün sōna sen de gelecen buriye, get başığa āla !"

Bunu duyan hoca, ağlamaya başlamış. Arkadaşları demiş ki:

- "Hocam mübarē bulamadın mı? Yoksama niye ālıyosun?"

- "Başıma ālıyom, mübarē bulmam mı mübarek zat nida etti ki:

- "Ê... Hocam başıyannıma geldin de ne bārıyosun, 40 gün sōra sen de gelecen, buriye get başığa āla dedi bā başıma ālıyom." demiş (KK: 133).[178]

2.2.3.8. Paşa Puarı Efsanesi

Askerlerini çekmiş bi paşa giderken bi yere konuk olmuş, bi evün gıyına u evün gıyında da bi Veli Hatibi diye bi ihtiyar varımış. Bu Veli Hatibi'nin hanımına bu Paşa göz dikmiş, yani havas etmiş, bunu almak istemiş. Bu Veli Hatib'i denen zatı çārmış huzuruna demiş ki:

- "Sana bi teklifim var, unları yapacan, yapamazsan kellī bende görüsün yarın" demiş.

- " Bu gece bunları yapacan demiş."

- "Nedür Paşam ne teklifin var" demiş.

- "80 sarat, 90 dorat, 100.000 gırat 100.000 gıratın nalını mıkını yarat eğer bunları yapmazsan yarın kellī bende görüsün" demiş.

Şimdi tabi bu Veli Hatib'i denen adam Paşa'nın yanından ayrılmış. Hüzünlü gine bi düşünceli gine evine gelmiş.

---

[178] Eren, **a. g. e.,** s. 18-20.

- "Yāv niye düşünüyon" demiş haramı.

- "Ne bi kederin mi var?" demiş.

- "Yāv sorma hanım" demiş. "Bana" demiş ,"Paşa" demiş, böle böle dedi.

- "Ne dedi?"

- "80 sarat, 90 dorat, 100.000 gırat; 100.000 gıratın nalını mıkını yarat eğer bunları yapmazsan yarın seni öldürecem dedi bā" demiş.

- "Hā unuçun mu düşünüyon?" demiş haramı.

- "Undan golay ne var," demiş.

- "Sen otur aşşa demiş yāv, unu ben yaparım."

Harara şimdi biraz bi hamur yuğurmuş, bi parça hamur alurumuş nal yaparımış atarımış şangır şangır "künfeyekün" derimiş, alurumuş ecük daha hamur mık yaparımış atarımış şangır şangır mık olurumuş "künfeyekün" derimiş. Böle zabā gadar çalışmış hanımı. Sabah olmuş, Paşa gelmiş:

- "Haniye"

- "Aha…" bakmış adam dedūnü yapmış demiş ki paşa:

- "Allah hakkından gelsin."

O paşa, şimdi askerlerini çekmiş getmiş kadın da onlara ilendiydi ya; bu askerlerin birazı Saz'da gırılmış birazı Şıhman Dede'de gırılmış. Sōra da Paşa Puarı denen yerde hem Paşa ölmüş, hem askerinin birazı gırılmış. Şıhman Dede, Saz u zaman gurulmuş. Yalōz Paşa Puarı sōra gurulmuş, Paşa orda ölmüş ya Paşa Puarı diye oriye denmiş (KK: 13).[179]

2.2.3.9. Gelin ile Yılan Efsanesi

Zamanın birinde köye bir gelin getirmişler. Kaynanası ve kaynatası gelini serendiye sokmazmış. Gelin bu durumdan sürekli olarak şikâyet edermiş. Dermiş ki gelin sağda solda:

- "Beni serendiye gomuyollar."

Ondan sōna beni serendiye gomuyollar derkene, şuyudu buyudu derkene, gaynatası gaynanası:

- "Çık sen de serendiye çık." demişler.

- "Yalōz bişī görünci, bişī gördüm deme." demişler.

---

[179] Eren, **a. g. e.,** s. 23-24.

Gelin serendiye çıkmış, gapī açmış, gapī açdukdan sōra bakar kı goca bi yılan var. Yılanı orda gördū gibi:

- "Anā burda bi yılan var!" dedū gibi. Yılan çekilmiş ordan dā da o yılanı görememişler.

Dibek daş varıdı evelden u dibek daş, undan sōna artuk geri geri, geri geri getmiş. Her zaman mayyolmuş artuk, kimse oraya dā dibekdaşa gidememiş. Orası evelden ocakmış da, sōradan mayyolmuş. U ocak mayyolmuş (KK: 41).[180]

2.2.3.10. Vade Yeli Efsanesi

Eskiden gış çok oluyodu. Gar yāyodu yāyodu yāyodu. Undan sōna bi gapıdan bi gapiye varılmıyodu. Hediklerinen su daşıyoduk, mallarımızı, goyunlarımızı suluyoduk. Adamlar çīr yarallarıdı omuzlarinen. Undan sōna gar yāmış yāmış eskiden, gücük ayının onsekiziymiş. Bi adamın bi gızı varımış, malı goyunu hep ac galmış. Adamın bi gızı varımış, gızını da bi gâvur isterimiş, bakmış malı goyunu hep ac galdı. Gâvur da zengin. Gızına demiş ki:

- " Seni ben bu gâvura vericem" demiş.

Gız da demiş ki:

- "Ben gâvura getmem" demiş.

Babası:

- "Nası getmiyon demiş malımız goyunumuz ac biz de acuk."

O zaman gız demiş ki:

- "Bakalım Allah ne diye, bī zāba çıkalım demiş. Zabā çıkmışlar. U gece gız yatarkan demiş ki:

- "Es vade yeli es, gâvuru müslümandan kes," demiş.

Anam zabānan bi de galkallar kı, dünyalar yeşermiş u gışlar gaybolmuş, erlik ebinlik olmuş. Dā u gız gâvura getmemiş. U malın, goyunun rızgını Cenâb-ı Allah vermiş. Undan sōna gız bobasında galmış, u mal goyun da aclıkdan gurtulmuş (KK:1).[181]

---

[180] Eren, **a. g. e.,** s. 25-26.
[181] Eren, **a. g. e.,** s. 27,28.

2.2.3.11. Gala Kalesi Efsanesi

Eskiden Kızılen'e Türkler yerleşmeden önce bugün Gala Tepesi denilen yerde Rumlar yaşarmış. İç Anadolu Bölgesi'nden gelen beş kişilik Türk ailesi buraya yerleşmek ister ancak Gala'yı ele geçirmeden buraya yerleşmenin imkânı yoktur. Gala'da yaşayan Rumların azılı köpekleri olduğundan Türkler buraya yaklaşamazlar. Gala'yı almaya birkaç kez kalkıştılarsa da azgın köpeklerden dolayı buraya yaklaşamazlar. Daha sonra akıllarına bir fikir gelir. Hey denen büyük büyük sepetler yapıp içlerine et koyarak bir gece gizlice Gala'nın bahçesine bırakırlar. Bu heyler tuzak şeklinde yapılmıştır. İçine giren köpek bir daha çıkamaz. Köpekleri yakalayan ve sadece beş kişiden oluşan Türkler ellerinde nacak ve kılıçlarıyla Gala'nın içine girerek baskın yapar. Baskına uykuda ve hazırlıksız yakalanan Rumlar çok güçlü olmalarına rağmen dağılırlar, kimi ölür kimi kaçar. Böylece Galayı ele geçiren Türkler daha sonra buraya gelecek olan Türk ailelerine köyün kapılarını açmış olur. Bu ailelerden birisi Çubuklu'ya, birisi Şahinkaya'ya, Birisi Camiyanna, birisi Muazinni'ye, birisi de Tepe Köy'e yerleşir (KK: 15).

2.2.3.12. Elikçioğlu Efsanesi

Adamın birisi ailesiyle yaylaya göçüyormuş. Adamın karısı hamileymiş. Yolda kadın hasta olmuş ve ikiz çocuk doğurmuş. İki çocuğu taşımak ve bakmak zor olduğundan ikiz çocuklardan birini orada bulunan bir gürgen ağacının kovuğuna bırakmışlar. Yaylaya giden aile güzün geri dönüş yoluna çıkmış. Çocuklarını bıraktıkları yerdeki gürgen ağacının yanına gitmişler. Bakmışlar ki çocuk orda bir elik keçisi ile beraber yatıyor, onu emiyor. Kocaman bir bebek olmuş. Elik keçisi gelenleri görünce atlayıp kaçmış. Sonra aile çocuklarını yanına alıp köyüne dönmüş. O çocuktan türeyen sülaleye Elikçioğulları denmiş. Bundan sonra bu yörede keçi eti yenmez ve keçiler öldürülmezmiş (KK: 5).

2.2.3.13. Gelin Kayası Efsanesi

Çok eski zamanlarda köyün birinde fakir bir adamla kızı yaşarmış adam. Kızı ise çok güzelmiş. Gel zaman git zaman kızı istemişler babası da vermiş. Düğün günü gelmiş çatmış. Kızın babası fakir olmasına rağmen büyük bir düğün yapmış. Kızının her eksiğini görmüş, çeyizini hazırlamış. Yemiş içmiş eğlenmişler. Düğüncüler atlarla

kızı almaya gelmişler. Gelin herkesle ısmarlaşmış ve en son babasının yanına gelmiş. Babasının elini öpmüş. Babası:

- "Kızım bu evde hakkın kaldı mı?" demiş. Kız:

- "Çekinti taşını da ver baba kocamla mısır çeker çorba yaparuk" demiş. Babası çok şaşırmış ve üzülmüş, içinden şöyle geçirmiş:

"Kızım sana hakkım helal olmasın. Taş olun."

Gelin alayı ırmaktan karşıya geçerken taş olmuş. Gelin ortada, damat arkada gelin alayı yanlarında öylece taş olmuşlar. Bu taşlar Melet Irmağı'nın kenarında durmaktadır ve burası Gelin Kayalar olarak bilinmektedir (KK: 16).

2.2.3.14. Ezan Tepesi Efsanesi

Bundan seneler evvel Fındıklı Köyü'nden okumaya giden birisi yıllarca dinî ilimler öğrenmiş ve imam olarak köyüne geri dönmüş. Yayla zamanı geldiği zaman köyde kimse kalmayınca o da köylülerle beraber yaylaya çıkar orada ezan okuyup namaz kıldırırmış. Bu yaylanın adı da Çambaşı'nın Hevrek Obası imiş. Hevrek Obası Fındıklı Köyü'nün yaylasıymış. İmamın bir çocuğu varmış müezzinliği o yaparmış. O yıl ramazan ayıymış ve köylüler orucu yaylada tutuyorlarmış. Her iftar saatinde imamın oğlu yüksek bir tepeye çıkar oradan ezan okurmuş. Yine bir gün ezan okurken ayağı kaymış ve yamaçtan aşağı kayarak düşüp ölmüş. İmam bunun acısıyla artık yaylada kalmaya her akşam çocuğunun düştüğü yerde ezan okumaya başlamış. Köylüler onun delirdiğine hükmetmişler. Aradan yıllar geçmiş bir gün imamın ezanının sesi duyulmaz olmuş. Birkaç köylü tepeye çıkıp imamı aramaya başlamışlar. İmamın ölüsünü tepede çocuğunun ezan okuduğu yerde bulmuşlar. Oraya gömmüşler. Aradan yıllar geçmiş yine bir ramazan ayında iftar vakti ezan okunmaya başlamış. Yaylada bulunanlar merakla dışarı çıkmışlar çünkü yaylada ezan okuyacak kimse yokmuş. Ses karşıki tepeden imamın ve çocuğunun öldüğü yerden geliyormuş. Köylülerden birkaç kişi iftar vakti oraya bakmaya gitmiş ancak o zaman ezan kesiliyor, okunmuyormuş. O ezanın imam ve oğluna ait olduğunu anlamışlar ve artık tepeye gitmemişler. Böylece o ramazan ayında ezan devam etmiş (KK: 17).

2.2.3.15. Kar Yalağı Efsanesi

Eski yıllarda Doğulu Köyü'nde Arap alfabesiyle yazı okuyabilen sadece bir kişi varmış. O da savaşta gözlerini kaybettiği için köyde eski yazıyı okuyup yazabilen kimse kalmamış. Köye eski yazı bilen Muallim denen birisi gelir. Bu kişi köyde eşi ölmüş ve ikinci evliliğini yapmış bir ailenin yanına yerleştirilir. Bu adamın ilk eşi ikinci çocuklarını doğururken ölmüş ve geceleri eşinin rüyalarına girer onu korkuturmuş. Adam ikinci evliliğini yaptığı için ona musallat olur. Gece olup adamla ikinci eşi yattığı zaman onların yanına yatarmış. Bazen de adamın ikinci eşini öldürmeye çalışır ama adam buna engel olurmuş. Bunu bana yapmayacaktın der kapıyı çarpıp fındık bahçesine doğru gidermiş. Bu olayı adam köylülere anlatır ama kimse buna inanmazmış. Köye yeni gelen muallim bu ailenin ikinci katında kalıyormuş. Bir gece gürültülerle uyanan muallim aşağı inmiş ve adamın iki kadınla kavga ettiğini fark etmiş. Muallim orada bulunan ikinci eşin zor durumda bulunduğunu ve öldürüleceğini anlayınca onu da yanına alıp kaçmış. Çambaşı'nın Kabalak Obası denilen bir yere gitmişler. Kış aylarından biri olduğu için Çambaşı'nda yol iz yokmuş. Adam karımı kaçırdılar diyerek köyden birkaç kişi alır ve silahlarla Çambaşı'nda olduğunu duydukları muallim ve kadını aramaya başlarlar. Kabalak Obası'nda Kar Yalağı denilen yerde kadını ve muallimi görürler. Onları fark eden kadın Allah'a dua eder:

- "Allah'ım ne olur bizi yerin içine sok." der.

Bu dua kabul olur ve ortadan kaybolurlar. Kısacası yer yarılıp içine girerler. Günümüzde de burası yan yana yatan iki kişinin mezarı olarak tümsek şeklinde durmaktadır (KK: 18).

2.2.3.16. Ermeni Kalesi Efsanesi

Oyumgürgeni Köyü'nün girişinde, köprünün üst tarafındaki dağın adı Ermeni Kalesi'dir. Ermeni Kalesi bundan yıllar önce Ermenilerin yerleştiği, çoğaldıkları bir yerdir. Buraya çamur ve taşlardan duvarlar örmüşlerdir. Burada bir bekçinin olduğuna inanılır. Buraya girmek isteyenler olmuştur ancak ya ölmüşler ya da akıllarını yitirmişlerdir. Bu dağın kenarındaki mezarlık dağa çıkmaya çalışırken ölenlerin bulunduğu bir mezarlıktır. Burada Ermenilerin mücevherlerinin ve hazinelerinin olduğuna inanılır bu yüzden defineciler tarafından sürekli olarak kazılmaktadır. Sahipli olduğuna inanıldığından giriş kısmından kimse giremez (KK: 19).

2.2.3.17. Evliya Tepesi Efsanesi

Şekeroluk Köyü'nde bulunan bir tepedir. Burada evliyaların yaşadığına inanılır. Kore savaşının olduğu yıllarda bu tepede sürekli yeşil yeşil ışıklar yanıp söndüğü görülmüştür. Bu ışıkların savaşa giden evliyalar olduğu söylenmektedir. Evliyalar ışıklar hâlinde Kore Savaşına gidip gelmişlerdir. Evliyaların burada birikip namaz kıldığına inanılmaktadır (KK: 111).

2.2.3.18. Işıklı Taş Efsanesi

Çanakkale Savaşında, Türk ordusu büyük kayıplar yaşamaktaymış. Fındıklı Köyü'nde yaşayan bir Hristiyan Müslüman olmuş ve Çanakkale'ye savaşa gitmek istemekteymiş. Bütün hazırlıklarını yapmış, tam savaşa gidecekken İngiliz askerleri yolunu kesmiş. Müslüman olan asker bir taşın arkasına pusu kurmuş oradan düşmana ateş edermiş, saatlerce direnmiş teslim olmamış. Cebindeki el bombasını atmak için tam ayağa kalktığında vurulmuş yere düşerken de el bombasını atmayı başarmış. Attığı el bombası ile beş tane İngiliz askerini öldürmüş. Müslüman asker de oracıkta saklandığı taşın üzerinde şehit olmuş. Kanı o taşın üzerine dökülmüş. O günden beri her akşam yarım saat kadar taşın üzeri ışıklar saçarak parlamaktaymış. Bazıları taşın yanına gidip dualar etmekte. Taşa bir şeyler yapan, yerinden oynatanın akrabalarından biri ölmekteymiş (KK: 20).

2.2.3.19. Düldül Taşı Efsanesi

Kardeşler (Sevdeş) Köyü'nde bulunan bir taştır. Küpkaya Kanyonu'nun olduğu yerden yukarı doğru yüründüğünde köyün merasında Düldül Taşı karşımıza çıkar. Anlatılanlara göre Hz. Ali Düldül adlı atıyla uçarak buradan geçerken atının ayaklarından biri bu taşın üzerine basar ve iz yapar. Taşın üzerinde Hz. Ali'nin atının nalının izi olduğuna inanılır. Bu nedenle bu taşa Düldül Taşı adı verilmiştir (KK: 129). Aynı izden Yukarıkızılen Köyü, Eski Cami Yanı denilen yerde de bulunmaktadır. Buradaki izlerin de Hz. Ali'nin atının ayak izleri olduğu söylenir.

2.2.3.20. Şifalı Su Efsanesi

Ulubey'in Güzelyurt Köyü'nde Şayıp Tepesi'nde bulunan ve şifalı olduğuna inanılan sudur (bk. Resim: 217). 80'li yıllarda bu suya çok rağbet olunca bazıları aşağıdaki çeşmelerden geceleri buraya katırlarla su taşımışlar ve satmışlardır. Bu yüzden şifalı suyun geri çekildiğine inanılır. Ayrıca bu suyun bulunduğu Şayıp Tepesinde yazın kayaların arasından buz gibi bir hava esmektedir. Burayı da bir zamanlar halk soğutma amaçlı kullanmıştır. Aynı tepede kışın sıcak su çıkan bir ılıca olduğu da söylenmektedir. Bu sıcaklık ve soğukluk değişimlerinin nedenini Şayıp Tepesinin içinde bulunduğuna inanılan bir göle bağlayanlar vardır (KK: 121).

Giresun'da yaşayan ve birbirini çok seven bir karı koca varmış. Bu aile çok mutlu bir şekilde yaşarken kadının kocası ince hastalık denen vereme yakalanmış. Hastalığı o kadar ilerlemiş ki ölmek üzereymiş. Eşine:

- Ben artık ölüyorum, benden sonra evlenirsen şu kişilerle evlenme onlar benim düşmanımdır, demiş.

Eşi bu duruma çok üzülmüş, kocasını çok seviyormuş. O gece ağlayarak uyumuş. Rüyasında Hızır'ı görmüş. Hızır ona:

- Ümitsiz olma kocanı da al Ordu'ya git. Oradan Ulubey'e geç ve Şayip Tepesi'ni bul. Kocanı da yanına al ve bu tepeye çık. Orada bir su var bu sudan kocana içir, diye yolu tarif etmiş.

Kadın aynen Hızır'ın dediğini yapmış. Kocasını sırtına alarak dik yokuşlardan çıkararak suyun bulunduğu tepeye varmış. Kocasına bu sudan içirmiş. Adamın ağzından kanlar boşanmış ve iyileşmiş. Adam anasından yeni doğmuş gibi olmuş.[182]

2.2.3.21. Emin Gölü Efsanesi

Ulubey'in Kadıncık Köyü'nde bulunan bir göldür. Efiloğullarından Emin aşk hastalığına tutulmuş. Sevdiğini alamayınca ve sevdiği başkasına verilince kafası mecnun olmuş. Köpeğiyle dağlarda gezmeye başlamış. Bir gün yine köpeğiyle gezerken kendisini ırmaktaki göle atmış. Emin'in köpeği köye gelip bağıra çağıra köylüyü oraya götürmüş. Cenazesini bulamamışlar, köpek oradan köye gelmemiş,

---

[182] Vatan Gazetesi Ordu İlavesi, Vatanın Memleket Serisi, No: 36, 20.08.1952, s. 6-7.'den akt. Hikmet Pala, **Ordu Şayip (Güzelyurt) Köyü Tarihi**, Gece Kitaplığı, Ankara 2017. s. 45, 46.

gece gündüz orada sahibini beklemiş. Sonra köpek de yok olmuş gitmiş. Buraya bu yüzden Emin Gölü adı verilmiş (KK: 21).

2.2.3.22. Vasiyet Gölü Efsanesi

Sayacabaşından 2,3 km aşağıda yer alan bir göldür. Vasiyet Gölü, Kurşunçalı denilen ormanlık bir alanın ve buradan akan Kurşunçalı Deresi'nin devamında yer alır. Bu bölgenin eski bir yerleşim yeri olduğu anlatılır. Gölün yukarısında bir kale olduğu söylenmektedir. Kaleden göle inen bir yol olduğu ve burada hazine olduğu rivayet edilmektedir. Anlatılanlara göre Türkler bölgeye yerleşmeden önce bu bölgede yaşayan Roma kralı büyük bir hazineye sahipmiş ve hazinesinin elinden alınacağından korkarmış. Hazinesinin öldükten sonra karısına kalmasını isteyen kral bu hazineyi saklamak istemiş ve kalenin aşağısındaki gölü bu iş için uygun görmüş. Gölün suyunu boşalttırarak gölün duvarlarına mağaralar yaptırmış ve hazinelerini buralara saklamış. Sonra göl yeniden suyla doldurulmuş. Kral ölümüne yakın gölde bulunan bütün servetinin karısına verilmesini vasiyet etmiş. Ancak hazinelere ulaşmanın güçlüğü nedeniyle bu vasiyet yerine getirilememiş. Bu nedenle bu gölün adı "Vasiyet Gölü" olarak kalmış. 1980'lerde bu bölgede kazı yapma izni alan bir kişi kurduğu ekiple gölün suyunu boşaltır. Yaklaşık 30 m. derinliğinde olan gölün dibine ulaşırlar. Gölün dibi çakıl ve kumdur. Herhangi bir mağara veya yola rastlanmaz. Çalışmalar ertesi güne sarkar gece yağan yağmurla beraber göl tekrar dolar. Günümüzde içerisinde alabalıklar yaşamaktadır (KK: 128).[183]

2.2.3.23. Esenbe Gölü Efsanesi

Ulubey'in merkezine yakın bir yerde Ordu'dan Ulubey'e gelen yolun alt tarafında bulunan bir göldür. Günümüzde bu göl kaybolmuştur. Bu gölde bir zamanlar su kaplumbağası, balık ve sülüklerin yaşadığı bilinmektedir. Gölün asıl adı Hasan Bey Gölü'dür ancak yöresel söyleyişten dolayı Esenbe Gölü olarak ifade edilir.

Esenbe Gölü'nün bulunduğu yer aslında Şayip Tepesi gibi bir tepeymiş. Bu tepenin zirvesinde Hasan Bey isminde zengin bir ağanın konağı varmış. Tepenin eteğine doğru ise diğer konaklar sıralanmaktaymış. Alt tarafta ise yoksulların yaşadığı derme çatma evlerin bulunduğu bir mahalle yer almaktaymış.

---

[183] Çebi, **Ordu Efsaneleri Ordu Folklorundan Damlalar**, s. 20, 21.

Bir gün Hz. Hızır yoksul bir dilenci kılığında Hasan Bey'in konağına gelmiş. Ondan bir lokma ekmek istemiş ancak Hasan Bey, Hz. Hızır'a yardımcı olmamış adamlarına dövdürerek onu yollamış. Hz. Hızır, tepenin eteğinde bulunan diğer konaklardan da yardım istese de yardım eden olmamış. Tepenin alt tarafındaki düzlükte yaşayan yoksullar ise Hz. Hızır'a yardımcı olmuşlar onu sofralarında doyurarak evlerinde misafir etmişler. O gece büyük bir afet olmuş ve tepe birdenbire çökerek yerin altına girmiş Hasan Bey ve diğer zenginlerin konakları yerle bir olmuş. Büyük bir selin ardından tepenin bulunduğu yer göle dönüşmüş. Hasan Bey ve diğer zenginler bu gölde yaşayan birer sülüğe dönüşmüşler. Bu gölde iki tür sülük yaşarmış. Bur türlerden biri insan sağlığına faydalıymış. Diğeri ise at sülüğü denen ve öldürücü olan sülükmüş. O günden bugüne halk bu zararlı olan sülüğe Esenbe Sülüğü de demekteymiş (KK: 127).[184]

2.2.3.24. Kör Öküz Efsanesi

Ulubey'in Refahiye Köyü'nde adamın birisinin çok sevdiği bir öküzü varmış. Öküzünü çok iyi besliyormuş. Bir gün öküz ahırdan aniden kaybolmuş. Adam her tarafı aramış ama bulamamış. Aradan birkaç yıl geçmiş adam öküzünden ümidini kesmiş. Adam bir gün ormana gitmiş. Karşısına çok sevdiği öküzü çıkmış. Öküzün gözleri ağlamaktan kör olmuş ama yine de sahibini tanıyarak onun yanına gelmiş. Adam kör öküzünü alarak evine getirmiş. Buraya günümüzde Kör Öküz Mahallesi denmektedir (KK: 115).

2.2.3.25. Al Basma Efsanesi

Adamın birinin üç dört tane çocuğu ölmüş. Çocuğu öldüren de Al'mış. Adamın bir çocuğu daha olmuş. Al'ı beklemeye karar vermiş. Bütün kapıları kilitlemiş. Sadece baca açıkmış. Adam saklanmış bir yere. Al gelmiş ve şöyle demiş:

- "Dadandım duramıyom yavrum,
Çok tatlısın kıyamıyom yavrum."

---

[184] Levent Aktaş tarafından derlenen bir efsanedir. Levent Aktaş, bu efsaneyi Dursun Ali Gümüş'ten dinlemiştir. Dursun Ali Gümüş ise bu efsaneyi emekli öğretmen olan babası Ruşen Gümüş'ten öğrenmiştir. https://www.facebook.com/groups/dundenbuyanaulubeydehayat/permalink/1604199686634613 (19.02.2021: 06.55)

Sonra eyişin sapıyla tam çocuğun ciğerini sökecekken. Çocuğun babası çıkmış Al'ı yakalamış. Al:

- "Sabunum kayamıyom." demiş. Adam:

- "Sakırtlağam yapuşurum." demiş. Al'ın entarisinin parçası adamın elinde kalmış. Al kaçmış. Adam sabahleyin bakmış ki kendi karısının eteği yırtılmış. Kadın tanındığı için artık Al olamamış. Adam da Al'ı yendiği için artık Al'lar o eve yaklaşamamış (KK: 22).

2.2.4. Ulubey Menkıbeleri

2.2.4.1. Sallah Gocaman Menkıbesi

Ulubey ilçesine bağlı bugünkü adı Şahinkaya, eski adı Aşağıkızılen olan yerde Sallah Gocaman denen ihtiyar bir adam yaşarmış. Sallah Gocaman'ın üstü başı pismiş, sürekli sümüğü akarmış. Bu yüzden yöre halkından hiç kimse onunla ilgilenmez hatta dalga geçerlermiş. Sallah Gocaman kendi halinde yokluk içinde hayatını devam ettirirmiş. Kimi kimsesi de yokmuş. Sallah Gocaman kendisi ile dalga geçenlere ben yakında öleceğim. Siz benim cenazeme elinizi sürmeyin, beni beyaz atıyla gelecek olan beyaz sakallı bir adam yıkayacak ve gömecek dermiş. Sallah Gocamanın bu sözlerine herkes güler kimse dikkate almazmış. Gün gelmiş Sallah Gocaman ölmüş. Öldüğü köyde duyulmuş ama bir iki kişi hariç kimse cenazesine gitmemiş. Öğlen olmuş yok ikindi olmuş yok cenaze ortalıkta kalmış. Kimse cenazeye sahip çıkıp yıkayıp gömmüyormuş. Akşama yakın köye beyaz atlı beyaz sakallı bir gocaman gelmiş. Doğru Sallah Gocaman'ın evine varmış. Sallah Gocaman'ı yıkamaya başlamış. Teneşir tahtasının üzerinde yatan Sallah Gocaman'a:

- "Ya Mübarek sağa dön," diyormuş. Sallah Gocaman dönüyormuş.

- "Ya Mübarek sola dön," diyormuş. Sallah gocaman dönüyormuş. Böylece beyaz sakallı adam cenazeyi yıkamış. Ardından cenazeyi tabuta koyup:

- "Git ya mübarek," demiş. Tabut uçarak mezarlığa gidip gözden kaybolmuş. Bunu görenler şaşkınlık içinde kalmışlar (KK: 3).

2.2.4.2. Büyük Mehmet Efendi ile Cinnî Menkıbesi

Büyük Mehmet Efendi, medresesinde talebe okudukan cinnîden talebesi varımış, cinnî okudan bizim dedemiz işte. Böyük Memet Efendi orda medresenin

gıyında otururumuş da garşıdaki depī bakarımış. O cinnī olan talebe gelmiş gıyına diyelmiş.

Demiş ki:

- "Hocam, acaba ben, bir dakikada bu depenin arkasına gidip gelebülü mīm?"

- "Ne!" demiş u vakit dedem

- "Sen oriye gözū açip yumana gadar gedip gelüsün." demiş.

- "Ne bildin?" demiş, u vakit talebe.

Dedem de:

- "Ōlum, seni ben cinnī olarak, talebemin içinde okuduyom."

- "Sen beni bilmiyo mu zannediyosun?" demiş.

O vakit gaybolmuş ordan, dā okula mokula gelmemiş, cinnī ya dā duru mu? Yakalanduğunu anlamış (KK: 133).[185]

2.2.4.3. Büyük Mehmet Efendi ile Yılan Menkıbesi

Bi gece Büyük Mehmet Efendi camide ders yaparımış. Ders yaparken bi yılan gelmiş gafasını uzatmış Mehmet Efendi'yi gorkudurumuş goya u vakit asası varımış gıyında. U vakit deyneklere asa dellerimiş asīnen buğa bī vurmuş; vurunca u gaybolmuş.

U vakit ordan bi zaman sōna bi gıratınan camının gapısını cinlilerden bi adam kesmiş, demiş:

- "Seni bizim şıh istiye." demiş.

- "Niye?" demiş.

- "Sen bizim bi adamı dömüşün, hasta çok hasta yatiye." demiş. Getmiş varmış. Şıh demiş ki:

- "Sen cezalandın hoca. Niye sen bu adama vurmuşun bak hasta geberiye bu öliye yāv."

U vakit ayet varımış hakkında. Unlar âlim ya ayet varımış hakkında, ayeti okumuş Büyük Mehmet Efendi:

---

[185] Eren, **a. g. e.,** s. 30.

- "Siz de yabancı hayvan şekline girip de Muhammet ümmetini gorkutmak var mı?" demiş.

Cinnī:

- "Unu ben kesemicem, Bizim böyūmüz var u fetvayı u kesecek." demiş.

Unlara şe yok ya hemen peri gibi bi cinnī geçmiş gapıdan, Büyük Mehmet Efendi galkmış u cinnīnin gözlerini öpmüş, demiş ki:

- "Şıhım senin gözünü, cinnī olarak öpmüyom, sen bu güzel gözlerīnen benim güzel Peygamberimi gördün, unūçun öpüyom seni; senin gözlerī, cinnī olarak öpmüyom."

"Senin molla beni cezaladı. Bi yılan geldi medreseme de, cāmımda, odamda, ders yaparkan yılan beni gorkuttu, ben de vurdum bu da beni gettü, burda bā şediye. Siz de şıhım sizde (âyeti gine okumuş uğa) sizde yabancı hayvan şekline girme Muhammet ümmetini gorkutma var mı? demiş.

- "Yok."

- "Ōlise ben sizin adamīza vurmadım kı, yāv ben yılana vurdum." demiş.

U vakıt demiş ki u şıh öteki şıha mollasına:

- "Bu hocī nerden aldīsez oriye bırakın!"

Bi gısım kömür guymuşlar Büyük Mehmet Efendi'nin goynuna aynı ata bindümüşler camiye getümüşler, bırakmışlar. Büyük Mehmet Efendi goynundan unu kömür diye döke döke gelmiş. Bi de bi tane kömür galmışımış unu da zabanan bakiye ki yatana düşmüş. U, cebindekiler altunumuş. U, bi gısım kömür. Ordan Muhammed'e selevat (KK: 133).[186]

2.2.4.4. Davul Menkıbesi

Kızılen Köyü'nden Halil Efendi Oğulları'ndan Küçük Mehmet Efendi, denilen zat Tokat'ta on iki yıl okumuş, ilim tahsil etmiş. Hocası:

- "Mehmet ben artık sana ders veremiyorum icazetini vereceğim." demiş.

İcazet vermek o zaman müderrislik diploması vermekmiş. Küçük Mehmet Efendi müderris olmuş. Gelirken, köyün garşısında bi mahalliye gelmiş. Ordan onu garşılamış ālar, burdan düvelek yol etmişler ya ordan garşılamışlar, davul zurna

[186] Eren, **a. g. e.,** s. 31, 32.

dedemin öne gelmişler, hoca geliye demişler. Küçük Mehmet Efendi Deşdemür denen bir mahallemiz var bizim orda bir çeşme var çeşmenin yanına gelmiş, dā adım atmamış oriye demürlemiş. Oturmuş altından okarı halk ve ağalar davul zuma çıkmışlar davulu döve döve otumuşlar.

- "Selâmunaleyküm; aleykümselâm" otumuşlar ses yok. Küçük Mehmet Efendi laf açmış bunlara:

- "Beni düvelek yol ettīz emme sizi ayāma getüdüm." Ā demiş ki u vakit:

- "Ālık var ya olum biz senin ayāva gelmedük biz senin ilmiye geldük.

- "Hā ilmime mi geldīz."

- "İlmiye geldük."

- "İlmime geldīsez ben bi dua edim de siz ēmin den de şu çevremize (elini de şöle etmiş, birbirine getümüş barmaklarını) şu zıkım dā girmesin." demiş.

Davulunan zurna içün u vakit u duâ etmiş, unlar âmin demiş. Bi sıra bi zaman davul geçmemiş, köyümüzden.

Saymamışlar bi davul geçmiş davul da geçerkene yarılmış, patlamış, oldū yerde galmış. Dā da ondan sōna aşşa yukarı iki yüz senelik bi meseledir bu iş, dā da bizim köyümüze Yukarıkızilin Köyü denen bi köye davul girmemiş. Muhammed'e salavat (KK: 133).[187]

2.2.4.5. Tevfik Hoca Menkıbesi

Tēfik Hoca denen adam sahipsiz kimsesiz bir Tefik Hocīdi. Böle biraz keramet yüzünden aklı zay olmuşudu. Nası olmuşudu, dersen:

Tēfik Hoca Kırklara garışmış, Kırklarınan gezerimiş babası da fena bi yola gediye bilürümüş. Sıkıtmış bi gün demiş ki:

- "Ula Tēfik sen nere gidiyon, seni birisi bi gıyda zay eder." Nere gidiyosun diye bōle bobası bunu sıkuştururumuş u da demezimiş. Nāyeti bi gün babası bundan bi su istemiş:

- "Tēfik bā bi su getü." demiş. U gözünü açip yumana gadar Tēfik Hoca suyu vermiş una:

- "Lā, nerden aldın?"

---

[187] Eren, **a. g. e.,** s. 33

- "Ê evden aldım boba."

- "Lā ne zaman gettin geldin?"

- "Boba açuklama u gadar açuklama, getüdüm suyū iç." demiş.

U vakit bunu takip etmiş bobası gine bulamazımış yatānda. Gine bi dā bunu sıkışturmuş; bi hurma, Kâbe hurması getümüş vermiş.

- "Nerden aldın sen bunu?"

- "Tükkândan aldım."

- "Lā ōlum tükkânda bōle hurma olur mu?"

- "Olur olur boba."

Nāyeti döğmüş çocū. Döyince bi parça u vakit aklını oynatmış, demiş hā almış habarı. "Bōle bōle oluyom." demiş Tevfik. Dōmüş u vakıt. U vakıt bunlar kırklarınan bi yere getmişler. Besbelli dā u vakıt çok derecesi yokudu, tāzīdi besbelli ōle ya, tāze olmasa kırklar unu harbe sokardı. Getmişler bi yere varmışlar bi post namazlō, Tēfik Hoca'nın altına atmışlar, demişler ki:

- "Tēfik sen burda otur, postu galdurma" demişler. Onlar gaybolmuş. Kırklar bi zaman sōna, saat geçmiş, dakka geçmiş, geçmiş de geçmiş u vakıt demiş ki, ula demiş bu adamlar gayboldu. "Bu postu galdurma Tefik dediler bā." demiş. "Şu postu galdurim bunun altında ne var bī bakim." demiş. Bir bakmış ki postun altında Kırklar harb ediye. Oradan gelen mermiler Tevfik Hoca'ya isabet etmiş.

U Vakıt Kırkların başı gelmiş demiş ki:

- "Sā Tēfik, postu galduman dedük, sen galdudun vuruldun, niye galdudun, biz sā galduma dedīdük ya" demiş. U vakit aklını zay etmiş.

Yaralarını u şıh var ya Kırkların başı hem burī sıvatlamış alnının yarası silinmiş, hemen gaybolmuş. Hem golunu sıvatlamış, hem ganı durmuş, hem eyi olmuş. Hemen aniden.

Tēfik Hoca ōle bi Tēfik Hocīdi. Şindik de Allah'ın indinde evliya olarak havu depede yatiye.

Muhammed'e selavat (KK: 133).[188]

[188] Eren, **a. g. e.,** s. 34- 36.

2.2.4.6. Tevfik Hoca ile Üçler Menkıbesi

Babasından çok zulüm gören Tevfik Hoca, bir sabah oduna giderken üç kişiye rastlar. Bunlardan biri Sarı Sadık, biri Küçük Mehmet Efendi biri de Büyük Mehmet Efendi'dir. Tevfik'e:

- Seni bir yere götüreceğiz ama her dediğimizi yapacaksın, demişler. Tevfik beni babam döver dese de yum gözlerini demişler ve Tevfik'i götürmüşler. Tevfik gözlerini açtığında bir denizin ortasındaymış. Bu üçler suyun üzerine post atarak, Tevfik'e:

- Burada oturacaksın ama gidene gelene değmeyeceksin, demişler.

Üç'ler gitmişler. Tevfik suyun üzerinde öylece oturuyormuş. Üzerine doğru bir gemi gelmiş. Tevfik gemiyi itekleyerek geri döndürmüş. Bu üç gün devam etmiş. Üçler tekrar gelmişler. Tevfik'e bizim sözümüzü tutmadın seni geri götüreceğiz demişler. Tevfik:

- Beni babam döver, demiş.

Üç'ler, Tevfik'e bir mendilin içine bir kısım siyah üzüm koyarak vermişler.

- Bunu babana ver, seni dövmez, demişler.

Babası Tevfik'e neredeydin diye sorduğunda Tevfik mendili vermiş. Babası mendili açınca çok şaşırmış. Mendilin içindeki üzümler altın olmuştur. Tevfik babasına olanı biteni anlatmış. Babası bu olaydan sonra onun erdiğine inanmış, Tevfik'i artık dövmemiş (KK: 11).

2.2.4.7. Müderris Abdullah Efendi'nin Mucizesi Menkıbesi

Müderris Abdullah Efendi Gölköy'ün Cihadiye Köyü'nden Kızılen medreselerine Büyük Mehmet Efendi, Küçük Mehmet Efendi, Mustafa Hoca ve Kahraman Efendi'den sonra müderris olarak gelmiştir. Kendisi keramet sahibiymiş. Birgün mollaları ona demiş ki:

- "Hocam mücizat istiyok senden."

Hoca, evinin önünde girebi ile kazık sivriltirmiş:

- "Molla mücizat mı istiyosūz?"

- "Mücizat istiyok hocam."

Elindeki kazığı gökyüzüne atmış ve kazık orada kalmış.

- "Aha müciza, ōlum." demiş (KK: 133).[189]

2.2.4.8. Sarığı Büyük Hoca Menkıbesi

Mustafa Derviş, Kahraman Efendi'yle camiye gelirken yolun alt ve üstündeki mezarları göstererek:

- "Sarığı büyük Hoca ne görüyorsun burada." demiş. Kahraman Efendi:

- "Bir şey göremiyorum." demiş.

Mustafa Derviş:

- "Koltuğumun altından ārı bak bakalım." demiş. Kahraman Efendi eğilerek Mustafa Derviş'in koltuğunun altından yolun üst ve altına bakar. Kahraman Efendi gördükleri karşısında şaşırır, Mustafa Derviş'in eline sarılır, öper.

Kahraman Efendi, Mustafa Derviş'in koltuğunun altından mezarlıktaki ruhları görmüştür. Yolun üstündeki ruhlar gayet rahat, altındaki ruhlar sıkıntı içerisindedir.

Mustafa Derviş:

- "Ê işte zerre kadar iman ehli olan kabir azabını görür." demiş (KK:11).

2.2.4.9. Salih Derviş'in Kore Savaşına Katılması Menkıbesi

Salih Derviş Ulubey'in Karakoca Mahallesinde doğmuş, yaşamış bir zattır. 1904 yılında doğmuş 1983 yılında ahirete intikal etmiştir. Salih dervişin babası Hamzaoğulları'ndan Durmuş Efendi'dir. Çocukluk ve gençlik döneminde medrese eğitimi görmüştür. Hocası Müderris Ali Osman Efendi'dir. Ulubey ve yöresinde tanınan sevilip sayılan birisidir. Ulubey'in Karakoca Mezarlığında türbesi vardır. Salih dervişin sürekli olarak elinde abdest aldığı ibriğiyle gezdiği, yağmurlu havalarda üzerinin ıslanmadığı ve çamura da otursa çamur olmadığı söylenir (bk. Resim: 17, 18).[190]

Kore Savaşı sırasında Türk Ordusu kuşatma altında kalmıştır. Salih Derviş bu durumu öğrenince üç adımda Kore'ye gider. 1850 kişilik orduyu kullanılmayan bir maden ocağında 45 gün saklar. 46. günün sonunda Salih Derviş mağaranın kapısını açar ve atılan topları elleriyle geri iterek orduyu dışarı çıkarır. Dışarıya çıkan ordu Korelileri şaşkına çevirerek büyük bir zafer kazanır. Ulubey'in bir köyünden Kore'de

---

[189] Eren, **a. g. e.**, s. 21-22.
[190] Çebi, **Ordu Evliyaları**, s. 31-32.

savaşıp dönen bir asker dönünce Salih Derviş'i Kore'de gördüğünü söyler ve bu hikâyeyi anlatır (KK: 45).

2.2.4.10. Salih Derviş ve Kore Savaşı Gazisinin Annesi Menkıbesi

Kore Savaşından kara haberler gelmektedir. Ulubey'in bir köyünden bir kadına oğlunun Kore Savaşında şehit olduğu haberi gelir. Kadın çok ağlamaktadır. Salih Derviş bir gün bu kadından haberdar olur ve yanına gider. Kadına:

- "Abla senin oğlun yaşıyor. Ben oraya gidip geliyorum." der. Kadın buna çok sevinir ve oğluna bir yün çorap ve pancar sarması götürmesi için Salih Derviş'ten ricada bulunur. Salih Derviş emanetleri alır ve gider. Aradan yıllar geçer kadının oğlu bir gün çıkar gelir. Kadın oğluna:

- "Oğlum Salih Derviş sana emanet getirdi mi?" diye sorar. Oğlu şu cevabı verir:

- "Anne gönderdiğin sarmalar soğumamıştı sıcak sıcak yedik. Çorabın da ayağımda (KK: 45)."

2.2.4.11. Salih Derviş ve Kamyon Menkıbesi

> Derviş Salih Hz.leri, bir gün Çambaşı Yaylası'ndan geliyormuş. Turnalık denen yere geldiğinde, arkadan gelen tanıdığı bir kamyona "dur" diye işaret etmiş. Fakat kamyoncu her nedense Derviş Salih'i arabasına almamış. Bizzat kamyoncunun ifadesine göre, Ordu'ya geldiğinde, bir de bakmış ki o büyük zat, yolda yürüyor.[191]

2.2.4.12. Salih Derviş ve Hastalık Menkıbesi

> Derviş Salih çok ağır hasta olmuş. Bu haberi alan bir yakını ziyaret için yanına gelmiş. Fakat bakmış ki, Derviş Salih ayakta ve sapasağlam. Adam şaşakalmış ve hayret etmiş: "Hani, seni bana hasta demişlerdi." demiş. Büyük Veli, şu karşılığı vermiş:
>
> - "Evet hastaydım ancak az önce, daha 18 yaşında bir veli bana geldi, geçmiş olsun dedi ve hemen ayağa kalktım." demiş.[192]

---

[191] Çebi, **Ordu Evliyaları**, s. 31- 32.
[192] Çebi, **Ordu Evliyaları**, s. 31- 32.

2.2.4.13. Salih Derviş ve Seçim Menkıbesi

1970'li yıllarda Ulubey-Ordu arasında yolcu taşıyan minibüste bulunanlar Salih Dervişe:

- "Hocam önümüzdeki seçimler hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sorarlar. Salih Derviş şu cevabı verir:

- "Cumhuriyet Halk Partisi çoğunluğu alacak, azınlık hükümeti kurulacak ve çok yaşamayacak."

Gerçekten de bu hükümet azınlık hükümeti olur ve kısa sürede dağılır. Salih Derviş'in söyledikleri doğru çıkmıştır (KK: 47).

2.2.4.14. Salih Derviş ve Çorba Menkıbesi

Salih Derviş, esnafların yanından geçerken çorba parası ister. Herkesin parasını almaz. Sadece belirli kişilerin parasını alır. Salih Derviş bir gün Ulubey'de Selim Usta'nın lokantasına girer. Elinde beş lirası vardır ve bu parayı uzatarak:

- "Bana beş liralık çorba verir misin?" der. Çorbası fazla gelince itiraz eder ve bana param kadar çorba ver der (KK: 47).

2.2.4.15. Salih Derviş ve Kıyafeti Menkıbesi

Salih Derviş'in Mahallesi Karakoca'dır. Karakoca'dan Ulubey'e çıplak ayakla, pantolonunun paçaları geri kıvrılı bir vaziyette elinde alüminyum ibrikle gelirdi. Bazıları bu ibriğin içinde su olduğunu söylerdi. Salih derviş bu suyla abdest alırdı. Tek dizinin üzerine çökerek:

- "Kul Rabbe Allah," der ve kalkardı. Ayağa kalktığında üzerinde toz çamur olmazdı (KK: 47).

2.2.4.16. Salih Derviş ve Namaz Menkıbesi

> Salih Derviş bir gün Ulubey'de bir manavdan kasada bulunan elmalardan bir tane alır. Tam ısıracakken manavda Mustafa isimli birini görünce geri bırakır. Neden geri bıraktığını soranlara:
>
> - "Mustafa dünkü yatsı namazını kılmak için caminin merdivenlerini çıkıyordu ancak vazgeçti geri dönüp sinemaya gitti. Ben onun elmasını yemem." demiş.
>
> Mustafa da:

- "Ben namazı sonra kıldım hocam!" deyince elmayı almış yemiş.[193]

2.2.4.17. Salih Derviş ve Yetim Menkıbesi

Salih derviş bazen Kardeşler köyüne gider ama bir kadının avlusuna hiç yaklaşmazmış. Kadın ağabeyine bu durumu anlatmış ve bunun nedenini öğrenmesini istemiş. Kadının ağabeyi durumu Salih Dervişe anlatmış ve şu cevabı almış:

- "Çünkü sizin yeriniz yetim yeri. O yüzden sizin tarlanıza basmamaya özen gösteriyorum."

Ağabeyi durumu bacısına anlatır. Gerçekten de burası bir yetim yeridir, babaları çoktan ölmüştür.[194]

2.2.4.18. Salih Derviş ve Yağmur Duası Menkıbesi

1969 Yılında Ulubey'de büyük bir kuraklık olur. Halk yağmur duası yapmak için Melet Irmağı'nın kenarına gider. Kenarda bulunan çakıl taşlarını okuyarak bir çuvala doldururlar ardından bu taşları suya dökeceklerdir. Bu sırada Salih Derviş orada ortaya çıkar ve şöyle bağırır:

- "Bu taşları ıslatacak olanlarda üç şart olası gerekir. Birincisi, Doğu Cephesinde Kazım Karabekir Paşa ile beraber savaşmak, ikincisi ikindi namazını hayatında hiç kazaya bırakmamış olmak, üçüncüsü zina yapmamış olmak," der. Ama bu şartların hepsine sahip kimse yoktur. Orada bulunanlar susar kalırlar. İçlerinden sadece zina yapmamış olmak şartına sahip bir iki kişi çıkar ve onlar okunmuş taşları ırmağa dökerler. Bir saat içinde bulutlar ortalığı kaplar ve ortalık sele suya boğulur.[195]

2.2.4.19. Molla Süleyman Efendi Menkıbesi

Molla Süleyman Efendi'nin 1850-1930 yılları arasında Ulubey'in Kardeşler Köyü'nde yaşadığı bilinmektedir. Keramet sahibi olduğu bilinir. Molla Süleyman Efendi'nin evine bir gün komşu köylerden oldukça kalabalık misafir gelmiş. Evde, habersiz gelen bu misafirleri ağırlayacak karınlarını doyuracak ekmek hiç yokmuş. Molla Süleyman Efendi bir çuval darıyı

---

[193] Muzaffer Günay, **Yakın Dönem Ordu Evliyalarından Ulubeyli Salih Derviş**, Alkan Matbaası, İstanbul 2004. s. 44.
[194] Günay, **Yakın Dönem Ordu Evliyalarından Ulubeyli Salih Derviş,** s. 54.
[195] Günay, **Yakın Dönem Ordu Evliyalarından Ulubeyli Salih Derviş**, s. 46, 47.

yüklenerek köye yakın bir yerdeki değirmene gitmiş. Maksadı darıdan un öğütüp ekmek yapmak ve misafirlere ikram etmekmiş. Değirmene vardığında sırada keşik bekleyenleri görmüş. Sırayı beklese çok gecikecek misafirlere yetişemeyecekmiş. Durumunu orada bekleyenlere anlatmış. Ancak kimse sırasını vermemiş. Molla Süleyman Efendi üzgün bir şekilde sırtında zahra değirmenden çıkmış. Geri eve doğru gitmeye başlamış. Bu sırada değirmenin gürleyen sesi kesilmiş, değirmen durmuş. Değirmende bekleyenlerden biri:

- "Mollayı küstürdük değirmen durdu. Koşun geri çağırın diye bağırmış." Molla Süleyman Efendiyi geri çağırmışlar. Molla Süleyman Efendi darı çuvalını tekneye döker dökmez değirmen çalışmaya başlamış.[196]

2.2.4.20. Akdin Babanın Kedisi Menkıbesi

Aşağıda yer verdiğimiz menkıbe Avni Efendi (Mehmet Avni Serarslan) tarafından yörede tanınan ve sevilen Ahmet Derviş (Ahmet Akdin Baba) ve onun kedisi üzerine yazılmıştır:

"Bir kedisi vardı Ahmet Akdin babanın,
Kucağına yatardı ziyaretine varanın.

Onun kerametini bu kedi açıklardı,
Sevdiği müritlerin kucağına yatardı,
Ziyeretçinin kucağından kendisi inerdi,
Atmak isteyenin elini yırtardı.

Dokunma ona hoş geldin diyor sana
O Arslan Efendi'nin yadigârıdır bana

Diyordu bu kedi benim sadık arkadaşım,
Dayanamaz ayrılığa benim için verir başın,
Ölümümden sōna üç gün yaşar,
Bensiz duramaz arkamdan koşar.

[196] Çebi, **Ordu Evliyaları**, s. 28- 30

26 Nisan 1983 Salı günü,
Oldu Akdin babanın Ahiret düğünü,
Cihanda âh çekmeyen kalmadı buna,
Yalnız kedisi dayanamadı ayrılığına.

Yemedi içmedi aradı her tarafı,
Yüreklere ateş yaktı feryadı figanı,
Akdin babanın kerameti izhâr oldu,
Üçüncü gün abdest leğeninin içinde öldü.

Hayvanın gözü yoktu avda oyunda,
Yatardı maşukunun koynunda,
Yediklerinin hepsinden yedirirdi buna,
Dost olmuşlardı köpekler dokunmazlardı ona.

Âşık maşukundan üç gün sonra öldü.
Kefenlendi efendisinin yanına gömüldü (KK: 138)."[197]

2.2.5. Ulubey'den Derlenen Memoratlar

2.2.5.1. Salih Derviş ve Rüya Memoratı

Bir gün Ulubey'de Doğan Bakkaliyesine Tokat plakalı araçtan inen biri gelir. Tuhaf tuhaf etrafına bakışından şüphelenen bakkalcı:

- "Hayırdır senin derdin nedir?" diye sorar.

Adam:

- "Burada Derviş Salih diye birisi varmış, onu arıyorum." der.

Bakkalcı:

- "Ne yapacaksın Derviş Salih'i?" dediğinde.

Adam kendisinin aslen Karslı olduğunu, Tokat'ta perdecilik yaptığını, bir gece rüyasına bir adamın girdiğini ve Orduya gidip Salih'i bulması gerektiğini söylediğini belirtir.

---

[197] Eren, **a. g. e.,** s. 92- 93.

Adam Ordu'ya gelmiş. Derviş Salih'in Ulubeyli olduğunu öğrenince Ulubey'e çıkmıştır. Bakkalcı Derviş Salih'in türbesini tarif eder. Adam oraya gider. Dönüşte bakkalcının yanına tekrar uğrar. Bakkalcıya Salih Derviş'in nasıl birisi olduğunu sorar.

Bakkalcı ona tarif eder, gözlerinin renkli olduğunu söyler. Adam:

- "Rüyamda gördüğüm adam demek ki Salih Derviş'miş. Gidip ziyaret ettiğim mezarı da rüyamda gördüğüm yerin aynısı, demiş. Orada bulunan çocuklara çeşitli hediyeler vererek gitmiş (KK: 48).

2.2.5.2. Değirmende Cinler Memoratı

Yukarıkızılen Köyü'nde Dermen Yannı ya da Boncuk Ağzı denilen ıssız bir yerde Bekirō Değirmeni vardır. Çok eskiden Muazinō Celal gençlik yıllarında bu değirmene un öğütmeye gitmiş. Değirmende sıra çok olduğundan gece yarısına kadar beklemiş. Gece yarısı olduğunda değirmenin içinde zifiri karanlıkta otururken dereden yukarı gelen davul ve zurna sesleri duymuş. Bu sesler gittikçe yaklaşıyormuş. Biraz sonra bu sesler değirmenin önüne kadar gelmiş ve içeri girmişler. Değirmenin içinde hem davul ve zurna çalıyor hem de kadınlı erkekli danslar ediyorlarmış. Muazinō Celal bildiği bütün duaları okumuş ancak cinler gitmemişler o da korkarak dışarı çıkmış ve kaçmaya başlamış, elinde nacak varmış. O karanlıkta patika yollardan tepeye yukarı koşarken önüne bir adam kellesi çıkmış. Nacakla can havliyle vurarak o kelleyi parçalamış ve koşmaya devam etmiş. Eve geldiğinde babasına olan biteni anlatmış. Babası da sabah olsun gider bakarız demiş. Sabahleyin erkenden değirmene gitmişler. Değirmen boşa döndüğünden zahrayı unu birbirine katmış, sıvama yapmış. Ama geceden kalma hiçbir iz bulamamışlar. Babası Celal'a:

- "Haydi şu öldürdüğün adama bakalım." demiş. Patika yollardan geçerek Celal'in gösterdiği yere gelmişler. Bir de bakmışlar ki Celal gece fındık dalından sarkan bir kabağı parçalamış (KK: 14).

2.3. HİKÂYELER

Şükrü Elçin hikâyeyi gerçek veya hayâli bir takım vakaların sözle anlatılması şeklinde tanımlar. Bu hikâyelerin kaynağının masallar, efsaneler ve destanlar olduğunu belirtir. Ona göre hikâyeler Dede Korkut başta olmak üzere Türk

kaynağından gelenler, Leylâ ile Mecnun gibi Arap-İslâm kaynağından gelenler ve Ferhâd ile Şirin gibi İran-Hind kaynağından gelenler olmak üzere üç kısma ayrılır.[198]

Bizim burada yer verdiğimiz hikâyeler yukarıda tanımı ve kaynakları verilen geleneksel halk hikâyelerinden farklı olarak yörede bizzat yaşanmış hikâyelerdir. Bu hikâyeler ya kahramanlarından ya da bu hikâyelerdeki olay ve durumlara şahitlik edenlerden veya birilerinden dinleyenlerden derlenmiştir.

John Van Maanen, Alanın Hikâyesi adlı eserinde üzerinde çalışılan alanın realistik, itirafvari veya izlenimci hikâyelerinin bir kültürün tanınmasında ne kadar önemli olduğunu vurgular.[199] Katılımcı gözlem metoduyla elde edilen bu hikâyeler o topluma tutulan birer ayna niteliğindedir.

Jack Goody halk hikâyelerinin evrensel olduğunu ifade etse de onun belirttiği halk hikâyeleri daha çok masal türüne yakındır.[200] Burada yer verilen hikâyeler ise tamamen yerel ve yöresel özelliklere sahiptir.

Ulubey hikâyelerinin çoğunun geçmişte yaşanmış olaylardan oluştuğunu görmekteyiz. Birer anı olarak da niteleyebileceğimiz bu hikâyeler yörenin geçmişine ve insan ilişkilerine ışık tutmaktadır. Bu hikâyelerin çoğu efsane kısmında işlediğimiz memorat türüne benzerlik gösterirler ancak memoratlardaki olağanüstülük hikâyeleri onlardan ayırmaktadır. Özellikle değirmen hikâyeleri yöredeki gündelik hayat ve halk bilimi açısından önemlidir. "Değirmene Zahra Götürme Yarışı" hikâyesinde insanların sabah erkenden kalkıp değirmen yollarına düşmesi, keşik kapma yarışı, giyilen pilacın çamura saplanması; "Küp" hikâyesinde köylünün turşu küpü bulmak için verdiği mücadele ve sonunda hayâllerinin suya düşmesi; "Gülizar" hikâyesinde köy ihtiyar heyetinin başına gelenler ve bu bölgedeki yaşam bize olduğu gibi yansıtılır. Ulubey yöresinden derlenen hikâyeler:

2.3.1. İki Genç Hikâyesi

Ulubey'de köyün birinde birbirini seven iki genç varmış. Bunlar nişanlanmışlar. Kız bir süre sonra nişanı atmış. Nişanlısı kızın peşine düşmüş. Ailesi kızı yaylaya Karacadaş denilen yere Horu'ya kaçırmak için yola çıkmış. Kızın nişanlısı bu durumu bir şekilde haber almış ve Gıli Gıli denilen bir yerde pusuya yatmış. Atın

---

[198] Elçin, **a. g. e.,** s. 444, 445.
[199] Maanen, **a. g. e.,** s. XI.
[200] Goody, **a. g. e.,** s. 60.

üzerinde yolculuk eden kız ve ailesi mola vermek için Gıli Gıli'ye sapmışlar. Burada bir çeşme varmış. Kızın eski nişanlısı saklandığı yerden çıkarak kızın atının dizginlerinden tutarak:

- "Beni alıcan mı almicen mi?" diye sormuş. Kız:

- "Almicem." diye cevap vermiş. Adam tabancasını çıkarmış. Kızın fedaileri sağa sola kaçmışlar. Orada adam kızı vurmuş.

Bu olay üzerine ağıtlar yakılmıştır:

Yokuşun Başı-1

Horu depesi dumana benzer
Kız senin gözlerin bağrımı ezer.
Vurma adam vurma anamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu.

Atma adam atma babamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu.

Dal başında portakalın irisi
Yeni gelen kaymakam annamazın birisi.
Uy gaymakam gaymakam
Makam bilmiyor makam.

Boztepe'nin başında inek yayarım inek
Bir hayırsız yar için yedim yüz elli deynek.

Dağ başında neler oluyor
Nerede bela varsa beni buluyor.
Yokuşun başında neler oluyor
Nerede bela varsa beni buluyor.

Vurma adam vurma anamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu.
Atma adam atma babamdan oldu

Yokuşun başı gan ile doldu (KK: 23).

Yokuşın Başı-2

Horu obasından çıktım başım selamet
Gıli gıliye gelmeden koptu kıyamet
Benim yiğenim kime emanet
Vurma adam vurma ben de cahilim
Senin sülalene ben de dâhilim.

Yokuşun başında neler oluyor,
Nerde bela varsa beni buluyor,
Atılan kurşunlar kan donduruyor
Vurma adam vurma ben de cahilim
Senin sülalene ben de dâhilim (KK: 101).

2.3.2. İmam Hikâyesi

Eskiden yaylada insanların az olduğu bir zamanlarda adamın biri ham erik yemiş ve yaylaya gitmiş. Yaylada da soğuk suyu içince adam ölmüş. Adamın cenazesini köyüne ceniğe getirememişler. Orada bulunanlar bir hoca bulalım bu adamın cenaze namazını kıldırıp buraya gömelim diye karar vermişler. Yolun kenarına bir adam göndererek yoldan geçen bir hoca bulup getirmesini istemişler. Adam yolun kenarına gitmiş bir süre beklemiş. Az sonra yoldan sarıklı bir adamın geçtiğini görünce apar topar:

- "Hocam şurda bir cenazemiz var, az gel hemen namazını gıldur da get." demiş. Sarıklı adamın aslında başı ağrıyormuş, yayla rüzgârı çarpmış adamı. Ne dediyse adamdan kurtulamamış. Zorlamayla cenazenin başına gelmiş. Saf olun bakim arkadaşlar diyerek, şöyle devam etmiş:

"Ceniğe iner yersin ham erū,
Yayliye çıkar yersin gorū,
Öldün de başıma dert oldun,
Anassını s.kdümün morū."

diyerek namaza başlamış (KK: 16).

2.3.3. Sâ Söz Kesiyok Sen Malı Yay

Köyde İsmail isminde iyi huylu kimseyle işi olmayan gariban biri varmış. Ramadan Çavuş isimli birisi buna baldızını vermek istemiş. Kızın adı Zeytin'miş. İsamail köyün bütün malını toplar karşıki dağlarda yayar getirirmiş. İsmail yine bir gün karşıki dağlarda mal yayarken köyde kendi evinin önünde bir kalabalık olduğunu görmüş. Oradan karşı karşıya çağırmış:

- "Şahsenem Yenge, urda ne var, nōlī urda, bi yaramazlık mı var nōlī?" demiş. Karşıdan şöyle cevap gelmiş:

- "La sā söz kesiyok, öllūn körü bişi yok, sen malı yay." (KK: 16)

2.3.4. Eğik Bardak

Belenyurt Köyü'nde Bakkal Sabri'nin orda yaklaşık on kişi oturmaktadır. Ali Osman isimli köyden birisi oraya gelir. Selam faslından sonra Ali Osman, Sabri'den bir kutu çay bardağı ister. Sabri çay bardaklarını verir. Ali Osman bardakların içinden bir tanesini göstererek:

- "Bu eğri Sabri bunu değiştir." der. Sabri:

- "Ali Osman Dayı, bunu çocuk atınan getirdi, atın urganını fazla sıkmış, bardaklar eğilmiş." der. Ali Osman Dayı şöyle cevap verir:

- Yiğenim bu iş hepten zarar, at yüklemī bilen galmadı, urgan bardağa getürülü mü hiç." demiş (KK: 16).

2.3.5. Değirmene Zahra Götürme Yarışı

Eskiden değirmenden keşik almak için insanlar sabahtan zahra denen mısır dolu çuvallarını yüklenir, sırtlayarak değirmene götürürlerdi. Değirmenler genellikle köyden uzak yolu izi olmayan yerlerdeydi. Kim erken giderse keşik onun olur, zahrasını tekneye boşaltırdı. Diğeri ise saatlerce sıra beklerdi. Böyle bir günde Kızılen'de biri kız biri erkek iki genç sabahtan kalkarlar. Yakın mahallelerde oturan bu gençler zahra sırtlarında patika yollardan geçerken birbirlerini görürler. Bundan sonra sapışmalar, kestirme yoldan gitmeler, fındık bahçesinden koşmalar başlar. İkisi de değirmene önce gitmek keşiği kapmak hevesindedir. Böylece zaman akıp giderken ortalık ağarmaya başlamış, erkek olan değirmene yaklaşmıştır. Altı üstü uçurum olan

çamurlu bir yoldan artık değirmen gözükmektedir. Belinin ağrısı ayaklarının uyuşması hiç umrunda değildir, yaklaşık elli kiloluk zahrayla ne kadar da çok yol gelmiştir. Ama buna değdiğini düşünür. O kızın bu kadar yolu bu kadar hızlı gelemeyeceğinden emindir. Tam oh! İşte yarıştım keşik benim diyecekken önünde çamurun içinde bir kız pilacı görür. Eyvah der, kendi kendine kız beni yarıştı mı yoksa diye düşünür. Daha hızlı bir şekilde koşar değirmenin eski ahşap kapısını açar. Kız çoktan zahrayı tekneye dökmüş, orada oturmaktadır (KK: 24).

2.3.6. Halil Değirmende

Belenyurt Köyü'nden birisi yıllar önce değirmene gitmiş. Keşik kendisine gelene kadar gece yarısı olmuş. Dönüş yolu çok karanlıkmış, o zamanlar elektrik, lamba vs. yokmuş. Zahrayı öğütmüş gece yarısı yolda gelirken karşıki ormandan çakallar ulumaya başlamış. Değirmen ateşiyle tutuşturduğu ōsosuyla ancak önünü görebiliyormuş. Korkmaya başlamış. Uluma sesleri gittikçe yaklaşıyormuş. Adam sırtında elli kiloluk çuval ne kadar hızlı yürüse de yokuş yukarı yol bitmek bilmiyormuş. Elindeki yanan ōsoyu çakallar yanına yaklaşmasın diye arkasında çeviriyor daire çizdiriyormuş. Bu arada arkasında bir sıcaklık hissetmiş. Bakmış ki pantolonu yanıyor. Ōsoyu elinden atarak çamura oturarak ateşi söndürmüş. Böylece eve gelmiş. Zahrayı evin yüzüne atmış. Bu gürültüye hanımı uyanmış:

- "La noldu sā derdin ne?" diye sormuş. Adam arkasını göstererek:

- "Doymadı bu adam, b.k yesin bu adam." demiş (KK: 16).

2.3.7. Değirmen Sırası

Eskiden bir adamın tek bir oğlu varmış. Bu çocuk çok babayiğit birisiymiş. Değirmene zahra götürür, sıra beklemezmiş. Zahrası teknede olan kişiyi döver. Zahrasını ununu çuvallatır. Kendisininkini dökermiş. Babası bir gün sormuş:

-"Oğlum sen değirmende hiç beklemiyon zahrī hemen üğütüp geliyon, bunu nası yapıyon?"

Oğlan, olan biteni babasına anlatmış. Babası:

- "Oğlum böyle yapma bi erkek adama çatarsın seni düver." demiş. Oğlu da babasını pek dinlememiş. Aradan bir zaman geçmiş babası kendi kendine buna bir

oyun edeyim demiş. Kılık değiştirerek oğlundan önce değirmene gidip zahrayı tekneye dökmüş. Biraz sonra oğlu gelmiş:

- "Zahrayı burdan topla dayı benimki ūnücek." demiş. Babası yok mok derken birbirlerine girmişler. Oğlanın babası yerden değirmenin küsküsünü almış. Buna başlamış vurmaya, oğlan halsiz düşmüş. Adam eve dönmüş. Akşam oğlan ağzı burnu yaralı bir şekilde eve gelmiş. Babası sormuş:

- "Oğlum sā nōldu, bu halin ne?" Oğlu cevap vermiş:

- "Baba hani sen geçen gün dediydin ya, bi erkek adam çıkar seni düver diye. İşte o s.kli adam karşıma çıktı." demiş (KK: 5).

2.3.8. İki Arkadaş Hikâyesi

İki arkadaş bir ağıla hırsızlık yapmaya gitmişler. Ama ağılın kapısını bulamıyorlarmış. Arkadaşlardan biri diğerine:

- "Sen burada bekle ben çobandan öğrenim sana türkü çağırarak söylerim sen de koyunları çalarsın." demiş.

Çobanın yanına gitmiş. Biraz laf edenden sonra çobana:

- "Sen iyi cesaret ediyon da burada bekliyon, ayı yukardan kapī gırip ağıla girerse ne olucak." demiş.

Çoban da:

- "Kapı okarda değil ki aşşada, hem koyunların olduğu yerde geçi de var, öyle bir durumda geçi bārī." demiş.

Bunu öğrenen adam arkadaşına kapının yerini ve keçiyi haber vermek için önce çobana: "Bir türkü söyle de dinleyelim." demiş. Çoban ise: "Benim sesim güzel değil sen söyle." deyince, adam başlamış türküye:

"Alayı da Hasan Aga alayı,

Gapı alt tarafta galayı,

Gıllī tutma bārur.

Yunnī al Hasan Aga yunnī."

Bunu duyan arkadaşı, alt taraftan girerek koyunları çalmış. Sonra ikisi beraber buluşmuşlar yollarına devam etmişler. Sabah olduğunda çoban koyunların çalındığını anlamış. İzleri takip ederek iki hırsızı bulmuş. Onları mahkemeye vermiş. Hırsızlar hâkime şöyle cevap vermişler:

"Biz hırsızlığa gettük ikimiz,
Gar yağacadı yağmadı,
Gapanmadı izimiz.
Sayın hâkim elli elli yüz."
Hâkim de onlara şöyle cevap vermiş:
- "Hadi bakim siz de kapıdan vız." (KK: 5)

2.3.9. Küp

Ulubey'in Şahinkaya Köyü'nden Kocaali'nin Kahraman, toprak evin ahşap çıkmasında âdeti olduğu üzere ot minderine oturmuş köyün üzerinde tur dağı yükselmiş Şahinkaya'sının bulutlara karışmış zirvesinde perçem gibi boşluğa uzanan doruk ve gürgen ağaçlarını, güneş vurdukça ayna gibi parlayan çıplak, düz granit yüzünü ve gövdesinde perspektife göre değişik şekiller anımsatan mağaraları, oyukları seyretmektedir. Manzaranın detay zenginliğinden ve renklerin çümbüşünden yorulmuş gözlerini evin çeğeninden aşağı Aculuk Puarı'na kadar uzanan mısır tarlasına çevirir. Kelleleri yeni yeni belirmeye başlamış mısırları, çangallara sarılmış salkım salkım fasulyeleri, kol kalınlığında pırasaları, etli ve iri oldukları yapraklarının gürlüğünden belli turp ve şalgamları, geniş yapraklı pezük ve lahanaları gördükçe yüzüne tatlı bir tebessüm yayılır, kıpır kıpır bir mutluluk içini kaplamaya başlar. Yoklukla geçen acı ve dehşet dolu yıllardan sonra gelen bu bolluk seferberlik yıllarının ruhunda açtığı yaralara, açlığın ve sefaletin acı izleriyle dolu anılarına bir nebze olsun merhem olur. İştah açıcı bu zengin manzarayla zindeleşmiş bedenini doğrultur ineklere alaf veren karısına seslenir.

- "Hatice! Bu yıl fasulye, pırasa çok olacak, kışa hazırlık bol bol turşu kurmalı, bize irisinden, iyisinden küpler lazım."

Ertesi sabah ufuk kızıl ışıklarla günü müjdelerken akşamdan hazırladığı heybesini, yolluğunu atına yükler geniş ve sağlam küpleriyle meşhur Mesudiye'nin Ilışar Köyü'ne doğru yola çıkar. Kızılen'den, Sıraköy'e Yeniköy'den Karatepe yaylasına uzanan daracık patika yollarda karşılaştığı insanlarla selamlaşa, laflaya yoluna devam eder. Topçam'dan Zile Oba'sı arasını tutmuş sık gürgen ormanında serin bir pınar başında mola verir, doruklardan yayılan reçine kokularını azık eder heybesindeki bazlamayı çıkarıp ıslayarak yer.

Ilışar Köyü'nün toprağa şekil veren mahir küp ustalarıyla yaptığı çetin pazarlıklar sonrası gözü tuttuğu iki küpü seçer. Aşar vergisinden artırıp tasarruf ettiği birkaç lirasını koynundaki mendilinden çıkarır ustaya ücretini öder. Bin bir itina ve dikkatle küpleri atına yükler, üzerlerinden birkaç boy kendir ipinden tilleyle sıkıca sarar, mökkem olduklarına emin olduktan sonra ısmarlaşıp dönüş yoluna girer. Geliş yolunda türkü çağırarak, ıslık çalarak, haylayarak sağı solu seyre dalarak bir çırpıda tükettiği yollarda bu kez tedirgin ve endişeyle atını sürmekte geçtiği her derede, her ahşap köprüde yüreği küt küt atar. Kalbini telaşe düşüren, göğsüne ukte gibi oturan Karatepe'nin sık doruk ormanlarını kazasız belasız geçtiğinde yüreğine ferahlık çöker, gerginliği biraz olsun dağılır. Yahyaören'den Azak Irmağı'na inen virajlı, dik patika yoldaki taşlara atının ayağı takılıp her tökezleyişinde yüreğinden bir parça kopar, neşesi, keyfi dağılır. Dereye vardığında atını durdurur, küpleri altından üstünden dikkatle kontrol eder. Yüke koyduğu gibi sapasağlam durduklarını gördüğünde ellerini açıp başını göğe diker:

- "Elhamdülillah, kazasız, belasız buraya kadar ulaştık. Gerisi de hayır olsun inşallah." der. İstirahatsiz yola devam eder.

Çubuklu köyünü aşıp Sıraköy sırtından köyünün mahallelerini kuşbakışı tepeden gördüğünde gerginlik ve stresle yıpranmış sinirlerine, uğuldayan başına ağır bir yük gibi oturmuş endişeler hafiflemeye, yorgun dizlerine zindelik gelmeye başlar. Çatalkestene sırtından Kayadibi'ne oradan cennet ev yanına topu topu bir saatlik yolu kalmıştır. Mâni olamadığı bir mutluluk meltem gibi yüzünü okşar. Birkaç gündür zihninde canlandırıp kurguladığı tatlı hayaller yeniden belirir. Tüm köyün karlarla kaplı olduğu sert bir kış akşamında gürgen odunlarının çaprazlama tutturulup yakıldığı taş ocağın karşısında sofraya kurulmuş iştahla turşu aşından, mısır ekmeğiyle kızartılmış pırasa turşusundan büyük lokmaları yutarken seyreder kendisini.

Bu serapa hayalle içi gıcıklanır, midesi guruldar, ağzının suları akar. Aşina olduğu yollara giren, köyün evlerini tanıyan at bu yorucu yolculuktan, susuzluktan ve açlıktan bitap düşmüş bedenini bir an önce rahata erdirmek arzusuyla mıdır nedir? Bilinmez bir anda adımlarını hızlandırır. Eve doğru dörtnala koşmaya başlar. Daldığı tatlı rüyanın yumuşak kollarında kendinden geçmiş yürüyen Kocaali'nin Kahraman 'çıtt' 'çıtt' sesleriyle daldığı rüyadan acıyla uyanır ve eve doğru çılgınca koşmakta olan atını şaşkınlıkla seyreder. Semere karşılıklı denk edilmiş küpler birbirine çarpmakta parça parça yere

dökülmektedir. Atın ardından seğirtir boyunduruğundan yakalayıp sakinleştirir. Gözlerini küplere doğru çevirdiğinde yüreğini yakan manzarayla yüzleşir. Gözü gibi sakındığı, evladı gibi sarıp sarmaladığı, iki günlük eziyetin, meşakkatin karşılığı küpler parça parçadır. Yüreği parçalanır, hıçkırarak, haykırarak ağlama isteği duyar. Tüm bedeni öfkeden zangır zangır titrerken oturma isteği duyar. Yaşanan trajediden habersiz at hafiflemiş yükünün altında yol kenarlarındaki otları çiğnerken ayağa kalkar. Kırılmış küpleri yükten çözer eline alıp yol kenarındaki tarlaya savurur. İpleri toplar semerin kaşına takar ve eve doğru yol alır.

Karısı evin ahşap çıkmasında kocasını beklemektedir. İki gün önce küp almak için evden ayrılmış kocasını semeri boş atla geldiğini görünce merakla sorar:

- "Küpler nerede Kahraman?"

Hiçbir cevap vermeden atı ahıra çeker, semerini çözer, terden sırılsıklam olmuş sırtına bir çul örter. Behnisine saman doldurur, sırtını okşar. Ahırın kapısını örttükten sonra meraklı gözlerden yüzünü kaçırarak âdeti üzere ot minderine kurulur, köyü Tur Dağı gibi gölgeleyen Şahinkaya'sını seyretmeye başlar (KK: 108).[201]

2.3.10. Bir Yol Hikâyesi

Ulubey'in Aşağıkızılen Köyü, Gölarası Mahallesi sakinlerinden Emin Çavuş'un Mehmet'le Salih Çavuşun Bekir yol vergisi'ni ödeyemez, karşılığında Ordu-Çambaşı yol inşaatında çalışmak üzere Yokuşdibi Karayolları Şantiyesi'ne giderek teslim olurlar. Yol çalışmaları kazma, kürek insan gücüyle yapıldığından ağır ve yorucu geçmekte, bir kaç metrelik yol için günlerce kazma sallanmaktadır.

Tahminen on gün yeteceğini düşündükleri kumanyaları erkenden biter, aç kalırlar. Diğer işçilerden bir kaç gün idare edecek miktar yiyecek isterler lakin herkesin durumu içler acısıdır bir şey bulamazlar. Akşam paydosu sonrası otururlar, ertesi gün şantiyeden firar edip çevre köylere dilenmeye çıkma kararı alırlar. Gün ışımadan koltuklarının altına soktukları eski bir çuvalla kimseye görünmeden Çambaşı obalarına doğru yola çıkarlar. Vardıkları, uğradıkları her evden ağlaya sızlaya ekmek, pancar, patates, peynir

[201] https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2084332975168293&id=100007748324837 (12. 07. 2019: 10.50) Turan Temel tarafından kaleme alınan yaşanmış bir hikâyedir.

dilenirler. Saatler geçtikçe çuvalları dolmakta sevinçten gözleri ışımaktadır. Bir eve varırlar. Yaşlı bir kadın oturmuş tahta bir teknede et yıkamaktadır. Mehmet emmi cırtlak sesiyle kadına:

- "Yinga! Yinga! Biz burda acımıza ölüyok sen oturmuş et yıkıyon." diye arsızca seslenir. Yaşlı kadın şaşkınlık ve istihza dolu bakışlarla bunları uzunca süzer. Sonra tekneden kaptığı bir parça eti öfkeyle bunlara savurur. Eti yerden alıp çuvala atarlar büyük bir keyif ve mutlulukla ıslık çala çala, türkü çağıra çağıra şantiyeye dönerler.

Hafta sonları ve sıcak yaz ayları geldiğinde Ordulu vatandaşların vazgeçilmez eğlence ve zevklerinden olan Çambaşı Yaylası'na götüren o uzun, kıvrım kıvrım yol kazma ve kürekle açlık ve sefalet içinde çalışan bu adları unutulmuş kahramanların eseridir. Son model, ultra lüks arabalarla üstünden geçtiğimiz bu yollar dile gelip anlatabilse keşke hikâyelerini (KK: 108).[202]

2.3.11. İnce Mehmet Pehlivan Hikâyesi

Yukarıkızılen Köyü'nden Eyüp Kıyak, Ordu Merkez'de Orta Cami'nin şadırvanında abdest ederken yanına yetmiş yaşlarında bir kocaman gelir: "Nerelisin?" diye sorar. Eyüp Kıyak: "Yukarıkızılenliyim." dediğinde ona İnce Mehmet Pehlivan'ı sorar. İnce Mehmet'in öldüğünü duyunca çok üzülür. Bu adam güreşse de ölmeden bir daha izleseydim der ve anlatmaya başlar. İnce Mehmet'in yıllar önce İstanbul ilinin Kartal ilçesinde bir taraf güreşinde meydana çıkmasını anlatır. İnce Mehmet adından da anlaşıldığı gibi ince ve zayıf birisidir. 45-50 kilo civarındadır. İzleyiciler İnce Mehmet'in başpehlivanlık güreşine kadar pek farkında değildirler. Başpehlivanlık müsabakasına gelindiğinde İnce Mehmet'e 100 kilonun üzerinde güçlü kuvvetli birisi rast gelir. Adam İnce Mehmet'in iki üç katı vardır. Hakem bu güçlü kuvvetli olan başpehlivan adayına:

- "Bu çocuğun bi yerini incitmeden yavaş gine sırtını yere vur." der.

İzleyiciler İnce Mehmet'in haline çok üzülürler. Güreş başlar, İnce Mehmet çevik bir hareketle rakibinin kaburgasından taraklayıp ters paça yaparak onu sırt üstü

---

[202] https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2058312244437033&id=100007748324837 (12.07. 2019: 11.00) Turan Temel tarafından kaleme alınan yaşanmış bir hikâyedir.

yere vurur ve başpehlivan olur. Herkes çok şaşırır. Sırtı yere gelmez Mehmet diye ün salar (KK: 25).

2.3.12. Gara Veli Hikâyesi

Gara Veli, Şahinkaya Köyü'nden meşhur bir pehlivandır. Yukarıkızılen Köyü'nde yapılan güreşlerde Yukarıkızılen Köyü'nden bir pehlivanı yener. Başpehlivan olan Gara Veli ödül olan koyunu omzuna alıp gelirken yenilmeyi hazmedemeyen pehlivanın yakınları tarafından saldırıya uğrar ve omzundan nacakla yaralanır. Köyüne gelen Gara Veli başına gelenleri anlatır ve ölür. Olay kadıya kadar gider. Gara Veli'nin ailesine bir değirmen ve bahçe kan parası olarak verilir. Bu değirmene Gara Veli Değirmeni denmektedir (KK: 108).

2.3.13. Molla Ahmet ve Öğretmen

Eski adı Katırköyü, şimdiki adı Akoluk olan köyden Molla Ahmet isimli şahıs Erzurum'a oğlunun yanına ziyarete gitmiş. Orada evin önünde otururken yanında bulunan çocuklar hocalarının verdiği matematik ödevini yapmaya çalışıyorlarmış. Molla Ahmet çocukların bir soruyu yapamadıklarını fark etmiş. Soruyu kendisine getirmelerini istemiş ve çözmüş. Ertesi gün öğretmen çocukların ödevini kontrol ederken hiç görmediği bir yöntemle çözülmüş soruyu fark etmiş. Çocuklara bu soruyu kim çözdüyse bana getirin demiş. Çocuklar akşam Molla Ahmet'in yanına gelerek öğretmenlerinin onu okula çağırdığını söylemişler. Molla Ahmet de şöyle cevap vermiş:

- "Sen öğretmenine selam söyle âlim cahilin ayağına gitmez." Çocuklar bunu öğretmenlerine söylemişler. Öğretmen de Molla Ahmet'in yanına gelerek kendisinden istifade etmiş (KK: 46).

2.3.14. İncilli Çavuş Hikâyesi

Eskiden İncilli Çavuş diye birisi varmış. Tarlaya bahçeye gitmez, nazik birisiymiş. Bir gün babası tarlada kazma kazarken yanına gitmiş. Babasına kazmayı göstererek:

- "Bu ne?" diye sormuş. Babası da:

- "Gazma." diye cevap vermiş. İncilli Çavuş anlamamazlıktan gelerek:

- "Azma mı?" demiş.

Babası da tekrar:

- "Gazma." diye vevap vermiş.

İncilli Çavuş tekrar azma mı demiş, böyle sürüp giderken babası:

- "Oğlum bas ağzına da bak ne olduğunu." demiş. İncilli Çavuş kazmanın ağzına basmış. Kazmanın sapı İncilli Çavuş'un ağzına "çat" diye vurmuş. İncilli Çavuş ağrı sızı içinde:

- "Vay a.ına kodumun kazması kırdın ya ağzımı." demiş (KK: 26).

2.3.15. Atatürk ve Gürcüler

Zamanında Sayaca Köyü'nde Gürcüler at çalıyorlar, hırsızlık yapıyorlar diye şikâyetler olmuş. Bu şikâyetler Atatürk'e kadar gitmiş. Atatürk müfettiş göndermiş incelensin diye. Müfettişler sordukları herkesten Gürcülerle ilgili şikâyetler duymuş. Kimisi atımı çaldı demiş, kimisi mısırımı. Müfettişler tam giderken köyün çıkışında yamaç bir yerde ormanın içinde duman çıkan yapraklarla kaplı bir yer görmüşler. Bu ne diye sormuşlar köylülere. Köylüler gülerek Gürcüler oraya yaykın yapraklarından cami yaptılar demişler. Müfettişler Atatürk'ün huzuruna çıkmışlar. Olan biteni halkın şikâyetlerini anlatmışlar. Atatürk başka ne gördünüz diye birkaç kez sorunca:

- "Önemsiz ama Paşa'm bir de Gürcülerin köy olmaz kervan geçmez bir yere yaykın yapraklarından yaptıkları bir cami gördük demişler. Atatürk:

- "Adamlar kötü olsalardı cami yapmazlardı, açlık adama her şeyi yaptırır." demiş. Gürcülerle ilgili hiçbir işlem yaptırmamış (KK: 28).

2.3.16. Kızılen Kayası

Yukarı ve Aşağıkızılen (Şahinkaya) Köylerinin tam ortasında olan ve bu köylere adını veren kayanın adı kızıl in kayasıdır. Yöresel ağızda kızıl in, kızılen olmuştur. Özellikle akşam güneşi vurduğunda mağaraların bulunduğu kayalık kızıl bir hâl alır ve mağaraların girişi aslan kafasına benzeyen bir şekle bürünür. Bu mağaralarla ilgili çeşitli hikâyeler anlatılır. Seferberlik yıllarında yöreden ayrılan Ermenilerin bu mağaralarda saklandıkları ve yanlarında bulunan mücevherleri buraya sakladıkları belirtilir. Mağaranın tek girişi dik ve çok yüksek olduğundan girmek çok zordur. Ayrıca mağaranın içinde zehirli gaz olduğu ve hazineyi bekleyen değişik canlıların

olduğu anlatılmaktadır. Anlatılanlara göre zamanında buraya iki arkadaş girmiş, mücevherleri de bulmuşlardır. Ancak zehirli gazdan dolayı yorgun düşmüşler mücevherleri orada bırakmışlardır (KK: 31).

2.3.17. Gülizar Hikâyesi

Bi işim varıdı cāmıdan acelīnen çıktım, cāmıdan çıkdım. Şevgü'nün evünün arkasına beri gelüken mukdar çārdı, dedi ki:

- "Lā Osman Dayı bī beri gel." dedi.

- "Ula mukdar beniminen dalga geçme." dedim.

Acele bi işim varıdı.

- "Yok dalga geçmiyom gel." dedi.

Vardım:

- "Mukdar beniminen dalga geçdin emme ben de kibirime yedümedim geldim arkadaş ne dīcen."

- "La dalga geçmiyom Osman Dayı, Coşkunō Kahraman'ın bobasının adı ne?" dedi. Dedim:

- "Ali" dedim.

U da benim dayımıdı ya. Geri geldūm gibi güldü bā, goya beniminen bi dalga geçdi yani.

- "Mukdar sen beni aldatma aldattın emme, bu mühür sendīken seni ben beş altı kilometire yayarım." dedim.

Tâbi üç dört sene geçdi. Gürgendepiye gettim. Gürgendepe'de orda bi Bekdaş denen bi adam varıdı, bi dellal çārdı. Bu adam dedi ki:

- "Gölköy gazasının Ökçebey Köyü'nde, 25 yaşlarında, uzun boylu garayāz, altın dişli, bi gadın gaybolmuşdur. Bu gadının kim ölüsünü ve dirisini müjdelerse on bin lira mükâfatı var." dedi.

Yanımda da bi gadın varıdı, gomşularımdan. Bu gadın biraz gorkdu yani bu nenin nesi diye. U gün de perşembīdi. Tâbi cuma gün Ilıca yanna gettim, çermük diyok. Orada çermükden döndüm, bi su dökünesim geldi. Ulu Gaşın dibine su dökünüken bi bakdım ki yeni bi sözüm uğa köpek öldümüşler, uriye atmışlar.

Urdan geldim u Gürgendepe'de yanımda olan gadına dedim ki:

- "Alime aga, u Gürgendepedeki gayıb olan gadının ölüsü Ilıca yanda ulu gaşın dibinde, kesmişler āzından altun dişleri almışlar, garı açuk saçuk orda yatiye." dedim.

U bi ditiredi, bārdı çārdı. Ben de inşātım varıdı, inşāta gettim. Geri geldim ki gadın yaymış ortalığa ben de inandım. Maksatım mukdarı oriye indümek, sōra öbür gün inşāta vardım. Mukdar filan köy ihtiyar heyeti yerinden gımıldamadı, bizi aldadiye gibi. Geldim. Amıcamın ōllarından biri olan Mıstafiye dedim ki:

- "Mısdafa sen "ben gettim" de, senin yanığa gönderim bunları, sen bunları al get."

- "Emmi ben gidemem, beni düveller." dedi.

- "Ula sen deligannı adamsın, buriye gidecek adamlar; ihtiyar sakallı adamlar. Sen bunların ōne geçicen yolu ōredicen, Ilıciye gidecek yolun ōnde duracan, Ulu Gaşın dibine gidecek çizgiye gönderecen bunları, bunların sonu geçdū gibi, sen gaçacan yapar mısın?"

- "Yaparım."

- "Mıstafa ben bu gadar emek veriyom, adamlar geldū gibi bilmiyom felan dersin, beni yıkarsın."

- "Yok emice gelsinler."

Öbür gün vardım inşātımda çalışukan, köyümüzde ihtiyar heyeti olan Musa Dayı varıdı ötten beri geliye. Selam dedi bā, aleykümselam Musa Dayı bi dakka dur dedim:

- "Musa Dayı bizim toprāmızda bi garı ölüsü var. Bunu heç arīp sormuyosūz, bu eğer bugün de siz bunu arīp sormazsāz, bakmazsāz, keşfetmezsez; inşallah bu cesedi bu gece gaybedeller, gaybolur ama yarın sizi namussuzum mahkemiye vericem sizin bunnūzdan getürecem." dedim.

- "Ulan Osman dōru diyon emme, mukdar bizi aldadur Osman diye, götüremiyom gardaşım, aslı yok diye." dedi. Dedim ki:

- "Okarı köyde getmiyen mi var."

- "Kim getti?"

- "Yoz Mısdafa, Ahmet Çavuş filen hep getmişler. Gardaşım getmiyen mi var?" dedim.

Variye Musa Dayı:

- "Mukdar bizi bu adam yarın makkemiye veriye, burī bakıcuk" diye.

- "Ula Musa Dayı, bu adam bizi gandurur yāv."

- "Yok."

Musa Dayı, bunlar şimdi Nūru Dayı oliye, Musa Dayı oliye, Fehmi Dayı oliye, Muazīnō Celal oliye, mukdar oliye; bunlar saç sakallı adamlar, köy ihtiyarı, bunlar altından okarı geliyollar. Musa Dayı bi çarşaf aliye, gadın ölüsü ya üstünü örticek bi de çember aliye. Geliyollar. Yoz Mısdafa dedūm adama çārıyollar:

- "Buriye gel."

Variye Mısdafa selam veriye:

- "Aleykümselam Mısdafa'm aşşada bi garı ölüsü varımış, sen bakmışın sen gördün mü?"

- "He dayı gördüm hep yürēm yarıldı."

- "Haydi ōlum bize görset."

Şimdi Mısdafa düşiye ōlerine. Dā daş Haziran ayının on beşleri, ısıcak. Bunlar şimdi gaşın başlarına vardū gibi, tābi köpēn üleşi, guzgunlar guşlar dörmüş bunlara goku geliye. Musa Dayı diyo ki:

- "Yāv Fehmi, şimdi tâbi biz bunu eşideli iki üç gün var; bu et kemükden ayrılmışdur. Biz buriye dokdur getürücük, savcı getürücük. Bize ne zaman duydūz diye sorarsa biz ne cuvap vericük?"

Fehmi Dayı diyo ki:

- " Gardaşım ben anca duydum ben, geliyom. Siz cuvap verecēğizi düşünün diye.

Bunlar şimdi varıyollar Mısdafa dedūm nokdiye variye, gaşın altına. Musa Dayı ilerde öteki, dutiye u boşaldū gibi; Mısdafa gaçiye tâbi unlardan gorkusuna. Musa Dayı bi bakiye ki, üleş köpek üleşi. Köpēn yuğunu postunu dörmüş guşlar. Musa Dayı bi bakiye ki Mısdafa depeden aşiye.

- "Ula gaçma vuracam seni." Dabancī çekiye emme Mısdafa yatiye. Fehmi Dayı diyo ki:

- "Ula Musa, bu unun bunun āzinen bizi buriye gettün ya." diye. Gurtlanmış üleş adamların gözüne sērdiye.

Ordan geliyollar bunlar şimdi. Baççiye okarı dikiliyollar, ısıcak. İhtiyar adamlar her sıra arasında bi oturu oturu. Tābi Musa Dayī'nan Fehmi Dayı evlerine

döniye. Mukdar, Nuru Dayı, Celal; ben inşâttīdim, bakdım kı ötten beri bi gıdırtı geliyollar. Ben hazırol vaziyetine geçdim ellerinde daş falan varısa bā vurullar dīn, unları bakıyom. Unlar mukdar ilerde, Nuru Dayı ortada, ne mukdar bā selam verdi ne Nuru Dayı selam verdi. Celal geride

- "Selamınaleyküm la Osman" dedi.

- "Aley..."

- "Ula niye uğa selam verdin uğa zındığa selam verülü mü?" diye mukdar emme, bī Celal āzından gaçudu.

- "Celal Aga nerden geliyosūz? Aleykümselam. Celal Aga nerden geliyosūz la." dedim.

- "Ula senin Gülizar'ı bakduk; Osman senin Gülizar'ı bakduk." dedi.

U Cuma camıyanna gelmedim beni düveller dīn. Bi dākı cuma Camıyanna varukan, mukdar cāmının gıyına otumuş:

- "Ulan geçen Cuma nerdīdin sen."

Dedim ki:

- "Beni düveller dīn gelmedim."

- "Şimdi nası geldin ya?" dedi.

Dedim ki:

- "Bir Müslüman, adama sekiz günden fazla garez güder mi? Unūçun geldim mukdarım." dedim (KK: 13).[203]

2.3.18. Düğün Okuma ve Bomba Hikâyesi

Yukarıkızılen Köyü'nden Çavuş lakaplı Mustafa ve arkadaşı Hüsnü genç yaşlarında iken Muazzinō Celal'ın düğününde düğün okumayla görevlendirilmişler. Eskiden kuru yufkadan yapılan börekler üçgen şeklinde katlanır ve çantalara doldurularak düğün okuyacak kişilerin eline verilirmiş. Bu börekleri düğüne okurken ailelere vermeleri istenirmiş. Düğün okuyucular börekleri ev ev dolaşarak verirler aileleri düğüne davet ederlermiş. Karşılığında da düğün okuyuculara her davet ettiği evden bir yumurta hediye edilirmiş.

---

[203] Eren, **a. g. e.,** s. 70-75.

Çavuş ile Hüsnü Muazinni Mahallesi'nden aldıkları börek dolu çantayı Aşağıkızılen (Şahinkaya), Oyum Gürgeni gibi köylerdeki ve kendi köylerindeki ailelere dağıta dağıta bitirmişler. Çantayı da karşılığında aldıkları yumurtayla doldurmuşlar ve geri Muazinni Mahallesine dönmeye başlamışlar. Muazinni Mahallesine dönerken Yaykınlık denen yerde karınları çok acıkan iki arkadaş mola vermişler. Hüsnü, Çavuşa karşıki yaykın ağacını göstererek:

- "Şu ağacı vurabilir misin?" demiş ve yumurtaları sıradan atmaya başlamışlar. Aralarındaki iddia o kadar kızışmış ki yumurtalarının bittiğinin bile farkına varamamışlar. Yumurtaları bitince oradan kalkarak yollarına devam etmişler. Karınları çok acıkan iki genç eve gidince ne haber vereceğiz şimdi diye düşünüyorlarmış. Hüsnü, Muazinni Mahallesi'nden birkaç ahıra girerek sahiplerinden istemiş ve pünnüklerden biraz yumurta alıp çantalarına koymuş. Düğün sahibinin evine gelerek bu yumurtaları pişirtmişler ve yemişler.

Oradan ayrılan Çavuş ile Hüsnü köyün Yukarı Mahallesine doğru yola çıkmışlar. Yukarı Mahallede Sağır İsmail'le karşılaşırlar. Onunla beraber Appan diye birinin afırında topa benzer bir şey bulurlar. Bu buldukları topu mahallenin yukarısında bir tarlaya götürürler. Sağır İsmail bunun bir bomba olduğunu söyler ama Çavuş ile Hüsnü inanmaz. Tarlaya bir çukur kazan Şağır İsmail uzun bir dal parçasının ucunu yakarak çukura koydukları topun üzerindeki deliğe doğru tutar. Çavuş ile Hüsnü geriden onu izlemektedir. İlk başlarda bir şey olmaz ama Sağır İsmail son bir kez elindeki dalı topun üzerine tutunca kıyamet koparcasına bir ses duyulur. Sağır İsmail elindeki dalla beraber havada iki üç takla atarak düşer. Çavuş ile Hüsnü ise yere yatarak canlarını zor kurtarırlar. Sağır İsmail'in eli ve kolunda yaralar oluşmuştur. Sesi duyan köyün ileri gelenleri İsmail'i alarak Sait Çavuş isimli birinin yanına tedaviye götürürler ve tedavi edilir ancak bombanın sesiyle kulakları sağır olur. Bu yüzden de adı Sağır İsmail olarak kalır (KK: 117).

2.3.19. BMC Kamyon

Yukarıkızılen Köyü'nden farklı sülalelerden aileler Ordu Merkeze fındığa giderler. Gündüzün fındık toplayan aileler akşamları sohbet ederek yorgunluklarını atarlar. Bu sülalelerden biri "Kadılar" olarak bilinir. Kadılardan bir delikanlıya diğer sülaleden birisi şaka yollu:

- "Yiğenim sana şu kızı verelim, evlen." demiş.

Kadılar sülalesinden olan delikanlı şu cevabı vermiş:

- "Olmaz ben sizin sülalenin kızını almam. Alursam kan karışır, sizin sülaleniz de BMC kamyon alır."

O dönem BMC kamyon sadece Kadılar Sülalesi'nde varmış (KK: 116).

2.3.20. Bidoncu Hikâyesi

Ataş dermenim varıdı, tâbi buralar depe başı gar çok oliye. Alçak bi yere gadar mazot getürip de, atınan eşşēnen tâbi dermenimi çalışdumak uçun. Böyük böyük bidon tâbi tükkanlar varıdı u zaman, böyük böyük bidonlar kimdīse alip de; u arabanın geldū yere gada mazotu getürecem. Atınan urdan okarı getürecem, dermenimi çalışduracam.

Köyümüzde Kesdene Belânda, Bekir'de dediler, böyük bidon var dediler. Gettim üç tane bidon aldım ordan geliyom da, bi de Sıraköy'de Şevgi'nin Hakkı'da var. Ama u Sıraköye geldīm zaman Dursun Çavuş var. Dursun Çavuş'un evinde bi takırtı var, ula bu Hakkı'dur dedim yāv. Bidonları bırakdım oriye de, bakim burda bi olay yapabiliyom mu dedim . U takırtiye "hane sâbı hemşeri hane sâbı..." çārdım. Dursun Dayı'm dışarı çıkdı, dedi ki "ne vû?"dedi. Dedim ki :

- "Amıca bidoş satıyom. " dedim, bidonlara bidoş dedim ben.

- "Bidoş satıyom ihtiyacın var mı alu musun?" dedim. Dedi ki:

- "Sen nerelisin?" dedi bâ?

- "Ben Ilışallīm." dedim tâbi vilayetimizin Mesudiye gazası var oranın da köyü Ilışar. Ilışarlīm dedim, dedi ki:

- "Bidoşları gaça satıyon?" dedi.

- "Bidoşların yenisi yirmi beş lira da ben yedi buçuk liriye veriyom." dedim. Almıyom dedi getti bu.

Usta tak tak çalişiye.

- "Hane sahibi, hemşeri, hane sahibi..." çıkdı dışarı.

- "Ne istiyon sen gardaşım?"

- "Yāv emice ben yabancīm." dedim.

- "Gar dizde, açmısın, dokmusun, yavutta üşüdün mü demeden gaçıyon."

- "La benim usdam var bā çatma." dedi gine geri getti. Taniyamiye. Ordan ben gine başladım ben burda bi dayak yīm dedim yāv. Ben gine başladım:

- "Emice, hāne sahibi, hemşehri..." Yāv usta demiş ki:

- "Çavuş Dayı dışarda bi gaba sesli adam var, çıkip çıkip şediye bu nenin nesi?"

- "Ula Şakir Ilışarlīm diye, ulâ büyük büyük bidonlan var da bidona bidoş diye. 7,5 liriye satiye, 25 lira bunun yenisi. Bī de almıyom demiş bulundum, Ilışarlīm diye."

- "Ula Dursun Dayı ben alim bi dene, benim suyum uzak çocuklar su getürü." demiş. Şakir dışarı çıkdı:

- "Meraba hemşerim." dedi. Beniminen eşikte bi toka yapdı.

Bu Şakir vardı şimdi bidoşlara bakiye. Dedi ki hemşerim dedi, bu bidoşlar biraz gullanılmışa bēziye dedi. Dedim ki:

- "Unlar fazla gullanılmamışdur usdam; unların en fazla çıkanından bi sırça barmak galınlī su çıkar." dedim. Dedi ki:

- "Su çıkarsa neye yarar bu?" Ben de dedim ki:

- "Bi mısır kesmü sokarsın dutar, zarar etmez." dedim. Bu şimdi benim u lafımdan, bidonun bidoşun gapānı açiye. Ona üfliye şüpeleniye, ona üfliye şüpeleniye, birisinin ipini çeziye artu alacak birini yedi buçuk liriye emme ben zarar ediyom, yirmi beş liriye alacam da yerine vericem. Kasketimi bunnumun ucuna indüdümüdü, geri galdudum:

- "Şakir Aga çakduma da Dursun Çavuş'unan biraz dalga geçelim." dedim,

- "Ula sen mīdin?" dedi.

- "Senin bidoşū nedim?" dedi. Bıçā çıkarttı bidoşlarımı kesiyodu. Ben hemen işte, elinde eyi dutmamış bidoşları aldım. O Dursun Çavuş elinde bi odun peşime düştü; emme alloya aşşa gar belde gaçtım.

- "Ula Dursun dayı ben bi gördüm tanıyamadım, sen üç kere dışarı çıkdın görebildin mi niye tanıyamadın?"

- "Ula tanınıyo mu gardaşım, cinnili mi perili mi ne bilim ben tanınıyo mu ?" dedi.

Ordan aşşa indim samallık yolu var, Ahmet dayı var. Ahmet dayının evünün arkasına vardım. Okardan aşşa bi çocuk geldi, "lâ sen hangi evdensin ?"dedim. "Bu evdenim." dedi.

- "Evde kim var ?" dedim.

- "Böyük bobam var." dedi.

- "De de bī dışarı çıksın." dedim.

- "Boba sā bi adam çāriye sırtında bi yük bidon var. " dedi. Çıktı gocaman dışarı.

Dedi ki bā : - "Sen merhaba nerelisin, ne yapıyon, ne diyon?"

- "Bidoş satıyom emice ben Ilışallîm." dedim.

- "Gaça veriyon?"

- "Yedi buçuk liraya ihtiyacın varısa al dayı" dedim.

- "Almıyom. İsiyen Gürgendepe'den getümüş." dedi.

Dedim ki: - "Paran mı yok ?"

- "Param yok," dedi.

- "Veresiye verürüm." dedim.

- "Veresiye veriyon da sen Ilışallîm diyon; parī ne zaman alıcan?"

- "Amıca yarın da hışır naylon, çorap toplamiye gelürüm, u zaman paramı alurum."

- "Vermezsem ne alusun." dedi.

- "Vermezsen bi kirpit alurum, alaf höbenin dibine giderim. Yakarım oraları." dedim.

- "Almıyom get, s..tir ol get gapıdan." dedi.

- "Ula amıca!" dedim. "Mukdarın evü uzak mı buriye, yakın mı ?" dedim.

Dedi ki: - "Ne yapıcan?"

- "Yâv Çubuklu mukdarı bā böyük zahmet etti karne istedi benden mukdardan karne alıcam." dedim.

- "U benim yiğenimdür sā karne verür." dedi.

Ordan: - "Eyi sağol Ahmet dayı buriye dōru köpek var mı?" dedim.

Dedi ki: - "Yok."

Bakdım kı Ali Türkmen'in gapısının ōnde bi köpek var emme köprü gibi arkadaş.

- "Ula gaç yaşındasın, niye yalan gonişiyon Amet dayı?" dedim.

- "Ula gelmiye, u bi gancık zār, yāv adama gelmiye." dedi.

Ordan undan ayrıldım. Bu yana geldim Yunus dayının gapısının ōne. Yunus dayının gapısının ōnde mal kemüresinin üstüne bi çocuk su döküniye:

- "Yımırtlıyon mu? Goçum." dedim. Çocuk utandı dışarı çıkamadı. Bi gız çocū çıktı.

- "Evde kim var ?" dedim.

- "Böyük bobam var." dedi.

Dedim ki: - " De de bī dışarı çıksın," çıkdı.

- "Ne var hemşerim ne yapıyon ?"

- "Bidoş satıyom amıca"

- "Nerelisin sen?" dedi.

- "Ilışallim" dedim.

Dedi ki: - "Ula Ilışarda benim bi asker arkadaşım vardı."

- "Yāv adı ne dayı?" dedim.

- "Adı Ahmet." dedi.

- "Ula Ilışar köyleri hep Ahmet vermişler. Soyadı ne dayı?" dedim. Soyadını aklına getüremedi.

- "Gaymaz mı yōsa?"

- "He he Gaymaz."

- "Dayı size ömür, Āmet dayı öldü." dedim.

- "Eyvah! Ulan geçen sene buriye geldīdi. Ben de uğa söz verdīdim, gavuşamaduk." dedi.

Bi hayıfsındım u da hayıfsındı. Ordan ayrılduk (KK: 13)."[204]

2.3.21. Deli Selim Hikâyesi

Deli Selim, Ulubey'in Belenyurt Köyü'nde yaşamış birisidir. Köyde koyun yayarak hayatını sürdürürmüş. Bir gün koyunları komşusunun tarlasına kaçırmış, koyunlar tarlayı zay etmişler. Bunu duyan babası Deli Selim'i dövmüş. Deli Selim evden kaçarak komşu köyde Taşbaşı denen yerde bir inde kalmaya başlamış. Bu ini

[204] Eren, **a. g. e.,** s. 76-81.

kendisine av yapmış. Köyden Selim'e yardım edenler de oluyormuş. Bazıları onu tarlada çalıştırıp karşılığında karnını doyuruyorlar, evlerinde misafir ediyorlarmış. Selim kendisine verilen yemekleri birbirine karıştırıp öyle yiyormuş. Niye böyle yaptığını soranlara:

"Zaten karnımda karışıyorlar." diyormuş.

Selim misafirliğe gittiği zaman yatarken odada bulunan bütün yatakları, döşekleri üst üste dizip öyle yatıyormuş.

Deli Selim bir gün ortadan kaybolmuş. Tüm Türkiye'yi gezdiği onu değişik illerde görenlerin olduğu söylenmektedir (KK: 114).

2.3.22. Davulcu ile Gırnatacı Hikâyesi

Uzunmahmut Köyü Camiyanı Mahallesi'nde bir davulcu varmış. Aynı köyün Öküz Ören Mahallesi'nden bir gırnatacı ile bunlar karşılıklı olarak çalgılarıyla atışırlarmış. Davulcu gırnatacının gırnatacı da davulcunun ne dediğini anlarmış. Günlerden bir gün gırnatacı ölmüş. Köylü gırnatacının ölümüne çok üzülmüş. Davulcu da bu üzüntüyle artık davul çalmayı bırakmış. O günden beri Uzunmahmut Köyü Camiyanı Mahallesi'nde davul çalınmazmış (KK: 128).

2.3.23. Cumhuriyet Taşı Hikâyesi

Cumhuriyet Taşı Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'nde yer alan ve Cumhuriyet'in ilanını kutlamak için dikilen bir taştır.[205] Köyün orta noktası diyebileceğimiz Çubuklu Köyü yol ayrımının olduğu yerde, fındık bahçesinin içinde üzeri yosun bağlamış büyükçe bir taş bulunur, bu taşa köylü Cumhuriyet Taşı adını vermiştir. Köy eşrafından merhum Bekir Oğurlu'nun fındık bahçesinde olan taşın önceden daha büyük olduğu ancak zamanla yol yapım çalışmaları yüzünden ve doğal nedenlerle küçüldüğü belirtilmektedir. Köyde bu bölgenin adı da "Cumhuriyet Daşı Yannı" olarak hemen hemen herkes tarafından bilinmektedir (bk. Resim: 19).

---

[205] Daha ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Eren, **"The Stone Cult In Turks From The Eternity Stone To The Republic Stone In Kızılen", 1.Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Sempozyumu,** 5-8 Ekim 2017 (Bilmes 2017) Tam Metin Bildiri Kitabı, Nevşehir Ekim 2017, Yayın Tarihi 27.11. 2017, s. 604-606. Bu bölümün hazırlanmasında yayımlanan bu bildirimizden faydalanılmıştır.

Bu taş köylüler tarafından kutsal kabul edilir, kimse ona dokunamaz yerini değiştiremez. Taştan bahsederken özellikle köyün yaşlılarının ve bu taşın hikâyesini bilenlerin, gözleri dolar.

Kurtuluş Savaşı tüm Türkiye'de olduğu gibi Kızılen Köyü'nde de derin acılar bırakmıştır. Birçok giden yiğit bayrak uğruna toprağa düşmüş bir daha geri dönememiş, döner umuduyla yıllarca kapılar gözlenmiştir. Hemen hemen her ailede savaşa gidip dönmeyenlerin hazin hikâyeleri anlatılır. İşte böyle bir ortamda 29 Ekim 1923 tarihinde bugünkü caminin yerinde bulunan eski camide namaz kılan köy eşrafı Cumhuriyetin ilan edildiğini köye atla gelen vergi memurlarından öğrenirler. Cumhuriyetin ilânı sevinçle karşılanır. Yaşasın Cumhuriyet nidalarıyla bugün yukarı mahalle denilen köyün orta noktası diyebileceğimiz yere doğru yola çıkılır.

Camiden çıkanlara yolda yenileri katılır ve yaklaşık yarım saatlik yürümeden sonra bugünkü taşın bulunduğu yerin yukarısındaki Sazlık (Tepe) denilen yere gelirler. İçlerinden biri bu günün anısına meydana bir taş dikelim diyerek sazlıkta bulunan oldukça büyük bir taşı gösterir. Taşı yaklaşık on, on beş kişi yaptıkları kazıklarla yuvarlayarak bugünkü bulunduğu yere getirirler. Üzerine o günün tarihini atarak bugün silinmiş olan bir takım yazılar yazarlar. Burası Cumhuriyetin ilk yıllarında ve yıldönümlerinde halkın uğrak yeri, oturup sohbet ettikleri bir yer hâlini alır. Taşın yanından geçen Çubuklu Köyü yolu Cumhuriyet Taşının biraz daha yukarıya taşınmasına neden olur, bu hareket sırasında taşın bir kısmı kırılır. Bu taş dikilirken orada bulunanlardan bazıları: Kara Mustafa, Reşit Ağa, Beydinin Mehmet, Muazinoğlu Mahmut, Kara Mahmut, Abdi Efendi, Kösemadoğlu Derviş, Ali Osman Çavuş, Çelengo Fehmi ve Kabacoğlu Musa'dır (KK: 11, 13, 132).

Nasıl ki Bilge Kağan, Göktürk Abidelerinde, yaptığı mücadeleleri, savaşları, Türk Milletine nasihatlerini silinmesin unutulmasın diye taşa kazıdım, taş diktim diyorsa; o günkü Cumhuriyet Taşını dikenler de aynı düşünce ve hisle Cumhuriyetin kuruluşunda yaşananlar ve Kurtuluş Savaşı unutulmasın ebediyen yaşasın diye Cumhuriyet Taşını oraya bir anıt olarak yerleştirmişlerdir.

Yaşlılar tarafından sahiplenen bu taşın yerinin değiştirilmesine şiddetle karşı çıkılmakta, yaşlıların deyimiyle taşa "hörmet" edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Köyün gençlerinin ve gelecek nesillerin de Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında burayı bir anıt olarak ziyaret etmesi ve millî hafızamızın canlı tutulması istenmektedir.

2.4. TÜRKÜLER

Genellikle bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidine türkü denir. Türkü yerine bazı bölgelerde şarkı, deyiş, deme, hava, ninni, ağıt ifadeleri de kullanılmaktadır. Boratav türküyü halkın sözlü geleneğinde oluşan, düzenleyicisi bilinmeyen çağdan çağa bölgeden bölgeye değişikliklere uğrayabilen ve her zaman bir ezgiyle söylenen şiirler olarak tarif eder.[206]

Ali Yakıcı, türkü türünü bir nazım şekli olarak görmez ona göre mâni, koşma, gazel gibi nazım şekilleri ezgi ile söylendiğinde türkü olmaktadır. Yakıcı türküyü farklı nazım şekillerinin ortaya çıkardığı bir nazım türü olarak ifade eder. Bu nazım türünü diğerlerinden ayıran ise ezgileridir.[207]

Genellikle anonim olan türküler, 7, 8, 11'li hece ölçüleri başta olmak üzere hece ölçüsünün hemen her kalıbıyla söylenirler. Bu durum türkülerin belli bir şeklinin olmadığını sözden çok ezgiye dayandıklarını gösterir.[208]

Cem Dilçin, türkülerde asıl sözlerin bulunduğu ilk bölümü bent olarak bentten sonra tekrarlanan bölümü ise nakarat olarak adlandırır. Nakarat olan bu bölüme türkülerde kavuştak veya bağlama da denir. Bent ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelidirler.[209]

Doğu ve Kuzey Türkleri, türküye "yır- cır" demektedir. Türkiye Türklerinin de içinde bulunduğu Batı Türkleri ise Türklere mahsus ezgi anlamına gelen "Türkü" kelimesini kullanmaktadırlar.[210]

Yakıcı, türkü türünün ortaya çıkışını Eski Türklerin "av, sığır, şölen" gibi mitolojik törenlerine dayandırır. Bu törenlerde "ozan, kam, baksı, şaman" gibi kutlu kişiler töreni icra ederken ölçülü ve ezgili şiirler söylerler. Bu ezgili şiirler türkü türünün ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir.[211]

Türkülerin sınıflandırılması ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Boratav türküleri "konularına göre lirik türküler (ninniler; aşk, gurbet, askerlik, hapishane türküleri; ağıtlar vs.); taşlama, yergi ve güldürü türküleri; anlatı türküleri (efsane,

---

[206] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı,** s. 150.
[207] Ali Yakıcı, **Halk Şiirinde Türkü**, Akçağ Yay. Ankara 2007. s. 48.
[208] Güzel, Torun, **a. g. e.,** s.163.
[209] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 1983. s. 289.
[210] Elçin, **a. g. e.,** s. 195.
[211] Yakıcı, **a. g. e.,** s. 49.

tarihlik vs.)" olmak üzere sınıflandırmaktadır. Kullanıldıkları yerler ve gördükleri vazifelere göre ise "iş türküleri; tören türküleri (düğün, ağıt, dinî törenler); oyun ve dans türküleri" bölümlerine ayırmıştır.[212] Doğan Kaya türküleri konularına göre "tabiat, aşk, yiğitlik, tören, askerlik, Ramazan davulcusu vb." yirmi üç alt başlıkta inceler.[213] Yakıcı ise türküleri "vezinlerine (hece, aruz), yapılarına (mâni, dörtlük, bentlerden oluşan vb.), konularına (aşk-sevda, gurbet-ayrılık-hasret, beşik-bebek-çocuk-ninni, ölüm-ağıt, tören (düğün, bayram), asker-askerlik, hapishane, olay, doğal çevre ile ilgili, beslenme ve yiyecekleri konu alan, iş ve meslek hayatıyla ilgili, övgü, yergi-alay-eleştiri, şikâyet, eğitici-öğretici, arzu-istek, dinî-tasavvufî, oyun türküleri) ve ezgilerine (uzun havalar, bozlak, oturak, kırık vb.)" göre sınıflandırmaktadır.[214]

Cem Dilçin, türküleri söylendikleri bölgelere ve türkünün içindeki en etkili söze göre de sınıflandırmıştır. Türküler söylendikleri bölgelere göre: "Bingöl ağzı, Urfa ağzı, Eğin ağzı, Ordu ağzı" gibi isimler alırlar. İçindeki en etkili söze göre ise: "Ayşem, Zeynebim, Fidayda, Adanalı, Ordu'nun Dereleri" şeklinde isimlendirilirler.[215]

F. Gülay Mirzaoğlu, türkülerin gelenek taşıyıcılığı özelliğini vurgulayarak Türkülerin ait oldukları toplumun kültürel geleneklerini, sosyal ve kültürel değerlerini yansıtarak günümüze kadar ilettiklerini aynı zamanda o toplumun gündelik yaşamlarına dair çeşitli görünümleri içerdiklerini ifade eder.[216]

Doğu Karadeniz'in doğusundan batısına türkü türünün şeklinde değişiklikler vardır. Kimi yerlerde kavuştak denilen tekrar bölümleri bulunmazken bazı yerlerde kavuştaklar türkülerin ana omurgasını oluşturur. Doğu Karadeniz'in doğu kısımlarında kemençe, tulum, akordiyon türkülerin ayrılmaz bir parçasıdır. Trabzon'dan Görele'ye kadar olan bölgede ise kemençe ağırlıktadır. Giresun'dan itibaren başlayıp Ordu ve Batı Karadeniz'e doğru gidildikçe kemençenin yerini davul, zurna ve bağlama ile çalınan karşılama oyun havaları almaktadır.[217]

Ordu'da halk müziği ile ilgili ilk resmi çalışma Ankara Devlet Konservatuarı tarafından 1943 yılında yapılmaya başlanmıştır. Muzaffer Sarısözen ve derleme ekibi

---

[212] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı,** s. 150, 151.
[213] Doğan Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yay. Ankara 1999. s. 139, 140.
[214] Yakıcı, **a. g. e.,** s. 167-239.
[215] Dilçin, **a. g. e.,** s. 290.
[216] F. Gülay Mirzaoğlu, **Halk Türküleri**, Akçağ Yay. Ankara 2015. s. 107.
[217] Mehmet Akif Korkmaz, "Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü", Hacettepe Ünv. Sos. Bil. Ens. Ankara 2006. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 81, 82.

topladıkları türküleri notalayarak Radyo Evi arşivine koymuşlardır. 1938-1947 yılları arasında Ordu'da Halkevleri tarafından birçok kültürel faaliyet gerçekleştirilmiş, kemençe ve bağlama eşliğinde yöresel türküler seslendirilmiştir. [218]

2.4.1. Ulubey Türküleri

Seyfettin Tomakin tarafından radyolarda seslendirilen ve Sıtkı Çebi'nin Ordu Türküleri adlı kitabında Ulubey Türküsü olarak belirtilen anonim bir türkü Ulubey'in Yeşil Düzü'dür.[219] Bu türkü Tokat ili Reşadiye ilçesinden TRT tarafından derlenen Müdür Bey'in Yeşil Kürkü türküsünün varyantıdır:

"Müdür Bey'in yeşil kürkü
Yeni çıktı bu türkü
Müdür Bey izin verdi
Söylenecek bu türkü.

Aşma kırandan aşma
Ben seni tanıyorum
Her kırandan aşanı
Ben seni sanıyorum.

Yanma da güzelim yanıyom ben de
Mendil salla geliyom ben
Bir güzelin uğruna da
Verem de oldum ölüyom ben."[220]

Bu iki varyantın iki dörtlüğü birbirine benzer iken birer dörtlükleri tamamen birbirinden farklıdır. Her iki yörenin birbirine yakın olması ve Ulubey yöresine yerleşen ailelerin bazılarının Tokat yöresinden gelmesinin bunda etkili olduğu söylenebilir.

Ulubey yöresinden derlenen türküler genellikle 8 ve 11'li hece ölçülüdür. 7'li ve daha fazla ölçülü olan türküler de vardır. Bu türkülerden "Acı Portakal" Dursun Ali Akınet tarafından yaşanmış bir olay üzerine kaleme alınmıştır. Çoğu anonim olan

---

[218] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 17, 18.
[219] Sıtkı Çebi, **Ordu Folklorundan Damlalar**, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Ordu 2006. s. 80.
[220] http://www.turkuler.com/nota/ezgi_mudur_beyin_yesil_kurku.html (16.10.2020: 20.41)

türkülerin birkaç tanesi derlenen kişi tarafından oluşturulmuştur. "Ulubey'in Güzeli Türküsü" Ozan Aydın Alper Zoroğlu tarafından dile getirilmiş ve bestelenmiştir. Ulubeyli Halk Müziği Sanatçısı Durmuş Yılmazer'in yazdığı ve bestelediği "Ulubey'den Yukarıya" türküsü Ulubey'in güzelliklerini sevda yüklü ifadelerle anlatır. Halkın yaşamında derin izler bırakan ve gidenlerin çoğunun geri gelmediği Doksanüç Harbi de denen 1878 Osmanlı Rus savaşı ile ilgili iki tane türkü derlenmiştir. Kına gecelerinde yörede söylenen "Çambaşı'na Çıktım Anam" türküsünün iki varyantı tespit edilmiştir. Ramazan gecelerinde dömbelekçi denen davulcuların söylediği üç tane dömbelekçi türküsü hâlâ dömbelek eşliğinde insanları sahura kaldırmak için yöre gençleri tarafından kapı kapı dolaşılarak söylenmektedir.

Ulubey'den derlenen, Ulubey'i anlatan türküler ve bu türkülerin Doğan Kaya'nın türkü tasnifine göre sınıflandırılması aşağıdaki şekildedir:

2.4.1.1. Aşk Türküleri

2.4.1.1.1. Ulubey'in Yeşil Düzü

"Ulubey'in yeşil düzü
Yeni çıktı bu türkü.
Anası izin verdi de
Söylenecek bu türkü.

Beyaz giyme üşürsün
Güzellikte menşursun.
Azıcık boyun kısa
Sen adam öldürürsün.

Aşma Gıran'dan aşma
Ben seni tanıyom.
Her Gıran'dan aşanı
Sevdiceğim sanıyom."[221]

[221] Çebi, **Ordu Folklorundan Damlalar**, s. 80.

2.4.1.1.2. Ulubey'in Güzeli

Geldi fındık ayları
Dolar gurbet yolları
Bahçelerde gül açmış
Ulubey'in kızları.

İçlerinden birisi
Ulubey'in güzeli
Arada beni süzer
Elâ elâ gözleri.

Kız sepetim dolmuyor
Sana doyum olmuyor
Akşamı çoktan ettim
Fındık dalda duruyor.

Yolbaşı'ndan öteye
Gidelim Sarpdere'ye
Al canım kurban olsun
O bakışa gülmeye (KK: 123).[222]

Ozan Aydın Alper Zoroğlu

2.4.1.1.3. Sıra Sıra Saksılar

Sıra sıra saksılar,
Sarı çiçek verdiler
Koyun olsam yayılsam
Nazlı yârin ardı sıra.

Irmağı geçemedi
Islandı keçeleri
Sende bu güzellik var iken

[222] Tevfik Karabulut, Musa İşleyen, **Ordulu Yazarlar ve Şairler Antolojisi**, OBB Kültür Yay. Ordu 2006. s. 38.

Öldürürsün neçeleri.

Gelsin dağların yası
Bilmezsin tanımazsın
Ne zamanın oyası.

Başındaki beyazı
Yudur sevdiğim yudur.
Göynek giymen ile sen
Dünya güzeli budur (KK: 32).

2.4.1.1.4. Sen Dīne Benim Sözümü

Yöreden derlenen bu türkü Giresunlu Piçoğlu Osman (Gökçe) tarafından kemençe eşliğinde seslendirilen ve Hayrettin Günay tarafından derlenen Tamzara'nın Üzümü türküsünün varyantıdır:

"Tamzara'nın üzümü
Dinle benim sözümü
Vallahi bırakırsam
Göremezsin yüzümü.
....."[223]

Her iki türküde birinci kıtadaki benzerlikler dikkat çekicidir. Türküde sözün dinlenmesi vurgulanmış ve eğer bu söz dinlenmezse sevdiğinin bir daha kendisini göremeyeceği ifade edilmiştir. Sözün ne olduğu ise iki âşık arasında gizlidir. Tamzara'nın üzümü ifadesi ise Ulubey yöresinden derlenen türküde toprağının üzümü şeklini almıştır:

Sen dīne benim sözümü,
Dinemesen de dinemezsin.
Toprağının üzümü,
Sen dine benim sözümü.
Dinemezsen göremezsin yüzümü.

---

[223] Salih Turhan, Dr. Erdoğan Altınkaynak, **Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor Giresun Türküleri ve Oyun Havaları**, Giresun Valiliği Yay. Ankara 2009, s. 336, 337.

Ay dōdu batmadı mı?
Ala gözlüm yatmadı mı?
Kız seni yaradan,
Beni yaratmadı mı? (KK:33)

2.4.1.1.5. Altunu Eridürüm

Altunu eridürüm,
Ben sözümü yürütürüm,
Oğlan güççük dediler
Ben böyüdürüm de ben böyüdürüm.

Altunu gerdana dizdürüller
Keloğlan bekâr kız bul da
Gezdürürüm yolumda.
Bilmem nerelerine
Kaytan bıyıklarını
Sürsem memelerine.

İndim dere garanluk
Beni öptü de bıraktı
Gara davunluk…

Garşıdan gelenlere
Gaz guydum fenerlere.
Annem beni veriyor
Esgerden gelenlere (KK: 34).

2.4.1.1.6. Ulubey'den Yukarıya

Ulubey'den yukarıya köyümden geçtim.
Güzeller içinde anam Ayşe'mi seçtim.
Gız seni görünce ben benden geçtim.

Haydi Ayşe'm haydi haydi çıkalım yola.
Sayaca'ya varınca da verelim mola.
Haydi Ayşe'm haydi haydi muradın ola.
O beyaz kollarını da boynuma dola.

Ulu Göl'ün gölleri de derindir derin.
Gel dalalım çıkalım da olalım serin.
Başkasına gitme gülüm, bana ol gelin.

Haydi Ayşe'm haydi haydi çıkalım yola.
Turşucu'ya varınca da verelim mola.
Haydi Ayşe'm haydi haydi muradın ola.
O beyaz kollarını da boynuma dola.[224]

Durmuş Yılmazer (Ulubeyli Mahalli Sanatçı)

2.4.1.2. Olay Türküleri

2.4.1.2.1. Acı Portakal

Acı Portakal şiiri Ordulu Şair Dursun Ali Akınet'in Ohtamış ile ilgili yazdığı bir şiirdir. Yaşanmış bir hikâyeden esinlenerek yazıldığı şair tarafından belirtilmektedir. Zengin bir ağaya fındık toplamaya giden öksüz ve yetim bir kızın bu ağayla evlendirilmek istenmesi ve kızın ablasının kızı kurtarma çabaları şiirde işlenmiştir.

"Şahincili Ohtamış'tan kalaba
Ermeyince acı portakal aba
Çekiniyom senden gitme kalaba
Eylen maralım Hanyana varalım

Ohtamış'tan gelin gelir atınan
Büyümeden sattılar mezatınan
Adın batsın saygı sadakatınan

[224] https://www.facebook.com/OrducuHaber/videos/3284421024947291/ (19.06.2020: 12.31)

Eylen maralım Hanyana varalım

Cuma deyin yeni pazar kalaba
Bana fistan kanaviçe al aba
Talihimi taştan taşa çal aba
Eylen maralım Hanyana varalım

Ohtamış'a bahar gelir yaz gelir
Kahrımdan saçıma beyaz gelir
Bin beddua etsem yine az gelir
Eylen maralım Hanyana varalım
Tanıyan olur yan yana duralım."[225]

Dursun Ali Akınet

2.4.1.2.2. Veli'nin Hanımları Türküsü

"Veli'nin hanımları ne çok ağlıyor
Galksana aslan Veli'm hâkim geliyor.
Garagol gumandanı ifademi alıyor
Yaz efendim hâkim bildüğün gibi
Hanımları satıyollar öldüğün gibi.

Hanımlar akıdur gözünden yaşı
Veli'ye sebep olan gızdan gardaşı
Tahtına oturdu Osman gardaşı
Yaz efendim hâkim bildüğün gibi
Sol yanında gaması gördüğün gibi.

Hanımlar akıdur gözünden yaşı
Veli'ye sebep olan gızdan gardaşı
Tahtına oturdu Osman gardaşı.

[225] https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=278045846426185&id=100026623146665 (01.07.2019: 09. 42)

Yaz efendim hâkim bildüğün gibi
Hanımları satıyollar öldüğün gibi (KK: 134)."[226]

2.4.1.2.3. Şu Depenin Başında

"Şu depenin başında
Yılanın kemükleri
Yine düştü peşime
Doğuzun enükleri

Şu depenin başında
Yıldıza bak yıldıza
Ni yapalım Allah'ım
Vuruldum sarı gıza
Dayanamıyom…

Zelvidendür sevduğum
Sarı gızdur yanduğum.
Geç garşıma sallan dur
Doyup usanmaduğum
Dayanamıyom…

Eğeri var tahtadan
Gan damlıyo gamadan.
Yiğidim yiğit olsun
Ben gorkmuyom gumadan
Dayanamıyom…

Yiğidim yiğit olsun
Ben gorkmuyom gumadan
Dayanamıyom (KK: 134)."[227]

---

[226] Eren, **a. g. e.,** s. 84- 85.
[227] Eren, **a. g. e.,** s. 88.

2.4.1.3. Keder Dert ve Hastalık Türküleri

2.4.1.3.1. Düğüm Attım Sicime

Düğüm attım sicime
Söz geçiremedim keçime
U benden üstün olsaydı
Heç gelmezdi yüzüme.

Dibinde yılan yatar
Kör olası düşman
Beni güzelimden eder.

Mendilimde kara var
Yüreğimde yara var
Ne öldüm kurtuldum
Ne derdime çare var.

İndim deriye, deriye
Dere garannuk.
Beni yakıp kavuran
Orta boylu davunluk. (KK: 22)

2.4.1.4. Öğretici ve Öğüt Verici Türküler

2.4.1.4.1. Çaya İndim Çizme İlen

Çaya indim çizme ilen
Yâr bulamadım gezme ilen
Gızlar eşşin mezerimi
Altun saplı gazma ilen

Peştemalı tersine
Kız yavaş yürüsene
Işmar etsem el duyar

Kız bakışımdan bilsene

Ay doğdu batmadı mı?
Ala göz yatmadı mı?
Gız seni yaradan
Beni yaratmadı mı?

Duman duman üstüne
Duman dere üstüne
Ben sana demedim mi
Gelme kuma üstüne.

Kirezini yemeli
Kirez dalı eğmeli
Kirezini yemeli
Emmim kızı varken de
Kime boyun eğmeli (KK: 33).

2.4.1.5. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)

2.4.1.5.1. Derenin Gıyısında

Derenin gıyısında
Yılan akar toprağa
Yedi yıllık yârimi
Goydular mı toprağa?

Geminin alayı var
Bakırın galayı var.
Anan seni vermezse
Gaçmanın golayı var.

Başındaki çenberi
Ya bağla ya bağlayım.

Söyle kimin yârisin
Oturayım ağlayayım (KK: 37).

2.4.1.6. Kişiler Üzerine Söylenmiş Türküler

2.4.1.6.1. Tufan

"Tufan dūr olduğ mu?
Evsüklerin gördüğ mü?
Zöfre gelin geliyor,
Akıl balik olduğ mu?

Gencecük Tufan'ım
Tufan'ım nerde duralım.

Getti afırdan getti
Camışların anası
Yanağunda bellidür
Dişlerimin yarası.

Gencecük zöfrem,
Zöfrem ben bu dertten ölmem.

Getti afırdan getti
Camışların anası
Yanağunda bellidir
Dişlerimin yarası

Gencecük Zöfrem,
Zöfrem ben bu dertten ölmem.

Tufan dūr olduğ mu?
Evsüklerin gördüğ mü?
Zöfre gelin gelecek,

Akil balik olduğ mu?

Gencecük Tufan'ım,
Tufan'ım nerde duralım (KK: 134)."[228]

2.4.1.7. Yiğitlik Türküleri ve Tarihi Olayları Konu Edinen Türküler

2.4.1.7.1. Doksan Üç Harbi

Erzurum Erzurum viran kalası
Başın toprağın rüzgâr alası
Hep millet bu işe şaştı
Çentesini aldı dağlardan aştı.

Erzurum Erzurum verem olasın,
Taşını toprağını rüzgâr alasın.

Erzurum dedükleri büyük bir dağdır
Mektubum gelmiyor on iki aydır.
Erzurum Erzurum verem kalasın,
Taşını toprağını rüzgâr alasın (KK: 23).

2.4.1.7.2. Rus Harbi

Hançerimi yağladım
Belime bağladım.
İki gardaşım şehit oldu
Gaba guşluk çağları
Yıkılsın Narman'ın dağları

Toplar tabiyeler hep eyi yerinde
Alınan verdiler, alınma nerde.
Bize yardım eden Alaman'ıdı
Yıktı evimizi viran eyledi.

---

[228] Eren, **a. g. e.,** s. 86- 87.

Topları indirdük Fasın düzüne
Benden selam edin emmim gızına
Otursun ağlasın elini vursun dizine
Daha gelecek değin yolumu bakmasın

Çufa şalvarıma uçkur takmasın
Daha gelecek değin yolumu bakmasın
Ağlasın, ağlasın, ağlasın…
Sarılı yazmayı başına bağlasın
Daha gelecek değin yolumu bakmasın

Askerlerin durağı Destek Buğazı
Destek Buğazında yedük ayazı
Bize nasib olmaz bayram namazı
Bayram namazını gılan övünsün
Sarılı yazmayı o yar bürünsün

Daha gelecek değin yolumu bakmasın
Çuha şalvarıma uçkur takmasın (KK: 39).

2.4.1.8. Tabiat Türküleri

2.4.1.8.1. Çaldağı

Çaldağı Ulubey'in Akoluk Köyü'nde bulunan bir dağdır. Burada bir evliyanın bulunduğuna inanılmaktadır. Çal evliyası denen bu evliyaya köy halkı yağmur duası etmek için gider. İnanışa göre burada edilen duadan sonra köye geri gelene kadar yağmur yağar.

Çalsuyundan gaşın başından ağayardan geçtim,
Kömüşdaşına vardım gürgenin eyisini seçtim,
Allahtan gorkmadan dibinden kestim,
Helal et bana hakkını Çaldağı.

Akşamınan geldim zabahdan vardım
Günde üç beş sefer odununu aldım
Ahrette sorulusa vallaha yandım
Helal et hakkını bana Çaldağı.

Her sabah sana gelirdi gelinler kızlar
O günleri düşünüyom içerim sızlar
Sana muhtaçdur her zaman bizler
Helal et hakkını bize Çaldağı.

Kömüş taşının karşısında
Çürük Ahmed'in Ramadan'ın evi
Üst yanda Halil Ağa
Çok günah işledim orada Vallaha da Billaha.
Elimi galdurdum yüce Allah'a
Helal et hakkını bana Çaldağı.

Çaldağın depesindeki evliya yerinde dursun
Arayan orda şifasın bulsun.
Sarpdere köprüsünden yuvarlandı Halil Uz'un Dursun
Helal et hakkını ona Çaldağı.

Çaldağın'dan herkes gelip geçecek
Yakasız gömleği giyip, bacaksız ata binecek
En iyi arkadaşımıdı Halil Uz'un Recep
Helal et hakkını ona Çaldağı.

Allah'a galdırdım iki elimi
Almaya da açtı sıstırmadı benim dilimi
Rahmet eyle değirmenci Topçu Selim'i
Helal et hakkını ona Çaldağı.

Kuru derenin suyu kurudu
Kömüş taşının yolunu tiken bürüdü
Ormanı kesip tarla yapanlar
Adapazarı'na yürüdü
Unları geri getürme Çaldağı.

Katır Köyünden getti, Göğceağıldan getti
Ne yaptıysa Çaldağı onlara yetti
Yorganı omuzlayan Adapazarın'a getti
Helal et hakkını onlara Çaldağı.

Gaşın başında oturdum Uz ağaya baktım
Çıkarttım cebimden bir cigara yaktım
Geriye baksın diye bir silah attım
Sen de bunu biliyorsun Çaldağı.

Çaldağı'nın depesinde İncilli gaya
Altyanında Ağa yarı
Çok günah işledim urada Vallaha (KK: 35).

Selim Aksu

2.4.1.9. Tören Türküleri (Kına Türküleri)

2.4.1.9.1. Çambaşı'na Çıktım Anam Kına Türküsü-1

Çambaşı'na çıktım anam,
Çıram yanmadı.
Etrafıma baktım anam
Kimsem galmadı.

Elimi yuduğum puvarlar,
Arkamı verdüğüm duvarlar,
Öksüz mü galacak?

Saccağımın ayağı,
Yerden yücedür.
Benim bu evde durduğum,
Bu gün bu gecedür.

Anası yayuk yayar,
Kızım yesin deyin.
Yengesi çamaşulların dürer,
Görümüm getsin deyin.

Gardaşı atını çekmiş,
Bacım binsin deyin,
Gardaşım çok güççük,
Eli yetişmez eğer gaşına (KK: 1).

2.4.1.9.2. Çambaşı'na Çıktım Anam Kına Türküsü-2

Çambaşı'na çıktım anam çıram yanmadı
Etrafıma baktım anam kimsem galmadı
Mektub saldım geriye anam kimse gelmedi.

Teperim teperim anam tepe delinmez
Bakarım bakarım anam köyüm görünmez
Çevirdim eteğimi aman vurdum belime
Ayrılık defterini anam aldım elime.

Sazlık yere ev yapma anam o batar gider,
Uzak yere kız verme anam o yiter gider,
Babamın el kadar ekmeği anam o bana yeter.

Anamı anamı benim anamı
Çarşamba gecesi yakın anam kınamı.
Saccak başı anam bacadur baca

Evünde durduğum anam bir tek bu gece.

Babamın evünün başı anam dumanladidi
O da benim başımı dumanlarımış.

Anası yayuk yayar kızım yesin deyi,
Babası gapıyı bekler gızım gelsin deyi,
Yengesi gapıyı açmış, görümüm getsin deyi,
Gardaşı atı çekmiş, bacım binsin deyi.

Çekin atımı çekin anam binek taşına,
Ellerim yetişmez anam atın gaşına,
Götürsün beni anam dağlar başına,
Gardaşım gelsin anam atın başına (KK: 36).

2.4.1.10. Ramazan Davulcusu veya Dömbelekçi Türküleri

Teneke veya boş bir bidona sopayla vurularak Ramazan ayında geceleri insanları sahura kaldırmak için dömbelek çalınır. Dömbelek çalınırken türküler söylenir. Ramazan ve dömbelek türküleri aynı zamanda mânilerin bir türü olarak kabul edilir ancak sekiz heceli olmaları ve kendine has bir ezgi ile söylenmeleri onları türkü türüne de dâhil etmemizi gerektirir. Dömbelek çalınırken şu dörtlükler kendisine özgü bir beste ile söylenir:

2.4.1.10.1. Dömbelekçi Türküleri

Dömbelekçi Türküsü-1

"İşte geldim gapınıza
Selam verdim yapınıza
Selamımı almazsanız
Daha da gelmem kapınıza.

Eski cami direk ister
Söylemeye yürek ister

Benim karnım tok ama
Arkadaşım börek ister.

Şekerim var ezilecek
İnce bezden süzülecek
Daha çok söylerdim emme
Çok yerim var gezilecek.

Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
İki gözüm beyefendi
Bizim bâşişi gönder.

İşte geldik kapınıza
Selam verdik yapınıza
Selamımızı almazsanız
Bir daha gelmek gapınıza.

Dömbeleğimin ipi gevşek
İçi dolu yorgan döşek
Arkadaşımı sorarsanız
Dik gulaklı boz eşşek."[229]

Dömbelekçi Türküsü-2

"Dömbelekçi geldi duydun mu?
Eti kemikten soydun mu?
Dömbelekçinin bahşişini
Yastık altına koydun mu?

Eski cami direk ister

[229] Ahmet Caferoğlu, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları,** Türk Dil Kurumu Yay. Ankara, 1994. s. 56- 57.

Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur ama
Arkadaşım börek ister

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Verin benim bahşişimi
Çok yerim var gezilecek." [230]

Dömbelekçi Türküsü-3

Anca geldim kapınıza
Selam verdim yapınıza
Selamımı almazsanız
Bir daha gelmem kapınıza (KK: 49).

Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
Heç bişi bulamazsan
Beş yumurta gönder (KK: 16)"

2.4.2. Yakma Türküler

Atma Türkü Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğünde: "İki veya daha çok kişinin karşılıklı olarak birbirlerine söyledikleri türküler" olarak tanımlanır ve bunlara karşılıklı türküler de dendiği belirtilir.[231]

Yakma türkü ise yöredeki anlamıyla yaşanmış bir olay üzerine kendine has bir ritimle söylenen türkülerdir ve bu türkülere atma türküler de denir. Halk yaşamında derin iz bırakan bir olay veya durum bu türkülerin konusu olur. Yakma türküyü yörede yaşayan bir kişi şiir olarak yazar ve belirli bir ezgiyle söyler daha sonra bu dilden dile yayılır. Genellikle yergi ve ağıt ağırlıklıdırlar. Yöreden derlenen atma türkülerde konu: Köyde yaşanan olumsuzluklar, bir sohbet ortamı, köyde ilginç özellikleri olan bir

[230] Taner Can, Salih Turhan, **Ordunun Dereleri Ordu Türküleri**, Ordu Bel. Kültür Yay. Ankara 2007. s. 108.
[231] Kaya, **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, s. 116.

kişinin anlatılması, köy ihtiyar heyetini kandıran bir kişinin yaptıkları, yaşanmış ve sonu hazin biten aşk hikâyeleri üzerinedir. Son günlerde korona salgını ile ilgili de birçok şiir yazılmakta, türkü yakılmaktadır. Bunlardan bir tanesi de kendi yazdığımız "Korona Maske" isimli şiirdir. Yazılan bu şiirler kendine has bir ezgiyle okunduğunda yakma türküye dönüşmektedir.

Ulubey yöresinde türkü yakan ve bu türküleri arkadaş ortamlarında söyleyenlerden birisi Yukarıkızılen Köyü'nden Atelyeci İsmail olarak bilinen İsmail Eren'dir. 1970'li yıllardan beri türkü yakmaktadır. Benim Kadersiz Köyüm, Muhabbet, Kamil Destanı ve Yalan adlı türküleri bunlar arasındadır. Ulubey yöresinden derlenen yakma (atma) türküler:

2.4.2.1. Benim Kadersiz Köyüm

Kızılin'dir köyün adı
Düzensizdir yoktur tadı
Önce yönetirmiş kadı
O günleri arıyorum.

Arıyorum arıyorum,
Ben o günleri arıyorum.

İnsanları kabadayı
Muktarı var cahil ayı
Tilkinin ağzında aslan payı
Ben köyüme acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Ben cahillere acıyorum.

Bilgi yönünden cahil galmış
Zengini dünyaya dalmış
Fakirini ağalar soymuş
Ben fakire acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Ben köyüme acıyorum.

Okulu var hocası yok
Okumuştan cahili çok
Gel gör bizi şu hâle bak
Ben köyüme acıyorum.

Acıyorum, acıyorum
Cahil insana acıyorum.

Kumar ile birincidir
Heyetleri gericidir
Ağlar tabanca yarıcıdır
Fakirlere acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Ben köyüme acıyorum.

Kaçmak istedim kaçamadım
Geri kaldık adım adım
Ne yitirdim ne de buldum
Bu halime acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Cahil halkıma acıyorum.

Bizden başka var mı böyle
Hadi ozan yine söyle
Haram bize yalan dünya
Fakirlere acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Cahil halkıma acıyorum.

Yazmakla bitmez köyün derdi
Arı gitti kırat geldi
Ozan der ki bir gün belki
Köyüm huzura gavuşur.

Kavuşur mu kavuşur
Ben kavuşsun istiyorum
Acıyorum acıyorum
Ben köyüme acıyorum.

Acıyorum acıyorum
Şu akılsız halkıma acıyorum (KK: 38).

2.4.2.2. Muhabbet

Enişte mlere geldim, güzel muhabbet
Ben söyledim bana gülüyor millet
Eren güzel söyler muhabbet
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

Yunus Abey sana satırlar yazdım
Enişte dünyada her yeri gezdim
Kimini hoş gördüm kimine kızdım
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

Şair Eren yine başlar paslara
Ne kadar gülüyor asker Mustafa
Tavuk suyu yedük güzel haşlama
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

On sekiz senede buldum Yunus'um seni
Çok mutlu ettin arkadaş beni
Kimi der bu usta ne kadar deli
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

Evimden çıktım para peşine
Neler geldi benim garip başıma
Kimi der Hüsnü deli düşme peşine
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

Daha söyleyemiyorum etmeyin zahmet
Ağadan para alıp gelsene Ahmet
Alacak alamadım olmuşum illet
Muhabbet güzel sağol varol enişte m.

Deli aklı der satılmış destan
Benim enişte m aslandır aslan
Mustafa der şair bir de saz çalsan
İmkân yok var ol sağol Mustafa.

Şair bu sözleri yazdı topluma
Yunus Abi'me kürek yaptım motura
Abi beni getir her an hatıra
Muhabbet güzel sağol varol enişte m (KK: 38).

2.4.2.3. Kamil Destanı

Eski de alemiyon olur mu Kamil
Muhittin'e boşuna çalışma Kamil
Bu işin sonunda yoktur hayır
Demiyom mu ben sana Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Paraları boşuna yeme Kamil

Kamil şaşırmış yolunu
İn afıra vur atın çulunu
Allah düşünsün halini
Acımıyom ben sana Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Paraları boşuna yeme Kamil

Hasta çok olur zemher ayında
Seni de almiye Şayında
Hayır var Muhittin'in tayında
Yemini suyunu bol ver Kamil

Akşam zabah yayuk yaydın
Paralarımı pulumu hepsini aldın
Muhittin una söz verdin niye caydın
Muhittin'in sözü yalan demedim mi Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Paraları boşuna yeme Kamil

Kamil'in elinde kesmez balta
Muhittin dersen düşmüş alta
Hani düğünün olacaktı da marta
Nerede de kaldı Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Her tarafın oynak Kamil

Güneş doğar vurur bacaya
Kamil'in yedüğü dayaklar Hasan Hoca'ya
Şimdiki dul garılar getmiye gocaya
Demiyom mu ben sana Kamil

Kamil Kamil manyak Kamil
İçtiğin hep konyak Kamil

İsmail'le söktüğün taşlar
Hatunun gözünden akar yaşlar
Kamil der aşkım yeni yeni başlar
Elli yaşında aşk olur mu Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Paraları boşuna yeme Kamil

Höbekler yaptın mısırı soydun
En sonunda Guztepe selamet aldın
Kamil elin boyrazda kaldın
Acımıyom ben sana Kamil

Kamil Kamil deli Kamil
Paraları bensiz yeme Kamil

Şair Eren yazar söyler
Dertli dertli geçti günler
Kamil artık bitmiş ömürler
Güle güle uğurlar olsun Kamil (KK: 38).

2.4.2.4. Yalan

Çal deresinde varmış kadın ölüsü,
Bakmaya gitti halkın hepisi,

Bir de görürler ki köpek ölüsü,
Olur da böyle yalan olur mu?

Bu yalanı yapanı Yoz'u dediler,
Muktarı heyeti Çal'a indiler,
Oriye varince köpeği gördüler,
Olur da böyle yalan olur mu?

Hak taala buna eylesin nazar,
İsmini goymuşlar adı Gülizar,
Heyetin kimi gabrini gazar,
Olur da böyle yalan olur mu?

Nasıl uydurmuşlar böyle yalanı,
Defnetmeye gitti köyün imamı,
Ölünün başında gördüm ben de Celal'ı,
Olur da böyle yalan olur mu?

Adama sırtarur altun dişleri,
Heyetin keşiftür boyna işleri,
Olur da böyle yalan olur mu?

Çokları duyunca ibrete geldi,
Milletin yarısı Çermüğe indi,
Köylünün biri değil hepsi kandı,
Olur da böyle yalan olur mu? (KK: 38)

2.4.2.5. Yokuşun Başı-1

Horu depesi dumana benzer
Kız senin gözlerin bağrımı ezer.
Vurma adam vurma anamdan oldu

Yokuşun başı gan ile doldu.

Atma adam atma babamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu.

Dal başında portakalın irisi
Yeni gelen kaymakam annamazın birisi.
Uy gaymakam gaymakam
Makam bilmiyor makam.

Boztepe'nin başında inek yayarım inek
Bir hayırsız yar için yedim yüz elli deynek.

Dağ başında neler oluyor
Nerede bela varsa beni buluyor.
Yokuşun başında neler oluyor
Nerede bela varsa beni buluyor.

Vurma adam vurma anamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu.
Atma adam atma babamdan oldu
Yokuşun başı gan ile doldu (KK: 23).

2.4.2.6. Yokuşun Başı-2

Horu obasından çıktım başım selamet
Gıli gıliye gelmeden koptu kıyamet
Benim yiğenim kime emanet
Vurma adam vurma ben de cahilim
Senin sülalene ben de dâhilim.

Yokuşun başında neler oluyor,
Nerde bela varsa beni buluyor,

Atılan kurşunlar kan donduruyor
Vurma adam vurma ben de cahilim
Senin sülalene ben de dâhilim (KK: 101).

2.4.2.7. Korona

Ellerimi yıkadım sabununan,
Hey gidi geçen yıl gezdüğüm yollar.
Kolonyayı garuşturdum suyunan,
Hey gidi geçen yıl gezdüğüm yollar…

Güneş açıncik dışarı çıkardım,
Gelene geçene yan yan bakardım,
Tanımasam da selâmı çakardım.
Hey gidi geçen yıl gezdüğüm yollar...

Eve gapanduk hatun der, ye gapçuk,
Yersen yersin yemezsen gapı açuk.
Gapılar dört duvar oldu ne yapçuk,
Hey gidi geçen yıl gezdüğüm yollar...

Gociye giden gızlar yapar sanduk,
Kor, ona işlemeli maske artuk.
Kal evde, dışarı çıkarsak yanduk,
Hey gidi geçen yıl gezdüğüm yollar...

Mustafa Eren (Maskeli Âşık)

2.5. İLAHİLER

İlahiler, Tekke ve Tasavvuf Edebiyatı nazım türüdür. Allah'ın birliğini azamet ve kudretini anlatan şiirlerdir. Aruz ve hece ölçüsüyle yazılabilirler. İlahilere Mevlevîler "Âyin", Gülşenîler "Tapuğ", Alevi-Bektaşiler "Nefes", Halvetîler "Durak", diğer bazı tekke mensupları da "Cumhur" adını vermektedirler.[232] Aruz

[232] Güzel, Torun, **a. g. e.,** s. 379.

şairlerinin bu tarz şiirlerine tevhid denir.[233] Ulubey yöresinden derlenen ilahiler ölçüsüz, 8'li, 11'li hece ölçülü ve çoğunlukla "aaab" şeklinde düz kafiyelidir. Dünyanın faniliği, ölümün çaresizliği ve doğru yolu bulmak için nasihatlar ilahilerin ana temasıdır. Bu ilâhiler hem dinî etkinliklerde hem de belirli bir ezgiyle evde veya bahçelerde söylenmektedir. "Seher Yeli" ilahisi insanlara doğru yolu bulmaları için bir nasihat niteliğindedir.

2.5.1. Yuyarlar Seni

Kimden kaçarsan kaç duyullar seni
Haramlar gibi soyallar seni
Bir kuru tahtada yuyarlar seni
Ah ölüm çaresiz ölüm
Ölüm sana niçin çare bulunmaz.

Ölüm alur yiğitlerin goçunu
Yakar anaların içini
Gelin gızın al gınasını
Teneşüllere serer ölüm.

Gabirim gazıldı boylu boyunca
Sularım doldu gazan dolunca
Azığın var mı yola çıkmaya
Yatağın var mı varıp da yatmaya
Yağ biter gandil söner
Galursun garannuklarda.

Gabire varduğun gece
Garannukda galduğum gece
Gapısı yok bir kere baksam
Bacası yok ateşler yaksam

---

[233] Ahmet Talat Onay, **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Yay. Ankara 1996. s. 218.

Ya ben kime yalvarurum Allah'ım
Senin ismin var iken.

Şeyhimin elleri
Uzakdur yolları
Çiçek açmış gülleri
Hemen deresim gelür
Guşlar gadar canım var
Hemen veresim gelür (KK: 1).

2.5.2. Seher Yeli

"Zabah oldu galkmaz mısın?
Sen Allah'dan gorkmaz mısın?
Çevre yana bakmaz mısın?
Uyar bizi seher yeli.

Çevre yana bakmaz mısın?
Uyar bizi zabah yeli.

Zabah oldu uçar guşlar.
Dilince tesbihe başlar.
Tesbih çeker cümle guşlar.
Uyar bizi seher yeli.
Uyar bizi zabah yeli.

Tesbihlerim sakin sakin.
Gel olalım hakka yakın.
Dut emrini çıkma sakın
Uyar bizi seher yeli.
Uyar bizi zabah yeli.

Teşbihlerim yeşil daşdan,

Ben gorkarım gara düşden.
Habar aldım uçan guşdan.
Uyar bizi seher yeli.

Habar aldım uçan guşdan.
Uyar bizi zabah yeli.

Tesbihlerim uzun uzun.
Hakkı pek sever özüm.
Nasihattur benim sözüm.
Uyar bizi seher yeli.
Uyar bizi zabah yeli (KK: 2)."[234]

2.5.3. Yanarım

"Urbalarım çengelde asılı galdı.
Kitaplarım sandukda basılı galdı.
Körpe guzularımın boynu yasılı galdı.
Bir murad almadım una yanarım.

Kârundan mârundan çoğūdu malım.
Zekâtını vermiye dutmazdı elim.
İşte geldi ölüm, dutuldu dilim
Ölüm sana niçün çâre bulamam?

İşte geldi ölüm, dutuldu dilim.
Ölüm sana niçün çâre bulamam? (KK: 2)"[235]

[234] Eren, **a. g. e.,** s. 89, 90.
[235] Eren, **a. g. e.,** s. 91.

2.6. MÂNİLER

Ali Çelik "Mânilerimiz ve Trabzon Mânileri" adlı eserinde mâniyi "halkın duygu ve düşüncelerini değişik olaylara tepkisini, ruh hâlini, maddî durumunu, eğlence anlayışını, inancını, tutkularını, örf ve âdetlerini, kısacası halka dair her şeyi anlatan bir tür" olarak tanımlar.[236] Doğan Kaya ise mâniyi az sözlerle çok anlamların ifade edildiği, sevda konuları ağırlıklı olsa da hemen hemen her konuda söylenmiş tek dörtlükten oluşan anonim şiirler olarak tarif eder.[237] Çoğu yedi heceli ve "aaba" şeklinde kafiyeli tek dörtlükten oluşan mâniye Kırım Tatarlarında "mane"; Denizli'de "mâna"; Azerbaycan'da "mahni"; Doğu Anadolu'da "bayatı"; Urfa'da kadınların söylediklerine "me'ânî", erkeklerin söylediklerine "hoyrat" denir.[238] Mâniler nadir de olsa davulcu mânilerinde olduğu gibi 8 heceli ve 11 heceli olabilir. Söylenmek istenen son iki dizede söylenir, ilk iki dize mâniciye uyakları ve sözü ayarlamak için vakit kazandırır.[239]

Boratav mânileri "niyet, fal (yorum) mânileri; sevda mânileri; iş mânileri; bekçi ve davulcu mânileri; sokak satıcısı mânileri; İstanbul Meydan Kahvelerinin cinaslı mânileri; Doğu Anadolu hikâye mânileri, mektup mânileri" olarak sınıflandırmaktadır.[240]

Klasik yedi heceli ve dört dizeli mânilere düz ya da tam mâni denir. Bunun yanında ilk dizesi yedi heceden daha az olan kesik (cinaslı) mâniler ve dört dizeden fazla dizeden oluşan artık (yedekli) mâniler de vardır.[241]

Ulubey yöresi mâni bakımından oldukça zengindir. Genellikle sevgi konularının ağırlık bastığı mânilerde müstehcenlik de göze çarpmaktadır. Yöresel ağız özellikleri mânilerde kısmen yansıtılır. Bazı mânilerde hece ölçüsüne ve kafiyeye uyulmadığı da görülür.[242] Ulubey'de mâni üretme ve söylemede kadınlar ön plandadır. Anneler çocuklarına veya başkalarına öğüt verirken mânileri atasözü gibi kullanırlar ve onlara ders vermeyi amaçlarlar. Mânilerin bir araya getirilerek türkü şeklinde bir ezgiyle söylendikleri de görülmektedir.

---

[236] Ali Çelik, **Manilerimiz ve Trabzon Manileri**, Akçağ Yay. Ankara 2005. s. 113.
[237] Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, s.10.
[238] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 170, 171.
[239] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, 174, 175.
[240] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, 176- 178.
[241] M. Öcal Oğuz vd. **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay. (4. bs.), Ankara 2006, s. 267, 268.
[242] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 139.

Ulubey yöresinden derlenen mâniler Doğan Kaya'nın mâni tasniflerine göre incelendiğinde hece sayısına göre yedi heceli ve sekiz heceli; mısralarına göre ise "aaxa" kafiyeli düz mâni grubuna girerler. Bunun yanı sıra kafiye düzeni "abcb" şeklinde olan bir tane mâni de bulunmaktadır:

"Atıma da yükledim,
Gürgen hardamasını.
Yavrum nerden öğrendin
Adam aldatmasını."

Konularına göre ise çoğunlukta sevda mânileri yer almaktadır. Bunu öğüt mânileri ve Ramazan ayında insanları sahura kaldırmak için söylenen dömbelekçi (Ramazan) mânileri izler.[243] Diğer mânilerin aksine Ramazan mânileri sekiz hecelidir ve hem hece sayısı hem de belirli bir ezgiyle söylenmeleri dolayısıyla türkü türüne de girerler. Ulubey yöresinden derlenen mâniler:

2.6.1. Sevda Mânileri

"Elinde gümüş balta,
Gelī darta darta,
Sararıp solmuş yârim,
Yalnız yata yata (KK: 40)."

Tombul fındık toplarım,
Kehden kehe atlarım.
Gızları da görincik,
Yüzzüğümü saklarım.

Oy Apdulla Apdulla,
Atı yoldan sapturma.
Verecekler beni ele,
Beni ele gapturma.

"Aya bak yıldıza bak

[243] Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, s. 30-32.

Suya giden gıza bak.
Gız Allah'ın seversen,
Dön de bi yol beri bak.

Derenin gıyıları
Ata vurdum yuları
Gız sen gelin olalı
Gaçudum uykuları.

Türkü söylerim bekden
Gız saçların ipekden
Boşan alayım seni
O miskin köpekden.

Ninno gider yokuşa
Hem gonuşa gonuşa
Ninno fistan diktümüş
Elli altmış guruşa (KK: 118)"

"Maydonoz ot değil mi
Yaprağı dört değil mi
Ben yârimden ayrıldım
Bu bana dert değil mi? (KK: 127)"

"Al elma kızıl elma
Dallara dizil elma
Yar dibinden geçerken
Kökünden üzül elma

Elma attım al yârim
Al yanaklı gül yârim
Oldu günlerin tamam

Gayret et de gel yârim

Elma bıçaklanur mu?
Çevre saçaklanur mu?
Andır galsın bekârlık
Yorgan gucaklanur mu?

Derelerde var yılan
Dişleri divan divan
Ne din bulsun ne iman
Beni yardan ayıran

Irmağın başındayım
On iki yaşındayım
On iki yaşdan beri
Gızların peşindeyim

Harman yeri süreller
Üstüne gül sereller
Baht ola şu gıza
Sevdüğüne verdiler

Galeden iniş mi olur?
Ham demür gümüş mü olur?
Evvelden söz verip
Sonradan dönüş mü olur?

Eğri yörü daş yörü
Yavaş yörü hoş yörü
Ak memenin üstünde
Otuz iki diş yörü

Elma attım al yârim
Al yanaklı gül yârim
Oldu günlerin tamam
Gayret et de gel yârim

Gidiyom gidemiyom
Al yeşil geyemiyom
Gaybetiye vuruldum
Yüzüğe diyemiyom (KK: 41)."

"Elmayı nazik soydum
Yârin eline koydum
Afiyet olsun yârim
Sen yedin ben doydum

Pencereden yel gelir
Çevre dolu gül gelir
Dēmen benim yârime
Ayda yılda bir gelir.

Bahçelerde ham erük
Yaprakları delük delük
Yârim aşmış geliye
Perçemleri bölük bölük

Elmayı soya soya
Suya giderim suya
Galdur yârim şabganı
Bakayım doya doya

Harmanlarda çif gamış
Biri çiçek açmamış

Annem beni vermiyo
Beşi billi dakmamış

Kiremitdür bacaları
Giyerim alacaları
Ben her zaman severim
Gözü garacaları

Garda hayladım gurdu
Atım telledi durdu
Şu geçen gızlar
Beni yürekden vurdu

Dabancamı yağladım
Sol yanıma bağladım
Ben yâri gurbete yolladım
Hem oturdum hem ağladım

Ekin ektim yerlere
Bildürmedim ellere
Güçücekden bir yar sevdim
Bildürmedim ellere

Atıma da yükledim
Gürgen hardamasını
Yavrum nerden öğrendin
Adam aldatmasını (KK: 1)."

"Karşuda görünürsün
Gönüldür gerilisün
Aramızda dere var
Geçmiye erinürsün

Yayliye gidesice
Gülleri solasıca
Ah ne de güzelimiş
Goynuma giresice

Şu depeler var mıdır
Yaprakları gar mıdır
Otuz iki meyvenin
En datlusu yar mıdır?

Yaylanın yolundayım
Gürgenin dalındayım
Annem beni sorarsa
Gızların goynundayım.

Oy dedin oydun beni
Dertlere goydun beni
Yelkensiz gayık gibi
Deryada goydun beni

Abama da abama,
Bir kız sarın arkama.
Bir de dul garı verin,
Götüreyim babama (KK: 1)."

"Fındık dalda üçleme
Başşak yaptım peşleme
Anneğe annetipte
Gavuşmayı güçleme (KK: 42)."

"Gurşun attım geçiye

Vurdu kemençeciye
Dara zülfünü dara
Gidelim imeciye

Başımdaki havlimiz
Böylemiydi gavlimiz
Sarılalım yatalım
Öyle çıksın canımız

Gemi gelliyor gemi
Bacası ben olayım
Güzel güzel gızların
Gocası ben olayım.

Elma attım geline
Aldı soktu beline
Yemesini bilmedi
Verdi çocuk eline.

Gümüş yüzük var benim
Barmağıma dar benim,
Habu köyün içinde
Orta boylu yar benim.

Gemi geliye gemi
O da beni alacak
Habu köyün kızları
Gocamana galacak.

Gale dibi saz olur
Güller açar yaz olur
Ben yârime gül demem

Gülün ömrü az olur.

Derenin gıyısında
Hocaya bak hocaya
Acap gızlar da der mi
Biz de gitsek gocaya

Al eline gazmayı
Havu tallī herk eyle
Gelecem bu akşam
Evdekini terk eyle."[244]

"Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Eğil bi öpeyim
Ahdim sende galmasın

Fındık guydum sepete
Yar oturur tepede
Öyle bir yar sevdim ki
Şan versin memlekete

Fındık dibi talla
Palla Ayşem palla
Muhtar çarşıya gidiye
Gırmızı beşik ısmalla

Fındık dalda tekleme
Gız enterin ekleme
Benden sā fayda yok
Boş gapiyi bekleme

[244] Caferoğlu, **a. g. e.,** s. 64-73

Fındık fıstık olur mu
Yorgan yastuk olur mu
Gündüzün şöyle böyle
Gece dosluk olur mu?

Fındık dalı eğmeli
Fındığını yemeli
Gomşu gızı varıkan
Kime boyun eğmeli

Fındık dalda sararmış
Yaprakları gararmış
Yârim beni gaybetmiş
Baççelerde ararmış."[245]

Dozer geliyor dozer
Çekilin yoldan ezer
Benim bir sevdiğim var
Dünyalardan bile güzel

"Dam üstünde tencere
El uzatma incire
Köpek boban duyarsa
Vurur seni zincire (KK: 106)."

"Gidiyorum gidişimdir,
Bu yollar ibrişimdir,
Ya gelirim ya gelmem
Belki son görüşümdür (KK:101)."

[245] Caferoğlu, **a. g. e.**, s. 59- 61.

Çambaşı'nda çarşılar
Yârim koyun arşılar
Yedi yıl yâr sevdim
Size ne oldu komşular.

2.6.2. Öğüt Mânileri

"Aldın elin gızını eve,
Kaynanayı etti ganser,
Gaynatayı etti ülser,
Gendü oldu başkomser (KK:118)."

"Ekin ekme eylenirsin,
Bağ dikme bağlanırsın
Çek sürünü sür davarını
Günden güne beylenirsin (KK:120)."

"İyi adam azdur,
Kimse bilmez fendini,
Kime eyilik edersen,
Ondan sakın kendini (KK: 26)."

"Arpa buğday mısırı
Oldum gızlar esiri
Yedi gızdan eyidir
Dul garının gısırı." [246]

"Kar yağar ipek gibi
Elenir kepek gibi
Düşmanlarım eğirdiyor
Yal yememiş köpek gibi (KK:42)."

[246] Caferoğlu, **a. g. e.,** s. 64- 73.

"Yağmur yağar iz olur
Goyun yola dizülür
Gız oğlanı görünce
Üçkur bağı çözülür." [247]

Ah babam sağ olsaydı
Arkamda dağ olsaydı
Beni bekâr goymayıp
Başımı bağlasaydı.

2.6.3. Ramazan Mânileri

1

"İşte geldim gapınıza
Selam verdim yapınıza
Selamımı almazsanız
Daha da gelmem kapınıza.

Eski cami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım tok ama
Arkadaşım börek ister.

Şekerim var ezilecek
İnce bezden süzülecek
Daha çok söylerdim emme
Çok yerim var gezilecek.

Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
İki gözüm beyefendi
Bizim bâşişi gönder.

İşte geldik kapınıza

[247] Caferoğlu, **a. g. e.,** s. 64- 73.

Selam verdik yapınıza
Selamımızı almazsanız
Bir daha gelmek gapınıza.

Dömbeleğimin ipi gevşek
İçi dolu yorgan döşek
Arkadaşımı sorarsanız
Dik gulaklı boz eşşek."[248]

2

"Dömbelekçi geldi duydun mu?
Eti kemikten soydun mu?
Dömbelekçinin bahşişini
Yastık altına koydun mu?

Eski cami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur ama
Arkadaşım börek ister

Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Verin benim bahşişimi
Çok yerim var gezilecek

Anca geldim kapınıza
Selam verdim yapınıza
Selamımı almazsanız
Bir daha gelmem kapınıza."[249]

"Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
Heç bişi bulamazsan

[248] Caferoğlu, **a. g. e.,** s. 56-57.
[249] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri Ordu Türküleri**, 2007. s. 108.

Beş yumurta gönder (KK: 16).”

2.7. TEKERLEMELER

Daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan ancak âşıklık geleneğinde ve masallarda da karşımıza çıkan bir türdür. Tekerlemeler herhangi bir ana konudan yoksundur. Şekil olarak uyak, ses oyunları gibi birtakım şiirsel özellikler gösterir. İçeriği birbiriyle alakasız olaylardan oluşur bu şekliyle şaşırtıcı bir etki yaratır.[250]

Tekerlemeye Azerbeycan Türkleri “tekerleme-sanama”, Dobruca Tatarları “tekerleme”, Gagauzlar “tekerleme-sayılmak-badaşmak”, Kazak Türkleri “ölen-tekerleme”, Kırgızlar “canılmaç”, Özbekler “bala koşukları-sanaş-sanak-sayılmak”, Tükmenistan Türkleri “sanavaç” adını verirler.[251]

Boratav tekerlemeleri Masal, Oyun, Tören Tekerlemeleri ve Bağımsız Tekerlemeler olarak sınıflandırır. Bunlar içerisinde Oyun Tekerlemeleri çocuklar tarafından oluşturulan ve sayışmaca da denilen ahenkli söz gruplarıdır.[252] Ulubey yöresinden derlenen tekerlemeler sayışma (oyun) ve bağımsız tekerlemeler grubuna girer. Bu tekerlemelerde ses tekrarları ve kafiyeler ahengi sağlarlar. Sayışma tekerlemeleri oyuna başlamadan önce ebenin belirlenmesi amacıyla kullanılır. Sayışma yapan kişi heceleyerek bir tekerleme söyler. Tekerlemenin her hecesi bir kişiyi gösterir. Son hece kime rast gelirse o kişi ebe olmaktan kurtulur. Sayışma böylece devam eder ve en son kalan kişi ebe olur. Yöreden derlenen bağımsız tekerlemeler ise mizah içeriklidir. Eğlence amaçlı arkadaşlar arasında karşılıklı söylenirler. Örneğin adı Mustafa olan birine:

“Mırımırı Mıstafa
Niye yedin peyniri
Anan gelir şimdi
Ağzığa gaymak
G.tüğe şaplak.” denilerek eğlenilir. Mustafa da karşıdakinin ismine göre bir tekerleme ile cevap verebilir.

---

[250] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 134, 135.
[251] Kaya, **Anonim Halk Şiiri**, s. 546.
[252] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı,** s. 135.

2.7.1. Sayışma (Oyun) Tekerlemeleri

1

"Fındık fıstık
Kadifeden yastık
Vallahi ben dökmedim
Horuz döktü
Alcık balcık
Kız sen bu oyundan çık.

2

"Paralarım döküldü toplayamadım,
Saklayamadım.
Iskırcık mıskırcık saçların kıvırcık,
Kız sen bu oyundan çık."

3

"Körebe oynuyoruz
Guguk guguk beni bulamazsın
Ebe olacaksın
Ebe olacaksın ebe
Yerde ne arıyon ebe?
-İğne
İğneyi ne yapıcan?
-Taş doldurcam.
Taşı ne yapıcan
-Ölünce mezarının altına goycam.
Dēmenlerde ne yediz?
-Çörek, börek
Ba ne gettüz?
-Eşşek Os.ru…"

4

"Elinde boru köprüye doğru
Hoş geldin abla eteğini topla
Rahat otur abla

Bir elinde şişe köprüye doğru
Hoş geldin enişte montunu çıkar
Elinde ellik belinde bellik
Babam bana alacak
Pontulla tellik."

5

"Abim beni vuracak
Vurma abi vurma
Emel senin olacak."

6

"Sarı taksi geliyor
Tozu duman ediyor
Açılın gızlar açılın
Emel Sayın geliyor."[253]

2.7.2. Bağımsız Tekerlemeler

1

Mıstafa Mıstık
Arabaya gısduk
Üç mum yadtuk
Sērine bakduk.

2

Mırımırı Mıstafa
Niye yedin peyniri
Anan gelir şimdi
Ağzığa gaymak
G.tüğe şaplak.

3

Memeti met met
Gulakları ketmet

[253] Belenyurt köyü çocukları, Derleyen: Gülseren Karakaya

Çorbiye duz yok
Memed'e gız yok.
4
Fatma fatıratma
Gabı Gaşığu çatıratma
Gocan gelür
Gelince gorkutma.
5
Galdirik gaynar
Gocagarı oynar.
6
Keyfanı keydürü
Ocakbaşına çöğdürü.
(KK: 126)

2.8. FIKRALAR

Kaşgarlı Mahmut'un Dîvânü Lugâti't Türk adlı eserinde "küg" olarak geçen fıkra, diğer Türk boylarında "latife, ertegi, anız, yomak, değişme, şorta söz, kıssa, nükte, mizah vb." adlarıyla da anılır. Genellikle gerçek hayat hikâyelerinden hisseler anlatan fıkralar içinde nükte, mizah, tenkid ve hiciv yer alan kısa, mensur anlatılardır.[254] Fıkraya, Denizli ilimizin Çal ilçesine bağlı Mahmutgazi Köyü'nde "lom" ve fıkra anlatmaya da "lom atmak" dendiği bu alanda ilk monografi çalışmalarından birini yapan Mehmet Tuğrul tarafından aktarılmaktadır. [255]

Ulubey yöresinde ise fıkraya hekâ denmekte ve fıkralar daha çok yaşanmış olaylardan üretilmektedir. "Oruç" adlı fıkrada hazırcevaplık, "Pekmez" adlı fıkrada saflık, "Asıl Gâvur Sizin Anāzmış" adlı fıkrada muziplik göze çarpar. "Komşunu nasıl bilirsin?" adlı fıkra yöreden fındık toplamak için şehre giden kişilerin hayat deneyimlerinin bir ürünüdür. Köyde komşu veya akraba olanlar fındık amelesi olarak toplu halde başka yerlere giderler. Orada yaklaşık on beş gün yatılı kalarak fındık toplarlar. Dolayısıyla birbirlerini burada daha iyi tanıma fırsatı bulurlar. Fındığın kilo

[254] Elçin, **a. g. e.,** s. 566.
[255] Mehmet Tuğrul, **Mahmutgazi Köyü'nde Halk Edebiyatı**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969. s.118.

usulü toplandığı zamanlarda daha fazla fındık toplayarak daha fazla para kazanma hırsı komşu veya akrabaların aralarını açar. Dolayısıyla bu fıkrada birisi hakkında doğru yorum yapmanın yolu onunla fındığa gitmek olarak ifade edilir. Ulubey'den derlenen fıkralar:

2.8.1. Oruç

Eskiden köyde saat, takvim yokmuş. Ramazan ayının gelip gelmediğini de kimse bilmiyormuş. Köylüler aralarından birini Ordu'ya göndermişler:

- "Ramazan ayı geldi mi git bak gel." demişler. Adam gitmiş bakmış ki Ramazan Ayı bitmiş herkes bayram namazı kılıyor. Geri gelmiş köylülere:

- "Yāv el orucu tutmuş bayram namazı gıliye Ordu'da" demiş. Köylülerden biri bunun üzerine şöyle demiş:

- "Buralar dağbaşı diye istemiyodūz. Bakın Oruç buraya gelene kadar bitmiş. Bize Ramazan gelmeden Ordulu namaz gılī bu yerlerīzi gaybetmen değerini bilin." (KK: 16)

2.8.2. Pekmez

İki arkadaş bir araya gelmişler. Karınları çok acıkmış. Bir eve gidip pekmez istemişler. Evin sahibi onlara bir tas pekmez vermiş. Pekmezi alan arkadaşlar çok sevinmiş. Bir çeşmenin başına oturmuşlar. Arkadaşlardan biri diğerine:

- "Banahda mı yiyek, çalpıyakda mı içek." diye sormuş. O da şöyle cevap vermiş:

- "Çalpıyak da içek."

Bunun üzerine çalpamak için içi pekmez dolu tası çeşmenin önünden akan suya tutmuşlar. Akan su tastaki bütün pekmezi almış götürmüş. İki arkadaş aç kalmış (KK:126).

2.8.3. Asıl Gâvur Sizin Anāzmış

Zamanın birinde yaşlı bir adamın karısı ölmüş. Çocukları adamı yalnız yaşamasın diye bir zamanlar Karadeniz'e çok gelen ve Nataşa da denen bir Rus kadınıyla evlendirmişler. Adam hayatından çok memnunmuş yalnız çocukları bir müddet sonra babalarına:

- "Bu kadın Müslüman değil gâvur. Bunu bırak demişler." Adam da çocuklarına:

- "Gidin urdan! Asıl sizin anāz gâvurumuş." demiş (KK: A.).

2.8.4. Kadıncık'tan Tuttuğunuzu Getirin

Zamanında Ulubey Kaymakamlarından bir tanesi delilerle ilgili bir proje yapmak ister. Memurlarına: "Her köyden bir tane deliyi kaymakamlığa getirin," diye söyler. Memurlar, her köyden bir deli tespit edip Kaymakamlık'a getirirler ama Kadıncık Köyü'nden kimse yoktur. Memurlar Kaymakam'a Kadıncık'tan deli olan kimseyi bulamadık deyince Kaymakam gülerek:

- "Kadıncık'tan tuttuğunuzu getirin." diye cevap verir (KK: A.).

2.8.5. Komşunu Nasıl Bilirsin?

Eskiden köyden yaşlı bir adama sormuşlar:

- "Kapı komşun olan felancıyı nasıl bilürsün?" diye.

O da demiş ki:

- "Ben bilemem nasıl birisi olduğunu..."

- "Neden? Elli yıllık kapı komşunu nasıl tanımazsın?" demişler.

O da demiş ki:

- "Ne bilim ben onunla hiç fındığa gitmedim ki tanıyayım..." (KK: A.)

2.8.6. Komşularımızı Sayın

Eskiden köye bir tane Coğrafya Öğretmeni gelmiş. Öğretmen köyünden başka bir yeri bilmeyen çocuklara Türkiye'nin sınırlarını ve komşu ülkelerimizi anlatmış. Tenefüs arasından sonra ön sırada oturan çocuğa sormuş:

- "Komşularımızı sayar mısın yavrum?"

Çocuk şöyle cevap vermiş:

- "Memet Emmim gil, Ahmet Emmim gil, İsiyen emmim gil, Dursun Emmim gil." (KK: A.)

2.8.7. Abdest Al Gel

Köylünün biri camiye gitmek için abdest almış. O sırada oğlu da babasına kendisini de götürmesi için yalvararak peşine düşmüş. Köylü dayanamamış:

- "Tamam sen de gel ama abdest al da gel" demiş. Çocuk eve doğru koşmuş annesine:

- "Anne bana abdest ver, camiye gidecem." demiş. Annesi şaşırmış:

- "Oğlum kim istedi abdesti?" diye sormuş. Oğlan da:

- "Babam camiye gidiye de bana abdest al da gel dedi." demiş (KK: A.)

2.9. BİLMECELER

Bilmece, şiirsel bir ifadeyle akılda kalmayı kolaylaştıran kalıplaşmış bir soru kalıbı olan ve cevabı tartışılmadan kabul edilen bir halk edebiyatı türüdür. Diğer kültür ürünleri gibi bölgeden bölgeye, çağdan çağa yayılarak varlıklarını sürdürürler.[256] Bilmeceler özellikle kadın ve çocuklar tarafından oluşturulup kullanılırken bu türün şairler tarafından söylenen ve yazılan şekillerine muamma ve lûgaz adı verilir.[257] Erman Artun bilmeceleri; "cevabı tek olan bilmeceler, cevabı birden çok olan bilmeceler, bilgi ölçen bilmeceler, kelime parçalarının özellikleri üzerine kurulan bilmeceler, şaka alay üzerine kurulan bilmeceler, cevabı soru içinde olan bilmeceler" olarak sınıflandırır.[258]

Divânü Lugati't Türk'te "tabuzgu" gibi adlarla anılan bilmeceye Âşık Edebiyatında "muamma", Divan Edebiyatında "lügaz" denmektedir.[259] Şükrü Elçin bilmeceleri Anonim ve ferdi olmak üzere iki gruba ayırır. Anonim olanlar söyleyicileri belli olmayan manzum veya mensur bilmecelerdir. Ferdi olanlar ise halk ve divan şairlerinin yazıp söyledikleri muamma ve lügazlardır.[260] Ulubey yöresinden derlenen bilmeceler yörede yetişen ürünler, kullanılan aletler ve doğa ile ilgilidir:

Ağaca çıkar adam gibi, yazı yazar imam gibi. (Salyangoz, sülük)

Ağzı şellō burnu şellō dattara villō dattara villō (KK: 126). (Yayık)

---

[256] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 109.
[257] Onay, **a. g. e.,** s. 384.
[258] Erman Artun, **Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 404.
[259] Oğuz vd. **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, s. 278.
[260] Elçin, **a. g. e.,** s. 608- 621.

Alçacık boylu, kadife donlu. (Patlıcan)

Ateşe girer yanmaz suya girer ıslanmaz. (Güneş)

Allah yapar yapısını, bıçak açar kapısını. (Kabak)

Allah yaptı yapısını, demir açtı kapısını. (Kabak)

Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur. (Tarla)

Başımda saç yok içimde tat yok. (Kabak)

Ben bir yorganım dünyayı örterim denizi örtmem. (Kar)

Ben burda o karşıda. (Ses)

Benim bir çarşafım var dünyayı kaplar denizi kaplamaz. (Kar)

Bilmece bildirmece el üstünde kaydırmaca. (Sabun)

Bir gelinim var gelenin gidenin elini öper. (Kapı)

Bir kuyum var iki huyum var. (Yumurta)

Cam önünde demür gazuk. (Buz)

Çarşıdan alınmaz, mendile goyulmaz, tadına doyulmaz. (Uyku)

Dağa gider büzülü eve gelü serülü. (Kolan)

Dağa gider serilir, eve gelir dürülür. (Kolan)

Dağa varır seslenir eve gelir yaslanır. (Balta)

Dal üstünde kilitli sandık. (Ceviz)

Dışı var içi yok, dayak yer suçu yok. (Top)

Dört gardaş bir guyuya taş atar. (İnek Memesi)

Dünyayı doyurur kendi doymaz. (Değirmen)

Elemez melemez ocak başına gelemez. (Tereyağı)

El kadar mezar dünyayı gezer. (Ayakkabı)

Etten kantar altın tartar. (Kulak)

Hıkla mıkın arası. (Acele etmek)

Kat kat döşek bunu bilmeyen eşşek. (Kitap)

Kat kat açılır kokusundan kaçılır. (Sarımsak)

Mağliki muğliki yılda gelir on iki. (Aylar)

Öte geçe kaya, beri geçe kaya, ortada sarı maya. (Yumurta)

Pır pır uçar ağaçtan ağaca sıçrar. (Güneş)

Tek bacaklı iri gulaklı. (Gerō)

Ulubeyli yolun ortasından neden gider? (Kaldırım olmadığı için)

Uzaktan baktım birçok yanına vardım hiç yok. (Kuş)

Yedi delikli tokmak bunu bilmeyen ahmak. (Baş)

Yer altında yağlı kayış. (Yılan)

Yere girer paslanmaz suya girer ıslanmaz. (Gölge)

(KK: A.)

2.10. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

2.10.1. Atasözleri

Bir davranış kuralı, ibret dersi veren ve öğretme amacıyla gündelik konuşmanın doğal akışında söylenen sözler atasözü olarak tanımlanır. Kısa ve kesinlik anlatımdaki aydınlık başlıca özelliğidir. Atasözleri bünyesinde akılda kalmayı kolaylaştırıcı uyak gibi şiirsel özellikler de barındırır.[261]

Eski Türkçede "sa-" fiilinden türemiş "sab-sav" kelimesi "söz, haber, mesaj, nutuk, şöhret, şey" anlamlarına gelmekteydi ve bugünkü atasözünün karşılığıydı. Daha sonra Arap ve İran tesiriyle "mesel, durûb-i emsal, darb-ı mesel" kelimeleri kullanılmaya başlandı. 15. yy. da yazılmış bazı eserlerde özellikle Batı Türkleri arasında "atalar sözü" tabirinin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir.[262] Atasözü farklı milletlerde "kanatlı söz, nasihat, cevherli söz, altın söz, dilin gülzarı, halk mektebi, halk hikmeti" gibi adlarla anılmaktadır.[263]

Atasözlerimizin ilk örneklerini Göktürk Abideleri'nde görmekteyiz. Ardından 11. yy. da Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divânü Lugati't-Türk'te Türk topluluklarından derlenen birçok atasözü yer almaktadır. Ulubey yöresinden derlenen atasözleri genellikle tek cümle halindedir ancak mâni şeklinde atasözleri de vardır. Atasözlerinde yöre halkının günlük yaşamını ve sosyal ilişkilerini aktaran yöresel kelimeler ve ifadeler yer almaktadır. Bu atasözleri ders verici ve öğretici niteliktedirler. Örneğin yörede kullanılan "Öküzün varsa evden, çobanın varsa belden..." atasözü yaşanmış birtakım olayların sonucunda ortaya çıkmış ders verici bir sözdür. "Öküzün varsa evden", derken başkasının malına mülküne güvenme; "çobanın varsa belden", derken sürün varsa başına çoban olarak kendi çocuklarından

---

[261] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 119, 120.
[262] Elçin, **a. g. e.,** s. 623, 624.
[263] Özkul Çobanoğlu, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, AKM Başkanlığı Yay. Ankara 2004. s. 3.

veya tanıdıklarından koy, yabancı birisini sürünün başına çoban yaparsan başına türlü türlü işler gelir anlamındadır.

2.10.1.1. Mâni Şeklinde Olan Atasözleri

"Aldın elin gızını eve,
Kaynanayı etti ganser,
Gaynatayı etti ülser,
Gendü oldu başkomser."
(KK:118)

"İyi adam azdur,
Kimse bilmez fendini,
Kime eyilik edersen,
Ondan sakın kendini." (KK:26)

Arpa buğday mısırı
Oldum gızlar esiri
Yedi gızdan eyidir
Dul garının gısırı. [264]

"Gözdür başa geleceği görmeli,
Akıldur başa geleceği bilmeli,
Gözdür kafadan arkasını görmeli."

2.10.1.2. Cümle Şeklinde Olan Atasözleri

A

Aç it koyun gütmez.
Adam vuracak oğul babasına danışmaz.
Adamı yapan da yıkan da karıdur.
Afkurmasını bilmeyen köpek, koyuna kurt götürür.
Ağzına burnuna çor çıksın (çor çıkasıca).

[264] Caferoğlu, **a. g. e.,** s. 64- 73.

Altın eşik ağaç eşiğe muhtaçtır.

Amasya'nın bardā bir olmazsa bi dadā (KK: 1).

Aslı hû nesli hû (Aslı, nesli ne ise kişinin kendisi odur. Kişi aslına çeker.)

Ata dost gibi bak, düşman gibi bin.

Ayranım budur, yarısı sudur. Yersen de budur, yemezsen de budur.

Aza nereye gidiyon? diye sormuşlar. Çoğa gidiyom cevabını vermiş.

Azrail vurur pençe, bakmaz ihtiyara gence.

B-C-Ç-D

Bacanak bacanağı dere başı ukarı arar.

Belki gerō değilük ama çok çektük.

Beni gören göden göle hoplamaz.

Bilmediğin atın gerisine kaçma.

Bitmez işin anasını yatmayınan oturma si.erimiş.

B.k yiyen köpeğin ağzı sivri olur (KK: 52).

Borç çıktı bine gel elmanın dibine.

Boş durma çuval ağzı aç.

Bugün ah diyen yarın oh der.

Cömert derler maldan yiğit derler candan ederler.

Çiftçinin eli toprakta gözü yaprakta olur.

Doğru duvar yıkılmaz.

E-F-G-H

Er koyunun er kuzusu olur.

Elin verdüğü öğün olmaz u da her yerde bulunmaz.

Evecük gancık gözsüz köpelek doğurur.

Fakırın töngeli göynümez.

Fare çıktığı deliği bilir, Fındıklılı herkesi bilir (KK: 44).

Fındığı çok olanın bıyığını balta kesmez.

Fındık ayı erkek ayıdır.

Fındık zamanı kör yılanın bile gözü açılır.

Gabak cennetten çıkmıştır.

Garagış garadan, zemheri çık aradan, gücük az, mart yaz (KK: 118).

Geçē açtın mı atlıyan çok olur.

Gelin aldım gara güne galdım, orta dire bāla gir çık ağla (KK: 1).

Gızım var sızım var (KK: 1).

Göle daş atmiye benzemez.

G.tü ile inatlaşan altına s.çar.

G.tü yere yakın olandan kork.

G.tünden o.uruk eğri çıksa başkasından bilü.

Guru guru gapçuk Allah'ım ne yapıcuk (KK: 113).

Her geleni Hızır bil, her geceyi kadir bil.

Hesapsız kasap, elinde kalır masat (KK: 84).

Hırsızlık bir ekmekten, or.spuluk bir öpmekten.

K-M-O-Ö

Kalkmışın dini imanı olmaz.

Kara öküz bıçak yemezdi insana faydası olsaydı (KK: 1).

Kız beşikte çeyiz sandukta.

Kork abrulun beşinden öküzü ayırır eşinden.

Mart gözüne barmağım çıktı güze oğlağım.

Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır.

Meletlinin eniğini methetmesi gibi ne methediyon.

Muhtarın iyisi mührü kaybetmeyendir (KK: 52).

Oğlan (yer) oyuna, çoban (yer) koyuna (KK: 126).

O.uruğuna sapan kaya yetişmez.

Öküzün varsa evden çobanın varsa belden olmalı.

Övünmeye öğün dilenmeye köy bulamaz.

S-Y

Sen hort ben hort bizim ata kim vericek ot.

Söz uşakta, kâr eşşekte.

Su küçüğün yol büyüğün.

Sütü olmayan koyun mēler.

Şeytana sadırın ilaç demişler, gitmiş denizin ortasına iş.miş.

Top otur tommanımı yırtarsın.

Torun, deynek al da forun.

Yersen gapçuk, yemezsen gapı açuk.

Yersen kabakçuk, yemezsen kapı açuk.

2.10.2. Deyimler

Deyimler atasözlerine nazaran daha kısa ve kalıplaşmış söz gruplarıdır. Boratav deyimleri atasözü çeşnisi taşıyan, bireylik hallerde uygulanan ve benzetmeli deyimler olarak gruplara ayırır.[265]

Şükrü Elçin deyimleri "tâbirler" olarak niteler ve asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar kazanan kalıplaşmış sözler olarak açıklar. Deyimlerde mecaz, teşbih, istiare, kinaye ve ihâm sanatları bulunur. İhtiyaçlar ve gelenek deyimleri kalıplaştırarak şekillendirmiştir.[266] Ulubey yöresinden derlenen deyimler yöre halkının duygu ve düşüncelerini çoğunlukla yöresel ağız özellikleriyle aktarmaktadır.[267] Deyimler genellikle bir isim ve bir fiilden, iki isim bir fiilden, sıfat tamlamasından veya isim tamlamasından oluşmuşlardır. Tek kelimeden oluşan ve cümle halinde olan deyimler de vardır:

A

Abdest bozma: Tuvaletini yapma.

Ac davun: Bir beddua sözü. Âzığa ac davun çıksın.

Adam ödünçlemek: İmece usulünde kullanılan bir tabir. Karşılıklı çalışma.

Ağlamsuğu gelmek: Ağlamaya başlamak.

Ağzını ekşitmek: Durumdan hoşlanmamak.

Akıl balig olmak: Erişkin hale gelmek.

Amele yanığı: Sadece kol ve yüzün güneşte kararması. Genellikle fındık toplarken olur.

Anān babān gemüğüne ya: Hayret ve şaşma bildiren bir söz.

Anam halli: Kendinden haberi yok.

Annāma gel: Karşıma gel.

Avara etmek: İş yapmasına engel olmak.

---

[265] Boratav, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 122.

[266] Elçin, **a. g. e.,** s. 642.

[267] Buraya aldığımız deyimler anonimdir. Ayrıca tezde geçen deyimlerden ve şu makaleden faydalanılmıştır: Abdullah Eren, Abdulkadir Öztürk, "Yukarıkızılen Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 7 (3), s. 413- 421, Kasım 2017. Makaleden alınan deyimler eğik harflerle yazılmıştır.

Ayak bağı kesmek: Yürümeye geç başlayan çocuklar için yapılan bir uygulama.

Ayak Yolu: Tuvalet.

Az oyna donumu yırtarsın: Başkasının desteğiyle bir şeyler yapıp övünenler için söylenir.

B

Bā mısın demez: Her işi yapar. Çok güçlüdür.

Baççī kurtarmak: Fındık bahçesinde fındık toplama işini bitirmek.

Badōra bağlamak: Çok kirlenmek.

Başı bağlı: Evli.

Başı bozuk: Evlenmiş boşanmış, dul.

Bek gel: Hızlı gel.

Bek konuşmak: Yüksek sesle konuşmak.

Benim sabununan beni yaykıyon: Kişiye kendi parasıyla hediye almak (KK:1).

Bi camış yoğurdunu hakettin: Yararlı bir iş yaptın.

Biti kanlanmak: Mal mülk sahibi olmak. Kendini yüksekte gören kişiler için söylenir.

Boruk/Boruk gazanı mı var: Anlamsız yere toplanan insanlara söylenen bir söz.

Boynu doğrulmak: Düze çıkmak. Rahat etmek. Fındık çuvalının dik durur hâle gelmesi. "Çuvalın boynu doğruldu."

Buğaz ārū: Boğazına düşkün. Gine acıkdın mı buğaz ārū?

Buğazı dokluğuna çalışmak: Sadece yemek yemek için çalışmak, yevmiye almamak.

C – Ç

Cang ettümek: Tokat vurmak.

Canı ağır: Hamile.

Cibban çalmak: Alkış yapmak.

Cīr etmek: Yerinmek, derinden derine üzülüp hırslanmak. Ne cīr edip duruyon?

Çatal kazık: Kaynana ve görümce.

Çekiş etmek: kavga etmek.

Çıngıl çıtak: Ivır zıvır.

Çıtıra dolanmak: Yanlış bir evlilik yapmak.

Çīn çekmek: Garip, zavallı bir durumda olmak. Herkesin içinde çīnini çekip duruyodu.

Çok uçup konmak: Her işte var olmak.

D

Dabuzu diretmek: İnat etmek.

Daldan tutmak: Fındık hasadına başlamak.

Danışıklı döğüş: Kasten yapılan hareket. İki veya daha fazla kişinin bir araya gelerek insanları kandırmak için plan kurmaları.

Day durmak (Tay durmak): Bebeklerin ayakta desteksiz durabilmesi. At, katır veya eşeğe yük yüklenirken bir tarafa geçip omuz vermek.

Değirmen ō mu kalabalık mı: Değirmende sıra bekleyen var mı yok mu?

Derenin delüğünde kalmak: Çok uzak bir yerde çaresiz kalmak.

Devir yapmak: İmece usulüyle çalışmak. Keşik yapmak.

Dışarı başlılık yapmak: Eşini aldatmak, gaçak et kesmek de denir.

Döküm dökmek: Köylerde bir iş yapmak için köylüden para, fındık veya malzeme toplamak.

E – F

Eksik etek: Kız ve kadınlar için kullanılır.

Eksük görmek: Düğün için ihtiyaçları almak.

Eynini giymek: Elbisesini giymek.

Fındığı celeler yedi: Fındık geldi geçti. Yok oldu.

Fındığı kaldurmak: Harmanda kuruyan fındığı çuvallayıp serendiye vs. koymak.

Fındık veresiye: Fındık dönemi sonrasına borçlanma. Borcunu fındık harmandan kalkınca verme anlamı vardır.

Fındık yere geçti: Fındıklar olgunlaşıp yere döküldü anlamındadır. Toplamada geç kalındığını ifade eder.

G-H-I-İ

Ganana kadar yemek: Bıkana kadar yemek.

Gapak atmak: Çok dolu olmak. Sandıklar kapak atmış.

Gapçuk ağız: Ağzı fasülye kapsülüne benzeyen.

Gart dal: bk. Kart dal.

Gazan gulpuna getirmek: Evvelden fındığın okka veya kilo ile toplandığı yıllarda (hâlâ toplayanlar var) kura çekilerek sıraya girilirdi. Bir numara genelde keh altı olduğundan kimse istemezdi. Kendisine iyi sıra gelenler yevmiyesini ikiye hatta üçe katlarlardı. Amele arasında sıra ve ocak çekişmeleri olurdu. Bazı uyanıklar kendi sırası kötü ise az ilerki ocaktan kımıl kımıl, bir bir senkronize bir şekilde aşağı aşağı kayarlardı... Bu kavisli sıra şekline "gazan kulpu". Bu eyleme de "gazan kulpuna getirme" denirdi.

Gıl guyruk: Arkadan iş çeviren.

Gılōlanmak: Kendini beğenme. Boşuna gılōlanıp durma.

Gölü göçü toplamak: Toparlanmak, her şeyi halletmek.

Gōsümek: İç çekmek, özlemek. Ellere bakip gōsüdüm durdum.

Gö.ün gö.ün gitmek: Geri geri gitmek.

Gö.ünde öküz bağırmak: Bir işi yaparken çok zorlanmak.

Gözünü gakmak: Göz dikmek.

Gudur guymak: Birinin aklına bir şey getirmek.

Guş Lastiği: Sapan.

Gücük kepçe: Her işe karışan kimse. Gücük kepçe araya girmese olmaz.

Güğe çıkarmak: Vurarak gökyüzüne çıkarmak.

Hampalaşmak: Laubali bir şekilde karşılıklı olarak arkadaşça tavırlar sergilemek. Oturmuş hampalaşıp duruyollarıdı.

Harman almak: Fındık harmanınında kuruyan fındığı çuvallayıp serendiye vs. koymak.

Hava alamuk: Parçalı bulutlu havalar için kullanılır.

Haydarōn katırı ne yüklersen götürü.

Herk etmek: Tarla kazmak.

Hılma Hışır: Darma dağın.

Hobucuk etmek: Sırtına alıp taşımak.

Horopsi depmek: Hareketli bir oyun oynamak.

Îmış yīmiş: Çok fazla/kötü kokmuş. Çamaşullar īmış yīmış.

Irak: Uzak.

Islahat galdurmak: Yakalamak için ordu göndermek.

İç giyōdan bi hallice: İç güveysine girmişler gibi sıkıntılı.

İlaç vurmak: Fındıklara ilaç atmak.

K

Kalaylamak: Küfür etmek.

Kanayaklı: Genç kız.

Karıncanın izinde deve yürütmek: Yaptığı işi kimseye belli etmemek.

Karman çorman: Karma karışık.

Kart dal: Yaşlı ve eğilmesi zor olan fındık dalı.

Katakülleye getirmek: Oldu bittiyle birisine bir işi yaptırmak.

Kazan kulpuna getirmek: bk. Gazan Gulpuna getirmek.

Ken gütmek: Birisine karşı hırs beslemek.

Kenāyi yapmak: Kasten, inadına yapmak. Sana kenāyi bu işi yaptım.

Kendi payına: Küfür eden kişi bunu söylerse ortamda bulunan diğer kişileri bu küfürden ayrı tutmuş olur.

Kepçük ağız: bk. Gapçuk ağız.

Kes takmak: Düşmesi için birisinin önüne ayağını uzatmak.

Kesiye verme: Fındık bahçesini yarıya verme.

Keşik: Sıra.

Keşik beklemek: Sıra beklemek.

Kıl kuyruk: Kendisine güvenilmeyen, alevere dalevere yapan.

Kıymete binmek: Önceden değersiz olan bir şeyin sonradan değerli hâle gelmesi.

Kirişi kırmak: Ardına bakmadan hızlıca kaçmak.

M – N

Mahna bulmak: Bahane bulmak.

Mal yaymak: İnekleri otlatmak.

Mart balā gibi bakmak: Boş boş bakmak.

Mırıkları gıruk: Morali bozuk.

Mırī gırılmak: Hayal kırıklığına uğramak, üzülmek. İstedūnü alaminci mırī gırıldı.

Mum tutturmak: İnatlaşmak, bir işi yaptırmak için diretmek.

Naşşēsin: Sen nasıl bir şeysin.

Nayeti yegâne: Sonunda.

Ne sērsin: Ne kadar komiksin.

O-Ö-P

Ōne dönmek: Fındık toplarken kendi sırasını bitirip başkasının sırasının önüne geçmek ve oradan toplamak.

Ōnnük almak: Bir pişirimlik mısır unu almak.

Parayla beş taş oynamak: Çok zengin olmak.

Parī omuzlamak: Para kazanmak ve çok para sahibi olmak.

Petente altına almak: Her dediğini yaptırmak.

Pırtı kesmek: Nişandan önce erkek evi tarafından kızın yakınlarına hediyeler almak.

Polüm yapmak: Uyanıklık yapmak. Üçkâğıtçılık.

S – Ş

Salavatınan tay öğretmek: Birisine çok zorla bir iş yaptırmak.

Salıya gitmek: Ulubey'in pazarına gitmek.

Salma salmak: Köyün ortak işleri için para toplamak veya iş bölümü yapmak.

Selam verip geçmek: Umursamadan geçmek. Fındık toplayan amelenin dikenli, keh kenarı veya kart dallardan oluşan ocaklarla karşılaştığında yapmak zorunda kaldığı eylem.

Senden sinek ōr almaz: Senden kimseye fayda olmaz. Cimri insanlar için kullanılır.

Sıraya girmek: Fındık toplamak için amelenin bahçedeki sıralara dizilmesi.

Sırī başa vurmak: Fındık bahçesimde fındık ocaklarının bulunduğu bir sırayı bitirmek.

Sıyırma gantar: Tamamen tamamıyla anlamıda kullanılır.

Somat dizmek: Ziyafet düzmek. Sā somat mı dizelim?

Su dökünmek: İş.mek.

Suya buzalamak: Umduğunu bulamamak.

Süllü sāli: Çok süslenen kimseler için kullanılan bir ifade. Süllü sāli dūne gėtmiş.

Süt çalmak: Sütü mayalamak, yoğurt yapmak.

Şıhlanmış pancar: Çiçeklenmiş pancara denir.

T

Takalak dōmek: Konuşmak, laf etmek.

Tava içi baççа: Kenarları dik ortası düz bahçe.

Tavuk gibi semelenmek: Başı dönmek, düşecek hâle gelmek.

Tay durmak: bk. Day durmak.

Tevri değişmek: hareketleri ve davranışı değişmek.

Tıstıllamak: Bir insan veya hayvanı gizlice harekete geçirmek, dolduruşa getirmek. Seni bōle kim tıstılladı.

Tömzek ağızlı: Çok yiyen doymayan.

Tös tös gėtmek: Kinle ağır ağır yürümek. Yola dōru tös tös gėdiye.

Turşu vurmak: Turşuları küp veya bidonlara koyarak hazırlamak.

U - Ü

Un kepek goğuşturiye: Fakirlik, çaresizlik için kullanılan bir söz (KK: 1).

Üç otuz yaşında: Yaşın ilerlemiş olduğunu bildiren bir ifade. Üç otuz yaşına dēmiş.

Üllüğü geçmek: Acıkmak.

Ürs etmek: Bir işin olması için çok zorlamak.

Y - Z

Yā herrō yā merrō: Olursa olur, olmazsa olmaz anlamına gelir.

Yıfıl yıfıl etmek: Parıl parıl parıldamak. Dikkat çekmek.

Yıluk göz: Şaşı göz. Yıluk göz gine geldi.

Yumurtadan yün kırkmak: Cimri kişiler için kullanılan bir söz.

Yüklü: Hamile.

Yüz numara: Tuvalet.

Zay etmek: Boşuna harcamak. Kullanılmaz hâle getirmek.

2.11. ALKIŞ VE KARGIŞLAR

2.11.1. Alkışlar

Alkışlar bir nevi duâ şeklindedir. İnsanın kendisi ile içinde yaşadığı toplumun maddî ve manevî mutluluğu için Tanrı'ya yaptığı bir hitap ve sesleniştir. Alkış ve kargışlar Tanrı'dan iyiliğin mükâfatlandırılması, kötülüğün cezalandırılması

yolundaki dileklerden doğan sözlü gelenek mahsulleridir.[268] Ulubey yöresinden derlenen alkışlar genellikle dua niteliğindedir. Yörede düğünler genellikle fındıktan sonra yapılır. Ağustos ayında toplanmaya başlanan fındık eylül ayı gibi pazarlara inmeye başlar. Dolayısıyla fındıktan sonra yapılan düğünlerde hem düğün sahiplerinde hem de düğüne gelen davetlilerde fındıktan kazanılan para olur. Bu nedenle gençlere "Düğünün güzün olsun." diye dua edilir, güz ayı fındık mevsiminin sonudur. Yörede alkışı genellikle "keyfanı" denilen yaşlı kadınlar çocuklara ve gençlere yapar. Yaşlılar kendi yapamadıkları bir işi onlara yaptırırlar. Buna "yumuşlanma" denir. Yumuşlanmanın karşılığında da yaşlılar alkış denen dua ederler. Ulubey'den derlenen alkışlar:

Allah ağrı acı göstermesin: İyiliği dokunanlara söylenir.

Allah ağzının tadını bozmasın: Huzurlu ve mutlu ol anlamındadır.

Allah duttüğu altun etsin: İyilik yapanlara söylenir.

Bahtın açuk olsun: İyilik yapanlara söylenen bir duadır.

Birin bin olsun: Bereketin çok olsun anlamındadır.

Düğünün güzün olsun: Gençlere edilen bir duadır.

Ellerin dert görmesin: İyilik yapanlara söylenen bir duadır.

Garın güzel olsun: Çocuk ve gençlere büyükler tarafından edilen duadır.

Ölmüşlerin ruhuna değsin: Birisinden su veya yiyecek alan kişinin ettiği duadır.

Su getürenin çok olsun: Kendisine su getiren kişiye edilen duadır.

Tüyünce hayrını gör: Hayvancılıkla uğraşanlar, hayvan alışverişinde kullanırlar.

2.11.2. Kargışlar

Kargışlar beddua olarak nitelendirilir ve kargışa "ilenç" de denir. İnsanın kendisine, ailesine, içinde yaşadığı topluma karşı isyanıdır. [269] Ulubey yöresinden derlenen kargışların çoğu ilenç niteliğindedir. Bazıları ise hem ilenç hem de mizahi niteliklidir: "Düğününde eleğinen su taşıyacağım", "Eben leğende yıkansın", "Zıkkımın kökünü ye" gibi. Ulubey yöresinden derlenen kargışlar:

---

[268] Elçin, **a. g. e.,** s. 662, 663.
[269] Elçin, **a. g. e.,** s. 662, 663.

Ac davun: Taun, veba hastalığıdır. İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Hasta ol anlamına gelir.

Ac davun ye: Yemek beğenmeyenler için söylenir.

Afır ağız: Çok gülen ve çok konuşanlar için söylenir.

Ağzığa davun çıksın: Taun, veba hastalığıdır. İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Hasta ol anlamına gelir.

Allah geri getürmesin: Gittiğin yerden geri gelmeyesin anlamındadır.

Allah Uvarmasın: Mutlu ve huzurlu olma anlamındadır.

Andır galsın: Kahrolsun.

Boruk gazanı mı var: Çok yiyen ve gezenler için söylenir.

Certlek göz: Gözleri dik dik bakan anlamına gelir. İstenmeyen bir hareket yapana söylenir.

Çolundan, çocuğundan bul: Yaptıklarını çoluk çocuğundan bul.

Dalın budağın olmasın: Soyun kurusun anlamındadır.

Davun ye: Taun, veba hastalığıdır. İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Hasta ol anlamına gelir.

Dirgen bacaklı: Uzun ve ince bacaklı.

Düğününde eleğenen su taşıyacam: Sana hiç yardımcı olmayacağım anlamındadır (KK: 118).

Eben leğende yıkansın: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir.

Ekmek çarpsın: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. İlenmedir.

Elinin körü: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir.

Ermeni'nin doğurduğu: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Türk ve Müslüman değilsin anlamındadır.

Fışkı yiyesice: Müslüman değilsin anlamındadır. Fışkı hayvan kemresidir.

Gahbōn adamı: İnat ve söz dinlemeyenlere söylenir.

Gapçuk ağaz: Ağzı fasulyeye benzeyen anlamında bir hakaret sözüdür.

Gâle gasevet yok: Boş gezenler için söylenen söz.

Gâvur tohumu: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Müslüman değilsin anlamındadır.

Gâvurun çekip çıkarduğu: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir. Müslüman değilsin anlamındadır.

German ağaz: Geniş ağız.

Germeç ağız: Geniş ve uzun ağız.

Gödük kafa: Aklı çalışmayan.

Halpaç ağaz: Her şeyi konuşan kişilere söylenir.

Hazır var yiyon mu?: Çalışmayan boş boş gezenlere söylenir.

İki yakan bi ariye gelmesin.

Kemre yiyesice: Hayvan pisliği yiyesice.

Leftir: Bir kimseye kızılınca söylenir. Yörede yaşamış bir Ermeni olduğu söylenir.

Ocağın sönsün: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir, ilenmedir.

Öllün körü: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir.

Sürüm sürüm sürün: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir, ilenmedir.

Tömzek Ağız: Çok yiyen, doymak bilmeyen.

Urum tohumu: İstenmeyen bir hareket yapana söylenir.

Yalmaç ağız: Boş boş konuşan işe yaramayan kişilere söylenir.

Zıkkımın kökünü ye: Yemek beğenmeyenler için söylenir.

2.12. HALK ŞAİRLERİ

Fuad Köprülü, eski Türk şairlerine "Şaman, Kam, Oyun, Bahşi, Ozan" gibi adların verildiğini ve eski ozanların şiir söyleyip saz çalmanın yanında sihirbazlık, rakkaslık, hekimlik, cinlerle mücadele etme, tanrıya kurban takdim etme gibi yönlerinin de olduğunu belirtmektedir.[270] Türk kültüründe halk şairlerine verilen bu değer ve vasıflar yüzyıllarca sürüp gitmiştir. Günümüzde de âşıklar, halk şairleri, ozanlar toplumun sevip saydığı kişilerdir. Elinde sazıyla bir âşığı yolda görenler sofradalarsa sofralarına kahvehanedelerse kahvehaneye çaya davet ederler. Ona ikramda bulunarak saz çalıp türkü söylemesini isterler. Halk şairlerinin böyle itibar görmesinin nedeni onların toplum tarafından ermiş olarak nitelendirilmesinden kaynaklanır.

Eski Türklerde yaygın olarak kullanılan "ozan" terimi XV. asırdan itibaren Anadolu'da "âşık" Türkmenlerde "baksı" hâlini almıştır. [271] *Türk Saz Şiiri Antolojisi* adlı eserde ise Ali Berat Alptekin ve Saim Sakaoğlu halk ozanı deyiminin yanlış bir

[270] M. F. Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay. Ankara 2009. s. 94.
[271] M. F. Köprülü, **Edebiyat Araştırmaları-1**, Akçağ Yay. Ankara 2004. s. 139.

kullanım olduğunu belirterek, Türk halk şiirinin örneklerini ortaya koyanlara "âşık", "saz şairi" veya "halk şairi" denmesi gerektiğini ifade etmektedirler.[272]

Ulubey yöresinde saz eşliğinde kendi şiirlerini söyleyen ve halk şiiri tarzında şiirleri olan âşıklar vardır. Halk şairi, âşık veya ozan olarak niteleyebileceğimiz bu kişiler şiirlerinde yöredeki halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olmaktadırlar.

Ulubey yöresi halk şairlerinden tespit edebildiklerimiz Talat Pamuk, Âşık Yalnızî ve Ali ihsan Baki'dir. Bunların yanında Hocaoğlu Köyü'nden Kör Osman ve Ohtamış Köyü'nden Destancı Kürdoğ hakkında bilgiler verilmiş ancak herhangi bir destan ve şiirlerine ulaşılamamıştır.

2.12.1. Talat Pamuk (Âşık Pamuk)

Nüfusta 1948'li, ana doğumu 1946 olan Talat Pamuk Ulubey ilçesinin Çatallı Mahallesinde doğmuştur. İlkokulu babasının işi nedeniyle sekiz sene kaldıkları Samsun'a bağlı Kavak'ta okur. Ardından 15 yaşında Ulubey'e dönen Talat Pamuk Cafer Bellikçi'nin Fırınında 1967'ye kadar çalışır. 1968 yılında askere gider. İki yıl askerliğin ardından 1970 yılında Avusturya'ya işçi olarak göç eder. Bir yıl burada çalışan Talat Pamuk, Almanya'ya geçer. Yurtdışında fırınlarda ve tekstil fabrikalarında otuz beş yıl çalıştıktan sonra emekli olur. 1972 yılında izne gelince Çatallı Mahallesinden komşusunun kızıyla evlenir. Eşini de Almanya'ya götürür. Bir kız bir erkek iki çocuk babası, iki tane de torun dedesidir. Çocukları da kendisi gibi saz çalarlar. Çocukları Almanya'da okurlar ve çalışmaya devam etmektedirler.

1963 yılında Ulubey'in Şıhlar Köyü'nden Salim Tarım'la beraber fırında çalışırken, ortak bir saz alırlar. İkisi de saza söze meraklıdır. Talat Pamuk saz çalmayı çalanların eline bakarak kendi kendine öğrenir. Dört ay sonra saz elinde düğünlerde çalmaya başlar. Askerlik yaptığı yıllarda da gazinolarda saz çalar.

İlk şiirlerine küçük yaşlarda Karacaoğlan'dan okuduğu şiirlerle ve Âşık Kerem hikâyelerinin etkisiyle başlamıştır. İlk şiir denemesi 1966 yılında Varto depremi üzerine satmak için yazdığı bir destandır ama bu destan çeşitli nedenlerle kaybolmuştur. Aşağı yukarı her gün bir şiir yazmakta, şiirlerini bir defterde biriktirmektedir. 1980 öncesi yazdığı şiirlerde mahlas kullanırken, bir ara ara vermiş

---

[272] A. Berat Alptekin, Saim Sakaoğlu, **Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21.yy)**, Akçağ Yay. Ankara 2006. s. 15, 16.

sonra tekrar Pamuk mahlasıyla yazmaya devam etmiştir (KK: 43). İlk şiiri aklında kadarıyla şöyledir:

"Yine vefa ummam ben bu sazımdan,
Yaramı açtı kan akar gider.
Bir yar kaçırdım kahpe elimden,
Böyle güzele can akar gider (KK: 43)."

1984 yılında Almanya'da hem çocuk bakar hem şiir yazar. Şiir yazmak onun için gündelik hayatın bir parçası olmuştur. Memleket özlemini ve duygularını bu şekilde ifade eder. 2009'da emekli olduktan sonra şiir yazmaya daha da ağırlık verir. Halk şiiri tarzında 7'li, 8'li, 11'li hece ölçülü üç yüz elliye yakın şiiri vardır. Şiirlerinin kafiye sıralanışı koşmaya benzer. Şiirleri doğa, aşk, isyan ve sevgi üzerinedir.

Talat Pamuk'un şiirlerinde Ulubey yöresinin tarihi, coğrafi, kültürel unsurlarını görmek mümkündür. Şiirleri folklorik unsurlarla bezenmiştir. Ulubey'in geleneksel yaşam tarzı, aile ve toplumsal yaşam, halkın hafızasında derin izler bırakmış kişiler onun şiirlerinin özünü oluşturur. Şairin, 2019 yılında yayımladığı "Süzme Torbam" isimli bir şiir kitabı bulunmaktadır. Nota yapmayı askerde öğrendiğini belirten Talat Pamuk, şiirlerinin bir kısmını bestelemiştir. Bunlardan bir tanesi "Melocan" adlı yöreyi anlatan şiiridir:

MELOCAN

Derelerde su gibi,
Şırıl şırıl akarsın,
Kız sen benim yüzüme,
Ne de tatlı bakarsın.

Melocanı topla kız,
Dolaplarda sakla kız,
Bizim oğlan saz çalar,
Kalk ayağa oyna kız.

Sakarcamı atamam,
Ben yemeden yatamam,

Horon teptim acıktım,
Sensiz lokma yutamam.

Yağlı fındık kıralım,
Gel beraber olalım,
Ömür geldi geçiyor,
Yuvamızı kuralım…[273]

İlk mahlas denemesi yaptığı şiir:

AĞLADIM

Dünyaya gelirken hemen ağladım,
Kötünün eline vurur sanmıştım.
Her zaman Mevlâ'ma ümit bağladım,
Bizleri dertlerden korur sanmıştım.

Canlar senin elbet kendin yarattın,
Sevdiğimi aldın beni ağlattın.
Yüreğim yaralı ama sızlattın,
Seni yanımızda durur sanmıştım.

Özenip yarattım diye söyledin,
Nerde dert varsa bize yükledin.
Doktor kadar bize yardım etmedin,
Seni bizden yana olur sanmıştım.

İnsanları yaktık yaptık kömürü,
Eksik olmuyor ki bizde sömürü.
Mevlâ'm kısa yaptın sen bu ömürü,
Acısız canları alır sanmıştım.

[273] Talat Pamuk, **Süzme Torbam Şiirler**, Serendi Yay. Ordu 2019. s. 183.

Pamuk gibi dalda beyaz bir gülüm,
Fazla dürüst olan çekiyor zulüm.
Katlanması çok zor gelmesin ölüm,
Ayrılığa çare bulur sanmıştım (KK: 43).

ESKİ ULUBEYLİLER

Bizim Ulubey'de yaşlılar vardı
Açılan kapıdan çıkarak gitti
Tütünü gav ile yakanlar vardı
Çakmak taşlarını çakarak gitti.

Tatlı sertti mertti Bilal Kalay'dı
Bizimle beraber o da olaydı
Muhtaç olanların işi kolaydı
Karanlığa ışık yakarak gitti.

Adı Abdurrahman lakabı Persek
Filistin kalleşti derken dinlesek
Ruhuna dualar edip göndersek
Sessizce yatağa yatarak gitti.

İftarı açtıran Uzun Ömer'di
Yemeği azıktı kahvede yerdi
Ulubeyli onu çok da severdi
Sahurda topunu atarak gitti.

Hüseyin Arol'a biz usta derdik
Ekmek pişirmeyi ondan öğrendik
Tatlı sohbetini her gün dinlerdik
Hamura mayayı katarak gitti.

Yahya Arcan kimdi şimdi durmalı
Böyle insanları her gün anmalı
Unutmak olur mu Ali Baykal'ı
Su gibi toprağa akarak gitti.

Hepsini yazarsam sayfalar almaz
Anlayışlı olan bana darılmaz
Ruhları şâd olsun demezsem olmaz
Hepsi pencereden bakarak gitti.[274]

ANAM

Pancarı doğradı koydu kazana
Sacayak üstünde pişirdi anam
Sofraya toplanın dedi hızana
Çorbayı tasta içirdi anam.

Tahtadan kaşıklar bakırdan tabak
Yemeğin hasıydı pancarla kabak
Tencerede ayran dondu saplıyak
Buzunu kırarak içirdi anam.

Eskiden evlerde soba da yoktu
Sırtıma giyecek aba da yoktu
Perdesiz pencere camı da yoktu
Bizi bu günlere getirdi anam.

Evin işlerini çeviren kişi
Tarlada çalışır çok zordu işi
Kış gelir soğukta üşütmez bizi
Ördüğü çorabı giydirdi anam.

---

[274] Pamuk, **a. g. e.,** s. 78

Gurbette kalırken tanış arardı
Bir yabancı görse gider sorardı
Ordu dediğinde gözü dolardı
Ağlayıp boynunu bükerdi anam.[275]

ULUBEY

Sen doğayı seviyorsan
Ulubey'e çıkılmaz mı?
Deniz görmek istiyorsan
Emir taştan bakılmaz mı?

Yokuşuna aman dikkat
Dizlerin de olsun takat
Kayıp düşme olma sakat
Biraz güç de aranmaz mı?

Seyir eden sanma bıkar
Güneş varsa tadı çıkar
Güçlü rüzgâr seni yıkar
O havalar bulunmaz mı?

Her tepede özellikler
Ayrı ayrı güzellikler
Böyle güzel o yeşillikler
Kartpostala alınmaz mı?

Ulubey'in tepeleri
Temiz akar dereleri
Fındık dolu yöreleri
Böyle yerde kalınmaz mı? (KK: 43)

[275] Pamuk, **a. g. e.,** s. 38.

ÇAMBAŞI

Çambaşı'nın yaylaları
Böyle yere gelinmez mi
Çam ağacı ormanları
Soğuk suyu içilmez mi?

Alabalık Karagöl'de
Gel gidelim fırsat elde
Çambaşı'nda böyle günde
Şu çayırlar gezilmez mi?

Nakış gibi örmüş dağa
Görülecek yer var daha
Çayır çimen yeşil saha
Buralarda yürünmez mi?

Sevdik koyun kuzumuzu
İçtik soğuk suyumuzu
Bırakmadık huyumuzu
Böyle yerler sevilmez mi?

Çambaşı'ndan Ulubey'i
Seyredelim Perşembe'yi
Kabadüz'le Gülyalı'yı
İşte Ordu'm görünmez mi?[276]

ULUBEY'DEN

Ulubey'den Ordu'ya,
Hemen şimdi inelim,
Teleferik yapılmış,
Gel beraber binelim.

[276] Pamuk, **a. g. e.,** s. 86.

Ulubey'den Ordu'ya,
Kamyon ile giderdik
O kireçli evleri
Çok da merak ederdik.

Ulubey'den Ordu'ya,
Bulanmadan akalım
Boztepe'nin başına
Dolanmadan çıkalım.

Ulubey'den Ordu'ya,
Sinemaya giderdik
Galip Cuhadar ile
Gece geri gelirdik

Ulubey' den Ordu 'ya,
Şimdi çabuk inilir
Baştanbaşa gezerken
Hemen akşam edilir.[277] (KK: 43).

2.12.2. Tahsin Türkmen (Âşık Yalnızî)

14 Temmuz 1966 yılında Ulubey'in Akoluk Köyü'nde doğmuştur. İlkokulu bu köyde ortaokulu Ulubey Ortaokulu'nda okur. Ulubey lisesi'ne devam ederken o günün şartlarından dolayı 1. sınıfta okulu terk etmek zorunda kalır. Daha sonra Lise eğitimini dışardan bitirir.

Ortaokul ve lise yıllarında yazdığı kompozisyon ve şiirler öğretmenlerinin dikkatini çeker. Okul gazetelerinde yazıları ve şiirleri yayınlanır.

İstanbul ve değişik yerlerde yaklaşık 15 yıl sahne müziği yapar. Ancak bu piyasa çok zor ve kıymet bilmezdir. Bu yüzden devamını getiremez piyasadan ayrılmak zorunda kalır.

---

[277] Pamuk, **a. g. e.,** s. 129.

Hayatının her döneminde şiir yazmaya devam etmektedir. 100, 150 şiiri, şiir defterinde yer almaktadır. Şiirlerinin birçoğunu bestelemiştir ama artık beste yapmayı özel nedenlerden dolayı bırakmıştır. Mütevazi bir köy yaşamı sürdürerek çiftçilik yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Kendisi bir saz âşığıdır. 14 yaşlarında iken tek kanal televizyon ve radyonun olduğu dönemlerde sazın sesine hayran olur. Bu dönemde bir arkadaşının bağlamasını eline alır, saza dokundukça çıkan sesler ve ahenk hoşuna gider. Yaklaşık üç ay içinde saz çalmayı kendi kendine öğrenir.

Köyde arkadaşından ödünç aldığı sazla çalışmalarına devam ederken sazın teli kopar. Saman balyasının tellerini bu saza takıp çalmaya devam eder. Ardından köydeki ağaç atölyesinde bir saz yapmaya çalışırlar. Bir ünlünün posterindeki sazın üzerindeki perdelere bakarak kendi sazına perdeler yapar. Bu şekilde çeşitli uğraşlar sonucunda bir saz üstadı olur.

Bir dönem Ulubey Halk Eğitim Merkezinde usta öğreticilik yapmış ve kendine özgü bağlama öğretim metoduyla övgüler almıştır. Aynı zamanda mahallî festivallerde ünlü ve yerel sanatçılara sazıyla refakat etmiş hiçbir ücret talep etmeden kendisi de sahne almıştır.

Hemen hemen her konuda şiirleri olan Âşık Yalnızî'nin, aşk konulu şiirlerinin yazılı olduğu defterinin elinde olmayan nedenlerle kazaen yakıldığı kendisi tarafından dile getirilmektedir. O şiir yazmaya ve sazıyla meclislerde müzik icra etmeye devam etmektedir.

Şiirlerinde hümanizmin derin etkisi görülür. Barış için savaşmak gerektiğini dile getirirken düşmanı bile sevmeyi bilmenin gerekli olduğunu belirtir. Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Âşık Veysel, Neşet Ertaş, Nazım Hikmet, Ümit Yaşar Oğuzcan, Cemal Safi etkilendiği ve beğendiği ozan ve şairlerdendir. Mevlana'nın öğretileri onun hayat felsefesinin oluşmasında etkili olmuştur.

Şiirleri 11'li hece ölçülü ağırlıklı ve kafiyelidir. Koşma nazım şekli ile yazılmış güzelleme ve taşlama türünde şiirleri vardır. Ölçü ve kafiyeye uydurma gayreti şiirlerinde dikkat çeker.

Yalnızî mahlasını hayatın meşakkatli yolculuğunun şiire bir aksi olarak bulmuştur. Kendisini halk ozanından ziyade modern halk ozanı olarak tanımlayan Âşık Yalnızî kendi şiirlerinin belki yıllar sonra değer kazanacağını ifade eder. Ona

göre sanatçı olan kişi başka işe kendisini veremez, şairin aklı tamamen şiirle doludur (KK: 94).

HİCRET

Gönlüm göç eyledi naz diyarından
Bir vefa görmedim yaz baharından
İçmedim suyunu haz pınarından
Bilmem nere sürer gayrı yol beni

Yükledim sırtıma gamı kederi
Ödedim borcumu neyse ederi
Talihim önüne katmış kaderi
Bilmem nere sürer gayrı yol beni

Akibeti meçhul bu bir azimet
Belki muştusu var belki hezimet
Kuruldu kervanım yürüdü hicret
Bilmem nere sürer gayrı yol beni

Yalnızî ezelden yanıktır bağrım
Gönüle gönülden köprü kurarım
Hali hayatımda ayandır çağrım
Bilmem nere sürer gayrı yol beni.[278]

DERMAN DERESİ

Bulursan kaybetme dostun hasını
Gün olur kardeşin tutmaz yasını
Şifalar akarken tuğyan olmadan
Derman deresinden doldur tasını.

[278] https://www.facebook.com/tahsin.turkmen.98/posts/158439905664112 (14.05.2020: 01.02)

Mağrur gençliğini talan ederler
Bir gün her şeyini yalan ederler
Şu sınırlı ömrün ziyan olmadan
Derman deresinden doldur tasını.

Sabit inadının kırıp buzunu
İkram et kendine aklın uzunu
Defterin divana beyan olmadan
Derman deresinden doldur tasını.

Titre kendine gel be hey Yalnızî
Arın günahından kalmasın izi
Söz verdiğin o gün ayan olmadan
Derman deresinden doldur tasını…[279]

2.12.3. Ali İhsan Baki

1964 yılında Ordu İli Ulubey İlçesi Yukarıkızılen Köyü'nde doğmuştur. İlkokulu köyünde ortaokul ve liseyi Ordu İmam Hatip Lisesi'nde bitiren Ali İhsan Baki Kars, Sivas ve Ordu'da imam hatiplik yapmış, 2020 yılında emekli olmuştur. Evli ve üç çocuk babası olan şairin "Elveda Öğüt" isimli 2018 yılında yayımlanmış bir şiir kitabı bulunmaktadır.

"Elveda Öğüt" isimli eserinde serbest şiirlerinin yanında mani (aaxa) tarzı kafiyeli ve 7,8,11'li hece ölçülü şiirleri; koşma tarzında yazılmış şiirleri bulunmaktadır. Şiirlerinde din, güzel ahlak, gelecek nesillere öğütler ve hatıralar geniş yer tutar:

BİZİM KÖY

Bizim köyün güzelim dağlarından,
Bereket fışkırır tarlalarından,
Soğuk sular akar pınarlarından,
İsmini Kızılen diye koymuşlar.

[279] https://www.facebook.com/tahsin.turkmen.961/posts/406316299967209 (02.07.2019: 09.54)

Beş yaşında çocuk nacak hastası,
Herkes beceremez azdır ustası,
Çevre köylere nam salmış kavgası,
Kavga etmemişler kardeş olmuşlar.
…
Çoktur amir memur bilge insanlar,
Halı, dastar; kilim, çul dokuyanlar,
Kur'an'ını hıfzederek okuyanlar,
Camide Müezzin, İmam olmuşlar.[280]
…

KÖYÜMDEN İNSANLAR

Ne insanlar köyümden gelmiş geçmiş,
Biri de Müderris Abdullah imiş,
İlim öğretmekmiş yaptıkları iş,
Edep irfan ile meşgul olmuşlar.

Erenler ve evliyalar pîr'iymiş,
Sarı Saltuk içlerinden biriymiş,
Sanki merhum değil de dipdiriymiş,
Molla Mustafa'ya imam olmuşlar.
…
Tahsin dayı dervişliğe özenip,
Necat emmim çok para kazanıp,
Musa emmim şık giyinip süslenip,
Yaşar iken muradına ermişler.

Palanın Ahmetler Celal dayılar,
Yesir "O" Yunisler, Fehmi dayılar,
Beydi'nin Mehmetler, Adil dayılar,

[280] Ali İhsan Baki, **Elveda Öğüt**, Yayın Matbaa, İstanbul 2018. s. 40, 41.

Bir sır olup bu âlemden göçmüşler.[281]

...

2.12.4. Kör Osman (Halk Ozanı) Hocaoğlu Köyü

Ulubey'in Hocaoğlu Köyü'nde yaşamıştır. Gözleri görmediği için Kör Osman olarak bilinir. 1960'lı yıllarda Ordu merkezde ve Ulubey'de meydanlarda şiirler okuduğu bilinmektedir. Okuduğu şiirlerin yaşanmış olaylar üzerine kendi yazdığı destanlar olduğu söylenmektedir. Bu destanları kemençe eşliğinde acıklı bir ezgiyle söylermiş. Ulubey'in pazarı olan Salı günleri ve Ordu'nun pazarı olan Çarşamba günleri şehre indiği, meydanlarda kemençesiyle kendi yazdığı bu türküleri söylediği anlatılmaktadır. Kör Osman, türküleri bitince şapkasını önüne koyar, onu dinleyenler gönüllerinden ne koparsa şapkasının içine atarlarmış. Yazdığı şiirlerden hiçbirine ulaşılamamıştır.

2.12.5. Destancı Kürdoğ (Hami Çavuş, Hakkı'nın Hami)

1950'li yıllarda Ordu yöresinde özellikle pazarlarda destancıların yaygın olduğu Hüseyin Naim Güney tarafından belirtilmektedir. Güney, bu tarihlerde özellikle Kemençeci Kör Osman'ın yörede meydana gelen olaylarla ilgili yaktığı şiirleri ağıt formunda türkülerle söylediğini ve yüklü bahşişler aldığını aktarmaktadır. Daha sonraki yıllarda kemençenin yerini kasetli teypler almıştır. Âşık denen bu kişiler boyunlarına astıkları bu teyplerle destanlarının bir kısmını dinleterek merak uyandırırlar ardından da kendi el yazılarıyla yazıp çoğalttıkları destanlarını meraklılara satarlardı.[282]

Destancı Kürdoğ'da Salı günleri Ulubey'de destan okuyup satan bir halk şairidir. Ulubey'in Ohtamış Köyü'nde yaşamıştır. Ölüm, gurbet kahramanlık, deprem gibi yaşanmış olaylar üzerine yazdığı destanları kâğıtlarla çoğaltır ve satar. Aynı zamanda bu destanları teybe kaydederek boynunda asılı olan teybiyle halka dinletir. Ailesinin Adıyaman yöresinden geldiği bu nedenle Kürdoğ denildiği söylenmektedir. 2008 yılında vefat etmiştir. Yazdığı destanların bulunduğu bir defterden bahsedilmektedir ancak nerede olduğu belli değildir.[283]

---

[281] Baki, **a. g. e.,** s. 90, 91.
[282] Güney, **a. g. e.,** s. 230-232.
[283] https://www.dunyabizim.com/m/gezi-mekan/mayista-topragimin-kokusu-h1245.html (07.02.2020: 14.27) Selçuk Küpçük tarafından kaleme alınan yazıdan alınmıştır.

2.13. YÖRESEL AĞIZ ÖZELLİKLERİ

Necati Demir, Ordu ili ve yöresinin batı ana grubu ağızları içerisinde Samsun ve Giresun ağızlarıyla birlikte beşinci alt ağız bölgesi içinde yer aldığını belirtmektedir.[284] Beşinci alt ağız bölgesinde yer alan "Ordu ili ve yöresi kendi içinde üç ağız yöresinden oluşur. İlki Ulubey'in de içinde bulunduğu Ordu il merkezi ve merkeze bağlı köyler ile Gülyalı ve Kabadüz'dür. Bu ağız yöresine Perşembe ve Gürgentepe'nin doğu tarafları da ilave edilmektedir."[285]

Ulubey yöresinin de bulunduğu birinci ağız bölgesinin genel özellikleri şunlardır:

1- Şimdiki zaman teklik birinci şahıs çekimi "-yorum", "–îm", şeklinde kullanılır: "varîm, gelîm, gidîm…" İlçede bunun "varıyom, geliyom, gidiyom" şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Şimdiki zaman üçüncü teklik şahıs eki "-yor" ise "i,e"ye dönüşür: "gelî, gidî, varî, bulî" şeklinde kullanılır. Bazı köylerde bu kullanım "variye, gidiye, buliye" şeklindedir.

2- Geniş zaman eki –r: "gelürüm, gelürsün, gelür; gelürük, gelürsüz, gelürler…" biçimindedir.

3- Geçmiş zaman eklerinde "–miş, -di" değişiklik olmaz: "geldim, geldin, geldi, geldük, geldîz, geldiler; gelmişim, gelmişin, gelmiş, gelmişük, gelmişîz, gelmişler…"

4- Gelecek zaman eki "-acak, -ecek" "ca, ce, cü, icek" şekline dönüşür: "gelicem, gelicen, gelicek; gelicük, geliceksîz, gelicekler…" şeklinde kullanılır.

5- Kelimelerde "n" sesi genellikle kullanılmaz. Kelime içinde ya değişir ya da düşer: "pınar=puar, sinek=siyek, bana=bā, sana=sā, ona=uğa, sonra=sōra/sōna, yalnız=yalōz, naylon=laylon, nöbet=löbet…" Kelimelerde "ğ" sesinin de kullanılmadığı görülür: "oğul=ōl, geldiği=geldū, çağırdım=çardım, bıçağı=bıçā…"

6- Kelimelerde iç seste bulunan "y" harfi düşer: "öyle, böyle, şöyle= ōle, bōle, şōle…"[286]

---

[284] Karahan, 1996: 1,2-164,165; akt. Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 59.
[285] Demir, **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, s. 47.
[286] Demir, **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, s. 47.

7- Kelime başındaki "k" harfi "g" olarak söylenir: "kama=gama, kandil=gandil, kanmak=ganmak, kapak=gapak, kısırık=kısuruk…"

8- İsmin –i hâli ünlü ile biten bir kelimeye getirilirse kelimenin sonundaki ünlü düşer ve ismin belirtme hâl eki olan –i uzatılarak söylenir: "kapıyı=kapī, sobayı= sobī, parayı=parī…"

Ulubey yöresinin ağız özellikleri kendi içinde de farklılıklar göstermektedir. Ordu merkeze yakın köylerde kelime ve ekler incelmekte Gölköy ve Kabadüz'e yakın köylerde kalınlaşmaktadır. Örneğin; "Senin yanına geliyorum" ifadesi, Ulubey'in merkezinde "Senin yanına gelīm." Yukarıkızılen'de "Senin yanığa geliyom." şeklindedir.

Ulubey ve yöresinde yöresel ağızda kullanılan birçok kelime Dîvânü Lugâti't Türk'te karşımıza çıkmaktadır. Örneğin örseyen ineklerin tosuna götürüldüğünde tosunla ineğin çiftleşebilmesi için yörede kullanılan "re re re, şe şe şe" ifadesi Dîvânü Lugâti't Türk'te "arra arra arra" olarak geçmektedir. Açıklaması ise erkek eşeğin dişi eşekle çiftleşebilmesi için tekrarlanan söz şeklindedir. [287] Dîvânü Lugâti't Türk'te "bat kel" çabuk gel anlamındadır, yörede "bek gel" olarak aynı anlamda kullanılır.[288] Aynı şekilde "ağnamak" (at, katır veya eşeğin yerde kendi kendine yuvarlanması), "çit" (çit), "uyaz" (üvez), "yelnedi" (yennedi: ineğin memesi sütle doldu) gibi yöresel ağızda kullanılan kelimelerin Dîvânu Lugâti't Türk'te[289] karşımıza çıkması bize bu bölgeye yerleşimlerin kaynağının Dîvânu Lugâti't Türk'ün derlendiği bölge olan Orta Asya olduğunu göstermektedir.

[287] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 151.
[288] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 177.
[289] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 136, 238, 629, 682.

3. BÖLÜM
GÜNDELİK HAYAT VE HALK BİLGİSİ

Halkın yaşamını şekillendiren ve onun günlük yaşamında ailesi ve toplumla ilişkilerini belirleyen bir takım kurallar vardır. Bu kurallar örf, âdet, gelenek, görenek, töre ve moda olarak adlandırılırlar ve her birinin kendine has özellikleri vardır. Toplumsal yaşamda bu kurallara uyulması zorunludur ve nesilden nesle aktarılarak devam eder.

Örfler, toplumun katı beklentileri olarak nitelenen bir takım tutum ve davranışlardır. Âdet, hüküm, gelenek, anane, teamül anlamlarına da gelir. Örfler toplumun değer sistemidir ve bu değer sistemi halk hukukunun temelini oluşturur. Örflere karşı çıkma kimi zaman yasalarında üzerinde cezalara sebep olur. Cezalanan birey kendi iç dünyasında büyük bir çöküntü yaşar.[290] Evlenme, kız kaçırma gibi durumlarda ve komşular arası ilişkilerde örfler etkilidir. Bu gibi durumlarda örflere karşı çıkanlar ayıplanırlar ve toplumdan soyutlandırılarak cezalandırılırlar.

Âdet, alışılmış şey anlamına gelir. Yaptırım gücü örfe bakarak daha gevşektir. Sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde, karşılama ve uğurlama törenlerinde, yemek ve sofra düzenlerinde, geçiş dönemleriyle ilgili törenlerde, kız isteme, söz, nişan, düğün merasimlerinde vs. karşımıza çıkan davranış biçimleri ve sözler âdetin birer parçasıdır.[291]

Gelenek, bir toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan maddi olmayan kültürdür. Alışkanlıklar, bilgiler, beceriler ve davranışlar geleneği oluşturur.[292] Hayatın geçiş dönemine ait doğum, evlenme, ölüm törenlerinde uygulanan ritüeller bu gruba girer. Bunların yanında halk inanışları, halk hekimliği, halk takvimi ve meteorolojisi ile ilgili uygulamalar da gelenek olarak adlandırılabilir.

Göreneklerin örf, âdet ve geleneğe göre yaptırım gücü daha azdır. Toplumda henüz âdet durumuna gelmemiş tutum ve davranışlardır. Çoğunlukla günlük yaşamda ilişkilerin düzenlenmesinde karşımıza çıkarlar.[293] Babası içeri girince çocuğun ayağa

---

[290] Örnek, **a. g. e.,** s. 123.
[291] Örnek, **a. g. e.,** s. 124, 125.
[292] Örnek, **a. g. e.,** s. 126, 127.
[293] Örnek, **a. g. e.,** s. 127.

kalkması, sofrada evin büyüğü yemeğe başlamadan yemeğe başlanmaması gibi davranışlar görenek olarak adlandırılabilir.

Töre; örf, âdet, gelenek, görenek anlamlarının hepsini karşılar. Bir toplulukta bireylerin uymak zorunda oldukları davranış ve tutumların tümüdür.[294] Ziya Gökalp Türk adının töreden türediğini belirtir. Ona göre Türk demek töreli demektir. Töre Göktürk Kitabelerinde "törüg" olarak geçer ve yazılmış yasalardan başka yazılmamış teamüller de törenin içindedir.[295] Halk genellikle gelenek ve göreneklerin yerine genel anlamıyla töreyi kullanır. Örneğin evlenme törenlerinde damat basık olmasın diye serendi veya yüksek bir yere çıkarıldığında bu durumu: "Bizim töremiz bu." diye açıklarlar. Bu yapılan aslında bir gelenektir.

Moda diğer geleneklere göre daha kısa ömürlüdür. Başkalarına benzeme veya özenme yoluyla yayılan değişiklik ve özgünlüğe dayalı davranış biçimi ve yaşam tarzıdır. Moda toplum katlarına ve sınıflarına göre farklılık gösterir. Giyim kuşam, dil, hareket tarzı, müzik ve birçok alanda etkilidir.[296] Ulubey yöresinde özellikle giyim kuşamda kadınlar arasında peştemalın, erkekler arasınada sekiz köşeli şapkanın moda olduğu söylenebilir. Ancak modadaki sürekli değişme bu kıyafetlerde görülmez. Bu nedenle bunun gibi kıyafetlere veya eşyalara geleneksel kıyafet veya eşyalar denmektedir.

Yöreden derlenen gündelik hayat ve halk bilgisi ürünleri: "Törenler, Halk İnanışları, Halk Hekimliği, Çocuk Oyunları, Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi, Halk Hukuku ve Töre, Halk Matematiği, Yöresel Giyim Kuşam, Yöresel El Sanatları, Yöresel Mimari, Yöresel Mutfak ve Beslenme Kültürü, Yaylacılık ve Hayvancılık Kültürü, Halk Oyunları" bölümlerinden oluşmaktadır. Bu ürünlerin çoğunun köyden kente göç ve teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle yok olmaya yüz tuttuğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında kilim dokumacılığı, nacakçılık, sepetçilik, yöresel mutfak ve beslenme kültürü gibi alanlarda canlanmalar da görülmektedir. Bunda bu araçların süs eşyaları olarak kullanıma sunulmaları, yöresel yemeklerin sağlıklı olarak değerlendirilmesi ve turizmin etkili olduğu söylenebilir. Bu durum aynı zamanda geleneklerin ihtiyaca göre yeniden şekillendiğini de ifade etmektedir.

---

[294] Örnek, **a. g. e.,** s. 128.
[295] Ziya Gökalp, **Türk Töresi**, (haz. Hikmet Dizdaroğlu), Kültür Bak. Yay. Ankara 1976. s. 11-14.
[296] Örnek, **a. g. e.,** s. 128, 129.

3.1. TÖRENLER

3.1.1. Hayatın Geçiş Dönemine Ait Törenler

Daniel G. Bates, kişinin toplumsal olarak tanımlanmış bir grup koşullar dizisinden bir başkasına geçişini belirleyen ayinlere, geçiş ritleri adı verildiğini ifade eder ve bu geçiş ritlerini: "doğum, erginlik, evlilik, ebeveynlik ve ölüm" olarak sınıflandırır. Arnold Van Gennep'e göre ise hayatın geçiş dönemleri üç bölüme ayrılır. Bunlar "ayrılma, tecrit ve bütünleşme" ritleridir. Gennep'in geçiş dönemleri; "çocukluğun sona erişi, çocukluktan ayrılma, normal cemaat yaşamından fiziksel olarak soyutlanma ve bir yetişkin olarak tekrar toplumla bütünleşme" olarak ifade edilmektedir.[297]

Sedat Veyis Örnek ise insan yaşamının üç önemli geçiş döneminin olduğunu vurgulayarak bunların "doğum, evlenme ve ölüm" olduğunu ifade eder. Bu üç aşamanın her biri için toplumda birçok âdet ve inançlar vardır. Bunlar ait olduğu yörenin kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur.[298]

Geçiş dönemine ait gelenek, görenek ve inanmalar eski Türk inançlarının izlerini taşır. İslamiyet öncesinde yaşayan Türk inançları günümüzde âdet ve inanma olarak devam etmektedir. Hatta bunlar halk tarafından İslamiyet'in birer parçası olarak da kabul edilmektedir.[299] Ulubey yöresi hayatın geçiş dönemine ait törenler doğum, evlenme ve ölüm olarak başlıklara ayrılmıştır. Doğum törenleri, doğum ve gebelikten önce başlayarak askerliği de içeren uzun bir süreyi kapsar:

3.1.1.1. Doğum

Geçiş dönemlerinin en önemlisi doğumdur.[300] Doğum aileyi, akrabaları ve tüm insanlığı ilgilendirir. Ocağın tütmesi doğum ile sağlanır. Sedat Veyis Örnek, doğum ile ilgili inanç ve geleneklerin kadının gebe kalma isteğinden çocuğun kırkı çıkana kadar devam etdiğini belirtmektedir.[301] Ancak evlenmeye kadar olan ad koyma, sünnet, çocukluk dönemi ve askerlik de kişinin aynı koşullarda ve aynı aile düzeni içerisinde olması dolayısıyla bu bölüm içerisinde değerlendirilmektedir.

---

[297] Bates, **a. g. e.,** s. 450.
[298] Örnek, **a. g. e.,** s. 131.
[299] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 134.
[300] Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Eren, "Ordu İli Ulubey İlçesinde Doğum ile İlgili Halk İnanışları" **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi** (Mayıs 2019): Cilt 1, Sayı 2, Sayfa 114- 121. Tezimizin bu bölümünden makale üretilerek yayımlanmıştır. Bu bölümün hazırlanmasında bu makalemizden faydalanılmıştır.
[301] Örnek, **a. g. e.,** s. 131,132.

Orta Asya Türklerinde halk arasında söylenen "Dağılsın o ev ki, oradan çocuk sesi gelmeye, misafir ayağı kesile." sözü Türk kültüründe çocuğa verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir.[302] Ulubey'de doğum ile ilgili Doğulu Köyü'ndeki inanışlar:

Bebeğin ağzı köpürdüğü zaman yağmur yağar. Bebeğin ensesi öpülürse gelişmez, küser. Boş beşik sallanırsa çocuğun karnı ağrır. Çocuk uyurken beşiğin etrafında dönülürse çocuğun başı döner. Çocuğun üzerinden geçilmez geçilirse boyu kısa olur. Eğer çocuğun üzerinden geçilmişse tekrar geri geçilerek çözülür. Bebeğin ayağı öpülürse ağaca çıkamaz, düztaban olur (KK: 53).

Diğer birçok köydeki inanışlara göre çocuk başka bir kişinin kaşığından yemek yerse o kişinin huyu çocuğa geçer. Kırkı çıkana kadar bebek yüksekte tutulur ve yanına et sokulmaz. Küçük çocuklar sağlıklı olsun diye mum dökülür. Bebek veya çocuk kırk basması olmasın diye akşam namazından sonra dışarı çıkarılmaz, çocuğun kıyafetlerini dışarda bırakılmaz. Kırkı çıkmayan doğum yapmış kadınlar birbirini ziyaret edemez. Cenazeden gelen kişi bebek olan odaya girmeden önce başka odaya girmelidir yoksa bebek basık olur. Annenin ilencinin süt vermesinden dolayı çocuğa geçmediğine inanılmaktadır.

Hayatın geçiş dönemlerinden biri olan doğum ile ilgili inanışlar doğum öncesi, doğum anı, sonrası ve çocukluk dönemi, ad koyma, sünnet, kırklama ve kırk basması, al basması ve askerlik bölümlerine ayrılmaktadır:

3.1.1.1.1. Doğum Öncesi

Gelin yeni karıştığı ailede saygınlık kazanmak için doğum yapmak zorundadır. Kısır kadınlar horlanır. Bu nedenle kadın gebe kalmak için bir takım yollara başvurur. Bu çareler yörelere göre benzerlikler ve farklılıklar gösterir.[303]

Türk kültüründe "çocuk sahibi olmak isteyenler, Tanrının rızasını kazanmak için açları doyurur, çıplakları giydirir." Ağzı kutlu kişilerin alkış denen dualarını alır. Dede Korkut hikâyelerinde de yer yer bu durum görülür.[304]

---

[302] Kadir İbrahimoğlu Kadirzade, **Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi**, çev. Ahmet Doğan, Akçağ Yay. Ankara 2005. s. 12.
[303] Örnek, **a. g. e.,** s. 132.
[304] Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. Ankara 1990. s. 72.

Doğum hazırlığında mendil işlenir, kundak bezleri hazırlanır, o zamanki şartlara göre kıyafetler alınır. Doğum öncesinin ilk aşaması kısırlığı giderme ve gebe kalmadır.

3.1.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme ve Gebe Kalma

Erman Artun, "Türk Halk Bilimi" adlı eserde Türklerde kısırlığı giderme ve gebe kalmak için halk arasında üç yola başvurulduğunu ifade eder. Bunların ilki Hastaneye başvurmadır. Diğeri halk hekimliği yöntemleriyle geleneksel tedavi uygulamaktır. Sonuncusu ise yatır (türbe) ziyareti veya muska gibi dinsel-büyüsel yöntemlere başvurmaktır.[305]

Yaşar Kalafat, Türk kültür coğrafyasında çocuğu olmayan kadınların hamile kalabilmek için farklı uygulamalar yaptığını belirterek Aydın ve Çanakkale örneklerini verir. Çocuğu olmayan kadınlar Aydın'da içinde sidik bulunan bir kabın içinden çakıl taşı alırlar, Çanakkale'de cami kuyusunun suyundan içerler.[306] Bazı Türk topluluklarında cenaze götürülürken çocuğu olmayan kadın eğer çocuklu birinin tabutunun altından geçerse çocuğunun olacağına inanılır.[307]

Ordu'da çocuğu olmayan kadınların haşlanmış ısırgan, kekik otu ve sarımsağın bulunduğu tencerenin buğusuna oturtulduğu eski kaynaklarda kayıtlıdır. Aynı şekilde ocağın içinden ateş süpürülür ve kaynar yere sirkeli sarımsak ve kekik otu dökülür, çocuğu olmayan kadın bir sekmenle bunun üzerine oturtulur.[308]

Ordu yöresinde ayrıca çocuğu olmayan aileler adak adarlar, muska yazdırırlar. Çocuğu olmayan kadınlara kurumuş dereotunu bal ile karıştırarak yedirirler, böğürtlen kökünü kaynatıp suyunu içirirler. Çocuğu olmayan erkeklere kırk dokuz gün yumurta akı içirirler.[309]

Ulubey ve yöresinde gelin, çocuk sahibi olabilmek için evliya ve ocak denen yerlere götürülür. Oralarda dua eder. Hocalara götürülerek okutulur. Mayıs yedisinde Gölköy'de çermük denilen kaplıca gölüne giren veya o gün denize gidip yedi dalgadan atlayan, denize yedi çift bir tek taş atan kadının çocuğunun olacağına inanılır.

---

[305] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 137.
[306] Yaşar Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, Berikan Yay. Ankara 2012. s. 375,376.
[307] Kadirzade, **a. g. e.,** s. 80.
[308] Sıtkı Can, **Çocuk ve İlgili İnanmalar**, Halkevi Yay, Gürses Basımevi, Ordu 1945. s. 8.
[309] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını,** s. 6321.

Çubuklu Köyü'nde çocuğu olmayan kadın ılıca denen kaplıcalara götürülür ve sıcak suya oturtulur. Ayrıca tezek yakılarak çocuğu olmayan kadın tezeğin buğusuna tutulur (KK: 36).

Yukarıkızılen Köyü'nde çocuğu olmayan kadın, içinde Mehmet olan yedi tane evden yonga yonar ve yanında götürür. Böylece çocuğunun olacağına inanılır (KK:122).

3.1.1.1.1.2. Çocuğun Sağlıklı ve Güzel Doğması İçin Uygulanan Pratikler

Anadolu'da bu konuda en yaygın uygulama, çocuğu yaşamayan ailenin çocuğunu cami kapısına veya sokağa bırakması tanıdık birisinin onu yalandan alıp gitmesi ve ailenin çocuğunu geri satın alması şeklinde olur. Bu çocuğa da erkek ise Satılmış kız ise Satı adı verilir. Bu şekilde çocuğun yaşayacağına inanılır.[310] Aynı uygulama bir türbeye çocuğun bırakılması dolayısıyla orda yatan zata çocuğun satılması sonra geri alınması şeklinde de görülmektedir.[311]

Azerbeycan Türklerinde yerikli kadın, tavşan eti, tavuk eti, turşu ve acı yiyecekler yemez, kelle paça çorbası içmez. İnanca göre bunları yerse doğacak çocuğu tavşan dudaklı, tavuk gibi huysuz, acı dilli ve sinirli olur.[312]

Ordu yöresinde hamile kadın değirmen çevirir ve yayık yayarsa çocuğunun başı dönük olur, gül koklarsa yanakları al al olur, Hıdırellez günü kapı kilitleyip açarsa çocuğunun dudağı yarık olur inancı vardır.[313]

Ulubey ve yöresinde hamile kadın hamileliğinde en çok neye veya kime bakarsa çocuğunun ona benzeyeceği inancı vardır. Bu nedenle hamile kadın çocuğunun güzel olması için aynaya, eşine, aya, güle, çiçeğe vb. bakar.

Aşeren kadına yörede yerüklü (yerikli) denir. Yerüklü kadının her dediği yapılmaya çalışılır, istediği şey alınıp yedirilmezse çocuğunun bir yerinin eksik doğacağına inanılır. Aynı zamanda yediği yiyeceklerin ve yaptığı davranışların doğacak çocuğun güzelliği ve kişiliğinde etkili olduğuna inanılır.

Hamile kadın eteğinin kuşağına yumurta sokarsa çocuk gamzeli doğar. Hamile iken et veya ciğer doğranırsa ele bulaşan kan gibi çocuğun vücudunda izler çıkar.

---

[310] Boratav, 1974: 89; akt. Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 140.
[311] Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, s. 379.
[312] H.A. Kuliyev, 1986: 25; akt. Kadir İbrahimoğlu Kadirzade, **Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi**, çev. Ahmet Doğan, Akçağ Yay. Ankara 2005. s. 18.
[313] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6321.

Hamileyken şeftali yenirse çocuk tüylü olur. Balık yenirse çocuk balık gibi olur. Hamileyken yılana bakılırsa çocukta veya annede yılancuk denen hastalık çıkar. Aşererken ölüye bakılırsa çocuk renksiz olur. Aşererken kadın kime bakarsa çocuk ona benzer. Hamile kadın eşiğe otururşa çocuğunun ömrü kısa olur (KK: 79). Hamile kadın yılan öldürürse çocuğunun dili dışarda doğar. Camış yoğurdu yerse doğum gecikir (KK: 118).

Hamile kadın misafirliğe gider ve o evde bir şey çok hoşuna giderse ve onu alamazsa o beğendiği şeyin ya bozulacağına ya kırılacağına ya da o şeyi fare vs. gibi haşerelerin basacağına inanılır. Bu nedenle hamile kadınlara beğendiği şeyler genellikle hediye edilir (KK: 79).

3.1.1.1.1.3. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini

Halk arasında genellikle kız çocuğunun daha hayırlı olduğu söylenmektedir. Ancak erkek çocuk sahibi olmanın aileler arasında çeşitli nedenlerle daha ağır bastığı görülmektedir. "Kız el aşıdır, elin ocağını tüttürür," sözü de bu durumu açıklar.[314] Ulubey yöresinde kız çocuklarıyla ilgili "Gızın mı var, sızın var." sözü kullanılmaktadır (KK:1). Bu sözün yöresel anlamı kız çocuğu yetiştirmenin zorluklarının olduğu ve erkek çocuğuna göre kızlara daha da dikkat edilmesi gerektiği ile ilgilidir. Ayrıca yörede kız çocuklarının evlerine daha da bağlı olduğu ve yaşlılıklarında, hastalıklarında anne babaya daha iyi bakacakları inancı hâkimdir. Bu nedenle kız çocukları aile için çok önemlidir.

Orta Asya Türklerinde çocuğun cinsiyeti hamile annenin karnına bakılarak anlaşılır. İnanışa göre oğlan çocuğu annenin sağ böğründe, kız çocuğu sol böğründedir. Oğlan çocuğu karnın üst tarafında kız çocuğu alt tarafındadır. Doğacak çocuk oğlansa annenin karnı fazla büyümez. Ayrıca annenin yürüyüşe sağ ayakla başlarsa oğlu, sol ayakla başlarsa kızı olacağına, öğleden sonra uykusu gelirse kız çocuğu olacağına inanılır.[315]

Ordu'da doğacak çocuğun annesi başına bir parça bez koyar bez başındayken içeri ilk giren erkekse çocuk erkek, kız ise çocuğun kız olacağına inanılır. İki sahandan

---

[314] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 142.
[315] Kadirzade, **a. g. e.,** s. 19.

birinin altına bıçak birinin altına makas konur, hamile kadın bıçak olan sahanı seçerse çocuğun erkek, diğerini seçerse çocuğun kız olacağına inanılır.[316]

Kadın kocasının soluna yatarsa erkek çocuğu olur. Sürekli kız çocuk doğuranlar son doğan kız çocuğunu atın altından geçirirler veya çocuğun eşini ters çevirip gömerler böylece erkek çocuklarının olacağına inanırlar.[317]

Erkek çocuk isteyen aileler, son doğan kıza "Döne, Döndü, Yeter" gibi adlar koyarlar. Çocuğun göbek bağının ters çevrilip gömülmesi halinde bir sonraki doğacak çocuğun cinsiyetinin farklı olacağına inanılır.[318]

Ulubey ve yöresindeki inanışa göre hamileyken kadın süpürgeye veya demire otururşa doğacak çocuk kız olur. Eğer kadının canı çok tatlı yemek istiyorsa çocuk erkek, kadının canı ekşi şeyler istiyorsa çocuk kız olur. Ayrıca çoğunlukla ekşi yiyecekler yendiğinde çocuğun kız, tatlı yiyecekler yendiğinde ise erkek olacağına inanılır. Hamile kadının kalçaları geniş, karnı yaygın ve büyük olursa kız çocuk olacağı, karnı top gibi yuvarlak ve sivri olursa erkek çocuk olacağı tahmin edilir. Kız çocuklarının annenin güzelliğini aldığına da inanılır. Dolayısıyla hamileliğinde anne çirkinleşirse çocuğun kız, güzelleşirse erkek olacağına inanılır.

Bunların yanında Kumrulu Köyü'nde hamile kadın kolan üzerine otururşa çocuğunun kız, girebi üzerine otururşa çocuğunun erkek olacağına inanılır ve hamile kadın isteğine göre bu uygulamaları yapar (KK: 118).

3.1.1.1.2. Doğum Anı, Sonrası ve Çocukluk Dönemi

Doğum sırasında inanılan bazı dinî uygulamalar eski inançlardan günümüze gelmiş iken bazıları İslamiyet'le beraber gelmiştir. Bu inanç ve uygulamalar yeni doğum yapan anne ve bebeğinin korunması ile ilgilidir.[319]

Dîvânü Lugâti't Türk'te doğan çocuğun etrafını saran zar "kap (qâp)" olarak ifade edilir ve bu zarla doğan çocukların kutlu olduğu kabul edilir.[320] Eski Türklerde bir kadın doğurduğu zaman ebeye "tilki mi tugdı, azu böri mü (tilki mi doğdu yoksa

---

[316] Can, **a. g. e.,** s. 9.
[317] Can, **a. g. e.,** s. 16.
[318] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını,** s. 6321.
[319] Yaşar Kalafat, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1996. s. 8.
[320] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 398.

kurt mu)" şeklinde sorulur. Tilki çekingen ve kurnazlığı bakımından kızı, kurt cesurluğu bakımından erkeği temsil eder.[321]

Azerbaycan Türkleri kız çocuğunun göbeğini gömmezler, çabuk evlensin diye dışarıya atarlar veya evine bağlı olsun diye yüklüğün arkasına bırakırlar. Erkek çocukların göbeklerini ise çok çalışsın diye tarlaya veya evine bağlı olsun diye eşiğin altına bırakırlar.[322]

Doğuma Anadolu'da büyük önem verilmektedir. Doğum yapan kadının ve çocuğun korunması için kırklama, basıklık, al basması, lohusalık ve göbek kesme gibi birçok inanç ve pratik vardır.[323]

Ordu yöresinde doğumu kolaylaştırmak için evde ne kadar dolu su kabı varsa boşaltılır. Doğuracak kadının yanında silah atılır. Yedi çift bir tek veya kırk bir çift pirinç tanesi ağzı dualı bir hocaya okutulur ve hamileye yutturulur.[324]

Ordu'da çocuğu yaşamayanlar için çocuğu yaşayan biri çocuğu yaşayan yedi evden kumaş parçası toplar ve çocuğa elbise diker. Bebeği ilk önce çocuğu yaşayan bir anne emzirir. Çocuğun doğduğu yere üç tane at nalı çivisi çakılır. Yaşayan çocukların kıyafetleri giydirilir.[325]

Ulubey'de çocuğun göbeğini kim kesti ise ve doğumu kim yaptırdı ise huyunun onlara benzeyeceği inancı vardır. İlerde yaramazlık yapan çocuklara: "Senin göbeğini (felancı) mı kesti?" Doğum yaptıran ebe için de: "Senin ağzına (felancı) mı tükürdü niye böyle yapıyorsun?" gibi ifadeler kullanılır.

Yukarıkızılen Köyü'nde çocuğun eşi büyük bir ağacın dibine gömülür. Yeni doğun yapan kadına lohusa denir ve lohusa kadın 40 gün korunur. Lohusa sütü çocuğa mutlaka içirilir. Bebek iki yaşına geldiğinde sütten kesmek için aralıklı olarak emzirilir ve annesinin göğsünün uçlarına biber, salça vs. sürülerek çocuğun tiksinerek süt emmeyi bırakması istenir (KK: 12).

Hocaoğlu Köyü'nde, bebeğin göbeği kesilir ve ince iple bağlanır. Lohusa kadın yatar, beline kuşak bağlanır ve sıcak çorba içirilir. Lohusa ziyaretinde lohusaya bir hediye, bebeğe ise kıyafet getirilir ve lohusanın yanında fazla beklenmez. Anneye süt gelmesi için şekerli su (şerbet) içirilir (KK: 100). Lohusa kadının ağrıları çok olursa

---

[321] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 569.
[322] Kadirzade, **a. g. e.,** s. 44.
[323] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 147.
[324] Can, **a. g. e.,** s. 11.
[325] Can, **a. g. e.,** s. 15.

ağrılarının geçip tez iyileşmesi için ağzına haşlanmış yumurta verilir ve yedirilir (KK:118). Çocuğun eşi ağaç dibine, göbeği cami avlusuna gömülür. Kırkı çıkana kadar bebeğin tırnağı kesilmez (KK: 101).

Ulubey'in birçok köyünde kız çocukların kulağı, belli bir yaştan sonra ısırgan sürülerek iğne ile delinir. Hocaoğlu Köyü'nde kız çocukların 1,5 yaşındayken kulakları ısırganla yakılarak iğneyle delinir, delik yere ip takılır.

Oyumgürgen Köyü'nde doğduktan sonra bebeğin yüzüne sarılık olmasın diye sarı tülbent örtülür. Çocuğun göbek bağı iple bağlanır ve kesilir, temiz bir beze sarılır. Çocuk terlemesin diye banyo suyuna tuz katılır. Çocuğun eşi toprağa gömülür. Göbek bağı ise okul, cami, hastane gibi çeşitli yerlerin bahçesine gömülür. Doğumdan sonra mevlit okutulur ve lohusa şerbeti ikram edilir. İlk süte sarı süt de denir ve bu süt mutlaka bebeğe içirilir. İlk gezmede bebek aile büyüklerinin yanına götürülür, ayrılırken bebeğe yumurta verilir. Yaşını geçip de yürüyemeyen bebeklerin ayağına kırmızı kurdele bağlanıp cuma namazından ilk çıkan kişiye bu kurdele kestirilir, buna ayak bağı kesme denir. Sütten kesme genellikle tiksindirilerek yapılır. Çocuğun ilk dişini gören kişi çocuğa dişlerinin sağlam olması için bakırdan veya demirden yapılmış bir hediye alır. İlk saç çöpe atılmaz bu saç tartılarak saçın ağırlığınca sadaka verilir. Kız çocuğun cinsiyeti beli olsun diye erken yaşta kulağı delinir (KK: 102).

Elmaçukur Köyü'nde göbek kalemle ölçüp kesilir. Bebeğin teri kokmasın diye banyo yaptığı suya tuz katarlar ve kırkı çıkana kadar Cuma günü hariç her gün bebeği yıkarlar. Lohusa şerbeti şeker, karanfil, tarçın, kuru zencefil suyla kaynatılarak yapılır. Bebeğe ilk süt içirilir, zıbın giydirilir. Ad koyulurken çocuğun kulağına ezan okuyup, üç kez adını kulağına söylerler. Bebeğin kırkı çıkmadan tırnağı kesilmez (KK: 103).

Kıranyağmur Köyü'nde bebeğin teri kokmasın diye ilk banyo suyuna tuz katılır. Göbeği temiz bir bezle kapatılır. Yeni doğan bebeğe kundak yapılır. Kırk kaşık su ile bebeğin yıkanması sağlanır buna kırklama denir. Anne hasta olup ilaç kullandıysa, bebek sütten kesilir. Bebeğin saçı daha sık gelsin diye sürekli olarak haftada bir kesilir (KK: 104).

Belenyurt Köyü'nde lohusa kadına un çorbası yedirilir ve şeker şerbeti içirilir. Bebeği ilk giydirmeye kundaklama denir. Bebek kız ise çember ile erkek ise mendil ile kundaklanır. Kırklamada kırk kaşık suyun içine kırk küçük taş ve altın yüzük

koyulur. Bu su içindekilerle beraber çocuğun başından aşağı dökülür. Bebeğin ilk saçı kuş yuva yapmasın başı ağrımasın diye dışarı atılmaz yakılır (KK: 105).

Kadıncık Köyü'nde doğum yapan kadının sütü olmazsa yedi tane ismi Mehmet olan evin çöplüğünden toplanan solucan kurutulup annenin yemeğine katılır. Yemeği yiyenden sonra anneye senin yemeğine solucan kattık derler. Böylece tiksinen annenin sütünün geleceğine inanılır (KK: 79). Koşaca Köyü'nde yeni doğum yapan kadına sütü olsun diye, lohusa şerbeti içirilir. Kumrulu Köyü'nde annenin sütü gelsin diye saçı taranır (KK: 106, 118).

Diş çıkaran çocuğun damağına diş çıkarırken acı çekmesin diye pırasa veya soğan sürülür. Kadıncık Köyü'nde çocuğun diş çıkardığını ilk gören kişi ona altın, demir, bakır gibi sert metalden yapılmış bir hediye verir. Bunun nedeni çocuğun dişlerinin böylece sert ve sağlam olacağı inancıdır. İlk süt dişi yerinden çıkıp söküldüğünde ise bu diş eline verilir ve:

"-Karga al bu dişimi bana yenisini ver," diye bağırarak havaya atması istenir (KK: 79).

Yukarıkızılen Köyü'nde ise çıkan diş çocuğun eline verilir ve dişi ahıra atması istenir. Diş ahıra atılırsa ahırda ilk doğacak dana dişi olur (KK: 110). Kumrulu Köyü'nde çocuğun çıkan dişi yeni çıkacak dişi kiremit gibi sağlam olsun diye çatıya atılır (KK: 118).

Diğer birçok köyde bebek kırkı çıkınca aile büyükleri başta olmak üzere gezmeye çıkarılır, misafirliklere götürülürken Fındıklı Köyü'nde bebek doğum sonrası ilk gezmede ilk önce Fındıklı Köyü'nün çeşmesine götürülür. Burada kırkı çıkan bebeğin eli yüzü yıkanır bebeğe ve anneye bu sudan içirilir daha sonra aile büyüklerinin yanına gidilir (KK: 44). Bebeklerin geleneksel beşiklerde yatırılması tercih edilir bu beşiklerde yatan çocukları daha sağlıklı omuzlarının geniş ve uzun boylu olacaklarına inanılır. Ayrıca bu beşikler bebekleri yere düşmeden ve zararlı hayvan ve böceklerden de korurlar. Tarlaya giderken anneler bu beşikleri sırtlarına bağlayarak götürürler (bk. Resim: 21).

3.1.1.1.3. Ad Koyma

Çocuğa ad koyma genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Ad koymada çocuğun doğduğu gün, ay, mevsim önemlidir. Ailenin sosyal ve kültürel durumu da

çocuğa verilecek adda belirleyicidir.[326] Ad kişinin yaşamı boyunca etkilidir ve bazı durumlarda adın değiştirildiği de olur. Yaşar Kalafat, Doğu Türkistan'ın batı bölgesinde sürekli hasta olan kişiye şaman tarafından cin ve şeytanı kaçıracağına inanılan bir ad verildiğini kişiye verilen bu adı sadece aile çevresinin bildiğini belirtmektedir.[327] Dede Korkut Hikâyeleri'nde ise çocuk kahramanlık gösterdikten sonra Dede Korkut'un gelerek boy boylayarak soy soylayarak çocuğa adını verdiğini görmekteyiz. Boğaç Han, on beş yaşında iken Bayındır Han'ın boğasını öldürerek adını alır. Bay Böre Bey'in oğlu Bamsı Beyrek de on beş yaşına girdiğinde babasının kendisi için aldırdığı hediyeleri taşıyan bezirgânlara saldıran beş yüz kâfiri bozguna uğratarak gösterdiği yiğitlik nedeniyle adını almıştır. Aynı zamanda Dede Korkut Hikâyelerinde baş kesen, kan döken çocuğa ad almanın yanında beylik ve taht verildiği de görülmektedir.[328]

Ulubey'de çocukları doğmadan veya doğduktan sonra ölen aileler "Dursun, Yaşar" gibi adlar verirken çok çocuğu olan aileler "Yeter, Songül" gibi adlar vermektedir. Kız çocuğu çok olan aile erkek çocuk bekliyorsa "Döndü, Döne" adlarını verir. Bu adlar verilirken çocuğun yanında Kur'an-ı Kerim okunur.

Belenyurt Köyü'nde çocuğa ad verileceği zaman sağ kulağına ezan okunur ve çocuğun adı üç defa söylenir. Sol kulağına gamet getirilir. Bu ezanın çocuğun cenaze namazı ezanı olduğuna da inanılır çünkü cenaze namazında ezan okunmaz (KK: 105).

Hocaoğlu Köyü'nde hamile kadın için toprağa üç pırasa fidanı dikilir, bunlara üç değişik ad koyulur, hangisi daha çok gelişirse o pırasanın ismi çocuğa konur. Bu ad verilirken bebeğin kulağına Kur'an-ı Kerim okunur (KK: 101).

Akoluk Köyü'nde çocuğa adı o ailenin en yaşlı kadını verir. Bu genellikle hala veya babaannedir. Adı verilecek çocuğa hediyeler hazırlanır. Evde de misafirler için bir davet verilir. Yenilir içilir, ardından çocuğun hediyeleri verilerek yaşlı kadın çocuğun ismini hayırlı uğurlu olsun diyerek söyler (KK: 46).

---

[326] Örnek, **a. g. e.,** s. 148, 149.
[327] Yaşar Kalafat, **Altaylardan Anadoluya İnanç Göçü**, Berikan Yay. Ankara 2012. s. 207.
[328] Ziya Gökalp, **Türk Medeniyeti Tarihi** (haz. İsmail Aka, K. Yaşar Kopraman), Kültür Bak. Yay. İstanbul 1976, s. 268-274

3.1.1.1.4. Sünnet

Sünnet, İslam dininde peygamberin yaptığı veya yapmayı öğütlediği şeyleri yapmaktır. Erkek çocuklara yapılan sünnet operasyonunun adı aslında "hıtan"dır. Bu sözcük Osmanlı döneminde kullanılırken daha sonraları unutulmuş yerine sünnet kelimesi kullanılmaya başlanmıştır.[329]

Ulubey'de eskiden köylerde sünnetçi denilen siyah takım elbiseli kravatlı kişiler gezerdi. Bunların ellerinde günümüzde dahi sünnetçi çantası denilen siyah çantalar vardı. "Sünnetçi geldi!" diye bağırarak geldiğini haber verirdi. Evde sünnet olacak çocuğu olanlar sünnetçiyi eve çağırırdı. Sünnet olacak çocuğun bundan haberi olmazdı. Çocuğu büyükler: "Felan yerden dayın geldi, amcan geldi." diyerek kandırırlardı. "Sana şeker verecek." derlerdi. Çocuk bir sandalyeye oturtulur, bir kişi arkadan ellerini sıkıca tutar. Çocuğu tutan bu kişiye kirve denir ve kirvenin huyunun çocuğa geçeceğine inanılırdı. Bu nedenle kirve seçiminde dikkatli olunurdu. O esnada sünnetçi fazla uzatmadan operasyonu yapardı. Evin büyüğü de hediye olarak bir sağrak yumurtayı getirir çocuğa verirdi. Sünnetten kalan parça gömülürdü.

Günümüzde artık sünnet düğünleri düzenlenmekte, haftalar önceden sünnet davetiyeleri dağıtılmaktadır. Çocuk sünnet kıyafeti denilen süslü kıyafetler giydirilerek atla veya arabayla gezdirilmektedir. Sünnet düğünleri çalgılı veya mevlitli yapılmakta gelen misafirlere yemekler verilmektedir. Sünnetlerde çocuğa bahşiş takmak âdettendir.

3.1.1.1.5. Kırklama ve Kırk Basmasına Karşı Önlemler

Yeni doğum yapan kadına kırk gün geçene kadar lohusa denir. Lohusa kadın ve bebeği, kırkı çıkmadan yani kırk gün geçmeden yasaklı olan bazı şeyleri yapamaz. Örneğin bebeğin saçı ve tırnağı kesilmez. İki kırklı kadın yan yana gelmez. Kırklama anne ve bebeğin kırk gün dolandan sonra kırk kaşık su ile yıkanmasıyla yapılan uygulamadır. Bu uygulama yapılınca kırklı olma durumu sona erer.

Kırklama işleminde önce kırk kaşık su ve kırk bir tane küçük taş bir tasa konulur. Yıkanan çocuğun başına bir elek konur ve içinde kırk bir taş bulunan kırk kaşık su dolu tas elekten geçirilerek çocuğun başından aşağı dökülür. Aynı işlem anne için de yapılır. Kırklama ile beraber anne ve bebeğinin kırklı olma durumu sona erer.

---

[329] Örnek, **a. g. e.,** s. 170- 173.

Erkek çocuklar 40 günlükken kız çocuklar 39 günlükken kırklanır. Bunun nedeni yörede kızlara eksik etek denmesidir (KK: 79).

Koşaca Köyü'nde doğumdan sonra kırk gün içinde anne ve bebeğin ruhsal sebeplerle yakalandığı hastalığa kırk basması denir. Kırk basmasına uğrayan çocuk yürüyemez, konuşamaz kısacası çelimsiz kalır. Yürüyemeyen çocuğun boynuna ip bağlanarak, çocuk yatıra götürülür. Yatır ziyaretinden sonra boynundaki ip oradan geçen birine kestirilir (KK:106).

Hocaoğlu Köyü'nde kırklı olan kadınlar bir araya getirilmez. Getirilirlerse birbirlerine iğne alıp verirler. Kırklı olan eve et ve balık getirilmez, getirilirse bebek havaya kaldırılır (KK: 101). Bebek doğandan kırk gün sonra kırk kaşık su ile banyo yaptırılır. Bebek 40 gün dışarı çıkarılmaz. Bebeğin kırkı çıkmadan tırnak ve saçı kesilmez, kırkı çıkmamış bebeğin çamaşırları gece dışarı asılmaz (KK: 100). Çubuklu Köyü'nde Kırkı çıkmamış çocuk, eve ziyaretçi geldiğinde yüksek bir yere çıkarılır. Kırklı çocuğun saçı ve tırnağı kesilmez (KK: 36).

Oyumgürgen Köyü'nde kırkı çıkmadan eve et, balık gibi yiyecekler getirilmez. Getirilse bile bebek yüksekte tutulur. Et eve sokulur ve çocuk yükseğe kaldırılmazsa çocuğu et basar yani çocuk hastalanır, yürümesi ve konuşması gecikir. Böyle bir durum yaşanırsa kasaptan bir parça et alınarak çocuğun banyo yaptığı suya konulur, çocuk bu suyla banyo yaptırılır ve en son o etin üstüne de bastırılır. Böylece et basmasına uğrayan çocuk kurtulmuş olur (KK: 102).

Oyumgürgen Köyü'nde diğer köylerde olduğu gibi lohusa kadın kırk gün dışarı çıkmaz, başka bir lohusa kadınla bir arya gelmez. Ayrıca kırkı çıkana kadar çocuk ve lohusa yalnız bırakılmaz, ışıklar kapatılmaz. Yalnız bırakılmak zorunda kalındığında bebeğin beşiğinin üzerine babasının ceketi asılır. Kırkı dolan anne ve bebek banyo yaptırılarak kırklanır. Kırkı çıkan bebek ev ziyaretine götürülür (KK: 102).

Kadıncık Köyü'nde ve diğer birçok köyde eğer kırkı çıkana kadar çocuk gece dışarı çıkarılırsa şeytanın şerrine uğrayacağına, çarpılıp, ağzının burnunun eğrileceğine inanılır (KK: 79).

3.1.1.1.6. Al Basmasına Karşı Önlemler

Farklı Türk boylarında "Al"a "Hal, Hal Anası, Hal Karısı" da denir. Uzun boylu, kara örgülü saçlı, büyük dişli, iri göğüslü bir kadın olarak tasavvur edilir. İnanca

göre doğum esnasında anneye görünür, onun ciğerini ve yüreğini sökerek bir çeşme başında yıkar ve yer, anne ölür. Al yeni doğan bebeği de boğarak öldürür. Bundan korunmak için doğum zamanı annenin yatağına veya beşiğine çelikten eşya koyarlar, yakasına iğne takarlar. Ayrıca çatıda tüfek atmak da Al'ı korkutur.[330]

Ordu'da çocuğun ağzından köpükler gelmesi, anneyi emmemesi, renginin solması al basmasının işaretidir. Al'a yakalanan çocuk alcıya götürülür. Alcı çocuğun üzerinden sağdan sola üç defa atlar, bir parça tükürüğünü çocuğun alnına sürer. Bazen de alcı üzerinden kestiği bir parça bezi yakar ve çocuğa bu dumanı solutur. Eve al girmesin diye kapılar kapalı, ışıklar yanık tutulur. Bacadan girdiğine inanılan al, girmesin diye bacaya eşek veya sıçan dikeni konulur.[331]

Ulubey'de "Al", hayvan kılığında gelerek kırkı çıkmamış bebeğe ve anneye zarar veren bir varlık olarak bilinir. Özellikle kedi kılığında bacadan gelir. Annenin ve bebeğin morararak ölmesine neden olur. Al basmasını tedavi eden al ocakları vardır. Al ocağında alı tedavi edenlere alcı denir. Alcıların alı yakalamış öldürmüş veya sihrini bozmuş olduğuna inanılır. Alcılık kadınlar tarafından yapılır ve nesilden nesle geçer (KK: A.).

Şahinkaya Köyü'nde yeni doğum yapan annenin cebine al basmasın diye kırk gün boyunca sarımsak bırakılır. Bebeği al basmasın diye ise bebeğin yastığının altına bıçak ve sarımsak, anne ve bebeğin kaldığı odada baca varsa bacanın içine de bebeğin babasının atleti konulur (KK: 51).

Bazı köylerde aldan korunmak için bebeğin beşiğinin üzerine babasının atleti örtülür. Çocuğun yastığının altına bıçak ve iğne konulur. Odaya Kuran-ı Kerim asılır. Al ocaklarından alınan kül anne ve bebeğin bulunduğu odaya konulur.

Sürekli bebeği düşen hamile kadının al basmasına uğradığına inanılır. Al gece gelir hamile kadının üstüne biner ve ağırlık yapar. Bu da hamile kadının karnında çocuğun ölmesine ve düşük yapmasına neden olur. Alcı kadına gidilir. Alcı hamile kadının üzerinden atlar ve hamile kadına, kendi çamaşırından bir parça ve ocakta yanan ateşin külünden bir miktar verir. Hamile kadın bu çamaşır ve külü, çocuğu kırkı çıkana kadar saklar (KK: 79).

---

[330] Kadirzade, **a. g. e.,** s. 33.
[331] Can, **a. g. e.,** s. 13, 14.

3.1.1.1.7. Askerlik

Türk halkı için askerlik kutsal bir görevdir ve asker ocağı peygamber ocağıdır. Burası gençler için eğitim yuvası olarak görülür. Askerliğini yapmayan yarım insan sayılır. Askere gönderirken ve askerlik dönüşü kutlamalar yapılır.[332] Askere gidecek genç için birkaç gün önceden davet verilir. Burada yenilir içilir dualar edilir. Bazı köy ve çevre köylerden askere gidecekler sabah bir yere toplanırlar ve köy büyükleriyle vedalaşarak dualar ederler (bk. Resim: 22).

Ulubey'in Oyumgürgen Köyü'nde askere gidecek genç kapı kapı dolaşır, helallik ister. Askere uğurlamada Kur'an-ı Kerim okunur, kurban kesilir, davet verilir. Askere gidecek olana bahşiş verilir, davul zurna ile uğurlanır (KK: 102).

Elmaçukur Köyü'nde asker uğurlamada askere kına yakılır, Kur'an-ı Kerim okunur. Askerler konvoyla yol edilir (KK: 103). Belenyurt Köyü'nde askere gidecek gencin serçe parmağına kına yakılır (KK: 105). Kumrulu Köyü'nde askere gidecek gençler kendi köylerini ve çevre köyleri dolaşarak helâllik alırlar (KK: 118). Asker dönüşünde de davet verilir. Asker, askerden gelirken çeşitli hediyeler getirir, bu getirilen hediyeler davete gelen misafirlere dağıtılır (KK: 79).

3.1.1.2. Evlenme

Evlilik, Türk toplumunda ocak kurma, ocağı tüttürme olarak nitelendirilir. Yakut Türklerinde evlilik sönmez bir ateş yakmadır.[333] Eski Türklerde kalın babaların oğulları için ayırdıkları evlenme payıdır ve yedi, dokuz gibi kutlu sayılarla kız tarafına ödenir. Her oğul babasından kalın isteme hakkına sahiptir. Başlık ise kalından farklı olarak kızın ailesine verilen bir hediyedir.[334] Çeyiz, kızın baba evinden aldığı pay olarak kabul edilir ve kimi yerlerde çeyiz kalının karşılığı olarak da değerlendirilir.[335]

Evlenme hayatın ikinci önemli dönüm noktasıdır. Her toplumun kendine özgü evlenme gelenekleri vardır. Bu gelenekler yenileri eklenerek, değişerek veya aynen korunarak devam etmektedir. Türkler düğünü barış olarak görürler. Altay Türkleri arasında kız istemeye gidenler: "Dokuz nesil önce aramızda savaş vardı şimdi biz barış yapmaya geldik." derler. Yakut Türklerinde de kızın babası kalının tamamını alınca

---

[332] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 235.
[333] Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.(4.bs.) İstanbul 2001. s. 253, 254.
[334] Ögel, **a. g. e.,** s. 256.
[335] Ögel, **a. g. e.,** s. 263.

erkek tarafına ziyafet verilir ve buna "barış kazanı" denir. Düğünlerdeki yol kesme, bahşiş alma gelenekleri buralara dayanmaktadır.[336]

Daniel G. Bates'e göre evlilik, hayati bir değişikliktir ve çocuğun diş çıkarması, sünnet, bir kızın ilk kez âdet görmesi ve bir erkeğin ilk saç kesimi gibi çocuğun erişkinliğe adım attığını gösteren daha önceki kutlamalardan daha çok önemlidir. Evlilik yetişkinliğe geçişi gösterir ve aileleri birbirine karşılıklı olarak bağlar.[337] Bu bağlama, Tür kültür coğrafyasında baş bağlama olarak karşımıza çıkar. Başı bağlı evli anlamında kullanılan bir deyimdir. Evli olan kadın ve erkeğe başı bağlı denir.

Bates, bir erkekle bir kadın evlendiğinde kadın ve erkeğin akrabalarından oluşan yeni bir grup ortaya çıktığını belirtir. Ona göre evlilik ya gelinin ait olduğu grupla damadın ait olduğu grubun birliğini ya da bazen bir gurubun diğerine tabi olmasını temsil eder. İkinci durumda kendi kadınlarını dışarıya vermeyen ancak dışarıdan evlenen erkek egemen bir toplum yapısı vardır.[338]

Başlık parası genellikle kızın ailesi tarafından alınırken Orta Çağ'da Avrupa'da ve bugün Doğu Avrupa'nın kimi bölgelerinde ve özellikle Hindistan'da kızını alması için damada başlık parası verme geleneği yaygındır. Ancak bu gelenek erkeklerin kadınlarını öldürerek ikinci bir kadın alıp para kazanma hevesleri nedeniyle eleştirilmektedir.[339]

Türkiye'de kısmet açmadan gerdeğe kadar birçok dinsel, ritüel ve büyüsel içerikli uygulamalar vardır. Bunların çoğu kısmet, baht açma, gelinin yeni evine bolluk bereket getirmesi, gelinin iyi huylu olması, bağlama büyüsünün bozulmasıyla ilgilidir.[340]

Ulubey'in birçok köyünde düğün esnasında düğün evinin odaları veya serendi kilitlenmez, kilitlenirse damadın bağlanacağına ve gelinle aralarında yakınlaşma olmayacağına inanılır. Bu nedenle düğün evindeki bütün anahtarlar önceden toplanır. Ancak böyle bir şey olduysa yedi tane kilitli kapı açılarak damat bulunduğu durumdan kurtarılır yani bağlama büyüsü çözülür. Ayrıca düğünlerde damat bağlanmasın diye el bağlanmaz, sandık kilitlenmez, çivi çakılmaz, "başıbozuk" yani eşinden boşanmış vs.

---

[336] Mehmet Eröz, **Türk Ailesi**, MEB. Yay. İstanbul 1977. s. 36.
[337] Bates, **a. g. e.**, s. 184.
[338] Bates, **a. g. e.**, s. 294
[339] Bates, **a. g. e.**, s. 295.
[340] Örnek, 1995: 202; akt. Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay, İstanbul 2008. s. 181

kişiler kınaya götürülmez. Gelin bağlanmasın diye nişandan itibaren kızın üzerindeki elbiseler dikilmez eğer dikilecekse ağzına bir tutam ip konulup öyle dikilir.

3.1.1.2.1. Evlenme Biçimleri

Günümüzde tanışarak, anlaşarak evlenme daha yaygınken, Türkiye'de görücülük geleneği hâlâ devam etmektedir. Görücüler evlenecek erkeğin aile üyeleri tarafından belirlenir ve belirlenen kızın evine ziyarete giderler. Kızı beğenirlerse ve kız tarafı da olumlu bakarsa kız ile oğlan bir iki sefer birbiriyle görüştürülür ve kız isteme evresine geçilir.[341]

Kaçarak evlenme günümüzde nadir olarak görülse de hâlâ devam etmektedir. Ailelerin razı olmaması, maddi sebepler bu evliliği yaygınlaştırmıştır. Ulubey'de kaçarak evlenmede bazen kızın annesinin haberinin olduğu durumlar da olmaktadır. Ailelerin çoğu da daha sonra barışarak düğün dahi yapmaktadırlar. Kaçarak evlenmede dikkat çeken bir husus ise kızın sevmediği başka birine verilmesi ve bu nedenle kaçmasıdır. Sevdiğinden başkası ile evlendirilecek olan kızın kına gecesi veya düğün günü kaçtığı da görülmektedir. Bu kaçmalarda erkek tarafının tamamen haberi olurken kız tarafından da anne, abla, teyze gibi kıza yakın akrabaların yardımı olabilmektedir.

Ulubey yöresinde nadir de olsa beşik kertmesi geleneği vardır. Yörede Beşik kertmesine "kertük" de denir. Aynı zamanda doğmuş bebeklerin beşiklerine ailelerin rızasıyla bıçakla çentik atılır veya kurdele bağlanır. Bu kurdeleler törenle kesilir ve kuran okunur. Böylece beşikte yatan bebekler sözlü sayılırlar. Karşılıklı olarak kız alıp vermeye de "değişük yapma" denir. Değişük yapmanın Anadolu'daki diğer adı berdeldir.

3.1.1.2.2. Evlilik Çağı, Yaşı, Kısmet Açma, Evlenme İsteği

Evlilik çağı ve yaşı ailenin sosyal ve ekonomik durumuna göre değişmektedir. Eskiden daha küçük yaşlarda evlenme var iken günümüzde yoktur. Evlilik yaşı gençlerin okuma durumuna göre değişiklik gösterir. Üniversiteye gitmeyen kızlar 18-20 yaşlarında evlendirilirken erkeklerin askerliği yapması beklenir. Üniversite okuyan gençler genellikle 25-30 yaşlarında evlenirler. Yörede evlenilecek kızın yaşının erkekten büyük olmasının zenginliğe işaret ettiğine inanılır.

---

[341] Örnek, **a. g. e.,** s. 185- 186.

Türk dünyasında evlenme yaşı geçmiş kızlar kısmet açmak için "haftanın belirli gün ve saatlerinde bazı uygulamalar yaparlar. Cuma günleri sala okunduktan sonra kilit açma, süpürge sapına at gibi binme bunlardan bazılarıdır."[342]

Ordu ve Ulubey yöresinde kısmet açmak için genellikle evliyaya denilen yerlere gidilip dualar edilir ve bez bağlanır. Hoca denilen ve ağzı dualı olduğuna inanılan hocalara gidilip muska yazdırılır. Bunların yanında Hıdırellez akşamı dilekler kâğıda yazılır veya çizilir ve denize atılır. Yeni nişanlanan çiftin nişan kurdelesinden bir parça alıp saklamak gelinin ayakkabısının altına isim yazdırmak da kısmet açmak için yapılan uygulamalardandır.

Anadolu'da evlenme isteği annenin ayakkabısını eşiğe çakma, pilava kaşık dikme, evde huzursuzluk çıkarma, ben bu diyardan gideceğim gibi sözler söyleme, türbelere gitme gibi eylemlerle belli edilir.[343] Evlenme çağına gelen genç ayrıca şu maniyle isteğini dile getirir:

"Hey hızara hızara
Dalda kirez kızara
Ana benim çağım geldi
Durma bana kız ara."[344]

Ulubey yöresinde ise kızlarda evlilik isteğini belli etme bulaşık yıkarken yıkanan kapları birbirine vurma, aşırı ses çıkararak evdekileri rahatsız etme şeklinde olur. Evliliklerde sıra gözetilir. Evde büyük abla, ağabey varken sıra atlanılmaz.

3.1.1.2.3. Kız İsteme, Şerbet İçme, Söz Kesme

Kız isteme ve istemeye karar verme ile ilgili Türk dünyasında birçok inanç vardır. Örneğin Çepni Türklerinde oğlana uygun bir kız isteneceği zaman, oğlanın büyükleri pazardan bir okka tuz alırlar. Bu tuzu yiyip bitirinceye kadar evde bir uğursuzluk çıkarsa istemeye karar verdikleri kızı istemezler. Herhangi bir uğursuzluk, tatsızlık olmazsa kızı istemeye giderler.[345]

---

[342] Yaşar Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Mitler**, Berikan Yay. Ankara 2012. s. 55.
[343] Hamit Zübeyr Koşay, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara 1944. s. 1- 8.
[344] Sadi Yaver Ataman, **Eski Türk Düğünleri**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1992. s. 12.
[345] Hamit Zübeyr Koşay, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara 1944. s. 16.

Ulubey ve yöresinde kız istemeden önce görücüler kızı görmeye giderler. Kızı hem fiziksel olarak hem de yaptığı işlerle değerlendirirler. Temiz mi diye bakmak için kanepenin altına ip yumağı atıp çekerler eğer yumakta toz varsa kızın temiz olmadığı kanısına varırlar. Kız çay servisi yaparken evin yüzüne çalı, kalem, kitap gibi şeyler koyarlar eğer kız bunları almadan üstünden atlarsa kızın tertipli düzenli olmadığı düşünülür. Alçak sesle konuşulur ki kızın sağır olup olmadığı öğrenilsin. Kızın davranışları izlenir. Kız beğenilirse tanışma fasıllarından sonra kız isteme için kız tarafına haber gönderilir (KK: 106). Kız tarafından olumlu cevap gelirse belirlenen tarihte genellikle lokum ve çiçekle kız istemeye gidilir. Kız istemeye gidenlerden biri çorap, eşarp veya elbisesini ters giyer. Bu, kız tarafına kız istemeye gidildiğini anlatan bir işarettir. Ulubey'de kız isteme şu şekilde olur:

> Şimdi diyelim ki bi deliganın köyümüzde bi gızı sever. Ondan sōna annesine gelü der ki: "Anne, ben felancanın gızını bēniyom, unu bā isten bi bakın" der. Ondan sōna tabi ōlanın annesi bunu artuk etrafda çok güvendū gişilere der. Ondan sōna gızın akrabalarına gonu gomşusuna gızı sorallar eyümüdür, kötümüdür dīne. Ondan sōna gaynana bi yolunu bulu bi yordamını bulu, gız evüne gider. Misafilliğe getmedür bu hem gız tarafı ânamaz unun gız istemiye geliceni filan bilmez. Gaynana gider, yanına da bi gaç gişi alur öle gider gonuşmak uçuttur bu sohbet uçuttur. Gideller orda datlular filan yeller, işte bilüsūz misafillükdür.
>
> Undan sōna gız temüz mü dīne u oturdukları kanepenin altına ip yumānı atar, hani bakalım kanepesinin altında toz var mı? Öle ya gelin acaba temüz mü, temüz oldūnu ōle ānallar. İpi bi çekeller eğer ipte toz varısa gelin pis, u zaman hanı pis gelin deller.
>
> Undan sōna sār (sağır) mı dīne bakallar yavaş gonuşullar, filen; gızı bi yakından inceleme alanına alullar.
>
> Neyse eğer gızı gaynana bēndise eve gelür, işte beyine açuklar, gonu gomşusuna açuklar, der biz u gızı isteyelim, ōlumuza der. Undan sōna gız evüne bi habar gönderüller deller biz size otürmiye geliyok, deller. Bu gız tarafı da gelin der. Bunlar şimdi ellerine çukulatalarını alullar gız istemiye gideller. Gız istemiye giderken de, gız istemiye giden hanımlar elbiselerini ters geyeller. Mesela etekliklerini ters geyeller, tersinden geyeller, çoraplarını ters geyeller, eşarplarını ters bālallar. Bunun annamı biz sizin gızızı istemiye geldük demekdür. Hanı demeden de ānallar. Undan sōna deller işte:

-Allah'ın emrinen peygamberin gavlinen sizin gızızı bizim ōlana istiyok, siz nası görüsūz, deller. Eyi görürük hoşdur derlerse derler. Demezlerse deller biz bi düşünelim. Ondan sōna neyse ōlan tarafı evden ayrulu. Tabi geride gız tarafı düşünü daşunu (KK: 2).[346]

Kız isteme aşamasından sonra eğer kız tarafından olumlu haber geldiyse söz kesmeye yâni şerbet içmeye gidilir. Şerbet su ve şeker karışımıdır. Büyük sürahilerle servis yapılır. Şerbetin manası tatlı içelim tatlı konuşalımdır. Şerbet içilince söz kesilmiş olur. Yörede sözü kesilen kıza şerbeti içilmiş de denir. Kız o gece yaptığı tülbentleri ve havluları bir sofranın üzerinde sergiler ve oğlan tarafından gelen bayanlara tülbent erkeklere havlu hediye verir. Hediyesini alan sofraya bahşişini bırakır (KK: 102). Ardından söz yüzükleri takılır:

Undan sōna bu alıp verme işinden sōna, bizde söz kesme vardur, şelbet içme, haniye artuk gız verildi ya, artuk tatlu olsun akrabalīmız dīne şelbet içilür.

Şelbet içme de gız evünde yapılur, gız evünde şelbetler hazıllanur. Büyük şēlere sürahilere falan şelbetler doldurulur, gelenlere ikram edülür undan sōra pastalar yapılur. Çok yakın akrabaları gız evüne gider söz kesmiye şelbet içmiye gideller hanı yaşlılar da gider tabi bu durumda.

Şelbette bizim uralarda gız cehizinde çok tülbent bulundurur. Tülbent yapar dē elli altmış tane; havlu yapar dē otuz kırk tane.

Bunları u gece şelbet içmiye gelen ōlan tarafının bayanlarına dādur; havluları erkeklere dādur. Tâbi golay mı u gadar tülbendi havlu kenarını işlemek, bunun garşılında tâbi herkes bāşişini verür. Neyse işte hoş sohbet edeller, undan sōna istiyen artuk dinî bi tören yapar, ilâhili milahili yapar. İstiyen sazlı sözlü yapar, undan sōna şelbetini verür.

Undan sōna böle ayrılmak üzerīken, son an havluları tülbetleri dağatmadur. Gız, evünde işte büyük bi sofranın üstüne u tülbetleri koyar havluları koyar. Misafillerin yanına gelür, o bayanlar, bi tane tülbet alan o sofranın üzerine bāşişini bırakur. Ama bu tülbetlerimiz ōle kötü tülbetler deyüdür. Çok güzel işlenmişdür, göz nuru akıdılmışdur. Sōra ōlan tarafından gelen erkeklere geçülü, erkeklere de aynı sofra üzerine havlular dizilmüşdür. Havlusunu alan bāşişini goyar bu şekilde havlular da dādulur, sōra söz yüzükleri dakulur bizim orda, nişandan öncedür. Söz yüzükleri dakılur kesin

[346] Eren, **a. g. e.,** s. 98, 99.

> verilmişdür gız. Bu bi sözdür, yâni golay golay bozulmaz. Bozulan da olur tabi ama bozulmaz. Gız evünden ōlan evü artuk ayrulur (KK: 2).[347]

Söz kesmede "döküm dökme" denen bir gelenek vardır. Kız tarafı düğün için liste hazırlar, düğünde ne kadar altın takılacağı, eve hangi eşyaların alınacağı bu listeye yazılır (KK: 102). Bu listeye "kesür kâğıdı" da denir. Kaç kat yatak olacağı, kaç dal bilezik takılacağı kesür kâğıdına kızın babası veya bir büyüğü tarafından yazılarak erkek tarafına verilir. Kesür kâğıdının yazım aşamasında listedekileri azaltmak için pazarlıklar edilir. Bu listedekiler alınmadan düğün yapılmaz (KK: 118).

3.1.1.2.4. Nişan

Nişan kız evinde yapılır. Kız ve erkek tarafının yakın akrabaları nişana sözle davet edilir. Nişandan önce hazırlıklar yapılır, yemekler ve tatlılar hazırlanır. Erkek tarafı kız tarafının yakın akrabalarına hediyeler alır buna "pırtı kesme" denir. Bu hediyeler basma, terlik, gömlek vs. olabilir. Erkek evinden gelenlere ve misafirlere yemek verilir (KK: 118).

Kız ve oğlan nişan elbiselerini giyerler. Kıza oğlan tarafı takılar takar. Nişan töreninde gelin ile damadın sağ ellerinin nişan parmağına birbirine kırmızı kurdeleyle bağlı yüzükler takılır. Kızın küçük erkek kardeşi yüzüklere bağlı kurdeleyi keser. Bunu yaparken:

"-Makas kesmiyor, körelmiş…" gibi ifadelerle bahşiş ister. Bahşişi alandan sonra kurdeleyi keser. Gelin ile damat yaşlıların elini öper. Damat misafirlere kolonya, gelin çikolata ikram eder (bk. Resim: 23).

Nişanlılık dönemi eğer bayramlara rast gelirse Ramazan Bayramı'nda erkek tarafından kız tarafına çeşitli hediyeler gönderilir, Kurban Bayramı'nda ise koç hediye edilir (KK: 102).

> Sözden sōra aradan belli bi zaman geçinci fazla zaman geçmez, en fazla iki üç ay ondan sōna bizim oralarda nişan dakulur, nişan düğünümüz de olur istiyen salonda yapar istiyen evünde yapar, bu tercihe göre. İşte u nişan dūnünde gene yemekler hazıllanur, datlular yapulur, herşeyler hazıllanur, dūn başlar, dünde saz eşlinde dūn yapılur. İşte oynallar güleller ēlenüller, u gün yeller içeller, aynı normal bi dündür u nişan dūnü. Undan sōra u nişan

[347] Eren, **a. g. e.,** s. 100, 101.

yüzükleri dakılur. Ōlanınan gızın yüzüklerini, gaynata veya ōlanın büyük gardaşı dakar. Undan sōra dualarınan dakallar yüzlükleri. Ōlan tarafının bu gız istemeden önce ne gadar altun dakacā belillenmişdür. Ōlan tarafı na gadar altun yapdīse na gada bilezük yapdīse, na gada kolye yapdīse, nişanda u geline hepisi dakulu. Dāmadın yakın akrabaları, tēzesi, yengesi, amcası, gaynanası, gaynatası ayrı ayrı altun dakallar bizim orda altun çok fazla dakulu, hani u bi gelenek haline gelmüşdür. Artu nişan dūnü de yapılu nişan yapılmış olu.

Undan sōra nişandan sōra sıra büyük dūne gelü, artu u nişan bitti ya artu büyük dūne gelü. Nişan dūnü ōlan evünde olmaz gız evünde olu. Artuk büyük dūne hazıllanulu. Fazla zaman gine geçmez, hanı ōlan askerde falan değilise, gene u dūn bi sene içinde yapılu. Dūn başlar işte bu şekilde bizim gızlarımız evlenü (KK: 2).[348]

3.1.1.2.5. Düğüne Davet ve Hazırlık

Düğüne davetin Türk dünyasında birbirine benzeyen birçok örneği vardır. Bu örnekler geçmişten günümüze değişerek veya yenilenerek devam etmektedir. Örneğin Kırşehir yöresinde düğüne davet "okuyuntu" olarak tabir edilir. Okuyuntu olarak kelle şekerin yüzer dirhemliklerinden her davetliye birer tane gönderilir. Daha sonra bu bölgede bu şekerin yerini İstanbul lohusa şekeri almıştır. Bu şekilde düğüne davet edilen kişi düğün evine hediye olarak maddi durumuna göre at, koç, keçi, kuzu gibi hayvanlar veya kilim, namazlık gibi eşyalar götürür.[349]

Balıkesir Çepnilerinde de düğüne davet "okuntu" olarak adlandırılır ve burada okuntu olarak sigara veya bayram şekerleri dağıtılır.[350] Bu örneklerden okuntunun özelliklerinin yöreden yöreye farklılık gösterdiği görülmektedir.

Ulubey yöresinde düğünlerin kalabalık olması istenir ve bu kalabalığa "toplum" da denir. 2020 yılında meydana gelen korona virüs salgını nedeniyle düğünler yapılamamış evlenenler aile arasında sosyal mesafelere uyarak evlenmişlerdir. Bu durumu düğün sahipleri biraz da üzülerek: "Korona virüsten dolayı toplum yapamadım." şeklinde ifade etmektedirler. Yörede akrabalar, komşular düğünlere "okuntu" denilen hediyelerle davet edilir. Düğün daveti yapmaya "düğüne

---

[348] Eren, **a. g. e.,** s. 101.
[349] Hamit Zübeyr Koşay, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara 1944. s. 64, 65.
[350] Halil İbrahim Şahin, **Çepniler Tarih İnanış ve Halkbilimi**, Altınpost Yay. Ankara 2013. s.316.

okuma" da denir. Okuntu düğün sahibinin maddi durumuna göre değişir. Eskiden kuru yufkadan yapılan börekler üçgen şeklinde katlanarak çantalara doldurulur ve düğün okuyucular tarafından dağıtılarak kişiler düğüne çağrılırdı. Düğün okuyucuya ise yumurta vermek âdettendi (KK: 116). Daha sonraları böreğin yerini okuntu olarak lastik, basma, terlik, sabun, atlet, çember almıştır (KK: 102). Hocaoğlu Köyü'nde ise düğüne okuma şeker, mendil, havlu, terlik gibi eşyalarla yapılır (KK: 101).

Yörede düğüne davet eskiden kişinin kendi el yazısıyla yazdığı davetiye ile de olurdu. Bir defter kâğıdı dörde kesilir ve bu küçük kâğıtlara davetiye yazılırdı (bk. Resim: 24).

Düğün okuması yapan kişi ise düğün okuyucusudur. Düğün okuyucusu uğradığı evlerde yemek vs. yemez bir şey almaz, uzun süre kalmaz. Bir şeyler alırsa ve orada uzun süre kalırsa uğursuzluk getirdiğine inanılır. Düğüne giden davetliler hediye olarak bir bakraç yoğurt, tavuk, makarna, horoz, tabak çanak, battaniye gibi bir evin ihtiyacı olabilecek şeyler veya para götürürler.

Nişandan sonra düğün hazırlıkları yapılır. Yörede düğünler genellikle fındık sonrası yapılır. Bunun nedeni fındığın satılıp bununla düğünün yapılmasıdır. Fındık öncesi yapılan düğünlerde ise masraflar genellikle fındık veresiye yapılır. Kız tarafının döküm dökme listesinde verdiği listeye göre eksikler hazırlanır. Altın takılar, beyaz eşya ve diğer eşyalar alınır. Buna "evsük görme" denilir. Ayrıca yatak olarak kaç kat yatak yapılacağı listede yazılıdır. Bir kat yatak; bir döşek, bir yorgan ve bir yastıktan oluşur. Bu döşek ve yorganlar koyunyününden yapılır. Hazırlanan yataklar gelinin gittiği evde üst üste konur buna yüklük denir. Sandıkta biriktirilen çeyizde dantelli işlemeler, iğne oyaları, havlular, çemberler, yatak örtüleri, gecelikler vs. olur. Ayrıca çeyiz sandıklarına bahtın açık olması için ayna, zenginlik için altın, evliliğin sağlam olması için bakır eşya da konur. Kız tarafı yatak odası, mutfak ve ince çeyiz işlerini yapar. Erkek tarafı döküm listesine göre altın, beyaz eşya, koltuk vs. alır. Hem düğün evini belli etmek hem de davet amaçlı düğün evinin çatısına büyük Türk Bayrakları asılır. Düğün için yemekler haftalar öncesinden hazırlanmaya başlanır. "Keşkek ve yahni" düğünlerin baş yemeğidir. Tatlı olarak "baklava, kelebek datlusu, burma börekler" günler öncesinden imece usulüyle hazırlanır (bk. Resim 27). Ulubey yöresinde düğüne hazırlık şu şekilde olur:

> Bizim dünlerimiz genelde Cumartesi günü başlar. Cumartesi gününden evel Perşembe günü biz yemeklerimizi datlularımızı yapmiye başlaruk. Perşembe günü gız evünün yakın gomşuları, gelinleri gızları bi ariye gelü, dün için datlular yapılmiye başlanu, datlularımızdan en önemlileri en çok yapdumuz datlular: Baklava'dur, Un Helvası'dur, Burma Börek'dür Dulumba Datlusu'dur, Kelebek Datlusu'dur bunun gibi datluları yaparuk. Datluları yapdukdan sōra sinilerinen fırına verürük. Fırından datlularımız sinilerinen geldükden sōra, onu güzelcene şelbetlerük şelbetledükden sōra, unları bi kenara bırakuruk, urda unlar dün zamanına gadar, yenece zamana gadar şelbetlerini çeker, yemiye hazır hale gelür. Undan sōralarıma Cuma günü artuk yemeklerimiz yapulu, yemeklerimiz genelde hep yöremize ait yemeklerdür, bizim gendü yemeklerimizdür. Yemeklerde de en önemli gendü yöremizin yemē keşkekdür. Keşkek, yöremiz halkı tarafından herkes yapmī bilü. Sōra bu Ordu'da keşkekten başka Gürcüce, Yaprak Dolması, Sütlaç, çorbalar, salatalar yapılu (KK: 2).[351]

3.1.1.2.6. Kına Gecesi

Kına adanmışlığı simgeleyen bir halk inancıdır. Evliler kına yakarak birbirine adanmış olur. Yaşlı kadınlar da kendilerini kına yakarak ahirete adarlar. Kurbanlık koçlara ve askere giden gençlere kına yakılması da bu inancın ürünüdür.[352] Kınanın yakılırken gelinin ağlaması uğur sayılır. Gelinin gözyaşlarının yeni kurulacak olan yuvaya bolluk, bereket ve mutluluk getireceğine inanılır. Bunun için şu söz söylenir: "Ağlayı ağlayı eken güle güle biçer."[353]

Bu konuda Anadolu'da benzer uygulamalar vardır. İzmir, Karaburun'da gelinin kınasını ortaya bir yatak sererek ellerine ve ayaklarına yakarlar. Bunu yaparken avucunun içine para koyarlar. Sonra bu parayı damadın kesesine dikerler.[354]

Ünye'de düğünden önceki Çarşamba günü erkek evinin kadınları gelinin başını bağlamaya ve kına yakmaya giderler. Gelinin başı bağlanırken ve kınası yakılırken ağlaması için şu türküyü söylerler:

"Çevirdim eteğimi soktum belime,

---

[351] Eren, **a. g. e.,** s. 102.
[352] Kalafat, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, s. 19, 20.
[353] Ataman, **a. g. e.,** s. 8.
[354] Koşay, **a. g. e.,** s. 173.

Ayrılık defterini aldım elime,

Bir tek kardeşimi koydum yerime,

Eyvah eyvah ben anamdan ayrıldım,

Hem anamdan hem babamdan ayrıldım…"[355]

Ulubey yöresinde kına gecesi düğünden bir gece önce kız evinde kadınlar arasında yapılır. Kına gecesinde erkek evinden tepsi içinde gelen kına gelin kızın ve arkadaşlarının ellerine yakılır. Bu gecede gelini ve annesini ağlatacak nitelikte kına türküleri söylenir.

Kına türkülerinin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Dışardan evlenme geleneğine bağlı Türk toplumlarında kına türkülerine yâd ellere gitmenin hüznü sinmiştir. Başkurt Türkleri gelinin baba evindeki son gününü matem olarak niteler ve bu gece ağıtlar söylerler. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

"Gümüş eğer, gök aygır sen almışsın ağam ay!

Gelen "yavçı" gitmez miydi sen satmışsın ağam ay!"[356]

Bu türkünün günümüzde Ulubey'de söylenen kına türküsüyle olan benzerliği dikkat çekicidir:

"Çekin atımı çekin binek taşına,

Ellerim yetişmez atın gaşına,

Götürsün beni dağlar başına,

Gardaşım gelsin anam atın başına (KK: 36)."

Kına gecesinde oğlan evi davul ve zurnalarla kız evine gelir. Kız evine gelen damat önce içeri alınmaz, bahşiş istenir. Bahşişi veren damat başının üstündeki kına tepsisiyle gelinin olduğu yere oynayarak gelir. Gelinden bahşiş almadan kına tepsisini vermez. Kına tepsisini verenden sonra gelin ve damat bir müddet oynar. Sonra damat oturur. Başında kına tepsisiyle gelin ve gelinin yedi tane arkadaşı kına tepsisinin üzerinde yanan yedi tane mumla kına türküsü eşliğinde salonun etrafını yedi kere oynayarak dönerler:

"Çambaşı'na çıktım anam çıram yanmadı.

Etrafıma baktım anam kimsem galmadı.

Mektub saldım geriye anam kimse gelmedi.

---

[355] Koşay, **a. g. e.,** s. 194.

[356] Abdulkadir İnan'dan akt. Mehmet Eröz, **Türk Ailesi**, MEB. Yay. İstanbul 1977. s. 37.

Teperim teperim anam tepe delinmez,
Bakarım bakarım anam köyüm görünmez,
Çevirdim eteğimi aman vurdum belime,
Ayrılık defterini anam aldım elime.

Sazlık yere ev yapma anam o batar gider,
Uzak yere kız verme anam o yiter gider,
Babamın el kadar ekmeği anam o bana yeter.

Anamı anamı benim anamı,
Çarşamba gecesi yakın anam kınamı.
Saccak başı anam bacadur baca,
Evünde durduğum anam bir tek bu gece.

Babamın evünün başı anam dumanladidi,
O da benim başımı dumanlarımış.

Anası yayuk yayar kızım yesin deyi,
Babası gapı bekler gızım gelsin deyi
Yengesi gapıyı açmış, görümüm getsin deyi.
Gardaşı atı çekmiş, bacım binsin deyi.

Çekin atımı çekin anam binek taşına,
Ellerim yetişmez anam atın gaşına,
Götürsün beni anam dağlar başına,
Gardaşım gelsin anam atın başına (KK: 36).

Onlara çoğu zaman tef çalan bir kadın eşlik eder. Tepside yanan yedi mumun her birinin bir anlamı vardır. Her bir mum erkek tarafından bir kişiyi temsil eder. Kaynana, görümce, kaynata, damat, gelin vs. hangisinin mumu erken sönerse onun erken öleceğine inanılır. Genellikle damat ve gelinin mumları hariç hepsi söner. Ardından gelin ve arkadaşları damadın yanına otururlar. Sıra kına yakmaya gelmiştir. Kına sinisi

gelinin önüne bırakılır. Yanına da bir seccade serilir. Kızın ağlarken yüzü görülmesin diye başı örtülüdür. Kadınlardan birisi önderlik yapar:

"Hani bu kızın anası
Anası gelmeyince
Bahşişini vermeyince
Kız elini vermez."

diye mâniler okuyarak sırasıyla gelinin kadın akrabalarından bahşiş ister. Bu bahşişler para, altın ve ev eşyaları olabilir. Bazı köylerde ise kına gecesinde kız evine gelen erkek tarafı kızın başına tutulan tepsiye altın veya para atarlar. Bu toplanan para kızın annesine aittir. Bahşiş alınandan sonra kızlar kınayı yoğurur ve acıklı kına türküleri eşliğinde gelinin el ve ayaklarına kına yakarlar:

"Atımı çekin binek taşına
Ellerim yetişmiyor eğer başına
Binelim gidelim dağlar başına
Benden selam olsun kız kardaşıma
O da gelmesin benim peşime..."[357]

Kına yakılırken gelinin avucunun içine bolluk ve bereket getirsin diye demir para konulur. O paranın izi gelinin avucunun içinde kına yakılandan sonra kalır. Bu parayı gelin saklar ve düğünden sonra eşinin cebine koyar. Bunun nedeni bu paranın evin bereketini arttıracağına inanılmasıdır. Bu işlemler yapılırken bir yandan koro halinde kına türküleri söylenmeye devam eder:

"Çambaşı'na çıktım anam,
Çıram yanmadı.
Etrafıma baktım anam,
Kimsem galmadı.

Elimi yuduğum puvarlar,
Arkamı verdüğüm duvarlar,
Öksüz mü galacak anam?

[357] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6321.

Saccağımın ayağı,
Yerden yücedür.
Benim bu evde durduğum,
Bu gün bu gecedür.

Anası yayuk yayar,
Kızım yesin deyin.
Yengesi çamaşulların dürer,
Görümüm getsin deyin.

Gardaşı atını çekmiş,
Bacım binsin deyin,
Gardaşım çok güççük,
Eli yetişmez eğer gaşına (KK: 1)."

Böylece türküler eşliğinde kına yakma işlemi bitirilir ve kalan kına konuklara dağıtılır:

> U gün çok şamatadur herkes birbirīnen gonuşu sohbet eder. Zātı halk birbirini dūnden dūne tam yakın göriye, gonuşabiliye. İşte Cumartesi günü u yaşlılar gelinci yemek yeller neyse helallaşullar. Cumartesi günü u yaşlılar ordan ayrulu. Tabi gelenler gına gecesine de galur da, hanı yaşlılar genelde gına gecesine galmazlar. Patırtı kütürtü oliye dīne gideller. Neyse āşamınan artu āşam ezeni okunukan, dūn evüne artuk gençler gelmiye başlar. Arkadaşları, undan sōra etrafına gelinler gelü, bunların yanına saz teyip ne ararsan oynamaya yarayacak, ne ararsan hepsini getürüller u zaman.
>
> Undan sōra herkes getüdū hediyeyi gızın annesine verü. Gençler gelü gızınan vedalaşullar. Undan sōra, tabi bu arada yemekler, bi tane sofra gurulmaz, tabi gelene yemek verülü gelene yamek verülü. Undan sōra yemek yiyen gelinin oldū salona çıkar. Salonda da gelinin yanında oynallar, sōra saz çalmiye teyip çalmiye başlar. İşte ne bilim sazlar, sözler, oyun başlar.
>
> Gençler oynar gelini ortalarına alullar, çember edeller, unun ortalarında oynallar. Undan sōra çok büyük eğlence olu bizim oralarda, gına gecesinde. Yâni gızın gendü arkadaşları diyelim artu, gızınan u gece zabā gada eğlenüller. Undan sōra günün gecenin ilelliyen saatlerinde, gınacı ōlan tarafı

gelü, damat tarafından. Damat tarafı da tabi davet eder, yedürür, elencesi tabi orda da olu. Orda da elence yapıyollar ōlan tarafında. Undan sōra damat tarafı artu alur diyelim eşi dostu, ahbabı, otubüsleri, minübüs, taksileri bineller gız evüne gına getürüller.

Bu gelen damat önce içeri alınmaz. Nazlanullar içeri almak için. Neyse, damadın kız kardeşi diyelim, gaynana, undan sōra damadın akrabaları gızın oldu yere gireller. Damadınan savducu arkada galu. Unlar biraz oynadukdan sōra, damadın akrabaları, içerde gelinin yanında tabi oynuyollar, durullar mı orda oynallar. Undan sōra biraz sōra damadınan savduç gelü. Bu arada tabi gınaya yakışan türkülerimiz çalınmaya başlar artu. Undan sōra elinde gına tepsisini başının üstünde tutar hem oynar, hem gelü. Gelinin yanına oynıyalak gelü. Geldükden sōna gelinin elinde para vardur, hediye. Undan sōna gelinle karşılıklı biraz oynar, sōra beş on dakka oynadukdan sōra, hani damadın başında tepsi var ya u tepsiyi gızın başına verir, gız da bu arada elindeki hediyeyi damada verir. Onlar biraz oynar öle sōra gına tepsisini bi kenara bırakullar. Damat, gelin, gelinin arkadaşları, salonda oynar oynar, bi iki üç saat unlar orda oynallar. Undan sōra damadı bi kenara oturduruk, artu u yoruldu. Undan sōra gelinin savducu, gelinin gız arkadaşları oynarlar.

Artık kına yakmaya geldi, şimdi savduç, gelinin savducu başına u gına tepsisini alu, gelinin arkasına da yedi tane gız gonur, yedi tane gız arkasına dizilür, u salonu yedi kere dolanullar, hanı yedi kere gidip gelecekler bi başından bi başına, gına tepsisi ellerinde gına türküsünü çārullar, işte:

"Çam Başına çıkdım anam çıram yanmadı." gibi.

U gına türküsünü söleller, hem yedi kere dolanullar. Tabi bu arada gız ağlar, tabi dayanabülü mü u gına türküsünün acıklı şeyine. Golay mı ana evünden ayrılacak. Undan sōna yedi kere dolanullar, dolanullar. Gına türküsünü tekrar tekrar söleller. U gına tepsisinin içinde gına vardur, gınanın içinde de hediyeler olur, bi sürü paralar olu altunlar olu. Undan sōra gınanın etrafına da mum dizeller, mumları yakallar her mumun bi adı vardur.

Bi mumun adı gaynanadur; bi mumun adı dāmatdur; bi mumun adı gaynatadur; bi mumun adı gayınçodur. Evün bütün bireylerinin bi mumu vardur, hangisi önce sönerse evelce u ölecek deller. Undan sōna, en önce genelde gaynananın mumu söner. Tabi herkes güler, gıza şakka edeller, undan sōna u yanan mumlar yedi kere döndü ya. Gızlar yere indürüller tepsī bakallar, nolmuş işte gaynata görümceninki sönmüş. Neyse u orda yana yana hepsi bi

söner en son damadınan gelin galur genelde. Undan sōra gelin gelü damadın kenarına, sandelyiye oturur gız arkadaşları da gelinin yanına dōru dizülür. Şimdi artu gına yakma zamanudur.

Şimdi damadınan gız oturdu ya artuk gızın anası, babası, bacısı, gardaşı olsun, geline şey vericek hediye vericek, undan sōra yakın akrabaları vericek. Veren zātı vermüşdür cumartesi gün vermiyen u gece verü. Undan sōra işte köyün bi tane güzel sesli bayanı, gelü gelinin önüne oturu, bağdaş gurar, der:

"Haniye bu gızın bobası
Babası gelmeden, hediyesini vermeden
Gız elini giniye vermiye."

Babası gelü, neyse bilezüse bilezük dakar. Ev eşyası ise ev eşyası getürü verür, gızını gucaklar gider. Sōra u bayan gine der:

Haniye bu gızın anası, "anası gelmeyince gız vermiye elini" diye türkü çağıru. Anası gelü ne verecese hediyesini verü, undan sōna gızın bacısını çarullar. Yakın akrabalarını çarullar. Unadan sōna geline bi sürü hediye birükü hediyelerde ne vardur: Gızın eksük olan her şeyi, çelik tenceresine gadar; çamaşur makinesinden fırına gadar her şeyi yâni eksük olan her şeyi. Bi evü düzeller u gece. Gızın önüne gonu, öğle şurdidi bizim getürdümüz hediye denmez. Gelinin ōnüne gonu halısı malısı her şeyi.

Artu şeyler gider ōlan evünden gelenler. Otobüse bineller evlerine döneller. Bu ōlan evünden gelenler evlerine döndükten sōra, geride galan gençler, gızlar gine başlallar oynamiye, u gençler gızlar oynallar oynallar, sazlı süzlü oynalar. Undan sōra geline sıra gına yakmiye gelür. Gınayı gına hamurunu güzel yūrullar, undan sōra gelinin başına bi dene tülbent örteller, bu tülbenti şeyde de örteller hanı u salonda yedi kere dolaşıyok ya, u zaman ağladū görülmesin dīne u zaman da tülbet gafasına örtülü. Ya da duvā (duvağı) çekülü gafasına gelinin. Şimdik gine gına yakulukan, gine gelinin başına duvak örtülü, gelinin āladū görülmesin dīne.

Gına hamurunu yūrdukdan sōna gelini oturdullar dizinin üstüne, hem gına türküsünü çārullar, hem āladullar hem gınasını u gızın yakallar u gece. Elini balallar undan sōna gelini yaturullar, tabi u gece çok geç vakit yatulur.

Saat dörtte filan yatulur. Undan sōna gız evünden ōlan evüne cehiz (bohça) götürüller (KK: 2).[358]

3.1.1.2.7. Bohça (Gecelik) Götürme, Sofra Tutma

Kız evinde yapılan kına gecesinin ardından, erkek evi kız evinden dönenden bir saat kadar sonra "bohça götürme" işlemi yapılır. Kız evinden bir grup, gelinin damadın babası, annesi, amcası, halası vs. için hazırladığı bohçayı, erkek evine götürür. Bu işleme bohça, gecelik götürme veya sofra tutma denir.

Bohça (gecelik) götürme kızın kardeşi, amcası, dayısı vs. ve bir kâhya tarafından yapılır. Erkek evinde kız tarafından gelenler için güzel bir sofra hazırlanır. Ancak bu sofraya oturan kız evi tarafı yemeğe başlamadan evvel bazı isteklerde bulunur. Yemeğe başlarlarsa bu isteklerden vazgeçmiş sayılırlar. Pilavın üzerine çatal tersine dikilir ve kâhya isteklerini sıralar:

Örneğin canlı öküz isterler. Gidin bulun gelin derler. Erkek evinden birisi dışarı çıkar ve bir müddet sonra elinde kabakla geri döner. Kabağa fındık dalından baş, kuyruk ve ayaklar yapmıştır. İşte size öküz der masanın üzerine koyar. O zaman kız evi canlı balık istiyoruz der. Erkek evinden birisi dışarı çıkar ve bir tabağın içinde fasulye turşusunu hoplata hoplata gelir, masanın üzerine koyar, işte size canlı balık der.

Kâhya … dolması ister. Dışarıya çıkan kişi elinde yumurtalarla döner. Bunlar gibi imkânsız istekler devam eder ama her şeye bir çare bulunur. Daha sonra kâhya "Kabak Koç" ister. Orda bulunanlar damadı kolundan tutar getirirler:

"-İşte Kabak Koç alın sizin olsun" derler.

Ardından bohça masanın üzerine koyulur. Kâhya bohçanın üzerine bir miktar para atarak, haydin bakalım bu kızla damada bir ev kuralım der. Erkek evinin önde gelenleri bohçanın üzerine parayla evin temeli, kirişleri, oda bölmelerini yapar. Yapılmazsa kâhya eksik kaldı diye bağırır. Evin temeli ve odaları paralarla çevrilenden sonra kâhya:

"-Bu evin içinde televizyon yok," buzdolabı vs. yok diye tek tek bunların da sözünü erkek evinden alır. İstekler bitmez damadın annesini çağıran kâhya bu evin

---

[358] Eren, **a. g. e.,** s. 104-108.

ineği yok, danası yok, bu gelinle damat ne yiyip içecek diye bağırır. Kâhyanın istekleri yerine getirilir. Kâhya:

"-Damatla gelinin bahçesi yok," der ve fındık bahçesini de alarak, hayırlı uğurlu olsun deyip bohçayı ve toplanan paraları damada teslim eder (KK: 46).

3.1.1.2.8. Gelin Alma, Gelin İndirme

Gelin almadan önce kızın küçük erkek kardeşi tarafından kırmızı bir kurdele ile beli bağlanır. Bu Türkiye Türklerinde bekâretle ilgili olarak düşünülürken, Azerbaycan Türklerinde gelinin belinin sağlam olması ve neslin devamını sağlayabilmesi için çok çocuk doğurması, kısa zamanda hamile kalması ile ilgilidir.[359]

Gelin almaya gelin göçü ve gelin götürme de denir. Gelin alma ile ilgili Türk kültüründe benzer ve farklı uygulamalar vardır. Bunlar arasında önemli bir yere sahip olan Yörüklerde gelin almayı Hâmit Zübeyr Koşay, A.Rıza Yalgın'dan aldığı bilgilerle etraflıca aktarmaktadır. Bu aktarıma göre Yörüklerde gelin evden çıkandan sonra obanın mezarlığına götürülür ve mezarlığın etrafı bir defa döndürülür. Buradan manzaralı bir yere geçilir ve orada halay çekilir, silahlar patlatılır. Cirit oyunları oynanır. Ardından gelin alayı damadın çadırına doğru gelir. Yolda çocuklar urgan gererek yol keserler sağdıç onlara hediyeler vererek yolu açar. Bu esnada güveyi denen damat evin çatısında elinde su testisiyle gelin alayını bekler. Gelin attan inmeden damat su testisinden avucuyla gelinin başına su döker. Gelin damadın evine girerken de sırtına içi yün dolu bir yastıkla hızlıca vurulur. Bu vurmayla gelinin yere düşmesi ayıp sayılır.[360]

Safranbolu yöresinde ise gelin alıcılara seymenler eşlik eder. Seymenler özel kıyafetleriyle efelerden oluşan bir topluluktur ve oyunlar oynayarak gelin almaya giderler. Deynekçibaşı da denen seymenbaşı seymenleri yönetir. Davul ve zurnalar eşliğinde elde bayrak ve kılıçlarla halk oyunları oynayarak gelin evine doğru yola çıkarlar ve gelini alıp erkek evine getirirler. Seymen topluluğunun içinde her birinin ayrı kıyafeti ve görevi olan zenneler, köçekler, avcılar, kocaağalar, siniciler ve mâniciler gibi topluluklar bulunur.[361]

---

[359] M.İ. Atakişieva, 1973: 68; akt. Kadir İbrahimoğlu Kadirzade, **Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi**, çev. Ahmet Doğan, Akçağ Yay. Ankara 2005. s. 12.
[360] Ali Rıza Yalgın'dan; akt. Hamit Zübeyr Koşay, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara 1944. s. 265- 267.
[361] Ataman, **a. g. e.,** s. 75-83.

Ulubey yöresinde kına gecesinin ertesi gün asıl düğün başlar. Erkek evinden gelin almaya gidenlere gelin alıcılar denir. Erkek evi gelin almaya genellikle davul ve zurnayla gider. Çeyizler at veya arabalara yüklenir. Gelinin beline babası veya küçük erkek kardeşi tarafından kırmızı kuşak bağlanır. Bu uygulama hem bekâret hem de bolluk ve bereketle ilgilidir. Kızın belini bağlayan küçük erkek kardeşine damadın babası para verir. Kız bebeğin doğmasıyla beraber çeyiz hazırlama başlar ve hazırlanan her şey bir sandıkta biriktirilir. Sandık evden çıkarılırken üzerine kızın kardeşi veya yeğeni oturur ve bahşiş ister. Gelin evden çıkarken kapı kilitlenir bahşiş istenir.

Kumrulu Köyü'nde gelin evden çıkarken dış kapının eşiğine "ayak enniği" denen bir bez serilir. Gelin çıkarken bu beze basar. Bu bez kızın anasına kalır (KK: 118). Yukarıkızılen köyünde gelin evden çıkarken ayağının altına yolluk denilen bir bez serilir ve bu bezin üzerine sadece gelin ile damat basarak evden çıkar. Başka kimselerin bu beze basması uğursuzluk sayılır. Ayrıca bazı yerlerde gelin baba evinden çıkarken başından aşağı bereketli olsun diye buğday ve para, dili tatlı olsun diye şeker dökerler (KK: 101). Böylece kız erkek evine doğru yola çıkarılır. Erkek evine doğru giden gelin alayının önü çocuklar tarafından kolan veya halatlarla kesilir, bahşiş istenir.

Ohtamış Köyü'nde gelin alınıp gidilirken gelinin her geçtiği derede, ırmakta durulur ve damadın babası veya erkek evinden birileri tarafından geline "köprü geçti bahşişi" takılır. Bu altın veya para olabilir (KK: 56). Mesafe ne kadar uzak ve yollarda ne kadar köprü varsa oğlan tarafının işi o kadar zordur. Bu nedenle uzaktan kız alınırken bir kez daha düşünülür.

Gelin damadın evinin önüne geldiğinde damat serendi, balkon, çatı veya sandalye, masa gibi yüksek bir yere çıkarılır ve gelini böylece karşılamış olur. Bunun amacı damadı gelin basmasın diyedir. Eğer damat gelin gelirken alçakta durursa inanışa göre gelin basmasına uğrar ve gerekli vazifeleri yerine getiremez. Gelin erkek evine getirilmesine gelin indirme denir (bk. Resim 25). Bazı köylerde gelin indirilirken ayağının dibinde koyun, inek veya horoz kesilir. Buna kan akıtma denilir. Kan akıtmanın amacı ailenin kazadan beladan korunması isteğidir. Gelin indirilirken kaynana çağırılır:

"- Kaynana kaynana gelinine ne veriyon?" Kaynana:

"- Aslan gibi bir oğul ev, inek, dana, tarla veriyom," diye sıralar ve gelin indirilir.

Ardından damat ile gelin evin önünde yan yana tutularak bir düğün kâhyası veya yaşça büyük biri tarafından sırayla damadın akrabaları takı için çağırılır. Buna damat yapma denir (bk. Resim: 26).

Kız evinden gelenler kaynanadan bir horoz ister. Bu horozu evin eşiğinde kesip kanını eşikten geçerken gelinin alnına sürerler. Bazı köylerde bıçaktaki kan gelin ve damadın sağ ayaklarına sürülmektedir. Bu horozu daha sonra kız evinden gelenler giderken götürürler. Gelin damadın evine damatla beraber girerken eve bolluk ve bereket getirsin diye başlarından aşağı şeker, mısır, para vb. şeyler dökülür. Anadolu'da bu işleme saçı saçmak denir. Ardından gelin dış kapıya bağlanan ipi kırarak içeri girer ve ocağın külüne ayaklarıyla basar. Ocağın külüne basmasının nedeni artık bu evin ve bu ocağın bir ferdi olacak olmasından dolayıdır.

Daha sonra gelinin eline bir kepçe verilip bereketli olsun diye, yemek karıştırtılır, eli un çuvalına sokulur. Nazar değmesin diye eline bardak verilir ve yere atılarak kırdırılır. Bir yere bıçak ve iğne koyarlar gelinin gözünü kapatarak bunlardan birini seçmesini isterler. Gelin bıçağı eline alırsa ilk çocuğunun erkek iğneyi alırsa ilk çocuğunun kız olacağına inanırlar. Ardından gelini oturtarak kucağına erkek çocuğu veya kız çocuğu verirler. İnanışa göre gelinin kucağına erkek çocuğu oturtulursa ilk çocuğu erkek, kız çocuğu oturtulursa ilk çocuğu kız olacaktır. (KK: 1, 3, 42, 101, 105, 118).

Bütün düğün boyunca sağdıç damadın veya gelinin sağ koludur. Her şeyle ilgilenir. Damadın ve gelinin bilmediği şeyleri anlatır, bu yüzden sağdıcın evli olması gerekir. Bazı köylerde kızın sağdıcı da o gece erkek evinde kalır. Gelinin kınadan önce giydiği kıyafetler onların da kısmetleri açılsın diye kız arkadaşları tarafından sırayla giyilir. Gelinin ayakkabısının altına kızlar isimlerini yazarlar, hangilerinin ismi silinirse onlar erken kocaya giderler (KK: A.). Gelin alma şöyle olur:

> Pazar gün tābi gızın anası, babası, akrabaları erkence galkar. U gün de yemek verilecek yemekler ısıdulur, yeni yemekler yapulur. Undan sōna her şey hazır olur, gelin uyardulur, gelinin eli yıkanur, u gelinin gınası güzel olmuşdur, gıpgırmızıdur, mis gibi gokar. İşte zabanan elini yıkar, geline gız arkadaşları aynı gına gecesinde yapdukları gibi; gelinlīni getürüller makyajını yapallar, saçını yapallar, gelini hazıllallar. Gelini salona oturdullar, saat on

gibi misafiller tekrar gelmiye başlar. Gelen misafiller gine āşamnan hediyesini vermiyenler u Pazar günü verü hediyesini. İşte gelen misafillerimize yemeklerini verirük, yedürürük, içürürük. Salonda dūn başlar, gine sazlı, sözlü dūn başlar. Şarkılar sölenü oyunlar oynanu, gızlar, gençler oynallar, gelinler oynallar. Gelin oynar, oynar unun etrafına gine çember oluşturulur, halay çekeller, her şeyi yapallar, oynallar. Sōna tabi ōlan evünde de bu elence devam eder, ōlan evünde de oyun oynanur. Sōna böle saat bir, iki, üç oldū vakit, ōlan evün öne çıkar, damat yapallar damadı, başına bi tane şapka geçürüller. Damadın yakın akrabaları; amcası, gardaşı, halası, tezesi, dayısı buna bāşiş dakar. Bu sefer ōlana altun ve para dakulu, başka şey dakılmaz. U damada u gün çok başiş birükü, bōle nebilim üç, dört milyar para birükü u dūnün masrafi çıkar undan fazlasinen. Ōlan evü gız evüne gelin alıcı gelü. Bu damat oldu ya artuk arabalar da dutulu. U arada gelin alıcı olarak gız evüne gelüller, arabalar dutallar, ne gadar çok araba olusa dūnün şanı şöhreti u gada çok olu. Otuz tane otuz beş tane, yirmi dene araba dutulur. Gız evüne gelin alıcı olalak gelinü. Arabalar kornalarını çala çala gız evünün önüne gelür. Gelin alıcılar, misafiller arabalardan ineller, indükden sōra gız evünün gapısından geçeller, damat da bile tābi, *eskiden damatlar gız evünün, gapısından içeri giremezlerdi, arabalarda beklerlerdi emme şimdi gelinin yanna varıyollar.* Dā bi sakıncası yok u eski ganunlar galkdı. Şimdi gelininen bunlar, gelinin yoluna yolluk deller, bi tane basma sereller. Bu basmada sadece gelininen damat golgola yörüller. U *basmanın üstünden başka kimse geçemez, geçmesi ūrsuzluk sayılur*. Gelinin başına pul, şeker atallar. Undan sōna u şekeri filan çocuklar toplar yeller. Gelin alıcılara, gız evü kolonya çikolata, şeker sunar. Unlar da garşılında bāşiş goyallar u tepsiye. Bizim köyümüzde, şimdi bi yolunu bululllar u *damadı bi tane odaya kilitleller*. Kilitlerler emme u damat da ordan çıkamaz; bāşiş ister gız evü;

-"Ya bāşis verüsün, ya da damat bizde galu deller." undan sōna u artuk, gız evünden kim u bāşişi alıcasa, gaynata gelü elini cebine sokar. Der ki:

-"Na gada istiyon?" der.

-"Sen gönlünden ne goparsa," der, u gız evünden istiyen adam. İşte on milyon yetmez mi? Az. Yirmi milyon, otuz milyon derken, kırk milyon deller. İşte ōle bi parī verüller bāşiş olalak. Damadı da u odadan çıkarullar, damat geline gelü gelinin yanına gelü, u gelinin yanına oturu.

Oturdukdan sōna tabi şimdi gelin ayağa galkar. Gelinin güççük gardaşı belini balar, belini balarkan da bāşiş ister. *Gelinin beli kurdeleynen, gırmızı gurdeleyinen balanur.* Der ki:

-"Bu gurdele gısa geldi amca bu gurdeleyi bi ekleyelim," der. Bāşiş ister gine orda, yirmi, otuz, kırk milyon verüller. U gardaş, küçük gardaş gelinin belini bālar. Baladukdan sōra bi de bizim orda cehiz çok yapulu, sanduklar dıklım dıklım olur, gapak atar sanduklar.

Sandūn üstüne, u ailenin, gız evünün güççük çocukları tābi güççük çocuklar da dūn heveslileri, unlar sandūn üstüne oturur. Gızın ne bilim gardaşının çocukları olu, gendü güççük gardaşları olu, hani güççük çocukların hepisi sandūn üstüne oturu. Sandūn üstüne otudukları vakit, gaynata gine gider, elini cebine sokar "Ne istiyosuz?" der, "Bāşiş istiyok," deller çocuklar. Çocuklara para verülü, çok para verülü u sanduğa. Sanduklar dutulu u gelen kamyonetin üzerine konur. Kırılmıyacak şekilde, gıza u gınada biriken ne varısa her şeyi u kamyonete yüklenür, ōlan evüne gönderülü.

Neyse gelini şimdi ōlan evüne doğru götürüller. Damat gelinin goluna girer, gelin arabasına bineller. Gelin arabasına binincik, işte gine arabalar korna basa basa ōlan evünün gapısına gelüller.

U gün gaynana gelin almiye gelmez, evü bekler. Gelininen damat, misafiller, arabalar hepisi gelinci gapiye çıkar. Gapıda şimdi gelini garşılar:

-"Hoş geldin gızım, evümün gelini," der. İşte una datlu dillerinen gonuşu. Undan sōna *gelinin ayanın dibinde gurban kesilü, goyun kesülü, ne bilim inek kesilü, horuz kesilü; gan akıdulu.* Gan akıttukdan sōna deller ki:

-"Gaynana, deller, sen bu geliniye ne veriyon?" deller.

Gaynana da der ki: *"Olumu verdim dā ne istiyosūz."* der. Unlar da deller ki: "Ōlun zatı bizim, sen başka şey ver," deller. Tābi gelinin durumuna göre, köyde oturacāsa gelin, der işte: "Bi inenen bi öküz verdim, işte ne bilim ev verdim, araba verdim," ōle der. Gine gaynana ne verecese, geline u zatı unun bazallī edilmişdür unun. Undan sōna gaynata da verür vereceni, sōna gurban kesildi ya gelinin evünün ōnde, ayanın dibinde, gelin eve alunu.

Eve alundukdan sōna artu ōlan evü gızı içeri atallar. Undan sōna bu gider mutvā götürüller bunu direk damadınan bile gine. Damatla buna yemek karıştırtıllar, hanı güzel yemek yapsın diyedür unun şeyi. *Sōna bir yere bıçak ve i̇ne goyallar. Undan sōna gelin unlardan bi denesini çeker alur. İşte ne*

bilim bıçak gelüse, çocuk ōlan olacakdur. Undan sōna iğne gelüse, gız olacakdur. U şekilde unun bi şeyü vardur.

Undan sōna gelini oturdullar bi yere, sandelyenin üzerine. *Gelinin gucāna çocuk verüller.* Ōlan çocū verilinci, hanı çocū ōlan olsun dīnedür, bunun şeyi undan sōna oturullar edeller. İşte u gün de u dūn biter (KK: 2).[362]

3.1.1.2.9. Nikâh, Gerdek

Nikâh, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi" ve "evlilikten dolayı erkeğin kadına borçlandığı para" olarak tanımlanır. Nikâh kıyma ise evliliğin gerçekleşmesi anlamına gelir. Anadolu ve Orta Asya Türk kültüründe nikâh kıyılmadan önce kalın ve çeyiz miktarları tespit edilerek nikâh kız evinde kıyılır. Altay Türklerinde nikâh esnasında ocağa seccade serilir. Özbeklerde nikâhtan sonra gelin ateş üzerinden geçirilerek üzerine un serpilir.[363] Ulubey'de düğünden birkaç gün önce resmî nikâh kıyılır. Gelin erkek evine gelince ise dinî nikâh kıyılır. İmam nikâhından önce imam kızın mehir diye nitelenen evlenme bedelini alıp almadığını sorar. Kız mehire razı ise nikâha başlanır. İmam nikâhında iki şahit olur, abdest alarak şahitlik yaparlar. Hoca İslâm'ın, imanın şartları, otuz iki farz gibi sorular sorar. Gelin ile damat bilirse nikâhlarını kıyar, bilemezlerse bunları öğrenin diyerek yine kıyar. Nikâh kıyılandan sonra damat ile gelin önceden hazırlanmış olan gelin odasına girerler. Buna gerdeğe girme denir.

Gerdek, Türk Dil Kurumu Sözlüğünde "gelin ve damadın düğün gecesi baş başa kalmaları ve ilk kez birlikte olmaları" anlamına gelir. Gerdeğe girmek ise "gelin ile damadın düğün gecesi bir araya gelmesi" olarak tanımlanır. Dede Korkut Hikâyelerinde gerdek için ayrı çadırların kurulduğu belirtilmektedir. Bu çadırların yeri ise ok atılarak bulunur. Anadolu'da gerdeğe girmeye odalanma da denir ve gerdek odaları tül ve ipeklerle süslenir.[364] Şalpazarı'nda damat gerdek odasına girerken kapının önüne gerilen ipi keserek odaya girer. Bunun yanında ayakkabısının bağcığını kördüğüm yapar ve gelinden bu düğümü çözmesini ister. Bu uygulamalar damadın cesurluğunu göstermesi ve sözünün geçmesi için yapılır.[365] Ulubey yöresinde gerdeğe giren damat ve gelin evde yalnız bırakılır. Damat gerdek odasına

---

[362] Eren, **a. g. e.,** s. 110- 114.
[363] Ögel, **a. g. e.,** s. 268.
[364] Ögel, **a. g. e.,** s. 270.
[365] Ali Çelik, **Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü**, Trabzon Valiliği İl Kültür Müd. Yay. Trabzon 1999. s. 401-402.

girer ve iki rekât namaz kılar. Ardından gelinin duvağını açarak yüz görümlüğü denilen bir hediyeyi geline verir. Bu hediye genellikle altın bir kolye veya bilezik olur.

3.1.1.2.9. Duvak Düğünü

Gerdeğe girilen gecenin sabahı gelin kontrol edilir ve duvak düğünü düzenlenir. Bu düğün gelinin bakire olduğunun habercisidir. Sabah gelin ile damat büyüklerinin ellerini öperler. Bazı köylerde gelinin kaynananın elini ve ayağını leğende yıkadığı da söylenmektedir. Ancak günümüzde bu uygulama görülmemektedir. Kahvaltı yapıldıktan sonra düğün kurulur. Duvak düğününe sadece kız evinden gelen kadınlar ve erkek evinin kadınları katılır. Kızın akrabaları ve komşular eğlence yaparlar. Duvak düğünü günü geline iş yaptırılmaz, gelinin çeyizi sergilenir. Öğleye kadar oyun kurulur, oynanır ve misafirlere ziyafet verilir. Gelinin evlendikten sonra kırk gün dolana kadar kırklı olduğuna inanılır. Bu nedenle gelin kırk basmasına uğramasın diye iki kırklı gelin bir araya getirilmez (KK: A.)

3.1.1.2.10. Kavum (Teklif), Yımırta Yemeye Gitme

Düğünden sonra kızın baba evine eşiyle beraber ilk ziyaretine yöreye göre farklı adlar verilmektedir. Çaykara yöresinde bu ziyarete "yedi, yedileme" denirken bazı bölgelerde "el öpme, ayak dönmesi" gibi adlar verilmektedir. Bu ziyaret kızın baba evinde artık misafir olduğunun da ilk habercisidir.[366]

Ulubey yöresinde düğünden bir hafta kadar sonra, kız evi damatla gelini evlerine teklif eder. Bu teklife yörede "teklif, kavum veya yımırta yemeye gitme" denir. Bu bir nevi misafirliğe gitmedir. Kız evine gelen damat yer içer ama başına da türlü türlü işler gelir. Ceketinin cebine çiğ yumurta atıp kırarlar. Ayakkabısını saklarlar, bulunduğu odayı kilitlerler, tuvalete kilitlerler, arabasının lastiğini indirirler. Bu işlemlerden kurtulmak için damat bahşiş vermek zorundadır.

Kavumda damada yumurta pişirirler. Pişen yumurta bir tabağa konur ve ağzı kapatılır. Bu tabağa benzeyen birkaç tane daha tabak ağzı kapalı bir şekilde sofraya konulur. Damattan yumurtalı olan tabağı bulması istenir. Damat yumurtalı tabağı

---

[366] Ali Çelik, **Trabzon Çaykara Halk Kültürü**, Doğu Kütüphanesi Yay. İstanbul 2005. s. 229.

bulursa yumurtayı yer. Bulamazsa her boş tabak için tabakların içerisine bahşiş koyar ve kaynana çağrılır:

- "Kaynana kaynana damadın aç kaldı yemek yemiye," derler. Kaynana da orda bulunanlara horoz, tavuk veya para gibi hediyeler vererek damadının yumurtayı yemesini sağlar. Damat yemeği yerken kaynanası ona küçük bir bohça hediye hazırlar ve önüne koyar. Damat da sofradan kalkarken tabağın altına bu bohçanın bahşişini koyar.

3.1.1.2.11. Damat Yakma

Düğünden bir hafta sonraki kavum (teklif)'da ayrıca damat yakma geleneği de vardır. Damadı, eşinin baba evine gidince eskiden ocaklığın şimdi sobanın yanına sırtı dönük vaziyette oturturlar. Sırtındaki giysilerini sıyırırlar. Burada da bir kâhya veya gelenekleri bilen biri vardır. Damadı sıkıca tutarak sırtını soba veya ocakta kızdırırlar, kaynanayı çağırırlar:

- "Kaynana kaynana damadın yaniye kaynana, bize on tane yımırta bişür yiyelim kaynana," derler.

Kaynana yok olmaz derse, damadı ateşe daha da yaklaştırarak, damadın sırtını gösterirler:

- "Bak yandı kaynana, kızın kocasız kalacak," diyerek kaynanaya seslenirler. Buna dayanamayan kaynana denilenleri yapar. Bu arada damadın sırtı kızarmaktadır. Böylece kaynanadan tavuk, para vs. gibi hediyeler alınır. Kaynana olacakları bildiği için hazırlıklıdır. Ardından damat kurtulur ve beraberce ziyafet çekerler (KK: 49).

Bu ziyafet esnasında damadın pantolonunu mindere dikerler. Damat ayağa kalkınca minder arkasında kalır bunu çözmeye çalışırken kahkahalarla damada gülerler. Bir hafta sonra da kız tarafı damat tarafına çağrılır. Kızın akrabaları damat tarafında yer içer buna da aile teklifi denir (KK: 118).

3.1.1.3. Ölüm

Eski Türklerde ölümle ilgili Çin kaynaklarından birçok bilgi edinmek mümkündür. Göktürklerin defin töreninde ölü bir çadıra konur, akrabaları çadırın önünde beklerlerdi. Atlar ve koyunlar kesilirdi. Ölünün bulunduğu çadır etrafında atla

yedi defa dolanılırdı. Ölünün akrabaları yüzlerini bıçakla kesip ağlarlar ve yas tutarlardı. Daha sonra ölüyü, eşyalarını ve atını yakarak külünü gömerlerdi.[367]

Dîvânü Lugâti't Türk'te Türklerin ölülerinin ruhlarının her yıl bir gece toplandığına ve sağken yaşadıkları yerlere gidip ailelerini ziyaret ettiklerine inandıkları belirtilir. Bu ruhların çıkardıkları seslere ise "tiki" denir. İnanışa göre geceleyin bu sesi duyan ölür.[368]

Eski Türklerde atalar kültü vardır. Atalar kültüne göre öldükten sonra ruhlar yaşar ve bu dünya ile bağını koparmazlar. Bu yüzden atalara kurbanlar sunulur. Mezarlar ve mezarlıklar kutsal yerler olarak kabul edilir ve sık sık ziyaret edilir. Bu şekilde ataların mutlu olacağına inanılır.[369]

Ölüm, her canlı için kaçınılmazdır. Dolayısıyla herkesi ilgilendiren bu konu hakkında birçok inanma, âdet, gelenek ve görenek oluşmuştur.[370] Bunları ölümü düşündüren ön belirtiler, ölüm anı ve sonrası, ölü yıkama, kefenleme ve tabuta koyma, cenaze ve defin işlemi, defin sonrası olarak bölümlere ayırmak mümkündür:

3.1.1.3.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusu insanlar üzerinde derin bir etki bıraktığından birtakım davranışlar, meteorolojik olaylar, hayvanların hareketleri, rüyalar ölümle ilişkilendirilmiştir. Örneğin Sivas yöresinde gece vakti evden bir kazan çıkarsa o evden ölü çıkacağına inanılır. Makasın ağzının açık bırakılması kefen kesmeye işarettir.[371]

Ulubey'in Fındıklı Köyü'nde inanışa göre bir kişi ölecekse akrabaları bunu bir hafta önce rüyalarında görür. Belenyurt Köyü'nde kişi sürekli tavana bakar, ölülerle konuşursa ölümünün yakın olduğuna inanılır. Ölen kişiye eceli gelmiş denir.

3.1.1.3.2. Ölüm Anı ve Sonrası

Hocaoğlu Köyü'nde ölüm sırasında çene bağlanır. Ölünün iki ayak başparmağı birbirine bağlanır. Başı kıbleye çevrilir. Ayrıca karnı şişmesin diye elleri karnının üzerine konur veya üzerindeki örtünün üzerine bir ağırlık bırakılır. Ölünün gözleri kapatılır. Gözü açık gitmek deyimi bu dünyada hayallerini gerçekleştirememek, bu

---

[367] İnan, 1986:177-178; akt. Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 190.
[368] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 566.
[369] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 195.
[370] Örnek, **a. g. e.,** s. 207.
[371] Örnek, **a. g. e.,** s. 208, 209.

dünyaya doymamak anlamına gelir. Ölünün gözü kapatılmazsa da gözü açık gitti, bu dünyaya doymadı denir.

Ölmek üzere olan hastanın ağzına su damlatılır. Çünkü şeytanın ona suyu gösterip gösterip vermediğine inanılır. Ölecek olan kişi canını rahat versin diye ayağının altına iki damla bal sürülür, rahat döşeğine yatırılır. Kadınların ayak ve ellerine kına yakılır. Ölüm sonrasında evden eve haberleşme yapılır ve sela verilir.

3.1.1.3.3. Ölü Yıkama, Kefenleme ve Tabuta Koyma

Ölü yıkayıcılar vardır. Kadın ve erkekleri kendi cinslerinden yıkayıcılar yıkar. Belirli bir para karşılığında bu işi yaparlar veya ölünün kıyafetleri kendilerine hediye olarak verilir. Günümüzde bu işi belediyeler yapmaktadır.

Sedat Veyis Örnek, Anadolu'nun bazı yerlerinde özellikle yaşlı kadınların bir köşeye ayırdıkları kefenlerini yılda bir kez giyip sarındıklarını belirtir. Ayrıca hacdan getirilen zemzem suyu ile ıslatılmış kefenlerin ve bu şekilde kefen ısmarlayanların da olduğunu söyler.[372] Ulubey yöresinde de kefen parası diye bir deyim vardır. "Bu para benim körlüğüm kefinliğim" denir. Yani dara düşünce kullanılması ve kefen alınması için özellikle belli yaşlara gelmiş olanlar tarafından para biriktirilir.

3.1.1.3.4. Cenaze ve Defin İşlemi

Yaşar Kalafat, cenaze defnedildikten sonra geriye bakılmadan eve yürünmesi, eve girilmeden ahıra veya tuvalete gidilmesi, cenazenin kapıdan değil pencereden çıkarılması gibi Türk kültüründe görülen inanışların daha çok kara iyeyi şaşırma ve ev halkına musallat olmasını engelleme ile ilgili olduğunu ifade eder.[373]

Ölen bir Müslüman'ın sağlığında tutamadığı oruçların, kılamadığı namazların, yerine getiremediği yeminlerin yerine cenazeye katılanlara devir ya da iskat niteliğinde para dağıtılır.[374] Yukarıkızılen Köyü'nde iskat olarak önceden ekmek dağıtılmaktayken şimdi bisküvi ve meyve suyu dağıtılmaktadır.

Ulubey'in birçok köyünde cenaze çıkan evdeki çocuklar yüksek bir yere çıkarılır. Aynı şekilde tabutun geçtiği yoldaki bütün evlerdeki bebek ve çocuklar

---

[372] Örnek, **a. g. e.,** s. 218.
[373] Kalafat, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, s. 31.
[374] Örnek, **a. g. e.,** s. 220.

tabuttan yüksek bir yerde tutulur. Böyle yapılmazsa sal basması veya tabut basması denen rahatsızlıklar ortaya çıkar.

Hocaoğlu Köyü'nde ölü yemeği olarak helva dağıtılır. Cenazeyi mümkün olduğu kadar erken toprağa vermek gerektiğine inanılır. Yukarıkızılen Köyü'nde mezarın başında telkin yapan hocanın ölüyle konuştuğuna inanılır.

3.1.1.3.5. Definden Sonraki İşlemler

Türk kültüründe ölünün anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölünün kırkı, elli ikisi ve yılı gelmektedir. Nadir de olsa üçü ve yedisi de anılmaktadır. Bu günlerde davet verilir, yemekler yenir, dualar okunur. [375]

Koşaca ve Oyumgürgeni köylerinde ölünün 7, 40, 52'sinde Kur'an-ı Kerim okutulur, yemek verilir ve bir ay yas tutulur. Ölü çıkan evin ışığı 7 gün kapatılmaz. Bunun nedeni, ölen kişinin o eve yedi gün boyunca geleceği inancıdır (KK: 106).

Elmaçukur, Belenyurt, Kıranyağmur Köylerinde ölünün eşyaları temizlenir, fakir fukaraya verilir veya yakılır. Ölü çıkan evde 40 gün televizyon ve radyo açılmaz yas tutulur. Kıranyağmur Köyü'nde ölüm sonrası helvası yapılır. Ulubey'in birçok köyünde ölen kişilerin ruhlarının perşembe günleri öğleden sonra ailelerinin evlerini dolaştığına inanılır.

3.1.2. Kutlama Törenleri

3.1.2.1. Bayramlar

Bayramlar, tüm topluluk tarafından paylaşılan takvime bağlı çok amaçlı ve işlevsel yapılara sahip kültürel aktivitelerdir. Bir toplumun ulusal kimliğini oluşturmada ve pekiştirmede oldukça önemlidirler. Dinî ve millî duyguların canlı tutulması toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanmasında önemli rolleri vardır.[376]

İslamiyet öncesi dönemde Türklerde bayramlar, salgın hastalıklar, kıtlıklar ve büyük zelzeleler bittiğinde; savaştan zaferle çıkıldığında, avlardan başarıyla dönüldüğünde, yılbaşlarında, meyve mevsimlerinde ve halkın üzerindeki büyük büyüler bozulduğunda kutlanılırdı.[377]

---

[375] Örnek, **a. g. e.,** s. 220.
[376] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 225.
[377] Ocak, 1983: 112; aktaran Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 123.

3.1.2.1.1. Dinî Bayramlar

Kurban ve Ramazan Bayramları dinî bayramlardır. Dinî bayramlar ay takvimine göre hesaplandığından her sene tarihleri değişir, yılda on gün geriler. Bu bayramlarda dost ve akrabalar birbirini görür. Her iki bayramda da tatlı ikram edilir. Bayramlarda tatlı ikram edilmesini Cem'in şeker kamışındaki tatlı özsuyunu bir nevruz günü bulması ve bundan şeker çıkarmasına bağlayanlar vardır. İlk zamanlarda Nevruz Günü tatlı ikram edilirmiş. Bu daha sonra diğer bayramlara da uygulanmış.[378]

Ulubey'de Ramazan ayına girerken yufkalar açılır, tatlılar hazırlanır ve temizlikler yapılır (bk. Resim: 10). Ramazanın ilk günü yöreye özgü bir helva (Un Helvası, Pekmez Helvası, Koz Helvası) yapılır ve evin kapısına çıkılarak iftar saatinin gelmesi beklenir. Akşam ezanı okununca: "-Ey Ramazan Hoş geldin." denilerek eve girilir ve bu helva yenerek iftar açılır. Buna "Ramazan karşılama" denir. Aynı uygulama Ramazan'ın son iftarında da yapılır. Evin kapısına çıkılarak yine helvayla beklenir akşam ezanı okununca evin dışına doğru yedi adım atılarak helva yenir ve "-Ey Ramazan güle güle git gine bekleriz," denilerek Ramazan yol edilir (KK: 46).

Çocukları oruç tutmaya teşvik etmek için onlara teneke orucu tutturulur. Teneke orucu yarım günlüktür ve çocuk her yemekten sonra niyet eder. Böylece oruç tutmanın güzelliğine varmış olur kendisine cesaret gelir.

Ramazan ayı boyunca insanları sahura kaldırmak için dömbelekçi dediğimiz küçük büyük kişiler ev ev dolaşarak mâniler eşliğinde dömbelek çalarlar. Karşılığında yumurta veya para alırlar. Dömbelek bir tenekenin içine ot tepilerek veya fındık dallarının çember şeklinde bağlanıp üzerine gübre naylonu geçirilerek yapılır. Dömbelek çalınırken şu mâniler söylenir:

"Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
Heç bişi bulamazsan
Beş yumurta gönder (KK: 16)"

Kandillerde camilere gidilir, gündüzleri kandil simidi yapılıp dağıtılır. Lokma, şerbet yapılır. Arifeden önceki güne Buğday günü denir ve Buğday gününde banyo yapan çocuğun buğday tanesi kadar uzayacağına inanılır. Arife günü mezarlıklar

[378] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 228.

ziyaret edilir, mezarlar temizlenir ve dualar okunur. Bazı köylerde arife günleri mezarlıklarda toplu Kur'an da okunur.

Bayram sabahı erkekler camiye gider. Kılınan bayram namazının ardından imamla beraber mezarlığa giderek dua ederler. Caminin önünde köyün en yaşlısından başlayarak erkekler arasında bayramlaşma sırası oluşturulur. En yaşlı ile bayramlaşan sırada yerini alır ve sıranın sonuna doğru yaş gittikçe düşer (bk. Resim: 28). Bayram namazı ve bayramlaşmanın ardından Ulubey meydanında seyyar satıcı Terzō'n Cevizli Helvası'ndan yemek bir gelenek haline gelmiştir.

Erkeklerin camiden dönmesiyle beraber evde ev halkı ile bayramlaşılır. Küçükler camiden dönen büyüklerinin ellerini öperler. Zengin kahvaltı sofraları kurulur ve ailecek kahvaltı yapılır. Ardından büyükler, akrabalar ve komşular ziyaret edilir ve bayramları kutlanır.

Kurban bayramında kan akıtmanın bütün bir yıl boyunca kötülükleri kovalayacağına inanılır. Genellikle büyükbaş hayvanlardan inek veya tosun kurban edilir. Bunlara beş veya yedi kişi ortak girer yani bir kurbanı beş veya yedi kişi ortak olarak alır ve keser, buna kurbana girme denir. Kesme işlemi ortaklaşa yapılır. Edilen duanın ardından ayakları bağlı hayvanın boynu dualar eşliğinde kesilir. Kurbana katılan herkes hayvanın kesilmesi, etin parçalanması ve bölüşülmesinde yardımcı olur. Dağıtılacak et ayrılır ve geriye kalan et kurbana kaç kişi girmişse o kadar bölünür. Kurbana girenlerden birisi arkasını döner diğeri et yığınlarının başında bekler, birisi de:

- "Şu şu şu kimin?" diye sorar, et yığınlarına arkası dönük olan kişi birisinin ismini söyler. Ardından aynı işlem diğerleri için de yapılır. Böylece etler pay edilir ve herkes kendi payını şelek, sepet veya torbalara doldurarak evinin yolunu tutar (bk. Resim: 29). Eve getirilen etin bir kısmı kurban kesemeyen komşulara da dağıtılır. Tencere ateşe konur ve tüm ailenin birlikte yiyeceği kavurma pişirilir ve yenir.

Ayrıca bayramlarda dolmalar börekler, bayram sofrası hazırlanır (bk. Resim: 48). Belenyurt Köyü'nde arife günü su böreği, baklava, tatlı; Ramazan Bayramında yufka ve dolma yapılır. Birçok köyde bayramlardan önce döküm dökülür. Para ve yemek yapmak için malzeme toplanır. Camilerin önlerinde davet yemekleri pişirilir. Çoğu köylerde herkes evinden kaşığını kendisi getirir ve beraberce bu pişen yemeklerden yenir (bk. Resim: 47).

Uzunmahmut Köyü'nde bayramlarda yapılan davetler geleneksel hâle gelmiştir. Yıllardır daveti kadınlar hazırlamaktadır. Bunun nedeni ise seferberlik de denen Birinci Dünya Savaşı yıllarında köyün erkeklerinin çoğunun savaşa gitmesidir. Kadınlar, köyde daveti hazırlamaya erkek kalmayınca bu geleneği kendileri devam ettirmişlerdir. O günlerden beri kadınlar bayram davetlerinde etkin rol oynamaktadırlar (KK: 128).

Bayramlarda bir ağaçtan diğerine tille denen kalın ipler bağlanır, evdeki çamaşırlar bu tillelere asılır. Böylece günahların dökületeceğine inanılır. İki bayram arası nikâh kıyılmasının uğursuzluk getireceği inancı vardır.

3.1.2.1.2. Millî Bayramlar

Ülkemizde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü her yıl coşkuyla kutlanmaktadır. Ulubey ve yöresinde de millî bayramlar bir şenlik havası içinde kutlanır. Resmî kurumlar tarafından askeri geçitler düzenlenir, fener alayları yapılır. Bu kutlamalara yöresel kıyafetlerle katılım sağlanır. Davul ve yörede yaygın olarak kullanılan klarnet çalınır. Evlere bayraklar asılır. Okullara veya şehir meydanlarına gösteri izlemeye gidilir. Bu günlere özel güreş, koşu, yoğurt içerisinde para bulma yarışı, çuval yarışı, kaşıkla yumurta taşıma yarışı gibi yarışmalar düzenlenir.

3.1.2.1.3. Mevsimlik Bayramlar

3.1.2.1.3.1. Mayıs Yedisi (Yedi Mayıs, Yirmi Mayıs)

Mayıs Yedisi geleneği, Orta ve Doğu Karedeniz Bölgesinin bir kısmında özellikle de Giresun, Ordu ve Trabzon'da karşımıza çıkar ve halk tarafından bayram olarak nitelendirilir. Rumî takvime göre 7 Mayıs'a denk gelen Mayıs Yedisi, günümüzde kullanılan Miladi takvime göre, Rumî takvim ile Miladi takvimin arasındaki on üç günlük farktan dolayı, 20 Mayıs'ta kutlanmaktadır.[379]

[379] Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Eren, "Mayıs Yedi'si ve Mayıs Yedisi'nin Ordu'nun Yukarı Kızılen Köyü'ndeki Uygulamaları" **1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu**, 17-19 Mayıs 2017, (Otudes) Bildiri Kitabı, Ordu 2017, C 2: Edebiyat, s. 237-242. Bu bölümün hazırlanmasında yayımlanmış olan bu bildirimizden faydalanılmıştır.

Mayıs Yedisi'ni bölge halkı; 20 Mayıs, deniz bayramı, su bayramı ve yedi mayıs olarak adlandırmaktadır. Günümüzde yörede bulunan birçok belediye bu bayramı müzik, tiyatro, konser vb. resmî etkinliklerle kutlamaktadır. Ancak bölge halkı kendine has gelenekleriyle deniz, göl, ırmak, ılıca veya dere kıyısında birçok etkinlikler yapmaktadır.

Mayıs Yedisi kutlamalarının temelleri hakkında elimizde kaynak bulunmamakla beraber, bu gün yapılan geleneklerden hareketle birtakım çıkarımlarda bulunulmaktadır. Bunlardan en ağır basanı Hızır ve İlyas Peygamberin her yıl 20 Mayıs'ta (Mayıs Yedisi) denizin karaya vurduğu yerde buluşmalarıdır. İnanca göre halk bu günü kutlamak için deniz ve akarsu kenarlarına gelerek Hızır ile İlyas peygamberi karşılar onların dualarını alırlar.[380]

Bundan başka bu inancın, Samsun'un Amazon Köyü'nde veya Giresun Adası'nda yaşadığına inanılan Amazonların bu bölgelerin erkeklerini kaçırıp onlarla cinsel ilişkiye girdikleri ve hem doğan erkek çocukları hem de bu erkekleri öldürdükleri, yöre kadınlarının da kocalarını Amazon kadınlarından kurtarmak için denize taş atma, dalgadan atlama gibi ritüelleri uygulamalarıyla ortaya çıkmış olabileceği ifade edilmektedir. Ancak Yunan mitolojisindeki bu efsanede geçen Amazonların Terme'de yaşadıkları önemli tarihçiler tarafından vurgulanmasına rağmen, Mayıs Yedisi geleneğinin Terme'de olmaması bir tezat oluşturur.[381]

Mayıs Yedisi'nin ortaya çıkışıyla ilgili Perşembe'de şöyle bir hikâye de anlatılmaktadır:

> Çok eski zamanlarda Mayıs Yedisi günü Karadeniz'de büyük bir fırtına kopmuş. Bu fırtına kıyıda bulunan bütün kayıkları alabora etmiş, evleri yıkmış. Halk bu fırtınadan büyük zarar görmüş ve ertesi yıl aynı tarihte fırtına olacak kaygısı ile kayıklarını ve değerli eşyalarını dağlara tepelere çıkarmışlar. Ancak ertesi yıllarda aynı fırtına olmamış hatta havalar daha da güzel olmuş. İnsanlar da fırtınanın olmaması ve havanın günlük güneşlik olmasını kutlamak için kayıklarla denize açılmaya ve çeşitli etkinlikler yapmaya başlamışlar. Bu gelenek böylece devam edip gelmiş.[382]

---

[380] Avni İşbakan, **Haydar'dan Ramazan'a Ordu'da Bir Köy**, Ankara: Siyasal Kitabevi, Ankara 2004. s. 157.
[381] M. Öcal Oğuz, "Türkiye'nin Doğu Karadeniz Kıyısında Mayıs Yedisi Bayramı", **Milli Folklor**, 2006, S 69, s. 10.
[382] Samet Kılıç, **Bir Sakin Kent Folkloru Perşembe**, Merdiven Yay. Ankara 2018. s. 88.

Mayıs Yedisi'nde uygulanan ritüeller genellikle su ve deniz etrafında şekillenmektedir. Bu bayramın en yoğun olarak kutlandığı Giresun'da halk Aksu Irmağı'nın denize döküldüğü yerde toplanmakta ve Giresun Adası'nın etrafını teknelerle dolaşmaktadır. Aynı şekilde Ordu'nun Perşembe ilçesinde de Mayıs Yedisi Aktaş Şenlikleri adı altında şölen havası şeklinde kutlanmakta, o gün sandal ve motorlarla Hoynat Adası'nın etrafı üç defa dolaşılmakta, denize yedi taş atmak, kırk dalgadan su alıp yıkanmak, bağ bahçeye su serpmek uğurlu sayılmaktadır.[383]

3.1.2.1.3.1.1. Ordu ve Yöresinde Mayıs Yedisi'nde Yapılan Etkinlikler

1. Denizde Yıkanma: Şehirlerden ve Köylerden gelen çoğunlukla kızlar ve kadınlar kendine has usul ve yöntemlerle deniz kenarında yıkanırlar. Derin olmayan kumlu bir yere gidilir, Erkeklerin görmemesi için kara tarafına peştamal çekilir. Kızın veya kadının üzerinden keşkül (susak, kabak) denilen içi boş saplı bir kabakla 7 çift bir tek (15 defa) su dökülür.[384] Bu durumla ilgili dönemin yerel şairi Akengin Can duygularını şöyle ifade etmektedir:

"Kızlar, kızlar, şen kızlar
Suda gülüşen kızlar,
Siz olmazsanız hayat,
Zehir olur ıssızlar!.."[385]

2. Dalgadan Atlama: Şehirde yaşayan veya köyden gelen halk sabahın erken saatlerinde deniz kenarına gelerek dizlerini sıvazlarlar ve kıyıya doğru gelen yedi dalgadan teker teker atlarlar. Her bir dalgadan atlarken dilekte bulunulur, özellikle çocuğu olmayanların bir sonraki Mayıs Yedisine kadar çocuğunun olacağına inanılır (KK: 19). Bazı kaynaklarda dalgadan atlamanın sağ ayakla yapıldığı, çocuğu olanların çocuklarını da kucaklarına aldığı belirtilmektedir. Ayrıca bu gün suyun şifalı olduğuna inanıldığı için baş ve yüz deniz suyuyla yıkanır.[386]

3. Denize veya Suya Taş Atma: Şeytan taşlamaya benzer bir şekilde denize veya suya "derdim belam denize" denilerek yedi çift bir tek taş atılır. Yedi çift taş atılmasının nedeni yedi sayısının kutsal kabul edilmesidir, tek taş ise dileğin kabulü

---

[383] İşbakan, **a. g. e.,** s. 156, 157.
[384] Fahri, **Giresun Aksu Dergisi**, Aksu, Mart 1934. S 3, s. 5.
[385] Can Akengin, **Giresun Aksu Dergisi**, Aksu, Mart 1934. S 3, s. 6.
[386] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320, 6321.

için atılan taştır.[387] Böylece bir yıl daha kötülüklerden veya şeytanın gazabından kurtulunulacağına inanılır (KK: 19).

4. Kayığa Binerek Yedi Dalgadan Atlama: Perşembe ve Giresun'da ada etrafında kayıkla 3 veya 7 defa dolanılır. Giresun adasına çıkılarak tatlı su ile yüz yıkanır, Adanın batısında bulunan Hamza Taş'ı denen yerde dua edilir. Ada olmayan yerlerde ise kayıkla gezintiye çıkılarak yedi dalga üzerinden geçilir.[388]

5. Sacayağından Geçme: Sacayağı ocakta bulunur, üzerinde kazanlar kaynar. Ocak Türk Kültüründe kutsaldır, devam eden neslin kaynağıdır. Eski Türklerde ata ruhlarının ocakta bulunduğu inancı vardır.[389] Bu güne özel yapılan sacayakları insanların başlarından geçirilerek ayaklarından çıkarılır. Bu işlem üç kez tekrarlanır. Sacayağından geçen kimse dilek tutar ve bu dileklerin kabul olacağına inanılır.

6. Mayıs Yedisi'nde Yağan Yağmurun Altında Islanma: Bu gelenek daha çok Trabzon çevresinde yaygındır. Mayıs Yedisi'nde yağmur yağarsa bu yağmurun, özellikle çocuğu olmayanlar, basık çocuklar ve hastalar için faydalı olduğuna inanılır.[390]

Bütün bu uygulamalarda tutulan dilekler genellikle bekâr kızlar ve dul kadınların koca bulması, aralarında soğukluk bulunan karı kocanın sevişmesi, hastaların şifa bulması üzerinedir. [391]

3.1.2.1.3.1.2. Ulubey'de Mayıs Yedisi

Yukarıda saydığımız Mayıs Yedisi (20 Mayıs) geleneklerinin çoğu günümüzde hâlâ uygulamaktadır. Bu geleneklerin bir kısmı Ulubey'de Ordu ve diğer Karadeniz illerindekilerle aynı olsa da kendine özgü ve farklı birtakım uygulamalara da sahiptir.

Ulubey'de yaşayanlar Mayıs Yedisi'ni deniz, su bayramı olarak görmektedirler. Bu nedenle Mayıs Yedisi'nden önce bayramlardan önce yaptıkları hazırlıklar gibi hazırlıklar yaparlar. Evi, ocağı temizlerler; yemekler, tatlılar yaparlar. Özellikle kadınlar, Mayıs Yedisi'nden önceki gece dışarıya boş bir kap bırakırlar. Sabah ezanıyla beraber kalkarlar ve o gece yağmur yağmışsa o yağmurun suyunu

---

[387] Mustafa Bakırcı, **Üç Nesil Üç Hayat Dinî ve Kültürel Değişim**, Bir Yayıncılık, İstanbul 2019. s. 53, 54.
[388] Komisyon, **Giresun 1973 İl Yıllığı**, Giresun: Valilik Yay, Giresun 1973. s. 90, 91.
[389] Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi**, C. 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007. s. 122.
[390] Çelik, **Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü**, s. 455.
[391] Komisyon, **Giresun 1973 İl Yıllığı**, s. 90, 91.

yağmamışsa bitkilerden ve fındık dallarından topladıkları çişe suyunu biriktirirler. Sabahki sağdıkları ineklerin sütünü pişirerek hafifçe ılımasını beklerler ve ılıyan süte bu topladıkları yağmur veya çise suyunu maya olarak katarlar. Daha sonra mayalama yaptıkları tencerenin üzerini kazak gibi tencereyi sıcak tutacak bir şeyle örterler. Böylece mayaladıkları sütten yoğurt elde ederler. Bu işlemi her yıl Mayıs Yedisi'nde tekrarlarlar, bunun nedenini ise mayanın yıl ile beraber yenilenmesi, tazelenmesi olarak açıklarlar (KK: 42).

Mayıs Yedisi'nde tarlada çalışmak uygun görülmez hatta genç kızlara ev işleri yaptırılmaz. Bu gün ekilen mısırdan tohum olmaz, ekilen mısır yeşermez. Ekilirse onu kurt yer (KK: 42). Bu inanışların temelinde Mayıs Yedisi'nin bir tatil günü olarak değerlendirilmesi yatmaktadır. Özellikle bu gün kocaya kaçma diye tabir edilen kız kaçırma olaylarının arttığı bilinmektedir. Türlü nedenlerle evlenemeyen ve birbirini seven kız ve oğlan, Mayıs Yedisi eğlencelerini bir fırsat olarak görmekte ve birbirlerine kavuşmaktadırlar. Ancak günümüzde bu tür evlilikler hoş karşılanmamaktadır.

Yaylacılık yapan köylüler sürülerini Mayıs Yedisi'nde yola çıkarırlar. Ayrıca bu gün hayvanlarını dereye veya göle sokarak yıkarlar. Böylece onların hastalıklardan arınacaklarına inanırlar (KK: 36).

Yörede bulunan kadınların çoğu sabah kahvaltıdan sonra Gölköy'de Acı Su veya "çermük" denilen göle giderler. Bu göl efsanevî bir kaplıca gölüdür[392]. Birbirini deliler gibi seven iki âşığın ruhlarının bulunduğuna inanılan bu gölün suyunun sağlık ve şifa kaynağı olduğuna inanılır. Bu göle girip yıkananların, gençleşeceğine, kocaya gidemeyen kızların koca bulacağına, çocuğu olmayanların çocuğunun olacağına ve hastalıklarının iyileşeceğine inanılır (KK: 1).

Bir başka gelenek ise Mayıs Yedisi'nde özellikle çocukların evlere alınıp onlara hediyeler verilmesidir. Çocukların eve bereket getireceğine inanılır (KK: 49). Aynı uygulama yıl sırtı denilen Zemheri'nin Biri (14 Ocak) ve Mart biri (14 Mart)'nde de görülür. Her üç gün de yeni yılın başlangıcı olarak kabul edildiğinden bu günlerde

[392] Vaktiyle iki âşık peşlerine düşen askerlerden kaçarken buraya saklanırlar. Saklandıkları yerde bir çukur açılır ve iki âşık bu çukurda kaybolur. Onları takip eden askerler bu durumu görür ve çok şaşırırlar, yaptıklarına pişman olurlar. Daha sonra bu çukurdan acı su çıkmaya başlar ve göl meydana gelir. Bu acı su o iki âşığa ağlayanların gözyaşlarıdır. Zamanla burası bir ziyaret yeri hâline gelir.

evlere, ahırlara bereketi arttıracağına inanılan kişiler sokulur ve bir yıl boyunca bu bereketin devam edeceğine inanılır.

Mayıs Yedisi yaz mevsiminin başlangıcı olarak kabul edilir. Dere, göl ve deniz suları ısınmaya başlamıştır. Tabiatın canlandığı bu günü yöre halkı birlik ve beraberlik içinde ve bayram havasında kutlamaktadır.

3.1.2.1.3.2. Hıdırellez

Hıdırellez bahar bayramı şeklinde kutlanan mevsimlik bir bayramdır. Kışın bitişi yazın başlangıcı olarak kabul edilir. Mayıs ayının ilk haftasında 6 Mayıs'ta kutlanır. Hızır ve İlyas sözcüklerinin birleşmesinden oluşmuştur. İnanışa göre Hıdırellez günü Hızır ve İlyas peygamberlerin bir araya geldiği gündür. [393] Bunun yanında Türk Kültürü adlı kitabında Tuncer Baykara, Hıdırellez'in eski Türklerin bahar ayının bitimiyle ilgili kutladıkları mevsimlik bir şenlik olduğunu belirtir.[394]

Hıdırellez'de ateş ve su ile ilgili inanmalar vardır. Kötü ruhlardan temizlenmek için ateş yakılıp üzerinden atlanır. Bolluk ve bereket için su üzerinden atlama, birbirlerinin üzerine su serpme, soğuk su ile yıkanma, hayvanları sulama, yakın pınarlardan su getirip içme gibi gelenekler yerine getirilir.[395]

Hıdırellez'le ilgili Türk kültüründe 40 çeşit otun kaynatılıp Hıdırellez kınası yapılması, Hıdırellez gecesi gül fidanının dibine dileklerin şekil çizilerek, yazılarak veya maketi yapılarak gömülmesi, evlerin kapısına yeşil otlar ve ısırgan otu asılması, Hıdırellez sabahı bitkilerin üzerindeki çiğ tanelerinin toplanıp gençlik ve güzellik için ele yüze sürülmesi aynı zamanda bu toplanan çiğle yoğurt mayalanması gibi gelenekler vardır.[396]

Ordu yöresinde Hıdırellez günü çalışılmaz. Tarla kazılmaz kazılırsa o yıl doğacak kuzu ve danaların topaç olacağı inancı vardır. Eve yeşil sebze veya ot getirilmez getirilirse o yıl sinek çok olur, evi sinek basar.[397]

Ulubey'de Hıdırellez'den önceki gece dilekler bir kâğıda yazılır ve gül ağacının dibine gömülür (KK: 19). Koşaca Köyü'nde Hıdırellez günü evin bereketi artsın diye, eve dana getirilir (KK: 106). Çubuklu Köyü'nde Hıdırellez'de tarlada

---

[393] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 251.
[394] Baykara, **a. g. e.,** s. 310.
[395] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 254.
[396] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 256- 262.
[397] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s.109.

çalışılmaz, ekin yapılmaz, yapılırsa tohumu kurt yiyeceğine inanılır (KK: 36). Hocaoğlu Köyü'nde Hıdırellez'de eve yeşillik sokulmaz, sokulursa evi sinek ve karıncaların basacağına inanılır (KK: 101). Ayrıca Hıdırellez'de Gürgentepe ilçesine gidilir, orada kurulan panayırlar gezilir, güreşler izlenir.

3.1.2.1.3.3. Nevruz (Mart Dokuzu)

Nevruz kelimesi yeni gün anlamına gelir ve Eski İran takvimine göre yılın ilk günüdür. İlkbaharın başlangıcı olarak sayılır. Nevruz yerine Türk dünyasında Sultan Nevruz, Mart Dokuzu, Mart Bozumu, Bahar Bayramı, Yeni Gün gibi isimler kullanılır. Ayrıca Nevruz farklı kültürlerde de farklı mitolojik hikâyelerle bayram olarak kutlanmaktadır.[398] Anadolu'da ve Türklük dünyasında nevruzla ilgili birçok uygulamalar yapılmaktadır. Nevruz kurbanı kesilmesi, "s" harfiyle başlayan yedi çeşit yemek hazırlanması, bereketi artırmak için kapı önüne un serpilmesi, hastalıkları ve kötülükleri yok etmek amacıyla nevruz ateşi yakılarak etrafında dönülmesi veya üzerinden atlanması, mezar ziyaretlerinin yapılması bunlardan bazılarıdır.[399]

İnanışa göre Nevruz, Türklerin Ergenekon denilen bölgeden çıkarak kurtuldukları gündür ve bu tarih 21 Mart'tır. Ziya Gökalp Oğuzlar ve Moğolların Ergenekon'dan çıkılan gün ve saati belirleyerek her yıl o gün ve saatte bayram yaptıklarını belirtir. Bu gün bir parça demir ateşte kızdırılır, Han bu kızgın demiri örse koyup çekiçle vurur. Bu gün aziz tutulur ve İlhanlık dininin en büyük ibadeti olarak kabul edilir.[400]

Ulubey yöresinde Nevruz 21 Mart tarihinde kutlanan tüm Türk dünyasının ortak bayramı olarak bilinir. Türklerin Ergenekon denen yerden çıkmalarını temsil eden bir gündür. Yöre halkı bu günü ayrıca gocagarı takvimi dedikleri Rumi takvim hesabına göre mart dokuzu olarak bilir. Mart dokuzu inanışa göre Gündönümü fırtınasının estiği gündür ve bu kuvvetli fırtına kışın yaza dönüşünü temsil eder.

Oyumgürgen Köyü'nde Mart dokuzunun çok soğuk geçeceğine inanılır. (KK: 102). Ulubey'in Şeyhler Köyü'nde Mart Dokuzu denen 21 Mart'ta yeni doğmuş çocuklar Şeyh Abdullah Değirmeni'ne götürülerek buradaki oluğun altında yıkanırlar.

---

[398] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 238- 240.
[399] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 241- 246.
[400] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 104, 105.

İnanışa göre burada yıkanan çocuklar hasta olamazlar.[401] Elmaçukur Köyü'nde Mart dokuzunda hava güzel olursa, o yılın bereketli geçeceğine inanılır.

3.2. HALK İNANIŞLARI

Halk inancı, kişice ya da toplumca bir düşüncenin, bir olgunun veya nesnenin gerçek olduğunun kabul edilmesi ve onun doğruluğuna inanılması olarak tanımlanmaktadır. Halk bilimi bir toplumun eski çağlardan itibaren taşıdığı yeni yaşam biçimlerine uyarladığı inanışlarla ilgilenir. Boratav, halk inanışlarının din ve ahlak kuralları gibi kesinlik taşımadığını ve aynı topluluk içinde bile farklılıklar gösterebildiğini ifade eder.[402]

İsmet Zeki Eyüboğlu inançların kaynağı olarak çok tanrılı dinler, tek tanrılı dinler ve günlük yaşam olaylarını gösterir. Ona göre inançlar bu üç ana kaynaktan doğmuşlardır. Çok tanrılı dinlerde doğaya atfedilen kutsiyet tek tanrılı dinlerde inanç olarak devam etmektedir.[403]

Jack Goody inançları, dinî ritüel veya büyüsel dinî davranışlar olarak sınıflandırır. Bunların yanında büyüsel veya dinî olmayan doğum, düğün, ölüm seremonilerine de inançlar arasında yer verir.[404] Bu tanımlamalar halk inanışlarının çoğunun temelinde dinî etkilerin olduğunu göstermektedir. Dinî etkilere dayanmayan inanışlar ise geleneksel olarak öğrenilmiş yapılmasının doğru olduğuna inanılan uygulamalardır.

Bahaeddin Yediyıldız, Ordu ilinin tarihi ile ilgili yaptığı çalışmalarda halk inanç ve rivayetlerinin tahrir defterleri gibi yazılı kaynaklarla belirli ölçüde uyuştuğunu kaydeder. Bu nedenle bunlara önem verilmesini ve halk bilimcilerin yanında sosyolog ve tarihçilerin de konuya eğilmesini ister.[405]

Bir toplumun genel inançları, toplumsal yaşamı ilgilendiren inançlar aracılığıyla aile üyelerine nüfuz eder. Aile bu inançları kendi geleneklerine göre şekillendirebilir veya geleneklerini inanca uygun hâle dönüştürebilir.[406]

---

[401] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 270.
[402] Pertev Naili Boratav, **Yüz soruda Türk Folkloru**, Bilge Su Yay. Ankara 2013. s. 13.
[403] İsmet Zeki Eyuboğlu, **Anadolu İnançları**, Derin Yay. İstanbul 2007. s.33.
[404] Goody **a. g. e.**, s. 23, 48, 49.
[405] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 200.
[406] Maurice Halbwachs, **Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri**, çev. Büşra Uçar, Heretik Yay. Ankara 2016. s. 214.

Günümüzde halk inanmalarının birçoğuna batıl inanç veya koca karı (gocakarı) inancı adı verilmektedir. Ulubey yöresinde halk inanışlarının çoğu bereket ve uğur ile ilgilidir. Birçoğunun temelinde dinî inançlar yatar. Halk bu inançlara isteyerek veya istemeden uyar çünkü bunların yapılmasının fayda sağlayacağına inanılır. Büyü, sihir, muska gibi inanışların çoğu günümüzde unutulmuştur. Bunda halkın eğitim seviyesinin artması etkilidir. Ulubey yöresi halk inanışları:

3.2.1. Günlük Hayat, Tabiat ve Doğa Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları

Gök, eski Türkçede ulu anlamına gelmektedir. Gök Tanrı, Ulu Tanrıdır. Göğe bakılarak dua edilmesi, göğe el açılması bundandır. Günümüzde gök ile ilgili birçok inanç Gök Tanrı inancının izlerini taşır.[407]

Ulubey ve yöresinde özellikle yaşlıların dizleri ağrırsa yağmur yağacağına inanılır. Hocaoğlu Köyü'nde sigara yakılıp toprağa dikilir sigaranın dumanı kıbleye doğru giderse havanın 40 gün güneşli, denize doğru giderse 40 gün yağışlı olacağına inanılır (KK:100).

Güneş eğer doğarken kızarırsa havanın yağmurlu, batarken kızarırsa güneşli olacağına inanılır (KK: 101). Koşaca Köyü'nde gökyüzündeki ufuk çizgisi akşamdan kızarırsa yağmur yağacağına, sabahtan kızarırsa kurak olacağına inanılır (KK: 106). Oyumgürgen Köyü'nde güzün yağmur çok yağarsa kışın uzun geçeceğine, çok fazla gök gürler ve şimşek çakarsa büyük bir afet olacağına inanılır (KK: 19). Elmaçukur Köyü'nde gök gürlemesi baharın habercisidir. Gök gürlerken havaya üç defa kaşık atılır. Kaşığın ağzı yukarı gelirse o yıl bolluk, aşağı gelirse kıtlık olacağına inanılır (KK: 30).

Belenyurt Köyü'nde gök gürleyince ve sel olunca salavat çevrilir. Bulutlar kararırsa yağmur yağar (KK: 32). Yukarıkızılen Köyü'nde gök kıbleden gürlerse bolluk, denizden gürlerse kıtlık olacağına inanılır. İnanışa göre gürgenler yapraklarını alttan dökerse kıtlık ve ölüm, üsten dökerse bolluk çok olur. Gök denizden gürlerse ve kışın gök gürlerse o yıl bereket çok olur (KK: 1).[408]

---

[407] Kalafat, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, s. 54.
[408] Eren, **a. g. e.,** s. 83.

3.2.1.1. Gökyüzü ve Astronomik Olaylarla İlgili Halk İnanışları

Türkler göğü Tengri olarak nitelemektedir. Bahaeddin Ögel, Türklerin Tengri kelimesini aynı zamanda göğü de yaratan kutsal güç olarak kullandıklarını ifade eder. Bu iki kavram arasındaki ayrım ise göğün Kök Tengri yaratıcının Tengri olarak kullanılmasıyla ortaya çıkar.[409] Ögel'e göre Türk mitolojisinde tanrının yarattığı ve izin verdiği dört unsur gök, yer, insanlık ve devlettir. Bu bakımdan gök kutsal kabul edilir ve Gök Tengri olarak isimlendirilir. Göğün, gök veya yaşıl denen mavi anlamına gelen kutsal bir rengi vardır. [410]

Yedi ve dokuz sayılarının kutsal kabul edilmesinin nedeni göğün Batı Türklerine göre "Yedi", Doğu Türklerine göre "Dokuz" katlı olmasıdır. İnanca göre bu katların en üstünde Tanrı oturmaktaydı.[411] Dolayısıyla Türk kültüründe tanrının oturduğu yer olan ve Gök Tanrı olarak nitelendirilen gök ve gökyüzünde bulunan güneş, ay, yıdızlar vs. ile ilgili birçok inanış ortaya çıkmıştır.

Türk inanç kültüründe ay ve yıldızlara bakarak çıkarımlarda bulunulur. Her insanın gökte bir yıldızının olduğuna inanılır. Bir yıldız kaydığında yıldızın sahibi olan insanın öldüğüne inanılır. İnanışa göre ayrıca yıldızlar kader ve yazgıyı da belirler. Orta Karadeniz Bölgesindeki bir inanca göre yeni doğmuş ayın iki ucu aşağıya doğru ise havaların soğuk olacağına inanılır.[412]

Samsun'da gökkuşağının altından geçenin ömrünün uzayacağına inanılır. Kars'ta gökkuşağını gören çocuklar yeşili benim diye bağırırlar, ilk söyleyenin cennete gideceğine inanılır.[413]

Ulubey'deki inanışa göre her doğan çocuğun gökte bir yıldızı vardır. O çocuk yıldızıyla beraber büyür, gelişir ve yaşlanır. Kişi ne zaman ölürse yıldızı da kayar ve yok olur. Başına türlü hastalıklar veya kazalar gelen kişiler için de yıldızı düşük denir.

Ay'a parmak tutan kişinin elinde mantar çıkar. Yıldız kaymasını görenin dilekleri kabul olur. Şimşek çakması meleklerin oynadığına işarettir. Dolu ve kar, yağarken yakalanıp yenirse yağış durur.

---

[409] Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi II**, MEB Yay. İstanbul 1997. s. 11,12.
[410] Ögel, **a. g. e.,** s. 16, 17, 18.
[411] Ögel, **a. g. e.,** s. 27, 29.
[412] Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, s. 292.
[413] Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, s. 195.

Gökkuşağına ebemkuşağı da denir. İnanışa göre altından geçenin tüm dilekleri kabul olur. Gökkuşağının uçlarının yere indiği noktada büyük hazinelerin gizli olduğuna inanılır.

Ulubey'in birçok köyünde ay tutulması olduğu zaman teneke ve tencerelere vurularak ses çıkarılır. Böylece ayın bu durumdan kurtulacağına inanılır (KK: 36, 52). Aynı durum Doğu Anadolu'da da yaygındır.[414]

Çubuklu Köyü'nde ay tutulduğu zaman aya yılan dolandı denilerek mermi atılır. Yolbaşı Köyü'nde siğili olan kişi gece dolunay çıktığı zaman, avucundaki tuza okur, bunu da hiç arkasına bakmadan evine getirerek bir duvarın deliğine bırakır böylece siğilin iyileşeceğine inanılır (KK: 76).

3.2.1.2. Yağmur, Şimşek, Gök Gürültüsü, Kar Gibi Hava Olaylarıyla İlgili Halk İnanışları

Dîvânü Lugâti't Türk'te yağmur, rüzgâr gibi tabiat olaylarını düzenlemek için "yât" adı verilen bazı özel taşların kullanıldığı belirtilmektedir. Bunun çok yaygın bir inanış olduğunu, her yanı saran bir yangın için bu uygulamanın kullanıldığını ve yangının sönüp yazın ortasında kar yağdığına şahit olunduğunu Kaşgarlı Mahmut ifade eder.[415] Ziya Gökalp, bu taşı Hazreti Nuh'un oğlu Yafes'e, onun da oğlu Türk'e verdiğinin söylendiğini suya konulursa yağmur yağacağını, atın yelesine asılırsa seyahat esnasında serin bir rüzgâr eseceğini, bir beze sarılıp yangına atılırsa alevlerin söneceğini belirtir. Aynı zamanda inanışa göre bu taş sayesinde kar ve dolu yağdırmak, kötü havayı iyiye çevirmek mümkündür.[416]

Yağmur duasına çıkanlar okunan taşları suya veya belirli bir kuyuya atarlar. Yukarıkızılen Köyü'nde yağmur duası için Eski Cuma Yanı denilen yerde bir kuyunun başına gelinir, kuyunun etrafında çember şeklinde dizilinir. Dereden alınan ve okunan taşlar bu kuyuya atılır. Kuyuya veya suya atılan bu taş inancı eski Türk kültüründe var olan "Yada Taşı" ile ilgilidir.

Belenyurt Köyü'nde yağmur duasında:

"-Yağmuru ver güninen, vermezsen senden zornan da alacam göninen. Ver Allah'ım yağmurumuzu ver (KK: 33)." denir.

---

[414] Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, s. 201, 202.
[415] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 673.
[416] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 45.

Kumrulu Köyü'ndeki bir inanışa göre düğün esnasında hava birden bozar şimşek çakar, gök gürlerse veya yağmur, kar yağarsa gelin veya damadın tava dibi yaladığına inanılır (KK: 118).

3.2.2. Zaman ve Günlerle İlgili Halk İnanışları

Dîvânü Lugâti't Türk'te Oniki Hayvanlı Türk Takvimi'nde "ud" yılında savaşların çoğalacağı çünkü öküzlerin birbiriyle vuruşup toslaştıkları; "takagu" yılında yiyeceklerin çok olacağı ama insanlar arasında karışıklık çıkacağı çünkü tavukların yemleri bulmak için karışıklık çıkardığı; "nag" yılında çok yağmur yağacağı ve bolluk olacağı çünkü yılanların yuvasının su olduğu anlatılmaktadır.[417]

Bu uygulamaların benzerini Ulubey'de de görmekteyiz. Ulubey ve yöresinde Cuma günü tarlaya fide ekilmez. Yeni ayda fasulye dikilmez, turşu koyulmaz. Mayıs ayının otu şifalıdır, özellikle mayıs ayında dışarda yayılan ineklerin sütü çocuklara içirilir (KK: 28). Bunların yanında Gücük Yedisi, Mart Dokuzu (Nevruz), Abrul Beşi, Yıl Sırtı, Çürüklük Ayı, Kesük Baş Günü, Mayıs Yedisi, Hıdırellez gibi belirli gün ve aylara ait inanışlar da yaygındır.

3.2.2.1. Yıl Sırtı

Zemheri ayının birinci günü yani ocak ayının 14'ü yıl sırtı günüdür. Bu gün evlere misafir kabul edilmez. İnanışa göre bu günde eve uğursuz birisi gelirse bir yıl boyunca o ev halkı uğursuzluklar yaşar.[418]

Bu tarih yılbaşı olarak kabul edilmektedir ve mart bozma ile yıl sırtı arasında benzer uygulamalar görülmektedir. Yıl sırtında dükkânı olan kişi kendisinden ilk önce uğurlu sayılan bir kişinin alışveriş etmesini ister. O gün uğursuz sayılan birisi alışveriş ederse dükkân sahibi o yıl kazanç sağlayamaz. Bu nedenle her yıl sırtında uğurlu sayılan kişiye abdest aldırılır ve besmeleyle dükkândan peşin olarak ilk alışverişi yapması sağlanır. Yıl sırtında eve bereket gelsin diye buzağı sokulur. O gün uğursuz sayılan kişiler eve, serendiye, ahıra vs. sokulmaz (KK: 28).

---

[417] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 173.
[418] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s.109.

3.2.2.2. Gücük ve Gücük Yedisi

Diğer aylardan kısa olduğu için şubat ayına gücük (küçük) denmektedir. Gücük ayında havanın ne yapacağı belli olmadığı için gücüğe deli gücük de denir. Gücük ayının bu durumuna yaşlılar şu ifadeyi kullanırlar: "-Gücük ya devenin guyluna çıkarım ya da iti soludurum, demiş." Burada şubat ayında deve kuyruğuna çıkacak kadar kar yağabileceği veya hayvanların gezebileceği kadar güzel bir havanın olabileceği anlatılmaktadır.

Koşaca Köyü'nde Gücük ayı uğurlu ay olarak kabul edilir. İnanışa göre Gücük ayında "vade yeli" eser ve kısa süreli bahar yaşanır. Etraf yeşerir, güneş açar, kar erir. Şubat ayının yirmisi ise Gücük yedisi olarak tabir edilir. Gücük yedisi fırtınalı geçer, hava birden bire soğur ve kar yağar, don olur (KK: 57).

3.2.2.3. Kesük Baş Günü

Şubatın sonu veya 1 Mart kesük baş günü olarak bilinir. Bu güne kesük baş günü denmesinin nedeni ağaç dallarının kesilerek toprağa gömülmesi ve etrafta bu şekilde kesilip toprağa gömülmüş dalların bulunmasıdır. Bu gün toprağa dikilen her şey biter ve yeşerir. Bir meyvenin dalı kırılıp toprağa sokulursa bu meyve dalı tutar ve büyür (KK: 118).

3.2.2.4. Mart Bozma, Mart Kırma, Yılbaşı Bozma

Rumi takvime göre Mart ayının biri (Miladi 14 Mart) yeni yılın ilk günü olarak kabul edilir. Bu tarih Miladi takvime göre Mart ayının on dördüdür. On dört Mart'tan itibaren her gün bir ayı temsil eder. On dört Mart yeni yılın ilk günüdür ve Mart ayının göstergesidir. Bu günlerde hava nasıl olursa temsil ettiği ayın da öyle geçeceğine inanılır. Bir Mart günü aynı zamanda yılın ilk günü olduğu için bütün bir yılın da habercisi olarak kabul edilir. Bu günde eve ilk giren kişinin uğurlu bir kişi olması istenir ve böylece gelen uğurlu kişi martı bozmuş olur, buna mart kırma veya yılbaşı bozma da denir. İnanışa göre mart uğurlu bir kişi tarafından bozulmuşsa o yıl uğurlu geçer.

3.2.2.5. Mart Dokuzu (Nevruz)

Mart ayının yirmi biri Mart dokuzu olarak bilinir. 21 Mart tüm Türk dünyasında Nevruz olarak kutlanır ve baharın başlangıcı kabul edilir. Ziya Gökalp Oğuzlar ve Moğolların Ergenekon'dan çıkılan gün ve saati belirleyerek her yıl o gün ve saatte bayram yaptıklarını belirtir. Bu gün bir parça demir ateşte kızdırılır, Han bu kızgın demiri örse koyup çekiçle vurur. Bu gün aziz tutulur ve İlhanlık dininin en büyük ibadeti olarak kabul edilir.[419]

Gocagarı takvimi denen Rumi takvim hesabına göre Martın sekizi veya dokuzu (Miladi 21-22 Mart) Mart dokuzu olarak tabir edilir ve Gündönümü fırtınasının bu gün eseceğine inanılır. Genellikle fırtınalı geçer, kar yağar ve boran olur. Gündönümü fırtınası günü kıştan yaza döndürür ve bu gün baharın başlangıcı olarak kabul edilir.

Oyumgürgen Köyü'nde Mart dokuzunun çok soğuk geçeceğine inanılır(KK:102). Ulubey'in Şeyhler Köyü'nde Mart Dokuzu denen 21 Mart'ta yeni doğmuş çocuklar Şeyh Abdullah Değirmenine götürülerek buradaki oluğun altında yıkanırlar. İnanışa göre burada yıkanan çocuklar hasta olmazlar.[420] Elmaçukur Köyü'nde mart dokuzunda hava güzel olursa, o yılın bereketli geçeceğine inanılır.

3.2.2.6. Abrul Beşi

Nisan ayının on sekizi Abrul beşi olarak bilinir ve "Kork Abrul beşinden öküzü ayırır eşinden," denilerek bu günde kar ve fırtınanın etkili olacağına inanılır. Abrul beşi aynı zamanda don yaparsa fındıklara da zarar verir. Eğer dallar ıslakken don olursa yeni doğan fındıklar kurur ve düşer, o yıl fındık az olur. Bu nedenle yöre halkı bu günü takip eder. Bazıları bahçelerde ateşler yakarak fındıklarını dondan kurtarmaya çalışır. Eğer Abrul beşi ılık geçerse o yılın çok bereketli geçeceğine inanılır.

3.2.2.7. Çürüklük Ayı

31 Temmuz- 06 Ağustos tarihler arası çürüklük ayı olarak bilinir. Bu günlerde ıslak çamaşırlar çürür.[421] Bu nedenle bu günlerde halı, kilim ve yün gibi kuruması zor

---

[419] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 104, 105.
[420] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 270.
[421] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 273.

olan eşyalar yıkanmaz. Tarladan toplanan mahsuller kurumaya bırakılmaz. Çamaşırlar yıkanacaksa bol hava alan yerlere asılırlar.

Bunların dışında Mayıs Yedisi ve Hıdırellez günleri ile ilgili inanışlar da yöre kültüründe önemli bir yere sahiptir ve mevsimlik bayramlar bölümünde bu günlerle ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir.

3.2.3. Hayvanlar ile İlgili Halk İnanışları

Hayvanlar halk kültüründe yenmesi yasak olanlar ve yenebilenler; uğursuzluk getirenler ve bir zararı olmayanlar olmak üzere guruplara ayrılır. İslam dini domuzu yasaklamıştır bu yüzden domuza ve domuzun dokunduklarına iyi gözle bakılmaz. Bunun yanında at Türk kültür dünyasının en kutlu hayvanlarından biri olarak kabul edilir.[422] Ziya Gökalp Türklerde dört hayvanın kutsal olduğunu ifade eder. Bunlar Koyun (koyun, keçi, teke, geyik, alageyik, maral), Kuş (toğrul), Köpek (barak) ve Öküz (Tibet öküzü, at)'dür.[423]

Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'nde tavşan eti yenmez bunun nedeni olarak da tavşanın kadınlarda olduğu gibi aybaşı (adet) görmesi gösterilir (KK: 52). Guguk kuşunun ötmesi baharın gelmesine işarettir. Guguk ötenden sonra tarlalar herk edilir. Mısır ve fasulye ekilir. O yıl Guguk kuşu çok öterse bereketli geçer. Ayrıca guguk kuşunun ibibik kuşunu kaybettiği için öttüğü onu bulmak için diyar diyar gezdiğine inanılır. Elik Geçisi denilen Karaca (Ceylan), hangi köyden geçerse o köy bereketlenir, inanışa göre onun geçtiği yerde bolluk olur (KK: 1). Birçok köyde Hıdırellez günü evin bereketi artsın diye, eve dana getirilir.

Gelinciğe adı denmez denir. Eğer gelinciğin adı o evde geçerse, gelincik gelir tavukları ve civcivleri boğar, öldürür. Bu nedenle "Adı denmez geldi, tavukları aldı" gibi laflar edilir. Bir daha gelmesi istenmez (KK: 52).

İnanışa göre kedi ve baykuş (furfuruk) uğursuzdur. Kedi, kendisine yemek verildiğinde kişi yanından gitmeden yemez ve yemek yerken gözünü kapatır. Bunun nedeni kedinin yediğini inkâr ettiğine ve nankör olduğuna bağlanır. Akşam köpek ulursa, baykuş öterse, furfuruk öterse o evden ölü çıkacağına inanılır.

Furfuruğun öterken:

---

[422] Boratav, **Yüz soruda Türk Folkloru**, s. 67, 68.
[423] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 42, 43.

- "Yatma insanoğlu, gafil olma, kalk namaza." dediğine inanılır.

Hayvanlar ve özellikle kediler ters dönerse yağmurun yağacağına inanılır. Tavuklar tüneyip bitlenirse, solucanlar uzarsa ve sülükler fındık dalına çıkarsa da yağmurun yağacağına işarettir. Ebe gödeni denilen, büyük kurbağaya bakmak, öldürmek uğursuzluk getirir. Ebe gödeninin kendisine bakana ilendiği söylenir ayrıca üzerine basan kişinin çarpılacağına inanılır.

Halk arasında "Pıllâ Böcük" denen Uğur Böceği yakalanır, avucun içine alınır daha sonra parmağın ucuna koyularak yukarı kaldırılır ve:

"Pıllâ böcük, pıllâ böcük

Anan baban Buğday Belan'da yağlaş yiye,

Var sen de ye. Uç uç da yetiş böcük..." denilerek dilek tutulur ve el yukarı kaldırılır. Pıllâ böcük uçarsa dileğin kabul olacağına inanılır (bk. Resim 30). Ayrıca Gündüzlü Mahallesinde pıllâ böcük ne tarafa uçarsa kişinin o taraftan biriyle evleneceğine inanılır (KK: 135).

Güvercin avlamak uğursuzluktur. Güvercin yuva yaptığı eve bolluk bereket getirir. Azerbaycan ve Anadolu'da güvercin kutsal sayılır. Bunda Hacı Bektaş Veli'nin güvercin kılığına girmesi ve dolayısıyla tasavvuf ehlinin de güvercin kılığında dolaştığı inancı etkilidir.[424]

İnanışa göre eğer bir yılan öldürüldüyse yağmur yağsın diye yakınlarda bulunan bir taş ıslatılır, ıslatılmazsa o yıl kurak olur. Bir yılan görüldüğünde kaçmaması için eller birbirine tarak yapılarak yere çömelinir böylece yılan olduğu yerde kalır. Kurak havada yılan öldürmek yağmur yağdırır. Horoz öterse eve misafir geleceğine inanılır. Karınca bereket olarak kabul edilir ve eve giren karınca sürülerine dokunulmaz.

İneğin sütünün kesilmesi, kokması onun nazarlandığını gösterir. İneklere nazar değmesin diye ham elma çubuğundan yapılmış kırmızı ipten yapılmış püsküllü kolye iki boynuz arasına asılır. İneğe bakan kişiye:

"Boşuna bakma dostum, ham elma var," denir.

---

[424] Kalafat, **Türk Kültürlü Halklarda Mitler**, s. 148.

3.2.4. Bitkiler, Cansız Maddeler, Eşyalar, Aletler ve Besinlerle İlgili Halk İnanışları

Halk yaşamında önemli yeri olan bitkiler, cansız maddeler, eşyalar, birtakım aletler ve bazı besinler kut ve uğur taşıması gerekçesiyle kutsal kabul edilmiştir. Bunlara saygı gösterilir. Türk kültüründe ateş, su, toprak, demir; ekmek, tuz; ekin ürünleri; süt ve süt ürünleri kutsaldır.[425]

Demir, Türk kültür coğrafyasında bir kült haline gelmiştir. Halk inanışlarında demirden yapılmış eşyalar hem kara iyelere karşı koruyucu hem de onların zararlarını yok edici özelliğe sahiptir. Ocağı karıştıran demir, al karısını yakalayan iğne, kırklıların karışmaması için kullanılan yaka iğnesi bunlara örnektir.[426]

Dîvânü Lugâti't Türk'te "Yada" taşının beyaz ya da siyah renkte saydamımsı olanına "kâş (qâş)" dendiği ve bu taşın beyazının yıldırım düşmesine, susuzluğa ve şimşek çarpmasına karşı koruma sağladığı için yüzüklere takıldığı belirtilmektedir.[427] Ayrıca bu taşın beze sarılıp ateşe atıldığında yanmadığı, susayan kişinin bu taşı ağzına alırsa susuzluğunun gideceğine inanılır.[428]

Isırgan otu Ulubey yöresinde çok yaygındır ve çeşitli yemekleri yapılır. Isırganlı bahçenin bereketli olduğuna inanılır. Bunların yanında ısırgan temas ettiği bölgeyi yakar ve kabartır. Bu yanma saatlerce sürer. İnsanlar ısırganların yanında ve çevresinde bolca bulunan nivirgen denen bir otu bu acıyı geçirmek için kullanırlar. Nivirgeni koparark ısırgan yanığı olan bölgeye:

- "**Isırgan git, nivirgen gel…**"

diyerek birkaç kez vururlar ve bu gerçekten de işe yarar (bk. Resim: 31, 32). Nivirgene Ordu ilinin Akkuş yöresinde "yivdin" denir ve Akkuş'ta bu uygulama hem yivdin hem de "efelek" denilen geniş yapraklı bir otla yapılır:

- **"Çık ısırganım gir efeleğim."** denilir (KK: 136).

Bu uygulamaların benzeri Dîvânü Lugâti't Türk'te cin çarpan kişinin yüzüne soğuk su atılarak "git cin, kaç cin" diye bağırılması şeklinde karşımıza çıkar.[429]

---

[425] Boratav, **Yüz soruda Türk Folkloru**, s. 76.
[426] Yaşar Kalafat, **Kodlar-Kültler-1 Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları**, Berikan Yay. Ankara 2009. s. 123.
[427] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 410.
[428] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 671.
[429] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 444.

Yörede fındık bahçeleri ve harmanlarda kendiliğinden yetişen papatya beyaz rengi ve kokusuyla insanı mest eder. Çocuklar papatyadan saplarını birbirine geçirerek taç, kolye ve bileklikler yaparlar (bk. Resim: 44). Papatya beyaz rengi nedeniyle evliliğin sembolüdür, saflığı ve temizliği ifade eder. Gelinlikler de bu yüzden beyaz renklidir. Âşık olan genç papatyayla fal bakar. Herhangi bir papatyayı koparark aklından geçirdiği sevdiğini düşünerek "seviyor", "sevmiyor" diyerek papatyanın yapraklarını teker teker yolmaya başlar. Eğer papatyanın son yaprağı seviyor ile bitiyorsa âşık sevdiğinin kendisini sevdiğine emin olur ve mutlu olur. Papatyanın son yaprağı sevmiyor ile biterse başka papatyalar koparark seviyor çıkana kadar uğraşır.

Yörede üf üf çiçeği olarak bilinen başka yerlerde şeytan tüyü veya karahindiba da denen çiçek, dilek dilemek ve talih bakmak için kullanılır (bk. Resim: 183). Üf üf çiçeği kökünden koparılarak dilek tutulur ve kuvvetlice üflenir. Eğer çiçeğin bütün tüyleri uçarsa dileğin kabul olacağına inanılır. Aynı şekilde talih de bakılır. Kişi, uzaktan sevdiğinin kendisini sevip sevmediğini, ilerde onunla evlenip evlenemeyeceğini bu çiçeğe üfleyerek bakar. İnanışa göre, eğer tek üflemeyle tüm tüyler uçarsa sevdiği onu seviyordur ve ilerde evleneceklerdir.

Ayna kırılması, merdiven altından geçmek uğursuzluktur. Belenyurt Köyü'nde adak kesilen bıçak eve getirilmez. İstenmeyen bir olay veya hastalık konuşulduğunda üç kere tahtaya vurulur. Böylece o uğursuzluğun yok olacağına inanılır. Yukarıkızılen Köyü'nde birisinin gözüne ayna tutmak o kişiye küfretmek anlamına gelir.

İnanışa göre eşiğe oturanın çocuğu olmaz. Cam kırılması hayra yorulur. Kişinin elinden kaşık düşerse misafir gelir. Yeni ev yaptıran kişi evi sağlam olsun diye evin temeline demir para atar.

Bir kişinin sigarasıyla sadece bir kişi sigarasını yakabilir. Buna da sigara tüleme denir. Başkasından sigara alana otlakçı denir. Tiryakinin ilk ve son sigarası alınmaz. Yeni açılmış paketten ilk sigarayı almak uğursuzluk getirir. Son dalı almak ise yüzsüzlüktür. Sigara masanın üzerinde ve ağzı açıksa sormadan otlakçılık yapılabilir. Masanın üzerinde ve ağzı kapalıysa sorarak bir dal alınabilir. Paket tiryakinin cebindeyse ve kendi içeceği sigara dalını paketi çıkarmadan cebinden alıyorsa kesinlikle ondan sigara istenmez, otlakçılık yapılmaz.

Çay içerken bardağın üzerinde çay çöpü varsa eve misafir geleceğine yorulur. İnanışa göre kaç tane çöp varsa o kadar misafir gelecektir. Bu çöpler sertse gelecek

olan misafir erkek yumuşaksa kadın olur. Çocuk yemek yerken kaşığından sofraya kaç damla yemek dökerse o kadar çocuğunun olacağına inanılır.

Ulubey' de boş beşiği sallamanın uğursuzluk getireceği inancı vardır. Boş beşik sallayanın çocuğu olmaz, denir. Yaşar Kalafat aynı inancın Yakut/Saha Türklerinde de olduğunu boş beşik sallanırsa beşiğin sahibi olan çocuğun hastalanacağına inanıldığını belirtir.[430]

Fındıklı Köyü'nde mezarlığı parmağıyla gösteren kişinin elinde siğil çıkacağı inancı vardır (KK: 20). Süpürgeye basan veya süpürgenin üzerinden atlayan kişinin nasibinin kesileceğine inanılır (KK: 118).

Ekmek yere düştüğünde üç defa bismillah denilip alına götürülür ve yüksek bir yere konur. Ekmek üzerine "Ekmek gözüme dursun" diye yemin edilir. Kirmit çok olursa kış çok olur. Mısır ve fasulye dolunayda ekilirse bol ve bereketli olur (KK: 46).

Ayvayı yerken çekirdeğini bulan kişinin cennete gideceğine inanılır. İnanca göre elmanın kabuğunu koparmadan soyup ateşe atan kişi şeytanı çatlatmış olur.

Bir kişi yeni kıyafet aldığında aldığı kıyafet derisiyle beraber kuvvetlice cimciklenerek:

- "Bunu Ese Osman'dan mı aldın?" denir. Ese Osman Ulubey'de elbise satan ilk esnaflardandır.

Bir kişinin kıyafetine üzerinde giyiliyken düğme dikilirse o kişinin aklını kaybedeceğine, nasibinin bağlanacağına inanılır. Eğer illaki dikilecekse kişinin dilinin altına bir şey konur (KK:1).

3.2.5. Bereket, Uğur ve Uğursuzluk ile İlgili Halk İnanışları

Uğur, bir nesnenin, canlı veya cansız herhangi bir varlığın, bir durumun, özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı kısaca olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, iş ve işlemler uğurlu ve uğursuz diye ayrılmıştır.[431] Örneğin Eski Türklerde dokuz sayısının uğurlu olduğuna inanıldığı için Hakan'ın dokuz tuğdan fazla tuğ kullanmadığını görmekteyiz.[432]

Ulubey yöresinde, gece tırnak ve saç kestirmek uğursuzluktur. Sağ elin avuç içi kaşınırsa para geleceğine, sol elin avuç içi kaşınırsa para çıkacağına inanılır.

---

[430] Kalafat, **Altaylardan Anadoluya İnanç Göçü**, s. 11.
[431] Boratav, **Yüz soruda Türk Folkloru**, s. 109.
[432] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 588.

Geceleri ıslık çalmak şeytanı davet etmeye işarettir, uğursuz sayılır. İki bayram arasında düğün, nişan, sünnet eğlenceleri yapılması uğursuzluk getirir. Evin bereketli olması için yeni ev yaptıran kişi eve taşınırken davet verir. Ağzı dualı birisi bu evde ilk ateşi yakar. El işi yapanlar el işinin çabuk bitmesi için eli çabuk olan birisinin yanlarına gelmeleri isterler. Böylece eli çabuk olan kişi onlara uğur getirecek ve onların da elleri hızlanacaktır.

Yörede hemen hemen her köyde serendilerin kapısının üstüne koç boynuzu asılır. Koç boynuzunun bereket ve uğur getirdiğine inanılır. Koç boynuzu aynı zamanda yöreye has kilimlerde de motif olarak kullanılmaktadır. Güç, kuvvet ve erkekliği temsil eder.

3.2.6. Su, Irmak ve Göl ile İlgili Halk İnanışları

Göktürk yazıtlarında geçen Yer-Su ruhları su, ırmak ve gölleri koruyan ve buralara hükmeden Tanrılar olarak bilinmektedir. Bahaeddin Ögel'in aktardığına göre Şamanizme inanan Altay Türklerinde Talay ve Yayık Han su tanrıları olarak bilinmekteydi. Yenisey Türkleri, Yenisey ırmağının kaynağını göğün yedinci katından aldığına inanıyorlardı ve bu suyun geldiği dağlara Gök Dağı adını veriyorlardı. Orhun ve Selenge Nehirleri ve bu nehirlere kaynaklık eden dağların bulunduğu Ötüken Bölgesi Türklerin var oluş efsanelerinin geçtiği kutsal yerlerdir.[433]

Hayat kaynağı olan su bolluk ve bereketi; saflık ve temizliği simgeler. İnsanlar suyu olan yere ev kurarlar ve yerleşirler (bk. Resim: 45). Ulubey ve yöresinde topraktan kendiliğinden çıkan sular vardır. Buralara göz denir ve suyun gözü, suyun ilk çıktığı yerdir. Bu su, kimin evine akıyorsa su onundur. Halk arasında su ve yola engel olunmaması inancı vardır. Su ekmek kadar kutsaldır bu yüzden akan suya, dereye, ırmağa hacet giderilmez. Yeni doğum yapan kadınların ve bebeklerin kırkından çıkmaları su ile sağlanır. Hocalara yazdırılan muskaların tesirli olması için muskalar suya atılır. Kendisine su verilen kimse su verene: "Su gibi aziz ol!" diyerek suyun kutsallığını dile getirir.

Ulubey'in Güzelyurt Köyü sınırları içinde bulunan Şayip Tepesi'ndeki su, şifalı olarak bilinir. Bu sudan bir zamanlar faydalanmak isteyenler çok olunca Cevizlik Köyü'nün muhtarı sıra düzeni kurmuştur. Bu sıra bozulursa suyun kesileceğine

---

[433] Ögel, **Türk Mitolojisi II**, s. 143, 145.

inanılmaktaymış.[434] Su çok az aktığından aşağıdaki köyün çeşmelerinden geceleri katırlarla buraya su taşındığı ve satıldığı da anlatılmaktadır (bk. Resim: 217).

Kadıncık'ta Tepeköy denen yerde şifalı su vardır. Tadı ekşi olan bu suyun bütün hastalıklara faydalı olduğuna inanılır (KK: 21). Ulubey'in Sayaca Köyü'nde, böbrek taşı düşürmek için su vardır, bu suyun özellikle böbrek hastalarına şifa getirdiğine inanılır ama suyun olduğu yerler günümüzde kapanmıştır (KK: 28).

Kadıncıkta bulunan Emin Gölü efsanevi bir göldür. Köyden Emin isimli birisi aşk hastalığına tutulmuş. Sevdiğini alamayınca ve sevdiği başkasına verilince kafası mecnun olmuş. Köpeğiyle dağlarda gezmeye başlamış. Bir gün yine köpeğiyle gezerken kendisini ırmaktaki göle atmış. Emin'in köpeği köye gelip bağıra bağıra köylüyü oraya götürmüş. Emin'in cenazesini bulamamışlar. Köpek oradan köye gelmemiş, gece gündüz sahibini beklemiş. Sonra köpek de yok olmuş gitmiş. Buraya bu yüzden Emin Gölü adı verilmiş (KK: 21).

3.2.7. Nazar ve Nazardan Korunma ile İlgili Halk İnanışları

Dîvânü Lugâti't Türk'te nazara karşı bostanlara, bahçelere "abakı" adlı korkulukların dikildiği belirtilmekte,[435] ayrıca âdet gören kadınların veya dinen cünüp olmuş kişilerin de nazarının geçtiği ifade edilmektedir.[436] Yine aynı kaynakta göz değmesi ya da nazara maruz kalan çocuğu iyileştirmek için yüzüne tütsü tutularak "ısrık ısrık" (ey cin ısırılmış ol) sözünün kullanıldığı belirtilmektedir.[437]

Dîvânü Lugâti't- Türk'te "egit" isimli bir ilacın nazar değmesinden ve kem gözlerden korumak için bebeklerin yüzüne sürüldüğü ve bazı şifalı otlardan yapıldığı belirtilmektedir.[438]

Kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç, bir kişiye, bir hayvana veya cansız bir varlığa zarar verebilir, buna nazar denir. "Kem Göze uğramak" da nazar değmesi anlamındadır.[439]

Ulubey'de nazara halk arasında göz değmesi veya göze gelme de denir. Belli bazı kişilerin nazarlarının çok geçtiğine inanılır. Dikkatle ve beğeniyle bakanlar ve

---

[434] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.
[435] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s.129.
[436] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 255.
[437] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 282.
[438] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 251.
[439] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 119.

mavi gözlülerin nazarlarının etkili olduğuna inanılır. Nazarlanacağı varsayılan kişi, hayvan veya eşyaya nazar boncuğu veya maşallah yazısı takılır. Hayvanları nazardan korumak için ham elma çubuğundan ve kırmızı ipten yapılmış püsküllü kolye hayvanın iki boynuzu arasına asılır:

"Boşuna bakma dostum, ham elma var." denir (KK: 28).

Bazılarının gözü nazara sebep olur, köylerde bunlar bilinir. Bu kişiler geçerken çocuklar ve hayvanlar saklanır. Nazar değen inek kan sağılır, ciciği kör olur, tepinir. Nazarlanan hayvanın sütü yoğurdu kokar ve süt kesilir. Sayaca Köyü'nde:

"Nazar insanı mezara,

Hayvanı kazana sokar." derler.

Mezarlıktan geçerken orada yatanların yarısının nazardan öldüğünü düşünmek gerekir. Nazar ota, samana, tuza ve kişinin kendisine okunur, üflenir. Nazar okurken okuyan kişi esner, bu esneme hem nazarın varlığını gösterir hem de okuyan kişiye bir şeyler vermek gerektiği anlamına gelir. Aynı zamanda nazar okunan kişinin sağa sola sallanması istenir.

Bazı köylerde nazar için muska (nuska) yazan ve okuyan kişiler vardır. Bunlara muskacı da denir. Muskacı bir muskayı boyna asmak için, bir muskayı da bir bardak suyun içinde karıştırılıp yazıların tamamen suya geçirilmesi ve ondan sonra içilmesi için verir. Bazen de muska yakılarak çıkan dumanın koklanması istenir (KK: 28).

Kızılen'de nazar ekmeğe ve tuza okunur. Okunan tuz ateşe atılır çatlarsa nazarın gideceğine inanılır. (KK: 52). Fındıklı'da nazar değmesin diye eve sarımsak asılır (KK: 20). Çubuklu'da evi nazardan korumak için evin odalarına su serpilir, soba dumanı püskürtülür (KK: 83).

Nazarlanan kişiye nazar boncuğu takılır. Kem gözlerin nazarının değdiğine inanılır, mavi boncuk takılarak nazardan korunulur (KK: 103). Koşaca Köyü'nde, nazardan korunmak için evin girişine veya serendiye at nalı asılır (KK: 106). Nazarlanan çocuk veya kişi için belli başlı ocaklara gidilir ve kurşun döktürülür. Maşallah diyen kişinin nazarı geçmeyeceğine inanılır. Eğer ortamda bulunan birisi sesli bir şekilde maşallah derse nazar yine bozulur.

Namaz kılarken veya dua okurken çok esneyen kişiye nazar değdiğine inanılır. Ayrıca nazar okuyan hoca çok esner ve gözleri yaşarırsa okuduğu kişide nazar olduğuna ve hocanın nazarı kendi üzerine aldığına inanılır (KK: 1).

İneklerin sütü dibine yandığında, inek kan iş.diğinde veya inek huysuzlandığında nazar değdiğine inanılır. Bir avuç tuz ağzı dualı birine okutulur ve eve getirilip ateşe atılarak çatlatılır bu şekilde nazarın geçeceğine inanılır (KK: 52).

3.2.8. Evliya Olarak Bilinen Kutsal Yerler ve Ziyaret Yerleriyle İlgili Halk İnanışları

Eski Türklerde atalar kültü vardır. Atalar kültüne göre öldükten sonra ruhlar yaşar ve bu dünya ile bağını koparmazlar. Mitolojik dönemlerden itibaren bazı kişilere kutsallıklar atfedilmiştir. Bu kişilerin ölümünden sonra da topluma faydalı olacağına inanılmış ve mezarlarının bulunduğu yerler ziyaret yerleri haline getirilmiştir. Buralarda dilekler dilenerek atalara kurbanlar sunulmuştur.[440] İslamiyet ile birlikte atalar kültünün yerini evliya kültü almıştır. Evliyalar hayattayken halkın takdirini kazanan ve olağanüstü özellikler gösteren keramet sahibi şahsiyetlerdir. Evliyalara "veli, baba, derviş, hoca, efendi" gibi isimler de verilmektedir. Onların Allah katında önemli bir yerinin olduğuna inanılır. Evliya olarak tabir edilen kişiler öldüklerinde mezarlarına da evliya denir. Bu mezar yok olsa da orada biten ağaç veya orada bulunan kaya parçası artık evliya olarak nitelendirilir ve kutsal olarak kabul edilir. Mezarları bilinen bazı evliyaların bulunduğu yere türbeler yapılmıştır.

Evliya olarak tabir edilen ve halkın çoğunlukla tedavi için gittikleri bu yerlerde evliyanın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilekler dilenir. "Buralar bir evliyanın veya gerçekte yaşamış veya yaşadığına inanılan bir ulu kişinin makamı olduğuna inanılan mezar, ağaç, taş gibi yerlerdir."[441]

Evliya, ocak olarak bilinen yerlere adak yeri ve yatır adı da verilmektedir. Ömer Lütfi Barkan buraları kolonizatör Türk dervişlerinin mekânı olarak adlandırır. Bu dervişler bölgeye gelerek zamanın kültür evleri olarak niteleyebileceğimiz zaviyeler kurmuşlardır.[442] Daha sonra bu zaviyenin kenarına ölen dervişlerin türbeleri yapılmıştır. Ordu yöresinde elliye yakın zaviye bulunduğu kaynaklarda belirtilmektedir.[443] Karadeniz'de Zaviyeler (15-17. yy) adlı kitabında Mehmet Fatsa, Şeyh Abdullah'ın yaşadığı bölge olan Ulubey'in Çepni ileri gelenlerinden Sevdeş

---

[440] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 195.
[441] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru,** s. 142.
[442] Ömer Lütfi Barkan, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Hamle Yay. [t. y.] s. 36.
[443] Yediyıldız, **Ordu Tarihinden İzler**, s. 194.

Bey'in yönetimi altında bulunduğunu ve yine bu yörenin Hacemiroğulları Beyliği döneminde İslamlaşma sürecine girdiğini belirtir. Aynı kaynakta bu bölgede o yıllarda yirmi beş köy, bir müderris, yedi imam, iki zaviye ve altı zaviyedar olduğu kayıtlıdır.[444] Bu zaviyelerden biri Ulubey'in Şeyhler Köyü'ndeki Şeyh Abdullah türbe ve zaviyesidir.

Şeyh Abdullah yörenin en tanınmış evliyalarındandır deve ile konuşup onu yürütmesi, yapmak istediği mescide geyiklerin kütük taşıması ve değirmeni ile ilgili efsaneler anlatılmaktadır. Son yıllarda Temmuz ayının son Cuma günleri adına anma günü düzenlenmektedir ve köyde bulunan türbesi ziyaret edilmektedir.

Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'ndeki Sarı Sâdık evliyası da bu kapsamda değerlendirilebilir. Sarı Sâdık aslında Türk Dünyasının Sarı Saltuk diye bildiği derviştir. A. Yaşar Ocak, Sarı Saltuk'un 13.yy'ın ikinci yarısında İslâmın Balkanlara girişine ve buraların Türkleşmesine öncülük eden gerçek hayatı efsaneleşmiş bir şahsiyet olduğunu belirtmektedir.[445]

Yukarıkızılen'de Sarı Sadık Evliyası olarak bilinen yerde eskiden yaşlı bir ağacın olduğu ve bugün yol ve okul çalışmalarında bu ağacın yıkıldığı köylüler tarafından anlatılmaktadır. Hasta olan çocuklar ve büyükler, Sarı Sadık denen yerde taşın üzerine yatırılır. Bir müddet burada bekletilen hastanın iyi olacağına inanılır. Özellikle yürüyemeyen, geç konuşan, basık çocuklar buraya götürülür ve uyutulur. Ayrıca hasta olan kişinin elbisesinden bir parça yırtılır ve buradaki ağacın dalına asılır, böylece hastanın iyileşeceğine inanılır (KK:1).

Müderris Abdullah Efendi (1868- 1944), Ulubey'in Yukarı Kızılen Köyü'nde yıllarca ders vermiş âlim bir zâtdır. Buraya Tokat'tan geldiği söylenir. Aslen Gölköy'ün Cihadiye Köyü'ndendir. Yukarı Kızılen Köyü'nde iken yaşadığı yere türbe yapılmıştır. Mucize isteyen talebelerine elinde bulunan kazığı gökyüzüne atarak mucizesini göstermiştir. Attığı kazığın gökyüzünde asılı kaldığı anlatılır. Başı ağrıyanların Cuma günleri kabrini ziyaret etmesini istemiştir. Mezarı Gölköy ilçesindedir (KK: 138).

Yukarıkızılen Köyü Camiyannı Mahallesinde de evliya denen bir ağaç vardır, bu ağacın dibinde mezar olduğu söylenmektedir. Basık, konuşamayan, kekeleyen

---

[444] Mehmet Fatsa, **Karadeniz'de Zaviyeler (15-17. yy)**, Arı Sanat Yay, İstanbul 2017. s. 358.
[445] Ocak, **a. g. e.,** s. VII.

çocuklar oraya götürülür, belli bir kişi (i.g.) çocuğu oraya yatırır okur ve bekletir (KK:1). İnanca göre burada yatan çocuk ve hastalar şifa bulurlar.

Sayaca Köyü'nde Kurşunçalı'da Rosbene denilen bir yer vardır. Eskiden hasta olanların veya herhangi bir sıkıntısı olanların götürüldükleri bir yerdir. Bir kişiye seni Rosbene'ye götürelim mi diye sorulduğunda benim Rosbenelik bir durumum yok derse, o kişi aslında Rosbenelik olduğuna inanılır (KK: 28).

Kadıncık'ta da evliya olarak bilinen bir yer vardır. Hasta olan kişiyi oraya götürüp bırakırlar. Hasta orada bir müddet bekletilir, uyutulur. Dönerken de oradaki bulunan çalı çırpıya yamalık bağlanır. Şıhlar Değirmeninde (Kadıncık Şelalesi'nin yukarısında) de evliya vardır, oraya gidip dua ederler, hastaları götürürler (KK: 65).

Şekeroluk Köyü'ne bağlı Güvebe Mahallesi'nde mezarlıkta evliya olarak tabir edilen bir yer vardır. Buradaki gürgen ağacı evliya olarak bilinir. Bu ağacı zamanında kesmeye çalışmışlar ancak balta kesmemiştir. Buraya özellikle kadınlar giderek dua ederler. Hasta çocuklar buraya götürülür (KK: 108).

Molla Süleyman Efendi Evliyası'nın Ulubey'in Kardeşler Köyü'nde 1850-1930 yılları arasında yaşadığı bilinmektedir. Sevilip sayılan bir zat olduğundan köyde bulunan mezarı ziyaret yeri haline gelmiştir.[446] Şahinkaya Köyü'ndeki mezarlıkta yatan Sallah Kocaman Evliyası da ziyaret yerleri arasındadır. Yukarıkızılen Köyü ile Damarlı arasında kalan yolun kenarında bulunan meşe ağacı da evliya olarak nitelendirilir ve bu ağacın dallarına dileklerde bulunup ip veya çaput bağlanır (bk. Resim: 20).

Ulubey ilçesi yakınındaki Şayip Tepesinde ziyaret yeri olarak benimsenen bir mezar vardır. Eskiden burada genellikle sağlık dileği ile adaklar adanmakta, bez bağlanmaktaymış. Aynı yerde bulunan suyun da şifalı olduğuna inanılmaktadır.[447]

Akoluk Köyü'nde bulunan Çal Evliyası halkın yağmur duası yaptığı ve ziyaret ettiği yerlerden biridir. Burada yapılan yağmur dualarının dua edenlerin evlerine geri dönene kadar kabul olacağına ve yağmurun yağacağına inanılır. Evliyanın bulunduğu yerin defineciler tarafından yok edildiği söylense de burası dilek dileyenlerin ve şifa arayanların uğrak yerlerindendir (KK: 46)[448].

---

[446] Çebi, **Ordu Evliyaları**, s. 28- 30.
[447] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.
[448] Gizem Öner, "Ordu İli Adak Yerleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2019. s. 46, 47.

Salih Derviş (1904-1983) Ulubey'in Karakoca Mahallesinde yaşamıştır ve Karakoca Mezarlığında türbesi vardır. Sürekli yanında bulundurduğu ibriği türbenin kapısında sergilenmektedir. Çocukluk ve gençlik döneminde medrese eğitimi görmüştür. Yöre halkı tarafından sevilip sayılan birisidir. Salih Derviş'in sürekli olarak elinde abdest aldığı ibriğiyle gezdiği, yağmurlu havalarda üzerinin ıslanmadığı ve çamura da otursa çamur olmadığı söylenir.

Yörede bilinen diğer bir evliya Avni Efendi'dir. Avni Efendi (1916-2013) Gölköy'e bağlı Damarlı Köyü'nde yaşamıştır. Veli Hatip silsilesindendir. Müderris Abdullah Efendi'den ders almış ve eğitmen olarak yıllarca çalışmıştır. Türbesinin önünde din, dil, ırk farkı gözetilmemesi gerektiği; tüm insanların bir gözle görülmesi gerektiği; kötülük edenlere iyilikle yaklaşılması gerektiği yazılıdır. Sofrasının bereketli olduğu ve bu sofralarda az yemekle çok kişinin doyduğu bilinir. Damarlı Köyü'nde bulunan türbesi halk tarafından ziyaret edilmektedir. "Vuslatu'r-Rahman Bil Kur'an" adlı bir eseri yayımlanmıştır (KK: 138).

3.2.9. Ocak Olarak Bilinen Yerlerle İlgili Halk İnanışları

Halk tarafından kutsal kabul edilen mekânlar vardır. Buralara ocak adı verilir. Erman Artun, ocağı: "Belirli bir veya birkaç hastalığı iyileştirme gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen kişi ve kan bağı olan ailesini gösterir. Ocakçı kişiler çoğu zaman büyü ile tedavi yaparken bazen de ilaç saydıkları gereçleri kullanmaktadırlar."[449] diye tarif eder. Burada ocağın tedavi edici yönü üzerinde durulur. Boratav ise: "Bir ermişin soyundan gelmek yahut onun türbesinde görevli olmak ocak olmaya etkendir. Ocaklık babadan oğula, anneden kızına geçebileceği gibi el verme yöntemiyle başkasına da geçebilir."[450] diyerek ocak olmanın şartlarını sıralar.

Ocak, evliya, yatır denilen yerler halk tarafından kutsal kabul edilir ve buralara ziyarete gidilerek yardım umulur. Ulubey yöresinde evliya denilen yerlerin çoğunda yaşlı bir ağaç vardır veya yaşlı bir ağacın varolduğu ve birileri tarafından kesildiği belirtilir. Ocak denilen yerler ise mum dökme ocağı, kurşun dökme ocağı, yılancuk ocağı, ürfiye ocağı gibi adlarla ifade edilir. Buralar ya atadan bu tedavi ve işlemleri miras olarak alan kişilerin evleri ya da bir mezar veya yaşlı bir ağaçtır.

---

[449] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 203.
[450] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 129.

3.2.9.1. Mum Dökme Ocağı

Gölköy'e bağlı Damarlı'da Yukarıkızılen Köyü ile Damarlı arasında bulunan ıhlamur ağacı ocak olarak kabul edilir. Burada bir ocakçı bulunur ve getirilen çocuklara mum döker. Mum dökmede işleminde ilk önce mum tavada eritilir sonra bu tava hastanın başının üzerinde gezdirerek sıcak mum soğuk suya dökülür. Ardından bu mumlu suyla hasta çimzirilir. Bu işlem farklı günlerde üç kez yapılır (KK: 1). Bu şekilde mum dökülen basık, geç yürüyen, geç konuşan vb. çocuklar ve diğer hastaların iyileşeceğine inanılır.

3.2.9.2. Kurşun Dökme Ocağı

Hemen hemen her köyde babadan oğula geçen ocak dediğimiz tedavi evleri bulunmaktadır. Bu ocaklarda genellikle çalınan (cinlenen) kişilere şifa için kurşun dökme işlemi yapılır. Çağlayan Köyü'nde kurşun bir kapta eritilerek hasta olan kişinin yanındaki soğuk suyun içine dökülür. Kurşun suyun içinde donarak şekil alır, kurşunun aldığı şekle göre kişinin hastalığına yorum yapılır ve hastalığı donan kuşunla beraber iyileşir (KK: 61).

Hocaoğlu Köyü'nde hastaya ilk önce tavada eritilen kurşunun dumanı, ardından başına tülbent örtülü hâlde suya dökülen sıcak kurşundan çıkan duman solutulur, böylece çalınan kişinin kurtulacağına inanılır (KK: 55).

3.2.9.3. Yılancık (Yılancuk), Ürfiye Ocağı

Gölköy'ün Güzelyurt Köyü'nde yılancık ocağı denen bir yer vardır, hasta oraya götürülür. Yaranın üzerine yılancık taşı denen siyah bir taş konularak tedavi edilmeye çalışılır (KK: 59).

Ordu'nun Gölköy ilçesinin Özlü Köyü'ne Bağlı Taşköprü Mahallesi'nde Ocak vardır. Ürfiye denen vücudunda sakatlar çıkan hasta çimene yatırılır ve etrafındaki çimen yolunur. Yolunan çimenlerin bir kısmı sobanın altında kurutulur. Bir kısmı da hastaya verilir ve yanında götürüp kurutması istenilir. Bu otların kuruduğu zaman ürfiyenin de kuruyup iyileşeceğine inanılır. Bu işlemi kadınlar yapar. Burada yılancık da tedavi edilir. Ayak bağı da kesilir (KK: 89).

3.2.9.4. Veli Hatip Ocağı

Veli Hatip adlı evliyanın Gölköy'e bağlı Şıhman Köyü'nde 1400'lü yıllarda yaşadığı ve demircilik yaptığı anlatılmaktadır. Veli Hatip denilen evliya ölünce onun ocağına sahip çıkılmış bu ocak silsile ile devam etmiştir. Her ayın ilk Çarşamba günü, hastası olan, çocuğu olmayan vs. kişiler gelir. Burada mum yakarlar hastanın başında veya omuzlarında yanan mum daha sonra suya atılır ve bu su hastanın başından aşağı "Bismillah" denilerek dökülür.

Mum dökülen su çeşmeden alınır. Veli hatibin kitabı terazinin bir kefesine su diğer kefesine konulur. Su ile kitabın ağırlığının eşit olması sağlanır. Bu ocağa gelenler burada yatar, uyur, dua eder ve şifa ararlar (KK: A.).

3.2.10. Büyü, Sihir, Çalınma ve Talih Bakma ile İlgili Halk İnanışları

Büyü hakkında çalışmaları olan Frazer'e göre büyü konusunda iki temel düşünce vardır. Bunlardan biri benzer benzeri meydana getirir, diğeri ise varlıklar fiziksel temas olmadan da birbirlerini etkileyebilirler. Kısaca taklit büyüsü ve temas büyüsü denilen bu büyü şekilleri büyü ve sihirin özünü oluşturur. Örneğin ölümü istenen kişinin resmi yapılır ve yakılır buna taklit büyüsü denir. Birinin saçı, tırnağı veya kıyafetinden bir parçası ele geçirilir ve bu malzemelerle o kişiye hâkim olunur.[451]

İyi ve kötü olmak üzere iki tür büyü vardır. İyi büyü hastalıktan kurtulmak ve korunmak, çocuk sahibi olmak, nazarı önlemek gibi durumlarda kullanılırken, kötü büyü ara açmak, hasta etmek, kısmeti bağlamak, damadı bağlamak vs. için kullanılır.[452]

Dîvânu Lugâti't-Türk'te büyü "yelvi", büyücü ise "yelvici"dir.[453] Ziya Gökalp Eski Türkçede sihre "yat" da dendiğini ancak bu kelimenin "yat taşı" denen bir taşın kutsiyetinden geldiğini belirtir.[454]

Ulubey'de büyü, muska veya sihir yoluyla kişide meydana gelen duruma "çalınma" denir. Ulubey ve yöresindeki inanışa göre çalınmadan kurtulmak için diken altından geçilir. Bir kızın saçı ele geçirilirse kişi kendi saçıyla bu saçı bağlar ve

---

[451] Frazer, 1954; akt. Örnek,1988: 141-144; akt. Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008. s. 119.
[452] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 121, 122.
[453] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 682.
[454] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 45.

gömerse o kız o kişiye âşık olur, bağlanır. Yumurtanın üzerine bir takım yazılar yazılarak büyü yapılacak kişinin evine, samanlığına veya bahçesine koyulur.

Çocuğun kıyafetleri gece dışarıda kalırsa ve çocuğun banyo yaptığı veya çamaşırlarının yıkandığı su dışarıya dökülürse çalınma olur. Çalınma cin çarpması olarak da bilinir. İnanışa göre gece dışarıya iş.yen herkes çalınabilir. Çalınmamak için iş.rken üç defa "Tüh Bismillah" denmelidir. Çalınan kişi hastalanır, zayıf düşer. Çalınan kişi tedavi edilmek için evliyaya veya hocaya götürülür. Hoca muska yazar ve bu muska çalınan kişinin boynuna takılır veya bir bardak suyun içerisinde yazıları silininceye kadar karıştırılır ve hastaya içirilir. Taş çevirmenin kişiyi büyü, sihir ve nazar gibi kötülüklerden alıkoyacağına inanılır (KK: 1).

Yeni evlenen çiftlere büyü yapıldığına inanılıyorsa erkek evine gelen gelin kapıdan değil pencere tuvalet gibi yerlerden merdiven kurularak eve alınır. Buna gelin büyüsü bozma denilir (KK:1).

Bazı köylerde orada yaşayanların bilip tanıdığı kadınlar büyü ve sihir yaparlar talih bakarlar. Kaybolan veya çalınan eşyaların bulunması istendiğinde büyücü kadın eve çağrılır. Kadın bir tepsinin içerisine su doldurur ve bu suyun içerisine demir para atar. Bu paraya ve suya bakarak kaybolan veya çalınan eşyanın nerede olduğunu haber verir. Aynı kadınlar talih de bakarlar. Genellikle genç kızlar gelecekleriyle ilgili bilgileri öğrenmek için bu kadınları eve çağırırlar ve suyun içindeki paraya bakılarak yapılan yorumlarla kiminle evleneceklerini kimin dost kimin düşman olduğunu öğrenmeye çalışırlar. Bu kadınların diğer bir meziyeti ise büyü bozmaktır. Kendisine büyü yapıldığına inanılan kişi büyücü kadına götürülür veya kadın eve çağrılır. Büyücü kadın bir ipe birkaç düğüm atar ve kişinin başının üzerinde bu düğümlü ipi avuçlarının içinde ovuşturarak gezdirir. Daha sonra kadın avuçlarını açar. Eğer kadının avuçlarındaki ipteki düğümler çözülmüşse büyünün de çözüleceğine inanılır.

3.2.11. Muska (Nuska) ile İlgili Halk İnanışları

Muska, Arapçada "yazılı şey" anlamına gelir. Hastalıkları sağaltma ya da düşmandan gelebilecek kötülükleri önlemek amacıyla üstte taşınan yazılı kâğıttır.[455] Ulubey ve yöresinde muskaya nuska denmektedir.

---

[455] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru,** s. 136.

Sayaca'da muskayla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır: "Adamın birinin dişi ağrıyormuş, oğlunu muskacıya göndermiş, oğlum git bir muska yazdır da dişimin ağrısı geçsin, demiş. Muskacı oğlana: "-Babana söyle ona muska yazarsam üç bağ otunu alırım," demiş. Oğlan babasına söylemiş, babası da: "-Olmaz veremem sen selam söyle falcıya yazsın," diye haber göndermiş.

Muskacı bu duruma çok kızmış ve kâğıda bir şeyler yazarak muska haline getirip oğlana vermiş göndermiş. Muskayı alan adam boynuna takmış ve hemen iyileşmiş. Aradan birkaç gün geçince muskada ne yazdığını merak etmiş ve muskayı açmış. Muskada şöyle yazıyormuş:

"Eşiğine beşiğine damak ettin üç bağ otuna

Falcının köpeğinin bacağı girsin babanın g.çına…"

İnanışa göre muska, birbirine kavuşamayan âşıkların başvurduğu bir yoldur. Muska yazan hoca şu ayetleri şöyle okursan dileğin kabul olur, kıza kavuşursun der. Kişi de muskacının dediğini yapar ve sevdiğine kavuşur. Ayrıca muskacıların kendilerine has usul ve yöntemleri vardır. Duayı okurken belli harflere geldiklerinde o harfleri bükerler. Bu şekilde muska yazan bir hoca, bir kişinin ikinci eşi almak için kendisini kandırdığını ve muskayı yazarak o kişiye yardımcı olduğunu ancak daha sonra ikinci eşi olarak aldığını öğrenince pişman olduğunu anlatmaktadır (KK: A.).

Muskalar boyuna takılır, suyun içerisinde eritilip süzülerek içilir veya bazı yerlere konur. Akoluk Köyü'nde bir kişi sevdiği kıza kavuşmak için muskacıya gider, sevdiği kıza muska yazdırır ve bu muskayı su değirmenin alt çarkına poşet içinde bağlar. Buradaki amaç kızın başını döndürüp aklını çelmek, dolayısıyla kendisini kabul etmesini sağlamaktır.

Sıcaklama muskası arası bozuk olan karı koca için yapılır. Bir hocaya gidilir, hoca şeker, tuz gibi çaya veya yemeğe katılabilen gıdalara okuyarak bunu eşine yedirmesini söyler (KK: 52). Yukarıkızılen Köyü'nde muska ceviz ağacına asılır. Genellikle kötülük için yazılan muskalar da yumurtaya yazılır ve kişinin evine veya tarlasına bırakılır (KK:58). Akoluk Köyü'nde muska ayak basılmayan yere, eşiğin altına veya suya konur. Kötülük için yazılan muskalar kedi veya köpek tüyüyle yakılır. Böylece muskanın etkisinin yok olacağına inanılır (KK: 35).

3.2.12. Cin, Şeytan ve Meleklerle İlgili Halk İnanışları

Halk geleneğinde olağanüstü özellikler gösteren ve halkın yaşamını etkileyen birtakım varlıkların olduğuna inanılır. Kimi zaman bunları gördüğünü söyleyenler de vardır. Cin olarak ifade edilen bu varlıkların bulunduğu yerlere halk arasında sahipli denir. [456]

Cin inancı ile ilgili Dîvânü Lugâti't Türk'te ayrıntılı bir açıklama verilmiştir. Türkler cine "çıvı" derler. İnanışa göre bir savaş başlamadan önce iki tarafın cinleri birbiriyle savaşır ve hangi taraf galip gelirse yapılacak savaşta o taraf savaşı kazanır. Savaştan önceki gece cinlerin yaptığı savaştan korunmak için Türkler çadırlarının içine saklanırlar.[457] Ayrıca cin çarpması "tutug" ve "yelpik", cin ise "yel"olarak ifade edilir.[458] Eski Türklerde cin çarptığına inanılan kişiye "kovuç" olmuş denir ve yüzüne soğuk su atılarak "kovuç kovuç" diye bağırılır.[459]

Yörede cin, büyü ya da çalınma sonucu kişilere musallat olan ve hastalıklara neden olan varlık olarak bilinir ve bu varlığa ecinni de denir. Çalınma bir cin tarafından ele geçirilmedir. Gece dışarıya küçük abdest bozan kişi cinlerin saldırısına uğrar. Kötü niyetli okuyucular da insana cin musallat edebilir.

Sayaca'da köyden birisi koyunlarını bulup ahıra getirememiş ve o gece koyunlarını kurtlar yemesin diye, kurtların ağzını bağlatmak için cinci hocaya gitmiş. Cinci hocanın sayesinde o akşam kurtlar koyunları yiyememişler. Aynı şekilde tavuğu gece dışarda kalanlar da cinci hocaya gidip tilkilerin ağzını bağlatırlar ve tavuklarının tilkiler tarafından yenmesini engellermiş (KK: 28).

Köyden birisi eklem romatizması olmuş, doktorlar çare bulamamışlar. Hocaya götürmüşler: "-Cin musallat olmuş buna, tedavi için cini olan başka birisi lazım, ikimizin cini bir araya gelirse anca tedavi edebiliriz." demiş. Bir tane kız ismi söylemiş, getirmişler. Hocayla cin sahibi diğer kız bir araya gelerek hasta kızın cinini çıkarmışlar. Kız o gün iyileşmiş ve şu an sapasağlam hiçbir sıkıntısı yokmuş. Yine aynı köyden Fatsa'ya giden bir cinci hocanın köylünün gözü önünde, yoldan geçen bir kadını okuyarak soyunup giydirdiği söylenmektedir (KK: A.).

---

[456] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 87.
[457] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 235.
[458] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 598, 681, 682.
[459] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 444.

Belenyurt Köyü'nde kişilere musallat olan cinlere Kâbe Toprağı atılır. Kızılen'de cinlenen kişi cinciye götürülür. Cinci, ocaklık zincirini tencerede suyla kaynatıp cinlenmiş (çalınmış) kişiyi bu suyla banyo yaptırır. Daha sonra bu zinciri sudan çıkarır ve iki kişiyi zincirin birer ucundan tutturarak cinlenen kişiyi bu zincirin içinden geçirir. İnanışa göre cinci istediği kişiyi okuyup şişirir sonra geri çözebilir. Bu tip cincilerin Kur'anı Kerim'i kötü bir yere gömdüğü ve ayetleri tersten okuduğu söylenmektedir. Ayrıca bağlanan ve gerekli vazifeleri yapamayan damat cinciye götürülür ve cinci hoca denen kişiler bağlanan damadı çözerler (KK: A.).

3.2.13. İnsan Cinsiyeti, Vücudu ve Davranışları ile İlgili Halk İnanışları

Ulubey ve yöresinde sağ avuç kaşınırsa para geleceği, sol avuç kaşınırsa para çıkacağı inancı vardır. Gözün seğirmesi uğursuzluktur. El tırnaklarının üzerinde ak lekeler çıkması yeni bir şeyler giyileceğini gösterir. Islık çalma şeytan çağırma demektir. Gece tırnak kesilmez, sakız çiğnenmez, kapı eşiğinde oturulmaz. Teklif edilen bir şeyi yemeyen çocuğa:

- "Göz hakkı yemezsen çü.ün düşer" derler.

İnanışa göre küçük çocuklar yan yana durup birbirleriyle boy ölçüşürlerse boyları kısa kalır. Küçük çocukların üzerinden atlanmaz, atlanırsa büyümez, boyu kısa kalır. Annenin ilenci çocuğuna geçmez. Gece dışarıya iş.nmez, illa ki iş.necekse işenen yere tükürerek üç defa "Tü Bismillah" demek gerekir. Bu yapılmazsa kişi çalınabilir yani cinlenir. G.tü yere yakın olandan korkulur.

Yaramazlık yapan çocuklar dış kapıya küt küt vurularak "Ecinni geliye!" diye korkutulur. Çocuğun üstünden atlanırsa çocuk büyümez basık olur. Sağ el kaşınması para geleceği anlamına gelir. Kulak çınlaması ve hapşırma kişinin başka yerde adının geçmesi anlamına gelir. Aya parmak uzatılırsa parmakta dolama çıkar. Gece tırnak kesilmez. Kesilen saç dışarı atılırsa kuşlar bundan yuva yapar ve kişinin sürekli başı ağrır. Kulağı çınlayan ve kızaran kişi için uzaklarda bir yerlerde kendisinden bahsediliyordur inancı vardır. Sofrada kişinin elinden ekmek veya kaşık düşerse misafir geleceğine işarettir. Kişinin yüzü kızarırsa hakkında konuşuluyor demektir. Yüzü kızaran kişi:

- "İyiliğimi konuşanın düğününe, kötülüğümü konuşanın cenazesine gideyim," der.

Elinde kına olan kadın tekrar kına yakarsa üstüne kuma geleceğine inanılır. Bu nedenle kadınlar ellerinde kına varken üzerine ikinci bir kınayı yakmazlar.

Hıçkıran kişiye:

- "Kimin yumurtasını çaldın," diye sorarlar. Böylece hıçkırığı kesilir.

3.2.14. Mitolojik Varlıklar ile İlgili Halk İnanışları

Jack Goody; tanrılar, mabutlar ve bunların insanlarla olan ilişkilerini sağlayan doğaüstü varlıkların mitolojiyi oluşturduğunu ifade eder.[460] Ayrıca ona göre mit ve efsaneler belirli toplumlara bağlı kalırken halk hikâyeleri (masal) ve fabllar farklı toplumlara yayılabilirler.[461] Bu nedenle mitoloji ve buna bağlı halk inanışları o toplumu incelemede ve tanımada diğer türlere göre daha etkilidir.

Orta Asya Türk dünyasında mitolojik varlık olarak nitelendirilen kutsal ruhlar yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünde bulunanlar olmak üzere üç gruba ayrılırlar. Bunlara sırasıyla "körmös, yer-su ve kuday" adları verilir.[462] Yakut Türklerine göre yeraltı tanrı ve kutsal ruhları: "Erlik, Erlik'in oğullar ve Kızları, Körmösler"; yeryüzünde bulunanlar: "Umay, Al Karısı (Albıs), Kamos, Yo Kan, Talay Kan, Ana Maygıl (Ak Ene), Taş (Kaya) Ruhu, Dağ Ruhu, Ateş Ruhu, Su Ruhu vs."; gökyüzünde bulunanlar: "Gök Tanrı, Güneş, Ay Tanrısı, Ülgen vs."dir.[463]

Dîvânü Lugâti't Türk'te "Abâçı" sözcüğü Umacı anlamında kullanılmaktadır ve çocukları korkutmak için "abaçı keldi" diye seslenildiği belirtilmektedir.[464] Ulubey yöresinde Al, Al karısı ve Goncolos (Karabasan) ile ilgili halk inanışları vardır.

3.2.14.1. Al, Al Karısı, Al Kesme ile İlgili Halk İnanışları

Al'ın özellikle lohusa kadınlara musallat olan bir varlık olduğuna inanılır, bu duruma da al basması adı verilir. Bu tehlikeli varlığı yakalayan kişi onu kendisine kul eder. Böylece de alı yakalayan kişi al ocağı sahibi olur.[465] Al, Türk dünyasının hemen

---

[460] Goody, **a. g. e.,** s. 68.
[461] Goody, **a. g. e.,** s. 70.
[462] Muharrem Kaya, **Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri**, Bağlam Yay. (2. bs.), İstanbul 2011. s. 34.
[463] Kaya, **a. g. e.,** s. 34-72.
[464] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s.129.
[465] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru,** s. 130.

her yerinde görülür ve Umay koruyucu iyesinin zıttıdır. Üreme ve çoğalmanın düşmanıdır. [466]

Yörede ala, "cazı ve büyücü" de denmektedir. Alcı olan kişiler alı yakalayan ve tanıyan kişiler olarak bilinir. İnanışa göre al yakalandığında eyişle veya bıçakla yaralanırsa gerçek kimliği ortaya çıkar. Bu tanıdık birisi de olabilir. Al yakalandığı zaman kendisini yakalayana:

"Bir daha buraya gelmem, sana ve yakınlarına zarar vermem beni ele verme," der. Böylece alı yakalayan kişi alı kendisine kul eder (KK: 79).

Al denilen cazı, genellikle yeni doğum yapanlara, hamile kadınlara ve bebeklere musallat olur. Al basmasında çocuğun ağzından boğulacakmış gibi köpük gelir, ayrıca çocuk çok ağlar ve morarır. Hasta olan kişi yörede bilinen al ocaklarından birine götürülür, o eve yüz üstü yatırılır. O evin kökünden gelen birisi veya onun çocuğu hasta kişinin üzerinden atlar ve al musallat olan kişiyi aldan kurtarır. Hastaya giderken de ocaklıktan bir miktar kül verilir, bu külün sürekli yanında bulundurulması istenir. Bu ocaktaki birisinin alı diğer bir deyimle cazıyı yakaladığına inanılır. İnanışa göre cazı (kedi veya başka bir şekilde gelebiliyormuş) yakalanıp hamama atılırsa sabah o cazı aslına döner ve insan hâlini alır (KK: 28).

Kadıncık'ta bir çocuğu hastaneye götürmüşler. Hastanede bir kadın bu çocuğa al dokunuyor, çocuğu boğmaya çalışıyor demiş. Bucak mahallesinde bir alcı var, al atlıyor, götür demiş. Götürmüşler kadın, çocuğu yere yatırmış, okuyarak üzerinden atlamış, bir de al külü vermiş: "Sürekli çocuğun yanında bulundur," demiş. Çocuk hemen iyi olmuş, hastaneden taburcu olmuş (KK: 79).

Şahinkaya Köyü'nde yeni doğum yapan annenin cebine al basmasın diye kırk gün boyunca sarımsak bırakılır. Bebeği al basmasın diye ise bebeğin yastığının altına bıçak ve sarımsak, anne ve bebeğin kaldığı odada baca varsa bacanın içine de bebeğin babasının atleti konur (KK: 51).

Hocaoğlu Köyü'nde lohusa rüyasında at veya yaşlı adam görürse Al basması olacağına inanılır. Bir şeyden Al diye şüphelenilirse iğne batırılır, iğne batırılınca Al'ın insana döneceğine inanılır (KK: 101). Al basmasın diye bebeğin beşiğinin yanına

---

[466] A. İnan.1968: 259-267; akt. Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. Ankara 1990. s. 25.

Kur'an-ı Kerim ve babanın gömleği veya atleti bırakılır (KK: 105). Yedi farklı evden yiyecek alınıp çocuğa yedirilir (KK: 118).

Koşaca Köyü'nde bir kadın ahırdan gelirken yolda bir kedi görmüş. Kediye sen nerden geldin buraya diye kuvvetlice vurmuş. O anda kedi insana dönüşmüş. O köyden bir çocuğun canını almış, gidiyormuş (KK: A.).

Anlatılanlara göre Ulubey'in bir köyünde bir kişi alı görmüş ve takip etmiş. Alın yuvasını bulmuş, içeri girmiş. Oradaki al buna sormuş:

- Zenginlik mi istersin alcılık mı?

Adam:

- Alcılık diye cevap vermiş.

Sonra bu adam ve bu ailenin tüm fertleri alcılıkla uğraşmışlar. Ala yakalanan çocuk, kadın erkek kimse buraya gelir ve burada aldan kurtarılırmış (KK: A.). Aldan kurtulmak için genellikle al bastığına inanılan eve alcı getirilir. Alcı parpulama denilen bir tedavi uygular. Ocaktaki külün üzerine biraz köz koyar, üzerine su serperek çıkan dumanı anne ve bebeğine solutur. Bunu yaparken anne ve beşiğin üzerini bir çulla örter. Ardından annenin ve bebeğin başından birer tüy alarak bu tüyleri anneye yedirir. Alcı giderken de bebeğin beşiğine Kur'an-ı Kerim, bıçak ve süpürge bırakılmasını söyler. Böylece al bastığına inanılan bebeğin ve annesinin iyileşeceğine alın bir daha o eve gelmeyeceğine inanılır.

Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'nde alla ilgili şöyle bir anlatı vardır:

> "Eskiden doktur yōdu, heç īne (iğne) yōdu ilaç yōdu. Bebekler hasta oluyodu. Ne oldu buna, Albastı. Gidellerdi dē Gürgendepe'den, Gölköylerinden alcı (muskacı) bulullarıdı, getürülleridi. Hediklerinen gışın getürülleridi, bebē bi al kestürülleridi. Alcı da giderkene derdi ki bu bebēn beşīne bıçak bırakın, süpürge bırakın. Beşīğe musaf bırakın, dā buğa bişi olmaz derdi. Unları yaparduk emme gine alcı gidinci, u çocuk göm gö güverüdü. Dönelleridi geri alcī bi dā getürülleridi, bi dā parpuladullarıdı, töreledülleridi. Undan sōna eyi olusa oludu, olmazsa ölüdü doktur yōdu bişi yōdu.
>
> Alcı nası yapıcak adamı çullardı. Çocūnan anasını çullardı. Küle biraz köz gordu, köze de su guyardı, unun içine de biraz toz guyardı, toz būlasın dīn. Beşīnen anasının üstünü çulluyodu. Öle durucan üstū de örterdi bi dastarınan. Evelden dastallar varıdı şal dastallar örterdi. U bebēnen anası, u

beşin üstünde u duman gararana gadar duracak. U duman garardū gibi açardı. Annesinin başından bi tū aludu, bi tū de de bebekden aludu, anniye yedürüdü. Dā al gelmesin dīn ōle törelerdi, biraz da para aludu geçer giderdi (KK: 2)."[467]

3.2.14.2. Goncolos (Karabasan) ile İlgili Halk İnanışları

Yörede özellikle geceleri ortaya çıkan bir varlık olarak bilinir. Mezarlık üzerine kurulan veya sahipli denilen yerlere yapılan evlerde oturanlara musallat olduğuna inanılır. Goncolosa karabasan da denmektedir. Geceleri uyuyan kişinin üzerine çöker ve onun üzerine ağırlık verir. Kişi neye uğradığını anlayamaz ve hiç hareket edemez, dili dahi dönmez. Bu durumdan kurtulmak için Fatiha suresinin okunması gerektiğine inanılır. Kişi zorla da olsa bu sureyi okumaya başladığı anda goncolostan yavaş yavaş kurtulur.

3.2.15. Dağlar, Kayalar ve Ağaçlar ile İlgili Halk İnanışları

Türk kültüründe dağlar yüksekliği ve yüceliği itibariyle Tanrı'ya en yakın yol olarak kabul edilirler ve inanca göre dağlar göğün direğidirler. Türk destan ve efsanelerinde dağların önemli bir yeri vardır. Göktürklerin menşe efsanesinde dişi kurt çocuğu yeraltına inen bir kapısı olan kutsal dağa götürür. Uygurların menşe efsanesinde gökten inen ışık bir dağın üzerine iner ve Uygurlar buradan türerler.[468]

Dağlar, kayalar ve ağaçlar Türk kültür dünyasında saygı duyulan kutsal unsurlardır. Bu kutsallığın temelinde buralarda bulunan bir yatırın etkili olabileceği düşünülebilir. Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'nde bulunan Hapan Dağı bunlardan biridir. Sarı Sadık evliyasının burada yattığına inanılır. Ulubey ile Gölköy sınırında bulunan Damarlı Köyü'nün girişindeki meşe ağacı da kutsal kabul edilir buraya evliya yannı denilir ve günümüzde hâlâ bu ağaca dilek iplikleri bağlanmaktadır. Yukarıkızılen Köyü'ndeki Cumhuriyet Taşı denilen bir taş da kutsal kabul edilir kimse bu taşı yerinden oynatamaz. Bunun nedeni taşın Cumhuriyet'in ilanıyla beraber köylüler tarafından dikilen bir anıt olmasıdır (bk. Resim: 19).

Şahinkaya'daki Kızılin Kayası hakkında çeşitli rivayetler anlatılır. Burasının sahipli olduğuna inanılır. Rivayete göre önceden buradaki mağaralarda insanlar

---

[467] Eren, **a. g. e.,** s. 82.
[468] Ögel, **Türk Mitolojisi II**, s. 125.

yaşarmış daha sonra tonlarca altın ve mücevherlerini bırakıp gitmişler. Bu altınları almak için oraya çıkan birkaç kişi ya içerde ölmüş ya da kendini aşağıya atmış. Bu hazineyi büyük bir yılanın beklediği halk tarafından rivayet edilir.

3.2.16. Rüya ile İlgili Halk İnanışları

Emile Durkheim rüyaların geçmişte yaşadığımız olaylarla ilgili olduğunu ve hayatımızın her döneminde uyanıkken yaptığımız veya gördüğümüz şeyleri rüyadayken bir kez daha gördüğümüzü belirtir.[469]

Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan gördüğü rüyayı yardımcısı Uluğ Türk'e yorumlatır ve bu rüyanın sonuçlarına göre ülkesini çocukları arasında paylaştırır.[470] Dede Korkut Hikâyelerinde Salur Kazan gördüğü rüyayı yorumlayamaz ve kardeşi Kara Güne'ye yorumlatır. Bu örnekler rüya yorumlama inanışının Türk kültüründe çok eskilere dayandığını bizlere göstermektedir.[471]

İslamiyet'te rüya, ayet ve hadislerde geçmektedir. Bunlardan hareketle İslam âlimleri rüyayı üç sınıfa ayırırlar. Birincisi Allah tarafından bir melek vasıtasıyla gönderilen rüyadır ve asıl rüya budur. İkincisi eski hatıraların etkisiyle görülen rüyadır. Üçüncüsü ise şeytan tarafından bir kandırmadır.[472]

İnsanlar rüyalarında gördüklerini yorumlayarak geleceğe dair yorumlar yapar. Özellikle köylerde sabahları birbirlerinin yanına gelen komşular o gece gördükleri rüyaları anlatırlar ve beraberce yorumlarlar. Rüyaların tersine çıkacağına inanılır.

Ulubey'in Koşaca Köyü'nde rüyasında banyo yaptığını gören kişinin öleceğine inanılır (KK: 106). Rüyada beyaz at görmek, diş çıkarmak, et doğramak ve et yemek o evden cenaze çıkacağına işaret eder. Kumrulu Köyü'nde yedi çift bir tek fındık uyurken kişinin yastığının altına konulursa o gece sevdiğini rüyasında göreceği inancı vardır (KK: 118). Rüyasını anlatan kişiye hayrola demek ve rüyayı hayra yormak gerektiğine inanılır. Eğer böyle yapılırsa hayra yorulan rüyanın gerçekten hayırla sonuçlanacağı inancı vardır.

---

[469] Emile Durkheim, Les Formes Elementaires De La Vie Religiuse, s. 79'dan akt. Maurice Halbwachs, **Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri**, çev. Büşra Uçar, Heretik Yay. Ankara 2016. s. 21.
[470] W. Bang, G.R. Rahmeti, **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1936. s. 30, 31.
[471] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 115.
[472] Umay Günay, **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay (5. bs.). Ankara 2008. s.120.

3.3. HALK HEKİMLİĞİ

Halk hekimliğine halk arasında geleneksel tedavi yöntemleri veya geleneksel tıp da denmektedir. Halk hekimliği uygulamaları, hastanelere ulaşımın zor olduğu zamanlarda halkın kendi kendine bulduğu tedavi yöntemleridir. Bu tedavi yöntemleri gelenek hâline gelmiştir.[473] Halk hekimliği bazı kaynaklarda; "hastalıklar ve sağlık hakkındaki inanç, tutum ve davranışlar şeklinde tanımlanabildiği gibi, toplumların inanç, gelenek ve değer sistemleri ile ilgili tıbbi uygulamalar olarak, bazı antropologlar tarafından da "ev tedavisi" olarak ifade edilmektedir."[474]

Geleneksel halk hekimliğinin ilk örneklerini Dîvânü Lugâti't-Türk'te görmekteyiz. Bu eserde Hindistan'dan "buga" isimli bir ilacın getirilip kullanıldığı, "çildey" adı verilen ve atlarda çıkan bir çıbanın dağlanarak tedavi edildiği, "eğit" adlı bir ilacın nazar değmesine karşı kullanıldığı, "keküş" adlı bitkilerden yapılan bir merhemin urların tedavisinde kullanıldığı belirtilmektedir.[475]

Boratav, halk hekimliğini "Büyüye dayalı uygulamalar, hem büyüye hem akla dayalı uygulamalar ve sadece akla dayalı uygulamalar." olarak sınıflandırmaktadır. "Büyüye dayalı uygulamalar yatırlara, ocaklara, üfürükçüye gitmeyken büyü ve akla dayalı uygulamalarda ise büyünün yanı sıra akıl ve mantık da önemli rol oynar. Sadece akla dayanan uygulamalar da ise bir hastalık cerrahi müdahalelerle veya bitkilerden yapılan ilaçlarla tedavi edilir."[476]

Orta Asya Türklerinde hastalıkların kötü ruhların bedeni ele geçirmesiyle oluştuğuna inanılıyordu ve hastaları tedavi eden kişilere kam, şaman, baksı adı veriliyordu. Günümüzde bu tedaviler ocak tabir edilen yerlerde ve hoca olarak tabir edilen kişiler tarafından yapılmaktadır.

Ulubey yöresinde uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerinden bazıları akılcı yöntemlerle uygulanmakta ve hastalığı tedavi etme etkisi göstermektedir. Bunları sarılık, kırık çıkık, siğil, göbek düşmesi gibi rahatsızlıklarda görmekteyiz. Bunun yanında yanık gibi tedavilerde uygulanan yöntemlerin yarardan çok zarar da getirebileceği görülmektedir.

---

[473] Mustafa Eren, "Ordu İli Ulubey İlçesi Geleneksel Tedavi Yöntemleri" **ODÜSOBİAD**, Kasım 2018. Cilt 8, Sayı 3. Sayfa 651- 663. Doktora seminer konumuz olan bu bölümden makale üretilerek yayımlanmıştır. Bu bölümün hazırlanmasında yayımlanan bu makalemizden faydalanılmıştır.

[474] Orhan Türkdoğan, **Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi**. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:2213, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 522, Araştırma ve İnceleme Dizisi: 17, İstanbul 1991. s. 24.

[475] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 203, 237, 251, 301.

[476] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru,** s. 139- 144.

Basıklık, kırklama, ayak bağı kesme, sancı oklama gibi uygulamalar büyüye dayalı uygulamalar grubuna girmektedir ve kişilere psikolojik bir rahatlama getirmektedir. Örneğin damat basıklığında eğer damat, gelin eve gelirken yüksek bir yere çıkmamışsa basık olur inancı vardır. İnanışa göre basık olan damat üzerine düşen vazifeleri yerine getiremez. Dolayısıyla damat yükseğe çıkarak basıklıktan kurtulacaktır. Belki bunun gerçekte hiçbir geçerliliği yoktur ancak bu gelenek yerine getirilmişse kişide ruhsal bir rahatlama meydana getirecektir.

Ulubey yöresinde halk hekimliği dediğimiz geleneksel tedavi yöntemlerini "İnsan Hastalıklarında Halk Hekimliği" ve "Hayvan Hastalıklarında Halk Hekimliği" olmak üzere iki bölümde incelemek mümkündür:

3.3.1. İnsan Hastalıklarında Halk Hekimliği

3.3.1.1. Yeni Doğan Bebekler İçin Halk Hekimliği

Yeni doğan bebeklerin sağlıklı olmaları ve güzelleşmeleri için bazı uygulamalar yapılır. Şahinkaya Köyü'nde kırkı çıkana kadar bebeğe banyo yaptırılırken son bir tas suyuna teri kokmasın diye tuz konulur (KK: 51). Gölköy'e bağlı Güzelyurt'ta da yeni doğan çocuk tuzlu suyla banyo yaptırılır (KK: 59). Gölköy'e bağlı Damarlı'da Kız çocukların vücudu güzel olsun diye bebek tahta beşiğe sırt üstü yatırılır, beşiğin yöreği ile sıkıca bağlanır. İlerde teri kokmasın diye tuzlu suyla birkaç defa banyo yaptırılır. Kaşları çok olsun diye yeni doğan bebeğin kaşlarına kömür sürülür (KK: 60). Şahinkaya Köyü'nde de bebek doğduğunda yıkanmadan önce yay gibi güzel kaşları olsun diye kaşları kömürle çizilir. Ayrıca gözbebeğinin etrafı beyaz ve mavimsi olsun diye bebeğin gözüne limon damlatılır (KK: 51).

3.3.1.2. Yeni Doğan Bebeğin Kırklanması

Bebekler doğduğu günden itibaren kırk gün boyunca çok hassas olarak kabul edilir. İnanışa göre kırkı çıkmayan yani kırk günlük olmayan bebek bazı uygulamalar yapılmazsa basık olabilir, al veya başka varlıklar tarafından zarar görebilir. Bu nedenle kırk günü dolan bebeğe kırkını çıkarmak ve kötülüklerden korumak için bazı uygulamalar yapılır. Yukarıkızılen Köyü'nde kırkı çıkmayan çocuk dışarı çıkarılmaz, elbiseleri gece dışarıda bırakılmaz, doğduğu gün ve Cuma günü yıkanmaz. Kırkı dolan ve 41 günlük olan bebek için anne abdest alır, kırk kaşık suyu ayrı bir tasa koyar,

bebeğe banyo yaptırır, banyodan sonra ayırdığı kırk kaşık suyu bebeğin başından aşağı döker, daha sonra bebeği kolanla tavandan aşağı asar, kendi kırkını çıkarana kadar basılmasın diye yere bırakmaz. Aynı işlemi anne kendisi için de yapar ve kırkından çıkar. Anne böylece bebeğini asılı olduğu yerden alır. Bu işlemlere kırklanma denir. Kırklama olan anne ve bebeği kırklı durumdan kurtulmuş olur (KK: 1).

Çağlayan Köyü'nde bebek kırk günlük olunca, bebeğe banyo yaptırılır ve en sonunda başının üzerinden kırk kaşık su dökülerek kırkı çıkarılır (KK: 61). Kıranyağmur Köyü'nde yeni doğan çocuk gün aşırı yıkanır, çocuğun kırkıncı gününde banyo yaptırılan çocuğun başından aşağı kırk kaşık su dökülür. Aynı işlem anne için de yapılır. Kırklamada önce ev, sonra anne ve çocuk kırklanır (KK: 62).

Şahinkaya Köyü'nde bebeğin kırkı çıkmadan kırk karınca yuvasından toprak alınır, bebek kız ise ilerde kıllı olmasın diye vücuduna sürülür ve bu toprak bir kese içinde çocuk ilerde karınca gibi bereketli olsun diye saklanır (KK: 51).

3.3.1.3. Geç Konuşan veya Konuşamayan Çocukların Tedavisi

Belli bir yaşa geldiği hâlde konuşamayan veya konuşurken kekeleyen çocuklar için Ulubey yöresinde birçok geleneksel tedavi yöntemi uygulanmaktadır. Bu uygulamaların çoğu kutlu sayılan yerlere götürme ve çocuğu korkutarak dilini açma şeklindedir. Yukarıkızılen Köyü'nde Camiyannı'nda evliya denen bir ağaç vardır. Burada önceden bir mezar olduğuna inanılır. Basık, konuşamayan, kekeleyen veya hasta çocuğu, ocakçı (i.g.) oraya yatırır. Çocuğa okuyarak bir süre onu burada bekletir (KK: 1). Buradan kalkan çocuğun iyi olacağına inanılır.

Sayaca'da geç konuşan çocuğu ahıra götürüp behniye bağlarlar, önüne de alaf atarlar: "Adamsan gonuş, ineksen ye" derler (KK: 28). Buna benzer bir uygulama Ordu'nun Akkuş ilçesinde de görülür. Burada konuşamayan veya geç konuşan çocuk Cuma selası okunurken ineğin yal yediği behninin önüne götürülerek:

"İnsansan konuş hayvansan ye," denir.[477]

Fındıklı Köyü'nde konuşması geciken bebek ahıra bağlanır, böylece karanlıktan korkarak konuşacağına inanılır (KK: 20). Kıranyağmur'da da geç konuşan veya konuşma kusuru olan çocuk ahıra bağlanarak ahırın kapısı kapatılır. Güzel konuşana kadar oradan alınmaz (KK: 104).

---

[477] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6321.

Ören Köyü'nde, konuşması geciken çocuk ahıra götürülür, oradaki ineklerden birinin ipi çocuğun boynuna bağlanır, bir müddet sonra çözülür ve arkaya bakmadan eve götürülür (KK: 63). Gölköy'e bağlı Güzelyurt'ta geç konuşan çocuk karanlık bir odaya kapatılıp korkutulur (KK: 59). Cevizlik'te ise zamanında konuşamayan çocuk türbe ve yatırlara götürülür (KK: 64). Bu uygulamalar yapıldığında çocuğun konuşacağına inanılır.

3.3.1.4. Yürüyemeyen ya da Geç Yürüyen Çocuklarda Ayak Bağı Kesme

Çocuklarda yürümenin ilk belirtileri bir yerlerden tutarak ayakta durma şeklinde başlar. Ayakta durabilen çocuklara aileleri "day, day, day" diye destek olur. Çocuk bu sesleri duyunca tutunduğu yerden elini bırakır ve desteksiz bir şekilde ayakta bekler. Day durabilen çocuk yürümeye başlayacak demektir. Buradaki day kelimesinin atın yavrusu olan taydan geldiği bilinir çünkü taylar doğduğunda ayakta durabilir ve yürüyebilir. Çocuklara da "day day day (tay tay tay)" diye seslenilmesi onun da atın yavrusu tay gibi tez ve hızlı yürümesinin istenmesinden dolayıdır. Day durmak aynı zamanda binek hayvanlarının yüklenmesi esnasında yükün bir tarafına destek olunması anlamına da gelir. Burada da yavru taylara benzetme yapılmış tay gibi dik dur denmek istenmiştir.

Yürüyemeyen ya da geç yürüyen çocukların ayakları bir iple bağlanır ve bu ip kesilir buna "ayak bağı kesme" denir. Ayak bağı kesilen çocuğun yürüyeceğine inanılır. Ulubey'de ayak bağı kesmenin birçok farklı uygulaması vardır. Sayaca'da Cuma günü camiden ilk çıkan kişi çocuğun ayağına bağlı olan ipi keser (KK: 28). Kadıncık'ta yürüyemeyen ya da geç yürüyen çocuk için Cuma günü camiden ilk çıkan kişi tarafından ayak bağı kesilir. İlk önce çocuğun ayağı bir iple bağlanır, sonra caminin kapısına götürülür orada çocuk kucakta bekletilir. Cumadan ilk çıkan kişinin eline bir bıçak verilir ve ip kesilerek düğüm çözülür. Cumadan çıkan kişinin annesinin ilk çocuğu olması önemlidir (KK: 65). Şahinkaya'da da çocuğun hızlı yürümesi ve hemen yürümesi için ayağı bağlı olan çocuğun ayağındaki ip Cuma namazından ilk çıkan kişiye kestirilir (KK: 51).

Çağlayan'da geç yürüyen çocuğun ayakları birbirine bağlanır. Kapı eşiğinin üzerinde bu bağ çocuğun anne veya babası tarafından kesilir. Bu işlemi yaparken üç kere "kulhüvallahü ahad" duası okunur (KK: 61).

Fındıklı'da geç yürüyen bebekler yaşlı ağaçların kökünden geçirilir (KK: 20). Kıranyağmur'da Cuma günü, geç yürüyen çocuğun babası evden çıkarken önceden bacakları birbirine bağlanan çocuğun ayak bağını keser. Bağı kestikten sonra baba hiç arkasına bakmadan gitmelidir. İnanışa göre arkasına dönüp bakarsa ayak bağı kesme işleminin faydası olmaz (KK: 62).

Gölköy'ün Güzelyurt Mahallesinde ise geç yürüyen veya yürüyemeyen çocuğun ayakları birbirine bağlanır, Cuma günü camiden ilk çıkan kişiye bu bağ kestirilir. Annenin çocuk kucağında camiden eve gidinceye kadar hiç kimseyle konuşmaması gerekir (KK: 59).

Kızılen'de yürüyemeyen çocukların ayağı bağlanır, Camiyanı'ndaki ocakçı denilen bir kişiye (i.g.) götürülür, o kişi okuyarak çocuğun ayağındaki ipi keser, buna ayak bağı kesme denir (KK: 1). Ören Köyü'nde, yürüyemeyen çocuğun ayağına kırmızı ip bağlanır ve camiden ilk çıkan kişiye bu ip kestirilir (KK: 63).

Kabadüz ilçesinin Derinçay Köyü'nde ise yürümesi geciken çocuğun ayak bağı annenin ilk çocuğu tarafından kesilir (KK: 66). Gölköy'ün Özlü Köyü'nde ise yürüyemeyen veya geç yürüyen çocuğun ayağı bir iple bağlanır ve akrabadan olmayan birine bu ip kestirilir (KK: 67).

3.3.1.5. Çocuklarda Basıklık ve Tedavisi

Basıklık, çocuğun büyüyüp gelişememesi, çelimsiz kalması durumudur. Oturak kalan, yürüyemeyen çocuklara da basık denir. Ulubey ve yöresinde basıklıkla ilgili şu inanışlar vardır:

Sayaca'da evde kundaklı (kırkı çıkmamış) bebek varsa, cenazeden gelen kişiler o eve girmezler. Eğer cenazeden gelen kişi o eve girecekse bütün ev halkı ayağa kalkar, o gelen kişi oturmadan kimse oturmaz. Gelen kişi seslenir "Cenazeden geliyorum, kalkın," der. Eğer böyle bir olay olursa cenazeden gelen kişi eve gelir ve bebek havaya kaldırılmazsa basık olur. O bebeği basıklıktan kurtarmak için cenazesi olan ölen kişinin mezarından veya yeni ölen bir kişinin mezarından bir avuç toprak alınır bebeğin beşiğinin üzerinde gezdirilir ve geri gönderilir. Toprak geri gönderilmezse ölünün üzerinin açık kalacağına inanılır. Diğer bir basıklık tedavisi de kuşbaşı et çiğ haldeyken suyun içine atılır karıştırılır ve çocuk o su ile banyo yaptırılır (KK: 28).

Kadıncık'ta evde bebek varsa cenazeden gelen kişi o eve uğramaz. Eğer gelirse çocuğu yükseğe kaldırırlar, cenazeden gelen kişi oturana kadar bebek yüksekte tutulur (KK: 65).

Yukarıkızılen Köyü ile Damarlı arasındaki yolun kenarındaki meşe ağacı ocak olarak bilinir, burada bir kişi (i.g.) ocakçıdır ve oraya getirilen basık çocuklara mum döker. Mum dökme işleminde ilk önce mum tavada eritilir sonra bu karışım basık olan çocuğun başının üzerinde gezdirilerek soğuk suya dökülür. Ardından mumlu suyla çocuk çimzirilir. Bu işlem farklı günlerde üç kez yapılır (KK: 1).

Yukarıkızılen Köyü'nde, Camiyannı Mahellesi'nde belli bir kişi (i.g.) basık kalan çocuklara kendi evinde mum döker. Aynı köyün Camiyannı'nda evliya denen bir ağaç vardır. Altında mezar olduğuna inanılan bu yere basık, konuşamayan, kekeleyen çocuğu hoca yatırır okur ve bekletir (KK: 1). Yine aynı köyde çocuklar basık olmasın diye kırkı çıkmamış gelinler birbirlerine iğne alıp verirler (KK: 42).

Ulubey'in Eymür Köyü'nde, bebeğin kırkı çıkana kadar eve et getirilmez, eğer getirilirse çocuğun basık olacağına inanılır (KK: 68). Gölköy'ün Damarlı Köyü'nde de eğer evde kırkı çıkmamış çocuk varsa basık olmasın diye kırkı çıkana kadar eve et girmez (KK: 69).

Ören Köyü'nde ise çocuk basık olmasın diye kırkı çıkana kadar yastığının altına bıçak ve iğne bırakırlar (KK: 63). Ayrıca bebek kırk gün dışarı çıkarılmaz ve pencereye diken konulur. Bunlara rağmen çocuk basık olduysa herhangi bir atın dizgininden geçirilir (KK: 70).

Kıranyağmur Köyü'nde basık olan çocuk, su değirmenine götürülür ve değirmenin çarkından püsküren suya tutulur. Yine geçmezse mum döktürülür. Ayrıca çocuk basık olmasın diye doğumdan itibaren kırk gün eve hiç kimse alınmaz (KK:71).

Gölköy'e bağlı Güzelyurt Mahallesi'nde basık olan çocuk herhangi bir mezar üzerinde banyo yaptırılır, böylece çocuğun basıklıktan kurtulacağına inanılır (KK:59). Kabadüz ilçesinin Derinçay Köyü'nde ise basık olan çocuk, bir parça çiğ etin üzerinde banyo yaptırılarak basıklıktan kurtarılır (KK: 66). Aynı işlem Ulubey'in Kıranyağmur Köyü'nde de görülmektedir (KK: 72). Gülyalı'ya bağlı Tepealtı Köyü'nde basık olan çocuğu tedavi ettirmek için ocakçı bir kadına gidilir, o kadın çocuğun etrafında dolanıp üzerinden atlar (KK: 73).

3.3.1.6. Gelin, Damat Basıklığı

Gelin ve damadın basık olması çelimsiz olmaları, sürekli hasta ve yorgun olmaları, çocuklarının olmaması gibi anlamlara gelir. Ulubey'e bağlı Kadıncık Köyü'nde, kırk günü dolmamış (kırkı çıkmamış) bir gelinin bulunduğu eve başka bir kırklı gelin gelirse evin sahibi olan gelin basık olur, çocuğu olmaz, eşiyle aralarında sıkıntılar olur. Basıklık olmaması için evin sahibi olan gelin diğer gelin gelirken sandalye, masa gibi yüksek bir yere çıkarılır, gelen gelin oturmadan oradan indirilmez (KK: 65).

Ayrıca düğünlerde gelin alma sonrasında gelin damadın evine girerken damadı gelin basmasın diye serendi, çatı veya masa, sandalye gibi yüksek bir yere çıkarırlar (KK: 1). Eğer damat yukarı çıkmazsa basık olacağına ve gerekli işlemleri yapamayacağına inanılır.

3.3.1.7. Sarılık

Sarılık, bebeklerde gözün beyaz olan kısmının ve bebeğin yüzünün sararmasıdır. Bu hastalıktan kurtulmak için Ulubey'in Ören Köyü'nde çocuğun başına sarı çember örterler ve yakasına altın yüzük takarlar (KK: 63). Sayaca'da, dilin altından veya burnun alna yakın yerinden jiletle sarılık kesilir. Sarılığın korkunca geçtiğine inanılır (KK: 28).

Kızılen'de sarılık olan çocuğun dilinin altından et kesilir (KK: 1). Kızılen'e bağlı Koççukuru Mahallesi'nde ise sarılık olan çocuğun iki kaşının arasının biraz altı kızgın eyiş ile yakılır (KK: 74). Perşembe ilçesinin Güzelyurt Köyü'nde, sarılıkta ebe gömeci kaynatıp içirirler (KK: 75). Gölköy'e bağlı Damarlı'da sarılık olan çocuğa camış yoğurdu yedirilir (KK: 69). Güzelyurt'ta sarılık olan kişi camış yoğurdu yerse iyi gelir ve sarılık olana sarı eşarp, sarı elbise giydirilir (KK: 59).

Ayrıca diğer bazı yerlerde, sarılık olan kişi yaşlı ağaçların kökünden geçirilir (KK: 76). Sarılık olan kişinin damağı bir miktar kesilip kan akıtılır (KK:27), yayla çiçeği kaynatılıp suyu içirilir (KK: 78). Sarımsak ve tuz dövülerek ezilir daha sonra yoğurda katılarak hastaya yedirilir (KK: 55). Bazı köylerde sarılık olan bebeğe kendi idrarını içirenler de olmaktadır (KK: A.).

Diğer bir uygulamada ise sarılık olan çocuğun annesinin parmağındaki altın yüzük, çocuğun banyo yaptığı suya koyulur. Sarılık olan çocuk bu suyla üç gün peş peşe banyo yaptırılır (KK: 79).

3.3.1.8. Kırık Çıkık

Kırık ve çıkık özellikle çocuklarda ve yaşlılarda genellikle düşmeye bağlı olarak meydana gelir. Eskiden hemen her köyde bir kırık çıkıkçının olduğu bilinmekteydi. Günümüzde hastanelerin yaygınlaşmasıyla bu geleneksel tedavi yöntemine rağbet kalmamıştır. Kıranyağmur'da kırık ve çıkıkla ilgili bir rahatsızlık olduğu zaman kırıkçı çıkıkçı denilen kişilere gidilir. Kırık çıkıkçı kırılan bölgeyi sabunla yumuşatır, mısır unu ve sirkeyi karıştırarak hazırladığı malzemeyi beyaz bir çemberle kırık bölgesine sarar (KK: 71). Perşembe Güzelyurt'ta ise kırık çıkık olan bölgeye kül keleği (külü ısıtıp havluyla sarma) yapıp sararlar (KK: 75).

Sayaca'da eskiden çobanlık yapan Teynelili Kırıkçı Kemal (merhum) denen birisi, koyunların vs. bacaklarını iyileştirirken insanların da kırık ve çıkıklarını tedavi etmeye başlamıştır (KK: 28). Kadıncık'ta kırık, tahta sarılarak tedavi edilir (KK:79). Kabadüz Derinçay Köyü'nde kırık olan yere hartama tahtası sarılır (KK:66). Çatak'ta (Ören) bir kırık çıkıkçı vardır (i.g.) aynı zamanda iğne yapar, birçok hastalığı tedavi eder. Yanık tedavisi, artık dişi kerpetenle çekme bunlardan bazılarıdır (KK: 1).

Durak Köyü'nde çıkık olan bölgeye kızartılmış yumurta sürülür (KK: 80). Şekeroluk'ta ise kırık, kırıkçı denilen kişi tarafından elle düzeltilerek mumlu bezle sarılır (KK: 81). Gölköy'e bağlı Özlü Köyü'nde, arı mumundan muşamba yapılır, kırılan yerin üzeri çubukla örtülür ve muşamba ile sarılır (KK: 67).

3.3.1.9. Siğil

Siğil, özellikle ellerde oluşan pütürlü çıkıntıdır. Yörede siğil çoğunlukla hoca denilen kişilere gidilerek okutulur. Okuma esnasında farklı uygulamalar yapılır. Kadıncık'ta siğil etrafı kalemle çevrilerek okunur (KK: 79). Kızılen'de ocak denen yerde yaşayan kişiler kırk bir tane arpaya okurlar, sonra arpaları keserek kâğıda sarıp toprağa gömerler (KK:1). Çağlayan'da yedi kere "İhlas Suresi" okunur ve siğilin etrafı parmakla çevrilir (KK: 61). Gülyalı'nın Mustafalı Köyü'nde siğilin etrafında kalın tuz gezdirilir, bunu yaparken "Kulhü" okunur (KK: 82). Fındıklı'da mezarı parmakla

gösteren kişinin elinde siğil çıkacağına inanılır. Siğil olan yere tuz basıp sonra yıkarlar (KK: 20). Yolbaşı'nda siğili olan kişi gece dolunay çıktığı zaman, avucundaki tuza okutur, bunu da hiç arkasına bakmadan evine getirerek bir duvarın deliğine bırakır. O delikte tuz eriyip yok oldukça siğilin de yok olacağına inanılır (KK: 76).

Durak Köyü'nde de, mezarı parmakla gösteren kişinin elinde siğil çıkacağına inanılır. Siğil tedavisi için tuza okunur ve bu tuz sobaya atılır (KK: 80). Cevizlik'te birisinin bahçesinde taşın üzerine biriken suyun siğile iyi geleceğine inanılır. Bahçe sahibi bu suyu sene boyunca biriktirir, gelen hastaların siğillerine sürer (KK: 64). Elmaçukur Köyü'nde siğilin üzerine köyde yetişen siğil yaprağı denen bir ot koyulur ve ağzı dualı birine okutturulur (KK: 78). Çubuklu'da siğilin etrafı atın kuyruğundan alınan bir kılla çevrilir, sıkıca bağlanır ve okunur (KK: 83). Hocaoğlu Köyü'nde siğil ince iplikle dibinden bağlanır böylece kurur ve kendiliğinden düşer (KK: 55). Ören Köyü'nde ise incir sütü sürülen siğil, soğan suyu ile sarımsağa batırılır ardından kızgın iğne ve meloğcan dikeniyle müdahale edilerek iyileştirilir. Ayrıca incir dalı kırılır oradan çıkan su siğilin üzerine sürülür (KK: 63).

Şekeroluk'ta arpalar, siğilin etrafında dua okunarak döndürülür, ardından ikiye bölünerek bir kâğıda sarılıp çürümesi için çorak bir yere gömülür. Arpalar çürürse siğil de çürür, yeşerirse siğil de yeşerir. Bu işlemi sadece belirli kişiler yapar (KK: 81).

Eymür Köyü'nde ay son dördün evresine girince siğil olan yer oraya tutulur ve böylece siğilin iyileşeceğine inanılır. Ayrıca ham incirin sütü sürülerek de tedavi edilir (KK: 68). Gülyalı Tepealtı Köyü'nde ise belirli kişiler siğili tuz ile çevirerek okurlar, okuma işlemi bitince tuzu suya atıp eritirler (KK: 73). Gölköy'e bağlı Özlü Köyü'nde, sekiz tane arpa okunarak toprağa gömülür, siğilin üzerine olmamış incir sütü sürülür, söğüt yaprağı ile sarılır. Ayrıca mezarlıkta bulunan bir ağacın öz suyunun da siğile faydalı olduğuna inanılır (KK: 67). Akoluk Köyü'nde ilk ayın ilk çarşambasında töngel ağacından aya bakılarak dal kırılır ve bu dalla siğil üç defa dua okunarak çevrilir. Daha sonra çevrilen dal güneşe bırakılır, dal kurudukça siğilin de kuruyacağına inanılır (KK: 46).

3.3.1.10. Yılancık (Yılancuk)

Özellikle çocukların yüzünde ve saçının içinde çıkan yaralardır. Anlatılanlara göre: "Sayaca Köyü'nden birisinin annesinin sırtında çiban çıkmış, doktor ameliyatsız

geçmez acil ameliyat yapmalıyım, demiş. O gün hastanede bulunan birisi, bu yılancık demiş ve onları yılancıkçıya yönlendirmiş. Köyde bilinen bir kadın, yılancık taşı denilen, Kâbe'den getirildiğine inanılan bir taşla yaranın üzerinde uygulama yapmış. Çiban iyileşmiş, izi dâhi kalmamış." Yara yılancıksa taş orada yapışıp kalıyormuş değilse düşüyormuş. Taşın üzerinde yılana benzeyen şekiller varmış (KK: 28).

Kızılen'de kömürle yılancık olan bölgeyi okuyarak çevirirler (KK: 1). Çağlayan'da Mekke'den hacıların getirdiği yılancık taşı yaranın üzerine sürülür (KK:61). Gölköy Güzelyurt'ta köyde yılancık ocağı denen bir yer vardır, hasta oraya götürülür yaranın üzerine yılancık taşı konulur (KK: 59).

Cevizlik Köyü'nde yılancık değirmen suyu ile tedavi edilir. Kızartı veya çıban olan bölgeye değirmenin çarkından çıkan su sürülür (KK: 64). Çubuklu'da yılancık denilen sakat olan bölgeye kara renkli bir taş yedi defa sürülür (KK: 83). Hocaoğlu'nda yılancık hastalığı olan yerin etrafı kömürle çizilerek çevrilir, bu işlem yapılırken aynı zamanda okunur (KK: 55). Eymür'de yılancık olan bölgeye yılancık taşı sürülür, bir de o bölge ölmüş yılanın dişi ile çevrilir (KK: 68).

Diğer bazı köylerde yıllanmış yedi çift bir tek fındık, banyo suyuna katılır ve hasta banyo yaptırılır. Bir tanesi alınıp yaraların kenarına sürülür. Daha sonra bu fındıklar sulak bir yere gömülür. Bu fındıkların çürüdükçe yılancığın da kuruyup iyi olacağına inanılır. Ayrıca yedi çift bir tek yılanı öldürüp bir yere gömen kişi oradan aldığı toprakla okuyarak yılancığı tedavi eder. Bunların yanında bazı yerlerde yılancık olan bölgenin, tavuğun gö.üne sürüldüğü de olmuştur (KK: A.).

Yörede yılancıkla ilgili şu hikâye anlatılmaktadır: "Ulubey'in Çatallı mahallesinden bir çocuğun bacakları sakat olmuş, doktorlar çare bulamamış. Tam fındık toplama zamanıymış, fındık toplayanlardan Gürgentepeli bir kadın ben bunun çaresini biliyorum demiş. Çocuğu mezarlığa götürmüş, mezarlıkta bulduğu tiken bitkisinden geniş bir halka yapmış. Bu halkanın içinden çocuğu okuyarak yedi defa geçirmiş. Çocuk bir hafta içinde iyileşmiş (KK: 84)."

3.3.1.11. Pamukçuk

Pamukçuk, bebeklerin ağzında oluşan beyaz renkli yaralardır. Ulubey'in Ören Köyü'nde, annenin saçının teli bebeğin ağzındaki pamukçuk yarasına sürülür ve

böylece tedavi edilir (KK: 63). Diğer köylerin çoğunda pamukçuk anne sütüyle tedavi edilir veya hocaya götürülerek okutulur.

3.3.1.12. Göbek Düşmesi

Kişinin aniden karnı ağrır ve midesi bulanırsa göbeğinin düştüğüne inanılır. Genellikle yüksekten atlayanların göbeğinin düştüğü söylenir. Bu durumda Ulubey yöresinde göbek çeken kişilere gidilir.

Sayaca'da belirli kişiler düşen göbeği çeker. Bu kişi hastayı sırt üstü yatırır, bir kaba su koyar, içine de iğne atar. Dua okuyarak kabın içindeki iğneye parmağını bastırır. İğne parmağına yapışırsa karın ağrısının nedeni göbek düşmesidir. Parmağını iğneyle beraber kaldırdıkça göbek de yerine gelir. İnanışa göre bir kişinin göbeği çok düşüyorsa göbek okunan suya arpa veya buğday tanesi atılır. Oradan alınan arpa veya buğday ekilirse kişinin göbeği artık hiç düşmez (KK: 28).

Kadıncık'ta göbeği düşen kişi sırt üstü yatırılır, okunarak parmak göbeğin üzerine konur. Sonra parmak çevrilerek yukarı doğru çekilir. Bazıları da bir kaba su koyar, içine de iğne atar, dua okuyarak kabın içindeki iğneye parmağını bastırır, parmağını iğneyle beraber kaldırdıkça göbek de yerine gelir (KK: 79).

Çağlayan'da göbeği düşen kişinin göbeğine bir hamur parçası koyulur, üzerine de kibrit batırılır. Kibrit yakılarak üzerine hemen bardak kapatılır. Böylece göbek yerine gelir, karın ağrısı geçer (KK: 61). Ören'de göbeği düşen yâni karnı ağrıyan kişinin göbeği işaret parmağıyla döndürülerek çekilir (KK:27). Hocaoğlu'nda bir patates ortadan ikiye kesilir, bir parçası göbeğin üzerine konur. Patatese iki tane kibrit çöpü batırılıp yakılır. Ardından yanan kibrit ve patatesin üzerine hemen bardak konur, böylece göbek yerine gelir (KK: 55). Şekeroluk'ta ise bardağı sıcak suyun içinden alıp göbeğin üzerine koyarlar. Bu şekilde sekiz bardakla göbeği çekerler. Bu işlemi köylerde belli bir kadınlar yaparlar (KK: 81).

3.3.1.13. Karın Ağrısı

Karın bölgesinde ağrı olduğu durumlarda Cevizlik'te ve birçok köyde ılık suya beş kaşık şeker atılır, bu su okunur ve içilir (KK: 64). Gülyalı'da ise şekerli şerbet yapılıp hastaya içirilir (KK: 82). Ayrıca karın ağrısı göbek düşmesiyle ilişkilendirildiği

için birçok köyde yukarıda belirtilen göbek düşmesi ile ilgili uygulamalar yapılmaktadır.

3.3.1.14. Kulak Ağrısı

Özellikle çocuklarda yaygın olarak görülen kulağın birisinin veya ikisinin birden ağrıması durumudur. Kadıncık'ta kulağı ağrıyan çocuğun kulağına kız çocuğu emziren kadının sütü damlatılır (KK: 79). Çağlayan'da köyde taşların üzerinde biten yıldırım otu denen bir ot ezilir, otun suyu kulağa damlatılır. Aynı işlem anne sütü ile de yapılır (KK:61).

Kıranyağmur'da ağrıyan kulağa, soğan ezilerek suyu damlatılır (KK: 104). Ören'de kulağı ağrıyan kişinin kulağına yıldırım otu denen otun suyu damlatılır (KK:27). Cevizlik'te elma kesilip ezilir, suyu kulağa damlatılır (KK: 64). Elmaçukur Köyü'nde kulağı ağrıyan kişinin kulağına elma çürüğünün suyu damlatılır (KK:78). Aynı işlem Ören ve Akpınar Köyü'nde de yapılmaktadır (KK: 70, 85). Ordu'nun Gülyalı ilçesinde ise kulak ağrısı olduğu zaman kara pancar kelemi ezilir, suyu kulağın içine damlatılır (KK:82). Böylece kulak ağrısının geçeceğine inanılır.

3.3.1.15. Grip (Baş Ağrısı, Burun Tıkanıklığı)

Günümüzde grip denilen burun tıkanıklığı, akıntısı ve baş ağrısı gibi durumlarda hastanın burnunun ve ciğerlerinin açılması için Ulubey yöresinde hasta "eyiş buğusu" denilen bir buğuya tutularak geleneksel yolla tedavi edilmeye çalışılır. İlk önce hasta bir sekmene oturtularak üzerine çarşaf tutulur. Sonra hastanın önüne bir leğen dolusu su konulur. Ardından ocaklıktaki ateşte kızdırılan eyiş, bu suyun içine sokularak çıkan buhar hastaya solutulur. Çıkan bu buhara eyiş buğusu denir ve hasta bu buğuyu derin derin solur. Böylece solunum yolları açılan hastanın iyi olacağına inanılır (KK: 121).

3.3.1.16. Çıban

Çıban vücudun herhangi bir yerinde çıkan ve ağrı yapan içi irin dolu şişkinliktir. Kızılen'de çıbanın üzerine pezük (pezik) yaprağı sarılır, bir gecede çıban yumuşar ve patlayarak iyi olur (KK: 1). Kıranyağmur'da çıbanın üzerine pezik yaprağı

veya tahin helvası sarılır (KK: 62). Gözün kenarında çıkan çıbana itdirseği denir. İnanışa göre bir köpek iş.rken ona bakılırsa gözde itdirseği çıkar (KK: 1).

Ordu yöresinde vücudunda çıban olan çocuğun tedavisiyle ilgili diğer bir uygulamada ise çocuğun banyo yapacağı suya üzerinden bir yıl geçmiş yedi çift bir tek fındık atılır. Çocuk bu suyla banyo yaptırılır sonra bu fındıklar dört yol ağzına bırakılırmış. İnanışa göre bu fındıkları kim alır yerse çıban ona geçermiş.[478]

3.3.1.17. Ürfiye

Ordu yöresinde bu hastalığa halk arasında hoşuruk da denir. Cünüp bir kişinin bebeğin yüzüne bakmasının bu hastalığa neden olacağına inanılır. Çocuğun başında ve vücudunda kırmızı sivilceler çıkar. Tedavi için körükçü denilen demirci dükkânlarına gidilip oradan kızgın demirin soğutulduğu su alınır ve çocuk bu suyla yıkanır.[479]

Kadıncık'ta Tepeköy denilen yerde şifalı su vardır. Ürfiye olan çocuk oraya götürülür ve yıkanır. Geri dönerken de aynı sudan eve getirilerek birkaç kere çocuk bu su ile banyo yaptırılır (KK: 65).

Ayrıca annesinin ilk çocuğu olan kişi ürfiye kesebilir. Ürfiye kesmek, ürfiye hastalığını tedavi etmek anlamına gelir. Ürfiye olan çocuğu çayıra yatırırlar, jiletle çocuğun etrafındaki otları keserler. Kesilen bu otları kurutup yakarlar. Yanan bu otlarla beraber ürfiyenin de kuruyup yok olacağına inanılır (KK: 21).

Gölköy'e bağlı Özlü Köyü'nde de benzer uygulama vardır. Ürfiye olan hasta çimene yatırılır ve etrafındaki çimen dua okunarak yolunur veya kesilir. Kesilen çimenlerin bir kısmı sobanın altında kurutulur. Bir kısmı da hastaya verilir ve yanında götürüp kurutması istenilir. Bu otların kuruduğu zaman ürfiyenin de kuruyup iyileşeceğine inanılır. Bu işlemi kadınlar yapar (KK: 89).

3.3.1.18. Boğmaca

Boğmaca özellikle bebeklerde görülen bir solunum yolları hastalığıdır. Geçmeyen öksürük ve boğulma hissi gibi belirtileri vardır. Yukarıkızılen Köyü'nde, boğmaca olan bebek veya çocuk ceviz ağacının kökünden birkaç defa geçirilir ve

---

[478] Can, **a. g. e.,** s. 60.
[479] Can, **a. g. e.,** s. 59.

üzerine süpürge ile su atılır. Bunun yanı sıra bir yandan da "kelek" denilen hayvanların boynuna takılan zil çalınır (KK: 86). Ordu'nun farklı bölgelerinde aynı işlem yapılmaktadır ancak Ulubey'den farklı olarak her ceviz kökünden geçmede köke bir nal çivisi çakılır.[480]

Şekeroluk Köyü'nde boğmaca olan çocuk hocaya götürülür. Hoca, bir tas suya okuyarak çocuğu köy çayırındaki bir cevizin altındaki hendekten yedi defa geçirir. Hoca, ceviz kökü altından her geçmesinde çocuğun yüzüne okuduğu suyu ağzıyla püskürtür (KK: 112). Böylece hastalığın tedavi olacağına inanılır.

3.3.1.19. Yanık ve Isırgan Yanığı

Yanıklar derinin ateşle, kızgın bir cisimle, güneş ışınlarıyla veya çeşitli ilaç ve bitkilerle temas etmesi sonucunda oluşur. Isırgan yanığı yörede bolca bulunan ısırgan bitkisinin deriyi kızartmasıdır. Ulubey yöresinde yanık için çoğu günümüzde pek kullanılmayan geleneksel tedavi yöntemleri uygulanır.

Kadıncık'ta yumurta bulanıp yanan yerin üzerine sürülür (KK: 79). Kızılen'de yanan kişinin yanan bölgesine insan pisliği sarılır (KK: A.). Çam ağacından alınan sakız eritilerek yumurtanın sarısıyla karıştırılır, soğuduktan sonra yanık olan bölgeye sürülür (KK: 90). Çağlayan'da yanık olan yere yumurtanın sarısı sarılır (KK: 61). Kıranyağmur'da yanan bölgeye zeytinyağı ile karıştırılan yumurtanın beyazı tavuğun tüyüyle sürülür. Diş macunu ve yoğurt sürenler de vardır (KK: 62, 71).

Çubuklu ve Yolbaşı'nda yanık olan bölgeye yoğurt sürülür (KK:76, 83). Ören'de yanan bölgeye soğuk su dökülür (KK: 27). Durak Köyü'nde yanık olan bölgeye yurtdiyen otu diye bir otun ezilmiş şekli sürülür (KK: 107). Hocaoğlu'nda yanık olan bölgeye yumurta sarısı ve yoğurt sürülür (KK: 55). Ordu'nun Delikkaya Mahallesi'nde ise yanan bölgeye çam ağacı sakızı, yumurta sarısı, tereyağı ve mum karıştırılarak tavuk kanadıyla sürülür (KK: 87).

Isırgan yanığı vücudun kabarmasına ve yanmasına neden olur. Isırgan yanığına uğrayan kişinin yanık olan yerlerine nivirgen otu sürülür. Nivirgen otu ısırgan olan yerlerin yanında yetişen bir ottur (bk. Resim: 31, 32). Bu ot sürülürken: -"**Isırgan get, nivirgen gel**" diye yedi defa söylenir.

---

[480] Can, **a. g. e.,** s. 65.

3.3.1.20. Kanamalar

Düşme veya kesilme sonucu ortaya çıkan yaralanmalarda kanama olan bölgeye yeşil fasulye kırılır ve çıkan su sürülür (KK: 90). Kesilen yer büyükse bir tavuk kesilerek tavuğun eti kesik olan yere sarılır (KK: 96). Bazı köylerde de kesilen yere sigara külü dökülür veya yaranın üzerine iş.nir.

3.3.1.21. Parpulama

Yörede al basmasına uğradığına inanılan bebekler veya kadınlara parpulama veya al kesme denilen bir tedavi uygulanır. Bu tedavi yönteminde hastaların vücutları çizilir, delinir, dağlanır, kesilir ya da vücutlarına elle veya bir cisimle vurulur.[481]

Hasta al ocaklarında bulunan ve "alcı" denilen kadınlara götürülür. Kızılen Köyü ve civarında Kürtünnüler denilen bir sülalenin alı tedavi ettiğine inanılır. Bunlar Tikenlice, Gozören, Ohtamış civarında yaşayan ailelerdendir. Çocuk beşiğiyle beraber alcıya götürülür veya alcı eve getirilir. Gelen alcı çocuğun bulunduğu odanın kapalı kapısına bıçağı ile vurur. Elindeki bıçağı beşiğin üzerinde gezdirir. Böylece al çocuktan uzaklaşır gider (KK: A.).

Diğer bir parpullama yönteminde ise al basmasına uğradığına inanılan çocuk veya kadın al ocağına götürülür. Al ocağındaki alcı kadın, ağzına aldığı tuzlu suyu hastaya doğru püskürtür (KK: 89). Hastanın böylece al basmasından kurtulacağına inanılır.

3.3.1.22. Sancı Oklama

Hastanın herhangi bir yerinde bir sancı varsa bu sancının gitmesi için bazı geleneksel tedavi yöntemleri uygulanır. Ordu yöresinde eskiden sancının yok edilmesi için onu okla vurma büyüsel yönteminin uygulandığı Sıtkı Can tarafından aktarılmaktadır: "Bir tahtanın üzerine üçgen şeklinde üç çivi çakılır. Bu çiviler hastanın ağrıyan yerine tutulur. Bu sırada hastanın yakınlarından biri elinde ok ve yayıyla içeri girer. Nereden geliyorsun diye sorulduğunda sancıdan gelip sancıya gidiyorum diyerek çivili tahtaya üç ok atar." Bu uygulamaya sancı oklama denir.[482]

---

[481] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 205.
[482] Can, **a. g. e.,** s. 68.

3.3.2. Hayvan Hastalıklarında Halk Hekimliği

Halk veterinerliği ve baytarlık da denilen bu yöntemde hayvanlar akılcı veya büyülük işlemlerle tedavi edilir. Bazen her iki yöntemin de kullanıldığı görülür.[483] Ayrıca hayvanlara nazar değmesin diye nazar boncuğu takılır veya ham elma çubuğundan ve kırmızı ipten yapılmış püsküllü kolye iki boynuz arasına asılır. Hayvana imrenerek bakana:

"Boşuna bakma dostum, ham elma var," denir.

3.3.2.1. Çon, Çon Kesme

Çon, hayvanların hareketsiz kalması, vücut ısısının düşmesi ve hiçbir şey yememesi hâlidir. Ulubey'de çon tedavisi için çon kesme ve çon alma tabirleri kullanılmakta ve köylerde benzer uygulamalar yapılmaktadır. Kızılen'de ineğin sırtından, kuyruğunun altından veya kulağının ucundan kesilerek kan akıtılır, bunu da belirli kişiler yapar (KK: 1).

Çağlayan'da saman sıcak suyla karıştırılır ve hayvana yedirilir. Hayvan eski battaniyeyle sarılır. Ayrıca sıcak patates verilir, yanına bir teneke konur ve içinde ateş yakılır (KK: 61). Sayaca'da köyde belirli kişiler çon keser. Hayvanın kuyruğunun altı kesilip kan akıtılır (KK: 28).

Kadıncık'ta hayvanın sırtına ufak bir kesik atılır ve kanatılır. Buna çon alma denir (KK: 79). Özlü Köyü'nde hasta hayvanın yanına bir teneke konur ve içinde ateş yakılır, aynı zamanda hayvanın da üzeri sıcak çulla örtülür (KK: 88). Gülyalı'da ise çon yani felç olan hayvanın başından aşağı soğuk su dökülür (KK: 82).

3.3.2.2. Kesme Kesme

Gebe kalamayan ineklerin cinsel organından et parçası kesmeye kesme kesme denir. Kızılen'de belirli kişiler kesme keser. Kesme kesme işleminden sonra hayvan yine gebe kalmazsa çiftleşme (tutma) işleminden sonra ineğin sırtı yere vurulur. Bazı köylerde gebe kalamayan dişi hayvanın cinsel organına çiftleşmeden hemen sonra ısırgan sürülür (KK: A.).

---

[483] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 207.

3.3.2.3. Koyunlarda Uyuz

Uyuz, koyunlarda şiddetli kaşıntı ve tüy dökülmelerine neden olur. Uyuzlu koyunu tedavi etmek için Ulubey yöresinde "Camburt otu" denilen bir ot kullanılır. Camburt otu yaylalarda yüksek dağlarda olur. Bu ot köküyle beraber kaynatılır. Daha sonra bu kaynayan karışım bir çuvaldan geçirilerek süzülür. Bu süzülen su ile koyunlar yıkanır (KK: 42).

3.3.2.4. Arı Hastalıkları

Ulubey'de arıcılık yaygın olarak yapılmaktadır. Arılar hastalandığında "Oğul Otu" denilen bir ot arı kovanlarının içine atılır. Oğul otu ısırgana benzer ama yakmaz. Sayaca Köyü'nde yaygındır. Tepesinde güzel kokulu mor çiçekler açar (KK: 84). Ayrıca arıların uyuşuk olduğu durumlarda ve kovanlarda arı ölümleri varsa kovanların içine sirke püskürtülür veya kekik yağı bir dal parçasına sürülerek kovanın içine bırakılır. Arı kovanlarının mikroplardan arındırılması için kovan boş iken içerisi ateşle dağlanır (KK: 84).

3.4. ÇOCUK OYUNLARI

Çocuk oyunları, çocukların, gençlerin ve hatta yaşlı da olsa ruhu genç olanların oynadıkları geleneksel oyunlardır. Bu oyunlarla çocuklar hayatı tanırlar ve sosyalleşirler. Bu oyunlardaki kurallar ve kazanmak için verilen mücadeleler çocuğun gelecek yaşamı için deneyim kazanmasını ve kişiliğinin oluşmasını sağlar.

Nebi Özdemir, çocuk oyunlarının zamana ve şartlara göre değiştiğini belirtmektedir. Bu değişim çocuk oyunlarının bulunduğu ortama uyması nedeniyle yaşamasını sağlamaktadır. Çocuk oyunları, çocukların ait oldukları toplumun kültürünü tanımasına ve benimsemesine yardımcı olur.[484] Çocuklar, toplumsal kuralları, rol ve cinsellikle ilgili konulardaki bilgileri çok küçük yaşlarda oyunlar aracılığı ile öğrenirler.[485]

---

[484] Nebi Özdemir, **Türk Çocuk Oyunları I-II**, Akçağ Yayınları, Ankara 2006. s. 453.

[485] Serpil Aygün Cengiz, **Karadeniz Ereğli Örneğinde Çocuk oyunlarının Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi**, AÜ Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997. s. 468.

Türk oyunları için Dîvânü Lugâti't Türk'te, Dede Korkut'ta, XVI. yüzyıla ait Gelibolulu Mustafa Âli'nin Mevâidü'n-Nefâis fi Kavâidi'l-Mecalis adlı eserinde ve Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme adlı eserinde birçok örnek bulunmaktadır.[486]

Dîvânü Lugâti't Türk'te "Çanglı manglı (Ar. Davdât)", "Çevgen Oyunu (Çelik Çomak?)" "Ceviz Oyunu", "Köçürme Oyunu (çukur, kuyu)", "küwlük (misket oyunu)", "müngüz müngüz (boynuz)", "ötüş (itiş), "garagunı (çocuklar akşamları oynar)", "kodurçuk (kız çocuklarının oynadığı bebek oyunu)", "tepük (ayaktopu)", "tüvek (patlanguç)", "yalngu (salıncak)" adlı çocuk oyunlarının adı geçer ve bu oyunlarla ilgili bilgiler verilir.

Kırgız Türklerinin Manas Destanı'nda da birçok geleneksel oyundan bahsedilir. "Güreş, mızrak, at yarışı, ordo (karargâh ele geçirme oyunu), bozkurt, dokuz korgol, sungur kuşu oyunu, ip çekme, dümpüldök, aşık, öpön çıçan (tahterevalli)" oyunları bunlardan bazılarıdır.[487] Bu oyunlarda zaman ve şartlara bağlı olarak birtakım değişiklikler olsa da oyunların büyük bir kısmı günümüzde hâlâ Türk dünyasında oynanmaktadır.

Metin And, çocuk Oyunlarını: "Aşık Oyunları, Yüzük, Top, Değnek, Taş ve Gülle, Koşma- Kovalama- Kurtarma- Zor Kullanma, Atlama- Sıçrama- Sekme, Saklama- Saklanma- Oranlama, Dilsiz- Şaşırtma- Şaka, Dramatik Nitelikte- Büyülük- Törensel ve Çeşitli Oyunlar" olarak gruplandırmaktadır.[488]

Ordu'da çocuk oyunları üzerine 1945 yılında ilk derlemeyi yapan Sıtkı Can çocuk oyunlarını şöyle tanımlar: "Şehirde fantezi ile karışık terbiyevi bir maksat güden oyun, köyde sürat ve enerji olur. Şehirde aslını kaybeden oyun köyde mahallîdir, millîdir. Oyunu şehir çocukları öğrenir köy çocukları yaratır."[489] Bu tanımlama çocuk oyunlarının merkezi olarak köyleri ve köy çocuklarını göstermektedir. Oyunlarda kullanılan araç gereçlere ve oyun mekânlarına bakıldığında köylerin geleneksel çocuk oyunlarının doğduğu ve yaşatıldığı yerler olduğunu görmekteyiz.

Ulubey'den derlenen oyunlarda yörenin doğasına uygun malzemelerin kullanıldığı görülmektedir. Çötüre oyununda kullanılan düz taşlar, çelik çomak, dikik, cirit ve yay oyunlarında kullanılan sopa şeklinde fındık dalı parçaları bunlara örnek

---

[486] Metin And, Oyun ve Bügü: **Türk Kültüründe Oyun Kavramı**, YKY Yay. İstanbul 2012. s. 43.
[487] Hayat Aras Toktaş, "Türk Dünyasından Çocuk Oyunları Örnekleri", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 74.
[488] And, **a. g. e.,** s. 8.
[489] Can, **a. g. e.,** s. 23.

olarak gösterilebilir. Patlanguç, şakıldak, fırıldak, mızıka, dilli düdük gibi oyunların malzemeleri de yörede yetişen bitkilerden ve ağaçlardan elde edilmektedir. Bazı oyunların malzemeleri ise yörede bolca yetişen fındıktır. Tek mi çift mi, topaç, vızıldak, fındık yuvarlamaca bu oyunlar arasındadır. Bu durum bize halkbilimi ürünlerinin oluştuğu ortam ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu oyunların çoğu genellikle fındık bahçelerinde ve harman denilen yerlerde koyun-inek otlatırken oynanmaktadır.

3.4.1. Çocuk Oyunları Tekerlemeleri (Sayışmalar)

Boratav, çocuk oyunlarında oyundan evvel ebe seçmek için yapılan sayışmalara türkü ve tekerlemeler adını verir. Bu türkü veya tekerlemeler oyundan önce ebe seçmek için olabileceği gibi oyun esnasında ebeyi kızdırmak için veya ceza amaçlı söylenebilir. Bunların dışında özellikle kız çocuklarının iki grup halinde karşılıklı olarak söyledikleri oyunun bir parçası olan tekerleme ve türküler de vardır.[490]

Toplu oyunlar sayışma tekerlemeleriyle başlar. Bu sayışmada taraflar belli olur, takımlar oluşur, ebe seçilir. Ardından oyuna kimin başlayacağı da sayışmayla belirlenir. Boratav, sayışma tekerlemelerini oyun tekerlemeleri olarak niteler. Oyun tekerlemeleri çocuklar tarafından oluşturulan ahenkli söz gruplarıdır.[491] Bu ahenk onların akılda kalmasını kolaylaştırır. Ulubey yöresinden derlenen sayışmalar:

1

"Benim bir kemerim vardı
Otur dersem oturur
Kalk dersem kalkar
Açıl dersem açılır.
Süzül dersem süzülür.

Ayakları rap rap
Elleri şak şak
Aslan geliyor

[490] Boratav, **Türk Halk Edebiyatı Dersleri**, s. 68.
[491] Boratav, **Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı**, s. 135.

Aslan geliyor
1,2,3,4,5,6,7,8,9,10
2
Köylü kızı, Köylü Kızı
Köylü kızı saçını tarar
Tarak da düşmüş yerleri arar
Köylü kızı yayuk yayar
Yayuk da düşmüş yerleri arar

Köylü kızı inek sağar
İnek de tepti dizini ovar
Köylü kızı çamaşur yıkar
Başında bülbül öter

O bülbül benim olsa
İki kardeşim olsa
Biri Aliş biri Veliş
Hop çikolata çikolata
3
Akşam yedim salata
Sabah yedim salata
Osman Bey'in karısı
Gitti elmanın yarısı
4
Kutu kutu pense
Elması yense
Arkadaşım Ayşe
Arkasını dönse

Kutu kutu pense
Elması yense
Arkadaşım Fadime

Gözünü yumsa.

Kutu kutu pense
Elması yense
Arkadaşım Fadime
Gözünü açsa.

Kutu kutu pense
Elması yense
Arkadaşım Ayşe
Önüne dönse…

5

Bir tavşan uyuyor
Yok mu bunun sahibi
Tavşan kaç tazı tut
Tavşan kaç tazı tut

6

Can can çikolata
Hani bana limonata
Limonata bitti
Hanım kızı gitti

Nereye gitti
İstanbul'a gitti
İstanbul'da ne yapacak
Terlik pabuç alacak
Terlik pabucu ne yapacak
Düğünlerde şıngır mıngır Oynayacak…

7

Beş beş beş numara
On on on numara
Maykıl Ceksın, Madonna

Bir numara, gir çuvala
Salla salla vur duvara
8
Allı kiraz ballı kiraz
Kiraz vakti geçti
Gel beraber oynayalım
Eşim seni seçti
Eketeke sümbül teke
9
Çayır çimen Ne oldu
Gel kurtul çık
Daldan dala otlasın
Sarı Çiçek toplasın
Çiçeklerim döküldü
10
Dere boyu çalılık
Derede olur balık
Oltamı attım balığı tuttum."[492]
11
"Ō o piti piti,
Karamele sepeti,
Terazi lastik jimnastik,
Biz size geldik bitlendik,
Hamama gittik temizlendik,
Dik dik dik,
Son dersimiz Matematik,
Tike Tike Tik (KK: 54)."

"O, mo, kara do, şimi şimi şimdo, elfendo, elfendo, taka tuka, taka tuka, elfendo elfendo" veya "Ben gittim sümbül hanıma, sümbüller açmış, zerzefil olmuş, tuz bulamamış, sümbül zak sümbül zak, keloğlana bak."

"-Ay dede Ay dede evin nerede?

[492] Ulubey'in Belenyurt Köyü'nden derlenmiştir. Derleyen: Gülseren Karakaya

-İnce suda

-İnce suyun neresinde?

-Kavakların arasında yağ getir, bal getir, sen yemezsen ben yerim. Onun adı tom ba la."[493]

"Portakalı soydum, başucuma koydum, ben bir oyun uydurdum, duma duma dum, kırmızı mum, dolapta pekmez, yala yala birmez, Ayşecik, Fatmacık, sen bu oyundan çık (KK: 54)."

gibi tekerlemelerden oluşur. Bu tekerlemelerde her hece bir çocuğu gösterir. Tekerlemenin son hecesi kimi gösteriyorsa o ebe olmaktan kurtulur. Bazen de ilk tekerlemenin sonu kimi gösteriyorsa o ebe olur. Ebe bazen de üçer kişinin ellerini üst üste koyup avuç içi veya el sırtı olarak geri çekmeleriyle yani el sayışmasıyla belirlenir. Üç kişiden eli farklı olan çıkar ve en sona kalan ebe olur. Nadir de olsa ebe belirlemede dolu boş çekme ve yazı tura atma yöntemleri de kullanılır.

Gizlenbeç denen saklambaçlarda ebeyi belirlemenin yanında ebenin kaça kadar sayacağı ve hızlı mı yavaş mı sayacağı da sayışma tekerlemeleriyle belirlenir. Ebenin arkasına sağ veya sol elle vurularak oyun kurallarını seçmesi istenir:

"Öğretmen geldi, tahtayı sildi, üzerine bir nokta koymayı unuttu.

"Sesli mi sessiz mi vurduğum el sessizdir/seslidir."

"Öğretmen geldi, tahtayı sildi, üzerine bir nokta koymayı unuttu.

"Hızlı mı yavaş mı vurduğum el yavaştır/hızlıdır (KK: 124)."

Karşılıklı olarak oynanan oyunlarda yenen takımın oyuncuları:

"Yendik şişirdik,

Akşama dolma pişirdik." şeklinde tekerlemeler söyleyerek zaferlerini tekerlemeyle kutlarlar (KK: 54).

Oyunlarda oyunbozanlara "mızıkçı" denir. "Ütmek" yenmek anlamına gelmektedir. Oyunlarda çizgide duran eşya için "su içti", bazı oyun kurallarını belirlemek için "toz, gübür, her şey" tabirleri kullanılır. Ulubey ve yöresinden derlenen çocuk oyunları:

---

[493] Can, **a. g. e.,** s. 25.

3.4.2. Çötüre (Torik, Morrik, Tonbala, Tokuç)

Kosava'da yaşayan Türkler bu oyuna "Kur Anani Kur Babani" derler.[494] Bu oyuna Ordu'nun farklı yerlerinde farklı isimler verilir: "Dombili, Morrik, Torik, Tokil, Çötüre, Tombala, Tonbala, Dimbile, Dokuz Kiremir, Yedi Kiremit, Yedi Kule, Dokuz Taş ve Tokuç" bunlardan bazılarıdır. Bunlardan "tokuç" Perşembe yöresinde bu oyuna verilen addır ve bu oyunun tek taşla oynanan biçiminde taşa tokuç dendiği Avni İşbakan tarafından ifade edilmektedir.[495] Bu oyuna Ulubey'de çoğunlukla Çötüre, torik ve tonbala denmektedir. Oyun grup halinde veya karşılıklı iki kişiyle oynanabilir. Palan denen eski bezler dikilerek veya bir çorabın içine konularak top yapılır. Topun biraz ağır olması gereklidir. Bu topa bazı yerlerde "torik" bazı yerlerde "fis" denmektedir. Yedi veya dokuz kiremit ya da düz taş üst üste dizilir. Taş yığınının yaklaşık beş metre uzağına bir çizgi çizilir. Bu çizgiden oyuncular taşlara bez top atarlar. Kim daha çok taş yıkarsa o ebe olmaktan kurtulur. Taş yıkamayan veya en az taş yıkan ebe olur. Ebe, taşları dizer ve başında bekler. Karşıda bütün oyuncular çizgide bekler sıradan bez topu duran taşlara atarlar. Taşlar yıkılırsa oyuncular kaçar. Yıkılmazsa ilk atan kişi ebe olur. Yıkılırsa ebe atılan topu eline alıp kaçanların peşine düşer topla kimi vurursa o oyuncu oyundan çıkar. Bir yandan da ebe taşları korumak zorundadır. Kaçan oyuncular yıkılan taşları tekrar dizerse oyun tekrar başlar. Ebe ebelikten kurtulamaz. Ancak ebe taşlar dizilmeden bütün oyuncuları bez topla vurursa o zaman ebenin ilk vurduğu kişi ebe olur. Oyun böylece devam eder.

Oyunun diğer bir şeklinde ise torik denen bez topla üst üste dizili taşlara atılır. Taşlar vurulmazsa ebe toriği alarak diğer oyunculara atar. Ebenin vurduğu kişi ebe olur. Taşlar yıkılırsa taşları dizenden sonra diğer oyuncuların peşine düşerek torikle vurmaya çalışır. Kimi vurursa o ebe olur. Ebe kimseyi vuramaz, topu diğer oyuncular ele geçirirlerse ebe tekrar yerine geçene kadar taşlar torikle yıkılmaya çalışılır (bk. Resim: 37). Oyun böylece devam eder (KK: 15).

---

[494] Nuri Brina, Serra Ay, "Kosova'da Unutulmaya Yüztutan Çocuk Oyunları ve Türkiye'deki Oyunlarla Karşılaştırılmaları", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 212.

[495] Avni İşbakan, **Geçmişten Geleceğe Ordu Perşembe**, Overprint Matbaacılık Yay. İstanbul 2016. s. 76, 77.

3.4.3. Çelik Çomak

Türkmenistan'da bu oyunun benzerleri Tayak Atdı (Sopa Atma), Gızıl Tayak (Kırmızı Sopa) olarak adlandırılır. Çelik çomağa en çok benzeyen Türkmenistan oyunu ise "Çilik Çirrik"tir.[496] Diğer Türk devletlerinden Tacikistan'da Çelik Çomağa "İlig Dangal", Özbekistan'da "Çüllük" denir.[497] Bu oyunların kuralları çelik çomak ile hemen hemen aynıdır.

Dîvânü Lugâti't Türk'te çelik çomak oyunu, "Çevgen Oyunu" olarak adlandırılmıştır. Bu oyunda kullanılan çomağın adına ise "çöğen" dendiği belirtilmektedir.[498] Çevgen oyununda çelik çomaktan farklı olarak bir topun da olduğu "topık (top)" kelimesinin açıklamasından anlaşılmaktadır.[499]

Toprağa bir oyuk açılır. Bir metre uzunluğunda çomak denilen birer değnek ve bir karışlık çelik denen bir odun parçası gereklidir. Bu odun parçaları genellikle fındık dalından yapılır. Oyuğa çelik denen yaklaşık 20 cm lik odun parçası konulur. İki takım veya karşılıklı birer kişiyle oynanabilir. Oyuna ilk başlayanı belirleyebilmek için dolu boş çekilir veya bir çizgiden çeliğin bulunduğu oyuğa çomak atılır. Çeliğe vuran veya en yakına atan oyuna başlar. Bazen de çelik uzak bir noktaya atılır. Karşı takıma çelik mi çomak mı diye sorulur. Karşı takım birini seçer. Çomakla çeliğin olduğu yere kadar çelik, çomak, çelik, çomak diye sayılarak ölçülür. Çomak çeliğin üzerine geldiğinde sayan kişi çomak demişse çomak diyen takım, çelik dediyse çelik diyen takım kazanır. Oyuna başlayan oyuncu çeliği oyuğa koyar çeliğin uçlarının ters yüzleri yontulmuştur. Oyuncu:

"Güldür çeliğim güldür
Elimi yüzümü güldür…"

diyerek, çomağıyla çeliğin ucuna vurup çeliği havaya kaldırır ve çomağıyla vurur. Karşıda bekleyen oyuncu kendi çomağıyla çeliğe havada vurabilirse oyun karşı tarafa geçer. Vuramazsa düşen çeliği alır ve çeliğin bulunduğu yerden kuyuya bırakılan ebenin çomağını vurmaya çalışır. Vuramazsa kuyudaki çomakla atılan çeliğin arası

---

[496] Maral Baratova, "Türkmenistan'ın Milli Çocukları", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 143.
[497] Neslihan Bay vd., "Türk Dünyasında Çocuk Oyunları: Bir Saha Çalışması", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 179.
[498] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 241.
[499] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 578.

çomakla ölçülür. Kaç çomak uzaklık varsa ebe o kadar sayı kazanır. Böylece oyun devam eder.

3.4.4. Gömme Çelik

Çelik Çomak oyununda olduğu gibi toprağa bir oyuk açılır. Bir metre uzunluğunda çomak denilen birer değnek ve bir karışlık çelik denen bir odun parçası gereklidir. Oyuğa çelik denen yaklaşık 20 cm'lik odun parçası konulur. İki takım veya karşılıklı birer kişiyle oynanabilir. Oyuna ilk başlayanı belirleyebilmek için dolu boş çekilir veya bir çizgiden çeliğin bulunduğu oyuğa çomak atılır. Çeliğe vuran veya en yakına atan oyuna başlar. Oyuna başlayan takım oyuğun üzerindeki çeliği çomakla havalandırıp vurur. Diğer takımın oyuncusu çeliği almak için koşup gider. O gelene kadar diğer oyuncular bir kuyu kazarlar ve çeliği getiren oyuncu bu kuyuya gömülür. Çeliği ne kadar geç getirirse kuyu da o kadar derin olur (KK: 119).

3.4.5. Suldur Çelik

Çelik çomak oyununun başka bir çeşididir. Bu oyunda toprağa oyuk açılmaz. Bir metre uzunluğunda çomak denilen birer değnek ve bir karışlık çelik denen bir odun parçası gereklidir. Çeliğin iki ucu yontulmuştur. Çelik değnekten yuvarlanarak yere düşürülür ve ucuna vurularak havalandırılır. Havadaki çeliğe değnekle tekrar vurulur çelik ne kadar uzağa giderse onu atan oyunu kazanır. Genellikle hayvan otlatırken oynanan bir oyundur (KK: 119).

3.4.6. Terlik (Pilaç, Çaruk) Oyunu

Sayışma yapılarak ebe seçilir. Ebenin lastik veya pilaç, denen ayakkabısı bir çubuğa dikilir. Diğer oyuncular pilaca değnek atarlar. Eğer vururlarsa ebe diğer oyunculardan birini yakalamak zorundadır. Vuramazlarsa pilaca vuramayan kişi ebe olur ve kendi pilacını çubuğa diker. Ebe, diğer oyunculardan birini yakalarsa ebelikten kurtulur ve yakalanan oyuncu ebe olur. Bu esnada ebe bir oyuncuyu kovalarken pilacı da diğer oyuncular tarafından değnekle vurularak uzaklaştırılır. Oyun böylece devam eder.

3.4.7. Kız Oyunu

Bu oyun Kazaklar'da "kim gele", Kırgızlar'da "kim gerek", Tacik'lerde "Sefador", Özbekler'de "Ak Terek Gök Terek" olarak adlandırılır.[500]

Kızlar iki takım kurarlar. Halka oluşturup el ele tutup dönerek oynarlar. Halay başları karşı takımdan kendi takımlarına mâniler söyleyerek oyuncu veya küpe, bilezik, kazak vs. isterler:

- Halili hulili gam gam şekeri
- Ne istersin ne istersin bizim alaydan
- Ben sizin alayda bir güzel gördüm
- O güzelin adını bize de söyle
- O güzelin adı Huriye Hanımdır.
- Hanımdır canımdır kendisi gelemez
- Kendisi gelemezse biz gelir alırız.

3.4.8. Mık (Çivi) Oyunu

Mık denen beşlik çivi ile oynanır. Hafif nemli toprağa çiviyle V şekli çizilir. Daha sonra düz bir çizgi çizilir. Kim çivisiyle bu düz çizgiye yakın atıp batırırsa o önce başlar. V'nin uçları iki oyuncu arasında paylaşılır. Çivi yere atılıp batırılarak V'nin ucundan oraya örümcek ağı gibi düz çizgiler çizilerek karşı taraf ki oyuncunun önü kesilip hareket etmesi engellenmeye çalışılır. Bazen önü kesilen kişi iki çizgi arasından ustalıkla çıkabilir. Çizgilere veya çizgi dışına mık atan yanar. Kim kimin önünü keserse o galip olur (KK: 15). Akoluk Köyü'nde bu oyun daha büyük alanda oynanır ve mık denilen çivi 40 cm uzunluğunda bir fındık ışkınının ucuna takılır (KK: 46).

3.4.9. Tiki Taka (Çivili Futbol)

Büyük bir tahtaya kale, kaleci ve oyuncuları temsil edecek şekilde 5'lik çiviler çakılır. Bu çivilerin arasından fındık, bilye ve demir para geçebilmelidir. Tahta bir futbol sahası gibi çizilir. Top olarak fındık, bilye veya demir para kullanılır. En az karşılıklı iki kişi ile oynanır. Tekerleme sayışması, el sayışması, dolu boş veya yazı tura çekilerek oyuna başlanır. Oyuna ilk başlayan kaleyi de seçer. Oyun orta sahadan başlar ve sıra ile topa işaret parmağıyla vurulur. Amaç karşı tarafın kalesine gol

[500] Bay vd. **a. g. m.**, s. 179.

atmaktır. Böylece tiki taka devam eder. Önceden belirlenen gol sayısına ulaşan oyuncu oyunu kazanır. Kaybedenin koltuğunun altına tiki taka tahtası yerleştirilerek şaka yapılır (KK: 46).

3.4.10. Dikik Oyunu

Açık havada ve harman gibi düz ve yumuşak bir zeminde oynanır. Yere 50 cm aralıklı iki paralel çizgi çizilir. Bu çizgilerden biri başlama biri bitiş çizgisidir. Her oyuncu kendisine 40 cm boylarında iki ucu sivri kazık yapar. Bu kazıklar genellikle fındık dalından yapılırlar. Oyuncular kazıklarını başlangıç çizgisine dikerler. Sayışmayla oyun başlar. İlk oyuncu kazığını havaya atar ve eğer kazık yere dikilirse dikildiği kadar mesafe kazığını başlangıç çizgisinden ileriye götürüp diker. Kazık tekrar havaya atılır yine dikilirse yine dikildiği kadar mesafe ileriye götürülüp dikilir. Kazık dikilmeden yere düşerse oyun diğer oyuncuya geçer. Kimin kazığı bu şekilde ilk önce bitiş çizgisine dikilirse o oyunu kazanır. Kazığın yere daha fazla dikilmesi için çok yükseğe atılması gerekir, bu da tehlikeye yol açar (KK: 58).

3.4.11. Çukur (Kuyu) Oyunu

Dîvânü Lugâti't Türk'te "Köçürme Oyunu" olarak adlandırılan, on dört çizgi çizilerek ve kale yapılarak oynanan bir oyundan bahsedilmektedir. Bu oyunda fındık ve benzeri nesnelerin yuvarlanarak oyunun oynandığı belirtilmektedir.[501] Günümüzde bu oyuna "mangala" adı verilmektedir ve strateji gerektiren bir oyundur. Dîvânü Lugâti't Türk'teki "Köçürme Oyunu"nun benzeri Ulubey ilçesinde "çukur (kuyu)" oyunu olarak karşımıza çıkar. Kuyu oyunu hemen her yaştan kişiler tarafından oynanmaktadır. Özellikle hayvan otlatan kişiler bir araya gelerek doğal malzemelerle oyun alanını oluşturup kuyu oyununu oynarlar:

Düz toprak bir zemine karşılıklı avuç içi genişliğinde altışar tane kuyu açılır. Bu kuyuların yanına da birer tane daha geniş hazine kuyusu açılır. Karşılıklı iki kişiyle veya takım halinde oynanan bir oyundur. Herkesin bilye büyüklüğünde yirmi dörder taşı vardır. Elde bulunan taşlar kuyulara 4'er tane gelecek şekilde bırakılır. Sayışmaca yapılarak oyuna başlanır. Herkesin önünde 6 kuyusu vardır ve amaç bu kuyulardan taşları alarak sağa doğru birer tane bırakıp 6. kuyunun sonundaki hazineye taşları

[501] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 318.

biriktirmektir. Her oyuncunun kuyularının sonunda bir hazine çukuru vardır. Sağa doğru birer taş bırakılarak gidilir elde kalan son taş hazineye rast gelirse oyuncu tekrar oynar hazineye rast gelmezse karşı oyuncunun kuyularına bırakmaya devam eder. Karşı oyuncunun kuyularına taş bırakırken eldeki son taş o kuyudaki taşların sayısını çift yaparsa bu taşlar alınır ve hazineye koyulur. Hangi oyuncunun önündeki altı kuyusunda da taş kalmazsa oyun biter ve kuyularındaki taşı biten kazanarak karşıdaki kuyularda kalan taşları da alıp sağdaki kendi hazinesine koyar. Hazinelerdeki taşlar sayılır, kimin taşı fazlaysa o oyunu kazanır.

Oyunun sonunda yenilen kişinin gözleri bağlanarak toplanan taşlar avucuna konur ve uzak bir yere bırakması istenir. Gözleri bağlı bir şekilde geri getirilen kişinin gözleri açılır ve bıraktığı taşları bulması istenir. Ebe, eğer taşları bulamazsa oyunu kaybeder (KK:118, 121).

3.4.12. Menekşe

"Menekşe menekşe
Bizden size kim düşe
.....düşe.
Menekşe mendili köşe
Bizden size kim düşe
.....düşe."

Karşılıklı iki kız grubu el ele tutarak dizilir. Yukarıdaki mâniyi söylerler. İsmi söylenen kız koşarak karşı takımın el ele tutan kızlarının arasından geçmeye çalışır. Geçerse karşı takımdan birisini kendi takımına getirir. Geçemezse o takıma girer. Hangi takımın oyuncuları biterse o takım yenilmiş olur.

3.4.13. Çiçek Değirmeni

Derenin üzerine cilim çamurdan bir karışlık küçük bir köprü yapılır. Altı boş olan çamur köprünün ortasına bir delik açılır. Buraya dereden bir miktar su bağlanır. Gelen su küçük delikten geçip giderken girdap oluşturur. Buraya sapıyla beraber bir papatya konulur. Papatya o delikte saatlerce döner. Buna çiçek değirmeni denir. Derede oynayan her çocuk kendi değirmenini yapar. Kimin değirmeni daha iyi dönüyor diye yarış yapılır (KK: 15).

3.4.14. Gizlembeç, Mayalamaca (Saklambaç)

Türkmenistan'da bu oyuna "bukuldım, gizlençek" denir.[502] Ordu'da sinnenmece" şeklinde oynandığı da olmuştur. Diğer oyunlarda olduğu gibi tekerlemeyle sayışma yapılarak veya el sayışmasıyla ebe belirlenir. Ebenin ne kadar sayması gerektiği ebenin arkasına;

"Öğretmen geldi, tahtayı sildi, üzerine bir nokta koymayı unuttu." Denilerek bir parmakla vurulur ve ebeye hangi parmakla vurulduğu sorularak bulunur. Bilemediği her parmak için on sayar. Ebenin sesli mi sessiz mi sayacağı yine ebenin arkasına;

- "Sesli mi sessiz mi vurduğum el sessizdir/seslidir." denilerek bulunur. Ebe hangi elle vurulduğunu gösterirse ona göre sesli veya sessiz sayar. Ebenin saymayı hızlı mı yavaş mı yapacağı da ebenin arkasına;

- "Hızlı mı yavaş mı vurduğum el yavaştır/hızlıdır." denilerek bulunur. Ebe hangi eli seçerse ona göre hızlı veya yavaş sayar (KK: 124)."

Ardından "emen" denilen ebenin bulunacağı ve oyuncuların mayalayacağı bir yer bulunur. Emen bir ağaç veya duvar olabilir. Ebe yüzü ağaca dönük olarak önceden belirlenen kadar sayar:

- "Önüm arkam sağım solum sobe saklanmayan ebe", diyerek saklanan oyuncuları aramaya başlar. Gördüğü oyuncuyu ismini söyleyerek koşup emene mayalar. "Maya" diye bağırır. Mayalanan oyuncu bulunduğu yerden çıkar. Ebe bulunduğu yerden uzaklaşınca saklanan oyuncular da emene koşup "maya" diye bağırarak mayalarlar. Ebenin ilk mayaladığı kişi ebe olur. Kurtarmalı gizlenbeçlerde ise ebeyi mayalayanlar, ebenin mayaladıklarını kurtarabilirler. Bir kişi bir kişiyi kurtarır. Herkes kurtulmuşsa ebe yine ebe olur. Kurtulamayan kişi kalmışsa o ebe olur.

Gizlenbeçte erken yakalanan oyuncular saklanan oyuncuları yönlendirirler. İlk önce:

- "Elma dersem çık, armut dersem çıkma." diye bağırırlar. Ardından ebe emenden uzaklaşmışsa "elma" diye ebe emenin yanındaysa armut diye bağırarak saklanan oyunculara duyururlar. Böylece saklanan oyuncu ebenin nerede olduğunu haber almış olur ve ona göre bulunduğu yerden çıkar ve mayalamaya çalışır.

---

[502] Baratova, **a. g. m.,** s. 144.

3.4.15. Köşe Kapmaca

Beş kişiyle oynanan bir oyundur. Kare veya dikdörtgen şeklinde bir alanda oynanır. Sayışma ile ebe belirlenir. Diğer dört kişi ise birer köşeye geçerler. Oyuncular köşeler arası yer değiştirirler ebe hızlı davranıp boşalan köşeye geçerse ebelikten kurtulur. Köşesini kaybeden ebe olur.

3.4.16. Hırsız Polis Oyunu

Bu oyunun Türk dünyasında benzeri "aşık" oyunudur. Dîvânü Lugâti't Türk'te "bök" kelimesi aşık oyununda aşığın sırtının yukarı gelmesi olarak tarif edilir ve bu duruma "çik bök" veya "çik turdı" denir.[503]

Eskiden aşık kemiğiyle oynanan bu oyun günümüzde kibrit kutusuyla oynanmaktadır. Kutunun dar yüzünden birine "bey", diğerine "hâkim"; geniş tarafının birine "hırsız" diğerine "ekmek" yazılır. Kibrit havada çevrilerek atılır. Ekmek gelen kurtulur. Hırsız gelen ortaya alınır. Hâkim, beye sorar:

- "Bu hırsız evine girmiş ekmek çalmış, kaç tane vurayım?" Bey cevap verir:

- "İki yağsız bir yağlı olsun." Hâkim ucu bağlı olan ve çoğunlukla ıslatılan havluyla hırsızın eline iki yavaş, bir hızlı vurur. Tekrar kibrit atılır ve böylece oyun devam eder.

3.4.17. Pıt Oyunu

En az iki kişiyle oynanır. Bir ağaç veya duvar merkez olarak kabul edilir. Buraya emen denir. Sayışmayla ebe belirlenir. Oyuncular ebeye pıt diyerek vurup kaçarlar. Ebe pıt diyenin peşine düşer yakalamaya çalışır. Bu arada diğer oyuncular da ebenin peşinden koşarak ona pıt diyerek vurup kaçarlar. Ebe kimi yakalarsa o ebe olur.

3.4.18. Ceyranlama

Pıt oyununun kurtarmalı şeklidir. En az üç kişiyle oynanır. Bir ağaç veya duvar emen olarak kabul edilir. Sayışmayla ebe belirlenir. Oyuncular ebeye pıt diyerek vurup kaçarlar. Ebe pıt diyenin peşine düşer yakalamaya çalışır. Bu arada diğer oyuncular da ebenin peşinden koşarak ona pıt diyerek vurup kaçarlar. Ebe yakaladığını emene

---

[503] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 201, 237.

getirir. Diğer oyuncular ebeye yakalanmadan emendeki yakalanan oyuncuya dokunurlarsa o oyuncu kurtulmuş olur ve tekrar oyuna girer. Bütün oyuncular ebe tarafından yakalanınca ilk yakalanan ebe olur.

3.4.19. Patlanguç

Dîvânü Lugâti't Türk'te bu oyun "tüvek" olarak adlandırılmıştır. Dîvânü Lugâti't Türk'te Tüvek: "Yaş söğüt ağacından yapılarak içi oyulur. İçine fındık gibi yuvarlak şeyler koyulur ve üflenerek küçük kuşları vurmak için kullanılır," şeklinde geçmektedir.[504] Patlanguç piston sistemiyle basınçla çalışır. Bu oyunun benzerlerine Safranbolu'da "kütlek", diğer birçok yerde "patlangaç" denmektedir.[505]

Avu denen kısa ağaçtan ve özlük ağacından yapılır. Mermi olarak özlük ağacının meyveleri kullanılır. Özlük ağacının dalı 20 cm kesilerek bu dalın içi boşaltılır. Avu dalı da içi boşaltılan özlük dalına girecek kadar inceltilir (bk. Resim: 207, 208). İçi boşaltılan kısmın baş ve sonuna özlük ağacının küçük tohumları tıkanır. Avu dalıyla bu tohumlardan biri hızlıca iteklenir. Oluşan basıncın etkisiyle hem ses çıkar hem de yuvarlak tohum mermi gibi gider. Çocuklar karşılıklı takım kurarak patlanguçlarıyla savaş oyunu oynarlar. Vurulan oyundan çıkar ve bir takım kazanır (bk. Resim: 40).

3.4.20. Şakıldak

Metin And, "Oyun ve Bügü" adlı kitabında bu oyundan bahsederek Ordu ili Ulubey ilçesinde bu oyunun oynandığını belirtir: "Şakıldak ağaç kabuğundan yapılır, ucuna kendir eklenir. Bir iki yana sallanıp geriye kuvvetlice çekince tabanca gibi ses çıkarır."[506]

3.4.21. Dömbelek

Evde bulunan eski eleklerin (ince tahtadan elek) gövdesi naylon çadırla örtülerek dömbelek yapılır. Elek yoksa iki fındık dalı kesilerek çember şeklinde bağlanır, üzerine gübre naylonu gergin bir şekilde geçirilerek dömbelek yapılır veya teneke veya naylon bidonlar dömbelek için kullanılır. Özellikle Ramazan aylarında

---

[504] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 611.
[505] And, **a. g. e.,** s. 140.
[506] And, **a. g. e.,** s. 139.

geceleri kapı kapı dolaşılarak mâniler söylenir, dömbelek çalınır buna dömbeleğe gitme denir:

"Dömbelekçi geldi duydun mu?
Eti kemikten soydun mu?
Dömbelekçinin bahşişini
Yastık altına koydun mu?

Ocak başında minder
Altını üstüne dönder
Heç bişi bulamazsan
Beş yumurta gönder (KK: 16)"

3.4.22. Fırıldak (Çıkırık), Cevizli Fırıldak

İki tane ceviz, 20 cm'lik fındık ışkını ve yarım metre kendir veya göbü ipi de denilen yorgan ipinden yapılır. İlk önce bir cevizin orta kısmına ışkın sığacak şekilde bir delik açılır. Daha sonra diğer cevizin karşılıklı iki tarafı da delinir ve ip çıkarmak için kenarına üçüncü bir delik açılır. Bu deliklerden geçirilen fındık ışkını ve ip çekilip bırakılarak cevizin sürekli dönmesi sağlanır (bk. Resim: 41).

Bu geleneksel çocuk oyuncağının Anadolu'nun birçok yerinde benzeri vardır ama Ordu ilimizin Ulubey ilçesinde yaygın bir şekilde günümüzde dahi yapılıp oynanmaktadır (KK:25).

3.4.23. Cirit

Fındık ışkınıyla oynanan bir oyundur. Uzun ve kalın fındık ışkınları kesilir. Yaklaşık 3-4 metrelik ışkınların uçları sivriltilir. İki veya daha fazla kişi bir araya gelerek aynı hizadan ciritleriyle atış yaparlar. Kimin ciriti daha ileri giderse o kazanır. Oyun böylece sürer gider.

3.4.24. Yay

Ulubey yöresi geleneksel silahlarımız olan yay ve okçulukta tarihi bir geçmişe sahiptir. 1455 yılına ait tahrir defterlerinde Karye-i Katırköy (Akoluk Köyü)

bölümünde bu köyden Habsamana Kalesi'ne (Gölköy Kalesi) yılda on yay yapılması istenmektedir.[507]

Yörede bolca bulunan ve fındık ocaklarında dalların dibinde yetişen ışkınlardan yapılır. Bu yaya şeytan yayı da denir. İlk önce kalın bir ışkın kesilerek yaprakları ayıklanır. Işkının yay olacak düzgün yerleri belirlenir ve yaklaşık 1 m. uzunluğunda olacak şekilde uçları kesilir. Uç kısımlarına ip bağlama yerleri yontulur. Yontulan bu yerlere kalın naylon ip gerilerek bağlanır ve yarım daireye yakın bir şekil elde edilir. Oluşan bu kısma eğme denir. Eğmenin esnek olması gereklidir. Eğme daha esnek olduğu için şimşir ağacı dalından da yapılabilir. Eskiden eğmeye kendirden yapılan ipler takılmaktaydı ancak günümüzde bunun yerini naylon ipler almıştır. Ardından ince ve düzgün bir fındık ışkınından ok yapılır. Ok eğmenin büyüklüğüne göre ayarlanır. Yaklaşık yarım metre civarındadır. Okun ucu sivriltilir, ipe takılacak kısmına kaymasın diye çentik atılır. Çocuklar yaylarıyla aynı noktadan atış yaparak yarış yaparlar. Kimin oku daha ileri giderse o kazanır (bk. Resim: 34).

3.4.25. Tetikli (Kurmalı) Yay

Armut ağacından yapılır, eğmesi ve oku şimşirdendir. Yörede yay ustaları vardır. Armut ağacının yaya benzeyen eğimli dalı kesilir. Balta veya nacakla bu kalın dal yontularak yay şekli verilir, el planyası (rende) ile düzleştirilir. Keski denilen aletle ok yuvası yapılır. Bıçak ve törpüyle yayın gövdesi şekillendirilir. Eğme takılacak yer kızgın demirle delinir. Tetik denen oku fırlatma kolu şimşir dalından kesilerek yapılır ve küçük çivi ile yerine çakılır. Şimşir denen sert ağacın dalından yaya takılacak eğme kesilir. Eğme yontularak esnek hâle getirilir. Uçlarına ip takılması için çentik açılır. Eğme yayın gövdesine takılarak ortalanır ve sıkıştırılır. İki ucu kendirden örülen iple bağlanarak gerginleştirilir. Ok ise yaya açılan oluğa sığacak şekilde ince şimşir dalından yontularak yapılır. Okun baş kısmı kendir ipinin vurması için oluğun üzerine doğru yükseltilir. Uç kısmı ise ister çivili ister düz şekilde yapılır. Eskiden kuş avlamak için kullanıldığından ucuna çivi takılırdı. Çivi tehlikeli olduğundan günümüzde okların ucu düz ve geniş olarak yapılmaktadır (bk. Resim: 33).

---

[507] Yediyıldız, Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları-1 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, s. 269, 270.

3.3.26. Mızıka

Mızıka dağlarda mor ve sarı renkli çiçek açan ve avu denen çalının yapraklarından yapılır (bk. Resim: 207, 208). İlk önce avu yaprağı ortadan ikiye bölünür ve rulo şeklinde sarılır. Ardından ağız kısmı ısırılarak üçgen olacak şekilde kopartılır. Buradan üflenerek ses çıkarması sağlanır. Mızıka dağılmasın diye gövdesine diken sokularak sabitlenir. Bu diken mızıkanın daha da yanık ses çıkarmasını sağlar (bk. Resim: 38).

3.4.27. Dilli Düdük (Dilli Gaval)

Özlük ağacının düzgün bir dalı kesilerek içi oyulur, kabuğu soyulur. Kavalda olduğu gibi delikler açılır ve ağız kısmına yakın bir yere güzel ses çıkarması için büyükçe kertik atılır. Tıpaca benzeyen bir parça ağaç dallarından kesilerek dilli gavalın ağzına ötmeyi sağlayacak şekilde sıkıştırılır. Aynı işlem avu yaprağı kullanılarak da yapılabilir. Avu yaprağından yuvarlanarak yapılan mızıka ağız kısmına takılır. Böylece yanık sesli bir kaval ortaya çıkar. Deliklere basılarak düdüğe gayda verilir. Çocuklar dilli düdüğü tek tek veya koro halinde öttürürler (bk. Resim: 39).

3.4.28. Sucuk (Su Tabancası)

Eskiden özlük ağacı denilen içi oyulabilen bir ağaçtan yapılırmış. Günümüzde su borusundan yapılmaktadır. 40 cm civarında bir su borusu kesilir. Su borusunun içine girebilecek ve boru uzunluğundan bir cm kısa bir sap yapılır. Bu sapın borunun içine girmeyen bir de tutma yeri olmalıdır. Sap genellikle yörede fındık işkınından yapılır. Sapın en uç kısmına su sızıntısını engelleyecek bir yamalık veya ip dolanarak sabitlenir. Borunun bir tarafına ise odundan tıkaç yapılır. Tıkacın ortası delinir veya bir kenarı yontulur. Sap borunun içine sokulur ve bir su birikintisinden sap geriye çekilerek su çekilir. Artık sucuk diğer çocukları ıslatmaya hazırdır. Bu şekilde çocuklar karşılıklı takım kurarak ıslatmaca oynarlar. Vurulan yani ıslanan oyundan çıkar (bk. Resim: 42, 43).

3.4.29. Hama Mıstık

Tepe takla atmanın yöredeki adıdır. Çocuklar çayır veya bahçelerde aynı hizaya dizilir. Hedef belirledikleri bir yere kadar tepe takla atarak giderler. Hedefe ilk

varan oyunu kazanır. Buna "hama mıstık" oyunu denir. Hama mıstık oyunu evlerde de çocuklar tarafından oynanır. Büyükler çocuklarına veya torunlarına evin içinde hama mıstık kıldırırlar. Yörede hama mıstık atmaya "hama mıstık kılma" da denir.

3.4.30. Tek mi Çift mi?

Çocuklar fındık zamanı oynarlar. Bahçelerdeki fındıklar toplandıktan sonra çocuklar başak yapmak için bahçelere girerler. Topladıkları fındıkları ceplerine, eteklerine veya poşetlerine koyarlar. Daha sonra harmanda veya başka bir yerde bir araya gelerek tek mi çift mi oynarlar. Oyuna başlama sayışma veya tekerleme ile başlar. Böylece ilk oyuncu belirlenir. İlk oyuncu elini fındığına daldırır ve avucundaki bir miktar fındığı göstererek tek mi çift mi diye sorar. Karşısındaki çocuk cevap verir. Avuçtaki fındık sayılır. Fındık sayısı tek veya çift sayıdır. Karşıdaki çocuk bilmişse ebe olan çocuğun fındıklarını alır kendi fındığının içine koyar. Sıra bilen çocuğa geçmiştir. O da bir miktar fındığını avucuna alarak tek mi çift mi diye sorar. Karşıdaki bilemezse avuçtaki fındık sayısı kadar fındık bilemeyen çocuktan alınır. Oyun bir tarafın fındıkları tamamen bitene kadar devam eder.

3.4.31. Fındıktan Topaç

Koruk fındıkla veya tepesi delinen fındıkla oynanır. Tepesi delik fındığın başına küçük bir çubuk sokulur. Fındığın uç kısmı kazınarak sivriltilir. Çubuktan tutulur havada döndürülerek atılır. Düz bir zeminde oyunculardan kimin fındığı daha çok dönerse o kazanır. Buna fırıldak veya fırdöndü de denir (bk. Resim: 35).

3.4.32. Fındıktan Vızıldak (Fırıldak, Pırıldak, Vız Vız)

Bir fındığın baş kısmından bir delik ve uç kısmından iki delik açılır. 80 cm boyunda göbü ipi (yorgan ipi) veya kendir ipi hazırlanır. İpin bir ucu fındığın baş kısmındaki delikten geçirilerek uç kısmındaki delikten çıkarılır. Çıkan bu ip tekrar fındığın uç kısmındaki diğer delikten içeri sokularak baş kısmındaki delikten çıkarılır. Fındığın baş kısmındaki ipin diğer ucu ile bu uç birbirine bağlanır. Fındık ipin ortasına getirilir ve iplerin iki tarafı sağ ve sol el başparmaklarına geçirilir. Ortadaki fındık eller hareket ettirilerek bir miktar ipe sarılır sonra eller birbirine yaklaştırılıp uzaklaştırılarak fındığın kendiliğinden dönmesi sağlanır. Böylece fındık ses çıkararak

kendiliğinden ipin ortasında dönmeye başlar (bk. Resim: 36). Bu oyuncağın ilk şekilleri yörede bulunan yumuşak bir taş olan Hapan taşı ve gürgen ağacı kabuğunun yuvarlatılıp delinmesiyle yapılıyorken daha sonraları fındıkla da oynanmaya başlanmıştır. Ardından düğme ve gazoz kapağından vızıldaklar yapılmıştır. Günümüzde ise bu oyuncağın yerini bakkallarda hazır satılan vızıldaklar almıştır.

3.4.33. Fındık Yuvarlamaca

Yörede günümüzde mile de denen bilyelerle oynanan oyunun eski hâlidir. Fındıklar çizgi halinde iki taraflı olarak dizilir. Her oyuncunun elinde bir fındık kalır. Sayışmayla oyun başlar. Oyuncular ellerindeki fındıkla karşı tarafın dizili fındıklarını yıkmaya çalışırlar. Bu işlem sırayla yapılır. Çizgiden çıkan fındıklar o fındığı vuran kişinin olur. Bir tarafın fındığı bitince oyun da biter.

3.4.34. Mıs Oyunu

İki veya daha fazla kişiyle oynanır. Oyunculardan birisi "Mıs oyunu oynuyoruz konuşan yanar," diye söze başlar ve:

"Yağladım, yağladım.

Köpek ölüsünü ocak başına guyladım.

Konuşan yesin.

Mıs," diyerek oyunu başlatır. Mıs denilenden sonra ilk konuşan kişi kaybeder ve oyundan çıkar. Oyun böylece tek kişi kalana kadar devam eder. Sona kalan kişi mıs oyununu kazanır (KK: 126).

3.4.35. Kara Gülmez Oyunu

İki veya daha fazla kişiyle oynanır. Karşılıklı göz göze bakarak karşıdakini güldürmek gerekir. Gülen kişi oyundan çıkar. Böylece hiç gülmeden göz göze bakarak karşıdakileri eleyen ve sona kalan kişi oyunu kazanır (KK: 126).

3.5. HALK TAKVİMİ

Eski Türkler, On İki Hayvanlı Türk Takvimi'ni kullanmaktaydılar. 12 yıllık bir döneme çağ adı verilmekteydi ve her yıl bir hayvanın adıyla anılmaktaydı. Bu hayvanlar: Tavuk, At, Tavşan, Öküz, İt, Domuz, Maymun, Yılan, Sıçan, Pars, Koyun

ve Timsah'tan oluşmaktaydı. İnanışa göre bir kişi hangi hayvanın yılında doğduysa o hayvanın kutsiyetine sahip olurdu.[508] Türk tarihi ve kültüründe takvimin insan ve toplum yaşamında belirleyici etkisi vardır. Bağ bahçe işlerinin yapılmasında, tohum ekilmesinde ve fidan dikilmesinde belirli günler hesaba katılır. Mayıs Yedisi ve Hıdırellez günlerinde kuruyup çürüyeceğine inanıldığı için tarlaya ekim ve dikim yapılmaz. Yıl sırtında bereketli sayılan kişiler eve alındığında bütün bir yılın bereketli geçeceğine inanılır. "Kesük Baş Günü" denilen 1 Mart'ta tarlaya dikilen her şeyin yeşereceğine inanılır ve bu gün aşılama ve fidan dikme işlemleri yapılır.

Halk gündelik yaşamını ve tarımla ilgili planlarını yaparken hem Rumi hem de Miladi takvimi kullanır. Halkın kullandığı takvime halk arasında "Gocagarı Takvimi" denmektedir. Aylar Miladi takvime göre on üç gün geriden gelir. Örneğin 30 Ocak, Zemherinin 17'sidir. Yörede hâlâ kullanılan Rumi aylar ve Miladi karşılıkları şu şekildedir:

Zemheri: Ocak
Gücük: Şubat
Mart: Mart
Abrul: Nisan
Mayıs: Mayıs
Kirez: Haziran
Orak: Temmuz
Ağustos: Ağustos
İlk güz: Eylül
Orta güz: Ekim
Ahar güz: Kasım
Kara kış: Aralık

Rumi takvime göre Kasım ve Hızır olmak üzere iki mevsim vardır. Kasım günleri (kış) sekiz kasımda başlar beş mayısta biter. Hızır günleri (yaz) altı mayısta başlar yedi kasımda biter.

Kış aylarının hem insanlar hem hayvanlar için yeme içme ve barınma açısından zorluklar çıkardığından dolayı erken bitmesi istenir. Bu durum şöyle tabir edilir:

---

[508] Gökalp, **Türk Töresi**, s. 37.

"Garagış garadan, zemheri çık aradan, gücük az, mart yaz (KK: 118)." Bu söz genellikle Aralık ayında söylenir. Aralıkta kış ayları yeni başlamıştır ancak şunun şurasında marta ne kaldı şeklinde bu sözle teselli olunur.

Havaların ısınmaya başlamasının cemrenin düşmesiyle ilgili olduğuna inanılır. Cemre çiğ veya kırağı olarak tasavvur edilir. Birinci cemrenin gücük ayının yedisinde (Miladi 20 Şubat) havaya, ikinci cemrenin gücük ayının on dördünde (Miladi 27 Şubat) suya, üçüncü cemrenin gücük ayının yirmi birinde (Miladi 6 Mart) toprağa düştüğü kabul edilir. Cemrelerin düşmesiyle beraber hayvanlar bahçelere yaylıma çıkarılır.

Mart biri (Miladi 14 Mart) sayış günleri denen ve her bir günün bir ayı gösterdiği günlerin başlangıcıdır. Mart biri (14 Mart) mart ayını gösterir. 2 Mart nisan, 3 Mart mayıs, 4 Mart haziran, 5 Mart temmuz, 6 Mart ağustos, 7 Mart eylül, 8 Mart ekim, 9 Mart kasım, 10 Mart aralık ayını gösterir. İnanışa göre bu günlerde hava nasıl olursa gösterdiği ay boyunca hava öyle geçer.

Fındık yetişen diğer yerlerde olduğu gibi Ulubey'de de fındık yaz mevsimi ile sonbaharın arasında beşinci mevsim olarak kabul edilir. Dolayısıyla fındık bir zamanı ifade eder. Borçlar fındıktan sonra ödenmek için alınır. Düğün günleri fındık sonrasında yapılmak üzere karara bağlanır. Esnaftan alışverişler fındık veresiye yapılır.

3.6. HALK METEOROLOJİSİ

Halk Meteorolojisi, halkın gelenekten gelen deneyimlerden hareketle hava olayları ve belirli günlerde meydana geldiğine inandıkları hava değişimleri ile ilgili tecrübeleridir. Bu tecrübeler tarım ve hayvancılık yapan insanlar için oldukça önemlidir. Tarım ürünleri bu tecrübelere göre ekilir, dikilir, toplanır. Hayvanlar bu günlere göre ahırlara alınır, yaylalara götürülür.

Halk, meteorolojik olayları tahminlerle de belirler. Bu tahminler, "gökteki cisimlere bakarak yapılan tahminler (ay, güneş, yıldızlar, bulutlar), hayvanların hareketlerine bakarak yapılan tahminler, bitkilerin durumlarına bakılarak yapılan tahminler ve insan davranışlarına bakılarak yapılan tahminler" şeklinde sınıflandırılmaktadır.[509] Örneğin sülüklerin fındık dallarına doğru çıkmaları yağmur

[509] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 207- 211.

yağacağına işaret olarak değerlendirilir. Sabahleyin ufuk noktasının kızarması yağmura, akşamleyin kızarması aşırı sıcağa yorulur.

Ulubey yöresinde hava durumu ile ilgili kendine has ifadeler yer alır. Havanın aniden bozması ve yağmur yağması "çağranak yağdı" şeklinde ifade edilir. Güneşli havanın parçalı bulutlu hâl alması "hava alamuk" denilerek belirtilir. Ayrıca güneşli havalarda "nem var" denilerek sıcağın etkisi dile getirilir. Bunların yanında hava durumunu ifade eden belirli günler vardır:

3.6.1. Koca karı Soğuğu

Martın dördü (Miladi 17-18 Mart) "kocakarı soğuğu" olarak bilinir. Bu günde hava birden soğur kar ve don olur. İnsanlar bu günler gelmeden önlemlerini alırlar. Bağ bahçe işlerini bu günlere göre düzenlerler, hayvanlarını bu günlerde ahırlarda bekletirler. Kocakarı Soğuğu aynı zamanda fındıklara da zarar verir. Yeni açmaya başlayan fındık yaprakları ve doğan fındıklar bu soğuktan zarar görür. Buna yörede fındığı don yaktı ya da fındığa don vurdu denir.

3.6.2. Gündönümü Fırtınası (Mart Dokuzu)

Ulubey yöresinde Nevruz, 21 Mart tarihinde kutlanan tüm Türk dünyasının ortak bayramı olarak bilinir. Türklerin Ergenekon denen yerden çıkmalarını temsil eden bir gündür. Yöre halkı bu günü mart dokuzu olarak bilir. Gocagarı takvimi denen Rumi takvim hesabına göre Martın sekizi veya dokuzu (Miladi 21-22 Mart) Mart dokuzu olarak tabir edilir ve Gündönümü fırtınasının bu gün eseceğine inanılır. Genellikle fırtınalı geçer, kar yağar ve boran olur. Gündönümü fırtınası günü kıştan yaza döndürür ve bu gün baharın başlangıcı olarak kabul edilir.

Oyumgürgen Köyü'nde Mart dokuzunun çok soğuk geçeceğine inanılır (KK:102). Ulubey'in Şeyhler Köyü'nde Mart Dokuzu denen 21 Mart'ta yeni doğmuş çocuklar Şeyh Abdullah Değirmenine götürülerek buradaki oluğun altında yıkanırlar. İnanışa göre burada yıkanan çocuklar hasta olmazlar.[510] Elmaçukur Köyü'nde Mart dokuzunda hava güzel olursa, o yılın bereketli geçeceğine inanılır. Mart dokuzundan

[510] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 270.

itibaren her gün bir ayın göstergesi kabul edilir. Elmaçukur Köyü'nde Mart dokuzunda hava güzel olursa, o yılın bereketli geçeceğine inanılır.

3.6.3. Abrul Beşi Soğuğu

Abrul'un beşi (Miladi 18 Nisan) kar veya fırtına olur. Hava soğuk geçer, don olabilir. Her an kar yağıp hayvanların ahırlarına geri döndürüleceğini belirtmek için: "Kork abrul beşinden öküzü ayırır eşinden," denir. Bu günle ilgili bir hikâye şöyle anlatılır: "Nisan ayı geldi diye sevinen ve Mart ayıyla eğlence geçen bir koca karıya Mart kızmış ve Şubat ayından bir gün alarak Nisan ayına vermiş bu gün Kocakarı Fırtınası'nın koptuğu gündür. Hava birden soğur ve kışa döner."[511] Bu günde kar ve fırtınanın etkili olacağına ayrıca Abrul beşinin ılık geçerse o yıl bereketin çok olacağına inanılır.

3.6.4. Vade Yeli

Vade yeli, gücük ayının biri ile onu (Miladi 14-23 Şubat) arası esen bir rüzgâr olarak bilinir. Bu günlerde hava açar etraf yeşerir. Bir nevi yalancı bahardır. Bu günler yörede "Es vade yeli es, gâvuru Müslümandan kes." şeklinde deyim haline gelmiştir. Vade yelinin insanları muhannete muhtaç olmaktan kurtaracağına inanılır çünkü bu yel bereket getirir. Uzun geçen kış, kışlık için hazırlanan yiyecekleri bitirmiştir. Hayvanların yeygi denen ot ve alafları tükenmeye başlamıştır. Havaların birdenbire açması etrafın yeşermesiyle tabiat yeşerir, umutlar canlanır. İnsanlar bağ ve bahçelerine inerler, hayvanlar yaylıma çıkarılır. Yörede bununla ilgili efsane kısmında işlediğimiz "Vade Yeli Efsanesi" anlatılmaktadır.

3.6.5. Gücük Yedisi Fırtınası

Şubat ayı diğer aylardan kısa olduğu için bu aya gücük (küçük) denir. Şubat ayı halk arasında deli gücük olarak da bilinir çünkü gücük ayının ne yapacağı belli olmaz. Hava günlük güneşlik iken birdenbire yağmur veya kar yağabilir. Şubat ayının yirmisi gücük yedisi olarak nitelendirilir. Gücük yedisi fırtınalı geçer, ardından kar yağar hava aşırı soğur.

---

[511] Boratav, **Yüz Soruda Türk Folkloru**, s. 56, 57.

3.6.6. Çürüklük Ayı

31 Temmuz ile 6 Ağustos tarihleri arası "çürüklük ayı" olarak bilinir. Hava güneşli de olsa nemden dolayı bunaltıcı bir hava vardır. Bu günlerde yıkanan ıslak çamaşırlar kurumaz hatta çürür.[512] Bu nedenle bu günler arasında halı, kilim yıkanmaz. Yıkanırsa tez kurumaz küflenir. Yine bu tarihlerde sebze ve meyveler çürüyeceği için toplanmaz ve kurumaya bırakılmaz.

3.5.7. Sarı Buz Fırtınası

Zemherinin 18'i (Miladi 31 Ocak) "sarı buz fırtınası olarak" bilinir. Bugün hem kar çok yağar hem de yağan kar erimez. Güneş ile beraber çıkan fırtına yağan kar ve ıslak yerleri dondurur. Evlerin saçaklarında ve yollarda buzlar oluşur. Buzların üzerine güneş vurduğu için sarı renk ortaya çıkar. Bu gün fırtına nedeniyle hava soğuk olduğundan güneş, buzu uzun süre eritemez ve güzel görüntüler ortaya çıkar. Bu nedenle bu güne sarı buz fırtınası günü denir.

3.7. HALK HUKUKU VE TÖRE

Bir yörede bir sorunla karşılaşıldığı zaman mahkemeye ulaşılamıyor veya ulaşılmak istenmiyorsa veya mahkemelik bir durum değilse halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile sorun çözülür buna halk hukuku denir.[513] Halk hukuku töre olarak nitelendirilmektedir ve yazılı olmayan yasalardır. Atasözleri gibi gelenekten gelen öğretiler töreyi etkili kılar. Töreye uymak toplumu oluşturan bireyler için zorunludur. Töreye uymayanlar ayıplanırlar ve toplumdan dışlanırlar.

Eski Türklerde iki türlü hukuk vardır. İlki kurultayda oluşturulan hukuk ikincisi de örf ve âdetten gelen hukuktur. Bu iki kaynaktan gelen kurallar töreyi oluşturur. Eski Türklerde töre sosyal ve hukuki kuralların bütünüdür. Eski Türk inancına göre "İl gider töre kalır." Yani devletler yıkılsa bile töre bir devletten diğerine geçer bozulmaz.[514]

Halk hukuku uygulamaları, kan davalarında, çeşitli anlaşmazlıklarda, evliliklerde ve sosyal hayatın hemen hemen her aşamasında karşımıza çıkar. Söz kesmede erkek tarafına döküm dökülerek ne kadar altın, eşya vs. alınacağının bir

---

[512] Demir, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, s. 273.
[513] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 216.
[514] Cemil Öztürk vd. **Türk Tarihi ve Kültürü**, Fethi Gedikli, Pegem Yay. (3. bs.), Ankara 2007. s. 224.

listesinin verilmesi bunların yapılmazsa düğünün yapılamayacağı kuralının konması halk hukukuna güzel bir örnektir. Bunların dışında imece yöntemiyle yardımlaşma ve kız kaçırarak evlenme yörede halk hukukunun uygulandığı en yaygın alanlardır.

3.7.1. Kişisel İşlerde Keşikle İmece Usulü (Adam Ödünçleme)

1. Fındık İmeceliği: Eskiden fındık ışkını alma ve toplama işleri genellikle imece usulüyle yapılırdı. Konu komşu denilen kişiler bir araya toplanır ve fındık işi yapılacak kişiye yardım ederlerdi. Bahçe sahibinin işini bitirmeye kurtarma denilirdi. Fındığı kurtulan kişi daha sonra ailecek kendisine yardım edenlere yardıma giderdi bu işleme "keşik" veya "devir" denirdi. Fındık işleri keşikle yapılırdı. Günümüzde az da olsa keşikleşme devam etmektedir (bk. Resim: 56).

Son yıllarda imece usulünün en güzel örneklerinden bir tanesi Ulubey'in Yeni Sayaca Köyü'nde görülmüştür. Köylüler, hasta olan ve hastanede yatan komşularından birinin fındığını bir araya gelerek bir günde toplamış ve harmana sermişlerdir. Medyaya da yansıyan bu durum imece geleneğinin önemini bir kez daha gün yüzüne çıkarmış halkın takdirini toplamıştır.

2. Mısır (Darı) ve Fasülye İmeciliği: Yörede mısır ve fasulye ekilen tarlalara allō denir. Allōlar imece yöntemiyle ve keşikle bellenir, kazılır, ekilir ve ikileme yapılır (bk. Resim: 50, 51). Mısırlar soyulurken de kadınlar bir araya gelerek soyma işlemini yapar. Fasulye kıyma ve kırma işlemleri de imece usulüyle yapılır. Mısır soyma ve fasulye kıyma, kırma işleri akşamları başlar gece yarılarına hatta sabahlara kadar sürdüğü de olur. Erkekler ise soyulan mısır alaflarını desteler halinde kuruması için allōya dikerler, bunlara çıtırman denir (bk. Resim: 52). Ardından kuruyan çıtırmanlar bir araya getirilerek höbek denen büyük alaf yığınları hâline getirilir. Bu alaflar kışın hayvanlara yedirilir.

3. Kışlık Yiyecek Hazırlama: Sonbaharda Fasulye kırma, kıyma ve turşu yapma işleri yapılır. Armut ve elma pekmezleri kaynatılır. Bu işlerde komşu ve akrabalar birbirine yardım eder, keşikleşirler (bk. Resim: 55).

4. Yoka (yufka) açma: Fındık toplamaya başlamadan ve Ramazan ayından önce toplu olarak börek yapmak için yoka açılır. Açılan yokalar közün üzerinde bulunan sacda kurutulur. Yoka açma işi kalabalıkla yapılır. Ununu alan yoka açılan

yere giderek hem yardım eder hem de yokasını açtırır. Böylece bir günde bir mahallenin yokası açılmış olur (bk. Resim: 48).

5. Düğünlerde yemek yapma: Düğünü olacak aile köydekilere hangi gün yemek yapılacağını bildirir. Özellikle pancar sarması imece usulüyle yapılır (bk. Resim: 46). Düğünden birkaç gün önce çağrılan kişiler tarlalarından birer kucak pancar alarak düğün evine giderler ve beraberce sarma sararlar. Pancar sarması mısır unuyla veya bulgurla yapılır (KK: 118).

6. Yatak yapma: Düğünlerden önce yeni gelin ve damat için yataklar yapılır. Önceden belirlenen sayıda döşek, yorgan ve yastıklarlar hazırlanıp yüklüklere dizilir. Yatak ve yorgan yapımı imece usulüyle yapılır. Köylerde bu işlerden anlayan kadınlar vardır. Kimisi yün dider kimisi döşek ve yorgan göbür kimisi göbünen yatak ve yorganları yüzler (bk. Resim: 53, 54).

3.7.2. Köyün Ortak İşleri İçin Yapılan İşler

Cami yapımı, bakımı, onarımında; köyün su, yol, duvar ve mezarlık gibi ortak işlerinde imece usulü uygulanır. Köy muhtarı veya imamın önderliğinde köye salma salınır, döküm dökülür. Salma salma veya döküm dökme ortak işler için para toplama veya çalışmaya gelmesi için köylüye haber göndermedir. Bu tip işler için ya para toplanır ya da bizzat gidip çalışılır.

3.7.3. Kız Kaçırma

Yörede evlenme yöntemlerinden biri de kız kaçırmadır. Ancak bu evlilik türü hoş karşılanmaz. Ailelerin onaylamadığı veya bir tarafın kabul edip diğer tarafın istemediği durumlarda kız kaçırma yoluyla evliliğe adım atılır. Bazen de maddi imkânsızlıklar çiftleri bu evliliğe iter. Genellikle aradan belli bir süre geçince araya giren büyüklerin sayesinde kız tarafı razı edilerek barış sağlanır, kaçanlara düğün yapıldığı da olur.

Kaçma işlemine ailelerin de razı olduğu durumlar nadir de olsa ortaya çıkar. Kendi şahit olduğumuz bir olay şöyledir:

"Yörede bir köy okulunda öğretmenlik yapmaktaydım. Eski püskü okulumuzun öğretmen odasının camı yola bakıyordu. Bir sabah yolda sırtında tek kırma tüfeğiyle önceden merhabalaştığım bir amcayı gördüm. Öfleyerek püfleyerek

aşağı yukarı dönüp duruyordu. Arada sırada da vuracam, öldürecem diye naralar atıyordu.

Dışarıya çıkarak:

- Amca ne oldu sana böyle hayırdır, dedim.

- Hiç sorma hocam benim kızı kaçırmışlar. Bi yakalarsam vuracam, diyerek bağırmaya başladı. Bu arada da gürültüye çevrede bulunan birkaç evden bazı kişiler çıkmıştı. Amcayı içeri öğretmen odasına aldım.

- Boş ver olan olmuş amca. Belki seviyorlardır birbirlerini, diyerek sakinleştirmeye çalıştım. Amca bana bıyık altından gülümseyerek silahını kenara bıraktı ve şöyle dedi:

- Hocam ben de biliyom, hābu kaçma işi benim de işime geldi. Bu sene fındık mındık yok. Düğün yapmiye durumum da yok. Ama yine de konu komşiye karşı bir iki kütürüyom…"

3.8. HALK MATEMATİĞİ

Halkın günlük işlerinde, bağda bahçede kullanmak için kendine göre belirlediği bir ölçü sistemidir. Halk elinde bulunan eşyaları bir ölçü birimi olarak kullanır.[515] Örneğin iki tas şeker, bir şelek fındık, bir hē galaz, bir tekne su, bir peştamal fasülye, bir bağ alaf, bir yük ot, bir evlek yer, bir ōner yer, bi gödük (on kilo) darı, bir batman (on kilo) zahra, bir kök pancar gibi. Bu ifadeler günlük yaşamda; "Bir kök pancardan bir tencere sarma olur. Bir peştamal bāşak yaptım." gibi şekillerde kullanılır ve herkes bu ölçüleri bilir.

Adam ödünçleme, fındık toplama ve toplatma da halk matematiğinin kullanıldığı alanlardandır. Adam ödünçleme, komşusuna gidip ödünç olarak çalışma anlamına gelir. Kişi kaç adam ödünçleme yaptıysa karşılığında o kadar adam gidip çalışmak zorundadır. Bir yıl öncesi için "bıldır", Bir yıl sonrası için "yeye" ifadeleri kullanılır. Okka ve kilo ile fındık toplandığında tartılan çuvalların her biri "çekü" olarak tabir edilir ve amele topladığı kilo ölçüsünde para kazanır. Amele, akşam: "Şu kadar çekü yaptım." Diye, topladığı çuvalların sayısını belirtir. Bazı ameleler yanlışlık olmasın diye her çekü başına cebine bir fındık koyar. Akşam dayı başının deftere

[515] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 221.

yazdığı çuval sayısı ile cebindeki fındık sayısını karşılaştırır. Aynı ise bir problem olmaz, farklı ise dayı başından hesap sorar.

Fındık işçiliğinde ve diğer işçilik gerektiren işlerde "götüre" veya "yevmiye" usulü kullanılır. Götüre, işin tamamını yapmak üzere yapılan bir pazarlıktır. Burada yevmiye ve çalışma saatleri önemli değildir. İşçi veya işçiler aldıkları işi bitirince paralarını alırlar. Yevmiye ise sabahtan akşama kadar belirlenen saatlerde günlük ücret karşılığı çalışmaktır.

3.9. YÖRESEL GİYİM KUŞAM

Giyim kuşamın Türk tarihinde önemli bir yeri vardır. Uygur Türklerinin kürk ve süslü şapkalar giymeyi sevdikleri, çiçekli kumaşlarının meşhur olduğu Çin kaynaklarından anlaşılmaktadır.[516]

Ulubey'de giyim kuşam ve örgü ipi ile ilgili Şahinkaya (Aşağıkızılen) Köyü'nde Nilk Deresi denen yerde bir zamanlar "Nilk" atölyelerinin olduğu bilinmektedir. Bu atölyelerde koyunyününden ip yapılıp kök boyalarla boyanmaktadır. Çevre köylerden gelenler buraya getirdikleri yünlerini ip yaptırıp boyatmaktadırlar. Bu atölyelerin devlete vergi ödediği de belirtilmektedir (KK: 108).

Bir zamanlar keten gömlek yöre halkının en önemli kıyafetiydi. Yaz kış dize kadar uzanan keten gömlek ve keten don giyilirdi. Keten "takır" denen ağaçtan yapılan bir aletle ip haline getirilir. Takırın üzerinde beş düğme vardır. Kendir bu makinanın bir ucuna bağlanır ve ip haline getirilir. İpler tekrar makinaya takılarak kalın tille veya halatlar yapılır (KK: 108).

1970'li yıllarda Ulubey'de örgü kazaklar moda olmuştur. Bu işin önderliğini Örgücü Ekrem Atlı yapmıştır. Kurduğu atölyede örgü makinası ile yün ve orlondan renkli kazaklar imal etmiştir. Moda olan bu kazakları ördürebilmek için insanların sıraya girdiği anlatılmaktadır. Daha sonra kamyoncu Kani Aktaş'ın eşi Lale Aktaş ve kendi icat ettiği ip sarma makinasıyla marangoz Verebo Ahmet Usta, örgücülüğü devam ettirmişlerdir. Fabrikasyon ürünlerin yaygınlaşmasıyla örgücülük işi sona ermiştir (KK: 127).

---

[516] Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları 1**, MEB Yay. İstanbul 1971. s. 127, 128.

3.9.1. Kadın Giyimi

Ulubey yöresi kadın giyim kuşamında Ordu ve Karadeniz bölgesinin genel özelliklerine sahiptir. Geleneksel kadın giyiminde Ordu yöresinde fes ya da fino fes denilen başlıklar kullanılmaktadır. Fesin üstüne ak tülbent, yemeni ya da çatkı bağlanmaktadır. Örtülere yörede dolak veya bürüncek denmektedir. İç kısma ak patiskadan fanila ve dizden yukarıda paçaları fistolu, uçkurlu don giyilir. Üst kısımda patiskadan yakası dantelli ve nakışlı yelek bulunur. Yeleğin altındaki entari ayak bileğine kadar uzanır. Entarinin üstüne bele üçgen biçiminde katlanan şal kuşaklar bağlanır. Entariler şehir merkezlerinde bindal, Harput kumaşı, atlas denen kadifeden dikilirler. Köylerde ise entari yapımında basma veya pazen kullanılır. Yarlık denilen basmadan uzun kollu gömlekler; basma, pazen, yün veya kadifeden dikilen astarlı hırkalar (pamuklu-libade) giyilmektedir. Diz altına kadar uzanan iplik çoraplara köylerde "çöpür" adı verilmektedir. Ayakkabı olarak yemeni, galoş potin, mest lastik kullanılmaktayken daha sonraları pilaç veya lastik adı verilen naylon ayakkabılar yaygınlık kazanmıştır. [517]

Yörede ayrıca pazem veya has basma denilen kumaştan dikilen gömlek, etek ve pijamalar giyilir. Pazem basma ile aynı zamanda döşek, yorgan ve yastık da yüzlenmektedir. Dividim kumaş denilen daha ince bir kumaştan dikilen elbiseler daha varlıklı kişiler tarafından giyilir.

Tire bezi denilen siyah, kalın çizgili bir kumaştan göynek ve tomman (belden dize kadar olan pijama) dikilerek de giyilir. Kadınlar başlarını bürük denen oyalı çemberlerle örterler (bk. Resim: 59, 60).

Bir zamanlar peştamal kadınların vazgeçilmez aksesuarıydı. Genellikle kahverengi, kırmızı, siyah ve beyaz renklerden oluşan düz çizgili ve renkli olarak keten veya pamuk ipliğinden dokunan kumaştan yapılan peştamallar hem omza hem de bele sarılarak giyilirler ayrıca başörtüsü olarak da kullanılırlar. Önceden kadınlar çarşıya, pazara, düğüne peştamallarla giderlerken günümüzde peştamalı tarlaya bağa bahçeye gitmek için kullanmaktadırlar. Fındık, fasulye gibi ürünler geriye kıvrılan peştamal eteklere toplanmaktadır. Günümüzde peştamallardan masa örtüsü, eşarp, sekiz köşeli şapka, kravat vb. üretilerek evlerde süs eşyası olarak da kullanılmaktadır (bk. Resim: 61).

---

[517] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.

Yörede elbise üzerine beli sıkı tutmak için kuşak bağlanır. Kuşaklar el tezgâhlarında dokunurlar ve üzerlerine orlon ipliklerle desenler işlenir. İki kenarı saçaklı olan kuşaklar üçgen şeklinde katlandıktan sonra sivri olan ucu arkaya gelecek şekilde bele bağlanırlar.[518]

Kadınların giydiği diğer geleneksel eşyalar şunlardır: Çember, peştamal (keşan), yelek, atkı, gömlek, fistan, içlik, don, dolama, kuşak, çorap, çarık, pilaç, kara lastik, para kesesi.[519]

3.9.2. Erkek Giyimi

Cumhuriyet döneminden önce fes ve külahlar başlık olarak giyilmekte ve bunlara köylerde "kavuk" denmekteydi. Geleneksel Ulubey yöresi erkek giysileri Ordu'da olduğu gibi genellikle ketenden ve dokumadır. Köylerde dokumada yün örme de kullanılmaktadır. İç giyiminde don, gömlek ve fanilalar kullanılır. Bunlar keten veya yünden dokunur. "Zıpka" denilen paçası ve baldırı dar ağı geniş pantolonlar, bele ipekten kareli kumaştan "direm kuşak" ile bağlanmaktadır. Erkekler "aba" denen yelekler giyerler. Yün çorap, çarık, yemeni, çapula, galoş potin ayakkabı olarak kullanılır. Kış aylarında çelik denilen altı geniş kar ayakkabıları kullanılmaktadır. Günümüzde pilaç, kara lastik ve deriden yapılan ayakkabılar yaygınlık kazanmıştır.[520]

Ayrıca erkekler 1970'lerde "şayak" denilen paçası dar bir pantolonu körüklü çizme ile beraber giyerlerdi (KK: 95). Şayak pantolona daha sonra "İngiliz külodu" adı verilmiştir. Bu pantolon ayaktan dize kadar dar ve düğmeli dizden bele kadar boldur. Bunun nedeni paçalardan kar ve soğuk girmesini engellemesi ve ata binmeyi kolaylaştırmasıdır. İngiliz subay kıyafetlerinden esinlenildiği söylenir. Nadir de olsa çarşıda pazarda hala giyenlere rastlanmaktadır. Bu pantolonu giyenlerin üstlerinde keten gömlek ve yelek, başlarında sekiz köşeli kasket, ayaklarında ise körüklü çizme vardır (bk. Resim: 62, 75).

Erkeklerin giydiği diğer geleneksel eşyalar şunlardır: başlık, aba (şayak kumaştan yapılan gömlek), yelek, iç gömlek, zıpka (şayak kumaştan yapılan pantolon), siyah kayış, tombul köstek (6-8 sıra zincir), hamayil (gümüş dua kabı),

---

[518] Melda Özdemir, Fatma Yetim, Hülya (Köklü) Kasaplı, **Bolu İli Yöresel Kıyafetleri ve Folklorik Yapma Bebek Üretiminde Değerlendirilmesi**, Bolu Belediyesi Yay. Bolu 2011. s. 114.
[519] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 37, 38.
[520] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.

muska (nuska), çorap, çarık, çapula (ucu kalkık ve demir ökçeli ayakkabı), çizme.[521] (bk. Resim: 45)

Yörede 1930'lu yıllarda çarıktan sonra kara lastik önemli bir yere sahiptir. Tamamen plastikten yapılan siyah renkli kara lastikler su geçirmemesi ve kolay temizlenmesi itibarıyla bir zamanlar özellikle köylülerin vazgeçilmezi olmuşlardır. Hatta yaşlıların anlatımıyla bu kara lastikler ilk çıktığında çarşıda pazarda, düğünde dernekte giyilen önemli aksesuarlardı daha sonraları köy işlerinde kullanılır olmuşlardır ve hâlâ kullanılmaya devam edilmektedirler. Yörede kara lastiğe bir ayakkabı markasından (Gislaved) dolayı "cizlavat" da denmektedir. Ardından Türkiye'de üretilen Emek marka kara lastikler yaygınlık kazanmıştır. Pilaç ise yine tamamen plastikten yapılan kara lastiğe göre daha ince ve açık mavi, yeşil gibi renklerde üretilen ve yörede giyilen diğer bir ayakkabı türüdür. Kara lastik ve pilaçların erkek ve kadınlar için ayrı ayrı modelleri bulunur.

3.9.3. Kendir İpi

Kendir tohumu çendelenerek ekilir. Büyüyüp de tam başı tohumlandığı zaman yolunarak bağ bağ bağlanır. Başındaki tohumlar çubuklanarak dökülür. Daha sonra bağlı kendirler bir göle götürülür burada üzerlerine taş ve ağaç bırakılarak kırk gün ıslanır. Kırk gün sonra kendir soyulmaya başlar. Gölden alınan kendirler kurumaya bırakılır. Kuruyandan sonra imece usulüyle eve getirilen kendirler soyulur. İplik iplik çıkan kendirlere "kelep" adı verilir. Bu kelepler "örō"larla eğrilir. Örōların başında "ō"lar vardır ō'nun başına horoz kemiği takılır. Kendir böylece imeceyle eğrilir. Eğrilen iplere "üskülü" denir. Eskiden kim daha fazla üskülü yapacak diye iddia ederlermiş. Bu ipliklerden erkeklere fanila, yataklara şilte yapılırmış (KK: 42).

3.10. YÖRESEL EL SANATLARI

Geleneksel el sanatları halkın dille söyleyemediklerini yaptıkları ürünlerle anlattıkları birer sanattır ve estetik değer taşırlar. Geleneksel el sanatları tıpkı gelenek ve göreneklerimiz gibi kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel öğelerimizdendir. El sanatları "yapıldıkları maddelere göre (ağaç, toprak, maden vb.), yapım tekniklerine göre (oyma, kabartma, örme vb.) ve kullanıldıkları yerlere göre (giyim-kuşam,

[521] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 38, 39.

hayvancılık, tarım vb.)" olmak üzere üç şekilde sınıflandırılırlar.[522] Ulubey yöresinde kuşaktan kuşağa usta çırak ilişkisiyle aktarılan veya atadan, dededen, babadan öğrenilen nacak, nakışlı çorap, bağcak, kolan, dastar, kilim, kanaviççe, su değirmeni değnek, deri ürünler, körüklü çizme, kandil, sepet, semer ve el değirmeni gibi ürünler geleneksel el sanatları içerisinde değerlendirilebilir:

3.10.1. Nacakçılık ve Nacakçı Harun Usta

Birçok sözlükte küçük balta ve teber olarak geçen nacak dediğimiz alet başlangıçta bir savaş aleti iken Türklerin yerleşik hayata geçmeleriyle tarım aletine dönüşmüştür. Ordu ve özellikle Ulubey ilçesinde tarım aleti olmanın yanında işlemeleri ve nakışlarıyla ustaların sanatlarını sergiledikleri bir süs eşyası halini almış, sanat eserine dönüşmüştür (bk. Resim: 64). [523]

Nacak iki parçadan oluşur uç kısmı çelik makastan, küpüsü ise demirden yapılır. Küpüsü için 8 cm eninde, 13 cm uzunluğunda 2 mm kalınlığında demir parçası kesilir. Körüklü ocakta ısıtılıp örsün üzerinde çekiçle dövülür. Hurda çelik malzemeden istenen boyutta kesilen ağız kısmı, ocakta ısıtılıp çekiçle dövülerek elektrikli kaynak makinesinde küpü ile birbirine kaynatılır. Tekrar ocakta ısıtılıp dövülerek nacak şekli verilir. Soğuyandan sonra zımpara taşı ile kaba tesviyesi yapılır. Kaba tesviyesi yapıldıktan sonra tekrar ocakta ısıtılıp kesmesi güzel olsun, körelmesin diye yağlı suyun içine batırılır. Bu işleme suyunu verme denir. Suyunu verme işlemi üç defa yapılır, suyunu verme ne kadar iyi yapılırsa nacak da o kadar güzel olur. Soğuyunca tekrar zımpara çekilir. Bu işleme sıfır zımpara çekme denir. Ardından kalıba konur ve işleme ve nakış yapmaya başlanır. Mengeneye kıstırılan nacağa, keski denilen ucu düz ve zımba denilen ucu sivri bir aletle çekiç yardımıyla vurularak işleme ve nakış yapılır. İşlemeler ustanın zihninde tasarladığı ve ustasından gelen bir gelenekle devam ettirdiği şekillerden oluşur. Nacak üzerinde işleme ve nakış genellikle "dört yapraklı menekşe", yörede yaykın denilen kızılağaç dalına benzeyen "dal" ve "lale" motiflerinden oluşur. Her ustanın kendine has usul ve yöntemle yaptığı işlemeler vardır. Örneğin Harun Usta'nın yaptığı nacaklar üzerindeki şekillerden

---

[522] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 188-196

[523] Ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Eren, "Ordu'da Nacak, Nacakçılık ve Nacakçılar" **9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi,** 20-23 Kasım 2017, Ordu, C: 5 Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 2018. s. 141- 150. Bu bölümün hazırlanmasında yayımlanan bu bildirimizden faydalanılmıştır.

kendini hemen belli eder. Çıraklarının yaptığı nacaklarda da ustalarının etkisi göze çarpar (KK: 97).

Nacak eskiden körük, günümüzde demirci denen dükkânlarda yapılır. Nacak yapımında kullanılan malzemeler şunlardır: "Makas, demir, ısıtmak için ocak, çekiç, örs, makas, zımpara taşı, yağlı su, mengene, keski, zımba, saplık vb.dir." (KK: 97)

Harun Usta, yörede tanınan ve bilinen nacak ustalarındandır. İşlemeli nacaklar yapmaktadır. Ulubey'in Yukarıkızılen Köyü'ndendir ve Kabacoğlu Harun Usta olarak bilinir. Harun Usta (Harun Kabacı), 1950 doğumludur ve yaklaşık 40 sene körükçülük yapmıştır. 1970-1971 yıllarında Oyumgürgenli Meletli Halil Usta'nın yanında çırak olarak çalışmış, daha sonra köye kendi dükkânını açmıştır. Köyde nacak alışkanlığının kendisinden önce de var olduğunu Halil Usta'nın da işlemeli nacaklar yaptığını belirtmekte ve kendisinin yaptığı nacakların Amerika'ya dâhi gittiğini ifade etmektedir. Düzce, Sakarya ve İstanbul gibi şehirlere de nacak gönderen Harun Ustanın yaptığı nacaklar üzerindeki motif ve işlemelerle hemen fark edilebilir. Yaptığı bütün nacak ve hatta bazı girebilerde aynı motifleri kullanan Harun Usta bu motifleri ustasından öğrendiğini ustasının da muhtemelen kendi ustasının geleneğini devam ettirdiğini anlatmaktadır. Harun Usta birçok çırak da yetiştirmiştir: Yunus Kabacı, Hayri Temel, Mustafa Uğurlu, Murat Kabacı çıraklarından bazılarıdır (KK: 98).

Harun Usta'dan daha önce köy ve çevresinde meşhur nacak ustaları ise, Kulakçıoğlu Selim (Şahinkaya), Cıbıroğlu İbrahim (Gölköy), Karaoğlanoğlu Selim (Çubuklu Köyü), Meletli Halil Usta (Oyumgürgeni) ve Ellez Çavuş (Çatak-Ören Köyü)'tur (KK: 98).

Nacak ormanda ağaç ve fındık dalı kesmede kullanılırken daha sonraları kişilerin yanlarında taşıdıkları bir araç halini almıştır. Düğüne, bayrama, kahveye, pazara giden köyün erkekleri nacaklarını yanlarına alırlar, kimi beline sokar, kimi koltuğunun altına koyar kimisi de sırtına düz bir şekilde koyarak kollarından geçirip bu şekilde yürür. Yaşlılar çoğunlukla değnek olarak kullanır. Kahvelerde ve evlerde gelen misafirlerin nacaklarını asacakları yerler vardır. Nacak taşımak ve bulundurmak bir gelenek haline gelmiştir. Farklı ebatlarda yaptırılan nacakların üzerindeki işlemeler ayrı bir önem taşır. Bazılarının üzerlerine isimler yazılar, bazı kişiler işlemeleri kendisi yapar.

Nacağın üzerindeki işlemeler ve kalitesi sahibi hakkında bilgiler verir. Kişi zenginse nacağının da işlemeleri zor ve fazladır. Nacak babadan oğula geçen bir nesne haline gelmiştir. Genellikle evin küçük oğluna kalır ve onun tarafından hatıra olarak saklanır. Evin en güzel yerinde çandı denilen duvara asılarak sergilenen nacak eve gelen misafirlerin huzurunda duvardan indirilir ve sahibi hayırla yâd edilir onunla ilgili anılar anlatılır.

Ordu ili Ulubey ilçesi Yukarıkızılen Köyü halkı nacakçı olarak bilinir. Bu köyde nacak taşımak ve bulundurmak gelenek haline gelmiştir. Bunun nedeni şöyle açıklanmaktadır:

"Eskiden köylerde düğünlerde bayramlarda güreşler düzenlenirdi. Her köyün meşhur güreşçileri bir araya gelir ve kıyasıya mücadeleler olurdu. 1930'lu yıllarda Şıhman Köyü'nde Bektaşoğulları'nın düğününde bir güreş düzenlenir. Güreşe Yukarıkızılen Köyü'nden meşhur pehlivan Fehmi Bayarslan da katılır, Fehmi ile beraber gelen köylülerin her birinin belinde nacak saklıdır. Sıra başpehlivanlık güreşine gelir, Fehmi Bayarslan'ın rakibi Şıhmanlı Ali'dir. Şıhman halkı Ali'yi destekler ve kalabalıklardır. Ali'ye oyun tarifinde bulunurlar, buna pek içerleyen ve pehlivanlarının zor durumda olduğunu gören Kızılenli seyirciler, bellerinden nacaklarını çıkararak orda bulunanlarla nacakla kavga ederler. Fehmi Pehlivan'ı da alarak oradan ayrılan Kızılenliler yolda omuzlarında kazmalarıyla Şıhmanlı kadınları görürler. Şıhmanlı kadınlar düğünde kavga çıktığını öğrenmiş ve ellerinde kazmalarıyla yolu kesmişlerdir. Kadınlar sorar: "Siz misiniz düğünde kavga çıkaran?" diye. Kızılenliler nacakları bellerinde saklı halde: "Düğünden dönüyoruz kavgadan haberimiz yok." diyerek oradan ayrılırlar. Köylülere nacakçı denmesinin nedeni çoğunlukla bu olay olarak ifade edilir (KK: 99)."

Nacakçılık eskiden çok yaygın bir meslek dalı iken günümüzde artık yok olmaya yüz tutmuştur. Ustalar eskiden günde 5-10 nacak yapıp satarken bu sayı yılda 5-10'a kadar düşmüştür. Eskiden Ordu dışında başka illere ve hatta yurt dışına bile işlemeli nacaklar gönderdiklerini belirtirler. Bu azalışın en önemli nedeni köyden kente göç, tarımda ve diğer alanlarda teknolojinin gelişmesidir. Bu mesleğin devam ettirilmesi turizmin yöremizde yaygınlaşmasıyla, nacağın bir süs eşyası olarak satılmasıyla, tanıtımının yapılması ve ustaların desteklenmesiyle sağlanabilir.

3.10.2. Nakışlı Çorap

Yörede en fazla Gölköy'ün Kozören, Ulubey'in Ören, Hocaoğlu ve Kumanlar Köylerinde, Mesudiye'nin Darıcabaşı ve Akkırık Köylerinde görülür. Necati Demir, nakışlı çorap örme geleneğinin Orta Asya'dan geldiğini belirtir.[524]

Nakışlı çoraplarda genellikle koyunyünü kullanılır. Yıkanıp kurutulan yünler yün tarağı ile taranıp düzleştirilir. Bu yünler eğricekte eğrilerek iplik haline getirilir. Eğriceğe yörede iğ de denmektedir. İğin ucunda āşak adı verilen ve iğin dönmesini sağlayan halka yer alır. Eğrilen ve iplik haline gelen yünler satın alma boyayla boyanır. Siyah rengin elde edilmesinde "yaykın" denilen kızılağacın kabuklarının kaynatılması ile elde edilen kök boyadan yararlanılır. Çoraplar beş mil ile örülür. Ana renk beyazdır. Üzerindeki her motifin bir anlamı vardır. Bu motifler yıllarca değişmeden devam etmektedir[525] (bk. Resim: 91).

3.10.3. Bağcak Dokumacılığı

Bağcak yörede küçük kolan olarak bilinir. Geleneksel beşiklerde yörek denilen bebeği saran bezi beşiğe bağlamak için kullanılır (bk. Resim: 81, 82). Kendine has motif ve desenleri vardır (bk. Resim: 83). Genellikle iki renk ip kullanılır ve 1-2 metre uzunluğunda dokunur. Bağcak dokumak için önce iki renk ip ıyılır. Iyma işlemi bağcak kısa olduğu için dizlerin etrafına yapılır (bk. Resim: 80). Kargu ve kücü denilen iki çubuk hazırlanır. Kargu ıyılan iki renk ipi birbirinden ayırır. Kücü ise renkli iplerin arasını açık tutar birbirine karışmasını engeller. İki sarım ip motife göre dokunarak kılıç ile sıkılaştırılır. Motifler bağcak dokuyucuların geçmişte öğrendikleri ve devam ettirdikleri motiflerdir. Genellikle çam ağacı, üçgen ve dik çizgiler motif olarak dokunur (KK: 42).

3.10.4. Kolan Dokumacılığı

Kolan yörede ot, odun, fındık çuvalı gibi ürünlerin taşınmasında kullanılan el dokuması bir üründür (bk. Resim: 85). Büyük harar denen çuvallar ve hey denen sepetlerle yük taşımak için de kolan kullanılır. Ayrıca kolan, sağlam ve dayanıklı olduğu için ağaçlardan asılarak çocuklar için salıncak yapılır. Kolanın yük taşımada

---

[524] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları**: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 80.
[525] Yediyıldız vd. **a. g. e.,** s. 79- 81.

kullanılmasının nedeni sırt ve omuzlarda yara yapmaması ve iz bırakmamasıdır. Yaklaşık 5 cm genişliğinde ve 4-6 m uzunluğundadır. Kolan koyunyününden, kendir ipinden veya eski kazakların iplerinden dokunur. Koyunyünü eğercekte (iğ) eğrilir ve boyanır (bk. Resim: 92). Boya olmadığı zamanlarda siyah ve beyaz koyunyünlerinin boyanmadan kullanıldığı da olmuştur.

Kolan dokumada önce kolan ıyma denen işlem yapılır (bk. Resim: 84). Kolanın uzunluğuna göre biri baş biri uç tarafına iki kazık çakılır. İpler bu kazıkların etrafında kolanın genişliğine göre kaç ilmek olacaksa o kadar (20-30 ilmek) dolaştırılır. Kargu ve kücü denilen iki çubuk hazırlanır. Kargu ıyılan iki renk ipi birbirinden ayırır (bk. Resim: 88). Kücü ise renkli iplerin arasını açık tutar birbirine karışmasını engeller (bk. Resim: 89). İki sarım ip motife göre dokunarak kılıç ile sıkılaştırılır (bk. Resim: 90). Dokuma işlemi bitince uçlarda kalan ipler saç bağı şeklinde örülür ve püskül yapılır. Kolanın tam ortasına da taşıma ve yüklemede kolaylık olması için halka takılır(KK:29).

3.10.5. Dastar Dokumacılığı

Dastar yapımında önce 20-50 cm arası genişliklerde parçalar dokunur sonra bu parçalar birbirine dikilirek yaklaşık 2 m eninde ve 3 m boyunda dastar meydana gelir. Bu dokuma şeklinden dolayı bu ürüne çok dar anlamına gelen dastar denilir. Dastar dokumaya başlamadan önce düz bir yere dastarın boyutuna göre baş tarafa iki kazık, uç tarafa bir kazık çakılır. "Çatma" denilen bu üç kazık yardımıyla dastar tezgâhı asılır. "Kücü kalıbı" denen değnek üzerine ipler sarılarak, yanına takılır. Bu işlemlere dastar ıyma adı verilir. Ardından dokuma işlemine geçilir. "Kılıç" yardımıyla ipler ayrılır, ayrılan iplerin arasına elle sarılan iplik kılıç yardımıyla vurularak dokunur. Altı yedi "ıyım"dan bir dastar oluşur. Genellikle sarı, kırmızı ve yeşil renkler kullanılır (bk. Resim: 98). Dastar ipi koyunyününden veya kendirden eğrilerek yapılır. Eğrilen ip "kelp" haline gelir ve toz boya ile tencerede kaynatılarak boyanır. Boyama işleminde tencerenin içine şap denen bir madde katılır (KK: 42).

3.10.6. Kilim Dokumacılığı

Oda ve çadırların tabanına sermek için yün ipliklerden dokunan ve halıdan daha ince olan örtülere kilim denir (bk. Resim: 93, 95, 96). Kilimler ensiz yaprak

halinde dokunur. Çözgü ve atkı telleri de yündendir. Kilime işlemeleri renkli atkı ve çözgü iplikleriyle verilir. Cicim, Zili, Kebe, Zilo, Keçe adı verilen sergiler de kilim benzeri ürünlerdir.[526] Kilim dokumalarının ilk örneklerini 16, 17. Yüzyıla aittir (KK: 42).

Ulubey yöresinde kilim dokuyan ve günümüzde de bu geleneği devam ettirenlerden birisi Yukarıkızılen Köyü'nden 1950 doğumlu Arife Baki'dir (bk. Resim: 94). Kilim dokumaya gençlik yıllarında başlamıştır ve bu başlayışın bir hikâyesi şöyledir:

Bir gün Çükürceköylü Kalaycı Yusuf isimli birisi Arife'lerin evine kab kalaylamaya gelir. Kalaycı Yusuf evde bulunan kabları kalaylarken bir yandan da kendi kızının dokuduğu kilimlerden bahseder. Bunu duyan Arife kendisinin de kilim dokumak istediğini söyler. Arife'nin babası Kalaycı Yusuf'un evine gider. Oradan kilim dokuyan kızı ve bir tane örnek kilimi yanına alarak geri dönerler. Kalaycı Yusuf'un kızı tarif ile tezgâh kurdurur ve kilim ıyarlar. Kilimin ağızlığını beraber açarlar. Kız giderken de yanında getirdiği kilimi bırakır:

- "Kendi kilimini yapana kadar burda kalsın bundan bakarak yaparsın," der. Arife o kilimin öreneklerine bakarak kendi kilimini yapar (bk. Resim: 95) ve o kızın kilimini geri gönderir. Daha sonra aynı öreneklerle birkaç kilim yapar. Ardından örenek aramaya koyulur. Göğceağıl denilen mahallede güzel bir kilim öreneği olduğunu duyar (Bu örenek koçbaşı motifidir).Yanına birisini alarak oraya gider evi bulur. Kadına kilim öreneği almak istediğini bir haftalığına kilimi kendisine vermesini ister. Kadın kilimi vermez ama Arife orada bulunduğu müddet içerisinde örenekleri kafasına kaydeder. Eve geldiğinde vakit kaybetmeden ezberindeki örenekleri kilime kaydeder. Böylece kilim dokumayı geliştirerek devam ettirir. Bir yandan da köyde meraklı diğer kızlara kilim dokumayı öğretir. Bunlar arasında Muazinoğlu Hanife Kıyak, Halilefendioğlu Ayşe Eren de vardır (bk. Resim: 99). Arife ardından evlilik hayatı ve çocuk büyütme telaşı ile kilim dokumaya ara verir.

Eskiden kilim dokumada kullanılan ipleri dokuyucular kendileri yaparlardı. Koyunyünü satın alınır. Bu yünler yıkanıp kurutulandan sonra eğrilir. Kelep haline gelen ipler satın alınan farklı renklerdeki kök boya ile boyanırdı. Boyama işlemi büyük kazanlarda kaynatılan suya boya ve yünün atılması ve karıştırılması şeklinde

[526] Celâl Esad Arseven, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 2, Fasikül: 12, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1949. s. 1090.

yapılmaktaydı. Günümüzde kök boya bulmanın zorluğu nedeniyle internetten satın alınan kök boya ile boyanmış yün ipler kullanılmaktadır.

Yapılacak kilimin büyüklüğüne göre dikey bir şekilde "ıyma ipleri" ıyılır. İlk örenekler bitirilip düze çıkılınca kirkitle vurularak kilimin simetrisi olan diğer taraf öne getirilir ve burası da aynı desen ve motiflerle dokunur. Dokuma yapılan iplere "argaç" adı verilir. Her rengin olduğu yere o renk ip (argaç) takılır ve ipin ucu örgünün içinde kalacak şekilde saklanır. "Kücü değneği" ıyma iplerinin arasına ipler yardımıyla ağızlık verir. Birde ıyma iplerinin arasını sabit tutan ve aralık veren ağızlık değneği vardır.

Örenek denen motifler yıldız, gül, kelebek, kel tabak, pıtırak, koçbaşı, hayat ağacı gibi adlarla anılırlar. Örenekler ezberden yapılabileceği gibi herhangi bir çizimden de yararlanılarak yapılabilir. Karşılıklı simetri düzeninde dokunan kilim bitince ıyma iplerinin uçları kesilir ve ıyma ipleri kilim başlarını süsleyecek şekilde elle püsküllü bir şekilde örülür (KK: 130).

3.10.7. Kanaviççe (Kanaviça) İşleme

Kanava denilen seyrek telli bir bez üzerine iğne ve renkli ipliklerle yapılan işlemeye kanaçiççe (kanaviça) denir. Kanava bezi bir gergef üzerine gerilerek işleme yapılır. Bu işlemeler yastık kılıfı veya örtü olarak kullanılır. Düz ve kabartma olarak çeşitleri vardır.[527]

Ulubey yöresinde kanaviççe işlemeyle yastık kılıfı, divan örtüsü, seccade, minder, havlu, yorgan gibi eşyalar süslenir ve bunlar çeyiz olarak kullanılır (bk. Resim: 107, 108, 109). Bu çeyizler genç kızların sandıklarında saklanır. Kanaviççe işleme süslenecek malzemenin üzerine veya kanaviççe tülüne yapılır ve bu tül, süslenecek malzemeye dikilir. İşleme, iğne ile yapılır. Örnek desenler seçilir bu desenler genellikle önceden yapılmış ve genç kızların annelerinden veya birbirlerinden öğrendikleri desenlerdir. Dal, ağaç, gül, kuş desenleri yaygındır. Bu desenler iğneye geçirilen renkli naylon ipliklerle işlenir (KK:110).

---

[527] Celâl Esad Arseven, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 2, Fasikül: 10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1948. s. 936.

3.10.8. Değirmencilik

11 ve 12. yüzyıllarda hayvan emeğinden yararlanma alanları oldukça genişler. Nal ve eyerin ortaya çıkmasıyla ağır yükler hayvanlarla taşınabilir hale gelir. Ardından tekerlekli arabalar da yüklerin uzak yerlere taşınmasına yardımcı olur. İlkçağdan beri var olan su değirmenleri böylece önem kazanır. Su değirmenlerinin işlevi ve yoğunluğu artar tahıl ve insan merkezi haline gelir.[528]

Değirmenin tarihi insanlık kadar eskidir. Ulubey yöresinde bölgenin engebeli olması ve derelerinin çokluğu nedeniyle değirmen sayısı çoktur. Hemen hemen her köyün bir değirmeni vardır ancak mısır tarlalarının azalması dolayısıyla çalışan değirmen sayısı gittikçe azalmaktadır. Çalışmayan değirmenler ise derelerde zamana direnmektedir (bk. Resim: 118, 119, 120). Osmanlı dönemi tahrir defterlerinde su değirmenlerine âsiyâ, âsiyâb denmektedir.[529]

Ulubey yöresinde değirmenlerin çoğu taştan yapılmıştır. Taştan örülen duvarlara pey (Pē) denir. Üzeri eskiden hardama ile günümüzde çinko veya kiremitle örtülmektedir. Değirmenler iki katlıdır. Alt katında suyun vurarak döndürdüğü çark vardır. Bu çark yukarıda bulunan üst taşı çevirerek zahirenin öğütülmesini sağlar. Üst taşın hareketiyle titreşim sağlayan "takıldaç" (özellikle Giresun'da), şıkırdak, şakırdak veya çakıldak denen çubuk tekneden zahirenin düşmesini sağlar. "Üst taş"ın altında sabit duran bir de "alt taş" vardır (bk. Resim: 121). Öğütülecek malzemenin koyulduğu yere "zahra teknesi" denir (bk. Resim: 122). Buradan dökülen zahire taşların arasına düşer ve öğütülerek un teknesine serpilir.[530] Öğütülecek malzemenin taşın içine az veya çok akması "paal taşı" denilen bir taşın bulunduğu ip sıkılarak veya gevşetilerek yapılır. Bu ip teknenin oluğunu aşağı ve yukarı indirerek darının taşların içine yeterli miktarda akmasını sağlar. Darı çok akarsa ve değirmen yavaş dönüyorsa darı taşların arasına sıvama yapar (KK: 24).

Değirmene su sağlayan gölete "ana" denir. Anadan suyu değirmenin dik oluğuna getiren kanalın adı "hark" veya arktır. Anadan gelen su değirmenin dik oluğundan inip "çarka" vurarak çarkı döndürür. Bu oluğun ucunda "fısın" denen yaykın ağacından yapılma delikli bir tahta vardır. Fısının amacı suyun çarka hızlı

---

[528] Norbert Elias, **Uygarlık Süreci**, Cilt 2, çev. Erol Özbek, İletişim Yay. İstanbul 2009. s. 78.
[529] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 76.
[530] Yediyıldız vd **a. g. e.,** s. 77.

vurmasını sağlamaktır. Öğütülen darının ince veya kalın, un veya "çeküntü" olması değirmenin içinde bulunan ve alt taş ile üst taşın arasını açıp kapayan "ayak" veya "yöre" denen kazıkla yapılır. Değirmen çalışmayacağı zaman oluk "savak" veya "kapak" denen bir tahta ile kapatılır. Böylece arkdan gelen su savılmış olur (KK: 24).[531]

Oluktan gelen suyun vurduğu çarkta kırılma olursa buna değirmen kepçe attı denir. Değirmende darıyı öğüten alt ve üst taş zaman zaman pütürlü yüzeyini kaybeder ve düzleşir. Bu taşların yüzeyi "dişō" denen iki tarafı kesici bir aletle dişōlanarak eski haline getirilir.

Mithat Aktaş yaklaşık 1966 yılından beri Ulubey'de değirmencilik yapmaktadır. Aktaş Un Değirmeni, elektrikle çalışan bir değirmendir (bk. Resim: 77). Elektrik değirmenine yörede ataş değirmeni de denmektedir. Değirmen, eleme makinası, iki tane zımpara değirmen taşı ve tekneden oluşur. Çalışma sistemi su değirmeninden biraz farklıdır. Su değirmeninde üst taş dönerken, ataş değirmeninde alt taş döner üst taş sabittir (bk. Resim: 78). Fındık dikiminin artması neticesinde mısır ekili alanlar azaldığından işler de azalmıştır (KK: 93).

"Kırıl kırıl uçar
Avuç avuç saçar." (Değirmen)[532]

Şahinkaya Köyü'ndeki Hocō Değirmeninin arkı taştan oyulmadır. Bu yönüyle diğer değirmenlerden ayrılır. Değirmenin arkı siyah bir taştır. Söylentiye göre bu değirmenin yapımı için köye Rum ustalar getirilmiştir. Bu ustalar ormandan çam çırası getirmişler ve ark açılacak taşın üzerine bu çıraları dizmişlerdir. Daha sonra çıraları yakıp üzerine su dökmüşler, böylece ısınıp çatlayan kısımlardan taşı oyarak arkı açmışlardır (KK: 108).

Değirmen bakımından Ulubey'in en zengin köyü olan Aşağıkızılen (Şahinkaya)'deki değirmenler: Keçeli Değirmeni, Kara Veli Değirmeni, Hocō Değirmeni, Üzeyir Ağa Değirmeni, Sārın Değirmeni, Fayığın Değirmeni ve Hartlō Değirmeni'dir.

---

[531] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli,** Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 76- 79.
[532] Yediyıldız vd. **a. g. e.,** s. 105.

3.10.9. Değnekçilik ve Değnekçi Salih Elibol

Değnekçi Salih Elibol 1928 yılında Ulubey ilçesinin Eymür Köyü'nde doğmuştur(bk. Resim: 65). Ayağının kırılmasından dolayı ilkokuldan sonra okuyamaz. 15 yaşında bir demirci ustasının yanında çırak olarak çalışmaya başlar. Çevrede demiri konuşturan adam olarak bilinir. 1945 yılında Endüstri Meslek Lisesinin karşısına tahtadan dükkân yapar ve 15 yıl burada kendi dükkânında çalışır. Endüstri Meslek Lisesinin öğrencilerine kaynak ve demir işlerinde yardımcı olur. Daha sonra yine aynı cadde üzerinde 1978 yılına kadar demircilik yapar. Bu dönemde çok güzel nacaklar yaparak pazarlarda satar. Ayağındaki kırık onu çok zorladığından demirciliği bırakarak Fiskobirlik'e işçi olarak girer. Burada 13 sene çalışır. 1991 yılında emekli olur ve bu tarihten sonra deynek yapmaya başlar.

Değnek yapmaya bir arkadaşının kendisine hediye ettiği bastona hayran kalmasıyla başlar. Artık akülü arabaya muhtaç olan ve bastonla dahi yürümekte zorlanan Salih Usta bastonu kendisi gibi bastona muhtaç olanlar kullansınlar zorluk çekmesinler diye yapmaktadır.

Sanata merakından dolayı sanattan kopamaz. Yaptığı işi ağa işi, efe işi ve gariban işi olarak üçe ayırır. Gümüş kaplamalı değnekler ağa işi, süslemeliler efe işi, sade olanlar gariban işidir. Garibanlardan para almaz onların duaları yeter der ve onlara hediye eder. Arkadaşları ona bastoncuların babası derler.

Demiri konuşturmayı bırakmış kendi tabiriyle elini konuşturmaya başlamıştır. 92 yaşında olan Salih Usta değnek yapımına Ordu merkezde kendi evinin bir odasında eşinin de yardımıyla hala devam ettirmektedir.

Değnek yapımında Ham Elma, Töngel, Yemişken ve Kızılcuk Ağacı kullanılır. En çok rağbet gören budaklı değnektir. Budaklı değnek yapımında Töngel Ağacı daha çok tercih edilir çünkü Töngel Ağacı kendiliğinden budaklıdır. Ağacın dalı 5 cm kalınlığında kesilir ve etrafı kalemle çizilerek törpü ile inceltilerek yuvarlatılır. Değnek budaklı olacaksa törpüleme yaparken budak oluşturulacak şekilde törpüleme yapılır. Değnek yapımında yuvarlak, düz ve rende olmak üzere üç çeşit törpü kullanır. Törpüleme işlemlerinden sonra zımpara yardımıyla değneğe son şekli verilir. Ardından ince hızarla değneğin kafa denilen sapına şekil verilir. El maktabıyla sap yapılacak kısma delik açılır. Sap kısmı takılandan sonra demir çivi ve gümüşler takılarak işlemeleri yapılır. Oyma nakışlar ve şekillerle süslenir (bk. Resim: 67). En

son boyanarak vernik atılır. Değnekler gümüş işlemelidir ve 300 liradan 1000 liraya kadar satılan değnekler vardır (bk. Resim: 66).

Salih Usta değnekçiliği geçim için yapmaz, vakit geçirmek için yapar. Kendisinden değnek isteyene şaka yollu:

"Ismalladım Ali'ye,

Gelecek Saliye,

Sōra verürüm ,

Senin eliye..."

demektedir.

Kıranköyden Bölükbaşoğlu Kadir Ağa'ya değnek yapmıştır. Gümüş işlemeli değnekte Kadir Ağa yazılıdır. Kadir Ağa'dan kendi yaptığı değneği daha fazla para vererek almaya çalışır ama alamaz.

Salih Usta, kendisini arayanlar için şöyle yol tarifi yapar: "Orta Cami'de namazımı kılar, Takıl Pazarına uğrar, ikindide Yeni Mahalle Camisindeyim, oradan da eve giderim" (KK: 91).

3.10.10. Saraciye, Derici Mustafa Usta

Ulubey'de saraciye dükkânı olan Mustafa Duyan, Sayaca Köyü'nde 1964 yılında doğmuştur (bk. Resim: 71). Hacının yeri olarak bilinen dükkânda saraciye, hayvan başlığı, bıçak kılıfı, telefon kılıfı, tasma çeşitleri, kemer gibi mamulleri tamamen el becerisi ve emeğiyle yıllardır yapmaktadır (bk. Resim: 72, 73, 74). Kendisi bu işin dede mesleği olduğunu ve mesleğini dedesinden öğrendiğini bu mesleğin ırsî olduğunu söyler. Dedesi Ulubey'in ilk ayakkabı ustalarındandır. Mustafa Usta 15 yıl pastacılık yapar, ardından 10 yıl nalburiye dükkânı işletir. Daha sonra bu işe başlar ve on altı yıldır saraciyecilik yapmaktadır. Aynı zamanda da semer ve eğer tamiratları da yapar. Mesleğini sürekli geliştirmeyi ve yenilikler yapmayı isteyen usta Kayseri'den örnekler alır ve ilk ürünlerini bunlara bakarak yapar. Daha sonra İspanya'dan bir başlık getirtir ve ona bakarak daha iyisini yapar ve üretir. Türkiye'de kolondan hayvan başlığı yapma konusunda ilktir. Kesim makinasıyla kesilen kolonların delikleri açılır. Bu delikler önceleri mumla yakılarak yapılırken artık havyayla yapılmaya başlanmıştır. Açılan delikler perçinlenir, boncukları ve nazarlıkları belli bir düzene göre dizilir ve ardından dikilerek satışa hazır hale getirilir.

Kesim makinaları, perçin makinaları, dikme makinası, havya, boncuk ve kolanlar yardımıyla ipten başlık, kolandan başlık, telefon kılıfı, bıçak kılıfı, boncuklu nazarlıklı başlık, boyun tasması, ayak bağı, gem, burunsuluk denen ürünleri yapan ve satan Mustafa Usta bu mesleğin Ulubey'deki tek temsilcisidir (KK: 45)

3.10.11. Körüklü Çizme Ustası Türkay Yavaş

Körüklü çizme ustası Türkay Yavaş, 1962 yılında Ordu ili Ulubey ilçesinin Uzunmahmut Köyü'nde doğmuştur. 1974 yılında çırak olarak Meram Kundura'da Avni Yeşiltepe'nin yanında bayan çizmesi yapmayla işe başlamıştır. Burada çalışırken ustasının da ustası Mehmet Yeşiltepe'den mesleğin inceliklerini öğrenmiştir (bk. Resim: 75).[533]

Yedi yıllık çıraklık, kalfalık ve ustalık döneminin ardından İstanbul'a gitmiş, 1982-1985 yılları arasında Beyoğlu'nun Avanoz Sokağı'nda çalışmış, ayakkabı tamiradı yapmıştır. 1985'te Ordu'ya dönen usta Orta Cami'nin önüne dükkân açmış, daha sonra bu dükkânı 1992 yılında Yeni Mahalle'ye taşımıştır. Yan komşusu olan İngiliz Kilodu denen pantolon ustası Bekir Usta'nın:

- "Herkes bana gelip körüklü çizme soruyor, sen neden yapmıyorsun?" diye sormasıyla körüklü çizme merakı başlar. Yörede körüklü çizme ile ilgili araştırmalar yapar ancak pek bir şey bulamaz. 2003 yılında Kuş adasına gider ve orada körüklü çizme ustası Mehmet Karpuzcu'nun oğlu Mustafa Karpuzcu'dan yardım alır. İlk körüklü çizmesini dokuz günde yapar. Yaptığı bu çizme ve kalıplarla Ordu'ya geri döner. Yeni Mahalle'deki kendi dükkânında körüklü çizme yapmaya başlar. Böylece körüklü çizmenin Ordu'da tekrar tanıtımını sağlar. Yaptığı bu çalışmalardan dolayı 2015 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından yılın ahisi seçilir.[534]

Körüklü çizme üç veya yedi körükten oluşur. Körüksüz olan çizmeye "aceska" denir. Gıcırdaklı çizme ise yürürken ses çıkaran çizmedir. Körüklü çizmenin dış gövdesi dana derisinden, iç astarı "sahtiyan" denen keçi derisinden, taban köselesi sığır derisinden yapılmaktadır. Körüklü çizmede "pençe, kontüpiye, künye, baldır" denen kısımlar dört farklı ölçüyle belirlenir. Ölçü alındıktan sonra "ıstampa" denen kalıp çıkarılır. Ölçüye ve kalıba uygun olarak kesilen malzemelerde dikişler çizme ters

---

[533] Mehmet Akif Korkmaz, "Ordu'da Körüklü Çizme ve Türkay Yavaş Ustanın Tekniği", **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul Bahar 2020, Sayı: 21, s. 209, 210.
[534] Korkmaz, **a. g. m.**, s. 210, 211.

çevrilerek iğneyle elde yapılmaktadır, bu yüzden körüklü çizmede el ve göz ustalığı çok önemlidir (bk. Resim: 76, KK: 131).[535]

3.10.12. Sobacı, Kandilci Ferhat Usta

Yaklaşık altmış yıldır demir işleriyle uğraşan Ferhat Şensöz Ulubey'in Kıranyağmur Köyü'nde 1951 yılında doğmuştur. İlk ustası Sinoplu Cafer Usta adlı bir kalaycıdır, Ferhat Şensöz onun yanında üç yıl kadar çalışır ardından kendi dükkânını açar. 1960 yılından beri bu işi yapmaktadır (bk. Resim: 68). Eskiden huni ve silindir şeklinde kandiller yapmaktaymış. O zamanlar elektrik olmadığından insanlar, kandillere gaz doldururlar içine de bayanların çember parçasını fitil şeklinde koyup yakarak etrafı aydınlatırlarmış. Günümüzde Ferhat Usta süslük amaçlı kandil yapımına devam etmektedir (bk. Resim: 69). Aynı zamanda fındık tenekesi, gaz tenekesi, soba, soba borusu, baca, eyiş, su saati kapakları yapmaktadır. İsimsiz dükkânını yöre halkı sobacı, kandilci olarak bilmektedir (KK:92) (bk. Resim 70).

3.10.13. Şelek (Göcek, Sepet), Hey, Gıdık, Sele

Şelek, fındık ışkınından örülen fındık toplamak için kullanılan ağzı yuvarlak huni şeklinde el yapımı bir üründür. Şeleğe göcek ve sepet de denmektedir (bk. Resim 102, 103). Ulubey yöresinde şelek yaygın olarak kullanılır. Eskiden Ordu'ya fındık toplamaya gelen ameleler kullandığı şelekten tanınmaktaymış. El örgüsü fındık ışkınından şeleği olan ameleye bunlar Ulubey'den gelme denmekteymiş. Tenekeden şeleği olanların ise Gölköy'den gelen amele olduğu söylenirmiş.

Şelek isteğe göre farklı boyutlarda yapılır. Fındık toplamak için yapılan şelekler kilo ile fındık toplayan kilocu amele için yapılıyorsa büyük yapılır. Yevmiyeci şelekleri küçük olur. Bunun nedeni kilocu amelenin daha fazla fındık toplamak istemesi ve şeleğinin sürekli dolup çuvala boşaltmak için vakit harcamak istememesidir. Şelek bele ip veya kumaşla bağlanır. İpin bir ucu şeleğin gövdesine bağlı diğer ucunda eğri çivi vardır. Şeleğin büyüğüne "hey" denir ve heyler kolanla sırtta taşınır. Heyler kemre, galaz gibi malzemelerin taşınmasında kullanılır. Giresun Yöresinde heylere şelek ve harar da denmektedir (bk. Resim 100).

---

[535] Korkmaz, **a. g. m.**, s. 214.

Şelekler genellikle ham fındık ışkınlarından yapılır. Genç ışkınlar sonbahar mevsiminde kesilir. Bıçakla çendik atılan ışkınların dizde bükülerek çıtıkları çıkarılır. Bir ışkından iki veya üç tane çıtık çıkar. Bu çıkarılan çıtıklar yontularak düzeltilir. Aynı boyutta ayarlanan ışkınlar ortadan bükülerek bir araya getirilirler ve şeleğin iskeleti oluşturulur. Ardından bu iskeletin araları ağız kısmından başlanarak gittikçe daralacak şekilde örülür. Şelek iskeletinin kestane ağacından çıkarılan geniş çıtıklarla yapıldığı da olur.

Gıdık ve seleler fındık ışkınından örülen içerisinde bahçeye yemek götürülen, elma, armut toplanan diğer el yapımı ürünlerdir. Gıdık ve selelerin kulpu vardır ve alt kısımları düzdür. Gıdıklar yuvarlak ve kare şeklinde seleler dikdörtgen şeklindedir (bk. Resim 101). Gıdık ve seleler de şelekle aynı şekilde iskelet ve örme yöntemiyle yapılır.

Ulubey'in Hocaoğlu Köyü'nden Arif Eğrek evinin altında yıllardır şelek, hey, gıdık ve seleler örmektedir. Fındık ışkınının yanında kestane ağacından çıkardığı parçalarla bu malzemelerin iskeletlerini yapmaktadır.

3.10.14. Semercilik

Semer eşek, katır ve at gibi binek hayvanlarının sırtlarına konmak için yapılan binek hayvanlarına yük yüklemeyi kolaylaştıran iskeleti ağaçtan içi saz ya da kamış denilen ottan kaplaması deriden oluşan el sanatı üründür (bk. Resim: 104).[536] Günümüzde motorlu araçların ve özellikle patpat denilen küçük taşıma aracının yaygınlaşması binek hayvanlarına olan ihtiyacı azaltmış dolayısıyla semer ve semercilik mesleği yok olmaya yüz tutmuştur.

Semerler beşikörtüsü denilen çatı şeklindedir ve hayvanın iki yanına doğru sırtını kaplarlar. Semerin hayvanın sırtına değen iç tarafı sazla doldurulmuş jüt denen çuvalla kaplıdır. Semerin deri kaplı dış kısmı ise yük yüklemeyi kolaylaştıran cablama ve demirlerle örülüdür. Semer yapımında önce jüt (fındık çuvalı) denen çuval hazırlanır. Saz denen kamışlar bu jütün içerisine yerleştirilir. Dış kısmı deri ile kaplanan semerin ön tarafa gelen kaşları ve arka tarafta tille bağlamaya yarayan kocacık denilen çengelli demirleri takılır. Semerin bir ucundan semeri hayvana

[536] Semercilik konusunda, Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğünün "Ordu'da Unutulmaya Yüz Tutmuş Meslekler" adlı projesinden faydalanılmıştır.

bağlamaya yarayan bel kolanı sarkıtılır. Bel kolanı semerin hayvanın sırtında sıkıca durmasını sağlar. Semer yapımında jüt, kaş, kocacık, kamış, sahtiyan, üdürgü, murç, çuvaldız, ip, biz, el demiri, bıçkı, makas, çekiç, pala, şiş, kefene gibi aletler kullanılır.

Ulubey yöresinde bilinen son semer ustası Belenyurt Köyü'nden 1961 doğumlu Salih Köroğlu'dur. Salih Usta on dört yaşındayken Hasan Kahraman adlı semer ustasının yanına çırak olarak verilmiş ve o günden beri bu işi devam ettirmektedir (bk. Resim: 105) (KK:77).

3.10.15. El Değirmeni

Darı (mısır)'yı öğütüp un veya çeküntü yapmak için kullanılan değirmendir. Hemen hemen her evde bulunuır. Serendilerde saklanır. Kendi evinde el değirmeni olmayanlar komşuların serendilerine giderek darılarını öğütürler. Öğütülen undan ekmek yapılır. Darının bulgur büyüklüğünde öğütülmüşüne çeküntü denir ve darı (mısır) çorbası'nın ana malzemesi çeküntüdür. Bu un ve çeküntü ayrıca pancar ve fasulye yemeklerinde de kullanılmaktadır. Yukarı Kızıklen Köyü'nde Gala Tepesi denen yerden koparılıp getirilen taşların yontulmasıyla yapılır. El değirmeni taşlarını yapan ustalar Veli Kıran, Ahmet Kıyak ve Tahsin Eren'dir. Ortası delik bir alt taş ve yine ortası delik bir üst taştan oluşur. Üst taşın kenarında ayrıca sap takmak için bir delik bulunur (bk. Resim 79). İki taşın arasında "baltacuk" denilen iki taşın birbirine sürtmesini engelleyen ağaçtan yapılma araç bulunur. Üst taş saptan tutularak çevrilir. Üst taşın orta deliğinden avuç acuç dökülen darı taşların içinde ezilerek çeküntü olarak çıkar.

3.11. YÖRESEL MİMARİ

Halk mimarisi, halkın belirli kurallara bağlı kalmadan kendi kendine tasarlayıp inşa ettiği yapıları kapsar. Bu tip yapılar çoğunlukla köylerde inşa edilmektedir. Evler, ahırlar, tamlar, samanlıklar, serendiler bu şekilde yapılarak geleneksel hâle gelir ve nesilden nesle bu yapı usulleri aktarılır. Geleneksel halk mimarisinin modern mimariden farkı belirli bir plana bağlı kalınmaması ve nesilden nesle aktarılarak gelen bir yöntemle yapılmasıdır.[537]

---

[537] Suphi Saatçi, "Halk Mimarisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi", **V. Milletlerarası Türk halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, (24-29 Haziran 1996), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997. (s. 343- 345). s. 343.

Ulubey yöresinin geleneksel mimarisinin oluşmasında 93 harbi denen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında ve sonrasında yöreye göç eden Gürcülerin etkisi de olmuştur. 1900'lü yılların başında Gürcü ustalar yörede çivisiz ahşap evler ve taş, ahşap karışık yapılar inşa etmişlerdir.

3.11.1. Evler

Karadeniz bölgesinin coğrafi yapısı nedeniyle doğudan batıya doğru uzanan Kaçkar, Zigana, Soğanlı, Canik dağları Karadenizliye bu dağların ardında içe dönük bir yaşam merkezi oluşturur. Bu dağların dizilişi de bölgenin iklimini doğal olarak etkiler.[538] Dağlarda ulaşımın zor olduğu köyler ve birbirinden uzakta evler bulunur.

Ulubey yöresinde de diğer Karadeniz Bölgesi'nin çoğunda olduğu gibi dağınık bir yerleşme hâkimdir. Evler dağların tepelerinde ayrı ayrı yerlerde bulunur. Köy merkezi genellikle caminin bulunduğu yerdir.

Karadeniz'de evlere yamacın eğimine göre yön verilir ve bu eğimden dolayı oluşan kat ahır olarak kullanılır. Bu ahırlar tamamen taş duvarlardan örülmüşlerdir. Evlerin ön cepheleri tarlaya bakarken tuvalet yönü kıbleye bakmaz.[539]

Ordu yöresinde geleneksel konutlar iki katlıdır. Bu konutlar yığma ya da ahşap karkastır. Ahşap yapılarda karkasların arası tuğla, taş veya ahşapla kaplıdır.[540] Çatılarda hartama tahtası denilen ince bir tahta kullanılmaktadır. Hartama yaklaşık 10-12 cm eninde 3-10 mm kalınlığında ve 60- 80 cm boyundadır genellikle çam (ladin) ağacından el hızarlarıyla kesilir. Kestane ağacından da hartama kesildiği olmuştur. Hartama çatı örtme tahtası olarak kullanılır. Daha sonra çatılarda hartamanın yerini kiremit ve çinko almıştır. Çatıda kullanılan esas kirişlere bağ denir. Bağların altında bağlantıları sağlayan alt bağ kirişleri bulunur. Ana direklerin altında bağlak denilen kirişler vardır.

Karadeniz bölgesindeki geleneksel konut yapımında konut taş, ahşap ve çakatura dolma denilen malzeme ve yöntemler kullanılmaktadır. Çakatura dolma taş, ahşap ve toprak malzemelerinin birlikte kullanılmasıyla yapılır. Ahır üstü denilen konut kısmı ana direklerin arasına yerleştirilen 20-30 cm'lik kare veya dikdörtgen

---

[538] Afife Batur, Şengül Öymen Gür vd. **Doğu Karadenizde Kırsal Mimari**, Millî Reasürans T.A.Ş. Yay. İstanbul 2005. s. 11.
[539] Batur, Gür vd. **a. g. e.,** s. 189.
[540] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını,** s. 6306.

şekilli ahşap ara direklerin içinin taş ve çamur harcıyla doldurulmasıyla yapılır.[541] Giresun Yöresinde Çakatura dolmaya muskalı, bağdadi veya göz dolma da denir.[542] Ulubey ve civarında göz dolma sistemiyle yapılan evler daha yaygındı (bk. Resim: 110, 113).

Eski adı Aşağıkızılen şimdiki adı Şahinkaya olan köyde geleneksel konut yapımında kullanılan kırmızı tuğla ve kiremit atölyelerinin bulunduğu anlatılmaktadır. Kil topraktan yapılan tuğlalar ve oval kiremitler yöre halkı tarafından uzun yıllar ev yapımında kullanılmıştır. Bu köyde eskiden kireç ocağının bulunduğu da belirtilmektedir (KK: 108).

Ulubey ve yöresinin geleneksel konut tipinde mutfak önemli bir yer tutar ve mutfağa "aşgana" denir. Burada ocaklık bulunur. Ocaklıkta ateş yanar yemek pişirilir. Büyük kazanlar bacadan sallanan zincirlere takılır. Küçük tencereler ise sacayağı üzerine oturtulur. Ocak bugünkü anlamıyla şömineye benzer. Geleneksel Ulubey evlerindeki ocaklar taş örülüdür ve huni şeklinde çatıya kadar uzanan bir bacaya sahiptir. Ocak alınlarında işlemeler bulunur. Bazı evlerde bu ocakların kenarında evin genel banyosundan hariç küçük bir banyo ve dolaplar yer almaktadır. Banyolar dışardan bakınca görülmeyecek şekilde tahta kapakla kapatılmış ve duvara monte edilmiştir (bk. Resim 114). Burada hem ocaklığın ısısından yararlanma amacı güdülmüş hem de bugünkü ebeveyn banyosu denilen aile banyosu gibi kimseye duyurmadan banyo yapma amaçlanmıştır. Ayrıca bu gizli banyolar ocaklıktan gelen ısıyla geleneksel Türk hamam kültürünün izlerini taşımaktadır. Diğer dolaplarda ise yatak yüklükleri veya çeşitli malzemeler bulunur.

Mutfakta yer alan önemli bir detay ise çardaktır. Mutfağın bir köşesinde boydan boya uzanan divan yüksekliğinde ama divandan daha geniş ve uzun olan bu çardaklar tahtadan yapılarak bulunduğu yere sabitlenmiştir. Üzerleri kilim veya dastarla örtülüdür. Bu çardaklara minderler konularak buralarda oturulur. Gelen misafirler burada ağırlanır. Üzerine sofra da kurularak yemekler yenir (bk. Resim: 123). Özellikle kış aylarında evin büyüklerinin yatakları bu çardakların üzerine serilir.

---

[541] Mehmet Zaman, **Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık**, Atatürk Ünv. Yay. Erzurum 2007. s. 166, 167.

[542] Gazanfer İltar, **Giresun Evleri**, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Kültür ve Sosyal İşler Müd. Yay. İstanbul 2016. s. 34.

Evlerde odaların çandı denen duvarlarında takaz denen raflar bulunur. Kapı ve pencerelerin köşe dikmelerine söye denir.

Ulubey yöresi geleneksel konutları genellikle iki katlıdır ve birinci kat taş duvarlarla örülüdür (bk. Resim: 111). Burası yörede afır (ahır) olarak kullanılır. Ahırların bir kapısı ve hava almaya ve içerideki kemreyi dışarı atmaya yarayan küçük bir penceresi bulunur. Bu pencereye yörede "tömzek" denir. Ahırların tabanı "mertek" denilen genellikle yaykından (kızılağaç) yapılan geniş tahtalarla kaplıdır. Bu tahtaların altından gelen su "pörek" denen bir kanalla dışarı atılır. Ahırlarda hayvanların önünde yem yedikleri ağaçtan oyma "behni"ler bulunur.

Geleneksel evlerde ahırın girişi ile üst katta bulunan evin girişi farklı yerlerdedir. Ev girişlerinde çıkma veya çıkartma denilen balkon olarak da kullanılan uzatmalar bulunur. Bu çıkmalar kiler vazifesi de görür, evin girişi burasıdır (bk. Resim: 112). Girişin karşısında ve dışarıya doğru arttırılmış tuvalet bulunmaktadır. Tuvalete "hacet, hela, ayakyolu, su dökünme yeri, abdesthane" gibi adlar verilmektedir (bk. Resim: 38). Çatılar genellikle beşik örtülü ve üçgen alınlıdır. Yörede yağmur çok yağdığından saçaklar uzundur. Çatı kaplanırken önce beşik örtü iskeleti yapılır ve bağlakların arası 5'e 10 denen cablamalarla örülür. Cablamaların üzeri eskiden hartama günümüzde kiremit, çinko veya diğer çatı kaplama malzemeleriyle kapatılır.

3.11.2. Serendi, Serenti, Serente (Serender)

Serendi daha çok, ladin, kiraz, kestane, ceviz ve karaağaç gibi dayanıklı ağaçların malzemesinden yapılır. Ordu, Giresun, Trabzon ve Rize'de serande, serander, serendi, serenti, serente, serender gibi adlarla anılırken Artvin'de bu tür yapıya "nalya" denmektedir (bk. Resim: 115).[543]

Serendi, Karadeniz Bölgesi'nin kuzey yamaçlarında; Samsun'un doğusundan Doğu Karadeniz dağlarına kadar uzanan bölgede vardır. Batı Karadeniz'de serendiye ambar veya hambar denir. Serendilerde kışlık, yazlık yiyecekler; fındık, mısır ve diğer mahsuller muhafaza edilir. Serendiler direk üstüne kurulduğu için rutubeti olmaz. Direklerin üzerindeki saçlar farelerin serendiye çıkmasını engeller. Serendilere

[543] Zaman, **a. g. e.,** s. 176.

merdiven ile çıkılır inilir.[544] Merdiven serendiye dayalı olarak bırakılmaz bunu hemen hemen her Karadenizli bilir. Bırakılırsa fareler serendiye çıkar ve yuva dahi kurar.

Serendiler dört, altı veya sekiz direk üzerine oturtulurlar. İsteğe göre 10-30 metrekarelik bir alana inşa edilirler. Ana direklerin altında çürümesin diye genellikle büyük taşlar bulunur ve ana direkler zeminden bağlaklarla birbirine bağlıdırlar. Yaklaşık bir metre yüksekliğindeki direklerin üzerine huni şeklinde ağaçtan oyma tekerlekler veya çinkolar konulur. Bunun nedeni fare gibi kemirgenlerin direkleri tırmanıp serendiye girmelerini engellemektir. Direklerin üzerine tekrar bağlaklar yerleştirilir. Bu bağlaklar ile çatı bağlaklarının arası yaklaşık 5-8 cm kalınlığında ve 30-40 cm eninde kalaslar ile örülür. Bu işlem yapılırken metal çivi kullanılmaz. Kalaslar başlarından ve sonlarından açılan çentiklerle birbirine geçirilirler ve ağaç çivilerle sabitlenirler (bk. Resim: 116). Serendinin üzeri eskiden hartama denilen tahtalarla günümüzde çinko veya kiremitle örtülür. Direklerin bulunduğu ilk kısım boştur, bunun nedeni serendinin hava almasını sağlamak ve rutubeti engellemektir.

Serendi deyimlerimize de girmiştir. Ayağı büyük olanlarla genellikle dalga geçilir ama "Serendi direk üstünde durur," denince herkes sesini keser. Çünkü serendi Karadenizli'nin can damarıdır, direği ne kadar büyük olursa o kadar sağlamdır. Bu durum ayağı büyük insanlar için de kullanılır olmuştur.

3.11.3. Köm (Tam, Samanlık), Çit, Sayfan (Sayvan)

Hemen hemen aynı işlevi gören ve tüm Karadeniz Bölgesi'nde gördüğümüz kömler (tam, samanlık) altı hayvanların bağlandığı ahır üstü ot, alaf gibi hayvan yemlerinin bulunduğu depolardır (bk. Resim: 117). Kömler evlerin yakınında bulunurlar aynı zamanda allō denen mısır tarlalarına da yakın olmak zorundadırlar çünkü tarladan taşınacak malzeme buralarda depolanacaktır.

Ulubey yöresinde kömlere tam ve samanlık da denmektedir. İki katlı olan kömlerin birinci katı taş duvar örgülüdür. Taş duvar örgülü bu katta hayvanlar bulunur ve ahır olarak kullanılır. Kömün ahır olan bölümünün bir kapısı ve hava almaya ve içerideki kemreyi dışarı atmaya yarayan "tömzek" denen küçük bir penceresi bulunur. Ahırların tabanı "mertek" denilen genellikle yaykından (kızılağaç) yapılan geniş

[544] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 81- 83.

tahtalarla kaplıdır. Bu tahtaların altından gelen su "pörek" denen bir kanalla dışarı atılır. Ahırlarda hayvanların önünde yem yedikleri ağaçtan oyma "behni"ler bulunur. Kömün ikinci katı dört direkten oluşur ve bu direklerin arası tahta ile kaplıdır. Tahtaların arası kömün hava alması için aralıklıdır. Üstte ise beşikörtülü üçgen alınlı çatı bulunur. Çitin kömden farkı ikinci katının tahta yerine fındık ışkını veya avu çalısıyla örülü olmasıdır.

Sayfanlar köylerde fındık harmanlarının köşesinde bulunan küçük yapılardır. Bir veya iki yatak sığabilecek büyüklükte olan sayfanların amacı fındık harmanını beklemektir. Harman sahibi geceleri burada yatar. Harmanın eğimine göre dört kazık çakılır. Bu kazıkların etrafı ve alt döşeme tahta ile kapatılır. Üzerinde meyilli çatı (kiremit, çinko) veya naylon örtü bulunur.

3.11.4. Su Değirmenleri

Ulubey yöresinde değirmenlerin çoğu taştan yapılmıştır. Taştan örülen duvarlara pey (pē) denir. Üzeri eskiden hardama ile günümüzde çinko veya kiremitle örtülmektedir (bk. Resim: 118, 119, 120). Değirmenler iki katlıdır. Alt katında suyun vurarak döndürdüğü çark vardır. Bu çark yukarıda bulunan üst taşı çevirerek zahirenin öğütülmesini sağlar. Üst taşın hareketiyle titreşim sağlayan "takıldaç" (özellikle Giresun'da), şıkırdak, şakırdak veya çakıldak denen çubuk tekneden zahirenin düşmesini sağlar (bk. Resim: 121). "Üst taş"ın altında sabit duran bir de "alt taş" vardır. Öğütülecek malzemenin koyulduğu yere "zahra teknesi" denir (bk. Resim: 122). Buradan dökülen zahire taşların arasına düşer ve öğütülerek un teknesine serpilir.[545] Öğütülecek malzemenin taşın içine az veya çok akması "paal taşı" denilen bir taşın bulunduğu ip sıkılarak veya gevşetilerek yapılır, bu taşa ağırlık da denir. Bu ip teknenin oluğunu aşağı ve yukarı indirerek darının taşların içine yeterli miktarda akmasını sağlar. Darı çok akarsa ve değirmen yavaş dönüyorsa darı taşların arasına sıvama yapar (KK: 24).

Değirmene su sağlayan gölete "ana" denir. Anadan suyu değirmenin dik oluğuna getiren kanalın adı "hark" veya arktır. Anadan gelen su değirmenin dik oluğundan inip "çarka" vurarak çarkı döndürür. Bu oluğun ucunda "fısın" denen

[545] Bahaeddin Yediyıldız vd. **Dünden Bugüne Ordu İli**, Ordu Yöresinde Kültür Varlıkları: Necati Demir, Ed. Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001. s. 77.

yaykın ağacından yapılma delikli bir tahta vardır. Fısının amacı suyun çarka hızlı vurmasını sağlamaktır. Öğütülen darının ince veya kalın, un veya "çeküntü" olması değirmenin içinde bulunan ve alt taş ile üst taşın arasını açıp kapayan "ayak" veya "yöre" denen kazıkla yapılır. Değirmen çalışmayacağı zaman oluk "savak" veya "kapak" denen bir tahta ile kapatılır. Böylece arkdan gelen su dereye doğru savılmış olur (KK: 24).[546]

Oluktan gelen suyun vurduğu çarkta kırılma olursa buna değirmen kepçe attı denir. Değirmende darıyı öğüten alt ve üst taş zaman zaman pütürlü yüzeyini kaybeder ve düzleşir. Bu taşların yüzeyi "dişō" denen iki tarafı kesici bir aletle dişōlanarak eski haline getirilir.

3.11.5. Ulubey Yöresinde Koruma Altındaki Kültür Varlıkları

Ulubey'de Samsun Kültür Varlıklarını Belirleme ve Koruma Kurulu tarafından koruma altına alınan 19 tarihi yapı mevcuttur. Bunlar bir konut, bir cami, altı çeşme, bir su kuyusu, iki köprü, bir köprü ayağı, bir basamak, bir sunu alanı, dört tane kaya mezarı ve bir mezarlıktan oluşmaktadır:

1. Akoluk Köyü'nde bulunan iki katlı geleneksel Ulubey köy evi, göz dolgu tekniğiyle yapılmıştır. Yapılma tarihi bilinmeyen ev, Samsun Kültür Varlıklarını Belirleme ve Koruma Kurulu tarafından çevresel koruma grubuna alınmıştır.

2. 19. yy'dan kalma Kıranyağmur Köyü Camisi moloz taş örgü ile inşa edilmiştir ve Samsun Kültür Varlıklarını Belirleme ve Koruma Kurulu tarafından anıtsal koruma grubuna alınmıştır.

3. Kıranyağmur Çeşmesi, 1900'lerde kesme taştan inşa edilmiştir. Kemer biçimli cepheleri vardır ve çevresel koruma grubunda yer alır.

4. Karakoca Çeşmesi'nin 18. yy'dan kalma olduğu tahmin edilmektedir ve düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Ön cephesinde üç satırlık bir kitabesi vardır ve çevresel koruma grubunda yer alır.

5. Akpınar Mahallesi'nde yer alan Akpınar Beşoluk Çeşmesi 20. yy'da inşa edilmiştir. Kesme taştan yapılmıştır ve çadır tipi kubbelidir. Oyma ve işlemeler bulunur. Anıtsal Koruma grubunda yer alır.

---

[546] Yediyıldız vd. **a. g. e.,** s. 76- 79.

6. Uzunmahmut Çeşmesi, kesme taştan yapılmıştır. Sivri kemerli bir ayna kısmı mevcuttur ve anıtsal koruma grubundadır.

7. Güzelyurt Çeşmesi, 20. yy'da kesme taştan yapılmıştır. Ayna bölümü denen ön cephesi kemerlidir.

8. Karakoca Mahallesi Garışman Çeşmesi, 20. yy'a ait bir yapıdır ve kesme taştan yapılmıştır ön cephede kitabesi vardır. Çevresel koruma grubunda yer alır.

9. Yeni Sayaca Mahallesi'ndeki su kuyusu kayaya oyulmuştur ve yaklaşık 70, 80 m. derinliğindedir. Anıtsal koruma grubunda yer alır.

10. Akoluk Köyü sınırları içerisinde bulunan Kızılen Köprüsü 19. yy'da üç kemer gözlü olarak inşa edilmiştir ve anıtsal koruma grubunda yer alır.

11. Şıhlar Köyü sınırları içinde yer alan Sarpdere Köprüsü tek kemer gözlü ve taş örmedir. 19. yy'a ait olan Sarpdere Köprüsü anıtsal korumu grubunda yer alır.

12. Kıranyağmur Köyü, Karaağaç Köprü ayakları 19. yy'a aittir ve Melet Irmağı üzerinde yer alır. Ayaklar düzgün kesme taş ve çokgen gövdelidir. Anıtsal koruma grubunda yer alır.

13. Yeni Sayaca Mahallesinde taşa oyulmuş basamaklar, hangi dönemde yapılmadığı bilinmemekle beraber korunması gereken kültür varlığı listesine alınmıştır.

14. Yeni Sayaca Mahallesinde kayaya işlenmiş 20 cm çapında ve 30-35 cm derinkiğinde sunu alanı anıtsal koruma grubu listesinde yer almaktadır.

15. Kardeşler Köyü'ndeki MÖ 1-2. yy'a ait kaya mezarı anıtsal koruma grubu listesinde yer almaktadır.

16. Çağlayan Köyü'nde yer alan MÖ 1-2. yy'a ait kaya mezarı anıtsal koruma grubu arasında yer almaktadır.

17. Eymür Köyü kaya mezarı MÖ 1-2. yy'a aittir ve anıtsal koruma grubu arasında yer almaktadır.

18. Güzelyurt Köyü kaya mezarı MÖ 1-2. yy'a aittir ve çevresel koruma grubu arasında yer almaktadır. Diğer kaya mezarlarından farkı kemerli bir girişinin olmasıdır.

19. Şıhlar Köyü Mezarlığı, Şeyh Abdullah'ın türbesinin de bulunduğu eski bir mezarlıktır. Sarıklı, kavuklu ve fesli mezarlar vardır. Samsun Kültür Varlıklarını Belirleme ve Koruma Kurulu tarafından koruma altındadır.[547]

3.12. YÖRESEL MUTFAK VE BESLENME KÜLTÜRÜ

Türkiye'nin coğrafi konumu, Anadolu'da kurulan birçok uygarlık, Türk kültür ve medeniyetinin devamı Türk mutfak kültüründe çeşitliliği sağlamıştır. Mutfak kültürü yerel olarak çok zengin ve köklüdür. Orta Asya'dan et ve hayvan ürünleri; Mezopotamya'dan tahıl; Ege ve Akdeniz'den sebze ve meyve Anadolu mutfağının şekillenmesinde etkili olmuştur.[548]

Geleneksel Ulubey evlerinde mutfağa "aşgana" denmektedir. Aşganada kemer alınlı ocaklıklar bulunur yemekler burada sacayak üzerinde pişirilir. Aşgana aynı zamanda sıcak olması dolayısıyla oturma odası olarak kullanılır. Bir köşesinde çardak veya set denen oturak vardır.

Ulubey ve yöresinde daha çok sebze ağırlıklı bir yemek kültürü vardır. Bu kültürün oluşmasında 93 harbi denen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında ve sonrasında yöreye göç eden Gürcülerin etkisi de olmuştur. Bu etkinin en belirgin örneği tavuk veya haroz etiyle cevizin beraber pişirildiği "Gürcüce" adlı bir yemektir.

Yörede kara pancar denen karalahananın ve fasulyenin onlarca yemeği yapılır: Pancarın çorbası, sarması, takışlaması (döşeme, depüklemesi, diblesi), tuşusu; fasulyenin kuru fasulye yemeği, gapçuğu, kıyması, diblesi, turşusu vb. Bunların yanında mısır çorbası ve kabak her mevsim sofralarda görebileceğimiz yemeklerdendir. Doğada kendiliğinden yetişen nivik, galdirik, melocan, ağcabaş, hoşgıran, kihniç gibi otlardan yapılan yemek ve turşular da Ulubey ve yöresinin kendine has beslenme kültürünü yansıtır.

Ulubey'de bir zamanlar Kadir Arol'un fırınında sıcak ekmek arası helva yemek de bir gelenek haline gelmiştir. Salı günleri Ulubey'e pazara gelenler meydanda yöresel ürünleri alır satarlar, öğle vakti geldiğinde rahmetli Kadir Arol'un fırınında sıcak somun ekmeğinin arasına helva veya zeytin koyarak yerlerdi. Ardından kalaylı

---

[547] Komisyon, **Ordu Kültür Envanteri**, OBB Yay. Ordu 2019. s. 527- 545.
[548] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 341, 342.

maşrapayla musluktan akan ve taflan suyu denilen buz gibi suyu içerlerdi. Bunun için insanlar sıraya girerlerdi.

3.12.1. Çorbalar

3.12.1.1. Pancar (Kara Lahana) Çorbası

Malzemeler:

3 litre su, 2 tutam pancar, 1 su bardağı süt mısırı, yarım su bardağı pirinç, 1 su bardağı mısır unu, 1 baş (büyük) soğan, 2 yemek kaşığı tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Kaynamış suyun içine ince ince doğranmış pancarlar, süt mısırı ve pirinç koyulur. 20 dakika piştikten sonra karıştırılarak mısır unu ilave edilir. Başka bir tavada tereyağı ve sıvı yağda soğan kavrulur. Salça ve pul biber eklenerek bir dakika daha pişirilir ve kaynamakta olan yemeğin içine bu karışım ilave edilir. Yemek 5 dakika daha karıştırılarak kaynadıktan sonra altı kapatılır (bk. Resim: 127, 131).

3.12.1.2. Fasille Çorbası (Gapçuk Pāla, Gapçuk Fasille)

Malzemeler:

2 çorba kâsesi kurutulmuş gapçuk fasülye, 2 litre su, 1 su bardağı yarma mısır, 1,5 litre su, 1 çay bardağı mısır unu, 1 baş (orta boy) soğan, 1,5 yemek kaşığı tereyağı, 1,5 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı pul biber, yarım yemek kaşığı tuz

Hazırlanışı:

Gapçuk fasulyeler seçilip iyice yıkandıktan sonra kaynamakta olan 2 litre suyun içine konur. Yarım saat haşlanır ve süzülür. Süzülen gapçuk fasulyeler başka bir tencereye konur. Üzerine 1 su bardağı yarma mısır konur. 1,5 litre su ilave edilir ve pişmeye bırakılır. Kaynadıktan sonra mısır unu ilave edilerek karıştırılır. Yemek 45 dakika piştikten sonra başka bir tavada 1,5 yemek kaşığı tereyağı ve 1,5 yemek kaşığı sıvı yağda orta boy bir soğan kavrulur. 1 yemek kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı pul biber, yarım kaşık tuz ilave edilerek pişirilir ve hazırlanan sos kaynamakta olan yemeğin üzerine dökülür. Yemek iyice karıştırılır ve 10 dakika daha pişirilip altı kapatılır (bk. Resim: 126). Afiyet olsun.

3.12.1.3. Mısır (Darı) Çorbası

Malzemeler:

3 çorba kâsesi yarma mısır (çekinti), 3 litre su, yarım yemek kaşığı tuz, 1 kâse yoğurt, 2 yemek kaşığı tereyağı, 1 tatlı kaşığı kuru nane

Hazırlanışı:

Yarma mısırlar seçilir ve yıkanır. 3 litre suyun içine konur ve 0,5 yemek kaşığı tuz ilave edilerek 1 saat yüksek ateşte pişirilir. İsteğe göre başka bir kapta 2 kaşık tereyağı eritilir. Bir tatlı kaşığı nane ilave edilerek sos hazırlanır. Tabağa alınan mısır çorbasının üzerine bir miktar yoğurt konulur ve üzerine hazırlanmış olan sos eklenerek servis edilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 124, 125).

3.12.1.4. Patates Çorbası

Malzemeler:

2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı tere yağ, 1 yemek kaşığı salça, yarım yemek kaşığı tuz, 2 litre su, 4 tane orta boy soğan, 1 yemek kaşığı domates salçası, 1 çay kaşığı pul biber,1 çay kaşığı karabiber

Hazırlanışı:

Patatesler küp küp doğranır. Tencereye sıvı yağı ve tereyağı koyulur, yağ eridikten sonra ince ince doğranmış soğanlar kavrulur, Pul biber, karabiber, tuz ve salça ilave edilir, karıştırılır. Patatesler ve sarımsak da tencereye koyulur ve patatesler 5 dakika kavrulduktan sonra yemeğin suyu koyulur. Yemek 20 dakika pişirilir.

Afiyet olsun.

3.12.1.5. Isırgan Çorbası

Malzemeler:

2 litre su, 3 tutam ısırgan, 1 kaşık tuz, 1 su bardağı mısır unu, 1 su bardağı mısır, yarım su bardağı pirinç, 1 yemek kaşık tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 baş soğan, yarım yemek kaşığı salça

Hazırlanışı:

Kaynamış olan suyun içine ince ince doğranmış ısırganlar koyulur. 5 dakika piştikten sonra içine mısır ve pirinç konur. 10 dakika yüksek ateşte piştikten sonra mısır unu yavaş yavaş koyularak karıştırılır. Başka bir tavada tereyağı ve sıvı yağda

soğan kavrulur. Salça ve pul biber eklenerek bir dakika daha pişirilir ve kaynamakta olan yemeğin içine bu karışım ilave edilir. Yemek 5 dakika daha karıştırılarak kaynadıktan sonra altı kapatılır.

3.12.1.6. Soğanlı Domates Çorbası

Domatesler ince ince doğranıp geniş bir tencereye konur. Başka bir tencere veya tavaya bir kaşık tereyağı konur ve eritilir. Üzerine soğan doğranarak biraz kavrulur. Bu karışıma ince biber veya pul biber, dövülmüş bir diş sarımsak ve tuz eklenir. Bir miktar soğuk su (servis yapılacak kişi başına 1 bardak su) ilave edilerek biraz ısıtılır. Su ılık haldeyken tencere ocaktan alınır ve kenarda bekletilen doğranmış domateslerin üzerine dökülür. Sonra tabaklara konularak servis edilir ve afiyetle yenir (bk. Resim: 130).

3.12.1.7. Baldıran Çorbası

Bir demet baldıran ve pezik temizlenir, ince ince doğranır. Bir tencerede 4 litre kadar su kaynatılır. Kaynayan suyun içerisine doğranan baldıran ve pezikler ile bir avuç barbun fasulye konularak pişirilir. Pişirme esnasında isteğe göre bir avuç bulgur ve mısır unu ilave edilerek bir tatlı kaşığı tuz konur. Kısık ateşte çorba kıvamına gelinceye kadar pişirilir. Pişen yemeğin üzerine ayrı bir tavada tereyağında kavrulmuş soğan, pul biber ve karabiber karışımı ilave edilir.[549]

3.12.1.8. Un Çorbası

2 litre kadar su kaynatılır. Kaynamış suyun içerisine bir kapta hafifçe ıslatılmış 3 yemek kaşığı un ufalanarak koyulur. Bir miktar tuz ilave edilerek kısık ateşte pişirilir. Ayrı bir kapta bir yumurta ve yoğurt çırpılır ve kesilmemesi için çorbaya yavaş yavaş atılır. Ayrı bir tavada tereyağı, dövülmüş sarımsak ve pul biber kızdırılarak pişmiş çorbanın üzerine ilave edilir.[550]

3.12.1.9. Kabak Çorbası

Tencereye tereyağı konur ve eritilir. 1 baş soğan ince ince doğranarak bu yağda kavrulur. Yarım kilo kadar kabak içerisi temizlenerek ince ince doğranır ve tencereye

---

[549] Komisyon, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri**, OBB Kültür Yay. (8. bs.) Ordu 2019, s. 20.
[550] Komisyon, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri,** s. 19.

ilave edilir. Buna iki avuç kadar ala fasulye katılarak kavurmaya devam edilir ve iki litre kadar kaynamış su ilave edilir. Yemek kaynarken 1 su bardağı mısır unu üzerine serpilerek ilave edilir ve bir miktar tuz katılır. Böylece kaynayan çorba kıvamına gelince ateşten alınır. Servis edilirken üzerine tereyağında kavrulmuş pul biber vs. ilave edilir. [551]

3.12.1.10. Balık Çorbası

1 kilo kadar balık kılçıkları temizlenip doğranarak haşlanır. Başka bir tencerede tereyağı eritilerek iki kaşık kadar buğday unu ve ezilmiş sarımsak bu yağda kavrulur. Haşlanmış balığın suyu buna ilave edilir ve kaynatılır. 2 adet yumurta sarısı ve yarım limon suyu beraber çırpılarak çorbaya ilave edilir. Biraz daha karıştırılarak kaynatılır ve üzerine haşlanmış balık etleri, bir miktar tuz ve baharat ilave edilir.[552]

3.12.2. Yemekler

3.12.2.1. Mısır Unu Yağlaşı (Darı Unu Yağlaşı, Fırın Unu Yağlaşı, Bulamaç, Kuymak)

Malzemeler:

5 tane posul mısırı, 1 kaşık tuz, 250 gr peynir veya çökelek, 1 kaşık tereyağı

Hazırlanışı:

Posul mısırları kırılır. Sobanın kuzinesinde kurutulur. Daha sonra bu mısırlar dövülür. Dövülenden sonra değirmende öğütülür ve mısır unu elde edilir. Kaynayan suyun içerisine bir miktar tuz ilave edilir. 250 gr. Kadar mısır unu tencereye azar azar karıştırılarak dökülür. Yoğurt kıvamına gelinceye kadar karıştırılarak kaynatılmaya devam edilir. Ardından yağlaşın üzerine peynir veya çökelek ufalanır. Sağanlara konularak üzerine eritilmiş tereyağı serpilip ikram edilir (KK:1).

3.12.2.2. Nivik

Nivik denilen yeşil otlar tarladan toplanır. Güzelce yıkanıp doğranır. İçerisine Erik kurusu ve mısır çekintisi konularak pişirilir. Erik kurusu niviğin acılığını almaktadır. Özellikle yaşlı kadınlar bu yemeği çok sever ve kendi aralarında ölmeden

---

[551] Komisyon, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri,** s. 16.
[552] Komisyon, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri,** s. 15.

önceki son arzularını belirtmek üzere: "Nivik demiş canı çıkmış," derler (bk. Resim: 166) (KK:1).

3.12.2.3. Kihniç

Kihniç çayırlarda biten bir ottur. Toplanıp yıkanarak küçük küçük doğranır. Bir tencerede kaynamakta olan suya atılarak 10 dakika kadar haşlanır. Ardından bir tavada tereyağı eritilir üzerine soğan doğranır soğanlar pembeleşince haşlanmış kihniçler tavaya dökülür ve kavrulur. Üzerine yumurta kırılarak bir iki dakika daha ateşte tutulur. Böylece servis edilir (KK:1).

3.12.2.4. Şükrücen

Şükrücen tarlalarda olur. Toplanan sükrücenlerin başları kesilip atılır. Geriye kalan kısmı doğranıp bir tencerede kaynamakta olan suya atılarak 10 dakika kadar haşlanır. Ardından bir tavada tereyağı eritilir üzerine soğan doğranır soğanlar pembeleşince haşlanmış şükrücenler tavaya dökülür ve kavrulur. Üzerine yumurta kırılarak bir iki dakika daha pişirilir. Böylece servis edilir (KK:1).

3.12.2.5. Melocan

Melocan denen ot dağlardan toplanır. Dikenlerin ucunda olur. Kırılıp seçildikten sonra doğranır. Doğranan melocanlar bir tencerede kaynamakta olan suya atılarak 10 dakika kadar haşlanır. Ardından bir tavada tereyağı eritilir üzerine soğan doğranır. Soğanlar pembeleşince haşlanmış melocanlar tavaya dökülür ve kavrulur. Üzerine yumurta kırılarak bir iki dakika daha pişirilir. Böylece servis edilir (bk. Resim: 165) (KK:1).

3.12.2.6. Pohmul

Mısır unu ve fındıkla yapılan bir yemektir. Mısır unu su ve tuzla yoğrularak hamur haline getirilir. Bir tencereye dökülen bu hamurun içine biraz su konularak karıştırılır daha sonra içine kıyma, soğan, dövülmüş fındık içi ve isteğe göre sarımsak ve biber konularak pişirilir.[553]

---

[553] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.

3.12.2.7. Tirmit (Kirmit)

Bir tabak tirmit yıkanarak ince ince kırılır. Tirmit; orman (gürgen, yayla), baççа (tavuk) veya fındık tirmidi olabilir. İsteğe göre acılığının çıkması için 10 dakika kadar tuzlu suda bekletilir. Bir tavada tereyağı eritilir, 2 büyük soğan ince ince doğranarak tavaya dökülür ve kavrulur. Bu aşamada isteğe göre salça veya domates de eklenebilir. Daha sonra tirmitler tavaya dökülür ve 10 dakika kadar pişirilir. Kendiliğinden sulanan tirmitler ekmek bandırılarak yenir (KK: 110).

3.12.2.8. Kıyma Fasulye Yemeği

Malzemeler:

Yaz mevsiminde kıyılmış ve kurutulmuş iki kâse fasülye, bir su bardağı çeküntü (yarılmış mısır), bir büyük soğan, tereyağı, salça, pul biber, tuz

Yapılışı:

Kıyma fasülyeler üç litre kaynamış suyun içine koyulur. Bir saat haşlanır ve süzülür. Başka bir tencerede tereyağ eritilip soğanlar kavrulur, salça ilave edilir. Üzerine haşlanmış kıyma fasülyeler ve çeküntü koyulur. Biber ve tuz ilave edilir. Beş dakika kadar bu şekilde kavrulandan sonra üzerine bir litre kadar kaynamış su koyulur ve yarım saat bu şekilde pişirilir (bk. Resim: 137).

3.12.2.9. Fasulye Kızartması

Malzemeler:

1 kilo taze fasulye, tereyağı, yumurta, tuz

Yapılışı:

Taze fasulyeler kaynamış suyun içinde 20 dakika haşlanır ve süzülür. Haşlanmış fasulyeler soğuduktan sonra tavada eritilmiş tereyağının üzerine dökülür. Karıştırılarak bu şekilde kızartılır. Bir taraf kızarınca alt üst edilir ve tekrar kızartılır. Üzerine çırpılmış yumurta dökülür. Afiyet olsun (bk. Resim: 139).

3.12.2.10. Öğmeç

Malzemeler:

Çeyrek mısır ekmeği, tereyağı, iki tane yumurta

Yapılışı:

Bir tavada tereyağı eritilerek üzerine mısır ekmeği küçük küçük doğranır. Karıştırılarak bu şekilde ekmeklerin kızarması sağlanır. Ardından üzerine yumurtalar kırılarak tekrar karıştırılır. Afiyet olsun.

3.12.2.11. Hamur Sirkelisi

Hamur tuz ve karbonat katılarak yoğrulur. Hamur biraz mayalanınca yuvarlak bir şekilde kesilir. Tereyağı bir tencerede eritilir üzerine pul biber koyulur biraz su ve sirke katılır kaynatılır. Hamur bu suyun içine katılır ve soğuyunca yenir. Daha çok düğünlerde yapılır (KK: 118).

3.12.2.12. Galdirik Mıhlaması

Malzemeler:

3 tutam galdirik sapı, 2 baş orta boy soğan, 2 yemek kaşık tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı pul biber, 4 tane yumurta

Hazırlanışı:

Galdirikler doğranır ve yıkanır 20 dakika haşlanır. Başka bir tavada ince ince doğranmış soğanlar kavrulur pul biber tuz ve haşlanmış galdirikler ilave edilerek 5 dakika kavurmaya devam edilir. Üzerine 4 tane yumurta kırılır ve tavanın kapağı kapatılır. Kısık ateşte 5 dakika daha pişirilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 131) (KK: 110).

3.12.2.13. Galdirik Sarması

Malzemeler:

2 tutam galdirik yaprağı, 2 litre su

İç harcı için:

4 bardak mısır unu, 3 bardak su, 1 yemek kaşığı tereyağı, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 çaykaşığı karabiber ve pul biber, 1 tutam maydanoz

Hazırlanışı:

İç harcı için bir tencerede tereyağı eritilir. Tereyağı eridikten sonra su ilave edilir. Kaynamış suyun içine mısır unu dökülür. Karabiber, pul biber, maydonoz ve tuz ilave edilerek 2 dakika daha karıştırılarak pişirilir.

Başka bir tencerede kaynamış suyun içine seçilmiş galdirik yaprakları koyulur (bk. Resim: 163). 5 dakika yüksek ateşte haşlanır ve süzülür. Haşlanmış galdirikler soğumaya bırakılır.

Hazırlanan iç harcı galdiriklere sarılır ve tencereye dizilir. Tencereye bir kaşık tereyağı, salça, tuz ve doğranmış bir baş soğan konur. Ardından bir miktar kaynar su konur ve tencere suyunu çekene kadar yarım saat kısık ateşte pişirilir (KK: 110).

3.12.2.14. Melocan (Diken Ucu, Belocan, Melevcen) Kavurması

Malzemeler:

Yarım kilo melocan, 1 litre su, yarım tatlı kaşığı tuz, 2 baş soğan, bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağ

Hazırlanışı:

Melocanlar ayıklanır ve doğranır. Kaynamakta olan suyun içine konarak 10 dakika haşlanır. Başka bir tencerede bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağda iki baş soğan kavrulur. Yarım tatlı kaşığı tuz konur. Haşlanmış olan melocanların suyu sıkılarak ilave edilir ve bir süre (2-3 dakika) karıştırılarak kavrulur (bk. Resim: 140) (KK: 110).

3.12.2.15. Pezik Boranası

Malzemeler:

1 bağ pezik, 1 litre su, yarım tatlı kaşığı tuz, yarım kilo yoğurt, 2 diş sarımsak

Hazırlanışı:

Pezikler seçilip doğrandıktan sonra 10 dakika haşlanır ve süzülür. Daha sonra suyu iyice sıkılır. Yoğurt çırpıldıktan sonra iki diş sarımsak ve yarım tatlı kaşığı tuz ilave edilir ve sıkılmış olan pezikler sarımsaklı yoğurdun içine konularak iyice karıştırılır. Böylece pezik boranası sofralara konur (KK:110).

3.12.2.16. Pezik Kavurması

Malzemeler:

1 bağ pezik, 1 litre su, yarım tatlı kaşığı tuz, bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağ, iki baş soğan, bir çay kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Pezikler seçilip doğrandıktan sonra 10 dakika haşlanır ve süzülür. Daha sonra suyu iyice sıkılır. Başka bir tencerede bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağda iki baş soğan kavrulur. Yarım tatlı kaşığı tuz konur. Sıkılmış olan pezikler ilave edilerek 2-3 dakika karıştırılarak kavrulur. Bir çay kaşığı pul biber konularak servis edilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 141) (KK: 110).

3.12.2.17. Hoşgıran Kavurması

Malzemeler:

Yarım kilo hoşgıran, 1 litre su, yarım tatlı kaşığı tuz, bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağ, iki baş soğan, bir çay kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Hoşgıranlar seçilip doğrandıktan sonra 10 dakika haşlanır ve süzülür. Daha sonra suyu iyice sıkılır. Başka bir tencerede bir kaşık tereyağı ve iki kaşık sıvı yağda iki baş soğan kavrulur. Yarım tatlı kaşığı tuz konur. Sıkılmış olan hoşgıranlar ilave edilerek 2-3 dakika karıştırılarak kavrulur. Bir çay kaşığı pul biber konularak servis edilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.18. Yeşil Soğan Mıhlaması

Malzemeler:

3 tutam yeşil soğan, 2 yemek kaşık tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 çay kaşığı pul biber, karabiber, 4 tane yumurta

Hazırlanışı:

Yeşil soğanlar doğranır ve yıkanır. Başka bir tavada yağlar eritilir ince ince doğranmış soğanlar 5 dakika kavrulur pul biber, tuz ilave edilir. 5 dakika kavurmaya devam edilir. Üzerine 4 tane yumurta kırılır ve tavanın kapağı kapatılır. Kısık ateşte 5 dakika daha pişirilir. İsteğe göre yumurtaların üzerine karabiber serpilebilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.19. Hamsi Buğulama

Malzemeler:

Yarım kilo kılçıkları çıkarılmış yıkanmış hamsi, 2 baş küçük soğan, 1 tane büyük patates, 1 tane yeşil sivri biber, 1 tane büyük domates, 1 tane küçük limon, yarım çay bardağı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 çay bardağı su

Hazırlanışı:

Tavanın dibine sıvı yağ koyulur. İnce ince halka şeklinde doğranmış soğanlar tavaya serilir. Halka doğranmış patatesler soğanın üzerine serilir. Yeşilbiberler patatesin üzerine koyulur. Hamsiler tavayı kaplayacak şekilde dizilir ve üzerine ince kıyılmış domatesler, limon koyulur. Üzerine 1 çay bardağı suya tuz karıştırılır tavanın her tarafına gezdirilir. Kısık ateşte yarım saat pişirilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.20. Hamsi Ekmeği

Malzemeler:

200 gram kılçıkları çıkarılmış yıkanmış hamsi, 2 su bardağı mısır unu, 3 su bardağı ılık su, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı kabartma tozu

Hazırlanışı:

Mısır unu büyük kâseye koyulur içine tuz kabartma tozu koyularak suyla yoğurulur. İçine kılçığı çıkarılmış hamsiler ilave edilir ve 2 dakika daha yoğurulur, ekmek tepsisine koyulur 200 derece fırında 40 dakika üzeri kızarana kadar pişirilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.21. Hamsi Kızartması

Malzemeler:

Yarım kilo ayıklanmış yıkanmış hamsi, 1 yemek kaşığı tereyağı, yarım çay bardağı sıvı yağ, 1 su bardağı mısır unu, 1 tatlı kaşığı tuz

Hazırlanışı:

Hamsi tavasına tereyağı ve sıvı yağ koyulur ve yağlar kızdırılır. Hamsiler mısır unu ve tuz ile güzelce karıştırılır. Hamsiler tavaya düzenli bir şekilde dizilir, kızarana kadar pişirilir. Kapakla alt üst çevrilir, yağ ilave edilir kızarana kadar pişirilir servis tabağına alınır. İsteğe göre limon sıkılabilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 153) (KK: 110).

3.12.2.22. Hamsili Pilav

Malzemeler:

1 kilo ayıklanmış kılçıkları çıkarılmış yıkanmış hamsi, 1çay bardağı sıvıyağ

İçi için:

Yarım çay bardağı sıvı yağ, 1 su bardağı pirinç, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı şeker, 1 çay bardağı kuru üzüm, 1 tatlı kaşığı nane, 1 çay kaşığı karabiber, yarım çay bardağı ince doğranmış maydanoz

Hazırlanışı:

Tencerede yağ kızdırılır, üzerine pirinç koyulur kavrulur. Kuru üzüm, karabiber, nane, maydanoz, şeker, tuz, su ilave edilerek 5 dakika kısık ateşte pişirilir ve soğumaya bırakılır. Hamsiler 1 tatlı kaşığı tuz ile karıştırılır. Tavanın dibine yağ koyulur ve kızdırılır. Hamsiler tavanın dibine ve yanlarına hiç boşluk bırakılmayacak şekilde dizilir. Hazırlanan iç tavaya serilir ve üzerine yine hiç boşluk kalmayacak şekilde hamsi dizilir. Kısık ateşte kızarana kadar 10 dakika pişirilir tavanın kapağı ile alt üst çevrilir. Tavaya yağ koyulur altı da kızarana kadar 10 dakika pişirilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.23. Isırgan Yağlaşı

Malzemeler:

Yarım kilo seçilmiş yıkanmış ısırgan, 1 su bardağı mısır unu, 1 litre su, yarım litre süt, 1 tutam doğranmış yeşil nane, 2 diş ezilmiş sarımsak, yarım yemek kaşığı tuz, 1 yemek kaşığı tereyağı

Hazırlanışı:

Isırganlar kaynamakta olan suyun içine koyulur 10 dakika haşlanır ve süzülür. Haşlanmış olan ısırganlar ilistirden geçirilir içine mısır unu ilave dilerek iyice karıştırılır. Başka bir tencerede su kaynatılır ve hazırlanmış ısırgan dökülür. Süt, yeşil nane, sarımsak ve tuz ilave edilerek 15 dakika karıştırılarak pişirilir ve rendeden geçirilir. Üzerine eritilmiş Tereyağı dökülür ve karıştırılır. Tabaklarda servis edilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 129) (KK: 110).

3.12.2.24. Turşu Kavurması

Malzemeler:

Yarım kilo turşu, 3 baş orta boy soğan, 2 yemek kaşık tereyağı, 1 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı pul biber, yarım kaşık salça,

Hazırlanışı:

Turşular yıkanır isteğe göre tuzu çıksın diye suda bekletilebilir. Tere yağ ve sıvı yağda ince doğranmış soğanlar kavrulur pul biber ve salça ilave edilir karıştırılır. Turşuların suyu iyice sıkıldıktan sonra tavaya konur ve karıştırmaya 5 dakika devam edilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 144, 146, 147, 148) (KK: 110).

3.12.2.25. Turşu Kızartması

Malzemeler:

Yarım kilo turşu, 2 su bardağı doğranmış mısır ekmeği ya da buğday ekmeği, 2 yemek kaşık tereyağı, yarım çay bardağı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Turşular yıkanır isteğe göre tuzu çıksın diye suda bekletilebilir. Turşuların suyu sıkılır içine isteğe göre mısır ekmeği ya da buğday ekmeği doğranır pul biber koyulur ve karıştırılır. Isıtılmış olan yağın üzerine turşu serilir 5 dakika kızartılır. Tavanın kapağı kapatılır ve tuşunun tersi çevrilir 5 dakika kızartılır. Servis tabağına alınır. Afiyet olsun (bk. Resim: 145) (KK: 110).

3.12.2.26. Turşu Gayganası

Malzemeler:

Yarım kilo turşu, 1 su bardağı mısır unu, 2 yumurta, 2 yemek kaşık tereyağı, yarım çay bardağı sıvı yağ

Hazırlanışı:

Turşular yıkanır isteğe göre tuzu çıksın diye suda bekletilebilir. Turşuların suyu sıkılır içine mısır unu, yumurta koyulur ve yoğrulur. Isıtılmış olan yağın üzerine turşu serilir 5 dakika kızartılır. Tavanın kapağı kapatılır ve tuşunun tersi çevrilir 5 dakika kızartılır. Servis tabağına alınır. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.27. Turşu Suyu (Turşu Tiridi)

Malzemeler:

Yarım kilo turşu, 2 su bardağı doğranmış mısır ekmeği, 2 yemek kaşık tereyağı, yarım kaşık tereyağı, 1 tatlı kaşığı salça, 1 badut kırmızıbiber

Hazırlanışı:

Fasulye turşuları yıkanır isteğe göre tuzu çıksın diye suda bekletilebilir ve doğranır. Kanamakta olan suyun içine turşu koyulur 10 dakika pişirilir içine doğranmış mısır ekmeği koyulur 5 dakika daha pişirilir. Üzerine tavada tereyağında salça biber kavrulur ve koyulur. 5 dakika daha kaynadıktan sonra Servis tabağına alınır. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.28. Kuymak

Malzemeler:

2 yemek kaşığı tere yağ, 3 kaşık mısır unu, 1,5 su bardağı sıcak su, 1 su bardağı kaşar peyniri

Hazırlanışı:

Tere yağ tavada eritilir. Mısır unu yağda kavrulur su ilave edilir kısık ateşte karıştırılarak pişirilir. Suyunu çekince üzerine kaşar peynir ilave edilir. 1 dakika karıştırılarak pişirilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.29. Kirmit Közlemesi

Malzemeler:

Yıkanmış ve seçilmiş fındık kirmidi, tuz, tereyağı

Hazırlanışı:

Sobanın üzerine veya fırın tepsisine kirmitler dizilir ortalarına bir pike tuz ve tere yağ koyulur ve kızarana kadar pişirilir (KK: 110).

3.12.2.30. Kirmit Kavurması

Malzemeler:

1 kilo kirmit, 3 baş orta boy soğan, 1 kâse doğranmış mısır ekmeği, 1 yemek kaşığı sıvı yağ, 2 yemek kaşığı tere yağ, 1 tatlı kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Kirmitler yıkanıp ince ince doğrandıktan sonra acı suyu iyice sıkılır. Tavada yağlar eridikten sonra ince doğranmış soğanlar kavrulur. Pul biber ve kirmitler ilave edilerek karıştırılır. 5 dakika piştikten sonra içine ince doğranmış mısır ekmekleri katılır. Kısık ateşte 5 dakika karıştırılarak kavrulur. Genellikle tavada ekmek bandırılarak yenir. Afiyet olsun (bk. Resim: 142, 143) (KK:110).

3.12.2.31. Kabak Sütlemesi

Malzemeler:

1 kilo kabak, yarım litre süt, 1 kaşık tuz

Hazırlanışı:

Kabağın kabuğu soyulur ve doğranır. Doğranan kabaklar tencereye koyulur üzerini geçecek şekilde su konur. 1 kaşık tuz ilave edilerek haşlanır. Haşlanan kabaklar süzülür kâseye alınır üzerine karıştırılarak süt koyulur Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.2.32. Kabak Kurusu Yoğurtlaması

Malzemeler:

2 litre su, 3 tutam kabak kurusu, yarım yemek kaşığı tuz, 1 kâse yoğurt, 2 diş sarımsak, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 tatlı kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Kaynamış suyun içine kurutulmuş kabaklar ve tuz koyulur 20 dakika yüksek ateşte haşlanır ve süzülür. Soğuyan kabaklar doğranır ve büyük kâsenin içine koyulur. Üzerine sarımsaklı yoğurt koyulur karıştırılır ve üzeri hazırlanmış yağ ile süslenir servis yapılır (KK: 110).

3.12.2.33. Pancar Sarması (Mısır Unlu)

Malzemeler:

3 litre su, 3 tutam pancar

İç harcı için:

4 bardak mısır unu, 3 bardak su, 1 yemek kaşığı tereyağı, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 çay kaşığı karabiber ve pul biber, 1 tutam maydanoz

Hazırlanışı:

İç harcı için bir tencerede tereyağı eritilir. Tereyağı eridikten sonra su ilave edilir. Kaynamış suyun içine mısır unu dökülür. Karabiber, pul biber, maydanoz ve tuz ilave edilerek 2 dakika daha karıştırılarak pişirilir.

Başka bir tencerede kaynamış suyun içine seçilmiş pancar yaprakları koyulur. 5 dakika yüksek ateşte haşlanır ve süzülür. Haşlanmış pancar yaprakları soğumaya bırakılır.

Hazırlanan iç harcı yapraklara sarılır ve tencereye dizilir. Tencereye bir kaşık tereyağı, salça, tuz ve doğranmış bir baş soğan konur. Ardından bir miktar kaynar su ilave edilir ve tencere suyunu çekene kadar yarım saat kadar kısık ateşte pişirilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 133, 134) (KK: 110).

3.12.2.34. Pancar Sarması (Pirinç veya Bulgurlu)

Malzemeler:

3 litre su, 3 tutam pancar

İçi için:

2 baş büyük soğan, yarım çay bardağı sıvı yağ, 1 kaşık tereyağı, 3 su bardağı yıkanmış pirinç veya bulgur, yarım yemek kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı şeker, 1 çay kaşığı pul biber ve karabiber, yarım yemek kaşığı kuru nane, yarım bağ maydanoz,

Sarmaların üzeri için malzemeler:

Yarım yemek kaşığı salça, 1 kâse su, yarım çay bardağı sıvı yağ, yarım yemek kaşığı tereyağı, 1 tatlı kaşığı tuz

Hazırlanışı:

Kaynamış suyun içine pancarlar koyulur 5 dakika yüksek ateşte haşlanır ve süzülür. Soğumaya bırakılır. İç için; başka bir tencerede bir kaşık tereyağı ve yarım çay bardağı sıvı yağda iki baş soğan kavrulur. Pirinçler veya bulgurlar bu karışıma ilave edilir. Üzerine ince ince doğranmış maydanoz, nane, pul biber, karabiber, tuz, şeker koyulur ve iki üç dakika kavrulur, hazırlanan iç soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra sarmalar sarılır ve tencereye dizilir. Üzerine yarım kaşık tere yağ yarım çay bardağı sıvıyağ koyulur. Yarım yemek kaşığı salça ve bir kâse su karıştırılır ve sarmanın üzerine dökülür. Sarma 1 saat (suyu bitene kadar) kısık ateşte pişirilir. Afiyet olsun (bk. Resim: 135) (KK: 110).

3.12.2.35. Pancar Döşeme (Takışlama, Depükleme, Dible)

Malzemeler:

2 litre su, 3 tutam pancar, 1 su bardağı yarma mısır (çekinti), 1 su bardağı haşlanmış tane fasulye, 1 baş (büyük) soğan, 1 büyük patates, 2 yemek kaşığı tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı pul biber

Hazırlanışı:

Kaynamış suyun içine ince ince doğranmış pancarlar 5 dakika haşlanır ve süzülür. Tencereye tere yağ ve sıvı yağ koyulur ince ince doğranmış soğanlar kavrulur salça ve pul biber ilave edilir. Haşlanmış pancar, yıkanmış yarma mısır, haşlanmış fasulye küçük küçük doğranmış patates koyularak karıştırılır ve yemeğin suyu koyulur. Yemek yarım saat yüksek ateşte piştikten sonra altı kapatılır. Afiyet olsun (bk. Resim: 132) (KK: 110).

3.12.2.36. Posul

Malzemeler:

4 tane (kelle) süt mısır, 2 litre su, 1 yemek kaşığı tuz

Hazırlanışı:

Süt mısır denen ermemiş mısır kelleleri koparılır. Kelleler soyulur, püsküllleri temizlenir. Temizlenmiş mısırlar suyun içine koyulur ve yarım saat yüksek ateşte haşlanır. İçerisine bir yemek kaşığı tuz atılır. Sonra süzülerek posullar alınır. Elde yenir. Afiyet olsun (KK:110).

3.12.3. Düğün Yemekleri

3.12.3.1. Keşkek (Gendeme- Gendüme)

Keşkek düğünlerin vazgeçilmez yemeğidir. Geleneksel bir hazırlanışı vardır. Hemen her köyde keşkek ustaları vardır ve büyük kazanlarda kazıklarla dövülerek kıvamına getirilir. Dibekte dövülen arpa büyük kazanlarda kaynatılan suyun içerisine dökülür. Arpa pişip yumuşayandan sonra suyu süzülür. Haşlanmış arpa büyük sinilere dökülerek soğutulur. Ardından tekrar haranı kazanı denilen bakır kazana dökülür. İçerisine haşlanmış tavuk ya da horoz ilave edilir. Bir miktar karıştırdıktan sonra üzerine tereyağı ve kaynar su konur. Bu kazan, dışarıda yanan ateşin üzerine konulmuş sacayağının üzerine yerleştirilir. Kuvvetli birisi elinde kazıkla bu kazanı sürekli karıştırır. Buna keşkek dövme denir. Keşkek ne kadar dövülürse o kadar lezzetli olur. Keşkek hamur kıvamına gelince servise hazır hâle gelir. Düğünlerde bu şekilde yan yana 3-5 kazan dizildiği olur (bk. Resim: 128).

> Keşkek büyük gazanlarda çok büyük gazanlarda yapılu, bunlar bakırdan yapılmış gazanlardur. Bütün dün halgına keşkek yetecekdür. Arpa dibeklerde döğülür. Cuma günü u büyük gazanlarda, haranı gazanlarında su gaynadulu, içine arpa seçilmiş arpa gendümesi gonulu, haşlanur. Orda u güzel

haşlandukdan sōna gıvamına gelü. Gıvamlı hale geldükden sōna süzülü. Sinilerin üzerine okarı dāduldukdan sōra. U urda bi dumanı çıkar, haniye bişmiye hazır hale gelü. Ondan sōna tekrar aradan bi müddet geçdükden sōna, bunları gazanlara tekrar devürürük. Gazanlara devürdükden sōra bunun içine normal suda haşlanmış tavuk, ama bu tavuk ne gada güzel olusa keşkemiz u gada güzel oliye. Tavuklarımızı haşladukdan sōra u keşkēn arpanın içine tavuklarımızı ataruk.

Undan sōra biraz da unun ayarınca yüzüne çıkacak şekilde suyunu da goyarak içine tere yā ataruk. Keşkēn ana maddesi tavūnan tere yādur. Tere yānı na gada çok goyarsan u gada ilezzetli olu. Undan sōna yāsını; bi dene böyük gazana üçbuçuk kilo dört kilo yā koyarak, beş kilo gazanına göre yasını goyaruk tabi bu gazanı evde büşüremek.

Dışarda ocaklık derük saccakların üzerine gazanları dizerük, iki, üç, dört, beş tane dūne davetlinin sayısına göre, çok yaparuk. Orda gazanda bunlar bişer, saccakların üzerine gazanları goyaruk, ataşını yakaruk. Bu emme öle bi iki saatda bişecek deyüdür. Az az dibine yakmadan, dibine yapışmasın diye azar azar büşürürük, undan sōralıma tavuk filen içinde bişmişdür arpası da bişmişdür.

Sōra güvetli böle iri yarı adamlar, gız evünün davetlileri bu adamlar gelüller, bi tane dayak biçiminde sopaları olu. Sopaları dutallar bu keşkekleri garuşdurullar, garuşdurullar emme u hanı biz çorbalara terbiye yaparuk ya u da keşkēn terbiyesi de u dayakdur. U adamlar iri yarı adamlar keşkē garuşduru. Garuşduru garuşduru unu bi bi buçuk saat garuşduru. Garuşdurinci u birbirinden ayrılmaz. Artuk arpa çok ilezzetli olur, tam bōle yenecek hâle gelür. Undan sōra garuşdurandan sōra bunların āzını gapaduruk, bi kenara goyaruk u keşkē dā bişi olmaz. Āzını gapatdukdan sōra keşkek dūne hazır olu, bizim zatı keşkeksiz dūnümüz olmaz. Bütün dūnde keşkek vardur. Yapdūmuz keşkekler artu hazırdur, bunları eve götürürük, ordan dālacakdur yemekler, misafirlere, davetlilerimize (KK: 2).[554]

3.12.3.2. Gürcüce

Yöreye 19. yy.'ın sonlarında göç eden Gürcüler tarafından yapılan ve onlardan yöre halkına geçen bir yemektir. Bu nedenle yemeğin adı Gürcüce olarak bilinir.

[554] Eren, **a. g. e.,** s. 116- 117.

Gürcüce yemeği tavuk ve cevizin tencerede birleşmesiyle oluşur. Tavuk eti bütün olarak bir tencerede haşlanır. Haşlanınca ince ince didilerek tekrar haşlandığı suyun içine atılır. Üzerine öğütülmüş cevizler eklenir ve böylece pişirilir. İsteğe göre tereyağı, salça ve baharatlar başka bir tavada kızartılarak yemeğin üzerine dökülür. Yöresel ağızla Gürcüce tarifi:

> Gürcüce, ōle sanıyom ki sadece Ordu'da yapulu. Ana maddesi tavūnan cevüzdür. Bizim Ordu'da cevüz çok olu u cevüzü biz gıraruk. İçini yenen gısım var ya onu güzel makinada üğdürük, incecik hale getirirük. Neyse tavuklarımız gürcücemiz de çok olu. Davetli çōsa u gada gürcüce yaparuk. Sōna u tavuklarımızı, tavuklar genelde bizim yetüşdüdümüz tavuklardur, daha lezzetli olsun diye...
>
> Dūnü olucak aile u sene çok tavuk yapar, dūnünde hepisini keser, keşgeni yemeklerini hep tavukları gendüsü yapar. Tavukları güzel kesdükden sōra, unu güzel temüzlerük. Güzel bi şekilde temüzlerük undan sōra bu tavukları, tencerelerde suları gaynaduruk, içine tavukları gataruk, tavukları attuktan sōra tavuklar güzel haşlanu. Daha sorā tavuklar haşlandukdan sōra, hanı tam haşlanmış hale gelinci, tavukları suyun içinden aluruk, unları parçalar halinde küçük küçük dilimlere ayıruruk. Yani yenecek gıvamda keserük, u etleri diderük güzelce undan sōra cevüzümüz bizim hazır ya. Undan sōra bu gaynar suların içine hani tavukları haşladuk ya, vitaminini gaybetmesin u dittūmüz gopardumuz etleri gaynar suyun içine doldurarak içine de cevüzü koyarak bunlar iyice pişinci, fıkır fıkır gaynamiye başlar. Undan sōna bunlar orda güzel bişdükden sōna istē göre, genelde goymazlar emme goyinci de datlu olu. Tereyāyı eridürük içine, biberini, salçasını, baharatını her şeyini goyaruk u yemek de ōle bişer, çok lezzetli olur. Bu Gürcüce tarifi de bōle unu da bi kenera goyaruk, dūne artuk hazırdur u yemek. Afiyet olsun (KK: 2).[555]

3.12.3.3. Et Yahnisi

Malzemeler:

1 kilo kuşbaşı et, 4 tane orta boy patates, 2 baş orta boy soğan, 4 diş sarımsak, 2 yemek kaşık tereyağı, 2 yemek kaşığı sıvı yağ, yarım yemek kaşığı domates salçası, yarım yemek kaşığı biber salçası, 2 litre su.

---

[555] Eren, **a. g. e.,** s. 118.

Hazırlanışı:

Etler haşlanır. Başka bir tencerede sıvı yağ ve tere yağda ince ince kıyılmış soğanlar kavrulur, domates ve biber salçaları ilave edilerek karıştırılır. Küp küp doğranmış patatesler ve ince ince doğranmış sarımsaklar ilave edilerek 5 dakika kavrulur. Yemeğin üzerine haşlanmış etler koyulur ve 2 litre su koyularak yemek 30 dakika pişirilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.4. Tatlı ve Börekler

3.12.4.1. Dal Gatmar Tatlısı

Yokalar ince ince açılır. Sacın üstüne tereyağı sürülür. Yokalar ıslanarak sacın üzerine aralarına peynir konularak yerleştirilir. Bu şekilde kızartılandan sonra sininin üzerine alınır. Kaynamış yağlı süt ve bıldırcın ayağı denilen ot üzerine serpilerek hazırlanır (KK: 1).

3.12.4.2. Çalmaç

Mısır unu ve dövülmüş fındık ile yapılır. Mısır unu sulandırılarak içine dövülmüş fındık ile yağ ve şeker karıştırılarak katılır. Bu şekilde yoğrularak hamur kıvamına getirilir ve tepsiye dökülerek fırında pişirilir.[556] Pişen çalmaç, kare kare kesilerek servis edilir.

3.12.4.3. Un Helvası (Pekmez Helvası, Koz Helvası)

Mısır unu; tepsi, sini veya tava içerisinde kavrulur. Elma, armut veya dut pekmezine biraz su ilave edilip kaynatılır. Kaynatma esnasında pekmeze isteğe göre şeker de katılabilir. Kaynatılmış pekmez sıcak bir şekilde kavrulan unun içerisine dökülerek karıştırılır. Ardından tepsinin içerisinde yuvarlak şekil verilerek soğumaya bırakılır. Kare kare kesilerek servis edilir (bk. Resim: 151) (KK: 1).

3.12.4.4. Ceviz Helvası (Terzōn Helva)

Ulubey'de özellikle düğünlerde, bayramlarda satılan ve tüketilen meşhur bir helvadır. Bu helva yapan ve satan kişinin adıyla Terzōn Helva olarak da bilinmektedir.

---

[556] Komisyon, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, s. 6320.

Van yöresinden getirtilen çöven bitkisinin kökü, hafif ateşte çırpılarak kaynatılır. Daha sonra bu su dinlenmeye bırakılır. Bir kazanda şerbet olarak şeker ve su kaynatılarak limon tuzu ilave edilir. Diğer bir kazana çöven suyu dökülür. Şerbet soğuyunca çöven suyunun üzerine ilave edilir ve kaynatılmaya devam edilir. Bu karışım bir miktar koyuluk sağlanıncaya kadar kaynatılır ve üzerine ceviz eklenir. Soğuyunca servise hazır hâle gelir (bk. Resim: 152).[557]

3.12.4.5. Oklō Çıkartması (Burgu Tatlısı)

Sıvı yağ, yoğurt, yumurta, kabartma tozu, sirke, şeker, tuz, un karıştırılır ve hamur gibi yoğrulur. Biraz mayalanandan sonra burgu tatlısına göre daha büyük "zuval" denen hamur alınır ve oklava ile açılır. Oklava ile açılan hamurun üzerine şeker, fındık veya ceviz serpilir. Ardından oklavaya sarılır ve büzüştürülerek çıkarılır. Yağda kızartılan oklō çıkartmasının üzerine şerbet dökülür. Burgudan farkı oklavada yapılmasıdır. Düğünlerde ve bayramlarda yapılan bir tatlıdır (KK: 118). Burgu tatlısına gırtlak tatlısı da denir.

3.12.4.6. Kurdele Tatlusu

Sıvı yağ, yoğurt, yumurta, sirke, şeker, tuz, un karıştırılır ve hamur gibi yoğrulur. Bu hamurdan bir tomar alınarak oklava ile açılır. Oklava ile açılan hamurun üzerine şeker, fındık veya ceviz serpilir. Ardından bu yufka kare kare kesilerek kurdele gibi büzüştürülür. Bu kurdeleler kızgın yağda kızartılır ve üzerine şerbet dökülür. Düğünlerde ve bayramlarda daha çok yapılır (KK: 118).

3.12.4.7. Kabak tatlısı

Malzemeler:

1 kilo kabak, 1 çorba kâsesi toz şeker, 1 su bardağı kıyılmış fındık

Hazırlanışı:

Kabağın kabuğu soyulur ve doğranır. Doğranan kabaklar yıkanır suyu süzüldükten sonra tepsiye alınır üzerine şeker konur ve karıştırılır sabaha kadar bekletilir. Şekeri eriyen kabaklar kısık ateşte yarım saat pişirilir. Kabaklar soğuyunca servis tabağına alınır üzerine kıyılmış fındık serpilir Afiyet olsun (KK: 110).

---

[557] Kılıç, **a. g. e.,** s. 133.

3.12.4.8. Şehriye Kızartması

Malzemeler:

Yarım paket (250 gr.) şehriye, 1 çorba kâsesi toz şeker, 1 su bardağı kıyılmış fındık

Hazırlanışı:

Şehriyeler sıvıyağda pembeleşene kadar kısık ateşte kızartılır. Başka bir tencerede 3 bardak su 3 bardak şeker 5 dakika kaynatılır limon ilave edilir 1 dakika daha kaynatılır şurup hazırlanır. Şurup soğuyan şehriyenin üzerine dökülür. Üzerine kıyılmış fındık serpilerek ikram edilir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.4.9. Fındıklı Baklava

Malzemeler:

Hamur için; 5 su bardağı un, 2 yumurta, 1 çay bardağı yağ, 3 çorba kaşığı sirke, 1 paket kabartma tozu, yarım çay bardağı su, 1 çay kaşığı tuz, 1 çay bardağı süt, 250 gr. Tereyağı, ezilmiş fındık. Şerbet için; 5 bardak soğuk su, 5 bardak toz şeker, yarım limon.

Yapılışı:

Un haricinde bütün malzemeler bir kaba koyulur, güzelce çırpılır. Ardından üzerine un ilave edilir. Kulak memesi kıvamına gelinceye kadar yoğrulur. Yoğrulan hamurdan fındık büyüklüğünde 45 tane yuvarlak topur yapılır. Semenin üzerine bir kaşık nişasta yayılır. 9 tane topur çay tabağı büyüklüğünde merdane ile açılır. Her yufkanın arasına nişasta sürülerek 9 yufka üst üste konur. Merdaneyle ezilerek tepsi büyüklüğünde yufka açılır. Tepsi tereyağı ile yağlanarak açılan bu dokuzlu yufka tepsinin dibine konur. Üzerine bolca ezilmiş fındık serpilir. Bu işlem dört defa daha tekrar edilir ve tepsiye serilir. Son kat koyulunca yufkalar baklava dilimi şeklinde kesilir. Tepsinin üzerine 250 gr. eritilmiş tereyağı dökülür. Tepsi fırına atılır, nar gibi kızarana kadar pişirilir. Başka bir tencerede 5 bardak su 5 bardak şeker karıştırılarak kaynatılır. Kaynamaya başlayınca yarım limonun suyu şerbetin içerisine dökülür 5 dakika daha kaynatılır. Baklava tepsisi ve şerbet biraz ılıyınca şerbet tepsinin üzerine yayılarak dökülür. Bu şekilde tepsinin 3-4 saat dinlenmesi ve şerbeti emmesi beklenir. Afiyet olsun (bk. Resim: 49, 150) (KK: 110).

3.12.4.10. Su Böreği

1 kilo kadar buğday unu yoğurma teknesine dökülür içine 5 tane yumurta, yarım litre süt, 2 bardak su, yarım çorba kaşığı tuz ilave edilir. Hamur yoğrulur ve kıvamına gelince yumurta büyüklüğünde koparılarak yufka şeklinde açılır. 5 litre kadar su ayrı bir tencerede kaynatılır içine bir kaşık tuz ilave edilir. Bunun yanında başka bir kapta aynı miktarda soğuk su hazırlanır içine bir kaşık tuz ilave edilir. Açılmış yufkalar kaynamış suya batırılıp biraz bekletilir ve oradan alınarak soğuk suya batırılır çıkarılır. Tereyağı ile yağlanmış tepsiye bu yufkalar 4,5 kat olacak şekilde serilir. Yufkaların arasına sıvı yağ, maydanoz ve ufalanmış peynir konulur. Bu şekilde hazırlanan su böreği fırına sürülerek üzeri kızarana kadar pişirilir (bk. Resim: 149).[558]

3.12.5. Pekmez ve Reçeller

3.12.5.1. Armut ve Elma Pekmezi

Armut ve elmalar toplanarak yıkanır. Gerdel denen büyük kazanlarda haşlanırlar. Haşlanan bu elma ve armutlara höşül denir. Höşüller süzülmek için çuvallara veya sepetlere konur. Bu çuvallar çağ teknesinin üzerine bırakılarak ağızları bağlanır ve üzerlerine büyük taşlar bırakılır. Çā (çağ) teknesinden çıkan höşüllerin suları büyük kazanlarda biriktirilir. Biriken bu sulara şıra denir. Şıra pekmez tavası denilen büyük ve geniş tavaya dökülür. Yaklaşık 5, 6 kazan şıradan bir tava pekmez çıkar. Pekmez tavasının altına kalın odunlar koyulur ve uzun süre kaynatılır. Kaynadıkça su koyulaşır ve pekmez olur. Elma ve armuttan karışık pekmez yapılabileceği gibi ayrı ayrı da yapılır. Elma pekmezi biraz ekşi iken armut pekmezi tatlıdır. Bir tava pekmez yaklaşık bir günde meydana gelir (KK: 1). Soğuyan pekmez eskiden toprak küplere konulurken günümüzde büyük cam kavanozlara doldurulmaktadır (bk. Resim: 167).

3.12.5.2. Dut Pekmezi

Sergilerin üzerine silkelenip dökülen dutlar ayıklanır ve ezmeden yıkanır. Bir kazana su ilave edilerek aktarılan dutlar kaynatılır. Kaynama esnasında üzerinde biriken köpükler toplanarak atılır. Höşül haline gelip yumuşayınca bir tülbent veya

---

[558] Komisyon, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri**, s. 103.

süzgeç yardımıyla süzülerek ortaya çıkan su pekmez tavasına aktarılır. Kalan dutlar bir çuvala konularak ağzı sıkıca bağlanır ve üzerine ağır bir taş konarak son sularının da çıkması sağlanır. Bu sular da tavaya ilave edilir. Dut suyu pekmez tavasında koyulaşıncaya kadar kaynatılır. Pekmezin içine ıslak kaşık veya kepçe sokulursa ekşiyebilir buna dikkat etmek gereklidir.

3.12.5.3. Fındık Çileği Reçeli

Fındık bahçelerinde bulunan 1 kg kadar çilek toplanarak ezmeden yıkanır, sapları çıkarılır. Bir tencereye dökülen çileklerin üzerine 1 kg kadar toz şeker serpilerek birkaç saat bekletilir. Üzerine 1 litre kadar su ilave edilerek kaynamaya bırakılır. Kaynadıktan sonra içine yarım limon suyu sıkılır. Bal kıvamına gelince ateşten alınır ve soğuyunca cam kavanozlara doldurulur.

3.12.5.4. İncir Reçeli

Küçük incirlerin kabukları soyulur. Bir tencerede üzerine toz şeker eklenerek bir gün bekletilir. Daha sonra üzerine su ilave edilerek incirler yumuşayıncaya kadar kısık ateşte karıştırılmadan kaynatılır. Altı kapatılmadan içine limon sıkılır. Bir müddet daha kaynatıldıktan sonra ceviz veya fındık ilave edilir. Bal kıvamına gelince ateşten alınır. Soğuyup dinlenince cam kavanozlara doldurulur.

3.12.5.5. Ayva Reçeli

3 adet ayva yıkanarak soyulur ve dilimlenir. Bir tencereye dökülen ayvaların üzerine yarım kilo kadar şeker dökülür ve birkaç saat kapağı kapatılarak bekletilir. Ardından tencerenin üzerine 1 litre kadar su ilave edilir ve kaynatılır. İçerisine renk vermesi için ayva çekirdekleri ve limon suyu katılır. Bal kıvamına gelinceye kadar kısık ateşte kaynatılır. Soğutulduktan sonra cam kavanozlara doldurulur.

3.12.6. Turşular

Yörede turşu hazırlamaya turşu vurmak denmektedir. Turşu vurmak, turşuları küp veya bidonlara koyarak hazırlamak anlamına gelir. Fasulye, pancar, pırasa, galdirik, kiraz, şalak, cacık, taflan turşuları yaygındır ve bu turşular tavada tereyağı ve soğanla beraber kavrularak yenir.

3.12.6.1. Fasulye Turşusu

Malzemeler:

5 kilo fasulye, yarım su bardağı kaya tuzu, 2 badut acı biber, 3 diş ezilmiş sarımsak

Hazırlanışı:

Fasulyeler seçilir kaynamakta olan suyun içine koyulur 5 dakika haşlanır ve süzülür. Fasulyeler sininin üzerine koyulur ve soğumaya bırakılır. Soğuyan fasulyeler 5 kiloluk bidona koyulur üzerine ezilmiş kaya tuzu sarımsak ve badut biber koyulur. Üzene çıkacak kadar su ilave edilir küçük bir taş poşete koyulur fasulyeler yukarı çıkmasın diye bidonun ağzına koyulur ve bidonun kapağı kapatılır. Afiyet olsun (bk. Resim: 168) (KK:110).

3.12.6.2. Pancar Turşusu

Malzemeler:

4 kilo pancar, yarım su bardağı kaya tuzu, 2 badut acı biber

Hazırlanışı:

Pancarlar seçilir ve doğranır kaynamakta olan suyun içine koyulur 5 dakika haşlanır ve süzülür. Pancarlar sininin üzerine koyulur ve soğumaya bırakılır. Soğuyan pancarlar 5 kiloluk bidona koyulur üzerine ezilmiş kaya tuzu ve badut biber koyulur. Üzene çıkacak kadar su ilave edilir küçük bir taş poşete koyulur pancarlar yukarı çıkmasın diye bidonun ağzına koyulur ve bidonun kapağı kapatılır. Aradan birkaç gün geçince veya kışın yenir. Afiyet olsun (KK:110).

3.12.6.3. Pırasa Turşusu

Malzemeler:

4 kilo pırasa, yarım su bardağı kaya tuzu

Hazırlanışı:

Pırasalar seçilir ve doğranır kaynamakta olan suyun içine koyulur 5 dakika haşlanır ve süzülür. Pırasalar sininin üzerine koyulur ve soğumaya bırakılır. Soğuyan pırasalar 5 kiloluk bidona koyulur üzerine ezilmiş kaya tuzu koyulur. Üzene çıkacak

kadar su ilave edilir küçük bir taş poşete koyulur pırasalar yukarı çıkmasın diye bidonun ağzına koyulur ve bidonun kapağı kapatılır. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.6.4. Galdirik Turşusu

Malzemeler:

5 kilo galdirik, yarım su bardağı kaya tuzu, 2 badut acı biber

Hazırlanışı:

Galdirikler seçilir doğranır kaynamakta olan suyun içine koyulur 5 dakika haşlanır ve süzülür. Galdirikler sininin üzerine koyulur ve soğumaya bırakılır. Soğuyan galdirikler 5 kiloluk bidona koyulur üzerine ezilmiş kaya tuzu ve badut biber koyulur. Üzene çıkacak kadar su ilave edilir küçük bir taş poşete koyulur galdirikler yukarı çıkmasın diye bidonun ağzına koyulur ve bidonun kapağı kapatılır. Genellikle kışın yenir. Afiyet olsun (KK:110).

3.12.6.5. Kiraz Turşusu:

Malzemeler:

5 kilo kiraz, yarım su bardağı kaya tuzu, 3 litre su

Hazırlanışı:

Kirazlar toplanır ve seçilir. Yıkandıktan sonra 5 kiloluk bidona konulur, üzerine ezilmiş kaya tuzu ilave edilir. Bidona, kirazların üzerine çıkacak kadar su eklenir. Küçük bir taş poşete koyulur ve kirazlar yukarı çıkmasın diye bu taş bidonun ağzına bırakılır. Bidonun kapağı kapatılır. Kışın afiyetle yenir (KK: 110).

3.12.6.6. Şalak Turşusu

Malzemeler:

5 tane şalak (olgunlaşmış salatalık), yarım çay bardağı kaya tuzu, 2 diş ezilmiş sarımsak, 1 badut kırmızı acı biber, 1 litre su

Hazırlanışı:

Olgunlaşmış salatalıkların içindeki çekirdekler kesilerek alınır, sonra küp küp doğranır bir kâsenin için koyulur. Üzerine çıkacak kadar su koyulur. Sarımsak, tuz, kırmızı acı biber ilave edilir ağzı kapatılarak dolaba kaldırılır 1 hafta içinde tüketilmelidir. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.6.7. Cacık Turşusu

Malzemeler:

4 kilo cacık, 1 çay bardağı kaya tuzu, 3 diş ezilmiş sarımsak, 2 badut kırmızı acı biber, 3 litre su

Hazırlanışı:

Cacıkların kabukları soyulur ve doğranır. Kaynamakta olan suyun içine koyulur, 20 dakika haşlanır. Soğuyan cacıklar 5 litrelik bidona koyulur, üzerine çıkacak kadar su ilave edilir. Tuz biber sarımsak koyulur bidonun ağzı kapatılır. Afiyet olsun (KK: 110).

3.12.6.8. Taflan Turşusu

Taflanlar temizlenerek bir müddet haşlanır. Süzme ve soğutma işleminden sonra bidonlara konan taflanların üzerine kalın tuz, sarımsak ve su ilave edilir. Bidonların ağzı sıkıca kapatılır. Turşu 1, 2 gün sonra tüketime hazır hale gelir. Genellikle kış mevsiminde tüketilir.

3.12.7. Kışlık Hazırlıklar

Kışlık hazırlık için meyve veya sebzelerin serildiği alanlara "sergen" denir. Sergenlerde kurutulan mısır, fasulye, kabak, elma gibi ürünler ya asılarak ya da serendilerde saklanırlar. Kurutulacak olan meyve veya sebze ince ince doğranarak birkaç gün güneşte bırakılır veya köy fırınlarına konularak kurutulur. Kabak, fasulye ve elma kurutma yaygındır. Kurutulan ürünlerin kışın yemekleri ve hoşafları yapılır (bk. Resim: 158-162).

3.12.8. Ekmek Çeşitleri

3.12.8.1. Kül Çöreği

Hamur yoğrulur. Avu yaprağı ocağa serilir, üzerine hamur serilir. Avu yaprağı ile serilen hamurun üzeri tekrar örtülür. Bu şekilde hazırlanan malzeme ocaklıktaki külün altına sokulur. Daha sonra üzerine yanan köz, kesmik ve odunlar konulur. Bir müddet burada kalan malzeme eyişle vurularak kontrol edilir. Eğer küt küt diye ses

geliyorsa pişmiş demektir. Külün altından alınan çörek silkelenir, üzerindeki kül ve kömürler düşer. Çörek dilimlere ayrılır, arasına tereyağı konularak yenilir (KK:1).

3.12.8.2. Mısır Ekmeği

Yarım kilo mısır ununun içine iki su bardağı ılık su, yarım yemek kaşığı tuz ilave edilerek yoğurulur. Tereyağı konulmuş tepsiye dökülür ve 1 saat kadar kuzinede pişirilir. Üzeri kızarınca alınarak afiyetle yenir. Yoğurt veya ayranın içerisine doğranan mısır ekmeğinin tadına doyum olmaz (bk. Resim: 154).

3.12.8.3. Bileki Ekmeği

Tepsi şeklinde yontulmuş bir taşa bileki taşı bu taşta pişirilen ekmeğe de bileki ekmeği denmektedir (bk. Resim: 177). (Soba yokken evlerde ocaklık vardı burada ateş yakılır ve sacın üzerinde tencerelerde yemek pişirilirdi.) Ocaklıkta bileki taşı yanmış ateşin içerisine konarak kızdırılır. Daha sonra kızgın taşın içerisine mısır veya buğday ununda yapılmış hamur dökülür ardından üzeri ormangülü veya pancar yaprağıyla örtülerek bir sac ile bileki taşının üzeri kapatılır. Sacın üzeri de yanan ateş ve közle örtüldükten sonra 10-15 dakika sonra bileki közün içinden alınır. Bu ekmeğe çörek de denir. Bileki taşında aynı şekilde patates ve et de pişirilebilir. Güçlü kişiler için: "Bir oturuşta bir bileki ekmeğini burktu." Tabiri kullanılmaktadır. Kuzine ve sobaların çıkmasıyla bu gelenek yok olmaya yüz tutmuştur.[559]

3.12.8.4. Ramazan Pidesi

Gerekli Malzemeler:

3 su bardağı un,1 çay kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı toz şeker, 1 küçük paket kuru maya, 1 yumurta, 3-4 su bardağı ılık su, 1 yemek kaşığı tereyağı (varsa), yarım su bardağı süt (varsa)

Hamurun Hazırlanışı:

Azar azar eklenen un ile beraber diğer malzemeler 10 dakika elle yoğrulur. Üzeri bir bezle örtüldükten sonra mayalanması için oda ısısında 30 dakika kadar bekletilir. Mayalanan hamur, üzeri hafif unlanmış fırın tepsisi üzerine alınır. Tepsideki hamur elle açılıp yuvarlak pide şekli verilir. Bıçak ucu yardımıyla pidenin üzerine şekil

[559] Güney, **a. g. e.,** s. 345, 346.

verilir. Pide şeklini alan hamur, fırın tepside tekrar 15-20 dakika kadar mayalanmaya bırakılır.

Pidenin Üzerine sürmek için 1 tatlı kaşığı yoğurt, 1 yumurta sarısı, 1 yemek kaşığı sıvı yağ, 1 yemek kaşığı süt bir kapta karıştırılır. Bu karışım pide şekli verilen hamurun üzerine sürülür. Hamurun üzerine isteğe göre çörek otu veya susam serpilir. Önceden ısıtılmış 200 derece fırında üzeri kızarıp kabarana yaklaşık 20 dakika kadar pişirilir. Ardından el yakılmadan fırından alınıp sofranın ortasına bırakılarak afiyetle yenir (KK: 125), (bk. Resim: 156).

3.13. YAYLACILIK VE HAYVANCILIK KÜLTÜRÜ

"Ekin ekme eylenirsin,
Bağ dikme bağlanırsın,
Çek sürünü sür davarını,
Günden güne beylenirsin."
(KK: 120)

Yaylacılık geleneği Türk tarihinin bilinen en eski dönemlerine kadar gitmektedir. Uygur Türkleri kış aylarında Turfan denilen yerde otururken yazları Beş-Balıg denen yaylalara yerleşirlerdi. Beş- Balıg Uygurların hem sürülerini otlattıkları hem de sayfiye olarak kullandıkları yaylalardı.[560]

Orman alanlarının üzerinde bulunan yaklaşık 2000 m ve üzeri alpin kuşak yayla olarak değerlendirilir. Nisan ve mayıs aylarından itibaren başta hayvancılık faaliyetleri olmak üzere yaylalara göç başlar. Yaylalar 1858 tarihli Osmanlı Arazi Kanunnamesine göre kişilere tahsis edilemez. Yayla hangi köy için tahsis edilmişse o köyün kullanımına açıktır. Son 30- 35 yıldır bu alanlar yayla turizmine de açılmıştır.[561]

Ulubey ilçesinde "Akinek, Ağdaş, Meşebelen, Fındıkalan, Boğagöl, Domuzasarı ve Elma Alanı yaylaları" bulunmaktadır (bk. Resim: 186). Akinek Yaylası Kirazlık ve Çağlayan Köyü; Ağdaş Yaylası Başçardak Köyü; Meşebelen, Fındıkalan, Boğagöl ve Domuzasarı yaylaları Çağlayan Köyü; Elma Alanı Yaylası Uzunmahmut Köyü sınırları içerisindedir.[562] Ayrıca birçok köyün Kabadüz'e bağlı Çambaşı ve Turnalık yaylalarında obaları vardır.

---

[560] Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları 1**, s. 122.
[561] Zaman, **a. g. e.,** s. X, XI.
[562] Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, s. 33.

3.13.1. Yaylaya Göç

Özellikle köylerde küçük ve büyük baş hayvancılık yapanlar Hıdırellez veya Mayıs Yedisinde havaların ısınmasıyla beraber hayvanlarıyla yaylalara göçerler. Yaylaya Salı gün göçülmesi uğursuzluk sayılır. Yaylaya çıkmadan üç gün önce koyunların "kelek"leri boyunlarına asılır. Özellikle önde giden koyunlara kelek takılır, kelek sesi olmazsa sürü yürümez. Yolculuğa çıkmadan önce koyunlar arşılanır. "Arşı" denen boya koyunlara damga şeklinde sürülür. Önceden her ailenin ayrı bir boyama şekli ve damgası vardı. Günümüzde ise sürü sahiplerinin her birinin kendi rengi vardır. Bu renk boyalarla sürü arşılanır ve sürünün kimin olduğu anlaşılır. Aynı renge sahip sürülerde ise arşı boyasının sürüldüğü yere bakılır. Arşı koyunun başına sürülüyse başkasının sırtına sürülüyse başkasınındır. Bu şekilde koyunların kime ait olduğu tespit edilir. Ayrıca koyunlar nazarlanmasın diye boyunlarına ham elma dalından yapılmış çatal çubuk asılır (KK: 11, 36, 42, 120).

Yaylaya çıkıldığında Giresun ili Bulancak ilçesi Bostanlı Köyü'nde ve yöresinde çeşme, göl ve tepe gibi belirli mekânlar ziyaret edilir burada bir süre konaklanır. Bu ziyaretin sebebi oraların kutsal kabul edilmesidir.[563] Aynı uygulamalar Ulubey ve yöresindeki yaylalarda da mevcuttur. Ancak bu ziyaret geleneği günümüzde kutsallıktan farklı anlamlar da kazanmıştır. Hafta sonları veya tatil günleri yaylaya çıkanlar buralardaki çeşme, göl ve tepe gibi yerleri hem ziyaret hem de ziyafet olarak değerlendirmektedirler.

Yaylaya çıkandan bir ay kadar sonra haziran ayının sonlarında koyunların kırkımı yapılır (bk. Resim: 202). Kırkımdan sonra etlenen koyunlar, koçlanır yâni koçlarla çiftleşirler ve beş ay süren gebeliğin sonunda kuzular doğmaya başlar. Bazı sürü sahipleri bu dönemde çiftleşmeyi engellemek için koç ayırma yaparlar. Koç ayırma, koçun sürüden ayırılmasıdır. Bunun amacı koyunların kışın kuzulamasını sağlamaktır. Bu nedenle ayrılan koçlar, temmuz ayının sonunda sürüye salınırlar. Buna da koç katma denir.

Koyunu az olan bazı aileler yaylaya gidenlere koyunlarını emanete verirler. Bir çoban eşliğinde koyunlar yaya olarak gönderilir. Belirli noktalarda konaklamalar

---

[563] Mehmet Akif Korkmaz, "Eski Türk Tarihi ve Coğrafyasının Sürekliliğinde Giresun Yöresi ve Bostanlı Köyü'nde Yer-Su Kutsalları", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi** (2005), Sayı 34, s. 388.

yapılarak yaylaya varılır. Koyun kuzulamaya başlayınca ve havalar soğuyunca eylül ekim aylarında yayladan dönülür. Yayladan dönüşün diğer bir belirtisi ise göç çiçeğidir. Göç çiçeği mor ve beyaz renkde açan bir çiçektir. "Var Get, Çek Git, Yıkıl Git ve Döngeri çiçeği" olarak da bilinen bu çiçek açınca yayladan dönüşün başlaması gerektiği anlaşılır ve dönüş hazırlıkları yapılır (bk. Resim: 203). Zaten bu günlerde yaylalarda otlar kurumuştur ve sürüler daha aşağılarda yayılmak zorunda kalmıştır. Yayladan dönüşte öncü koyunlara kelekleri tekrar takılır ve geliş yolundan geri dönülür (bk. Resim: 185) (KK:11, 36, 42, 120).

3.13.2. Yaylada Hayat ve Halk Mimarisi

Yaylacıların ev ve bostanlarının olduğu çevrili alana "bağlak" denir (bk. Resim: 192). Yayladaki geleneksel konutlar taştan yapılma ve tek katlıdır (bk. Resim: 187, 188). Yayla evlerinde küçük bir mutfak, odalar ile tuvalet bulunur (bk. Resim: 193, 194, 195). Evlerin yanında mandıra denilen ve yine taştan yapılan uzun yapılar yer alır (bk. Resim: 190). Ahırlar yayla evine yakın ve taştan örme altı toprak üstü hartama, düz taş, kiremit ya da çinko kaplı uzun yapılardır (bk. Resim: 191). Evin yakınındaki etrafı çevrili üstü açık olan yere "ağıl"denir (bk. Resim: 196). "Salma" ise ağılın yakınında koyunların dinlendiği etrafı çevrili alandır (bk. Resim: 197). Ağıl veya salmanın yanında çobanın yatıp dinlenmesi için taştan yapılan küçük barakalara "kelif" denir (bk. Resim: 198). Çobanların giydiği koyunyününden yapılan omza oturtmalı uzun paltolara "kebe" denmektedir. Yayla evinin kenarında genellikle puarlar bulunur (bk. Resim: 189). Bu puarların eğilerek su içilen taştan oyulma kısmına "şapşak" denir (KK: 11, 36, 42).

Belirli tarihlerde yayla şenlikleri yapılır. Yeşilce yayla şenliği 5 Temmuz'da Topçam Yayla Şenliği 6 Temmuz'da, Çambaşı Yayla Şenliği ise 14-16 Temmuz arasında düzenlenmektedir. Bu şenliklere genellikle yöresel kıyafetlerle gidilir. Kemençe ve davul zurna eşliğinde eğlenceler ve güreş oyunları düzenlenir.

3.14. HALK OYUNLARI

3.14.1. Halk Dansları

Halk oyunlarına halk dansları da denir. Türkiye'de halk oyunları hakkında ilk çalışma Rıza Tevfik Bölükbaşı tarafından 1900 yılında yapılmıştır. Raks hakkında

başlığını taşıyan bu yazıda halk oyunlarındaki figürlerin evlenmek, doğurmak, ateş yakmak gibi halk yaşamının taklidi olduğu belirtilir.[564] Halk oyunları tek kişi tarafından oynanan ve toplu olarak oynanan halk oyunları olmak üzere ikiye ayrılır.[565]

Erman Artun halk oyunlarının kapalı toplum ürünü olduğunu savunur ve halk oyunlarının bölgesel farklılıklar gösterdiğini öne sürer. Bazı toplumlarda halk oyunları üzerinde oynanan toprak ile çok ilgiliyken bazılarında vurgulama belden aşağıya, bazılarında ise belden yukarıya yapılır, der.[566]

Halk oyunlarının bölümlenmesi bölgesel farklılıklara göre yapılabilir. Ancak diğer gelenekler gibi halk oyunları da bölgeler arası yayılma göstermiştir. Türkiye'de halk oyunları zeybek, halay, horon, bar, hora, karşılama, kaşık, bengi olarak gruplara ayrılmıştır.[567]

Karadeniz bölgesinde oynanan halk oyunlarına horon (horan, horopsi) denir. Oyunun hareketleri çok hızlıdır ve toplu olarak oynanır. Horoncular birbirlerinin ellerinden tutarlar.[568]

Ordu'da halk oyunlarında Doğu Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin etkileri görülür. Bunda İç Anadolu'dan Ordu'ya gelen göçler ve Gürcistan'dan gelen Gürcüler etkilidir. Göçler sonucunda gelenlerin getirdiği kültür, Ordu'nun yerleşik kültürüyle kaynaşarak yöreye özgün Halk Müziği ve Halk Oyunları oluşmuştur. [569]

Ordu'da Halk Oyunları ile ilgili 1983 yılında derlemeler yapılarak halk oyunları ve figürleri ortaya çıkarılmıştır.[570] Ordu ili halk oyunu ezgi ritimleri şöyledir: "2/4, 4/4, 5/8, 6/8, 7/8, 7/16, 9/8, 9/16 zamanlı basit ve bileşik usullerdir. Halk oyunları kemençe, davul, zurna, kaval ve bağlama eşliğinde icra edilir ve oyundan oyuna geçişlerde Al Aşağı, Aldanma, Hop Hop, Ha Uşak, Vur" gibi ifadeler kullanılır.[571]

Ordu'da Oyun Dansları Metin And'ın Oyun ve Bügü adlı kitabına göre şunlardır: "Sallama, Düz Halay, Düz Hava, Karşılama, Pıçak Oyunu, Dik Horon, Arap Oyunu, Horun, Karşılama, Kol Oyunu, Laz Horonu, Mendil Oyunu, Milli Horan, Rum Horanı, Ordu Karşılaması (Sallama), Sarı Kız, Sürümele ve Zamah."[572]

---

[564] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 103-105.
[565] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 117.
[566] Artun, **Türk Halkbilimi**, s. 328.
[567] Artun, **a. g. e.,** s. 333, 334.
[568] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 119.
[569] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 32.
[570] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 32.
[571] Can, Turhan, **Ordunun Dereleri, Ordu Türküleri**, 2006. s. 34.
[572] And, **a. g. e.,** s. 148- 162.

Ayrıca Ordu yöresinde "Sık Horon, Gürcü Horonu, Eşkıya Horonu, Kız Horonu, Su Sızıyor Sızıyor, Temur Ağa, Samah, Pıtık Oyunu" da oynanan oyunlardandır. Düğünlerde oynanan çiftetelliye pıtık oyunu da denmektedir.

Ulubey'de yaygın olarak "Püsküllü Horon" denilen bir oyun oynanmaktadır. Bu oyun davul, klarnet (gırnata) ve def eşliğinde oynanır. El ele tutan horoncular sağ ayağın yere vurulmasıyla oyuna başlarlar ardından sol ayak yukarıda döndürülür ve ileriye atılır. Sağ ayak onu takip eder. Sonra sol geri, sağ geri, sağ ayak sağ tarafa bir adım atılıp sol onu takip eder ardından sol ayak sol tarafa sağ onu takip eder. Böylece ona kadar sayılmış olur. Bu işlem halka şeklinde dönülerek sürer (KK: 50). Ayrıca Ulubey yöresinde Elmaçukur civarında "Köçek Oyunu", Kıranyağmur ve Oyumgürgen'de "Ordu Karşılaması" oynanmaktadır. Yöresel ağızda bu çeşit oyunların hepsine "horopsi" denir. Horopsi depmek oyun oynamak anlamına gelmektedir.

3.14.2. Seyirlik Halk Oyunları

Köy ortaoyunları veya köy tiyatrosu da denen seyirlik halk oyunları uzun kış aylarında, düğünlerde, bayramlarda eğlenmek ve vakit geçirmek için düzenlenen eğlenceli gösterilerdir. Bu temsiller tarihî kaynaklardan anlaşıldığına göre çok eski sözlü geleneğe dayanmaktadır. Bu oyunları Sükrü Elçin "ritüel oyunlar (yıl değişimleri, mücerret fikirli, hayvan kültüne bağlı, bitki kültüne bağlı, mezhep merasimleri) ve profan mahiyetteki oyunlar (günlük hayattan alınanlar, masallara bağlı, tarihi hadiselere bağlı vb.)" olmak üzere ikiye ayırmaktadır.[573] Erman Artun bu sınıflandırmayı "ritüel kökenli törensel seyirlik oyunlar ve eğlence amaçlı seyirlik oyunlar" olarak ifade eder. Ritüel köklenli seyirlik oyunlarda insanların doğal olaylarla büyü yoluyla mücadele etmesi, canlanma ve ölüm temaları işlenmektedir. Eğlence amaçlı oyunlarda ise toplumsal yaşamdaki komiklikler eğitici ve eğlendirici bir tarzda verilmiştir.[574]

Seyirlik Köylü Oyunları da denen bu türün belirli bir metni yoktur. Belirli günlerde, düğünlerde, kına gecelerinde oynanırlar. Bu oyunlar genellikle erkekler tarafından oynanır ve kadın rolünü de erkekler canlandırır. Anadolu'da "Köse ile Gelin

---

[573] Elçin, **a. g. e.,** s. 671, 672.
[574] Erman Artun, **Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları**, s. 14

Oyunu, Deve Oyunu, Geyik Oyunu, Kız Kaçırma Oyunu, Berber Oyunu" gibi oyunlar vardır.[575]

Metin And, seyirlik halk oyunlarına dramatik oyunlar adını verir ve Anadolu dramatik oyunlarını: "Ölüp Dirilme, Kız Kaçırma, Günlük Yaşam, Esnaflık, Tarımla İlgili Oyunlar, Çoban, Hayvan Benzetmeleri, Efsane ve Masallardan Oyunlar, Şakalar ve Dilsiz Oyunlar, Kukla Oyunları" olarak gruplandırır.[576] Ordu'da dramatik oyunların en bilinenleri, Ünye'nin Aydıntepe Köyü'nde "Değirmenci, Sarımsakçı, Sirkeci ve Deve" oyunlarıdır.[577] Ulubey ve yöresinde özellikle kına gecelerinde seyirlik halk oyunları oynanır. Bunlardan en bilinenleri yüzük kimde, yumurta ve güreş oyunlarıdır:

3.14.2.1. Yüzük Kimde Oyunu

Oyun kurucu bir kişi seçilir. Bu kişi isteklilerden veya zorlamayla mümkün olduğu kadar çok kişiyi oyuna dâhil eder ve arkaları duvara dönük vaziyette yarım ay şeklinde oturtur. Oyun kurucu ceza alacaklara vurmak için tora denen bir havlu, kolan veya tülbendin köşesini sıkıca bağlar bazen de daha etkili olsun diye bu bağlanan kısım ıslatılır. Oyun kurucu bir yüzük veya parayı oyunculara göstererek:

- Bunu şimdi içinizden birine vereceğim, siz bulacaksınız, der. İki avucunu birleştirerek yüzüğü kimsenin göremeyeceği bir şekilde sıradan herkesin avucuna koyuyormuş gibi yaparak gezer. İçlerinden birinin avucuna koyar.

- Herkes avucunu kapatsın, der. Oyun kurucu rastgele oyunculardan birinin ismini söyleyerek yüzük kimde diye sorar. O kişi de birisini söyler eğer bilemezse oyun kurucu ismi söylenen kişiye kaç tane vurayım buna diye sorar ve vurur. Ardından bir başkasına sorar ve bilemezse ona da söylediği ismin belirttiği sayıda havlu ile vurur. Eğer yüzüğün kimde olduğunu bir kişi bilirse o ayağa kalkar ve havluyu eline alır oyunu yönetir. Böylece oyun devam eder (KK: 49). Yüzük Kimde oyununa Kosava'da yaşayan Türkler "Para Çimde" derler.[578]

---

[575] Evliyaoğlu, Baykurt, **a. g. e.,** s. 136- 138.
[576] And, **a. g. e.,** s. 8.
[577] And, **a. g. e.,** s. 210-222.
[578] Brina, Ay, **a. g. m.,** s. 212.

3.14.2.2. Yumurta Oyunu

Yüzük oyununa benzer, eskiden düğünlerde kına gecelerinde oynanırdı. Başında şapkası olan kişiler yarım daire şeklinde otururlar. İçlerinden birisi kurayla kâhya seçilir. Kâhya elindeki yumurtayı oyuncuların kafasına koyuyormuş gibi yapar ve çaktırmadan birisine koyar. Kimse yumurtanın nereye konulduğunu bilmez. Sonra oyunculardan rastgele birisine "yımırta kimde" diye sorar. İsmi verilenin kafasına şapkayı çıkarmadan vurur. Yumurta varsa kırılır ve yumurtanın sarısı ve beyazı kişinin yüzüne doğru akar. Bunu bilen kişi kâhya olarak meydana çıkar. Yumurtanın kimde olduğunu bilemeyen kişi kâhyadan torayla dayak yer. Tora, havlu kolan veya tülbendin kenarlarının bağlanmasıyla yapılır ve bazen de daha etkili olması için ıslatılır. Torayla ne kadar vurulacağını ismi söylenen ve kendisinde yumurta çıkmayan belirler. Bu şekilde oyun devam eder (KK: 52).

3.14.2.3. Karakucak Güreşi

Karakucak güreş, Türk millî güreşidir. Orta Asya kaynaklı olan karakucak güreş serbest güreş olarak da bilinir. Dîvânu Lugâti't-Türk'te küreş olarak geçmesinden Oğuz Türklerinde ve eski Türklerde oynandığı anlaşılmaktadır. Günümüzde daha çok yağlı güreş yapılmayan bölgelerde oynanmaktadır.[579]

Millî sporlarımızdan olan güreş, Ulubey'de seyirlik bir oyun hâlinde yıllarca oynanmıştır. Yaşlılar bir araya gelince eski güreş anılarını, büyük güreşleri ve pehlivanları yâd etmektedirler. Günümüzde bu güreşler eski yaygınlığını kaybederek şenlikler hâlinde devam etmektedir. Eskiden düğünlerde, bayramlarda; Mayıs Yedisi ve Hıdırellez gibi yöresel kutlamalarda güreşler düzenlenir burada başpehlivan olanlara çeşitli hediyeler verilirdi. Bu güreşleri duyan çevre köy pehlivanları gelir mücadele ederlerdi. Güreşler cami önlerindeki çayırlarda veya harmanlarda yapılırdı. Düğünlerde yapılan güreşler düğün evinin yanındaki çayırlıkta olurdu. Bu güreşlere çevre köylerden pehlivanlar ve seyirciler gelirlerdi. Köy halkı kendi pehlivanını alır güreşe götürür tezahüratlarla onu desteklerdi. Bu şekilde çeşitli kavgaların da çıktığı olurdu.

Yörede oynanan bu güreşe karakucak veya harman güreşi denir. Güreşçiler dize kadar sıyrılmış kalın pantolon (pırpıt) giyer belden yukarısı ve ayaklar çıplaktır.

---

[579] Özbay Güven, **Türklerde Spor Kültürü**, AKM Yay. Ankara 1992. s. 4, 5, 12.

Bazı köylerde güreşlere davul zurna da eşlik eder.[580] Pehlivanlara düğün sahipleri veya güreşi düzenleyenler tarafından güreş alanının çevresine asılan top top kumaşlar, renkli renkli basmalar hediye edilirdi. Daha sonraları kumaşın yerini para almıştır (KK: 116).

Eskiden Ordu'da Hamamdüzü denilen yerde yapılan güreşlere çevre illerden de katılımlar olurdu. Buradaki güreşlerde Ulubey'den İnce Mehmet yaptığı güreşlerle dillere destan olmuştur.

Türklerin bölgeye yerleşmelerinden itibaren oynandığı söylenen güreşlerden bir tanesi de Ulubey'in Güzelyurt (Şayip) Köyü'nde düzenlenmektedir. [581] 1950'li yıllarda yaz aylarında her Pazar günü güreşler düzenlenirdi. Tellallar vasıtasıyla çevre köylerde ilanlar yapılırdı. Bu güreşlere komşu ilçe ve illerden gelen pehlivan ve seyirciler de olurdu. Bir zaman kesintiye uğrasa da Şayip Düzü Karakucak güreşleri günümüzde hâlâ devam etmektedir (bk. Resim: 216).[582]

[580] Hikmet Pala, **Ordu Şayip (Güzelyurt) Köyü Tarihi**, Gece Kitaplığı, Ankara 2017. s. 68.
[581] Pala, **a. g. e.,** s. 68.
[582] Günay, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, s. 209.

ULUBEY YÖRESİ SÖZLÜĞÜ[583]

-A-

Ā : Ağa.

Abrul : Nisan ayı.

Ac davun : Beddua sözü.

Afır : Hayvanların içerisine bağlandıkları yer. Ahır.

Ağcabaş : Sakarca (bk. Resim: 164).

Ağcak : Yünü ip yapmak için kullanılan yün eğirceği.

Ağıl : Yaylada koyunların geceleri bekletildikleri yer.

Ağızlık değneği: Kilim dokumada ıyma iplerine aralık veren değnek.

Aha : İşte burada. Şimdi.

Ahar beşik : Son beşik, son çocuk.

Ākuru : Yan, Çapraz.

Al basma : Eskiden hastalanan çocuklara al bastı denilirdi.

Ala : Renkli.

Ala bula : Çok renkli.

Ala takaç : Ala karga.

Alaf : Mısırın sapı, ineklere yem olarak yedirilen kısmı.

Alaf bā : Mısır saplarının kuruması için bağlanması.

Alaf höbē : Alaf yığını.

Alamuk : Havanın sıcaktan insanı bunaltması.

Alaz : Ateş titreşimi.

Alazlanmak : Ateşin tutuşması.

Alcı : Al basan çocukları, iyileştirmek için getirilen büyücü.

Alışmak : Yanmak.

Allō : Mısır ekilen yer. Tarla.

Āmak : Yıkılmak.

---

[583] Sözlükteki kelimeler anonimdir. Sözlüğün hazırlanmasında tezde geçen kelimelerden, kendi kullandığımız yöresel kelimelerden ve şu makaleden faydalanılmıştır: Abdullah Eren, Abdulkadir Öztürk, "Yukarıkızılen Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 7 (3), s. 413-421, Kasım 2017. Makaleden alınan kelimeler eğik harflerle yazılmıştır.

Amel : Hötürük, ishal.

Amele : Fındık işçilerine verilen ad.

Ânalamak : Hayvanların sırtlarını yere sürtüp kaşımak için sırt üstü yatıp dönmesi.

Anca : Az önce.

Andır : Yaramaz.

Annak : Açık, görülebilen yer. Seni göremiyom, annāma gel.

Annaklamak : Aramak.

Anuk : Nane.

Argaç : Kilim dokumada renki dokuma iplerinin her biri.

Ārı : Ordan itibaren. Doğru.

Arkalı : Kuvvetli, güçlü.

Ārukmak : Tadı bozulmak. Yaşlanmak.

Āşak : İp eğermede kullanılan iğin ucundaki halka.

Āşamınan : Akşamleyin.

Āşar : Beddua.

Āşar : beddua. Aldın mı āşarı.

Aşgana : Mutfak. Aşkana.

Âşina : Tanıdık.

Aşkana : Mutfak. Aşkanadan tası getür.

At osurū : Bir mantar cinsi. At osurūna oturmuş.

Avara : Bir iş yapmayan. Başıboş.

Avu : Orman gülü adı da verilen mor ve sarı renkte açan çalılık çiçeği.

Avkuru : Yokuş yukarı.

Ayakyolu : Hela, yüznumara, tuvalet.

Ayakçak : Leğen.

Ayakçō : Leğen.

Ayama : Lakap.

Aynalı Magil : Süslü kimseler için kullanılan bir ifade.

Azzık : Çalışmaya giderken yanı sıra götürülen yiyecek.

B

Bā : Alafların, birkaç tanesinin birbirine bağlı olmasına denir.

Badal : Basamak.

Badōra *: Kalın kir tabakası. Ayakları badōra bālamış.*

Badut : Fasulye, bezelye gibi bitkilerin tohumlarının kılıfı.

Bağcak : Geleneksel beşiklerde bebeğin üzerine örtülen bezi beşiğe bağlamaya yarayan elde dokunan küçük kolan.

Bağlak : Yaylacıların ev ve bostanlarının olduğu etrafı çevrili alan (bk. Resim:192).

Balak : Manda yavrusu.

Baldıran : Bir çeşit bitki.

Bakraç : Bahçeye giderken içerisinde su götürülen kap.

Basana : Kaldıraç.

Basuk : Gelişememiş, boyu kısa.

Bāşak : Fındık toplanınca geride kalan fındıklara bâşak denir.

Başıbozuk : Boşanmış.

Bâşiş : Bahşiş anlamındadır.

Batman : Eskiden ağırlık ölçüsü, 10 kg.

Bayak : Az önce.

Bazlama : Sacda pişirilen ekmek.

Behni : İneklerin veya diğer hayvanların ot, saman ve alaf yedikleri yer.

Bek gel : Hızlı gel.

Bel belleme : Tarlayı ekin ekmek için bel denilen âletle deşeleme.

Belan : Yer adı. Yamaç, sırt.

Belen : Yer adı. Yamaç, sırt.

Beri : Bu tarafa.

Berinnemek : Olmayan şeyi olmuş gibi görmek. Yanılmak.

Besbē : Besbelli, tahminen.

Beslek : Hizmetçi. Boğazı tokluğuna çalışan.

Beşik kertmesi: Aynı zamanda doğmuş bebeklerin beşiklerine ailelerin rızasıyla bıçakla çentik atılır veya kurdele bağlanır. Bu

kurdeleler törenle kesilir ve kuran okunur. Böylece beşikte yatan bebekler sözlü sayılırlar.

Bıçkı : Ahşap saplı, ağzı hilal biçiminde ve testere dişli alet.

Bıdıranma : Kendi kendine konuşma.

Bıldır : Geçen sene.

Bılkımak /Bılkuk: Olgunlaşıp yumuşamış.

Bıyı : Bu sene.

Bi gatla : Üstünkörü. Yatā bi gatla serdim.

Bibi : Hala.

Bīcük : Keşke, bir kere.

Bidek : Fındık veya ağaç dallarının çıkıntılı yerleri.

Bihamla : Hemen.

Bile : Beraber.

Bileki : Ekmek. Ekmek pişirmede kullanılan taş ya da toprak kap

Bilō : Bileği. Nacak, tırpan gibi kesici aletlerin ağızlarını bilemeye yarayan çark.

Bisē : Biraz.

Bitemi : Tamamen.

Biz : Sapı ahşaptan ucu metalden farklı uzunluklarda ve sivri bir alettir. Semer yapımında iğne geçecek yerleri delmede kullanılır.

Bohça : İçerisine çeşitli şeylerin konduğu bez.

Bolavan : Cömert.

Bostan : Salatalık.

Boyna : Sürekli olarak.

Boyunduruk : Öküzlerin boynuna takılan halka.

Bōce : Bu gece.

Bökelek : Hayvanlara konan bir tür sinek.

Bökelemek : Hayvanların hızlıca koşması. İnekler baççiye aşşā bökeledi.

Bōr : Böğür.

Böremik : Elma ve armudun haşlanmış şekli.

Buğaz ārū : Boğazına düşkün

Buğuz : Kin.

Burunsuluk : Dana anasını emmesin diye takılan ucu dikenli tasma.

Busulamak : Yaklaşmak.

Buymak : Üşümek. Bıyıkı gibi hèç buymadım.

Buzū : Hayvan yavrusu.

Büğek/Büğenek: Buzağının süt emmesini engellemek için ağzına takılan çivili eşya.

Büğemek : Önünü kesmek (özellikle suyun).

Bürük : Baş örtüsü.

C

Cablama : İnze uzun tahta, dal. Bahçe çevrilir.

Cadaloz : Hırçın, aksi.

Camış : Manda.

Cecim : Dasdara benzeyen ince dokunmuş kilim.

Cecin : Fasülye.

Cēle : Kemirgen bir hayvan, zayıf kişiler için kullanılan bir benzetme unsuru. Ben görmiyeli cēle gibi olmuşun.

Cellet : Cellat.

Cenik : Denize yakın yerleşim yeri

Cereme : Bedel, masraf.

Cıbır : Parasız, yoksul.

Cıdık : Hile, oyun. İşin cıdını ōrenmişin.

Cıftır : Titiz, zor beğenen. U çok cıftır, bizi bēnmez.

Cılmuk : Yumuşak, sertliği kaybolmuş nesne, meyve veya sebze. Patatisler dondan cılmuk olmuş.

Cındık : Küçük.

Cırtlık : Bir kuş türü.

Cıvık : Sulu.

Cibban : Alkış.

Cicik : Meme.

Ciğmak : Fındığın toprakta olan kökü.

Cilim : Bir toprak/çamur cinsi.

Cinek : Bir ot cinsi.

Ciniviz : Açıkgöz, kurnaz. Az ciniviz deyilsin.

Cīr/Cīr etmek : Yerinmek, derinden derine üzülüp hırslanmak.

Cīr : Yerinme. Sende bu cīr niye?

Civek : Küçük. Bu sene gosdiller çok civek oldu.

Civil : Ufak, küçük.

Cizlavat : Kara lastik ayakkabı.

Cīz : Oyun bozan, alıngan, çok bahane bulan.

Conu/çonu ayrılmak: Bacağın çatısının ayrılması.

Cöbre : Çay, kahve tortusu.

Cöke : Cüce, kısa boylu. Sen niye bōle cöke galdın?

Cübbe : Elbise.

Cücen : Civciv.

Cücük : Civciv.

Cülleyik : Bir kuş cinsi. Baççadan cülleyik sesi geliye.

Cürebe : Cüce, kısa boylu. Çocuk cürebe galu diye gorkdum.

Ç

Çā teknesi : Şıra süzme teknesi.

Çağlayan : Şelale (bk. Resim: 218, 219).

Çağranak : Birdenbire. "Yağmur çağranak yağdı."

Çakatura : Mimaride kullanılan bir tabir. Duvar dolgu sistemi.

Çakıl : Ham meyve. Erükler dāca çakıl.

Çalınma : Büyü, sihir veya muska yoluyla rahatsızlanma.

Çalıntı : Mayalanmaya bırakılmış süt.

Çalmak : Mayalamak.

Çalpamak : Çalkalamak.

Çaltı : Akasya ağacı.

Çandı : Duvar.

Çangal : Fasulye sarması için dikilen sırık.

Çapula : Deri ayakkabı.

Çaput : Bez.

Çatak : İki yolun ayrımı.

Çatmak : Tesadüfen rastlamak.

Çavgun : Sağanak yağmur.

Çavmak : Ansızın/anlık görünmek. Uzakdan gözüme çavdı.

Çec : Fındığın patoza verilenden sonraki hali.

Çeğen (Çēn) : Köşe.

Çekü : Fındığın okka veya kilo ile toplandığı durumlarda tartılan çuvalların her biri.

Çekülge : Sakarca, ağcabaş (bk. Resim: 164).

Çeküntü : Çekinti. Mısır darısı tanelerinin el değirmeninde çorba yapmak için kırılmış hâli.

Çēl : Ufak ve sert kırıntı. Bi gısım çēl duz getür.

Çelik : Mısır koçanını soyma çubuğu.

Çember : Başörtüsü.

Çendelemek : Ufalamak, parçalara ayırmak.

Çermük : Ilıca.

Çevrük : Çevrili yer. Bostan.

Çezmek : Çözmek.

Çıkma : Evin giriş kapısında ayakkabı çıkarılan yer. Merdiven.

Çīr : Kara yapılan ayak izi.

Çıtıl : Geçimsiz.

Çıtır : Dolaşık, karmakarışık.

Çıtırman : Alaf denen mısır saplarının birbirine yaslanarak dik durmasının sağlanması.

Çiltan : Bir böcek cinsi. Fındīn içi çiltan dolu. Kıskıç da denir.

Çimmek : Banyo yapmak.

Çīn : Göğüs. Çīnimden göynek gaçdı.

Çitlō : Kaburga.

Çon : Hayvanlarda üşütmeye bağlı bir hastalık.

Çon kesmek : Çon olan hayvanın kulağının ucundan veya kuyruğunun altından keserek kan akıtmak.

Çor : Çok tuzlu.

Çoraşlamak : Bir yerden başka bir yere kabaca taşımak. Atın ölüsünü çoraşlīp deriye atdılar.

Çortuk : Gelişmemiş, kısa. Allōda iki çortuk cevüz ācım varıdı.

Çotur : Çok budaklı ağaç veya çalı kütlesi.

Çöğdürmek : İşemek.

Çöh : Binek hayvanlarına yürümesi için söylenen söz.

Çöplük : Evlerin ön tarafına çöplük denir.

Çēr : Mısırın tarladan kesilenden sonra toprakta kalan kısmı. Gevük

Çörek : Buğdaydan yapılan ekmek.

Çötüre : Taşlarla oynanan bir oyun. Çocūkan camıyanda çötüre oynıyoduk.

Çul : Yere serilen sergi.

Çumuk : Çökmek demektir.

Çuvaldız : Semerin çuval ve deri kısımlarını dikmek için kullanılan farklı uzunluk ve kalınlıklarda iğne.

Çüğe durmak : Ayağa kalkmak, ayakta durmak. Çüğe durdūn yerde yemek yeme.

D

Daklaşmak : Sataşmak.

Dānamak : Yermek.

Darı : Mısır.

Dasdar : Kilime benzeyen ama parça parça dokunarak birbirine dikilen yer örtüsü. Das dar yani çok dar anlamına gelmektedir.

Davun : Taun hastalığından gelmektedir.

Day durmak : Çocukların ayakta durması. Binek hayvanları yüklenirken yükün bir tarafına destek olmak.

Dayıbaşı : Fındık toplayan amelenin (işçilerin) başı. Ameleyi bulan ve yöneten kişi. Daybaşı çift yevmiye alır.

Daylak : Çıplak. Özellikle bel altı çıplaklığı.

Değermi : Yuvarlak.

Değirmenin bendi: Değirmen taşının döndüğü ocak.

Değirmenin kündü: Değirmenin altında suyun vurup çevirdiği çarkın ismi.

Dekmük : Tepme.

Dellal : Tellal.

Dēmen : Değirmen.

Demin : Az önce.

Dene : Tane anlamındadır.

Depe Mıstık : Tepe takla atmaya denir.

Depimek/Depük: Kurumak, kuru.

Dīlcuk : Küçük toparlak hâlinde olan. Gözünden dīlcuk dīlcuk yaş dökdü.

Dısdızlak : Fakir, beş kuruşu olmayan.

Dibek : İçerisinde buğday veya mısır dövülen ağaç tekne (bk. Resim: 210).

Didiklemek : Ufak parçalara ayırmak.

Dikilgen : Vücuda birdenbire giren ağrı.

Dişō : Değirmenlerde dönerek darıyı öğüten alt ve üst taşların yüzeyleri zaman zaman düzleşir. Bu taşların yüzeyleri dişō denen iki ucu keskin bir aletle dişōlanarak eski haline getirilir.

Ditmek : Yünü parçalara ayırmak.

Divildemek : Hareket etmek.

Diyelmek : Ayakta durmak.

Doğzuran : Yer adı.

Dōş : Binek hayvanlarına durması için söylenen söz.

Dozura : Bir kılkanatlı böcek cinsi. Camı gapat da içeri dozura girmesin.

Dömbelek : Küçük davul.

Döynemek : Çiğnemek. Çocuklar hergi döynemiş.

Dūcar : Dūcar oldum şeklinde kullanılarak; kazanmak, sahip olmak manasına gelir.

Dumrulamak : Çok üşümek.

Dunukmak : Ağlamaklı olmak. Dolukmak.

Dutak : Sıcak tencere veya tavaları ocaktan almaya yarar. Çoğu zaman elde işlemeli olarak örülür. Eskiden genç kızların çeyizinde bulunurdu.

Duzak : Tuzak.

Dūlek : *Küçük, ham kabak. Bostanda inēm iki dūlēmi yemiş.*

Dūllük : Bir kızı istemeye gitmek, dūllük etmektir.

Dūn : Düğün.

Düvecek : Havan.

Düven : Ekini sapından ayırmak için öküzlerin arkasına takılan altında çakmak taşları bulunan tarım aleti.

E

Ebe : Çocuk oyunlarında sayışmalarda yenilerek emende bekleyen oyuncu.

Ecinni : Cin.

Ecük : Az, azıcık.

Efelek : Geniş yapraklı bir ot. Isırgan yanığı olan bölgeye sürülür.

Efva : Sersem.

Eğer : Atların sırtına konulan cisim.

Eğercek : Yün eğermeye ve ip yapmaya yarayan alet. İğ de denir.

Eğme : Şeytan yayı ve yaylarda okun atılmasını sağlayan gergin dal parçası.

Ekleşmek : Sataşmak.

Elik : Dişi keçi.

Ellik : Eldiven.

Emen : Fındık ocağının dibi. Oyunlarda ebelerin bekledikleri yer.

Emme : Ama anlamında kullanılır.

Emmi : Amca.

Ēn : Elbise, üzer.

Enemek : Hayvanları hadım etmek.

Enik : Köpek yavrusu

Enteri : Kadınların giydiği elbise.

Erçel : Yaramaz.

Erikmek : Sabırsızlıkla harekete geçmek.

Erinmek : Üşenmek.

Erlik ebinlik : Günlük güneşlik.

Esas : Gerçek, doğru.

Esem sport : Spor ayakkabı.

Esürük : Deli depelek, aklı havada olan, hareketli.

Eten *: Hayvandan doğum sonrası düşen doku. Hayvan dā etenini düşüremedi.*

Evlek : Tarlada bir ev yapılacak kadar olan yer.

Evmek : Acele etmek.

Evsük : Eksik.

Evütlemek : Soymak, kabuğunu çıkarmak.

Eyelemek : Bıçak gibi kesici aletlerin ağızlarını keskinleştirmek.

Eyiş : Ateşi karıştırmaya yarayan ağzı geniş ve uzun sapı olan demir.

Eylenmek : Yavaşlamak. Beklemek.

F

Felken *: Gevşemiş, bolarmış nesne. Yayın ipi felken gibi oldu.* İnek ve danaların boynuna takılan kolandan yapılma boncuklu boyunluk.

Fene : Çok.

Feşel : Yaramaz.

Fıraktı : Çit. Genellikle fındık veya yaykın dallarından yapılır.

Fırkıl : Bütün ve susuz olarak pişirilmiş meyve.

Fırkıl : İşe güce yaramayan.

Fısın : Değirmene su sağlayan oluğun ucunda yaykın ağacından yapılma delikli bir tahta. Fısının amacı suyun çarka hızlı vurmasını sağlamaktır.

Fısıradak : Hemen.

Fis : Çötüre oyununda kullanılan yamalıktan yapılan top.

Fisil : Küçük soğan.

Fiyan : Figan.

Fol : Tavukların üzerine yattığı yumurta.

Fōlacak : Bütünüyle, ansızın. Çuvalın g.tü yırtıldı fındık fōlacak yere geçdi.

Folaklanmak : Fındık veya cevizin kabuğundan kolayca çıkması.

Folluk : Tavukların yumurtladığı yer.

Foltak : Bolarmış.

Foruk : Meyve ağaçlarına insan ve hayvan çıkmaması için ağacın gövdesine sarılan diken. Kireze foruk dakmışlar.

Forumak : Korumak, sakınmak.

Forumak : Korumak, sakınmak. Bizi köpekden foru.

G

Gabzetmek : Teslim almak.

Gâh : Büyükbaş hayvanları yürütmek iççin söylenen söz.

Gahpō : Kahpe çocuğu.

Galaz : Ağacın kuruyup düşmüş yaprağı.

Galtan camış : Besili camış. Seni gidi galtan camış.

Galuk : Evde kalmış kız. Evlenememiş.

Gama : Sivri bıçak.

Gamaz garga : Büyük siyah karga. Gamaz garga gibi başımda ne bekliyon.

Gambak yetim: Kimsesiz yetim.

Gambāna binmek: Ensesine çökmek.

Ganayaklı : Genç kız manasına gelir.

Gancık : Dişi mâ'nâsına gelir.

Gandil : Gaz lambası.

Ganmak : Bıkmak usanmak. Kandırılmak.

Gapak atmak : Dolup taşmak anlamındadır.

Gapdaç : Su gözesinde suyu toplamaya yarayan küçük yapı. Gapdacı eyi gapat da sülük girmesin.

Gapçuk : Fasülyenin kabuk kısmı.

Garaklamak : *Cevizi yeşil kabuğundan ayıklamak. Zabahdan 448ıdı bi gödük cevüz garakladuk.*

Garcakmak : Karışmak.

Garez : Ken, birisine hırslanmak.

Garipsemek : Özlemek.

Garōra : *Bunalım. Beni dün gece garōra basdı.*

Gart dal : Yaşlı ve eğilmesi zor fıdık dalı.

Gāruk : Gururlu bir şekilde hareket eden kimse

Gāruk : *Gururlu bir şekilde hareket eden kimse. U gāruk gine burdan geçdi.*

Gasbane : Kasten, inadına.

Gasefet : Üzüntü.

Gasgambak : Ortada, meydanda.

Gasit : Yalan.

Gaş : Uçurum.

Gatır gö.ü : *Bir elma cinsi. Gatır gö.ünü silkedin mi?*

Gatuvaz : İnsafsız, acımasız, katı

Gavran : Ağaçtan oyularak yapılmış büyük kap (bk. Resim: 178.)

Gavumlamak, gavuma getmek: Gelinin baba ocağı ziyareti.

Gavur : Türk ve Müslüman olmayan.

Gayda : Ezgiyle bir söz söyleme. Ezgi. Nağme, müzik.

Gaygana : Hamurun tavada kızartılmasıtla yapılan büyük gılik.

Gayış : Kemer.

Gaykı : Kızak.

Gazal : Yaprak.

Gazan : Büyük, kulplu tencere.

Gazuk : Ucu sivri odun parçası.

Gē : Seslenme edatı. Kız anlamındadır. Geliyon mu gē?

Gebeme : Yer adı.

Gecin : Kabuklu fasülye, bezene vb.

Geçek : Bahçelere tahta veya daldan yapılan kapı (bk. Resim: 212)

Geçmek : *Şikayet etmek. Seni babā geçerim.*

Gegek : Tavuk gagası gibi eğri anlamındadır.

Gelbere : Fındık harmanlarında fındığı bir araya toplamaya yarayan ağzı tahtadan ve geniş tarım âleti.

Gelincik (adı denmez): Tavukları boğan ve öldüren bir hayvan.

Gelō : Büyük fare.

Gendüme : Arpa.

Gerdel : Kulplu kazan.

Germe : Odun veya tahtalardan oluşan bahçeleri çevirmeye yarayan örgü.

Gerō : Ağaçta dalları çekerek meyve toplamaya yarayan ağaç dalından yapılmış ucu çengelli âlet.

Gerō : Dal eğmeye yarayan çengelli sopa.

Gevmek : Sakız gibi yumuşak şeyleri çiğnemek.

Gevük : bk. Çō̄r.

Gı : Seslenme edatı. Kız anlamındadır.

Gıdık : Küçük sepet.

Gılik : Hamurdan yapılan bir yiyecek, krep . Nenem bize gılik bişüdü.

Gıloo/Gıloolanmak: Kendini beğenmek.

Gınuk : Cimri.

Gırnata : Klarnet.

Gısım : Avuç.

Gısuruk : Aralık.

Gıtnak : Fasülyenin tanesi çıkarılmadan kırılmış hâli.

Gıyı : Kıyı, köşe.

Gıyımsız : Yufka yürekli.

Gidişmek : Kaşınmak.

Girebi : Odun kesmeye yarayan baltanın küçüğü.

Girişmek : Dövüş etmek.

Gocagarı takvimi: Miladi takvime göre on üç gün geriden gelen takvim.

Gocuk : Palto.

Goçilim : Çocukların konuşurken birbirlerine söyledikleri bir söz. Seni yendim goçilim.

Goncolos : Karabasan da denen uyurken insanın üzerine binen ağırlık.

Gopça : Düğme.

Gorsōç : Kömür gibi olmuş, yanmış. Patatisler sobada gorsōç olmuş.

Goruk : İçi boş fındık veya ceviz

Gostil : Patates.

Govuk : Ağaçların delik yerlerine verilen ad.

Goy vermek : Serbest bırakmak

Goya : Yalandan yere.

Gōz : Yarı veya az açık, tam dolmamış. Tencerenin āzını gōz bırakma.

Gō̄ : Yeşil.

Göbümek : Döşek ve yorganları dikmek.

Göcek : Kap kaçak.

Gödelek : Çamaşır döğmeye yarayan ağaç sopa. Bu gödelē nerden buldun?

Gödeliç : Uzun kazık.

Göden : Kara kurbağası, ebe gödeni de denir.

Gödük : Tahıl, meyve vb. kabı, ölçeği.

Gökgöçemen : Bir kertenkele cinsi.

Gō̄sük : Özlemiş.

Gō̄sümek : İç çekmek, özlemek.

Götdaş : Yakın arkadaş, kafadar. Gine götdaşlar bi arıye gelmiş.

Götüre : Bir işi yevmiye usulü değil tamamıyla bitirilmesi karşılığı vermek.

Göynümek : Meyvenin olgunlaşıp yumuşaması.

Gözer : İri gözlü kalbur. Mısır ve fındık elemeye yarar.

Gözsüz köpelek: Köstebek.

Gubaşuk : Yakın arkadaş, kafadar.

Gubuz atmak : Kendini beğenmek, kibirlenmek, kibirli tavır sergilemek.

Gulak tözü : Kulak içi.

Gulun : Tay.

Guz : Güneş görmeyen yer. Kuzey.

Gücük kepçe : Her işe karışan.

Gücük : Bir ay adı, Şubat.

Gülk : Kuluçkaya yatan tavuk.

Gümek : İyice kuruyup tutuşacak hâle gelmek. Ataşa dā fazla yanaşma aban ėyi gine gūdü.

Gürcüce : Horoz etiyle yapılan yiyecek.

Gürün : Eğrelti otu. Bıyı üç yük gürün getürebildim.

Güvē : Damat.

Güvebe : Yer adı.

Güvermek : Morarmak.

Güymek : Güvenmek, dayanmak, aldanmak. Ben unun güler yüzüne güydüm.

Güyo : Erkek eşe verilen ad.

H

Haburda : İşte burada.

Haçan : Ne kadar çabuk.

Haççak : Güzel.

Hak : Pay, hisse.

Hakcı : Değirmene getirilen mısırdan pay alan kimse.

Hâlis – mulis : Öz ve öz.

Halpaç : Büyük ağız.

Hamalma : Ham elma.

Har : Ateşin kızgınlığı.

Haram : Erkekler eşlerine haramım der.

Haranı : Büyük kazan.

Harar : Çuvalın daha genişi.

Hark : İçinden su geçen yarık. Ark.

Hartama : Eskiden çatı örtmede kullanılan tahta, 3-10 mm kalınlığında, 10-12 cm eninde, 60-80 cm boyunda olur.

Hartamacılık : Hartama denilen tahtayı yapma işi.

Haşurda : İşte şurada.

Havas etmek : Beğenmek.

Havura : Ora

Hayası : Tam pişmeden soğumuş.

Hayat : Evin salonu.

Hayıfsınmak : Üzülmek.

Hayıfsınmak : Üzüntü ile iç geçirmek.

Haylamak : Tilki, çakal gibi hayvanları tavuklardan uzak tutmak için "vāyhō" diye bağırmak.

Hedik : Kışın karda yürüyebilmek için ayağa giyilen kap.

Hedik darı : Suda pişmiş mısır.

Herhalsı : Herhalde.

Hekā : Anlatılan bütün türlere verilen ad. (Efsâne, masal, hikâye ...)

Hēklemek : Oraya buraya merakla bakmak.

Helbet : Elbette.

Helle : Un ve su ile yapılan bir yemek.

Heralsı : Herhalde.

Hēri : Bir ünlem ifadesi.

Hēri : Bir ünlem ifadesi. Ne yapdın bōle, hēri sen de bā!

Herif : Kadınlar kocalarına böyle seslenir.

Herk : Belleme, tarlayı sürme.

Hey (Hē) : Büyük sepet.

Hılma hışır : Çok eski, yırtılmış.

Hırtlak : Gırtlak.

Hısım : Akraba.

Hışanmak : Hiddet göstermek, hiddetle saldırmak.

Hışır : Eski.

Him tolas : Gizli yerler.

Him : Gizli yer.

Hingilim : Oyun.

Hō : Hiddet, hırs.

Holasa : Boşboğaz.

Homarmak : Birdenbire ortaya çıkmak.

Hopal : Köpek yavrusu.

Horopsi : Yörede horona verilen ad.

Höbek : Mısır bağlarının (çıtırmanların) birbirine dayalı bir şekilde durduğu hâl.

Hök *: kendini beğenmiş kimse. Unun babası hök bi adam.*

Hökelā *: Ukala. Garşımda hökelā hökelā durma.*

Höl : ıslak.

Hölümek : Islanmak.

Höst : Binek hayvanlarını yürütmek için söylenen söz.

Höşül : Kaynatılarak yumuşatılmış meyve.

Hötürük : İshal, amel.

Huluç *: Eski püskü ağır atıntı kalın kumaş. Eyniye bu huluçları niye gėydin.*

I

Īmak *: Bol miktarda meyvenin ağaçta olgunlaşması. Bu sene armutlar ācında īdı.*

Īmış yīmīş : Çok fazla/kötü kokmuş.

Imuk : Sıcak, ılık.

Irak : Uzak.

Irganmak : Sallanmak.

Īrıp : Yöntem.

Isırgan : Yakıcı bir ot.

Işkın (ışgın) : Fındık dalının küçüğü.

Işmar : Birisine hareketle bir şey göstermek. Göz etmek.

Iymak *: Ezip yaymak, çözmek. Erükler ayāmın altında ıyıldı.* Kolan, dastar ve kilim dokumada tezgâhın kurulması.

Izgar : Hastalıklı, zayıf.

İ-J

İğ : Yünleri ip hâline getiren eğercek de denilen alet.

İkileme : Tarlayı ikinci kez kazmayla kazma.

İkiz : İki fındığın bir potağın içinde birbirine yapışık olması.

İkrâh : Kötü, eğreti işler yapmış olana, ikrah edilen denir.

İlenmek : Beddua etmek.

İlistir : Süzgeç, elek.

İstihza : Alay etmek.

İtdirseği : Göz kapağında oluşan bir iltihap.

Jüt : Semer yapımında kullanılır. Kamışlar bu çuvalın içerisine konulur. Fındık çuvalı olarak da kullanılır.

K

Kalık : Evde kalmış. Evlenememiş.

Kamış :Semerin içinde kullanılan sazlık denen yerlerde yetişen malzemedir. Yumuşak, dayanıklı ve hafiftir. Kamışlar daha önceleri Samsun'dan getirtilmekteyken daha sonraları Afyonkarahisar ilinin Bolvadin ilçesinden alınmaya başlanmıştır. Bunun nedeni Samsun'daki sazlığın koruma altına alınmış olması olarak ifade edilmektedir.

Kargu : Bağcak ve kolan dokumada renkli ipleri birbirinden ayıran çubuk.

Kartopu : Gostil de denir, patates.

Kaş : At, katır veya eşek semerinin ip takılan kısmı.

Katerleme : Önüne katma, teşvik etme.

Kavran : Ağaçtan oyulma büyük bidon, gavran.

Kavum : Yeni evli çiftin, gelinin baba evini ziyareti.

Kebe : Çobanların giydiği koyunyününden yapılan omza oturtmalı uzun palto.

Kēfanı : Kocakarı.

Kefene : Semer yapılırken avuç içinin incinmemesi için kullanılan araç.

Keh : Uçurum.

Kehnemek : Bitkin düşmek. Yazın ısıcānda yokuş okarı kehnedim.

Kelçük : Isırılmış meyve.

Kelek : Hayvanların boynuna takılan çan.

Kelem : Pancarın sapı.

Kelif : Ağıl veya salmanın yanında çobanın yatıp dinlenmesi için taştan yapılan küçük baraka (bk. Resim 94).

Kemire : bk. Kemre.

Kemre : Hayvan dışkısından oluşan yığın. Gübre olarak kullanılır.

Ken : Hırs.

Kenāyi : Kasten, inadına.

Kesmük : Mısır tanelerinin sıralandığı yenmeyen kısım.

Kesür : Düğün öncesinde söz kesmeden önce kız tarafından erkek tarafına verilen alınması gerekenlerin yazılı olduğu liste. Kesür kâğıdı.

Kesük : Çökelek

Keş : Kurumuş çökelek

Keşik : Sıra.

Keşkek : Yöresel bir yemek

Kėyfanı *: Kocakarı. Kėyfanı kėydürür, ocak başına çȫdürür. Galdirik gaynar, kėyfanı oynar.*

Kėyiş *: Bir hakaret sözü. U kėyişi ben eyi bilürüm.*

Kılıç : Bağcak ve kolan dokumada dokunan kısmı sıkıştırmaya yarayan alet.

Kınık : Cimri.

Kırımsa : Kırağı.

Kırklama : Kırk günü dolan anne ve bebeği kırk kaşık su ile yıkama.

Kırklar : Türk halk inancında kırk evliya.

Kırklı : Kırk günü dolmamış yeni doğum yapan anne ve bebek.

Kırkmak : Makasla saç veya tüy kesmek.

Kirinte : Kösele taşı. Bileği taşı.

Kirinti : Büyük orak.

Kirkit : Kilim dokumada kullanılan ve dokunan deseni sıkıştırmaya yarayan ucu tarağa benzeyen alet.

Kirmit : Bir mantar çeşidi. Tirmit.

Kocacık : Semere takılan arka demir.

Kolan : Renkli iplerden dokunan 3-4 metre uzunluğunda 3-6 cm genişliğinde yük taşımaya yarayan eşya.

Koruk : Kurtlu delik fındık.

Koşmak : Tarlayı sürmek.

Kölemez : Sıcak süte yoğurt katılarak yapılan yemek.

Köm : Samanlık.

Kösmük : Sigaranın içildikten sonra kalan kısım.

Kösüre : Bileği yapmaya yarayan döndürülerek kullanılan taş.

Köy derdi : Soğuk algınlığı.

Kōrek : Kurumuş veya lifleri soyulmuş kendir çubuğu.

Kundaklama : Yeni doğan bebeğe kıyafet giydirme.

Kuşluk vakti : Sabahleyin kuşların ötmeye başladığı zaman.

Kücü değneği : Kilim, dastar, kolan ve bağcak dokumada kullanılan ve ıyma iplerinin arasını ayıran ağızlık vermeye yarayan alet.

Küdür : Yuvarlak ekmek, peynir veya çökelek.

Kül : Yanan cismin geride bıraktığı tortu.

Küllük : Evlerde ocakların bulunduğu yer.

Küllüm kütük : Hep beraber.

Küplengü : Nacak, girebi, balta gibi aletlerin sap takılan kısmı. Küpüsü de denir.

Kürtük : Kar kütlesi.

Küskü : Uzun ve kalın kazık.

L

Lėftir *: bir hakaret sözü. Lėftir gine yapdı yapacānı.*

Löbet : Nöbet.

M

Mada : İstek.

Mahna : Bahane.

Mal : İneklere mal denir.

Māmur : Memur.

Mandıra : Yaylada depo olarak kullanılan içinde peynir tereyağı gibi ürünlerin saklandığı yer (bk. Resim 86).

Manyolmak : Batmak, yok olmak. Bizim dibek daşı manyolmuş.

Mardabaş : Yaramaz, huysuz. Ne mardabaş çocukları var.

Mayalamak : Çocuk oyunlarında ebenin oyuncuyu yakalaması. Günümüzde sobelemek olarak kullanılır.

Mayıntap : Dalga geçme.

Mayyolmak : Yok olup gitmek.

Meh : Al senin olsun, anlamında kullanılır.

Mēkli : Sevdalı. Mēkliler gibi bakıp durma.

Merisem : Birde gördüm ki anlamında kullanılır.

Mertek : Hayvanların ahırlarının tabanına döşenen tahta.

Merükmen : Merdiven.

Mesimek : Kâle almak. Önem vermek.

Mesō : Dedikodu.

Mezelemek : Taklidini yapmak. Dalga geçmek.

Mezellik : Mezarlık.

Mık : Mıh, Çivi.

Mırık/Mırī gırılmak/düşmek: üzülmek, hayal kırıklığına uğramak.

Mısır kesmū : Mısır posulunun üzerinden tanelerinin alınmış hâli.

Mısmılım : Sana kefilim manasındaır.

Mıtırık : Cimri. Çok mıtırık bi adamıdı.

Mızıkçı : Oyunbozan.

Mile : Misket, bilye.

Mitil : Döşek.

Mökkem : Sağlam.

Mudara : Güçsüz.

Mükkem : Sağlam.

N

Nacak : Küçük balta. Teber olarak da bilinir. İşlemeli olarak yapılanları da vardır. İşlemeli olanlar süs eşyası olarak kullanılır.

Nacakçı : Nacak kullanan kişi, yiğit. Yörede Yukarıkızılen Köyü'nde yaşayanlar nacakçı olarak bilinir.

Namazlō : Seccade.

Namtu : Basit bıçak.

Nasip aramak : Kendisine uygun bir eş aramak.

Navlum : Taşıtlara verilen ücret.

Nene : Anne, babaanne, anneanne.

Nivik : Yemek yapılan bir ot cinsi (bk. Resim: 166).

Nivirgen : Dar yapraklı bir ot. Isırgan yanığı olan yere sürülür.

Nuska : Muska.

Nüzül : Felç.

O

Ō : Kimse yok anlamında kullanılır. Değirmen ō mu?

Oba : Yaylada çadır kurulan alan.

Ōfa : Büyükbaş hayvanları durdurmak için söylenen söz.

Okarı : Yukarı.

Okuntu : Davetiye.

Ōlan : Oğlan.

Ōmak : Mutlu olmak. İşleri yolunda gitmek.

Osmak : *Aldanmak, kanmak. "Sözüğe osdum da buriye gadar geldim."*

Ö

Öğürsemek : Hayvanların çiftleşme isteme hâli.

Ōmeç : Tavada tereyağı ile mısır ekmeğnin kavrulması

Ōner : Tarlalarda göz kararı ölçü birimi.

Örenek : Kilimlerde motiflere verilen ad.

Örsemek : bk. Öğürsemek.

Örō : *Sırık. Örōyu omuzlamış neriye gidiyon.*

Õrü durmak : Ayağa kalkmak. Ayakta durmak.

Õrü galkmak : Karşı koymak, hiddetle direnmek.

Õsō : Ucu yakılarak köz hâline getirilmiş dal. Eskiden değirmene giderken yolu aydınlatmak için kullanılırmış.

P

Paal Taşı : Değirmende darının tekneden az veya çok dökülmesini ayarlayan iple teknenin ucundaki oluğa bağlı taş.

Pāla : Fasulye.

Palan *: Sıradan bez veya kumaş. Bütün paranı bu palanlara mı verdin?*

Pancar : Lahana.

Parpulama : Fırçalama.

Pasa : Sürekli olarak.

Pē : Taş duvar.

Pervane : Bakır tencere.

Peşçi : Fındık toplayan amelenin arkasında kalan fındıkları vs. toplayan kişi.

Peşkir : Havluya verilen ad.

Peştamal : Genellikle kahverengi, kırmızı, siyah ve beyaz renklerden oluşan düz çizgili ve renkli olarak keten ya da pamuk ipliğinden dokunan geleneksel kumaş. Etek, atkı ve çember olarak kullanılır.

Peştamal : bk. Peştamal.

Peter : Dedeye denir.

Pırtı kesme : Düğünden önce erkek tarafı kız tarafının yakın akrabalarına hediyeler alır buna "pırtı kesme" denir.

Pırtkesek : Seyrek, az.

Pıtlak : Mısır patlaması.

Pilaç : Lastik ayakkabı.

Pilla Böcük : Uğur böceği.

Pipil *: Bir hamur tatlısı. Dün āşam bi tencere pipil yapdım.*

Pocga *: Yaramaz çocuk veya genç. U pocga gine ne yapmış?*

Pōkurmak : Sıvının tazyikle büyük kütle hâlinde çıkması.
Pontul : Pantolon.
Posul : Közde pişmiş süt mısır.
Potak : Fındığın dalda kapsülün içinde birden fazla olması.
Poymak : Vazgeçmek.
Poyukmak : Kaçmak, harekete geçmek.
Pōrek : Su akarı için yapılmış düzenek.
Puar : Su akan yer, su gözüne yapılan çeşme (bk. Resim: 189).
Pulanya : Ağaç veya tahta yontmaya yarayan alet. Rende.
Pur : Yumuşak, kolayca dağılan bir kaya cinsi.
Pünnük : Tavukların tünediği, yumurtladığı yer.
Pür *: İğne yapraklı bir ağaç cinsi. Seni pür ācının altında bekliyom.*

S

Saban : Tarlayı sürmeye yarayan tarım aleti.
Saccak : Üzerine tencere konulan üç bacaklı demir (bk. Resim: 175).
Sadelenmek : Tuvalet ihtiyacını gidermek.
Sadır : Sidik.
Sağan : Yemek kabı, tas.
Sağrak : Ağaçtan oyulmuş, tereyağı kabı.
Sahtiyan : Tabaklanmış küçükbaş hayvan derisidir. Semerin iç kısmına geçirilir.
Salı : Bir gün adı. Ulubey'in pazarı.
Salma : Ağılın yakınında koyunun gündüzün dinlendiği etrafı çevrili alan (bk. Resim: 197).
Sapak : Yol ayrımı.
Sārak : Ağaçtan oyulmuş, tereyağı kabı.
Sārı : Atlar için kullanılır, atın sārısı, atın arkası manasına gelir.
Sarıcalı : Sarı yaban arısı.
Sasuk : Tadı belirsiz.
Savmak *: Meyve zamanının geçmesi. Su yatağını değiştirmek. Dutlar bu sene erken savdı. Derī savıp balıkları dutduk.*

Sayfan : Fındık harmanlarının kenarına fındığı beklemek için yapılan küçük oda.

Seben : Semen. Üzerinde yufka açılan, yemek yenen yuvarlak masa. Sofra.

Secereli : Aklı yerinde olmayan.

Sef : Yanlış.

Sekmen : Üzerine oturulan tahta tabure (bk. Resim 91).

Semelek : Uyuşuk.

Semen : Seben. Üzerinde yufka açılan, yemek yenen yuvarlak masa. Sofra.

Serendi : Dört ayak üzerine kurulan, tahtalardan yapılmış yer. Serenti, Serente, Serender.

Sesetme : Konuşma sus anlamındadır.

Seyirtmek : Koşmak.

Sıçan : Fare.

Sınōç *: Deneme aracı. Benim de sınōcum buyudu.*

Sıvartlamak : Pantolonun veya gömleğin paça ve kollarını yukarıya toplamak.

Sırımak : Bez veya kumaşın delinen yerlerini sıkıca dikerek kapatmak.

Sırpatlı : Sihir gücü olan.

Sırsıl *: Esnek çubuk. Çocā sırsılınan vurmuş.*

Sibek gafa : Koca kafa.

Sibek : Büyük ve yuvarlak çıkıntı.

Simil simil *: Gizli gizli, sinsice. Biraz evel buralarda simil simil geziyodu.*

Similcen *: Gizlice iş yürüten, kendini gizleyen kimse. Ne similcen birisin?*

Sini : Yemek yenilen sofra

Sinmek : Saklanmak.

Sitil : Süt ve yoğurt koyulan kulplu yuvarlak bakır kap

Sīrtmaç : Çoban.

Sīrtmaç *: Çoban. On sene sīrtmaçlık yapdım.*

Soluvan : Tez takatten düşen.

Somat : *Sofra, ziyafet. Canın somat mı istiye?*

Sōna : Sonra.

Sōnalıklarıma : Sonradan.

Sōra : Sonra.

Sömelek : Boş boş gezen, ne yaptığını bilmeyen. Uyuşuk.

Söye : Evlerde, kapı ve pencerelerdeki köşe dikmeleri.

Söykenmek : Yaslanmak.

Su dökünmek : İşemek.

Sunōç : Tahmin anlamında kullanılır.

Süllü sâli : Çok süslenenler için kullanılan bir ifade.

Süvelmek : *Çıkıntı oluşmak. Annında goca bi çiban süveldi.*

Ş

Şapıradak : Hemen. Çabucak.

Şapşak : Yayla puarlarında içine su biriken oyulmış taş.

Şıh : Şeyh.

Şıkırdak : Değirmende tekneye ve teknenin oluğuna bağlı olarak dönen taşın üzerinde sürekli titreyerek teknenin oluğundan darının dökülmesini sağlar. Takıldaç (özellikle Giresun'da), şakırdak veya çakıldak da denir.

Şırahna : *Aşırı kilolu. Görmiyeli beri şırahna olmuşun.*

Şıvga : Yeni sürgün dal.

Şıvgun : Yeni sürgün dal.

Şişek : Damızlık koç.

Şötteki : Şu ötedeki.

T

Takaçlama : *Özellikle karalahanadan yapılan susuz bir yemek çeşidi. Bōn takaçlama yedük.*

Takaz : *Duvarda üzerine bir şey konulabilecek çıkıntı. Lambii takaza goy.*

Tam : Oda.

Tām : Yemek yapmak için kullanılan malzemeler, inek sütü.

Tanas/Tanas gafa: Bir hakaret sözü, kalın kafa.

Tavgın : Ölen kişi toprağa kuylanınca, imamın ona seslenmesi.

Tavla : Atların bağlandığı yer.

Tay durmak : bk. Day durmak.

Tekleme : Fındığın dalda potak değil de bir tane olması.

Teküz : Tam, yolunda. Bütün işleri teküz nası olsa.

Teltük : Pürüz, engel. Eyi bak da bi teltük galmasın.

Tēn : Bir kemirgen hayvan türü. Sincap

Terek : Mutfak dolabı rafı.

Terki Hebesi : Atların üzerine koyulan, eşya koymaya yarayan bir bez.

Tevek : Yaprak.

Teyyare : Helikopter.

Tıkıl : Yuvarlak.

Tıstıllamak : Bir insan veya hayvanı gizlice harekete geçirmek, dolduruşa getirmek.

Tıynık : Şüpheci. U her zaman bōle tıynık mu?

Tirendez : Titiz.

Titüvez : Titiz.

Todarmak : Küsmek, küskün bir tavır sergilemek. Beni görinci todarıp gėtdi.

Tolas : Gizli yer.

Tomman : Belden dize kadar olan pijama.

Topur : Bel ile çevrilen toprak yığını.

Tosarmak : Küsmek, küserek bir kenara çekilmek.

Tömzek : Ahırlarda hayvan kemresinin dışarıya atıldığı küçük pencere.

Tös tös gitmek: Kinle ağır ağır yürümek.

Töslemek/tös etmek: Saçı tam ortadan ikiye ayırmak. Saçī düzgün tös etmemişin.

Tuğyan : Akarsuyun taşması, kabarması.

Tutmak : Öğürseyen inekleri tosuna götürmek. Çiftleşmelerini sağlamak.

Tūlek : Kabak.

Tūleme : Sigarayı sigarayla yakma.

Tülemek : Ortaya çıkmak.

U

Ū çī : Paramparça.

Uçuk : Uçurum.

Ūnmak : Çok acı çekmek.

Ūrunmak : Acıyla salınmak. Gannımın ārısından ūrunup durdum.

Ut yeri : Edep yeri.

Uvalmak : Ağlamaktan nefessiz kalmak. Beşikden düşen çocuk āli āli uvaldı.

Uvartlamak : Düzeltmek.

Uvaz : Bir meyve çeşidi.

Uyluk : Hayvanların arka bacağına verilen ad.

Ūz : Kaba, acımasız.

Uzluma : Rast gele iş veya hareket. Uzluma gonuşup durma.

Ü

Üç otuz : Yaşın ilerlemişliğini bildiren bir ifade.

Üçüz : Bir potağın içinde üç fındığın birbirine yapışık olması.

Üdürgü : Semerin tahta kısımlarının delinmesine yarayan alet.

Üleş : Bir hayvanın kokuşmuş ölüsü.

Ürümek : Beşik sallamak.

Ürüsüm : Israr etme, üzerine düşme. Evelden gızlar bā çok ürüsüm ėderdi.

Üryen : Çıplak.

Ütmek : Çocuk oyunlarında yenmek anlamına gelir.

Ütmek : Mısır tanelerini un hâline getirmek.

Üvendere : Hayvanları yürütmek için kullanılan ucu çivili değnek.

Üvez : Bir sinek cinsi.

Y

Yaba : Ağaçtan yapılmış geniş ağızlı kürek, fındık harmanlarında kullanılır.

Yağlaş : Un veya Isırgandan yapılan hamursu yemek.

Yal : Hayvanların yiyeceği.

Yalak : Hayvanların su içtikleri ağaçtan ya da taştan oyma uzun tekne (bk. Resim: 201). Hayvanların yalaması için tuz dökülen yalaklar da vardır (bk. Resim: 199).

Yālaş : Un ve yağ ile yapılan bir yemek.

Yalō : Ateş, alev.

Yalōz : Fakat anlamında kullanılır. Yalnız, kimsesiz.

Yasamak : Ot ve benzeri şeyleri toplu olarak yere yatırmak.

Yasılı : Üzüntülü.

Yavşı : Bit yavrusu, sirke.

Yavutta : Veya.

Yaykamak : Yıkamak.

Yaykın : Kızılağaç.

Yaylım : Hayvan otlatmak. Hayvan otlatılan yer.

Yēklemek : Dolduruşa getirmek.

Yelemük *: İnce elbise. Bu sōkda ėynindeki bu yelemük göynek ne?*

Yepelek *: Bir ot cinsi. Danalarıma bi gucak yepelek getürdüm.*

Yerük : Bir yiyeceği çok arzulayan.

Yēye : Bir dahaki sene. Gelecek sene.

Yeygi (yeygü) : Hayvanların yemesi için hazırlanan ot, alaf vs.

Yeynik : Hafif, ağır olmayan.

Yılancuk : Bir deri hastalığı.

Yılar : Hayvanlan bağlamaya yarayan kalın ip.

Yılgun : Taze ağaç çubuğu.

Yıluk göz : Şaşı göz.

Yivdin : bk. Nivirgen.

Yoka *: İnce, sığ. Gölün burası çok yoka. Yufka.*

Yosma : Güzel.

Yosmak : *Kazımak, iyice sürtmek, çok yormak. Çimeni gazminen èyice yosdum.*

Yöndem : Öküze yön veren araç.

Yörek : Bebeği beşiğe bağlayan geniş bez. Değirmende darının ince veya kalın öğütülmesini sağlamak için taşların arasını açmaya yarayan âlet.

Yörüven : Çok hızlı yürüyen.

Yuğlanmak : Devrilmek.

Yumuşlanmak : Birisinden yardım istemek ona işlerini yaptırmak.

Yüklü : Gebe, hamile.

Yüklük : Yatak ve yorganların üst üste çaplandığı yer.

Z

Zabah : Sabah.

Zabun : *Hasta, zayıf. Gırkı çıkana gadar çok zabunudu.*

Zağar : Yaşlı köpek.

Zahra : Mısır, darı.

Zār : Kancık köpek.

Zār : Kötü cins köpek.

Zebil : Çok.

Zefil : Parası pulu olmayan. Aç olan.

Zındık : Kâfir ile eş anlamlı.

Zuval : Daha büyük.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ulubey, Ordu ilinin ve hatta Karadeniz Bölgesi'nin en eski ve zengin kültüre sahip ilçelerinden biridir. Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşimlerinin görüldüğü yerlerin başında gelir. 1380'li yıllarda bölgeyi fetheden Hacıemiroğulları tarafından Ordu'dan daha önce beyliğin merkezi olarak kullanılmıştır. Bu fethin ardından yöreye yoğun bir Türk iskân hareketi başlamıştır. Ardından bölge 1427 yılında Osmanlı devletinin Hacıemiroğulları Beyliği'ni almasıyla Osmanlı Devleti yönetimine girmiştir ve 1 Nisan 1958 yılında idari yapısı ilçe haline dönüştürülmüştür. Ordu ilinin ilçesi olan Ulubey'in 35 köyü ve 6 mahallesi bulunmaktadır.

Faruk Sümer ve Bahaeddin Yediyıldız'a göre Karadeniz Bölgesi'ni ilk fetheden Türkler Oğuzların Çepni boyundandır; ancak Ulubey'de Eymür, Kumanlar gibi farklı boy adlarına ait yerleşim yerlerinin bulunması buraya birçok Türk boyunun gelip yerleştiğini de göstermektedir.

Ulubey ilçesinde 1879 tarihli yıllıklarda 6 medrese, 23 değirmen, 17 fırın bulunduğu belirtilmektedir. 1888 yılında medrese sayısı artarak 7'ye çıkmıştır. O tarihlerde merkeze oldukça uzak ve dağlık olan Kızılin, Ohtamış, Sevdeş ve Şıhlar gibi köylerde medrese bulunması kayda değerdir.

Ulubey yöresinden derlenen sözlü kültür ürünleri: "Masal, Efsane, Hikâye, Türkü, İlahi, Mâni, Tekerleme, Fıkra, Bilmece, Atasözleri ve Deyimler, Alkış ve Kargışlar, Halk Şairleri ve Yöresel Ağız Özellikleri" bölümlerinden oluşmaktadır. Ulubey yöresinden derlenen sözlü gelenekte heka, hikâye, masal olarak adlandırılan masallarda tekerleme pek yer almaz. Bu masalların sonuç bölümünde "Muhammede Selavat, bu da burda bitti, onu orda bıraktım" gibi ifadeler yer alır. Ulubey masallarının bazıları halk hikâyesi niteliğindedir. Halk hikâyelerinde olduğu gibi bu masallarda da gerçek hayattan izler görülür. Kahramanları gerçek veya gerçeğe yakın kişilerdir. "Üç Akıl Masalı, Akıllı ile Deli Masalı, Doymayan Adam Masalı ve Nuskacı Masalı" halk hikâyesi niteliği gösteren masallar arasındadır.

Motif indekste yer alan birçok motif Ulubey masallarında yer almaktadır. Derlenen masallarda hayvan motifleri, sihir, olağanüstülükler, devler, imtihanlar, aldatmalar ve cemiyet motifleri çoğunluktadır. Hayvan motiflerinde kuş, balık, köpek, at ve tilki motifleri ön sırada yer alır. Olağanüstülük ve sihir motifleri masalların

çoğunda yer alır. Sihirli elma, sihirli üzüm, sihirli nar, sihirli eşyalar, sihirli halı, sihirli keçe, sihirli kapı en çok kullanılan sihir motiflerindendir. Bu masallardan İki Kardeş Masalı'nın Erzincan yöresinden derlenen Oduncu Hasan Masalı'yla; Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Grimm Kardeşlerin Balıkçı ile Hanımı Masalı'yla; Tilki ile Değirmenci Masalı'nın Ankara Yöresinden Derlenen Tilki ile Çimenci Padişahının Oğlu Masalı'yla; Üç Akıl Masalı'nın Artvin yöresinden derlenen Üç Öğüt Masalı'yla varyant olduğu tespit edilerek epizot ve motif bakımından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarılmıştır.

Ulubey efsaneleri, tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler çoğunlukta olmak üzere, tarihi efsaneler ve dini efsaneler olarak guruplara ayrılmıştır. Bu efsaneler masallarda olduğu gibi zengin motiflere sahiptirler. Ulubey'den derlenen efsanelerde çoğunlukla kehanet gösteren, sihirli hayvan motifleri, sihir ve olağanüstülük motifleri ile dinî motifler yer almaktadır. Dinî motiflerin yer aldığı efsaneler çoğunlukla menkıbelerdir.

Ulubey'den derlenen hikâyelerin çoğunun geçmişte yaşanmış olaylardan oluştuğunu ve memorat niteliğinde olduğunu görmekteyiz. Ancak memoratlarda görülen olağanüstülük bu hikâyelerde yoktur. Birer anı olarak da niteleyebileceğimiz bu hikâyeler yörenin geçmişine ve insan ilişkilerine ışık tutmaktadır. Özellikle değirmen hikâyeleri yöredeki gündelik hayat ve halk bilimi açısından önemlidir. "Değirmene Zahra Götürme Yarışı" hikâyesinde insanların sabah erkenden kalkıp değirmen yollarına düşmesi, keşik kapma yarışı, giyilen pilacın çamura saplanması; "Küp" hikâyesinde köylünün turşu küpü bulmak için verdiği mücadele ve sonunda hayâllerinin suya düşmesi; "Gülizar" hikâyesinde köy ihtiyar heyetinin başına gelenler bu bölgedeki yaşamı yansıtmaktadır.

Ulubey yöresinden derlenen türküler genellikle 8 ve 11'li hece ölçülüdür. 7'li ve daha fazla ölçülü olan türküler de vardır. Bu türkülerden "Acı Portakal" Dursun Ali Akınet tarafından yaşanmış bir olay üzerine kaleme alınmıştır. Çoğu anonim olan türkülerin birkaç tanesi derlenen kişi tarafından oluşturulmuştur. Yöreden derlenen atma türkülerde ise konu: Köyde yaşanan olumsuzluklar, bir sohbet ortamı, köyde ilginç özellikleri olan bir kişinin anlatılması, köy muhtarı ile köylü arasında yaşanan bir olay, yaşanmış komik bir olay, yaşanmış ve sonu hazin biten bir aşk hikâyesi üzerinedir.

Ulubey'de mâni üretme ve söylemede kadınlar ön plandadır. Anneler çocuklarına veya başkalarına öğüt verirken mânileri atasözü gibi kullanırlar ve onlara ders vermeyi amaçlarlar. Mânilerin bir araya getirilerek türkü şeklinde bir ezgiyle söylendikleri de görülmektedir.

Yöreden derlenen tekerlemeler çoğunlukla oyun (sayışma) tekerlemeleridir. Çocuklar oyuna başlamadan önce ebeyi belirlemek için bu tekerlemeleri heceleyerek söylerler. Son hece kime gelirse o, ebe olmaktan kurtulur. Bağımsız tekerlemeler grubuna giren tekerlemeler ise daha çok eğlence amaçlı arkadaşlar arasında söylenen mizahi tekerlemelerdir. Fıkralarda ise yaşanmış olayların izleri görülür. Yaşanan bir olay zamanla dillere düşerek fıkra halini almıştır.

Bilmecelerde yörede yetişen ürünler, kullanılan aletler ve doğal olaylar cevap olacak şekilde sorulur. "Ulubeyli yolun ortasından neden gider." sorusunu duymayan Ulubeyli yoktur. Özellikle Salı günleri yollarda arabadan çok insanlar vardır. Bunun nedeni bilmecenin de cevabı olan "kaldırım olmadığı için"dir. Yöreden derlenen atasözleri genellikle tek cümle hâlindedir. Mâni şeklinde olan atasözlerinde ve cümle şeklindeki atasözlerinde ders verici ve didaktik özellikler görülür. Yöre halkının gündelik yaşamı ve sosyal ilişkiler atasözlerinin konusunu oluşturmaktadır. Deyimler ise yöre halkının duygu ve düşüncelerini çoğunlukla yöresel ağız özellikleriyle aktarmaktadır. Yöreden derlenen alkışlar dua niteliğindedir ve yöresel anlam taşırlar. Örneğin gençlere söylenen "Düğünün güzün olsun." sözü fındık sonunu kasteder ve güzün yapılan düğünler fındıktan gelir elde edildiği için daha bereketli olur. Kargışlar ise çoğunlukla ilenç niteliğindedir ancak "Eben leğende yıkansın", "Zıkkımın kökünü ye" gibi bazı kargışlarda mizahi yön de vardır.

Ulubey yöresinde tespit ettiğimiz saz eşliğinde kendi şiirlerini söyleyen ve halk şiiri tarzında şiirleri olan âşıklar vardır. Halk şairi veya âşık olarak niteleyebileceğimiz bu kişiler şiirlerinde yöredeki halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olmaktadırlar. Bu âşıklar; Talat Pamuk, Âşık Yalnızî, Ali İhsan Baki, Kör Osman ve Destancı Kürdoğ'dur.

Ulubey ve yöresinde yöresel ağızda kullanılan birçok kelime Dîvânu Lugâti't-Türk'te karşımıza çıkmaktadır. Örneğin örseyen ineklerin tosuna götürüldüğünde tosunun inekle çiftleşebilmesi için yörede kullanılan "re re re, şe şe şe" ifadesi Dîvânü Lugâti't Türk'te "arra arra arra" olarak geçmektedir. Açıklaması ise erkek eşeğin dişi

eşekle çiftleşebilmesi için tekrarlanan söz şeklindedir. [584] Dîvânu Lugâti't-Türk'te "bat kel" çabuk gel anlamındadır, yörede "bek gel" olarak aynı anlamda kullanılır.[585] Aynı şekilde "ağnamak" (at, katır veya eşeğin yerde kendi kendine yuvarlanması), "çit" (çit), "uyaz" (üvez), "yelnedi" (yennedi: ineğin memesi sütle doldu) gibi örnekler [586] Bu bölgeye yerleşimlerin kaynağının Dîvânu Lugâti't-Türk'ün derlendiği bölge olan Orta Asya olduğunu göstermektedir.

Yöreden derlenen gündelik hayat ve halk bilgisi ürünleri: "Törenler, Halk İnanışları, Halk Hekimliği, Çocuk Oyunları, Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi, Halk Hukuku ve Töre, Halk Matematiği, Yöresel Giyim Kuşam, Yöresel El Sanatları, Yöresel Mimari, Yöresel Mutfak ve Beslenme Kültürü, Yaylacılık ve Hayvancılık Kültürü, Halk Oyunları" bölümlerinden oluşmaktadır.

Törenler başlığı altında yer alan doğum, evlenme ve ölüm geleneklerinin günden güne unutulmaya yüz tuttuğu gözlenmektedir. Kısırlığı gidermek için başvurulan yollar, bebeğin sağlıklı doğması ve cinsiyetinin belirlenmesi için uygulanan gelenekler bunlar arasındadır. Kız isteme, söz kesme, nişan ve düğün âdetleri köy düğünlerinde çoğunlukla uygulanmaktadır. Yöreye özgü bohça götürme, kavum, yımırta yeme ve damat yakma gelenekleri düğün eğlencelerinin vazgeçilmez seyirlik oyunları hâline gelmiştir. Mayıs Yedisi, Hıdırellez ve Nevruz'la ilgili yöreye özgü gelenekler vardır. Mayıs Yedisi'nden önceki gece yağan yağmurun suyuyla süt mayalanır. Bunun nedeni her yıl mayanın yenilenerek yoğurdun ilk ve saf hâline döndürülmesi isteğidir. Hıdırellez günü evin bereketi etsin diye eve dana getirilir. Nevruz, Mart Dokuzu olarak adlandırılır ve bu gün hava güzel olursa bütün yılın bereketli geçeceğine inanılır.

Halk inanışları kendi içinde birçok gruba ayrılmaktadır. Yörede bereket ve uğur inanışları ile tabiat ve doğa olayları ile ilgili inanışlar yaygındır. Ay tutulunca Ay'a yılan dolandı denilerek Ay'ı kurtarmak için teneke çalınması veya silah atılması bunların başında gelir. Mart biri (14 Mart) yılın ilk günü olarak kabul edilir ve bu gün uğurlu sayılan birisinin eve alındığında bütün bir yıl boyunca evin uğur ve bereketinin artacağına inanılır. Buna Mart bozma, Mart kırma veya yılbaşı bozma denir. İnanışların çoğu bereketin arttırılması ile ilgilidir. Mart birinde görülen eve uğurlu

[584] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 151.
[585] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 177.
[586] Mahmud el-Kâşgarî, **a. g. e.,** s. 136, 238, 629, 682.

sayılan bir kişinin getirilmesi geleneği Yıl Sırtı denen Zemheri'nin Biri ve Mayıs Yedisi'nde de görülür. Halk inanışları uygulamalarının çoğu inanışın içeriğine göre şekillenmektedir. Örneğin kendisini sevmeyen bir kızı kendisine âşık etmek isteyen bir âşık ona yazdırdığı muskayı değirmenin çarkına bağlar. Bunun nedeni çark döndükçe muska da dönecek kızın da başı dönecek ve âşığı sevecektir. Basıklık uygulamalarında da yükseğe çıkmak esastır. Basıklıktan kurtarılması istenen damat, gelin veya bebek yükseğe çıkarılır. Burada yükseklik basıklığın zıttı olarak görülür. Damat geline karşı basık olmasın diye yüksek bir yere çıkarılır. Bebek basık olmasın diye cenazeden gelen kişi gelirken bebek yükseğe kaldırılır. Büyü, sihir, muska gibi inanışların çoğu günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Bunda halkın eğitim seviyesinin artması etkili olmuştur.

Halk hekimliği uygulamalarına yaygın olarak rastlanan Ulubey'de kırık çıkık başta olmak üzere, sarılık, basıklık, yılancık, ürfiye denilen hastalıklar ve geç konuşan, geç yürüyen bebeklere yapılan işlemler dikkat çeker. Bunların yanı sıra kırklama, cin çıkarma ve muska yazma uygulamaları ile evliya ve ocak tabir edilen yerlerin de bulunduğu Ulubey'de bugün bu geleneklerin birçoğu yok olmaya yüz tutmuştur.

İlçede uygulanan halk hekimliği dediğimiz geleneksel tedavi yöntemlerinin aslında birçoğunun mantıklı birer açıklaması olduğu görülmektedir. Gelin, damat ve çocuk basıklığında basıklıktan korunmak için yüksek bir yere çıkılması buna en güzel örnektir. Yüksekte bulunan kişi psikolojik olarak kendisini rahatlatmakta, karşısındakine ezilmemekte, dolayısıyla da basık olmamaktadır. Siğil tedavisi için kullanılan arpaların kolayca çürüyecek nemli bir yere kesilerek gömülmesi de arpanın çürümesiyle beraber siğilin yok olacağı inancındandır. İlçe geneline bakıldığında halk hekimliği tedavi yöntemlerinden sadece bir köye has olanlar ve birbirine benzeyenler olduğu gibi aynı tedavi yönteminin köyler arasında farklılıklarının da olduğu görülmektedir. Örneğin geç konuşan veya konuşamayan çocukların tedavisinde bazı köylerde evliya, ocak gibi yerlere gidilirken bazı köylerde çocuk, ahır gibi karanlık yerlere bırakılarak korkutulur.

Ulubey'den derlenen çelik çomak, gizlembeç, patlanguç, çukur oyunu gibi çocuk oyunlarının çoğu Dîvânu Lugâti't-Türk'te yer almaktadır. Çelik çomak oyunu, çevgen; gizlembeç oyunu, gizlençek; patlanguç oyunu, tüvek olarak Dîvânu Lugâti't-Türk'te geçmektedir. Bunlardan kuyu oyunu da denen çukur oyununun Dîvânu

Lugâti't-Türk'teki karşılığı köçürmedir. Bu oyun günümüzde mangala adı altında oynanan strateji oyununun doğada oynanan ilk şeklidir. Ulubey ve yöresinden derlenen çocuk oyunları yörenin doğasına ve yörede yetişen ürünlere göre şekillenmiştir. Çelik, dikik, cirit, yay oyunlarındaki çubuklar genellikle fındık dallarından yapılmaktadır. Yörede bolca yetişen fındık ile ilgili oyunlar da yaygındır. Tek mi çift mi, fındıktan topaç, fındıktan vızıldak, fındık yuvarlamaca oyunları fındıklarla oynanır. Çocuk oyunları zamana ve şartlara göre değişmektedir. Örneğin bir zamanlar yörede bulunan yumuşak bir taşla ve fındıkla oynanan "vızıldak" oyunu sonraları düğmeyle ve gazoz kapağıyla oynanmaya başlamıştır. Ardından bunların yerini bakkallarda hazır satılan vızıldaklar almıştır.

Yörede özellikle yaşlılar arasında Gocagarı Takvimi denilen halk takvimi kullanılır. Bu takvime göre hava durumu tahmin edilir, bağ bahçe işleri yapılır. Kesük Baş Günü denilen Bir Mart'ta tarlalara fidanlar dikilir, aşılamalar yapılır. Bu gün toprağa dikilen her şeyin büyüyüp yetişeceğine inanılır. Efsanesi de olan Vade Yeli gücük ayının biri ile onu (Miladi 14-24 Şubat) arasında esen bir rüzgârdır. İnanışa göre bu günlerde esen rüzgâr etrafı yeşertir, bolluk ve bereket getirir. Sayış günleri denen günlere bakılarak o yılki hava durumu tahmin edilir. Mart biri (Miladi 14 Mart), Mart ayında havanın nasıl olacağını belirler. İnanışa göre Mart biri yağmurlu geçerse mart ayı da yağmurlu geçecektir. Mart birinden itibaren diğer günler de sırayla diğer ayları temsil eder.

Ulubey yöresinde kişisel ve ortak işlerde imece usulü yaygındır. İmeceliğin diğer adı adam ödünçleme olarak bilinir. Fındık ve tarla işlerinde adam ödünçleme yapılır. Buna keşik veya devir de denir. Keşikle yardımlaşma sıra ile yardımlaşma anlamına gelir. Düğün hazırlıklarında ve yeni evlenecek olan gençler için yatak yorgan yapmada da imece usulü yardımlaşma yapılır. Fındık tarlalarında ve diğer işlerde adam ödünçleme, götüre ve yevmiye çalışma yöntemleri yaygındır. Ölçü birimi olarak bir şelek fındık, bir peştamal fasulye, bir ōner yer, bir evlek yer gibi ifadeler kullanılır.

Yöresel giyim kuşamda Ulubey'de peştamal önemli bir yere sahiptir. Peştamal; etek, atkı ve başörtüsü olarak kullanılmanın yanında fındık ve fasulye gibi ürünlerin toplanması için bele takılmaktadır. Kadınlar ayrıca pazem basmadan dikilme gömlek ve etekler giyerler. Erkekler zıpka ve şayak denilen paçası dar pantolonlar, aba denilen yelekler ve sekiz köşeli kasketler giymektedirler.

Yöreye özgü işlemeli nacaklar, sepetçilik, değnekçilik, bağcak, kolan, dastar ve kilim dokumacılığı, değirmencilik geleneksel el sanatlarının en önemli örneklerindendir. Nacakçılık, nacakların üzerine yapılan motif ve işlemelerle bir sanat hâline gelmiştir. Yapılan nacaklar ise bağda bahçede kullanılma özelliğini yitirmiş belde, elde taşınan veya evin duvarlarına asılan bir süs eşyası hâlini almıştır. Nacakların, bağcakların, dastarların ve kilimlerin üzerinde geleneksel Türk motiflerine rastlanmaktadır. Bunlardan yıldız, pıtrak, hayat ağacı, gül ve koçbaşı motifleri özellikle kilimlerde görülmektedir. Kilimlerdeki örenek denilen motifler ya dokunan bir kilimin ödünç alınmasıyla ya da bir başkasında görülen bir motifin akılda tutularak kendi kilimine dokunması şeklinde geçmişten geleceğe aktarılmaktadır. Nacaklarda ise dört yapraklı menekşe, ağaç, dal ve lale motifleri yaygındır. Bu motifler ise ustalardan çıraklara geçerek devam etmektedirler.

Ulubey yöresinde diğer Karadeniz Bölgesi'nin çoğunda olduğu gibi dağınık bir yerleşim hâkimdir. Evler dağların tepelerinde ayrı ayrı yerlerde bulunur. Köy merkezi genellikle caminin bulunduğu yerdir. Ulubey ve yöresinin geleneksel konut tipinde mutfak önemli bir yer tutar. Burada ocaklık bulunur. Ocaklıkta ateş yanar yemek pişirilir. Büyük kazanlar bacadan sallanan zincirlere takılır. Küçük tencereler ise sacayağı üzerine oturtulur. Ocak bugünkü anlamıyla şömineye benzer. Geleneksel Ulubey evlerindeki ocaklar taş örülüdür ve huni şeklinde çatıya kadar uzanan bir bacaya sahiptir. Bazı evlerde bu ocakların kenarında evin genel banyosundan hariç küçük bir banyo yer almaktadır. Ayrıca bu gizli banyolar ocaklıktan gelen ısıyla geleneksel Türk hamam kültürünün izlerini taşımaktadır ve günümüzdeki ebeveyn banyolarının işlevini görmektedirler.

Mutfakta yer alan önemli bir detay ise çardaktır. Mutfağın bir köşesinde boydan boya uzanan divan yüksekliğinde ama divandan daha geniş ve uzun olan bu çardaklar tahtadan yapılarak bulunduğu yere sabitlenmiştir. Üzerleri kilim veya dastarla örtülüdür. Geleneksel mimaride serendi, ahır, tam, çit, samanlık ve su değirmenleri de kendilerine has özellikleriyle önemli bir yer tutar.

Yörede mutfak ve beslenme kültüründe kara pancar ve fasulye önemli bir yere sahiptir. Pancarın çorbası, döşemesi, sarması, turşusu; fasulyenin çorbası, kıyması, kızartması, turşusu yaz kış sofralarda görülebilir. Bunların yanında çekintiden yapılan mısır çorbası ve kabak yemekleri de yaygındır. Doğada kendiliğinden yetişen nivik,

galdirik, melocan, ağcabaş gibi bitkilerin de yemekleri yapılmaktadır. Düğünlerde keşkek yapılır. Keşkeğin hazırlıkları düğünden birkaç gün önce başlar ve hemen her köyde keşkek ustaları vardır. Bu ustalar büyük kazanlarda pişen keşkekleri kazık denen odunlarla karıştırarak hazır hâle getirirler. Dal gatmar tatlısı, çalmaç, un helvası, ceviz helvası, oklō çıkartması gibi tatlılar da yörede günlük hayatta, düğün ve bayramlarda hazırlanan yöresel tatlılardandır.

Ulubey ilçesine bağlı Akinek, Ağdaş, Meşebelen gibi yaylalar bulunmaktadır. Bunların dışında yörede yaylacılık yapanlar Kabadüz ilçesine bağlı Çambaşı Yaylasına da gitmektedirler. Yaylaya Hıdırellez veya Mayıs Yedisi'nde çıkılması gelenek hâline gelmiştir. Salı günü yayla yoluna çıkmak uğursuzluk sayılır. Yaylacılar hayvanlarına arşı denen boyalar sürerler. Bu boyanın şeklinden, renginden ve sürülme yerinden hayvanın kime ait olduğu anlaşılır. Yayladan dönüş için Var Get (Çek Git, Yıkıl Git, Döngeri) isimli bir çiçeğin açması beklenir. Bu çiçek açtığında havalar soğumuştur ve yayladan geri dönüş başlar.

Ulubey ve yöresinde özellikle kına gecelerinde seyirlik halk oyunları oynanır. Bunlardan en bilinenleri yüzük kimde, yumurta ve güreş oyunlarıdır. Bu oyunlar halkın birlik ve beraberliğini sağlamaları bakımından çok önemlidirler. Bunlardan Karakucak güreşleri bir dönem Ulubey'e özgü hâle gelmiştir. Düğünlerde, bayramlarda; Mayıs Yedisi ve Hıdırellez gibi yöresel kutlamalarda güreşler düzenlenir burada başpehlivan olanlara çeşitli hediyeler verilirdi. Bu güreşleri duyan çevre köy pehlivanları gelir mücadele ederlerdi. Güreşler cami önlerindeki çayırlarda veya harmanlarda yapılırdı. Düğünlerde yapılan güreşler düğün evinin yanındaki çayırlıkta olurdu. Köy halkı kendi pehlivanını alır güreşe götürür tezahüratlarla onu desteklerdi. Pehlivanlara düğün sahipleri veya güreşi düzenleyenler tarafından güreş alanının çevresine asılan top top kumaşlar, renkli renkli basmalar hediye edilirdi.

Bu çalışmada, Ulubey ilçesinin sözlü kültür ürünleri ve gündelik hayat ve halk bilgisi mahsulleri derlenip incelenmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde ilk Türk yerleşim yerlerinden biri olan Ulubey'de gelenek ve göreneklerimiz nesilden nesle aktarılarak yaşatılmaktadır. Sözlü gelenek ve öğrenme yoluyla yapılan bu aktarımlar köyden kente göç, teknolojik gelişmeler gibi nedenlerle unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun yanında kilim dokumacılığı, nacakçılık, sepetçilik, yöresel mutfak ve beslenme kültürü gibi alanlarda canlanmalar da görülmektedir. Bunda bu araçların süs eşyaları

olarak kullanıma sunulmaları, yöresel yemeklerin sağlıklı olarak değerlendirilmesi ve turizmin etkili olduğu söylenebilir. Bu durum aynı zamanda geleneklerin ihtiyaca göre yeniden şekillendiğini de ifade etmektedir.

Bu çalışmada, kaybolmaya yüz tutmuş birçok ürün kayıt altına alınmıştır. Halkbilimi ürünlerinin Türk kültür coğrafyasıyla benzerlikleri tespit edilmiştir. İnanışlar, halk hekimliği, hayatın geçiş dönemine ait gelenekler gibi bölümlerde köyler arasında farklı uygulamalar olduğu görülmüştür. Üç bölüme ve yirmi yedi alt başlığa ayırdığımız çalışmamızın geleneklerimizin yaşatılmasına, millî birlik ve beraberliğimize dolayısıyla Türk kültürüne ve halkbilimi çalışmalarına katkı sunacağı, ayrıca bu alanlarda yapılacak daha kapsamlı çalışmaların faydalı olacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

Ahmet Eflâkî, **Âriflerin Menkıbeleri**, çev. Tahsin Yazıcı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964.

AKALIN, Şükrü Haluk, "Ziyaretgâhı Rumeli'de Sarı Saltuk'un İzleri ve Ohrideki Sveti Naum/ Sarı Saltuk", **1. Uluslararası Türkoloji Kongresi Bildirileri**, Prizren 12-14 Aralık 1998. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay. s. (221-244).

AKENGİN, Can, **Giresun Aksu Dergisi**, Aksu, Mart 1934. S 3, s. 6.

AKIN, Aşlar Melikoğlu, "Giresun İli Halkbilim Monografisi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, KTÜ, SBE, Trabzon 2018.

AKTULUM, Kubilay, **Folklor ve Metinlerarasılık**, Çizgi Kitabevi, Konya 2013.

ALPTEKİN, A. Berat-SAKAOĞLU, Saim, **Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21.yy)**, Akçağ Yay. Ankara 2006.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Efsane ve Motifleri Üzerine**, Akçağ Yay. (2. bs.), Ankara 2014.

ALPTEKİN, Ali Berat, **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Akçağ Yay. Ankara 1997.

AND, Metin, **Oyun ve Bügü: Türk Kültüründe Oyun Kavramı**, YKY Yay. İstanbul 2012.

ARIK, Remzi Oğuz, **Coğrafyadan Vatana**, MEB Basımevi, İstanbul 1989.

ARSEVEN, Celâl Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, C. 2, Fasikül: 10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1948. s. 936.

ARSEVEN, Celâl Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, C. 2, Fasikül: 12, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1949. s. 1090.

ARTUN, Erman, **Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008.

ARTUN, Erman, **Türk Halk Bilimi**, Kitabevi Yay. İstanbul 2008.

ATAMAN, Sadi Yaver, **Eski Türk Düğünleri**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1992.

BAKIRCI, Mustafa, **Üç Nesil Üç Hayat Dinî ve Kültürel Değişim**, Bir Yayıncılık, İstanbul 2019.

BAKİ, Ali İhsan, **Elveda Öğüt**, Yayın Matbaa, İstanbul 2018.

BANG, W.-ARAT, R. Rahmeti, **Oğuz Kağan Destanı**, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1936.

BARATOVA, Maral, "Türkmenistan'ın Milli Çocukları", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 143.

BARKAN, Ömer Lütfi, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Hamle Yay. [t. y.]

BAŞ, Mithat, **İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi**, Yason Yayınları, Ankara 2014.

BATES, Daniel G. **21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji İnsanın Doğadaki Yeri**, İstanbul Bilgi Ünv. Yay. İstanbul, 2009.

BATUR, Afife-GÜR, Şengül Öymen vd. **Doğu Karadenizde Kırsal Mimari**, Millî Reasürans T.A.Ş. Yay. İstanbul 2005.

BAY, Neslihan vd. "Türk Dünyasında Çocuk Oyunları: Bir Saha Çalışması", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. S. 179.

BAYAT, Fuzuli, **Türk Mitolojik Sistemi**, C. 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

BAYKARA, Tuncer, **Türk Kültürü**, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul 2003.

BORATAV, Pertev Naili, **Az Gittik Uz Gittik**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1969.

BORATAV, Pertev Naili, **Folklor ve Edebiyat**, İstanbul-Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı XII, Arkadaş Basımevi, İstanbul 1939.

BORATAV, Pertev Naili, **Türk Halk Edebiyatı Dersleri**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay. İstanbul 2000.

BORATAV, Pertev Naili, **Yüz Soruda Türk Folkloru- İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar**, BilgeSu Yay. Ankara 2013.

BORATAV, Pertev Naili, **Yüz soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yay. İstanbul 1992.

BRİNA, Nuri-AY, Serra, "Kosova'da Unutulmaya Yüztutan Çocuk Oyunları ve Türkiye'deki Oyunlarla Karşılaştırılmaları", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 212.

CAFEROĞLU, Ahmet, **Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları,** Türk Dil Kurumu Yay. Ankara, 1994.

CAMPBELL, Joseph, **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, çev.: Sabri Gürses, İthaki Yay. İstanbul 2019.

CAN, Sıtkı, **Çocuk ve İlgili İnanmalar**, Halkevi Yay, Gürses Basımevi, Ordu 1945.

CAN, Taner-TURHAN, Salih, **Ordu'nun Dereleri Ordu Türküleri**, Ordu Belediyesi Kültür Yay. Ankara 2007.

CAN, Taner-TURHAN, Salih, **Ordu'nun Dereleri, Ordu Türküleri**, Ordu Belediyesi Kültür Yay. Ankara, 2006.

CAUNCE, Stephen, **Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi**, çev. Bilmez Bülent Can, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul, 2001.

CENGİZ, Serpil Aygün, **Karadeniz Ereğli Örneğinde Çocuk Oyunlarının Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi**, AÜ Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

ÇEBİ, Sıtkı, **Bütün Yönleriyle Dünden Bugüne Ulubey**, Ulubey Belediye Başkanlığı Yay. Ulubey 1995.

ÇEBİ, Sıtkı, **Ordu Efsaneleri Ordu Folklorundan Damlalar**, Ordu Çevre Vakfı Kültür Yay. Ordu 2001.

ÇEBİ, Sıtkı, **Ordu Evliyaları**, Ensar Vakfı Ordu Şubesi Yay. Ordu [t.y.]

ÇEBİ, Sıtkı, **Ordu Folklorundan Damlalar**, Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Ordu 2006.

ÇELİK, Ali, **Manilerimiz ve Trabzon Manileri**, Akçağ Yay. Ankara 2005.

ÇELİK, Ali, **Trabzon Çaykara Halk Kültürü**, Doğu Kütüphanesi Yay. İstanbul 2005.

ÇELİK, Ali, **Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü**, Trabzon Valiliği İl Kültür Müd. Yay. Trabzon 1999.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Akçağ Yay. Ankara 2008.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, AKM Başkanlığı Yay. Ankara 2004.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yay. Ankara 2003.

DEMİR, Necati, **Hacıemiroğulları Beyliği**, Neden Kitap Yay. İstanbul 2007.

DEMİR, Necati, **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, TDK Yay. Ankara 2001.

DEMİR, Necati, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları IX Efsaneler, Masallar, Maniler ve Etnografik Malzemeler**, TTK Yay. Ankara 2006.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara 1983.

DORSON, Richard M. **Günümüz Folklor Kuramları**, çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay, Geleneksel Yay. Ankara 2006.

EBERHARD, Wolfram-BORATAV, Pertev Naili, **The Typen Turkischer Volksmarchen**, Weisbaden, 1953.

EKER, Gülin Öğüt-OĞUZ, M. Öcal-ÖZDEMİR, Nebi, **Dünya Halkbilimi Çalışmaları Tarihi**, Milli Folklor Yay. Ankara 2003.

EKİCİ, Metin, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yay. Ankara 2007.

ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yay. (14. bs.), Ankara 2016.

ELİAS, Norbert, **Uygarlık Süreci**, Cilt 2, çev. Erol Özbek, İletişim Yay. İstanbul 2009.

EREN, Abdullah-ÖZTÜRK, Abdulkadir, "Yukarıkızılen Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 7 (3), Kasım 2017, s. 413- 421.

EREN**,** Mustafa, "Balıkçı ile Hanımı Masalı'nın Ordu ve Grimm Kardeşler Varyantlarının Epizot ve Motif Mukayesesi" **Karadeniz Zirvesi 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi** 25-26 Nisan 2020 Ordu (UBAK), Tam Metin Bildiri Kitabı, Yay. Tar:15.05.2020, s. 320-325. Özet Kitabı s. 67.

EREN, Mustafa, "Mayıs Yedi'si ve Mayıs Yedisi'nin Ordu'nun Yukarı Kızılen Köyü'ndeki Uygulamaları" **1. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu**, 17-19 Mayıs 2017,(Otudes) Bildiri Kitabı, Ordu 2017, C 2: Edebiyat, s. 237-242.

EREN, Mustafa, "Ordu İli Ulubey İlçesi Geleneksel Tedavi Yöntemleri" **ODÜSOBİAD**, Kasım 2018. C 8, S 3. Sayfa 651- 663.

EREN, Mustafa, "Ordu İli Ulubey İlçesinde Doğum ile İlgili Halk İnanışları" **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi** (Mayıs 2019). C 1, S 2, s. 114- 121.

EREN, Mustafa, "Ordu'da Bir Sarı Sâdık (Saltuk) Ocağı ve Anlatıları", **Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** (2021), S 25, s. 126-139.

EREN, Mustafa, "Ordu'da Nacak, Nacakçılık ve Nacakçılar" **9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi** 20-23 Kasım 2017, Ordu, C 5 Maddi Kültür, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 2018. s. 141- 150.

EREN, Mustafa, **"**The Stone Cult In Turks From The Eternıty Stone To The Republic Stone In Kızılen**", 1.Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Sempozyumu,** 5-8 Ekim 2017 (Bilmes 2017) Tam Metin Bildiri Kitabı, Nevşehir Ekim 2017, Yayın Tarihi 27.11. 2017, s. 604-606.

EREN, Mustafa, "Üç Akıl Masalının Ulubey (Ordu) ve Yusufeli (Artvin) Varyantının Mukayesesi". **Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi** (Aralık 2018): Cilt 1, S 1, s. 35-44.

EREN, Mustafa, **Bir Köy Var Yukarda,** Altınpost Yay. Ankara 2014.

ERÖZ, Mehmet, **Türk Ailesi**, MEB. Yay. İstanbul 1977.

EVLİYAOĞLU, Sait-BAYKURT, Şerif, **Türk Halkbilimi**, Ofset Reprodüksiyon Matbaacılık, Ankara 1987.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki, **Anadolu İnançları**, Derin Yay. İstanbul 2007.

FAHRİ, **Giresun Aksu Dergisi**, Aksu, Mart 1934. S 3, s. 5.

FATSA, Mehmet, **Karadeniz'de Zaviyeler (15-17. yy)**, Arı Sanat Yay, İstanbul 2017.

GOODY, Jack, **Mit Ritüel ve Söz**, çev. Damla Sezgi, Küre Yay. İstanbul 2018.

GÖKALP, Ziya, **Türk Medeniyeti Tarihi** (haz. İsmail Aka, K. Yaşar Kopraman), Kültür Bak. Yay. İstanbul 1976.

GÖKALP, Ziya, **Türk Töresi**, (haz. Hikmet Dizdaroğlu), Kültür Bak. Yay. Ankara 1976.

GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları**, (haz. Mehmet Kaplan), Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul 1976.

GÜNAY, Muzaffer, **Bütün Yönleriyle Ulubey**, Ofis Yay. İstanbul 2016.

GÜNAY, Muzaffer, **Yakın Dönem Ordu Evliyalarından Ulubeyli Salih Derviş**, Alkan Matbaası, İstanbul 2004.

GÜNAY, Umay, **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Akçağ Yay (5. bs.). Ankara 2008.

GÜNEY, Hüseyin Naim, **Geçmişten Günümüze Ordu Kenti**, Gece Kitaplığı Yay. Ankara 2019.

GÜVEN, Özbay, **Türklerde Spor Kültürü**, AKM Yay. Ankara 1992.

GÜZEL, Abdurrahman-TORUN, Ali, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yay. (5. bs.), Ankara 2008.

HALBWACHS, Maurice, **Hafızanın Toplumsal Çerçeveleri**, (çev: Büşra Uçar), Heretik Yay. Ankara 2016.

İLTAR, Gazanfer, **Giresun Evleri**, Giresun Valiliği İl Özel İdaresi Kültür ve Sosyal İşler Müd. Yay. İstanbul 2016.

İSLAMOĞLU, A. Hamdi-ALNIAÇIK, Ümit, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul 2014.

İŞBAKAN, Avni, **Geçmişten Geleceğe Ordu Perşembe**, Overprint Matbaacılık Yay. İstanbul 2016.

İŞBAKAN, Avni**, Haydar'dan Ramazan'a Ordu'da Bir Köy**, Ankara: Siyasal Kitabevi, Ankara 2004.

KABAK, Turgay, "Rize Halkbilim Monografisi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, KTÜ, SBE, Trabzon 2015.

KADİRZADE, Kadir İbrahimoğlu, **Âdetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi**, çev. Ahmet Doğan, Akçağ Yay. Ankara 2005.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yay. (40. bs.), İstanbul 2016.

KALAFAT, Yaşar, **Altaylardan Anadoluya İnanç Göçü**, Berikan Yay. Ankara 2012.

KALAFAT, Yaşar, **Azerbaycan-İran-Anadolu-Irak Halk İnançları Hattı**, Berikan Yay. Ankara 2012.

KALAFAT, Yaşar, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. Ankara 1990.

KALAFAT, Yaşar, **İslâmiyet ve Türk Halk İnançları**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1996.

KALAFAT, Yaşar, **Kodlar-Kültler-1 Türk Kültürlü Halklarda Karşılaştırmalı Halk İnançları**, Berikan Yay. Ankara 2009.

KALAFAT, Yaşar, **Türk Kültürlü Halklarda Mitler**, Berikan Yay. Ankara 2012.

KARA, Ruhi "Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler)", Atatürk Ünv. Sos. Bil. Ens. Erzurum 1996. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

KARABULUT, Tevfik-İŞLEYEN, Musa, **Ordulu Yazarlar ve Şairler Antolojisi**, OBB Kültür Yay. Ordu 2006.

KAYA, Doğan, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yay. Ankara 1999.

KAYA, Doğan, **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,** Akçağ Yay. Ankara 2007.

KAYA, Muharrem, **Mitolojiden Efsaneye Türk Mitolojisinin Türkiye'deki Efsanelerde İzleri**, Bağlam Yay. (2. bs.), İstanbul 2011.

KILIÇ, Samet, **Bir Sakin Kent Folkloru Perşembe**, Merdiven Yay. Ankara 2018.

KOMİSYON, **Giresun 1973 İl Yıllığı**, Giresun: Valilik Yay, Giresun 1973.

KOMİSYON, **Ordu İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitimi**, Ordu Valiliği MEM Yay. Ordu 1998.

KOMİSYON, **Ordu Kültür Envanteri**, OBB Yay. Ordu 2019.

KOMİSYON, **Ordu Mutfağı Yöresel Ev Yemekleri**, OBB Kültür Yay. (8. bs.) Ordu 2019.

KOMİSYON, **Yurt Ansiklopedisi, Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını**, 9. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982-1983.

KORKMAZ, Mehmet Akif "Eski Türk Tarihi ve Coğrafyasının Sürekliliğinde Giresun Yöresi ve Bostanlı Köyü'nde Yer-Su Kutsalları", **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi** (2005). S 34, s. 388.

KORKMAZ, Mehmet Akif, "Ordu'da Körüklü Çizme ve Türkay Yavaş Ustanın Tekniği", **Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, İstanbul Bahar 2020, S 21, s. 201-222.

KORKMAZ, Mehmet Akif, "Türkü Türü ve Doğu Karadeniz Türkü Kültürü", Hacettepe Ünv. Sos. Bil. Ens. Ankara 2006. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 81, 82.

KOŞAY, Hamit Zübeyr, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **Edebiyat Araştırmaları-1**, Akçağ Yay. Ankara 2004.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yay. Ankara 2009.

KROHN, Julius-KROHN, Kaarle, **Halk Bilimi Yöntemi**, çev.: Günsel İçöz, TDK Yay. Ankara 2004.

MAANEN, John Van, **Alanın Hikâyesi**, çev.: A. Erkan Koca, Atıf Yay. Ankara 2017.

MAHMUD El-Kâşgarî, **Dîvânü Lugâti't Türk** çev.: Serap Tuba Yurtsever, Seçkin Erdi, Kabalcı Yay. İstanbul 2007.

MALİNOWSKİ, Bronislaw, **İnsan ve Kültür**, çev.: Doç. Dr. Fatih Gümüş, Verso Yay. Ankara, 1990.

MAYRİNG, Philipp, **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş**, çev.: M. Sezai Durgun, BilgeSu Yayınları, Ankara 2011.

MİRZAOĞLU, F. Gülay, **Halk Türküleri**, Akçağ Yay. Ankara 2015.

OCAK, A. Yaşar, **Sarı Sadık, Popüler İslâm'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü**, TTK Yay. Ankara 2002.

OĞUZ, M. Öcal vd. **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yay. (4. bs.), Ankara 2006.

OĞUZ, M. Öcal, "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu", **Milli Folklor** 1999, S 42, s. 3.

OĞUZ, M. Öcal, "Türkiye'nin Doğu Karadeniz Kıyısında Mayıs Yedisi Bayramı." **Milli Folklor** 2006, S 69, s.10.

OĞUZ, M. Öcal, **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları**, Akçağ Yay. Ankara 2000.

ONAY, Ahmet Talat, **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i**, (haz. Cemal Kurnaz), Akçağ Yay. Ankara 1996.

ÖGEL, Bahaeddin, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.(4.bs.) İstanbul 2001.

ÖGEL, Bahaeddin**, Türk Kültürünün Gelişme Çağları 1**, MEB Yay. İstanbul 1971.

ÖGEL, Bahaeddin**, Türk Mitolojisi II**, MEB Yay. İstanbul 1997.

ÖNER, Gizem, "Ordu İli Adak Yerleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Ünv. SBE, Giresun 2019.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1977.

ÖZDEMİR, Melda- YETİM, Fatma- KASAPLI, Hülya (Köklü) **Bolu İli Yöresel Kıyafetleri ve Folklorik Yapma Bebek Üretiminde Değerlendirilmesi**, Bolu Belediyesi Yay. Bolu 2011.

ÖZDEMİR, Nebi, **Türk Çocuk Oyunları I-II**, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

ÖZTÜRK, Cemil vd. **Türk Tarihi ve Kültürü**, Fethi Gedikli, Pegem Yay. (3. bs.), Ankara 2007.

PALA, Hikmet, **Ordu Şayip (Güzelyurt) Köyü Tarihi**, Gece Kitaplığı, Ankara 2017.

PAMUK, Talat, **Süzme Torbam Şiirler**, Serendi Yay. Ordu 2019.

SAATÇİ, Suphi, "Halk Mimarisinin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi", **V. Milletlerarası Türk halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, (24-29 Haziran 1996), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997. (s. 343- 345). s. 343.

SAKAOĞLU, Saim, **Efsane Araştırmaları**, Kömen Yayınları, Konya 2013.

SEYFETTİN, Ömer, **Bütün Eserleri Hikâyeler 2**, Dergâh Yay. İstanbul 2017.

SÜMER, Faruk, **Çepniler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul 1992.

SÜMER, Faruk, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatları, Destanları**, TDAV Yay. İstanbul 1992.

ŞAHİN, Halil İbrahim, **Çepniler Tarih İnanış ve Halkbilimi**, Altınpost Yay. Ankara 2013.

TAN, Nail, **Folklor (Halk Bilim) Genel Bilgiler**, Kitap Matbaacılık, İstanbul 2003.

THOMPSON, Paul, **Geçmişin Sesi Sözlü Tarih**, çev. Şehnaz Layıkel, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul 1999.

THOMPSON, Stith, **Motif İndex of Folk-Litarature**, İndiana Unv. U.S.A. 1955-1958, C.VI.

THOMPSON, Stith, **The Types of The Folktale**, Helsinki 1964.

TOKDEMİR, Hayrettin, **Artvin Yöresi Folkloru**, Türk Yay. Ankara 1993.

TOKTAŞ, Hayat Aras, "Türk Dünyasından Çocuk Oyunları Örnekleri", **1. Uluslararası Türk Dünyası Oyun ve Oyuncakları Kurultayı (14-17 Mayıs 2015)**, Eskişehir 2015. s. 74.

TUĞRUL, Mehmet, **Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı**, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

https://www.dunyabizim.com/m/gezi-mekan/mayista-topragimin-kokusu-h1245.html (07.02.2020: 14.27) Selçuk Küpçük tarafından kaleme alınan yazıdan alınmıştır.

https://www.facebook.com/OrducuHaber/videos/3284421024947291/ (19.06.2020: 12.31)

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2058312244437033&id=100007748324837 (12.07. 2019: 11.00) Turan Temel tarafından kaleme alınan yaşanmış bir hikâyedir.

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2084332975168293&id=100007748324837 (12. 07. 2019: 10.50) Turan Temel tarafından kaleme alınan yaşanmış bir hikâyedir.

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=278045846426185&id=100026623146665 (01.07.2019: 09. 42).

https://www.facebook.com/tahsin.turkmen.961/posts/406316299967209 (02.07.2019: 09.54)

https://www.facebook.com/tahsin.turkmen.98/posts/158439905664112 (14.05.2020: 01.02)

https://www.grimmstories.com/tr/grimm_masallari/balikci_ve_karisi (9.10.2019: 11.40)

https://www.nufusu.com/ilce/ulubey_ordu-nufusu (22.09.2019: 18.44)

http://www.turkuler.com/nota/ezgi_mudur_beyin_yesil_kurku.html (16.10.2020: 20.41)

https://www.facebook.com/groups/dundenbuyanaulubeydehayat/permalink/1604199686634613 (19.02.2021: 06.55)

www.ordutb.org.tr. Ordu Ticaret Borsası, Arıcılık Raporu, Ağustos 2020. (31.03.2021: 14.49)

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi No.	Adı Soyadı	Doğum Tarihi	Mesleği	Öğrenim Durumu	Yaşadığı Yer (Derleyen)
KK: 1	Ayşe Eren	1950	Ev hanımı	Okuma Yazması yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 2	Meryem Eren	1930	Ev hanımı	Okuma Yazması yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 3	Nazife Uğurlu	1958	Emekli Ebe	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Şahinkaya Köyü
KK: 4	Zehra Karakaya	1949	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 5	Salih Taşçeşme	1939	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 6	Semra Karakaya	1969		Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 7	Aslan Turan	1940	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 8	Nutfiye Aygün	1947	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 9	Turan Aygün	1944	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 10	Mehmet Yılmaz	1954	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Ören Köyü
KK: 11	Fehmi Baybaba	1951	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Çubuklu Köyü
KK: 12	Rukiye Kıyak	1950	Ev hanımı	Okuma Yazması yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 13	Osman Uğurlu (Merhum)	1933	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 14	Hüsamitdin Baki	1960	Emekli İmam	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 15	Ercan Kıyak	1974	Serbest Meslek	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 16	Ramadan Karakaya	1949	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 17	Yaşar Kır	1954	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Fındıklı Köyü
KK: 18	Nizam Genç	1954	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Doğulu Köyü

KK: 19	Fatma Yılmaz	1963	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Oyumgürgeni Köyü
KK: 20	Emrullah Aksu	1937	Çiftçi	Okuma Yazması Yok	Ordu, Ulubey, Fındıklı Köyü
KK: 21	Temel Yılmaz	1958	Emekli	Yüksekokul	Ordu, Ulubey, Kadıncık Köyü
KK: 22	Nuriye Aygün	1934	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 23	Şükrü Aygün	1934	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 24	Nedim Eren	1974	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 25	Eyüp Kıyak	1964	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 26	Nazmi Kırman	1945	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 27	Hüseyin Aktaş	1955	Fahri İmam	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Ören Köyü
KK: 28	Alparslan Çalışkan	1976	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Sayaca Köyü
KK: 29	Fatma Eren		Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 30	Soner Akkaya	1980	Tamirci	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Elmaçukur Köyü
KK: 31	Mehmet Kıran	1940	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 32	Naciye Taşçeşme	1949	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 33	Ali Karakaya	1924	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 34	Vahide Karakaya	1924	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 35	Selim Aksu	1940	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Akoluk Köyü
KK: 36	Nazmiye Baybaba	1945	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Çubuklu Köyü
KK: 37	Emriye Kıyak (Merhum)	1930	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü. (Derleyen: Abdullah Eren)
KK: 38	İsmail Eren	1950	Marangoz	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü

KK: 39	Mehmet Eren (Merhum)	1903	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü. (Derleyen: Abdullah Eren)
KK: 40	Dudu Taşçeşme	1939	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyen: Gülseren Karakaya)
KK: 41	Nazmiye Uğurlu (Merhum)	1935	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 42	Ayşe Baybaba	1951	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Çubuklu Köyü
KK: 43	Talat Pamuk	1948	Emekli	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Çatallı Mahallesi
KK: 44	Aysel Aksu	1970	Ev Hanımı	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Fındıklı Köyü
KK: 45	Mustafa Duyan	1964	Saraciye	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Sayaca Köyü
KK: 46	Özer Aksu	1973	Öğretmen	Üniversite	Ordu, Ulubey, Akoluk Köyü
KK: 47	Kemal Kahraman	1961	Belediye Başkan Yard.	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Durak Köyü
KK: 48	Mustafa Doğan	1973	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Oyumgürgeni Köyü
KK: 49	Veysel Oğurlu	1969	Çiftçi	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 50	Nevra Aktaş Bayram	1985	Ev Hanımı	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Durak Köyü
KK: 51	Gamze Akbaş	1975	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Şahinkaya Köyü
KK: 52	Mehmet Eren	1954	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 53	Birgül Genç	1940	Ev Hanımı	Okuma Yazması Yok	Ordu, Ulubey, Doğulu Köyü
KK: 54	Mustafa Furkan Eren	2007	Öğrenci	Ortaokul	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 55	Dürdane Bektaş	1956	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Hocaoğlu Köyü
KK: 56	Burhan Bayrak	1969	Memur	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Ohtamış Köyü
KK: 57	Hanife Kıyak	1948	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 58	Özer Oğurlu	1985	Memur	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 59	Hüsne Kaya	1958	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Gölköy, Güzelyurt Köyü
KK: 60	Selihan Çelenk	1944	Ev Hanımı	Okur Yazma Yok	Ordu, Gölköy, Damarlı Köyü

KK: 61	Cemal Bodur	1939	Çiftçi	Okur Yazar	Ordu, Ulubey, Çağlayan Köyü
KK: 62	Gülçin Karadeniz	1967	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Kıranyağmur Köyü
KK: 63	Şahinder Aktaş	1974	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Ören Köyü
KK: 64	Fedakar Şen	1971	Serbest Meslek	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Cevizlik Köyü
KK: 65	Hatice Yılmaz	1956	Emekli	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Kadıncık Köyü
KK: 66	Firdevs Karaarslan	1965	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Kabadüz, Derinçay Köyü
KK: 67	İbrahim Akdi	1947	Çiftçi	İlkokul Terk	Ordu, Gölköy, Özlü Köyü
KK: 68	Songül Pala	1967	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Eymür Köyü
KK: 69	Ercan Çakır	1975	Çiftçi	Ortaokul Mezunu	Ordu, Gölköy, Damarlı Köyü
KK: 70	Nazife Özdemir	1942	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Ören Köyü
KK: 71	Aysel Karadeniz	1954	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Kıranyağmur Köyü
KK: 72	Nazım Güven	1949	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Kıranyağmur Köyü
KK: 73	Aydın Yılmaz	1937	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Gülyalı, Tepealtı
KK: 74	Yunus Güzel	1978	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 75	Havva Baş	1957	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Perşembe, Güzelyurt Köyü
KK: 76	Ömer Yıldız	1958	Çiftçi	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yolbaşı Köyü
KK: 77	Salih Köroğlu	1961	Semerci/ Aşçı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü. (Derleyenler: Muzaffer Yiğit, Musa Bilik, Mustafa Oğurlu)
KK: 78	Muhlis Kılıç	1943	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Elmaçukur Köyü
KK: 79	Lütfiye Yılmaz	1935	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Kadıncık Köyü
KK: 80	Bahri Aydın	1937	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Durak Köyü
KK: 81	Mehmet Doğan	1954	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Şekeroluk Köyü
KK: 82	Emriye Günday	1949	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Gülyalı, Mustafalı Köyü

KK: 83	Niyazi Karaoğlan	1947	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Çubuklu Köyü
KK: 84	Nuh Turap	1977	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Çatallı Mah.
KK: 85	Abdurrahman Aksu	1944	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Akpınar Köyü
KK: 86	Hikmet Baki	1972	Avukat	Üniversite	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 87	Mevlüt Aksu	1971	Çiftçi	Ortaokul Mezunu	Ordu, Delikkaya Köyü
KK: 88	Arife Akdi	1950	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Gölköy, Özlü Köyü
KK: 89	Naime Haydar	1959	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Gölköy, Özlü Köyü
KK: 90	Özcan Kıyak	1970	Öğretmen	Üniversite	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 91	Salih Elibol	1928	Emekli, Bastoncu	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Eymür Köyü
KK: 92	Ferhat Şensöz	1951	Sobacı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Kıranyağmur Köyü
KK: 93	Mithat Aktaş	1950	Değirmenci	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Gündüzlü Mahallesi
KK: 94	Tahsin Türkmen	1966	Ozan, Çiftçi	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Akoluk Köyü
KK: 95	Selahattin Uğurlu	1956	Emekli Astsubay	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 96	İdris Baki	1963	Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 97	Murat Kabacı	1969	Körükçü (Demirci)	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 98	Harun Kabacı	1950	Körükçü (Demirci)	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 99	İsa Uğurlu	1959	Emekli Öğretmen	Üniversite Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü
KK: 100	Hüseyin Bektaş	1951	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Hocaoğlu Köyü
KK: 101	Döndü Demir	1959	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Hocaoğlu Köyü
KK: 102	Fatma Yılmaz	1963	Ev Hanımı	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Oyumgürgen Köyü
KK: 103	Şükran Kılıç	1961	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Elmaçukur Köyü
KK: 104	Mehmet Bakar	1969	Çiftçi	Ortaokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Kıranyağmur Köyü
KK: 105	Muhittin Yılmaz	1949	Çiftçi	Okur-Yazar	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü

KK: 106	Kıymet Kara	1941	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Koşaca Köyü
KK: 107	Halil Şahan	1950	Çiftçi	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Kalıcak Köyü
KK: 108	Turan Temel	1974	Öğretmen	Yüksek Lisans	Ordu, Ulubey, Şahinkaya Köyü
KK: 109	Osman Yılmaz (Merhum, Hak Osman)	1930	Çiftçi	İlkokul	Ordu, Ulubey, Kadıncık Köyü
KK: 110	Şeker (Şakire) Eren Yılmaz	1978	Öğretmen	Lisans	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Kadıncık Köyü
KK: 111	Muzaffer Temiz	1965	Gardiyan	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Şekeroluk Köyü. (Derleyen: Sevgi Temiz)
KK: 112	Erkan Temiz	1973	Avukat	Lisans	Ordu, Ulubey, Şekeroluk Köyü. (Derleyen: Sevgi Temiz)
KK: 113	Doğukan Bay	2002	Öğrenci	Lise	Ordu, Ulubey, Şekeroluk Köyü.
KK: 114	Arslan Kılıç	1943	Çiftçi	İlkokul	Ordu, Ulubey, Belenyurt Köyü.
KK: 115	Zekayi Elmas	2003	Öğrenci	Lise	Ordu, Ulubey, Refahiye Köyü.
KK: 116	Mustafa Kıyak	1955	Mali Müşavir	Üniversite	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 117	Mustafa Eren (Çavuş)	1938	Çiftçi	İlkokul	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 118	Pembe Nermin Yılmaz	1977	Ev Hanımı	İlkokul	Ordu, Ulubey, Kumrulu Köyü
KK: 119	Mehmet Berçin	1952	Emekli	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Sayaca Köyü
KK: 120	Emrah Eren	1987	Çiftçi	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 121	Coşkun Kılıç	1960	Yurtdışı İşçi	Lise Mezunu	Ordu, Ulubey, Kumrulu Köyü
KK: 122	Hatice Oğurlu	1937	Ev Hanımı	Okuma Yazma Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 123	Ozan Aydın Alper Zoroğlu	1969	Şef	Üniversite	Ordu, Akkuş.
KK: 124	Mirza Faruk Eren	2009	Öğrenci	Ortaokul	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 125	Özgül Eren	1977	Hemşire	Üniversite	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 126	Abdullah Eren	1974	Öğretim Üyesi	Doktora	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 127	Levent Aktaş	1966	Özel Sektör	Üniversite	Ordu, Ulubey, Gündüzlü Mahallesi

KK: 128	Mehmet Emeksiz	1941	Emekli Öğretmen	Üniversite	Ordu, Ulubey, Uzunmahmut Köyü.
KK: 129	Muzaffer Günay	1956	Emekli Kültür Müdürü	Üniversite	Ordu, Ulubey, Kardeşler Köyü.
KK: 130	Arife Baki	1950	Ev Hanımı	Okuma Yazması Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 131	Türkay Yavaş	1962	Körüklü Çizmeci	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Uzunmahmut Köyü.
KK: 132	Abdullah Eren	1948	Çiftçi	İlkokul Mezunu	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 133	Tahsin Eren	1934	Çiftçi	Okuma Yazması Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 134	Hasan Kıyak (Merhum)	1930	Çiftçi	Okuma Yazması Yok	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü. (Derleyen:Abdullah Eren)
KK: 135	Orhan Şener	1955	Emekli Bankacı	Ön Lisans	Ordu, Ulubey, Gündüzlü Mahallesi
KK: 136	Sedat Şahin	1990	Serbest Meslek	Lisans	Ordu, Akkuş, Damyeri Köyü
KK: 137	Ahmet Eren	1954	Çiftçi	İlkokul	Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü.
KK: 138	Cahit Serarslan	1963	Serbest Meslek	Lise Mezunu	Ordu, Gölköy, Damarlı Köyü

Tablo 5: Kaynak Kişiler Tablosu

YER VE KİŞİ ADLARI DİZİNİ

Abdülaziz Ağa....25
Ağca Puarı....115
Ağdaş....428
Ahmet Derviş....138
Ahmet Efendi....25
Akinek....428, 474, 593
Akoluk...24, 26, 99, 101, 151, 178, 239, 258, 316, 321, 337, 355, 361, 398, 399, 488
Akpınar....26, 28, 29, 340, 398, 488
Aksaray....28
Alayundlu....27
Ali Ağa....25
Ali Baykal....29, 236
Ali ihsan Baki....232
Altay....262, 284, 311
Altınordu....II, 25, 28
Amazon....293
Anadolu...II, 11, 21, 30, 62, 100, 121, 197, 231, 250, 251, 252, 255, 281, 284, 299, 301, 302, 307, 325, 361, 400, 431, 432, 433, 480, 481, 482
Arap....123, 141, 218, 431
Aşağıkızılen...128, 149, 152, 157, 374, 394
Âşık Yalnızî....232, 239, 240, 241
Avni Efendi....317
Aybastı....21, 27
Aydınlar....26
Azerbeycan....210, 252, 255, 279, 307
Aziz Ağa....25
Bahaeddin...II, 11, 12, 20, 21, 24, 25, 27, 114, 245, 262, 297, 299, 301, 303, 311, 374, 381, 385, 386, 396, 397, 467, 483, 485
Bahaeddin Köyü....25
Balıkesir....269
Başçardak....26, 28, 428
Başkurt....272
Bayadı....27
Bayındır....27
Bayram Bey....22
Bayramlu Beyliği....22
Bedirlü....24
Behram Ağa....25
Belenyurt...24, 26, 161, 212, 256, 258, 262, 287, 289, 291, 300, 302, 309, 323, 350, 392, 487, 488
Beş-Balıg....428
Beşoluk....398
Beyoğlu....389
Bizans....20
Boğagöl....428
Boğuk zade Ahmet Efendi....25
Bolaman Çayı....27
Bostanlı Köyü....429, 482
Bulancak....429
Büyük Mehmet Efendi....102, 104, 105, 106, 110, 130, 133
Canik....23, 25, 393
Cevizlik...26, 311, 332, 337, 338, 339, 340, 488
Cumhuriyet Taşı....162, 327
Çağlayan...26, 318, 331, 332, 336, 338, 339, 340, 342, 344, 399, 428, 441, 488
Çal....178, 190, 191, 213, 316
Çambaşı...122, 123, 135, 149, 150, 238, 428, 430
Çanakkale....124, 251
Çatallı...24, 25, 26, 27, 101, 232, 338, 488
Çepni...22, 27, 265, 284, 295, 314, 467, 478
Çepniler....22, 269, 484
Çin....286, 374
Çon....24, 344, 442
Çonkara....24
Çonkara bi ismi Gülbeleni....24
Çubuklu...20, 26, 101, 121, 148, 160, 162, 163, 252, 260, 297, 302, 313, 337, 338, 342, 379, 487, 488, 539
Çukur....23, 24, 26, 27, 28, 356
Çukur Mahallesi....23, 24
Çukurköy....28
Damarlı...316, 317, 318, 327, 330, 334, 335, 488
Danişmend Gazi....21
Danişmendköy bi ismi Kovancı....24
Danişmendli....21

Danişmendliler 21
Dede Korkut ... 10, 12, 13, 140, 250, 258, 284, 328, 346
Destancı Kürdoğ 232, 244
Diladun 24
Doğlu 26
Doğsarı 428
Doğulu 123, 250, 487, 488
Domuzasarı 428
Döğer 27
Dölbendlü 24
Driller 20
Durak ... 24, 26, 29, 101, 193, 336, 337, 342, 488
Durak Köy 24
Düzce 379
Elma Alanı 428
Elmaçukur ... 20, 26, 256, 262, 289, 299, 300, 305, 337, 340, 368, 432, 488
Emin. 102, 103, 107, 110, 125, 149, 312
Emin Gölü ... 102, 103, 107, 110, 125, 126, 312
Ermeni 27, 102, 106, 107, 123, 231
Erzurum ... 35, 48, 103, 151, 177, 394, 482, 485, 611
Esenbeğlü 24
Esenbey Gölü 24, 101
Eski Cuma Yanı 302
Eskipazar 23
Eymür ... 24, 26, 27, 334, 337, 338, 387, 399, 467, 488
Fatih 1, 2, 21, 23, 27, 483, 611
Fatih Sultan Mehmet 21, 23
Fındıkalan 428
Fındıklı ... 24, 26, 28, 122, 124, 257, 287, 310, 313, 331, 333, 336, 421, 487, 488
Fındıklu 24
Futuni 24
Gala Tepesi 121, 392
Garışman Çeşmesi 399
Giresun ... 2, II, 22, 25, 27, 125, 165, 169, 183, 245, 292, 293, 294, 295, 316, 385, 390, 394, 395, 397, 429, 476, 477, 480, 481, 482, 483, 485
Gök Dağı 311
Göktürk 163, 218, 248, 311
Gölarası 28, 149
Gölköy ... 25, 112, 133, 153, 251, 296, 315, 317, 318, 319, 327, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 362, 379, 381, 390, 488
Gülyalı ... 238, 245, 334, 336, 337, 339, 340, 344, 488
Gündüzlü 24, 25, 26, 27, 307, 488
Güraklas 24
Gürcistan 431
Gürcü 393, 431, 432
Gürgentepe 24, 25, 245, 298
Gürlavuk 24
Güvebe 316, 451
Güvenköy 26
Güvenyurt 26
Güzelyurt ... 12, 24, 26, 28, 125, 311, 318, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 338, 399, 435, 484, 488
Hacettepesi Mevkisi 23
Hacı Bektaş Veli 307
Hacı Emir 22
Hacıemiroğulları ... I, III, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 467, 478
Halibler 20
Halidlü 24
Halil Efendi 117, 130
Hamamdüzü 435
Hapsamana 25
Harami 24
Harput 375
Hatuncuk 24
Hazreti Nuh 302
Hızır ... 100, 109, 110, 125, 221, 293, 297, 366
Hocaoğlu ... 26, 232, 244, 255, 256, 258, 260, 270, 287, 289, 298, 300, 318, 325, 337, 338, 339, 342, 381, 391, 488
Hz. Ali 103, 106, 109, 124
Ilışar 147, 148, 158, 161
İğdir 27
İlhanlılar 21
İnce Mehmet 150, 435
İncilli Çavuş 151, 152
İslam 27, 99, 259, 306, 328
İspanya 388
İstanbul ... 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 22, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 38,

63, 65, 83, 85, 99, 137, 150, 197, 213, 216, 239, 243, 252, 258, 262, 263, 269, 272, 285, 287, 295, 299, 301, 315, 324, 328, 329, 346, 349, 352, 374, 379, 383, 384, 385, 389, 393, 394,476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485
İzmir 271
Kabadüz...24, 25, 238, 333, 334, 336, 428, 488
Kabalak Obası 123
Kadıncık...24, 26, 215, 257, 260, 312, 316, 325, 332, 334, 335, 336, 339, 340, 341, 342, 344, 488
Kahraman Efendi 28, 133, 134
Kale Köyü 22
Kalıcak 24, 26, 488
Kar Yalağı 102, 105, 107, 123
Kara Güne 328
Karaağaç....24, 101, 399
Karaburun....271
Karadeniz...I, III, 4, 19, 20, 21, 22, 27, 53, 165, 214, 293, 295, 301, 314, 315, 345, 375, 393, 394, 395, 396, 431, 467, 473, 478, 479, 480, 482, 485, 488, 611
Karahisar-i Şarki Sancağı....25
Karakoca...24, 26, 27, 134, 136, 317, 398, 399
Kardeşler...20, 24, 26, 28, 37, 53, 101, 124, 137, 316, 399, 479, 488
Kardeşler Köyü 20, 24, 488
Karkın....27
Karlıcak....24, 101
Katırköy....24, 361
Katırköyü 151
Kayseri 388
Kaza-i Ulubeğ 25
Kazak....31, 210
Kelkit....27
Kıpçak 20
Kıranyağmur...24, 26, 256, 289, 331, 333, 334, 336, 340, 342, 398, 399, 488
Kırgız....346
Kızılen...20, 28, 29, 121, 130, 133, 144, 147, 152, 162, 163, 242, 292, 313, 315, 323, 333, 335, 336, 338, 340, 342, 343, 344, 399, 479, 480
Kızılin...24, 28, 101, 116, 117, 185, 327, 467
Kirazlık 26, 101, 428
Kolhlar 20
Kore 102, 108, 111, 124, 134, 135
Kosava 352, 433
Koşaca...26, 257, 260, 289, 297, 300, 304, 313, 326, 328, 488
Koylu 24
Kör Osman....232, 244
Kuman....20
Kumanlar 26, 33, 101, 381, 467
Kumlulu 24
Kumrulu...24, 26, 28, 254, 257, 262, 280, 303, 328, 488
Kurşunçalı....126, 316
Kuru Halil Efendi 28
Kuylu 24, 28
Küçük Mehmet Efendi....28, 131, 133
Küllük Mahallesi 24
Küpkaya....26, 124
Mahmud Efendi 28
Mehmet Efendi...25, 28, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 118, 128, 129, 130, 131, 133
Mekedonyalı İskender 20
Melet Irmağı 116, 122, 137, 399
Mesudiye....22, 25, 27, 147, 158, 381
Meşebelen....428
Milas 22, 23, 24
Miletliler 20
Molla Ahmet....151
Molla Süleyman Efendi...28, 101, 102, 108, 111, 137, 138, 316
Mossinoikler 20
Mustafalı 336, 488
Müderris Abdullah Efendi...28, 133, 315, 317
Müderris Ali Osman Efendi....134
Müderris Halil Efendi 28
Necdet Uçan....29
Niksar....21
Niyâbet-i Geriş-i Şayiblü 24
Oğuz...3, 6, 8, 10, 21, 27, 47, 197, 216, 293, 328, 434, 476, 477, 479, 483
Oğuz Türkleri....21

Oğuzlar.....22, 298, 305, 484
Ohtamış...24, 26, 28, 101, 171, 172, 232, 244, 280, 343, 467, 488
Oktamış.....24
Ordu...I, II, III, 4, 11, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 53, 62, 63, 101, 109, 112, 114, 125, 126, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 149, 150, 157, 165, 166, 167, 168, 183, 184, 197, 209, 214, 222, 234, 237, 238, 239, 242, 244, 245, 249, 251, 252, 253, 255, 261, 265, 271, 292, 293, 294, 295, 297, 299, 303, 305, 308, 314, 316, 318, 329, 331, 340, 341, 342, 343, 346, 352, 358, 360, 361, 362, 368, 370, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 385, 386, 387, 389, 390, 393, 395, 396, 397, 400, 403, 404, 418, 422, 431, 432, 433, 435, 436, 467, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 487, 488, 530, 606, 611
Orhun 10, 12, 13, 311
Orta Asya...5, 246, 250, 253, 284, 324, 329, 381, 400, 434, 470
Osmanlı...III, 23, 25, 27, 30, 259, 385, 393, 400, 428, 467, 485
Osmanlılar.....23, 29
Oyumgürgen...26, 256, 260, 262, 298, 300, 305, 368, 432, 488
Oyumgürgeni 123, 289, 379, 488
Ören...26, 80, 162, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 379, 381, 487, 488
Ötüken.....1, 295, 311, 477, 481
Özbek 385, 479
Özbekistan.....353
Özlü.....318, 333, 336, 337, 344, 488
Peçenek 20
Persler.....20
Perşembe..21, 26, 118, 238, 245, 271, 293, 294, 295, 335, 336, 352, 481, 482, 488
Piçoğlu Osman 169
Pontus Devleti 20
Refahiye 26, 127, 488
Reşadiye 27, 166
Roma 20, 106, 126
Roma İmparatorluğu.....20
Rosbene.....316
Rum.....27, 386, 431
Rus 27, 30, 177, 214, 393, 400
Safranbolu.....279, 360
Sakarya 379
Salih Derviş...11, 26, 102, 104, 108, 109, 111, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 317, 480
Sallah Gocaman.68, 103, 104, 105, 128
Salur Kazan.....328
Samsun...22, 232, 245, 293, 301, 395, 398, 400, 454
Sarı Sadık...102, 105, 107, 111, 114, 115, 133, 315, 327, 483
Sarp Dere 112
Sarpdere 116, 168, 179, 399
Sayaca...20, 152, 171, 312, 313, 316, 321, 322, 331, 332, 333, 335, 336, 337, 339, 344, 345, 371, 388, 399, 488
Sayacabaşı.....26, 101
Selçuklular 21
Selenge.....311
Sevdeş.....22, 23, 24, 28, 124, 314, 467
Sevdeşlü.....22, 23, 24, 28
Sıtkı Can...11, 251, 254, 255, 261, 341, 342, 343, 346, 351
Sinop.....22
Sivas.....21, 25, 109, 112, 242, 287
Süleyman Bey.....22
Şahinkaya...26, 28, 101, 121, 128, 147, 149, 151, 152, 157, 261, 316, 325, 327, 330, 331, 332, 374, 379, 386, 394, 487, 488
Şalpazarı 284, 295, 478
Şayıp 125
Şayip ..12, 24, 125, 311, 316, 435, 484
Şekeroluk...26, 124, 316, 336, 337, 339, 342, 488
Şeyh Abdullah...24, 26, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 298, 305, 314, 315, 368, 400
Şeyhler...28, 29, 101, 102, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 112, 298, 305, 315, 368
Şıhlar...24, 26, 28, 232, 316, 399, 400, 467

Tacik....355
Tacikistan....353
Tağlıca....24
Talat Pamuk...232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 484, 488
Tamzara....169
Tarabzon....21, 22
Taşköprü....318
Tefik Hoca....131, 132
Tevfik Efendi....25
Tevfik Hoca...102, 104, 106, 107, 108, 110, 111, 131, 132, 133
Tibarenler....20
Tikenlice....24, 343
Tirebolu....25
Tokat....118, 130, 139, 166, 223, 315
Toraman....24
Trabzon...20, 21, 22, 25, 27, 114, 165, 183, 197, 284, 285, 292, 295, 395, 477, 478
Trabzon İmparatorluğu....20
Turaköy....24
Turfan....428
Turnalık....135, 428
Turuddi....24
Turut....24
Türk...I, III, XV, XVI, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 17, 19, 20, 21, 22, 31, 33, 35, 47, 48, 62, 99, 100, 101, 102, 114, 121, 124, 134, 140, 163, 164, 165, 183, 184, 194, 197, 210, 213, 216, 218, 222, 230, 231, 232, 246, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 258, 260, 262, 263, 265, 269, 270, 271, 272, 279, 284, 287, 288, 289, 290, 292, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 317, 319, 320, 322, 324, 325, 327, 328, 329, 343, 344, 345, 346, 347, 352, 353, 356, 359, 360, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 373, 374, 378, 392, 394, 400, 428, 429, 431, 434, 448, 455, 467, 469, 471, 473, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 611
Türkmen....160, 239, 488
Türkmenistan....353, 358, 477
Ulubeğlü....23, 24
Ulubey...I, II, III, IV, 4, 5, 11, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 47, 48, 49, 50, 53, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 65, 68, 101, 102, 104, 109, 112, 113, 116, 117, 125, 127, 128, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 147, 149, 161, 162, 166, 167, 168, 169, 170, 178, 185, 194, 197, 198, 210, 213, 215, 216, 218, 222, 227, 229, 232, 233, 235, 237, 238, 239, 240, 242, 244, 245, 246, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 270, 272, 280, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 295, 297, 298, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 308, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 323, 324, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 333, 334, 335, 338, 339, 342, 344, 345, 347, 350, 351, 352, 356, 360, 361, 367, 368, 371, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 419, 428, 429, 432, 433, 434, 435, 460, 467, 468, 469, 471, 473, 474, 478, 479, 480, 487, 488, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 510, 529, 531, 533, 543, 546, 548, 552, 554, 555, 556, 584, 604, 605, 606, 607, 610, 611
Ulubey mea Hapsamana....25
Ulubeylü....23
Uluğ....I, 19, 23, 328
Uluğ Bey....I, 19, 23, 610
Unduz bi ismi Gülbeleni....24
Uygur....374, 428
Uygur Türkleri....428
Uygurlar....327
Uzunmahmud....24
Uzunmahmut...24, 26, 162, 292, 389, 399, 428, 488
Ünye....22, 271, 433
Vasiyet Gölü...101, 102, 106, 109, 110, 126
Veli Hatibi....118

Veli Hatip.....106, 109, 110, 317, 319
Veli Molla Ali.....28
Yafes.....302
Yağmurlu me'a Taşluca.....24
Yenimahalle.....26, 27
Yenisayaca.....26
Yenisey.....311
Yolbaşı...24, 25, 26, 27, 28, 29, 101, 168, 302, 337, 342, 488
Yukarıkızılen...24, 26, 28, 63, 101, 115, 117, 124, 140, 151, 156, 157, 162, 185, 222, 242, 252, 255, 257, 288, 289, 300, 302, 306, 309, 315, 316, 318, 321, 326, 327, 330, 331, 334, 341, 379, 380, 383, 436, 458, 479, 487, 488, 611
Yunan.....20, 32, 115, 293

EKLER

RESİMLER

Resim 1: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 2: Ulubey Meydanı'nda Salı Pazarı 1963 Yılı (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 3: Ulubey'de Bayram (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 4: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 5: Ulubey'den Bir Görüntü (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 6: Ulubey'den Tarihi Bir An (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 7: Ulubey'in İlçe Oluşu (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 8: Ulubey'in Gençleri (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 9: Yolculukların Kamyonla Yapıldığı Yıllar (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 10: Ulubey'de Yoka Açan Kadınlar (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 11: Ulubey'in Çocukları (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 12: Ulubey Meydanı (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 13: Ulubey'de Eğitim (Kaynak: Ulubey Belediyesi)

Resim 14: Sisler içinde Ulubey ve Şayip Tepesi
https://www.facebook.com/photo?fbid=2727507323927359&set=a.100759136602204 (12.06.2020: 00.01, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 15: Uçaktan Çekilmiş Ulubey Yöresini Gösteren Fotoğraf. https://www.facebook.com/photo?fbid=1383688371642601&set=pcb.1383690741642364 (12.06.2020: 00.42, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 16: Kızılın Ülya Köyü Muhtarı Mehmet Eren'in Millet Mektebi Diploması 1929 Yılı.

Resim 17: Salih Derviş Türbesi

Resim 18: Salih Derviş'in Sürekli Yanında Taşıdığı İbriği ve Tası

Resim 19: Yukarıkızılen Köyü'nde Bulunan Cumhuriyet Taşı

Resim 20: Damarlı Köyü'nde Bulunan Evliya Ağacı

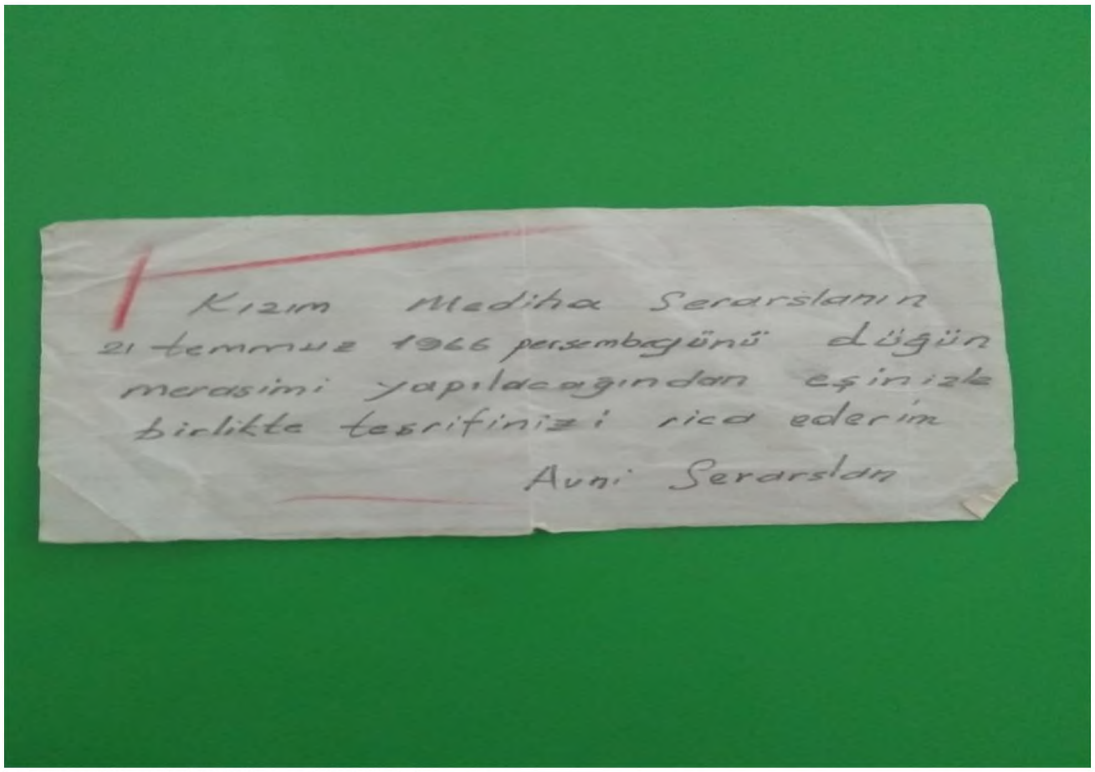
Resim 21: Geleneksel Beşikte Yatan Çocuk

Resim 22: Ulubey'de Askere Uğurlama

Resim 23: Nişan Töreni

Resim 24: 1966 Yılına Ait Bir Davetiye

Resim 25: Gelin İndirme

Resim 26: Takı Takma Töreni

Resim 27: Düğün Yemeği Hazırlayan Kadınlar

Resim 28: Bayramlaşma Halkası
Kaynak:https://www.facebook.com/photo?fbid=10224498857167069&set=pcb.2943148102480754 (05.08.2020: 20.40, Kemal Oğurlu Arşivi)

Resim 29: Kurban Kesimi ve Etlerin Pay Edilmesi

Resim 30: Pıllâ Bōcük

Resim 31: Isırgan Otu

Resim 32: Nivirgen Otu

Resim 33: Eğmeli (Tetikli) Yay

Resim 34: Yay

Resim 35: Fındıktan Topaç

Resim 36: Fındıktan Vızıldak (Fırıldak, Vız Vız)

Resim 37: Çötüre Oyununda Kullanılan Top (Torik, Fis)

Resim 38: Mızıka

Resim 39: Dilli Düdük.(Dilli Gaval)

Resim 40: Patlanguç

Resim 41: Cevizden Yapılmış Fırıldak (Çıkırık)

Resim 42: Sucuk (Su Tabancası)

Resim 43: Sucuğun Parçaları

Resim 44: Papatyadan Tac

Resim 45: Derede Oynayan Çocuklar

Resim 46: İmece Usulüyle Pancar Sarması Sarma

Resim 47: Arefe ve Bayram Günleri Birçok Köyde Davet Verilir

Resim 48: Arefe Günü Fındıklı Baklava Yapılır

Resim 49: Fındıklı Baklava İçin Çalışanlar

Resim 50: Bel Belleme İmecesi (Kaynak: Sevgi Eren)

Resim 51: Bel Belleme İmecesi (Kaynak: Sevgi Eren)

Resim 52: Çıtırmanlar

Resim 53: İmece Usulü Yün Ditme

Resim 54: Yorgan Göbüme

Resim 55: İmece Usulü Sarma Sarma

Resim 56: Fındık İmecesi

Resim 57: Fındık Bahçesinde Yemek

Resim 58: Bāşak Yaparak Kendi Fındık Harmanını Kuran Çocuklar

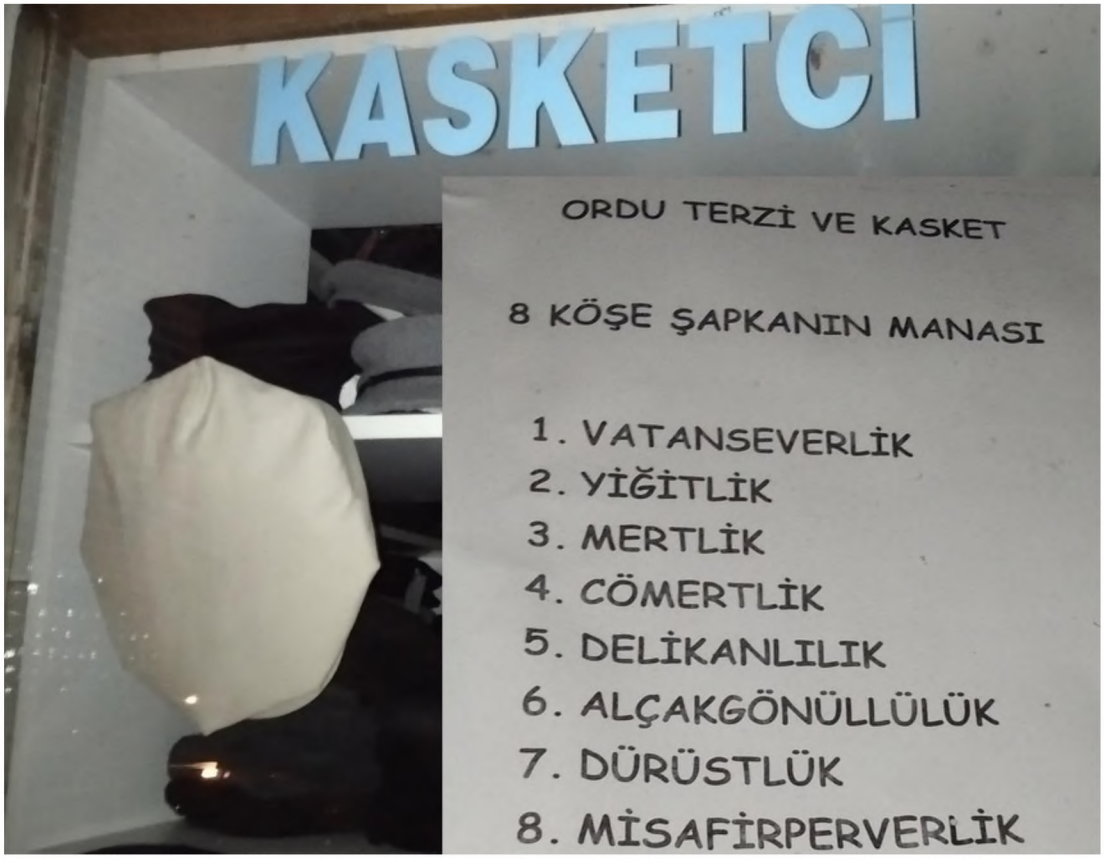
Resim 59: Ulubey'de Aile ve Yöresel Kıyafetler

Resim 60: Yöresel Kıyafetleriyle Ulubeyli Aile

Resim 61: Peştemal

Resim 62: Ordu Yöresinde Yaygın olarak Kullanılan Sekiz Köşe Şapka ve Bu Köşelerin Anlamları

Resim 63: Ulubey'de Salı Pazarı

Resim 64: Nacak

Resim 65: Değnekçi Salih Elibol

Resim 66: Değnekçi Salih Elibol'un Yaptığı Değnekler

Resim 67: Değnekçi Salih Elibol'un Değneklere Yaptığı Meşe Ağacı ve Sarmaşık Motifleri

Resim 68: Ulubey'in Emektarı Sobacı (Kandilci) Ferhat Şensöz

Resim 69: Ferhat Usta'nın Yaptığı Kandil

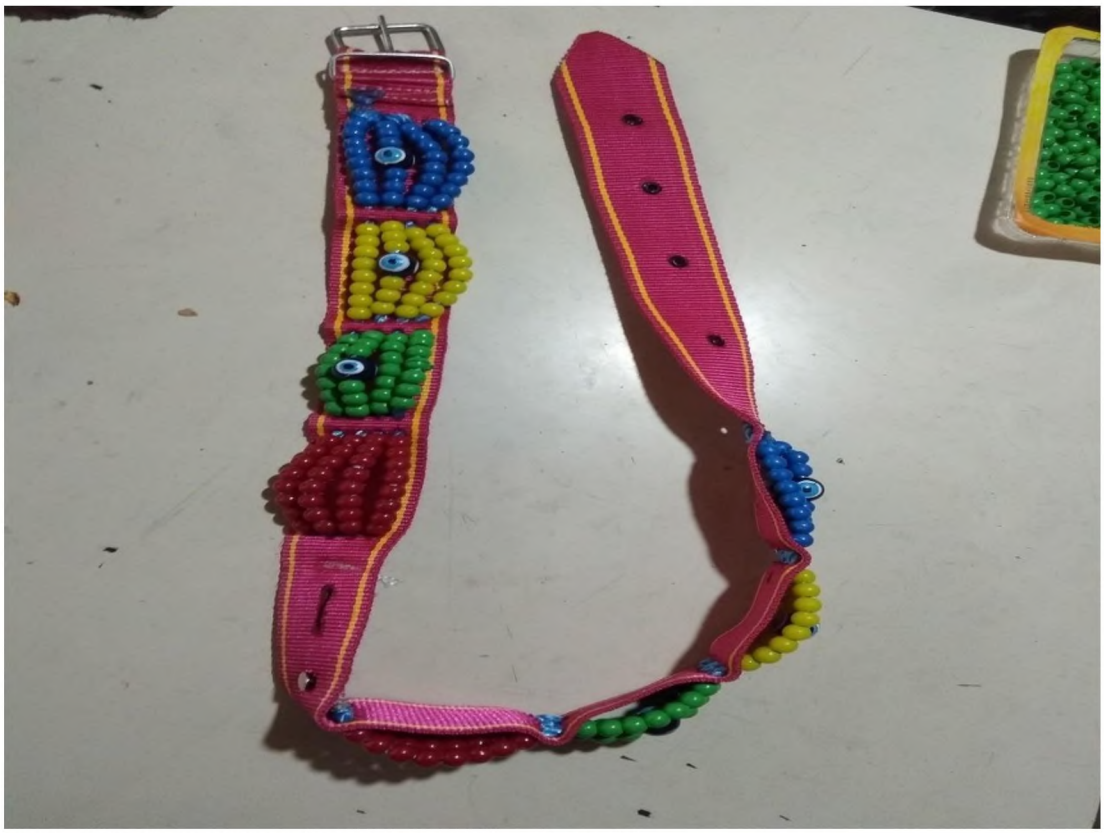
Resim 70: Ferhat Usta'nın Dükkânının Camında Geleneksel Eşyalar

Resim 71: Saraç Mustafa Duyan

Resim 72: Mustafa Duyan'ın Saraciye Dükkânı

Resim 73: Saraç Mustafa Duyan'ın Yaptığı Başlık

Resim 74: Saraç Mustafa Duyan'ın Yaptığı Telefon, Bıçak, Çakmak Kılıfları

Resim 75: Körüklü Çizme Ustası Türkay Yavaş ve Yaptığı Çizmeler

Resim 76: Türkay Yavaş Usta'nın Yaptığı Körüklü Çizme Şeklinde Kalemlik

Resim 77: Ateş (Elektrik) Değirmeni ve Değirmenci Mithat Aktaş

Resim 78: Elektrikle Çalışan Değirmen (Ataş Değirmeni)

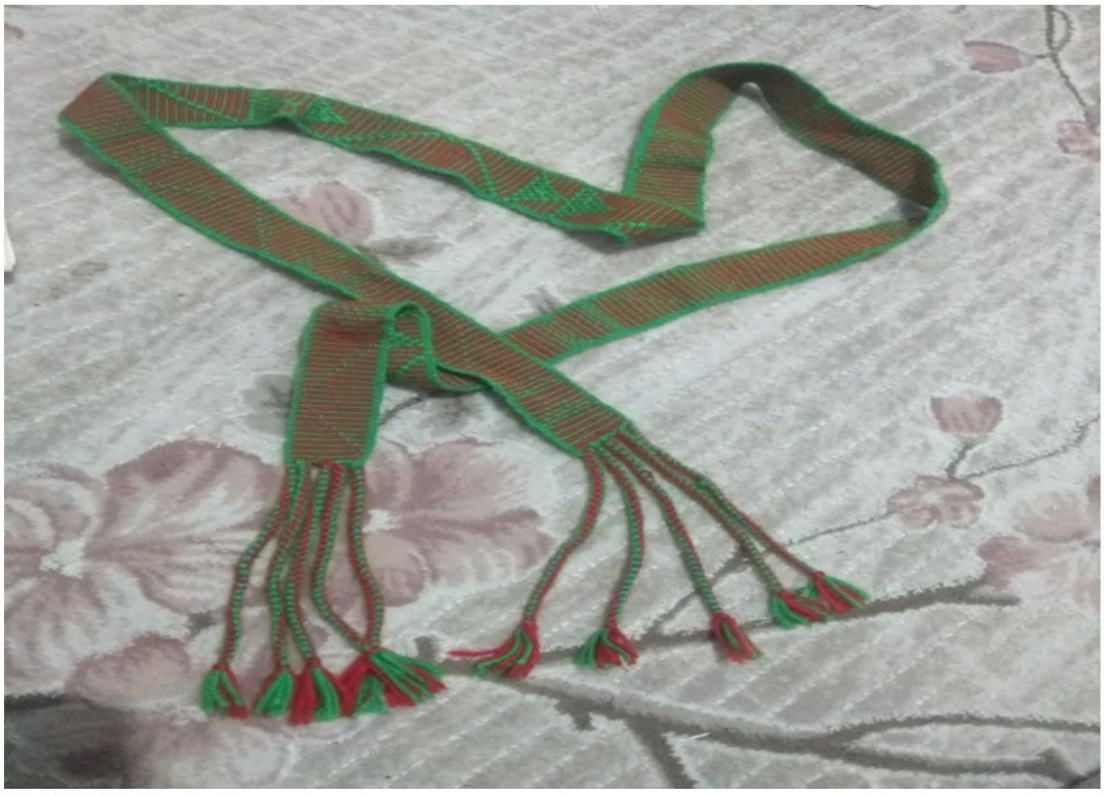
Resim 79: El Değirmeninin Üst Taşı

Resim 80: Kilim, Dastar ve Bağcak Dokuyan: Çubuklu Köyünden Ayşe (Eren) Baybaba

Resim 81: Bağcak ve Çorap

Resim 82: Bağcak

Resim 83: Bağcaklarda Kullanılan Motifler

Resim 84: Kolan Dokuyan Fatma Eren

Resim 85: Kolan

Resim 86: Serendi Anahtarı, Bıçak vb. Sapına Takmak İçin Örülen İp.

Resim 87: El Örmesi İplerle Yazılan Ulubey Yazısı

Resim 88: Kargu (Bağcak ve kolan dokumada renkli ipleri birbirinden ayırır)

Resim 89: Kücü (Bağcak ve kolan dokumada renkli ipleri birbirinden ayırır)

Resim 90: Kılıç (Bağcak ve kolan dokumada örgüyü sıkılaştırmada kullanılır)

Resim 91: El Örmesi Yün Çorap

Resim 92: İp Eğiren Kadınlar. Nazmiye Oğurlu, Hanife Eren

Resim 93: Ulubey Yöresine Ait Bir Kilim. Dokuyan: Ayşe Baybaba

Resim 94: Kilim Dokuyan Arife Baki

Resim 95: Arife Baki'nin 1960'lı Yıllarda Dokuduğu Kilim (Hayat Ağacı, Pıtırak, Çam Ağacı, Koçboynuzu vb. Motifler)

Resim 96: Arife Baki'nin Yıllar Sonra Aynı Motiflerle Dokuduğu Kilim (Hayat Ağacı, Pıtırak, Çam Ağacı vb. Motifler)

Resim 97: Geleneksel Motiflerle Dokunmuş Çantalar (Çam Ağacı ve Pıtırak Motifleri)

Resim 98: Ulubey Yöresine Ait Bir Dastar. Dokuyan: Ayşe Baybaba

Resim 99: Yün Çorap Ören Kadın. Ayşe Baybaba.

Resim 100: Fındık Tarımında Kullanılan Eşyalar. Soldan Sağa: Hey, Dokuma Sepet, Sepet, Çalı Süpürgesi

Resim 101: Şelek (Göcek, Sepet), Gıdık,Sele, Hē (Hey) Ustası Arif Eğrek (Hocaoğlu Köyü)
https://www.facebook.com/photo?fbid=360846491556856&set=pcb.1397344830653434 (06.06.2020: 01.29, Mustafa Eğrek Arşivi)

Resim 102: Hocaoğlu Köyünden Mustafa Eğrek Yapımı Şelekler (Göcek, Sepet)
https://www.facebook.com/photo?fbid=360847194890119&set=pcb.1397344830653434 (06.06.2020: 01.29, Mustafa Eğrek Arşivi)

Resim 103: Çocuklar Fındık Hasadı Yaklaşınca Kendilerine Sepet Ördürürler

Resim 104: Semer (Kaynak: Mustafa Oğurlu)

Resim 105: Semer Ustası Salih Köroğlu (Ulubey, Belenyurt Köyü) (Kaynak: Mustafa Oğurlu)

Resim 106: İğne Oyalı Çember

Resim 107: Hayat Ağacı İşlemeli Yastık Kılıfı

Resim 108: Kanaviçe İşlemeli Karyola Eteği

Resim 109: Kanaviçe İşlemeli Yastık Kılıfı

Resim 110: Ulubey Çukur Mahallesinde Dumanlı Sokağında Gaçō Ali Usta'nın Kendisi İçin Yaptığı Ev
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=883401462134419&set=gm.1363869294000988&type=3&theater&ifg=1 (23.04.2020: 01.34, Bülent Aksoy Arşivi)

Resim 111: Ulubey-Ören Köyünden Muskalı Dolma Örgülü Bir Ev. (Kaynak: Medet Aktaş)

Resim 112: Ulubey-Yukarıkızılen Köyünden Bir Ev ve Çıkması

Resim 113: Çakatura Dolma (Göz Dolma) Duvar

Resim 114: Ulubey Çukur Mahallesinde Dumanlı Sokağında Gaçō Ali Usta'nın Evinin Mutfağı
Kaynak:https://www.facebook.com/photo.php?fbid=883401528801079&set=gm.1363869294000988&type=3&theater&ifg=1 (23.04.2020: 01.34, Bülent Aksoy Arşivi)

Resim 115: Serendi

Resim 116: Serendilerde Çandı Tahtalarının Uçları Birbirine Geçirilir (Böylece serendi hem sağlam olur hem de direk kullanmaya gerek yoktur.)

Resim 117: Altı Ahır Olarak Kullanılan Köm (Tam, Samanlık)

Resim 118: Şahinkaya Köyü, Hocaoğlu Değirmeni

Resim 119: Ohtamış Köyü, Aziz Ağa Değirmeni

Resim 120: Oyumgürgen Köyü Gala Irmağı ve Değirmeni
https://www.facebook.com/photo?fbid=2220876907923739&set=pcb.2220914397919990 (12.06.2020: 00.12, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 121: Su Değirmeninin İçi

Resim 122: Su Değirmeni Teknesi

Resim 123: Çardak (Set) Üstünde Yemek Yiyen Aile ve Sofra

Resim 124: Mısır Çorbası

Resim 125: Yoğurt İlave Edilmiş Mısır Çorbası

Resim 126: Gapçuk Pāla Yemeği

Resim 127: Pancar Çorbası

Resim 128: Keşkek

Resim 129: Isırgan Yağlaşı

Resim 130: Soğanlı Domates Çorbası

Resim 131: Pancar Çorbası ve Galdirik Gavurması
Kaynak:https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2662066710736093&set=gm.1300864790301439&type=3&theater&ifg=1 (01.05.2020: 16.54, Pembe Nermin Yılmaz Arşivi)

Resim 132: Pancar Diblesi (Takışlaması)

Resim 133: Pancar Sarnası Saran Kadın

Resim 134: Pancar Sarması (Mısır Unlu)

Resim 135: Pancar Sarması (Pirinç ya da Bulgurlu)

Resim 136: Üzüm Yaprağı Sarması

Resim 137: Kıyma Fasille Yemeği

Resim 138: Fasille Kavurması

Resim 139: Fasille Kızartması

Resim 140: Melōcan Kavurması

Resim 141: Pezük Kavurması

Resim 142: Mantar Kavurması

Resim 143: Mantar Kavurması

Resim 144: Fasille Turşu Kavurması

Resim 145: Pırasa Turşusu Kızartması

Resim 146: Kara Pancar Turşusu Kavurması

Resim 147: Dürme (Beyaz) Pancar Turşu Kavurması

Resim 148: Yayla Pancarı Turşusu Kavurması

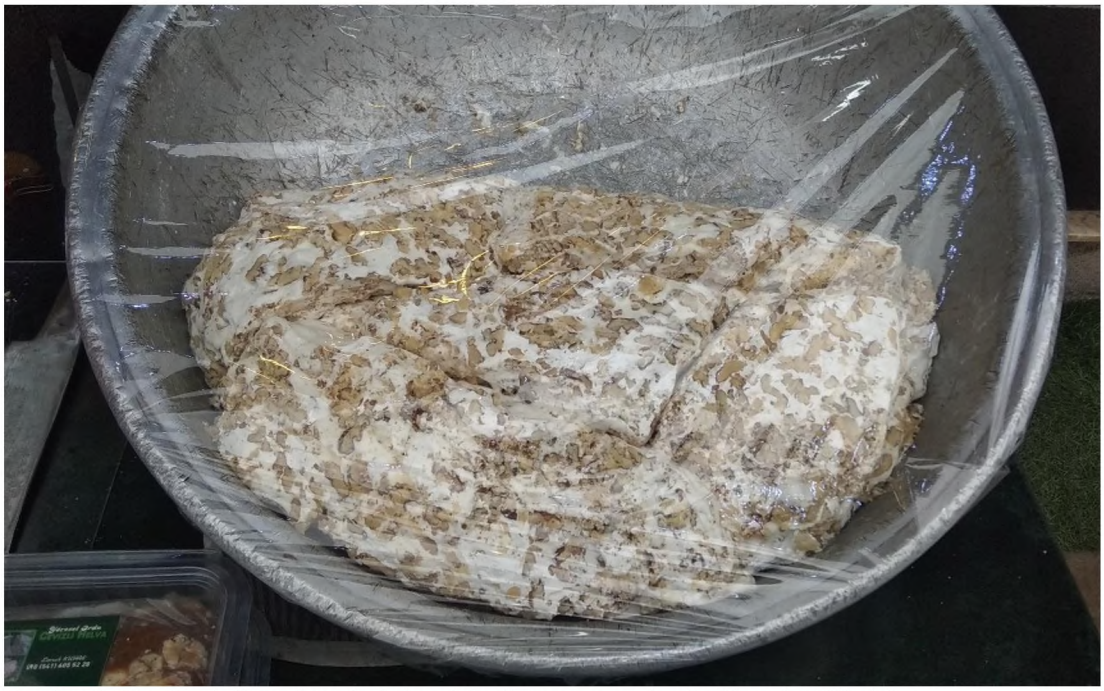
Resim 149: Su Böreği

Resim 150: Fındıklı Baklava

Resim 151: Un Helvası (Pekmez Helvası, Koz Helvası)

Resim 152: Cevizli Helva (Ulubey'de "Terzōn Helva" Olarak Bilinir)

Resim 153: Hamsi Kızartması (Hamsi Tava, Mısır Unlu ve Tereyağlı)

Resim 154: Mısır Ekmeği

Resim 155: Tereyağlı Buğday Ekmeği

Resim 156: Ramazan Pidesi

Resim 157: Çangal Diken Kadın

Resim 158: Köy Biberi Kurutma

Resim 159: Kıyma Fasille Kurutma

Resim 160: Dene Fasille Kurutma (Pāla)

Resim 161: Gıtnak Kurutma (Badut Fasillenin Kurutulmuşu)

Resim 162: Gapçuk Fasille Kurutma

Resim 163: Galdirik Ayıklayan Kadın

Resim 164: Ağcabaş (Sakarca)

Resim 165: Melōcan

Resim 166: Nivik
https://www.facebook.com/photo?fbid=1550018401824457&set=a.384662728360036 (18.08.2020: 21.15, Muzaffer Günay Arşivi)

Resim 167: Armut Pekmezi Yapımı (Bekmez İndirme)

Resim 168: Bidonlara Vurulmuş Fasille Turşuları

Resim 169: Ulubey Yöresine Özgü Kırmızı Ekşi Elma

Resim 170: Töngel

Resim 171: Kuş Burnu (Çayı Yapılır)

Resim 172: Orman (Dağ, Gürgen, Yayla) Mantarı (Kirmidi)

Resim 173: Tavuk Mantarı (Kirmidi)

Resim 174: Fındık Kirmidi

Resim 175: Saccak (Sac Ayağı)

Resim 176: Geleneksel Bakır Sini ve İbrik

Resim 177: Bileki Taşı

Resim 178: Kavran (Gavran)

Resim 179: Geleneksel Mutfak Eşyaları (Kaynak: Yavuz Yiğit)

Resim 180: Geleneksel Bakır Kepçeler (Kaynak: Nedim Eren)

Resim 181: Geleneksel Bakır Bakraç ve Kirpikli Tas (Kaynak: Hayrulnisa Serarslan)

Resim 182: Tunçtan Yapılma Yüz Yıllık Döğecek (Havan) (Kaynak: Egemen Eren)

Resim 183: Üf Üf Çiçeği (Şeytan Tüyü, Karahindiba)

Resim 184: Üç Yapraklı Yonca

Resim 185: Yayladan Geri Dönüş

Resim 186: Akinek Yaylası (Kirazlık ve Çağlayan Köyü Sınırları İçindedir) (Kaynak: Adem Çelik)

Resim 187: Taş Örme Yayla Evi

Resim 188: Yayla Evi

Resim 189: Yayla Puarı (Beyaz Ot Çeşmesi, Elma Alanı Sapağı) (Kaynak: Adem Çelik)

Resim 190: Büyükbaş Hayvan Ahırı (Mandıra)

Resim 191: Yaylada Ahır (Afır)

Resim 192: Bağlak (Yayla Evinin Yanında Bostan Olarak Kullanılan ve Ot Biçilen Etrafı Çevrili Yer)

Resim 193: Yayla Evi Mutfağı

Resim 194: Yaylada Peynir Yapan Kadın

Resim 195: Yayla Evi Soba ve Sekmenler

Resim 196: Ağıl (Yaylada Koyunların Geceleri Bekletildikleri Yer)

Resim 197: Salma (Yaylada Koyunların Dinlenmeye Bırakıldıkları Yer)

Resim 198: Kelif (Ağıl veya Salmanın Kenarında Çobanların Yattıkları Dinlendikleri Küçük Ev)

Resim 199: Yaylada Tuz Yalağı

Resim 200: Yaylada Hayvanların Kendilerini Kaşımaları İçin Çakılan Kazıklar

Resim 201: Yaylada Su Yalağı

Resim 202: Koyun Kırkma (Kırkım)

Resim 203: Varget (Döngeri, Çek Git, Göç) Çiçeği

Resim 204: Yaylada Eşşek Dikeni Denilen Ot

Resim 205: Yaylada Kendiliğinden Yetişen ve Semer Yapımında Kullanılan Semer Otu

Resim 206: Yaylada Köy Göçüren Denen Ot

Resim 207: Mor Avu (Kara Avu)

Resim 208: Sarı Avu

Resim 209: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Namazlık Taşı

Resim 210: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Dibek Taşı

Resim 211: Ulubey, Yukarıkızılen Köyü, Muazzinoğlu Mahallesi'nde Binek Taşı

Resim 212: Geçek

Resim 213: Sarı Sadık Evliyası Olarak Bilinen Yer (Ordu, Ulubey, Yukarıkızılen Köyü)

Resim 214: Üçleme (Üçüz) Fındık

Resim 215: Ulubey'in Emektarlarından Tır Remzi. At Arabasına Park Cezası Yazılan İlk İnsan Olarak Bilinir.
https://www.facebook.com/groups/dundenbuyanaulubeydehayat/permalink/1294879904233261/ (26.04.2020: 01.49, Levent Aktaş Arşivi)

Resim 216: 09.07.2017 Tarihinde Düzenlenen Güzelyurt (Şayip) Güreş Şenliği https://www.facebook.com/photo?fbid=1589036104441159&set=pcb.1589043857773717 (12.06.2020: 00.27, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 217: Şayip Tepesi Şifalı Su https://www.facebook.com/photo?fbid=1341338515877587&set=oa.1242393855821047 (12.06.2020: 01.07, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 218: Ohtamış Şelalesi
https://www.facebook.com/photo?fbid=952435261434583&set=pcb.952435774767865 (12.06.2020: 01.28, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 219: Kadıncık Şelalesi ve Değirmeni
https://www.facebook.com/photo?fbid=1032255056785936&set=a.570622476282532 (12.06.2020: 01.37, Mustafa Doğan Arşivi)

Resim 220: Prof. Dr. Necati Demir'in Ulubey'in Kurucusu Uluğ Bey'in Mezarının Bulunması ile İlgili Basın Açıklaması (Ulubey Belediye Başkanı İsa Türkcan ve Araştırmacı Yazar Muzaffer Günay ile Birlikte)
https://www.facebook.com/orduulubeytv/photos/pcb.341137020633928/341135957300701 (11.10.2020: 01.38, Ulubey TV Arşivi)

ÖZ GEÇMİŞ